nb:

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 A
16 M

VIII. 16.

12-17.A.9

Digitized by Google

FRANCISCI PETRARCHAE

DE REMEDIIS

utriusque Fortunæ,

LIBRI DVO.

Editio Quinta, prioribus longè castigatior.

Cum Indicibus locupletissimis.

BIBLIOTECA
ROMA
VITTORIO EMANU

Apud Esaiam le P[illegible]

M. D. C. XIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ORIGINE VITA, CONVERSATIONE: ET STVDIORUM ſuorum ſucceſſu, ipſiuſmet Auctoris Epiſtola.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Fran. Petrarcha poſteritati

EVERIT tibi forſan, de me aliquid auditũ, quanquã & hoc dubium ſit, an exiguũ, & obſcurum lõgè nomẽ, ſeu locorũ ſeu temporũ. peruẽturum ſit. Et illud forſitã optabis noſſe, quid hominis fuerim, aut quis operũ exitus meorũ, eorum maximè, quorum ad refama peruenerit, vel quorum tenue nomen audieris? Et de primo quidem variæ erunt hominum voces, ita enim ferè quiſque loquitur, vt impellit non veritas, ſed voluptas, nec laudis, nec infamiæ modus eſt. Veſtro de grege vnus: fui autem mortalis homuncio, nec magnæ admodum, nec vilis originis, familia

(vt de ſe ait Auguſtus Cæſar)antiqua. Natura quidem,non iniquo neque inuerecũdo animo , niſi ea conſuetudo contagioſa nocuiſſet,Adoleſcentia me fefellit, Iuuenta corripuit, Senecta autẽ correxit;experimentóque perdocuit,verũ illud,quod diù ante perlegeram:quoniam adoleſcentia , & voluptas vana ſunt:immò ætatum, temporumq. omniũ cõditor,qui miſeros mortales de nihilo tumidos,aberrare ſinit interdũ, vt peccatorũ ſuorum,velſerò memores ſeſe cognoſcãt.Corpꝰ iuueni,non magnarum viriũ,ſed multæ dexteritatis obtigerat:forma nõ glorior excellẽti,ſed quæ placere,viridioribus annis, poſſet: colore viuido,inter candidum,&ſubnigrum: viuacibus oculis,& viſu per longum tempus, acerrimo,qui,præter ſpem ſupra ſexageſimũ ætatis annũ me deſtituit, vt, indignanti mihi ad ocularium confugiendum eſſet auxiliũ.Tota ætate ſaniſſimũ corpus. ſenectus inuaſit , & ſolita morborum acie circumuenit. Honeſtis parentibus,Florentinis or gine,fortuna mediocri&(vt verũ fatear)ad inopiam vergẽte,ſed patria pulſis. Aretij in exilio natus ſum , anno huius ætatis vltimæ , quæ à CHRISTO incipit,M. CCC.IIII. die Lunę, ad auroram,Cal.Auguſti. Diuitiarum contẽptor eximius, non quòd diuitias non optarẽ, ſed labores,curáſque oderam,opum comites inſepa-

inſeparabiles,non vt iſta cura eſſet, lautarum facultas epularum:ego autem tenui victu, & cibis vulgaribus vitam egi lætius, quàm cum exquiſitiſſimis dapib⁹ omnes Apitij ſucceſſores. Conuiuia quæ dicũtur(cùm ſint cõmeſſationes,modeſtiæ & bonis morib⁹ inimicę) ſemper mihi diſplicuerũt:laborioſum, & inutile ratus ſum,ad hunc finem vocare alios, nec minus ab aliis vocari. Conuiuere autẽ cũ amicis adeo iucundum, vt eorum ſuperuẽtu nil gratius habuerim,nec vnquam volens,ſine ſocio cibũ ſumpſerim. Nihil mihi magis, quã pompa,diſplicet, non ſolùm quia mala, & humilitati contraria,ſed quia difficilis, & quieti aduerſa eſt. Amore acerrimo, ſed vnico,& honeſto,in adoleſcẽtia laboraui,& diutius laboraſſem,niſi iã tepeſcentẽ ignẽ, mors acerba,ſed vtilis,extinxiſſet. Libidinum me prorſus expertem dicere poſſe optarẽ quidẽ, ſed,ſi dicam,mẽtiar:hoc ſecure dixerim, me, quanquam feruore ætatis & cõplexionis, ad id raptum,vtiliterẽ illam tamen ſemper animo execratum. Moxverò ad quadrageſimum annum appropinquãs,dum adhuc & caloris ſatis eſſet,& virium,non ſolum factum illud obſcœnum,ſed eius memoriã omnem ſic abieci, quaſi nunquam fœminam aſpexiſſem. Quod inter primas felicitates meas meminero,Deo gratias agẽs,qui me adhuc integrum,

Digitized by Google

& vigentem,tam vili, & mihi ſemper odioſo ſeruitio liberauit.Sed ad alia procedo. Senſi ſuperbiam,in aliis,non in me,& cum paruas fuerim sēper,minor iudicio meo fui.Ita mihi perſæpe,nocuit aliis nunquam. Amicitiarum appetentiſſimus honeſtarum, & fideliſſimus cultor fuit,intrepidè glorior,quia ſcio me verū loqui,indignātiſſimi animi,ſed offenſarum obliuioſiſſimi,beneficiorū permemoris. Principum,ac Regum familiaritatibus, & Nobiliū amicitiis, vſque ad inuidiam, fortunatus fui.Sed hoc eſt ſuppliciū ſeneſcentiū, vt ſuorū ſæpiſſimè mortes fleāt.Maximi Regū,& meæ ætatis,amarunt,& coluerunt me, cur autem, neſcio, ipſi viderint. & ita cum quibuſdā fui, vt ipſi quodammodo mecum eſſent, & eminentiæ eorum nullum tędium,cōmoda multa perceperim.Multos tamen eorum,quos valdè amabā,effugi, tantus fuit mihi inſitus amor libertatis,vt cuius,vel nomen ipſum,libertati,vel illi eſſe cōtrarium videretur, omni ſtudio declinarem. Ingenio fui æquo potius,quā acuto,ad omne bonum,& ſalubre ſtudium apto:ſed ad moralem prędipuè philoſophiā,& ad poeticam prono. Quā ipſam, proceſſu tēporis,neglexi,ſacris literis delectatus, in quibus sēſi dulcedinē abditam,quam aliquando contēpſerā,poeticis literis,non niſi ad ornatum,reſeruatis.Incubui vnicè,inter multa,ad notitiam

notitiam vetustatis,quoniam mihi semper ætas ista displicuit:vt,nisi me amor charorum. in diuersum traheret,qualibet ætate natꝰ esse semper optauerim,& hãc obliuiſci nisus,animo me aliis semper inserere. Historicis itaq. delectatus sum, non minus tamẽ offensus eorũ discordia:secutus in dubio,quo me vel veri similitudo rerum , vel scribentium traxit auctoritas.Eloquio,vt quidam dixerunt , claro, ac potenti:vt mihi visum est,fragili,& obscuro:neque verò in communi sermone cũ amicis,aut familiaribus,eloquentiæ vnquam cura me attigit : mirórque eam curam Augustum Cæsarẽ accepisse.Vbi autẽ res ipsa, vel locus, vel auditor aliter poscere visus est,paulò annisus sum , idq.quàm efficaciter, nescio,eorũ, sit iudicium corã quibus dixi.Ego, modò benè vixissem,qualiter dixissem,parui facerem: vètosa gloria est,de solo verborum splẽdore, famam quærere.Tempus mecũ sic, vel fortuna,vel voluntas mea , nunc vsque partita est. Primum illum vitæ annum,neque integrum Aretij egi, vbi in lucẽ natura me protulerat: sex sequẽtes,Ancisę,paterno in rure,supra Florentiam quatuordecim passuum millibus,reuocata ab exilio Genitrice:octauum Pisis:nonũ,ac deinceps,in Gallia Transalpina, ad læuam Rhodani ripam(Auinio vrbi nomẽ)vbi Romanus Pontifex,turpi in exilio,CHRISTI

Digitized by Google

tenet Eccleſiam,& tenuit diù:licèt,ante Te, paucos ãnos Vrbanus V.eam reduxiſſe videretur in ſuam ſedem:ſed res,vt patet,in nihilum rediit,ipſo,quod grauiùs fero, tũc etiam ſuperſtite,&quaſi boni operis pœnitẽte.Qui, ſi modicum plus vixiſſet,haud dubiè sẽſiſſet, quid mihi,de eius abitu videretur. Iam calamus erat in manib⁹,ſed ipſe cõfeſtim gloriosum principium ipſum,cum vitâ deſtituit infœlix.Quam fœliciter ante Petri aram mori, & in domo propria potuiſſet. Siue enim ſucceſſores eius,in ſua ſede mãſiſſent,& ipſe boni operis auctor erat:ſiue abiiſsẽt,& tãtò ipſi⁹ clarior virtus,quantò illorum culpa conſpectior.Sed hęc lõgior,atque incidẽs eſt querela.Ibi igitur,vẽtoſiſſimi amnis ad ripam,puericiam ſub parentibus:ac deinde ſub vanitatibus meis,adoleſcẽtiam totam egi:nõ tamẽ ſine magnis digreſſionibus.Namque hoc tẽpore Carpentoras ciuitas parua, & illi ad orientem proxima,quadriennio integro me habuit,in que his duabus aliquantulum Grammaticæ,Dialecticæ,ac Rhetoricæ,quãtum ætas potuit,didici;quantum ſcilicet in ſcholis diſci ſolet:quod,quãtulũ ſit,clariſſime lector, intelligis. Inde ad Montem Peſſulanum legũ ad ſtudium profectus,quadriẽnium ibi alterum:inde Bononiã , & ibi triennium expendi,& totum Iuris ciuilis Corpus audiui futu-

ras

rus magni prouectus adolescēs, vt multi opinabantur, si cœpto insisterē. Ego verò studiū illud omne destitui, mox vt me Parentū cura destituit, non quia Legū mihi nō placeret auctoritas, quę, absq. dubio, magna est, & Romanæ antiquitatis plena, qua delector; sed quia earū vsus nequitia hominū deprauatur: itaq. piguit perdiscere, quo inhonestè vti nollē, & honestè vix possē, &, si vellem, puritas inscitię tribuēda esset. Itaque secundū & vigesimū annum agēs, domum redij: domum voco, Auinionense illud exilium, vbi ab infantię meę fine fueram. Habet enim cōsuetudo proximā vim naturæ. Ibi ergo iā noici ego, & familiaritas mea à magnis viris expeti cœperat. Cur autem, nescire nunc me fateor, & mirari: tūc equidem nō mirabar vt qui mihi more ætatis, omni honore dignissimus viderer. Ante alios expetitus, fui à Columnensium clara, & generosa familia: quæ tūc Romanam curiam frequentabat, dicam melius, illustrabat: à quibus accitus, & mihi, nescio, an & nunc, at tūc certè indebito in honore habitus, ab illustri, & incōparabili viro Iacobo de Colūna, Lōberiensi tunc Episcopo, cui nescio an parē viderim, seu visurus sim, in Vasconiam ductus, sub collibus Pyreneis, æstatē prope cœlestē, multa & domini, & comitum iucunditate, transegi, vt semper tempus illud, memorādo,

ſuſpirem.Inde rediens,ſub fratre eius Ioanne de ColumnaCardinale,multos per annos,nō quaſi ſub domino,ſed ſub patre, immo ne id quidem,ſed cū fratre amātiſſimo, immò mecum,& propria mea in domo fui. Quo tēpore iuuenilis me impulit appetitus, vt & Gallias,& Germaniam peragrarem : & licet aliæ cauſæ fingerentur,vt profectionē meam,meis maioribus approbarem, vera tamen cauſa erat,multa videndi ardor, ac ſtudium. In qua peregrinatione Pariſios primum vidi, & delectatus ſum inquirere, quid verum, quidue fabuloſum de illa vrbe narraretur:inde reuerſus,Romam adij,cuius videndæ deſiderio ab infantia ardebam, & huius familiæ magnanimum genitorem, Stephanum de Columna, virum cuilibet antiquorum parem, ita colui, atque ita ſibi acceptus fui, vt inter me, & quemlibet filiorum,nil diceres intereſſe. Qui viri excellentis amor, & affectus vſque ad vitæ eius extremū, vno erga me ſemper tenore,permanſit,& in me nunc etiam viuit, neq. vnquam deſinet,niſi ego ante deſidero. Inde etiam reuertus, cum omnium,ſed in patris illius tædioſiſſimæ vrbis faſtidium, atque odiū, naturaliter animo meo inſitum, ferre nō poſſim:diuerticulum aliquod,quaſi portū, quærens, reperi vallem perexiguam,ſed ſolitariā, atque amœnam,quæ Clauſa dicitur, quinde-

cim paſſuum millibus ab Auinione diſtantẽ: vbi fontium rex omnium Sorga oritur. Captus loci dulcedine, libellos meos, & meipsũ illuc tranſtuli. Longa erit hiſtoria, ſi pergam exequi, quid ibi, multos ac multos egerim per anno, Hæc eſt ſumma, quod quicquid ferè opuſculorum mihi excidit, ibi vel actũ, vel cœptum, vel conceptum eſt: quæ tam multa fuerunt, vt, vſque ad hanc ætatem, me exerceant, ac fatigent. Fuit enim mihi vt corpus, ſic ingenium magis pollés dexteritate, quàm viribus. Itaque multa mihi facilia cogitatu, quæ executione difficilia prætermiſi. Hic mihi ipſa locorũ facies ſuggeſſit, vt Bucolicũ Carmẽ, ſylueſtre opus, aggrederer, & Vitæ ſolitariæ libros duos, ad Philippum ſemper magnũ virum, ſed paruum tunc Epiſcopum Cauallicẽſem, nunc magnum Sabinenſem epiſcopum Cardinalem, qui mihi iam ſolus omnium veterum ſuperſtes: nõ me epiſcopaliter, vt Ambroſius Auguſtinũ, ſed fraternè dilexit, ac diligit. Illis in montibus vaganti, ſexta quadam feria, maioris hebdomadæ, cogitatio incidit, & valida, vt de Scipione Africano illo primo, cuius nomẽ, mirum vnde, à prima mihi ætate charum fuit, poeticum aliquid Heroico carmine ſcriberem. Quod tũc magno cœptũ impetu, variis mox diſtractus curis, intermiſit ſed ſubiecti de nomine, Africæ nomen libro

dedi:operi neſcio,qua vel ſua,vel mea fortuna,dilecto multis,antequam cognito. Illis in locis morã trahenti(dictu mirabile)vno die, & ab vrbe Roma Senatº, & de Pariſiis Cancellarij Studij ad me literæ peruenerũt,certatim me ille Romã,ille Pariſius,ad percipiendam lauream poëticam euocantes:quibº ego iuueniliter gloriabundus, & me dignum iudicans,quo me dignum tanti viri iudicarent: nec meritum meum, ſed aliorum librans teſtimonia:parumper tamen hæſitaui, cui potius aurem darem. Super qua,conſilium Ioãnis de Columna,Cardinalis ſupranominati, per literas expetij. Erat enim adeò vicinus,vt cum ſibi ſero ſcripſiſſem,die altero,ante horã tertiam,reſponſum eius acciperem:cuius cõſilium ſecutus, Romanæ vrbis auctoritatem, omnibus præferendam ſtatui:& de approbatione conſilij eius,mea duplex ad illum extat epiſtola. Iui ergo,& quamuis ego,more iuuenum,rerum mearum benignißimus iudex eſſem,erubui tamen,de meipſo teſtimoniũ ſequi,vel eorum à quibus euocabar,quod procul dubio non feciſſent,niſi me dignũ oblato honore iudicaſſent. Vnde Neapolim primùm petere inſtitui,& veni ad illum ſummum, & regem,& philoſophum Robertũ,non regno, quam literis clariorem: quem vnicũ regem, & ſcientię amicum, & virtutis, noſtra ætas

habuit,

habuit, vt ipse de me, quod sibi visum esset, censeret, à quo qualiter visus, & cui quam acceptus fuerim, & ipse nunc miror, & tu, si noueris, lector, puto mirabere. Audita autē aduentus mei causa, mirum in modum exhilaratus est, & iuuenilem cogitans fiduciam, & forsitan cogitans honorem, quem petetē, sua gloria non vacare, quòd ego eum solum iudicem idoneum, è cunctis mortalibus, elegissē. Quid multa? Post innumeras verborum collationes, variis de rebus, ostensámque sibi Aphricam illam meam, qua vsq; adeò delectatus est, vt eā sibi inscribi, magno pro munere posceret. Quod negare nec potui, certè nec volui. Super eo tādem, pro quo venerā, certū mihi deputauit diem, & à meridie ad vesperam me tenuit: & quoniam, crescente materia, breuè tempus apparuit, duobus proximis diebus idem fecit, sic triduò excussa ignorantia mea, die tertio, me dignum laurea iudicauit. Eam mihi Neapoli offerebat, & vt assentirer, precibus, etiam multis, vrgebat. Vicit amor Romæ, venerandam tanti Reges instantiam. Itaque inflexibile propositum meū cernens, literas mihi, & nuncios ad Senatū Romanum dedit, quibus de me iudicium suum, magno fauore professus est: quod quidē tunc iudicium regium, & multorum, & meo in primis iudicio consonū fuit. Hodie & ipsus,

& mecum,& omnium idem ſentientium, iudicium non probo. Plus in eum valuit amor, & ætatis fauor, quàm veri ſtudium. Veni tamen,& quamlibet indignus, tãto tamen fretus, ſiſuſq; iudicio, ſummo cum gaudio Romanorum, qui illi ſolẽnitati intereſſe potuerũt, Lauream Poëticam, adhuc ſcholaſticus rudis adeptus ſum: de quibus etiam, & carmine, & ſoluta oratione, epiſtolæ meæ ſunt. Hæc mihi Laurea, ſcientiæ nihil, plurimum verò quæſiuit inuidiæ. Sed hæc quoque hiſtoria longior eſt, quàm poſcat hic locus. Inde ergo digreſſo, Parmam veni,& cum illis de Corregia, viris in me liberaliſſimis, atque optimis, ſed inter ſe malè concordibus, qui tunc vrbẽ illam tali regimine gubernabant, quale nec ante in memoria hominum habuerat ciuitas illa, nec ætate hac, vt auguror, habitura eſt: aliquantulum tempus peregi, & ſuſcepti memor honoris, ſollicitúſq. ne indigno collatus videretur: cum die quõdam in montana conſcendens, fortè trans Entiam amnem, Rheginis in finibus, ſyluam, quæ Plana dicitur, abiiſſem, ſubitò, loci ſpecie, perculſus, ad intermiſsã Africã ſtilum verti, & feruore animi, qui ſopitus videbatur, excitato, ſcripſi aliquantulum die illo, poſt cõtinuis diebus, quotidie aliquid: donec Parmam rediens, & repoſtam, ac tranquillam nactus domum, qui poſtea empta,

nunc

Digitized by Google

nunc etiam mea eſt, tanto ardore opus illud non magno in tempore ad exitum deduxi, vt ipſe quoque nunc ſtupeam. Inde reuerſus ad fontem Sorgiæ,& ad ſolitudinem tranſalpinã redij,cum iam quartum,& triceſimum ætatis annum poſt tergꝰa relinquerem: diuq. & Parmæ,& Veronæ verſatus,& vbique, Deo gratias,charus habitus,multò amplius quàm valerem. Lõgum poſt tempus,viri optimi,& cuius,neſcio, an è numero dominorum quiſquã ſimilis,ſua ætate vir fuerit, immò verò ſcio, quòd nullus,Iacobi de Carrharia iunioris famæ prꝯconio,beneuolentiam adeptus,nũciis quoque & literis,vſque trans alpes, quando ibi eram,& per Italiam, vbicunque fui,multos per annos, tantis precibus fatigatus ſum, & in ſuam ſollicitatus amicitiam,vt quamuis de fœlicibus nil ſperarem,decreueram tãdem ipſum adire, & videre, quid ſibi hæc magni, & ignoti viri, tanta vellet inſtantia. Itaque ſerò quidem Patauium veni, vbi ab illo clariſſimæ memoriæ viro,non humanę tantùm, ſed,ſicut in cœlum fœlices animæ recipiũtur, acceptus ſum,tãto cum gaudio,támq. inæſtimabili charitate, ac pietate, vt quia æquare eam verbis poſſe non ſpero,ſilentio opprimẽda ſit.Inter multa,ſciens me clericalem vitam á pueritia tenuiſſe,vt me non ſibi ſolum, ſed etiam patriæ arctiùs aſtringeret,me Canoni-

Digitized by Google

cum Paduæ fieri fecit,& ad ſummam, ſi vita ſibi longior fuiſſet,mihi erroris, & itinerum omniũ finis erat. Sed,heu,nihil inter mortales diuturnum,& ſi quid dulce ſe obtulerit amaro mox fine concluditur:biennio nõ integro cum mihi,& patriæ & mundo cum dimiſiſſet, Deus abſtulit, quo nec ego,nec patria, nec mũdus(nõ me fallit amor)digni eramus. Et licet filius ſibi ſucceſſerit prudentiſſimus, & clariſſimus vir, & qui per paterna veſtigia,me charum ſemper,atque honoratum habuit:ego tamen,illo amiſſo,cũ quo magis mihi,præſertim de ætate,conuenerat,redij rurſ⁹ in Gallias, ſtare neſcius:non tàm deſiderio vitã millies,reuiſcẽdi.quàm ſtudio,more ęgrorũ,loci mutatione,tædiis conſulendi.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITVM LIbri prioris,

Operis Francisci Petrarchæ de Remedio utriusque Fortunæ.

De ætate florida. 43
De forma corporis. 47
De valetudine corporis. 50
De sanitate restituta. 51
De viribus corporis. 52
De velocitate corporis. 54
De ingenio. 55
De memoria. 57
De eloquentia. 59
De virtute. 62
De virtutis opinione. 64
De sapientia. 67
De religione. 71
De libertate. 72
De patria gloriosa. 75
De origine generosa. 80
De origine fortunata. 85
De lauto victu. 86
De conuiuiis. 91
De vestitu cultúque corporis. 95
De ocio & quiete. 98
De suaui odore. 102
De dulcedine musica. 106
De choreis. 109
De pilæ ludo. 113
De ludo aleæ & calculorum. 114
De ludo taxillorum prospero. 116
De histrionibus. 119
De ludo palæstrarum. 121

Digitized by Google

INDEX.

De variis ſpectaculis. 125
De equo agili. 130
De canibus. 133
De numeroſa famulatu. 136
De magnificentia ædium. 139
De artium munitione. 140
De ſupellectili precioſa. 143
De gemmis. 144
De gemmarum poculis. 153
De gemmarum ſignis. 158
De rabulis pictis. 160
De ſtatuis. 162
De vaſis corinthiis. 165
De librorum copia. 169
De ſcriptorum fama. 175
De magiſterio. 179
De variis titulis ſtudiorum. 180
De titulis negotiorum. 184
De militari dignitate 186
De amicitiis regum. 188
De amicorum abundantia. 190
De amicis incognitis niſi per famam. 193
De amico vnico fideli. 196
De diuitiarum copia. 199
De inuentione. 202
De inuentione theſauri. 203
De fœnore. 204
De fertilitate terræ. 206
De viri dariis. 210
De gregibus & armentis. 213
De elephantibus. 214
De delectatione ſimiæ. 215
De pauonibus. 216
De piſcinis. 218
De auiariis auibusque loquentibus. 222

De con-

Digitized by Google

INDEX.

De coniugij claritate. 215
De vxore formosa. 228
De vxore fœconda & facunda. 229
De optima dote. 230
De gratis amoribus. 232
De ortu filiorum. 241
De filio infante festiuo. 242
De insigni natorum forma. 243
De filij fortitudine. 246
De filiæ castitate. 247
De optimo genero. 249
De secundis nuptiis. 250
De natorum coniugio. 251
De nepotibus. 253
De adoptione filij. 255
De excellenti præceptore. 266
De insigni discipulo. 258
De patre bono. 260
De matre amantissima. 261
De piis fratribus bonisque sororibus. 262
De bono domino. 264
De serenitate aëris. 267
De prospera nauigatione. 269
De carceris exitu. 271
De tranquillo statu. 281
De votiua portus apprehensione. 274
De potentia. 276
De gloria. 278
De beneficiis in multos collatis. 280
De amore populi. 283
De occupata tyrannide. 285
De regno & imperio. 288
De exercitu armato. 297
De classe Instructa. 300
De machinis & balistis. 101

Digitized by Google

De thesauro repositio. 303
De vindicta. 304
De spe vincendi. 308
De victoria. 311
De inimici morte. 312
De spe pacis. 314
De pace & induciis. 315
De pontificatu. 318
De felicitate. 321
De spe bona. 322
De hæreditatis exspectatione. 328
De alchimia. 331
De promissis aruspicum. 333
De læto rumore. 338
De filii vel amici expectatione. 339
De expectatione meliorum temporum. 343
De aduentu principis. 345
De fa mæ spe. 346
De gloria ex ædificiis sperata. 349
De sperata gloria ex conuictu 351
De multiplici spe. 352
De pace animi sperata. 354
De spe vitæ æternæ. 355

Francisci Petrarchæ de Remediis utriusque Fortunæ, indicis libri prioris.

FINIS.

INDEX

INDEX CAPITVM
Libri posterioris.

De deformitate. 370
De imbecillitate. 375
De aduersa valetudine. 377
De ignobili patria. 378
De originis obscuritate. 380
De obscœna origine. 387
De seruitute. 391
De paupertate. 396
De damno. 398
De tenui victu. 405
De originali inopia. 408
De numerosæ prolis grauitate. 408
De amissa pecunia. 413
De vadimonio. 423
De temporis amissione. 424
De aduerso ludo taxillorum. 428
De sponsa alteri adiudicata. ibid.
De vxoris amissione. 429
De importuna vxore. 433
De raptu coniugis. 435
De vxore impudica. 436
De vxore sterili. 442
De filia impudica. 443
De aduentitio dedecore 445
De infamia. 447
De quæsito ex indignis laudib. pud. 451
De amicis infidelibus. 453
De ingratis. 454
De seruis malis. 458
De seruis fugitiuis. 461
De vicinis importunis. 462

ized by Google

INDEX.

De inimicitiis. 464
De prærepta facultate vindictæ. 466
De odio populari. 468
De inuidia. 469
De contemptu. 470
De promissi muneris tarditate. 472
De repulsis. 473
De iniusto domino. 476
De indocto præceptore. 479
De discipulo indocili ac superbo. 481
De nouerca. 482
De duritie paterna. 483
De filio contumace. 487
De discordi fratre. 489
De amisso patre. 491
De amissa matre. 492
De amisso filio. 493
De infantis casu misero. 495
De filio qui alienus inuentus est, 497
De amisso fratre. 500
De morte amici. 503
De absentia amicorum. 505
De graui naufragio. 507
De incendio. 509
De graui negotio. 511
De duro itinere. 513
De sterilitate annua. 516
De villico malo ac superbo. 519
De furtis. 520
De rapinis. 522
De dolo malo. 523
De habitatione angusta. 525
De carcere. 526
De tormentis. 528

De

INDEX.

De iniusto iudicio. 330
De exilio. 533
De patria obsessa. 597
De patria euersa. 540
De metu perdendi in libello. 541
De stulto & temera colle. 543
De inconsulto & præcipitima.mi, 544
De infausto prælio. 945
De bello ciuili. 548
De discordia fluctuante. 550
De ambiguo statu. 553
De vulneribus acceptis. 554
De rege sine filio. 557
De amisso regno. 559
De proditione. 563
De amissa tyrannide. 564
De perditis arcibus. 569
De senectute. 572
De podagra. 582
De scabie. 584 De vigilia. 586
De inquietudine somniorum. 588
De celebritate nominis. 589
De dolore malis ex hominum moribus. 593
De minutis tædiis rerum variarum. 594
De terræ motu. 604
De peste latissime sæuiente. 607
De tristitia & miseria. 608
De ægritudine dentium. 616
De ægritudine tibiarum. 666
De cæcitate. 620
De auditu perdito. 624
De tædio vitæ. 627
De grauitate corporis. 628
De grauis ingenij tarditate. 630

INDEX.

De iuopi & infirma memoria. 632
De eloquentiæ defectu. 633
De amiſſione linguæ. 636
De virtutis inopia. 638
De auaritia. 641
De inuidia. 642
De ira. 643 De gula 645
De torpore animi. 646
De luxura. 647
De ſuperbia. 648
De febribus. 650
De dolore iliaco. 651
De totius corporis dolore. 653
De furore. 666
De veneno. 667
De metu mortis. 669
De voluntaria in ſeipſum manu. 677
De morte. 684
De morte ante diem. 690
De morte violenta. 695
De morte ignominioſa. 698
De morte repentina. 700
De ægrotante extra patriam. 701
De morte extra patriam. 702
De morte in peccatis. 709
De moriente ſollicito, quid de patrimonio ac liberis futurum ſit. 712
De moriente anxio quid vxor ex mortuo ſit acturа. 715
De moriente ſollicito, quid poſt ſe patriæ euenturum ſit. 717
De ſtudio famæ in morte. 719
De moriente ſine filiis. 721
De moriente qui metuit in ſepulrus abiici 724

FRAN-

Digitized by Google

FRANCISCI PE-
TRARCHAE
Elogia.

IOANNIS BOCATII.

RANCISCVS Petrarcha cœlestis homo profectò & nostro æuo Poëta clarissimus, nonne spreta Babylone occidentali atque Pont. Max. beneuolentia, quam omnes ferè Christiani summopere cupiunt & procurant, & pileatorum orbis cardinum aliorúmque Principum, in Vallem clausam abiit insignem Galliæ solicitudinem, locum vbi Sorgia fontium rex oritur, & ibidem omnem ferè floridam iuuentutem suam villici vnius contentus obsequio, meditando atque componendo consumpsit. Fecit equidem, stant vestigia stabúntque diù, parua domus & hortulus, & dum Deo placet, testes viuunt plurimi. Et paulo pòst. Credámne igitur tantæ dementiæ fuisse Platonem, vt Franciscum Petrarcham vrbe pellendum iusserit? qui à iuuentute sua cœlibem vitam ducens, adeò ineptæ Veneris spurcitias horret, vt

noſcentibus illum, ſanctiſſimum ſit exemplar honeſti. Cui mendacium lętalis eſt hoſtis, qui vitiorum omnium execrator eſt, & venerabile veritatis ſacramentũ, virtutum decus & lætitia, & catholicæ ſanctitatis norma, pius, mitis, atque deuotus, & adeò verecundus, vt inde dicatur Parthemias alter. Eſt & inſuper Poeticæ gloriæ facultatis, Orator ſuauis & facũdus, cui cum omnis pateat Philoſophiæ ſinus, eſt illi ingenium, præter humanum perſpicax, memoria tenax, & rerum omnium, prouthomini poteſt eſſe notitia plena, exquo opera eius, tàm proſaica quàm metrica, quæ plura extant, tanto ſplendore refulgent, tanta ſuauitate redolent, tanto florido ornatu ſpectabilia ſunt, & lepôre ſonantium verborum melliflua, & ſententiarum ſucco mirabili ſapida, vt cœleſtis ingenij artificio potiùs, quàm humani fabrefacta credantur. quid multa dixerim? profectò hominem ſuperat, & in lõgũ mortalium vires excedit. Neque ego has laudes prædico, quaſi antiquum hominem, & lõgis ante ſeculis defunctum commẽdem, quin immò, dum Deo placet, viuentis atque valentis merita refero, quẽ morſores egregij, ſi nõ literulis meis creditis, oculata fide, videre poteſtis. Nec dubito vt ex eo contingat, quod vt plurimum famoſis viris contingere cõſueuit, vt ait Claudianus: Minuit præſentia famam.

imò

imò audactor affero,quia huius superet præsentia famam, tanta enim morum maiestate, tanta suauis eloquentiæ facundia,tanta etiam vrbanitate & composita senectute conspicuus est,vt de eo quod apud Senecam moralẽ Philosophum de Socrate, dici possit. Auditores scilicet eius,plus ex moribus , quàm ex verbis traxisse doctrinæ.

Amplissimum hoc quidem , & liquidò veritati datum , etsi amicitiæ atque amori mutuo attributum videri possit, apud eos nẽpe, qui stulta æmulatione,alienas laudes in suspicionem rapiunt libenter.syncera verò illa atque subtili testificatione Magni illius D. Erasmi Roterodami , quid potest esse laudabilius?cuius quidem de hoc nostro , verba hęc sunt.

Des. Erasmi Roterodami.

ITaq;restorescẽtis eloquẽtię Princeps,apud Italos videtur fuisse Francíscus Petrarcha, sua ætate celebris ac magnus , nunc vix est in manibus,ingenium ardens,magna rerum cognitio,nec mediocris eloquendi vis.

Ex his siquidem intelligi maximè potest, ornamenta illa innumerabilia quæ dicendi magistro(à quo Philosophia abesse nocuit)& necessaria & propria sũt,Petrarchae cumulatè adfuisse. Quòd verò raro in mani-

bus ſit,id petulantiæ huius ſeculi tribuẽdum puto,quo aures teretes & religioſas, verborũ volubilitate demulcere, quam ſententiarum pondere prehenſare magis conſuetum,Certè virum hunc emunctiſſimi iudicij,multa & in ſe & in aliis deſideraſſe, aliam quoque in eius mente recondiram habuiſſe eloquentiæ ſpeciem,quã exprimere nec illi nec alij vlli hactenus conceſſum,in Libro,quo de Suaꝛpſius & aliorum Ignorantia grauiter ſanè & probè diſputat,facile deprehẽditur, id quod nec Ludouicus Viues,vir in omni literatura ſingularis,nec Franciſcus Floridus præcocis & elegantiſſimi ingenij iuuenis,cẽſuris ſuis diſſimularunt,quorum verba adſcribam.

Ludovici Vivis.

FRãciſcus Petrarcha ad hinc annos paulo plures ducenteis Bibliothecas tàm diù clauſas reſerauit primus, & puluerem ſitúmque è monumentis maximorum autorum excuſſit : quo nomine plurimum ei Latinus ſermo debet : Non eſt omnino impurus,ſed ſqualorem ſui ſeculi non valuit prorſum detergere,&c.

Francisci Floridi Sabini.

QVid tu? cenſés ne Dantem, Franciſcũ Petrarcham,& Ioannẽ Bocarium Latinę

tinæ linguæ fuiſſe imperitos? minimè quidé. immò & plurimum laudis inter eos meruit Petrarcha, qui primus apud Italos (niſi fallor) Latinam linguam diù ſepultam, ex ruderibus & vetuſtate, in lucem aſſerere adortus eſt. quod tamē cum parum fœlicitet ſuccederet, vel quia bona optimorum librorum pars deſideraretur, vel quòd opus maius eſſet quàm quod ab vno exactè perfici poſſet, ad Hetruſcā linguâ ſe inuitus contulit, quod ipſe edito de hac re carmine confitetur: tātum abeſt vt quiſquam inficiari valeat. Nec aliud ſanè clamant eius opera latinè ſcripta, quę ſummum ingenium, nec mediocrem eruditionē oſtendunt.

Horum iudicium multo magis confirmat elogium illud Maximi illius Hiſtorici Pauli Iouij, qui & parcus alieni operis laudator, ſeuerę quoque auris arbitrio ſemper ſuperbus, Hetruſcæ tamē eloquentiæ palmâ PETRARCHAE tribuit, ac Gottica barbarie adobrutarum literarum Latinarum, alterum facit quaſi parentem & aſſertorem. inquit enim:

PAVLI IOVII NOVOcomenſis.

FRanciſcus Petrarcha eodē ciue magiſtro que ſuo Dante, Etruſcæ linguæ facultate

conſtitutam planè, & certis adornatam numeris, flagranter excepit, tanta ingenij ſolertia duriora molliendo & ſingulari ſuauitate, variis modis flectendo numeros vt enatam dudum, & vix dum flores oſtendentem eloquentiam, ingenti cultura, ad abſolutæ maturitatis fructum, ſummúmque ideò exactæ elegantiæ faſtigium perduxerit, eámque laudem ſit conſecutus, vt in eo poeſis genere amatorióque præſertim, caſtitate, candore, dulcedine nobilium Poetarum & primus & vltimus, ſanis à ſcribendo deterritis, exiſtimetur. Sed tanti viri iudicium illudens fortuna grauiter fefellit, quum hæc æternæ fœlicitatis ſpiritum habitura, tanquam temporaria deſpiceret, vt ex latina Aphrica, vnde ei in Capitolio inſignis laurea præmium fuit, certiorem & nobiliorem gloriam adſequeretur. Sed debeamus plurimum ingenuo ſudore ſemper æſtuanti, dum literas à multo æuo miſerè ſepultas, è Gothicis ſepulchris excitaret, modo enim tanquam Italicæ linguæ conditorem & Principem, ab incomparabili diuini ingenij vi: tute veneremur.

Ioannis Herold I.

IN doctrina & differendi ratione PETRARCHA hic noſter, religione

pius,grandis verbis,ſententiis admodum inſtructus, totus grauis apparet : in Hiſtoriis ſi omninò perfectum neges, ſatis tamen elegantem,nuſquam infantem reperies. In Epiſtolis eſt acer,vehemens, nõnunquam dulcis & perfacetus, legendus quidem omnibus, præſertim de Rebus Senilibus, habet enim quo ingenium non ſolum acuatur, verumetiam & ali poſſit. Quis igitur neget, vel hunc PETRARCHAM, vel etiam alios viros huic ſimiles, à Rebus publicis benè inſtitutis, meritò coli? quum etiam in maximis Reipub. occupationibus ſtudia doctrinæ nunquam intermiſerint: ſemper aliquid elucubrauerint negotiis obruti: vel à regendis rebus publicis,totos ſe ad rerum cognitionem tranſtulerint, vt hominum mentes excellentiſſimorum ſuorum ingeniorum inuentis, ad honeſtatem virtutéſque fingerent, omnéque ſuum tempus ea vna in re conſumpſerint? Quis credet Ciceronem ipſum conſeruatæ Romę,quam linguę Latinę ac Philoſophię aſſertę glorię fructum legiſſe vberiorem? quid enim rogo, ea ex vrbe, quam ex ferro & facibus truculentiſſimi parricidæ Catilinæ, eripuerat vigilantiſſimus Cos, præter ſtupendas illas ruinas, extat? cum tamen Oratoris illius

clariſſimi in dicendo maieſtas, ac Philoſophi ſummi, præclara tot literarum monumenta, in ipſo Vrbis interitu, non modò Latini ſermonis puritatem, verum penè ipſam etiam ciuitatem Réinque pub. tueantur, teſtimonium ac exemplar optimorum ſuorum conſiliorum exhibeant.

FRANCISCI PETRARCHÆ, PHI-losophi, poetæ, oratoriquæ clarißimi, de Remedijs vtriuſque Fortunæ, ad Azonem Corregium, Principem Parmenſem, amicum ſuum.

EPISTOLARIS PRÆFATIO.

VMres, fortunáſque hominum cogito, incertoſque, & ſubitos rerum motus, nihil fermè fragilius mortalium vita, nihil inquietius inuenio: ita cunctis animantibus Naturam, miro remedij genere cõſuluiſſe video, ignorantia quadam ſui; nobis ſolis memoriam, intellectum, prouidentiam; diuinas, ac præclaras animi noſtri dotes, in perniciem, & laborem verſas. Tam ſuperuacuis enim ſemper, nec inutilibus modò, ſed damnoſis, atque peſtiferis curis obnoxij, & præſenti torquemur, & præterito, futuróq; angimur; vt nil magis metuere videamur, quàm, ne quando fortè parum miſeri ſimus. Tanto ſtudio miſeriarum cauſas, & dolorum alimenta conquirimus, quibus vitam, quæ, ſi ritè ageretur, feliciſſima prorſus ac iucundiſſima rerum erat, miſerandum, ac triſte negocium efficimus: cuius initium cæcitas, & obliuio poſſidet; progreſſum labor, dolor exitum, error omnia. Quod ita eſſe, quiſquis vitæ ſuæ curſum, acri iudicio remetietur, intelliget. Quem quietum, quæſo? Quem tranquillum? Quem non laborioſum magis, atque anxium diem egimus? Quod vnquam tam ſecurum, aut tam lætum mane vidi-

BIBLIOTECA ... ROMANA

mus, vt non ante crepuſculum, ſollicitudo, mœrorque ſurriperet? Cuius mali etſi ipſis in rebus multa inſit occaſio, niſi tamen nos fallit amor, noſtri cauſa maior; ſiue [vt ingenuè fateamur] culpa omnis in nobis eſt. Vt verò ſileam reliqua omnia quibus vndique trudimur, quod illud eſt bellum, quamque perpetuum, quod cum Fortuna gerimus, cuius nos poterat facere virtus ſola victores? Nos ab illa volentes ſcienteſque deſciuimus. Soli igitur imbecilles, exarmati, non æquo Marte cum implacabili hoſte congredimur; quos illa viciſſim, ceu leue aliquid, attolit, ac deiicit, & in gyrum rotat, ac de nobis ludit: vinci tolerabilius foret; nunc etiam ludibrio habemur. Id verò quid aliud, quàm leuitas, & mollicies noſtra fecit? Idonei viſi ſumus, qui pilæ in morem, huc illuc tam facilè iactaremur, animalia æui breuiſſimi, ſollicitudinis infinitæ, quibus inſciis, cui puppim littori, cui animum conſilio applicemus, pro conſilio interim ſit pendere, ac præter præſens malum, & à tergo, quod doleat, & ante oculos ſemper habere, quod terreat. Quod, præter hominem, animantium nulli accidit, quibus, præſentia euaſiſſe, pleniſſimam ſecuritatem tribuit. Nobis ob ingenium, & acumen animi, ſemper, quaſi cum Cerbero tricipiti hoſte, luctandum eſt. Vt ratione caruiſſe propè melius, in noſmetipſos, ætherea naturæ præſtantioris arma vertentibus, huic malo obſtare ſubdifficile eſt, vetuſtate iam, & conſuetudine radicato; enitendum tamen; in quam rem, præter generoſi animi conatum, cui nihil eſt arduum, nihil inexpugnabile, & ſapientum hominum crebra colloquia [quamuis id genus iam rareſcat] & multò maximè iugis lectio, ac peruigil, ſcriptorumque

que nobilium monumenta profuerunt, modò salubribus monitis consensus animi non desit: quem vnum in terris, sani consili viuum fontem asseuerare non verear. Quamobrem si vel plebeijs scriptoribus, pro affectu nudo, gratiam aliquando habitam scimus, siue pro eo, quòd iter apparuisse sequentibus visi erant, quanta [oro te] gratia, claris ac probatis Scriptoribus est habenda; qui multis, ante nos sęculis in terram versi, diuinis ingeniis, institutísque sanctissimis nobiscum viuunt, cohabitant, colloquuntur? Interque perpetuos animorum fluctus ceu totidem lucida sydera, & firmamento veritatis affixa, ceu totidem suaues, ac felices auræ, totidem industrij, ac experti nautæ, & portum nobis quietis ostendunt, & eò voluntatum nostrarum lenta carbasa promouent, & fluitantis animæ gubernaculum regunt, quoad tantis procellis agitata consilia, tandem sistat, ac temperet. Hæc estenim vera philosophia; non quæ fallacibus alis attollitur, & sterilium disputationum ventosa iactantia per inane circunuoluitur; sed quæ certis, & modestis gradibus compendio ad salutem pergit. In hoc te studium hortari, amicum fortè, sed profectò necessarium non est. Nam te variæ lectionis, multiplicísque notitiæ auidum fecerat fortuna, quæ [vt aiunt] magnæ rerum partis imperium tenet; turbibo quodam, ac profundo negotiorum, & curarum pelago iactandum dedit. Cæterùm non vt legendi otium, sic noscendi desiderium eripuit, quominùs semper literatorum hominum delectatus amicitia, & conuictu, & occupatissimis diebus, otiosas horas, quoties licuit furatus, quotidie instructior, quotidie rerum memorabilium doctor fieri velles: vbi illa, quæ

nulli cedis, memoria, ſæpè te pro libris vti ſolitum, ipſe tibi ſum teſtis. In quod, ſi ab ineunte ætate pronus eras, eò nunc putandus es pronior, quo ſerotinus, matutino viatote feruentior, atque animo ſaltem promptior eſſe ſolet; quandoquidem hæc vulgaris eſt querela; creſcere iter, diemque decreſcere; quod vtrique nobis in hoc vitæ tramite accidit, ad veſperam propinquantibus, & vitæ multum ſupereſſe cernentibus. Non mihi igitur es hortandus, vt facias quod ſemper auidiſſimè feciſti. Admonuiſſe ſuffecerit, vt intendas animum, ne qua te hinc humanarum rerum cura dimoueat, quæ pleroſque mortalium, poſt egregios labores, in ipſa conſummatione maximorum operum auertit. Hoc adiecto, vt quia ſimul omnia, vel legere, vel audire, & meminiſſe non potes, vtiliſſimis quidem, & (quando breuitas eſt amica memoriæ) breuiſſimis quoque te fulcias. Non quod ego ſuadeam operoſiora illa, & maiora ſapientiæ conſulta negligere, quibus te in ordinario (vt ita dicam) fortunæ certamine tueare; ſed vt his interim breuibus, ac præciſis ſententiis, quaſi quibuſdam expeditis, atque continuis armis, contra omnes inſultus, omnémque repentinum impetum, hinc illinc iugiter ſis inſtructus. Duplex enim eſt nobis duellum cum fortuna, & vtrobique quodam modo par diſcrimen. Cuius non niſi partem vnicam vulgus nouit, eam ſcilicet, quæ vocatur aduerſitas. Philoſophi, etſi vtranque nouerint, hanc tamen ipſam difficiliorem arbitrantur. Itaque notum illud Ariſtotelis in Ethicis, ſuo iure diffinientis: Difficilius eſſe triſtia ſuſtinere, quàm à delectabilibus abſtinere. Quem ſecutus Seneca ad Lucilium ſcribens: Maius eſt, inquit, difficilia perſtringere, quàm

quàm læta moderari. Quid dicam? Auſímne tantos inter viros hiſcere? Durum quidem, & temeritatis parata ſuſpicio, nouo homini vetuſta tangenti. Hinc authoritate igitur, hinc ętate permoueor; ſed alterius magni cuiuſdam, & antiqui viri ſuccurrit authoritas. Neque enim impetrari poteſt, quin quale quidque videatur ei, talem quiſque de illo opinionem habeat. Marci Bruti ſunt verba ſcribentis ad Atticum, quibus vix aliquid verius dici reor. Quid enim de re qualibet iudicare poſſum, niſi quod ſentio? niſi fortè còmpellar, vt iudicio iudicem alieno; quod qui facit, iam non ipſe iudicat, ſed iudicata commemorat. Ego itaque reuerenter tantorum hominum omniúmque ſic ſentientium iudicia præteruectus, ſi de proprio loqui velim. Scio quĩdem aliàs variè de virtutibus diſputatum, neque ſemper difficilioribus principatum, dari; neque fortuitò vltimum inter virtutes locum obtinuiſſe modeſtiam; ſiue eam temperantiam dici mauis. Quantùm tamen ad id de quo agitur attinet, difficilius proſperæ Fortunæ regimen exiſtimo, quã aduerſæ; aliquantóque, fateor, apud me formidoloſior, &[quod conſtat]inſidioſior eſt Fortuna blanda, quàm minax: quod, vt ſic opinor, non me ſcribentium fama, non verborum laquei, nodíque ſophiſmatum, ſed rerum experimenta, viteque huius adigunt exempla, & magnum difficultatis argumentum, raritas. Nam qui damna, qui pauperiem, qui exilium, qui carcerem, qui ſupplicium, qui mortem, & peiores morte, graues morbos, æquo animo tulerunt, multos vidi: qui diuitias, qui honores, qui potentiam, nullum. Ita ſæpenumerò, me ſpectante, contra omnem aduerſę Fortunæ violentiam inuictos, ludo facili

prosperior strauit; humaniqúe robur animi, quod minæ non fregerant, inflexêre blanditiæ. Nescio enim quomodo, mox vt mitior esse cœperit Fortuna, incipit mens emollita tumidior fieri, & tuæ sortis obliuionem, adiuncta prosperitate, concipere. Neque de nihilo dictum est, iámque apud nostros homines in prouerbium venit: Magni laboris esse, ferre prosperitatem, Neque casu Flaccus ait: *Bene ferre magnam discе Fortunam.* Difficilem nempe censebat artem, quæ, nisi studio adhibito, nesciretur. Cæterùm Seneca ipse Fortunæ partem illam, quæ sibi difficilior visa erat, & est, haud dubiè, prima fronte rigidior, breui admodum sermone perstrinxerat. Is libellus passim in manibus vulgi est. Cui ego nil addere, nil detrahere meditor, quod & magno ingenio conflatum opus, nostram dedignatur limam; & mihi meis rebus intento, nec comere aliena, nec carpere est animus. Sed quoniam & virtus, & veritas publicæ sunt, neque studium antiquitatis obesse debet posteritatis industriæ, cui excitandæ, atque adiuuandæ noscitur institutum; de hoc ipso tecum loqui aliquid, quodque ille Gallioni suo tunc præstitit, id Azonio meo nunc, quantum hoc defesso iam, & occupato semper ingenio dabitur, præstare propositum est mihi, insuper & partem alteram ab illo, seu obliuione, seu iudicio prætermissam, attingere. Vtrique autem, sciens, pauca permiscui, non Fortunæ cuiuspiam, sed virtutis, aut vitij, excellentiæ, aut defectus; quod etsi extra propositum ipsa quidem, effectu tamen haud dissimili, & lætos quoque, mœstósque animos factura viderentur. Quibus in rebus, quo me gesserim ingenio, tu censebis, occupationum memor, ac temporis,

qui

qui pauciſſimis diebus cœptum, perfectúmque opus, admirans videris. Ego ſolus fidei iudex ſum. Studui hercle non vt vnum quodque mihi ſpecioſius, ſed vt tibi, atque aliis [ſi tamen alius quiſquam hæc attigerit] vtilius viſum eſt conquirere: denique finis meus is, qui ſemper in hoc genere ſtudiorum fuit, non tam ſcilicet, ſcribentis laus, quàm legentis vtilitas; ſi qua ex me percipi, aut ſperari poteſt, ad id maximè reſpexi; ne armarium euoluere ad omnem hoſtis ſuſpicionem, ac ſtrepitum ſit neceſſe; quin mali omnis, & nocentis boni, atque vtriuſque Fortunæ remedium breue, ſed amica profectum manu, quaſi duplicis morbi, vt non inefficax antidotum, in exigua pixide omnibus locis, atque temporibus ad manum [vt aiunt] & in promptu habeas. Nam [vt dixi] vtraque Fortunæ facies metuenda, verumtamen vtráque toleranda eſt; & hæc quidẽ frœno indiget, illa ſolatio; hîc animi elatio reprimenda, illîc refouenda, ac ſubleuanda fatigatio. Hanc ergò varietatem cogitanti mihi, non modò, cùm de hoc vellem aliquid ſcribere, tu occurrebas dignus eo munere, quo vterque noſtrûm communiter vteretur, vt ait Cicero, ſed etiam tu me ſolus, vt ſcriberem, excitabas, non quidem verbo, vt qui cœptorum nihil conſcius ſis tantorum, ſed rebus ipſis, & in vtranque partem abundante materia. Multos in equuleo Fortunæ habitos, multos in deliciis ſcimus; multos magno impetu rotatos, nec ſcandentium deſunt exempla, nec ruentium, nec ſum neſcius, quoſdam ex altiore faſtigio prolapſos. Quot Romani Imperatores; quot externi Reges, vel noſtium, vel ſuorum manibus, è ſummo ſolio detracti, vitam ſimul, & imperium amiſere? Anne omnia à ve-

tuſtate inutuemur? & exules nuper, & captiuos, & in acie cæſos & domi capite truncos, [quodque duriſſimum relatu eſt] & laqueo enectos, fœdéque laniatos Reges nouimus. Tibi, cui cor regium natura dederat, nec dedit regnum Fortuna, nec abſtulit; ad quem, in cæteris, illa tam variè egerit, vix, quod ſciam, noſtra ætas inueniet. Iam imprimis valetudine proſperrima & corporis viribus dudum fretus, vſque ad ſtuporem omnium, quite norant, intra non multos annos, ter deſperatus à Medicis, ter vitam ac ſalutem tuam in ſolo Medici cæleſtis auxilio poſuiſti: ſic ab illo tandem ſanitati redditus, vt penitus tuum illum priſtinum robur amiſeris; non inferiore miraculo dexteritatis eximiæ atque inſolitæ grauitatis; vt qui olim penè Aëripes fuerit, nunc accliuis, aut ſeruorum manibus equi tergo impoſitus, aut humeris nixus, lentis terram paſſibus metiaris. Patria tua vno propè tempore te dominum vidit, atque exulem, ita tamen, vt nihil obſcurior exilio videretur. Nulli ferè noſtrorum hominum par principum fauor, nulli par fuit iniuria; vt cùm paulò ante certatim in amicitiam tuam niterentur, iidem ipſi de nulla alia re concordes, in tuum mox exitium, quaſi communicato conſilio conſpirarent. Et pars quidem tuum caput inſidiis peteret, auro prius, ac gemmis, largiſſuíſque muneribus, tot per annos propitiæ, ac fauentis Fortunæ, & [quæ hominibus grauior iactura eſt] Amicis, atque clientibus, vniuerſaque familia, duris quidem, ſed diuerſis tormentorum, ac mortium generibus ſpoliatum: pars, quæ clementior fuit, illud ingens patrimonium, terras, homines, domos, oppida inuaderet, vt qui modò te viderant, mox è ſummis opibus ad

inopiam

inopiam redactum, ceu aliquod Fortunæ prodigium mirarentur, Amicorum [vt dixi] pars periit. In ſuperſtitibus periit fides, fugitque [quod aſſolet] cum proſperitate fauor hominum, vt dubitare poſſes, an amicorum priùs, an fidei fieres interitum. Acceſſit in medio rerum æſtu ægritudo penè vltima, & tam morti proxima vt quem viuere amplius non poſſe, perſuaſum eſſet, extinctum fama vulgaret. Et hic morbus, hæc paupertas, hic laborum cumulus, pulſum patria procul domo, in alienis terris, ac laribus circumtonante bello, ſemiobſeſſum oppreſſerant: ne, quod omnino interim tibi cum his amicis, ſi quos aut virtus fecerat, aut Fortuna dimiſerat, ſeu colloquij, ſeu literarum poſſet eſſe commercium, nihil omnium præter carcerem defuit, ac mortem; quanuis nec carcer defuerit, dum fidiſſima coniunx, & pars tuorum viſcerum nati omnes, nateque ab hoſtibus capti, eſſent; nullo prorſus tibi relicto ſolatio tantę prolis. Nec mors quidem, dum & tu ſecum aſſiduè luctareris, & vnus ex filiis iam tunc teneram, & inſontem animam in carcere poſuiſſet. Quid multa? Impletum in te vno vidimus, quod de duobus ſummis viris Caio. Mario. Magnoque Pompeio legimus; quid boni ſcilicet, & quid mali poſſit, haud vnquam lęta triſtibus miſcentem in te tuíſque pignoribus, ſecretim explicuiſſe Fortunam, cuius olim, cum blanditias non tam inſolenter, vt plerique felicium, tum verò minas nuper, atque impetum, tam forti, támque inuicto animo tuliſti; vt vel ad hoc vnum inutilis, qui antea tuum nomen oderant, te amandum, mirandúmq; prębueris. Habet enim hoc proprium virtus vt in amorem ſui bonos erigat, in ſtupo-

rem malos. Idque cùm omnis virtus habeat, tũ præcipuè fortitudo, cuius inter Fortunæ turbines, ac tenebras rerum terribiliũ, & tranquillitas gratior, & lux ipſa conſpectior eſt. Mihi verò nõ ſolùm ad antiquum tui amorem [quod impoſſibile factu rebar] multùm nouæ beneuolentiæ adieceris, ſed aliò feſtinantem calamum, ad hæc non ſuo tempore ſcribenda, deflexeris; vt & in ſcriptis meis animi tui vultum, velut in ſpeculo contempleris; & ſi quid tibi minus excultum apparuerit, quod bona fide diſpliceat ad hunc modum formes, atq; ita te inſtituas, vt ſeu ſolitis, ſeu nouis artibus quæ innumerabiles ei ſunt, tecum poſthac Fortuna variauerit, nulla te ſpecies rerum turbet. Sed paratus ad omnia promptus ad ſingula dulcia pariter, & amara deſpicias. Fidentiſſimè ab aduerſo Maronianum illud exclamans:

——Non vlla laborum
O Virgo, nouus mi facies, inopinúe ſurgit;
Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi.

Nec me fallit, vt in corporibus hominum, ſic in animis multiplici paſſione affectis, medicamenta verborum, multis inefficacia viſum iri. Sed nec illud quoque me præterit, vt inuiſibiles animorum morbos, ſic inuiſibilia eſſe remedia. Falſis opinionibus circumuenti, veris ſententiis liberandi ſunt; vt qui audiendo ceciderant, audiendo conſurgant. Ad hæc, qui, quæ habuit libens egenti obtulit amico, quantulumcunque eſt, pleno amicitiæ functus eſt munere. Animum enim ſpectat amicitia, non rem; quæ parua licèt, magni amoris indicium eſſe poteſt. Ego quidem, vt magnificum quodque tibi opto, ſic quid aptius hoc tempore largiar, non habeo; quod ſi validum ſenſeris, ipſa, quæ pretium rebus facit, vtilitas commendabit.

dabit. Si inualidum, excusabit amor nostri. Sic autẽ ad legendũ venies, quasi quatuor illæ famosiores & consanguineæ passiones animi; spes, seu cupiditas, & gaudium, metus, & dolor: quas duę sorores, æquis partubus prosperitas, & aduersitas peperêre, hinc illinc humano animo insultent: quæ verò arci præsidet ratio, his omnibus vna respondeat, clypeóq;, & galea, suísque artibus, & propria vi, sed cælesti magis auxilio circunfrementia hostium tela discutiat: ea mihi de tuo ingenio spes est, vt vnde victoria stet, facilè iudices. Non te diutiùs traham; sed, vt propositum meum noscas, index operis epistola præmittenda erat, quam si adcribendam duxeris, vtrunque metiens, videto, ne longior præfatio libellum breuẽ, non aliter quàm prægrãde caput exiguum corpus premat. Nihil est enim, sine mensura, ac partium proportione formosum.

De Ætate Florida. DIALOGVS I.

INTERLOCVTORES,
Gaudium & Spes; Ratio.

Quid, demens, tantùm gaudes iuuenilibus annis.
Cùm fugiat volucri lata iuuenta pede?

GAVDIVM, ET SPES.

ÆTas florida est; multùm super est vitæ. *RATIO.* En prima mortalium vana spes, q̃ multa hominũ millia & fefellit & fallet. *G. & S.* Florida est ætas. *R.* Inane gaudiũ & breue: flos iste, dum loquimur, arescit. *G. & S.* Ætas integra est. *R.* Quis integram vocet, cui multũ deest, & quantulũ sit, quod restat, incertum est? *G. & S.* Atqui lex est certa viuendi. *R.* Quis hãc legem tulit, aut q̃ istud legitimũ tẽpus est vitæ? Iniquissima verò lex, quæ non omnibus vna est: immo tã varia, vt nihil incer-

tius hominum in vita, quàm ipſius vitæ modus ſit. *G. AV.* Eſt tamen & modus aliquis, & vitæ meta, quam ſapientes ſtatuerunt viri. *R. A.* Metam vitæ ſtatuere, non qui accipit, ſed qui dat illam Deus poteſt. Intelligo autem: ſeptuageſimũ, aut ſi natura potentior eſt, octuageſimum cogitatis annum; atque ibi metam figitis quò proiectos maneat labor, & dolor: niſi fortè longiùs ſpem promouit is qui ait: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni; quò, quàm rari veniant, videmus: ſed vt ſit omnium, quod paucorum eſt, quantulum tamen nunc etiam id eſt? *G AV.* Multum ſanè. Eſt enim iuuenum vita ſerior, & à ſenectute remotior, & à morte. *R A.* Falleris. Etſi nil tutum homini, illa tamen periculoſior vitę pars, quam ſecuritas nimia reddit incautam. Nil eſt alteri vicinius, quàm mors vitæ. Cùm diſtantiſſimæ videantur, contiguæ ſunt: ſemper illa præterlabitur: ſemper hæc inſtat. Quocunque fugeritis, præſtò eſt, & ceruicibus imminet. *G AV.* Iuuenta nunc ſaltem præſens eſt, & ſenectus abſens. *R A.* Nil mobilius iuuenta, nihil inſidioſius ſenectute. Illa non ſtat, mulcendóque fugiens abit: iſta per tenebras, atque ſilentium pedetentim ſubiens, improuidos ferit: & dum longinqua fingitur, in foribus eſt. *G AV.* Ætas in aſcenſu eſt. *R A.* Inſidioſiſſimæ rei fidis. Aſcenſus iſte, deſcenſus eſt. Vita breuis, tempus inſtabile, furtim, nullo pedum ſtrepitu, inter ſomnum, & locos effluit: &, O, ſi hæc temporum celeritas, vitæque breuitas, vt in fine, ſic in principio nota eſſet; nunc intrantibus infinitum quiddam, exeuntibus nihil; & quod ſęcula videbantur, vix totidem ſunt momenta. Sic tum demum fraus noſcitur, dum vitari nequit; vnde eſt, quòd ſæpè

fruſtrà

fruſtrà huic conſulitur ætati: incredula ſimul & inexperta eſt, & contemptrix alieni conſilij, inops ſui. Itaque iuueniles errores, licet innumerabiles, & immenſos, his ipſis tamen occultos, & incognitos, quorum ſunt; nil melius, quàm ſenectus detegit: & diſſimulantium, conniuentiúmque luminibus ingerit; nec priùs, quod eſſe debuiſtis, aduertitis, quàm, quod eſſe voluiſtis, effecti eſtis, fierique iamaliud non poteſtis. Quod, ſi quis in tempore, aut per ſemetipſum intelligere poſſet, aut docenti credere; ille mihi vnus ex millibus præclarus, ac felix ſurgeret adoleſcens; nec tam multis anfractibus ageret vitam, cuius vnica tuta, & recta per virtutem via eſt. G. Ætas indecerpta eſt. R A. Quomodo indecerpta eſt, quæ, ex quo eſſe cœperit, aſſiduè carpitur; & quæ minutiſſimis portiunculis, dum datur, eripitur? Si quidem motu perpetuo cælum rotat, momenta horas; horæ diem rapiunt? is alium diem trudit, íſque alium: & nunquam quies. Sic menſes præterreunt, ſic anni, ſic & ætas currit, & properat: & vt Cicero ait: Volat: Quodque ait Maro, *Celeres neque commouet alas.* Ita ceu naui iter agẽtibus, nec ſentientibus, qui vehuntur, ſæpè nec cogitantibus, finis adeſt. G A V. Ætas incipiens, ab extremo procul abeſt. R A. Intra breuis viæ ſpatium nihil eſt procul. G A V. At nulla pars à fine diſtantior, quàm principium. R A. Nulla quidem: ſed tunc rectè diceretur, quando omnes æquis ſpatiis viuerent. Nunc pluribus viis, & ſæpiùs prima ætas in mortem incidit: quo fit, vt plerunque vicinior ſit extremo, qui remotior videbatur. G A V. Certè florentiſſima eſt Ætas. R A. Etſi ad hoc pauci animum aduertant, tamen, ex quo loqui cœpimus, mutatio aliqualis inceſſit, & mo-

dò per ſingulos ſyllabarum tractus, vitæ aliquid excidit: aliquid de caduco ætatis flore ſubtrahitur. Quid autem [quæſo] plus habet hic mollis, & nitidus adoleſcens, quàm ille durus, & ſquamoſus ſenex; præter hunc, quem loquimur, ætatis breuem ſcilicet, & caducum, immo aſſiduè cadentem florem? Vbi quid tam dulce, tam iucundum non inuenio; cùm ſciat dicto citiùs ſe futurum, quod ille nunc eſt; vel ſi neſcit, inſaniat. Niſi fortè è duobus aliàs capitali ſimul ſupplicio addictis, ille fœlicior eſt habendus, qui nouiſſimè iuſſus eſt dare colla ſecuribus qui mihi quodammodo ipſa dilatione miſerior videatur: quanquam non eſt par horum conditio, & illorum: huic enim interuenire aliquid poteſt, vnde collegæ ſupplicium euadat, & viuat: iuuenem ſenio eripere ſola mors poteſt. Ad ſummam, paruo temporis in ſpatio non ſtat magna felicitas, & ingentibus animis, breue nihil, optabile eſt. Expergiſcimini conſopiti: tempus eſt; caligantéſque oculos aperite. Aſſueſcite iam tandem æterna cogitare, & amare, & optare; ſimul autem peritura contemnere. Condiſcite ab iis ſponte diſcedere, quæ nobiſcum diu eſſe non poſſunt, & animo illa relinquere, antequàm relinquamur. *G.* & *S.* Ætas eſt ſtabilis, virénſque. *R A.* Mentiuntur, qui neſcio quam ætatem ſtabilem dicunt. Nil volubilius tempore; tempus verò eſt vehiculum ætatum omnium; & hoc ſtabile fingitis? O vanitas: nihil eſt ſtabile; nunc maximè raperis.

De

De Fortuna corporis eximia. DIALOGVS II.

Discite Mortales fragili non fidere formæ,
Quæ castis damno moribus esse solet.

G.AV.

FOrma corporis eximia est R.A. Nihilo firmior est illa, quàm tempus, cum eo veniēs cum eodem fugit. Siste si potes, tēpus, poterit forsan & forma consistere. G.AV. Forma corporis egregia est. R.A. Fragili niteris fundamento. Corpus ipsum vmbrę in morem præterit; tu momentaneū corporis accidens tibi mansurum spondes? Ruere queunt accidentia stante subiecto; nequeunt illo ruente, non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus, quæ mortali cum corpore fugiūnt, nulla velocior, quàm forma; quę mox vt amœnum flosculum ostenderit, ipsos in oculos mirantium, atque laudantium euanescit; breuis hunc pruina perusserit, leuis hunc aura decusserit, subitò vel inimicæ manus vngue decerpitur, vel prætereuntis morbi calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, vt libet; venit, ecce, magnis passibus, quæ te velo tenui latentem detegat: quanti esset forma viui hominis, mors ostendit; nec mors sola, sed senectus, & paucorum spatium annorum; immo vel vnius lucis repentina febricula. Postremò vt nihil externum incidat, per sese stando, durandoque consumitur; & in nihilum redit; neque tantùm gaudij veniens tulit; quantùm fugiens fert doloris. Hæc [ni fallor] expertus erat aliquando formosus ille Romanus Princeps Domitianus; qui amico scribens; scias, inquit, nec gratius quicquã decore, nec breui°. Quamuis, etiãsi durabile, perpetuúmq; na-

turæ donum esset ; non intelligo, quid tanto pere expetendum habeat iste non solidus, nec in ipso homine, nisi superficie tenus, fulgens decor, multáque fœda contegens, & horrenda leuissimæque curis obtentu, sensibus blandiens & illudens? Veris igitur, ac mansuris bonis delectari conuenit; non falsis atque labentibus, *G.A.* Forma corporis elegantissima est. *I.A.* Habes velum oculis, laqueum pedibus, alis viscum; haud facile, seu vera discernere, seu virtutem sequi poteris, seu in altum euolare animo: multos ad honesta pergentes forma detinuit, detorsítque cõtrariam in partem. *G.A.V.* Forma corporis mira est. *R.A.* Bene ais, mira. Nam quid hac vanitate mirabilius? quot delectabilibus abstinent formosi iuuenes? quot susci piunt labores? quanta sibi inferunt supplicia, vt formosiores non sint quidem, sed appareant: vnius formæ studio, & valetudinis, & voluptatis immemores? Quantum verò, inter comendum, tempus effunditur? quot honesta interim? quot vtilia? quot postremò necessaria negliguntur? Tuum igitur breue, caducúmque bonum, & inane gaudium, sine inuidia tibi habeto, Habes hostem tuum domi [quodq; peius est] delectabilẽ, ac blãdum. Habes raptorem quietis, ac temporis: perpetuúmque tortorẽ : habes materiam laboris; vberrimam discriminum causam; fomenta libidinum; nec minorem quærendi odij, quàm amoris aditum. Fies mulierculis forsan amabilis, odiosus viris, aut fortè suspectus. Nulla re magis, quàm forma corporea coniugalis zelus accenditur. Nulla enim res ardentiùs appetitur, quàm forma. Nulla animum mouere potentior, atque ideò nulla suspectior. *G.* Forma corporis magna est. *R.* Solet hęc stultos adolescentes, quò non expedit, vrgere,

dum

dum bono ſuo, vt libitum, ſic licitum, frui putant; neque, quid deceat, attendunt? quæ ſæpè iam multis acerbi, ac turpis interitus cauſa fuit. *GAV.* Forma corporis rara eſt. *R.* Ad breuiſſimum tempus erit: quando oris habitus hic, colorque mutabitur. Cadet flaua cæſaries, reliquiæ albeſcent; teneras genas, & ſerenam frontem ſquallentes arabunt rugæ; lætas oculorum faces, & lucida ſydera mœſta teget nubes; leue dentium ebur, ac candidum, ſcaber ſitus obducet, atque atteret, vt non colore tantùm, ſed tenore alio ſint; recta ceruix atque agiles humeri curueſcent; gutturleue criſpabitur; aridas manus, & recuruos pedes ſuſpiceris tuos non fuiſſe. Quid multa? Veniet dies, quo te in ſpeculo non agnoſcas. Et hæc omnia, quæ abeſſe multùm exiſtimas; ne quid improuiſis monſtris attonitus, non prædictum dicas, hinc iam tibi, ſi viuis, dicto citiùs euentura denuncio; qui ſi mihi nunc credis, nunc te parciùs miraberis transformatum. *G.* Interim forma clara eſt. *R.* Quid hic dicam breuiùs, quàm illud Apuleij Medaurenſis: *expecta pauliſper, & non erit.* *G.* Forma corporis hactenus excellens eſt. *R.* Quàm mallem formam animi excellentem. Eſt enim & ſua animæ pulchritudo, multò ſuauior; certiórque, quàm corpori; & ipſa quoque ſuis legibus decore ordinis, atque apta ſuarum partium diſpoſitione ſubſiſtens. Illam optare; illi operam impẽdere dignum erat, quam nec dies longa detereret; nec morbus extingueret, nec morsipſa. Nunc caduca miramini. *G.* Certè nunc ſaltem inſolita forma eſt. *R.* In hac, vt in aliis multis, optanda mediocritas. Sin hac tali forma, nec tibi placueris, nec niſi qua decet, aliis, placere curaueris, vſúſque fuc-

ris castè, sobriè, modestè, non exigua tuę laudis accessio est futura. *G.* Præclara facies animum honestat. *R.* Immo quidem exprobrat, & sæpiùs in periculum trahit. Quid verò attinet gloriari eo, quod neque tuum sit, neque diutiùs seruare possis? Quod habuisse nulli; proiecisse multis glorioſum fuit? Mitto alios; Spurinam non naturalis forma nobilitat, sed accersita deformitas. *G.* Vt virtus animi corporis formæ iuncta sit, studeo. *R.* Si id effeceris, tum demum verè mihi tunc vndique fortunatus fueris; formáque clarior videbitur, & virtus gratior. Quamuis enim errare, sibi visum esse, qui ait, *Gratior è pulchro veniet in corpore virtus*, scribat Seneca; mihi tamen iure reprehensus videretur, si dixisset, maior, aut perfectior, aut altior. Nunc quia dicendo gratior, nõ rem ipsam, sed spectantium iudicia respicit, non mihi visus est errare. Vergilius, qui hoc ait. Et ad summam, vt nihil in se solidum habet formæ gratia, nihil optabile; sic, si vltrò obuenerit, virtuti addita, neque vtriusque de pretio error sit, hanc illius ornamentum dici patiar, vel non inamœnum visui; breue tamen, ac fragile: solam verò, pondus animæ dixerim, atque infaustum tristis insigne ludibrij.

De Valetudine corporis prospera.
DIAL. III.

Sæpius ægrotat mens sano in corpore, nusquam
Pejùs habet mala mens, corpora quàm valido.

GAV.

QVid, quòd valetudo prospera est. *RA.* Quicquid de forma modò diximus, repetitum puta. *GAV.* Valetudo corporis firma est. *RA.* En senectus ab aduerso, mille morborum

borum armata generibus: contra valetudinem interea voluptas militat; familiare certamen. *G.* Valetudo corporis tuta est. *R.* Inconsulta iucunditas: quæque negligentes, & incautos facere soleat possessores suos; & sæpè morbos accersere, quos valetudini propriæ diffidentis intentio declinasset. *G.* Valetudo corporis bona est. *R.* Bene vtere: alioqui leue bonum; quin & graue malum; si [vt solita est] culpæ cuiusquam causa sit. Multis periculosa, & pestilens sanitas fuit, qui tutiùs ægrotassent. *G.* Valetudo corporis optima est. *R.* Res pergrata, multumque vtilis, seu corpore quid agendum, seu animo est. Sed, vt quarundam radicibus herbarum inest vis veneni, quæ dum aliarum rerum in mixtione purgata est salubre poculum è pluribus fit, quod ex vno pestiferum fuisset: sic corporea sanitas, ne noxia, sit habenti, non aliter quã adiuncta animi prospera valetudine, temperanda est. Nusquam peius, quàm in sano corpore æger animus habitat.

De Sanitate restituta. DIAL. IIII.

Est melius valeas animo, quàm corpore, multis;
Crede mihi, nocuit conualuisse malis.

GAV.

LOnga ægritudine liberatus gaudeo. *RA.* Gratiorem fateor sanitatem redditam, quàm retentam. Ingratissimi mortales bona vestra vix aliter, quàm perdendo cognoscitis; & perdita ergò vos cruciant; & recuperata lætificant. *G.* Grauissima febris me destituit. *R.* Grauissimas febres Medici dicunt, quæ ipsis in ossibus, & medullis æstuant. Quantò illæ sunt grauiores, quæ in anima intus latent: his te ma-

Digitized by Google

ximè liberatum velim. G. Ægritudo abiit. R. Ægritudo præsens sæpè profuit; dum debilitatis viribus corporis, animæ sanitatem peperit. Consequenter igitur, & digressa nocuit, & animæ lumen imminuit, & corporis auxit insolentiã: quãuis mala, quamuis pessima ægritudo videatur; optabile malum tamen, quod mali remedium sit maioris. G. Tandem ægritudo longior finem habet. R. O stultissime; sic tu reris mortem effugisse, ad quam curris assiduè? nunc propinquior mortis es, quàm dum illi contiguus videaris. Irremeabile vobis est iter; neque vlla eius in parte subsistitur, neque diuersorium, neque lentior vsque gressus; & somnus & vigilia, & labor, & requies, & morbus, & sanitas, æquè sunt gradus ad mortem. G. Ancipiti ægritudine absolutus sum. Creditricem habes infallibilem: dilata solutionis dies est; sed non cassa ratio. Habes ægrotare itexum, & mori.

De Viribus corporis. DIAL. V.

Insanit, qui robusto de corpore sidit;
Excellit vires corporis ingenium.

GAV.

VIrium satis; immo multùm contigit. R. Quæ de forma, ac valetudine dicta sunt, relege. Similium similis disciplina est. G. Multùm est virium. R. Vide, ne quid aggrediare viriũ fiducia, quò imbecillis appareas. G. Abundè est virium. R. Taurina gloria. G. Plurimum est virium. R. Pluscu lum elephanti. G. Virium nimis est. R. Facilè crediderim id quidem. Sẽper excessus autẽ in vitiũ vergit, seu ipsum est vitium. G. Nimis est virium. R. Nimietas hæc, si ad mediocritatem redeat, bonæ

bene erit. Quid si ad defectum transeat? Quid si hoc robur fragilitas insignis excipiat? Crede mihi, nullæ tantæ vsque corporum vires, quę vel labore immodico, vel morbo acri, vel cuncta vincente senio, non frangantur: infatigabilis, & inuicta vis animi est. *G.* Ingens robur est corporis. *R.* Nemo Milone robustior; clariores multi. *G.* Vastum & prævalidum corpus est. *R.* Præstantissima rerum virtus, mole corporea non eget, in animis habitans. *G.* Nihil his viribus difficile. *R.* Immo impossibilia permulta, atque illud imprimis, vt qui corpore spem posuit, in altum scandat. *G.* Iam supra hominum vires sunt. *R.* Hac in re qui superior cunctis hominibus euaserit, multis tamen animantibus inferior erit. *G.* Nihil his viribus metuendum. *R.* Immo nunc maximè. In magnam enim virium fiduciam, magnis viribus accingitur fortuna; & interdum ex æquo congredi indignans, vt ostendat quàm fragile animal est homo [dum sibi etiam robustissimus videtur] giganteos viros leui prælio confecit. Herculem ab omnibus inuictum vis latentis mali vicit. Milonem ipsum cunctis celebratum, & cognitum palęstris, arbor vna detinuit, lacerandúmque feris obtulit. Sic robur illud eximium sine exemplo fisse quercus robori impar inuentum est. Tu viribus tuis fidis? *G.* Vires immensæ suppetunt. *R.* Omne immensum laborat mole sui. *G.* Vires in augmento sunt. *R.* Natura fermè rerum omnium hæc est, vt cùm ad summum peruenerint, descendant, idque non æquo gressu. Ascensus enim lentior, descensus præceps; hæ quoque vires cùm crescere desierint, non consistent; & primò quidem clanculùm, post apertiùs tandem ruent. O-

mnes res mortalium, prętęr animum ſolum æquè fugiunt; ſed non æquè omnium fugæ veſtigia apparent; niſi fortè minùs eunt animalia, quæ vel tenebris, vel tacito repũt niſu; vel, quoniam id quoque traditur, itineris indicium caudis premunt. G. Corporis mei viribus glorior. R. Quid faceres tuis? Cogita verò quantarum ipſe ſis virium; iſtæ enim non tuæ ſunt, ſed hoſpitij, immò carceris vires tui. Vanum eſt autem, cùm ipſe ſis fragilis, forti habitaculo [dicam melius] forti aduerſario gloriari. G. Viribus meis lætor. R. Quid hic dicam? niſi poëticum illud? *Non longum latarere, inque lætitiæ locum venient querelæ* Meminiſti, vt is ipſe tam validus, quem bis modò memoraui, de ſuis viribus in ſenectute conqueritur.

De Velocitate corporis. DIAL. VI.

Currimus ad mortem citius, vel tardius omnes
At prętium vitæ, qui bęnę currit, habet.

GAV.

SEd pernicitas multa eſt. R. Refert, quónam curſus intendatur; multos ſua velocitas in exitium tulit. G. Pernicitas mira eſt. R. Currite mortales, vt libet; cæli velocitas vos præcurrit, & ad ſenium, & ad mortem applicat. Illud vobis curſum eripiet, motum illa. G. Pernicitas ſumma eſt. R. Eò tendit, vbi deſinat. G. Pernicitas inaudita eſt. R. Illò properat, vbi tarditas multa erit. G. Pernicitas infinita eſt. R. Sit quanta libet: vbi ſe exerceat, non habebit. Siquidem puncti vicem terra omnis obtinuit. G. Pernicitas inæſtimabilis eſt. R. Hæc ingenij laus eſt, cui maria & cælum, & æternitas, & naturæ ſpatia, receſſuſque, & arcana

arcana rerũ omnium patent. Corpus puncti, momentíque ambitu circunſcriptum, quò ſua pernicitas latura atq; vbi diſpoſitura eſt? Nonne enim vt latiſſimè pateat hoc ſpatium, ſeu temporum, ſeu locorum, nihilominùs quocũque ſe flexerit, ad ſepulchrum currit? Illæ ſaltem anguſtiæ ſine vllis, aut aſtrologicis cõiecturis, aut geometricis demonſtrationibus notæ ſunt. Ita eò curritur, vbi profecto non curritur. *G.* Incredibilis mihi modò pernicitas eſt. *R.* Cùm omnes homines exceſſeris, lepuſculum non æquabis. *G.* Pernicitas ſtupenda eſt. *R.* Hæc pleroſque pendentibus, & præruptis locis comitata, plano calle deſtituit; quoſdam per propugnacula turrium, per antennas nauiũ, per confraga montium innocuè volitantes, poſt leui pedis offẽdiculo, in via publica prolapſos, extinctoſque nouit ætas noſtra. Anceps eſt, contráq; naturam inſueta, grauium corporum hæc leuitas, volucrémque hominem non diu factura. Nam etſi inoffenſa proceſſerit, feſſa tamen citò deſinet: breue robur hominis, breuiórque pernicitas. *G.* Valde nunc agilis ſum. *R.* Et aſellus agilis iuuenta, & ſenio piger pardus. Spatio leuitas ingraueſcet. Prima ætas ſtimulos habet, frœnos vltima: quicquid es, non eris diu; & ſi eſſe cupis, cura vt ſis bonus. Senium virtus ſola non metuit.

De Ingenio. DIAL. VII.

Serpentina placet prudentia, callida vulpis
Aſtuta mens eſt inſidioſa nimis.

GAV.

AT ingenium eſt velox. *R.* Ad virtutes vtinam. Alioqui quò velocius, eò propius ruinæ. *GAV.* Ingenium expeditum eſt.

R.A. Si & bonis artibus applicabile, pretiosa animi suppellex; si minus, onerosa, periculosa, laborioſa. *G.A.V.* Ingenium peracutum est. *R.A.* Ingenij non acumen, sed æquabilitas, atque constantia, veram laudem, & perpetuam merentur: quorundam acumen tenui cuspide frangitur; primóque molimine deficiet: validissima etiam, si ad vltimum extenuentur, infirma sunt; sic robur omne tenuitas atterit. *G.A.V.* Acutissimum ingenium est mihi. *R.A.V.* Nihil sapientiæ odiosius acumine nimio. Nihil verò philosophanti molestius quàm sophista: ideò inuisam Palladi finxere veteres araneam, cuius subtile opus, ac tenues telæ sunt, sed fragiles, nullique vsui. Vt mucronis ergo, sic ingenij acies sit; non penetret modò, sed subsistat. *G.A.V.* Promptum, & versatile ingenium est. *R.A.* Hoc Mar. Catoni Censorio tributum est, quòd literis simul, atque armis, bellicísque omnibus, & vrbanis, ac rusticis artibus æquè foret idoneus; quod ex parte Græci suo tribuunt Epaminondæ; Persæ autem Cyro. Tuum hoc versatile quonam vergat, nec versutum sit, neue aliquid non agile, sed leue potiùs, & inconstans habeat, caueto. Aliud est enim non posse consistere, aliud facilè ire posse, quò velis. *G.A.V.* Ingenium est excellens. *R.A.* Multùm refert, quo in genere excellas: huius enim quoque verbi significatio vaga est: verúmque est, vbi intenderis ingenium, valere. Malo igitur ingenium bonum, quàm excellens; quòd illud in malum flecti nequit; hoc in diuersa volubile est. Nam & Crispus Lucium Catilinam magna vi animi fuisse, ait; sed ingenio malo, prauóque. *G.* Ingenium magnum est. *R.* Bonum cupio, & modestum, magnitudo

sola

sola suspecta est. Sępè magnum ingenium magnorum initium malorum fuit. Raro autem magni errores, nisi ex magnis ingeniis prodiere.

De Memoria. DIAL. VIII.

Est aliquid, bene qui meminit. sed sape tenaci
Accidit ingenio, quod meminisse dolet.

GAV.

MEmoria ingens data est. *R.* Ampla ergo domus tędij, & Atrium fumosarum imaginum, vbi multa displiceant. *G.* Memoria est multarum rerum. *R.* Multis in rebus pauca delectant, plurima cruciant, & sæpè delectabiliũ mœsta recordatio est. *G.* Rerum adest variarum memoria. *RA.* Si bonarum bene, si malarum, quid hinc gaudes? parúmne triste est, vel tulisse mala, vel vidisse, nisi vel quotidie recursent, vel sub oculis sint semper? *G.* Memoria diuersarum rerum suppetit. *R.* Et culparum, & delictorum & scelerum, & ignominiarum, & repulsarum & dolorum, & laborum, atque discriminum; quamuis huic vltimę voluptas quędam [vt aiunt] sit adiuncta memorię. In quo tamen intelligitur, non tam pręteritorum malorum cogitatio, quàm prę sentis boni delectatio iucunda esse. Itaque neminem laboris, ac periculi meminisse iuuat, nisi quietum, aut securum: paupertatem lętè meminit, sed diues: morbum, sed incolumis; sed liber, carcerem; sed solutus, vincula; sed reuersus, exilium. Sola ignominię memoria, in mediis licet honoribus tristis est. Adeò nihil delicatius, vel incurabilius, quàm fama. *GAV.* Memoria multiformis est, & multorum temporum. *RA.* In recordatione multiplici multiplex molestia,

Digitized by Google

Quædam nempe conſcientiam vellicant , quædam pungunt quædam vulnerant. Alia confundunt alia exterrent, alia deiiciunt : vnde ſit , vt memorantium ora rubor , pallorque viciſſim in ſilentio occupent, quod peſſimis hominum plerunque accidit, inceſſuſque ſit varius , vox incerta , & quæ ſunt eiuſmodi , animi memoria laborantis indicia. *G.* Memoria prompta eſt. *R.* Mallem, voluntas pia , caſtumque deſiderium & honeſta conſilia , & actus innocui, & vita probri neſcia. *G.* Memoria apprimè tenax eſt. *R.* Vnde hæc igitur obliuio cæleſtium præceptorum ; quæ tam pauca ſunt numero? Vnde obliuio Dei vnius ? Vnde obliuio ſuimet? *G.* Memoria admodum tenax eſt. *R.* Terrenarum , & inutilium rerum credo : quónam verò , & quò vaga hæc , volatilíſque memoria ? quæ cùm cælum , terrámque peragrauerit in ſeipſam neſciens reuerti, quod vnum neceſſarium ac ſalubre erat, obliuiſcitur. In qua ei ſi fortè aliquid delectationis interdum , ſæpè tamen anxietatis eſt plurimùm, nec immeritò. Themiſtocles , cùm ei quidam memorandi artem à Simonide tunc inuentam polliceretur : Malle ſe ait obliuionis artem , quàm memoriæ diſcere. Et licèt hoc ille ſuo quodam iure reſpondiſſe videatur , vt qui naturæ dono illo ſupra fidem excelleret : cuiúſque memoriam innumeræ quidem rerum , atque verborum imagines prægrauarent; ferè tamen omnibus conuenit: ita omnes & dediſcenda diſcitis , & diſcenda dediſcitis; in his tantùm, quorum vtilis eſſet obliuio, memoriam exercentes , inque id naturæ finibus non contenti , inſaniam arte laxatis. *G.* Memoria omnipotens eſt. *R.* Titulus hic vni

ſuus

ſuus eſt Deo. Multipotens dicere voluiſti. Si qua tamen inſignis memoriæ vis eſt [quod omni curioſitate melius fuerit] damnoſa reiiciat, ſtringat vtilia, neque tam ſedulò, quæ delectent, aggreget, quàm quæ proſint. *G.* Memoria optima eſt. *R.* Optimo nihil eſt melius, quod ſi fidem dicto quæris, vt in optimis te memorem præbeas oportet. Memento peccati tui, vt doleas, memento mortis, vt deſinas, memento diuinæ iuſtitiæ, vt timeas, memento miſericordiæ, ne deſperes.

De Eloquentia. DIAL. IX.

Eloquio multi adiuti, multi perière.
Hen quam in miſeris lingua nocere poteſt.

GAV.

AT præclarum eſt eloquium. *R.* Magnum, fateor, inſtrumentum gloriæ, ſed anceps, cupide gemina. Et hoc quoque qualiter vti ſcias, refert plurimùm. *G.* Eloquium torrens eſt, & rapidum. *R.* Haud ineptè quidam ſtulti, atque improbi eloquentiam furioſi gladio æquiparant, vtrumque enim publicè inermem eſſe expedit. *G.* Eloquium clarum eſt. *R.* Clarum aliquid variè dicitur. Clarus ſol, clarum incendium. *G.* Præfulgidum eloquium eſt. *R.* Et lugubres cometæ & infeſti gladij & hoſtiles galeæ fulgent. Vt fulgore eloquentiæ glorioſus ſit ſanctitate & ſapientia temperetur. *G.* Copia eloquij ingens eſt. *R.* Siquidem iuncta modeſtiæ, magnum aliquid ſupráque communem hominum menſuram, non inficior, alioqui mutum eſſe præſtabat. *G.* Eloquentiæ ſatis eſt. *RA.* Satis eloquentiæ, parùm ſapientiæ fuiſſe in homine illo ſce-

leſtiſſimo apud Criſpū legis:neq; is quidē gloriā eloquentię quæſiuit vllā,quanquam altiore iudicio non eloquentia ſed loquacitas illa fuit. Verus enim orator,hoc eſt,eloquentiæ magiſter, niſi vir bonus, eſſe non poteſt. Quòd ſi bonus & ſapiens, putabas ad oratorias laudes, perfectúmque munus eloquentiæ hunc verborū impetum, qui ſępe procacibus,atque inuerecundis vberior eſt, ſiue hanc ipſam etiā dicendi peritiam ſatis eſſe;fallebaris: linguæ volubilitas, atque verborum copia,& ars etiā quędam,ſceleratis,piiſque communia eſſe poſſunt. Id quod quęris,bonorum eſt,nō omnium quidem,ſed pauciſſimorum : ita vt mali omnes huius laudis extorres ſint, ad quam ſcilicet,animi bona,quibus carent,virtus & ſapientia requiruntur. Quod,vt ſic eſſe nō intelligas,dicā. Sed memineris duarum,de quibus loquor, rerū: diffinitiones in mentem redeant, quarum altera Catonis, Ciceronis eſt altera. Ille ait:Orator eſt, vir bonus dicendi peritus. Iſte autē nihil eſt, inquit, aliud eloquentia, niſi copioſè loquens ſapientia. Ex his vides ad oratoris, atque eloquentię eſſentiam,& bonitatem, & ſapientiam exigi: nec tamē ſufficere, niſi & peritia adſit, & copia. Ita,vt primę illę duę virum bonum,ſapientémq; duntaxat:hæ autem ſolę nec bonum, nec ſapientem nec loquentem quidem efficiant, ſed loquacem. Omnes verò coniunctę perficiant oratorem, eiúſque artificium: quod profectò rarius,atque altius eſt,quàm putent,qui in multiloquio ſitum ſperant. Tu ergò ſi oratoris nomen, & eloquētiæ veram laudem quęris,virtuti & ſapientię primū ſtude. G. Eloquentia plena atque perfecta eſt. R. Pleno atque perfecto nihil deeſt:deerit autem multum,ſi pręmiſſa defuerint. Antè igitur quàm de v-

de vniuerſo pronuncies. hoc vnum tacitus tecum volue. *G.* Eloquentia ſumma eſt. *R.* Supra ſummum nihil eſt: his ergò ceſſantibus, iam ſumma non erit, ſed caducum quiddam, & informe, cui fundamentum faſtigiúmque detraxeris. *G.* Eloquentia dulcis & ornata eſt. *R.* Dulcedo, & ornatus iſte neſcio quid blandum, ſeu doloſum, non virile, nec ſincerum præfert: ſed non pluris eſt apud rectos iudices ſuauis, & compta viri fallacis oratio, quàm vel meretricis fucus, vel mellitum virus, vel phrenetici robur, vel auari aurum: quicquid eſt, quanuis appareat, ac mulceat, ſi principium eſſentiale defuerit, nihil penitus, aut nihilo proximum videri debet. *G.* Eloquentiæ fiducia magna eſt. *R.* Magna ſæpe fiducia magnis periculis viam fecit, vt animum attollat, atque adiuuet, frœnum accipiat, ſeſe norit, quod agẽdum inſtat, examinet, abſit inſolentia pariter, & contemptus. Sin progreſſa liberiùs, virium obliuiſci cœperit, iam non fiducia, ſed temeritas, & audacia eſt, qua nihil eſt à ſapiente remotius: hæc in rebus omnibus agendis, vt aſpectu pretioſior, ſic affectu periculoſior ignauia eſt. Illa enim domi pigros, & inglorios tenet, hæc impellit ardentes, & quos æſtimabatur promotura, præcipitat: hæc ſæpe bellaciſſimos viros oſtendit imbelles, cautiſſimos probauit incautos, vtque ad te redeam, qui diſertiſſimi videbantur, infantiſſimos patefecit. *GAV.* Eloquentia ingens eſt. *R.* Vt ſit hiſtorico fides, inter vitia iufinita eloquentiam habitaſſe, verique locum teneat authoritas, neque dubium ſit, quod eloquentiæ princeps in Rhetoricis ſcribit, eloquẽtiã ſine ſapiẽtia eſſe nõ poſſe: quæ vt liquet, ſuperioribus aduerſatur: iſta tamen quolibet modo ſumpta eloquentia, cer-

te quò maior, eò dãnosior, funestiórq; si sola est. G. Eloquẽtia singularis est. R. Hęc est, quæ singulares viros, & Græcos, & nostros in perniciem traxit: quod ita esse Demosthenes, & Cicero, & Antonius nõ negabunt. G. Eloquentia plausibilis est. R. Si innocẽter absque iactantia vtare: vix vlla re citiùs multitudinis amorẽ tibi concilies, & gloriam quæras, si quo, nisi meræ virtutis artificio, quæri potest. sin arroganter atque improbè, persacilè tibi discrimen, & multorum odia tibi conflaueris. Sapientis dictum est cuiusdam: Mors & vita in manu linguæ. Non vnius verò tantùm hominis, sed multorum. Quorundam linguæ totas euertêre Respub. euertentque. Pessimum, nocentissimúmque hominis mali membrum, lingua est. Nil hac mollius, nil durius. G. Eloquentia sonora est. R. Et sonorum fulmen. G. Eloquentia florida est. R. Et floridum Aconitum. Denique versa, vt libet, & reuersa, & gloriæ habes viam arduam, & inuidiæ pronam valde.

De Virtute. DIAL. X.

Virtutem iactas, vitiorum pondere pressus;
Affectas, Virtus est, cohibere suos.

GAV.

NVnquid non saltem licet de virtute gloriari? RA. Vt liceat, in illo tantùm licet, qui virtutis & omnis boni auctor solus, atque largitor est. GAV. Magna est animi virtus. RA. Videautem, ne quò maior creditur, minor sit. GAV. Spectata virtus in rebus dubiis est. RA. Proprium est virtutis, non quid actum, sed quid agendum sit, nec quid adsit sibi, sed quid desit attendere: vnde est, vt sæpe illam non de quæsito gloriantem, sed de quærendo sollicitam videa-

videamus. Dicerem, si liceret, auaram, aut certè auaritiæ similèm esse virtutem. Iugiter sitit quotidie inardescit quò plus quæsierit eò sibi pauperior videtur, & plus appetit. Nullus ei desiderij modus est. Nullus sat magnus cumulus meritorum. *GAV*. Virtus supra humanum morem est. *RA*. Vereor ne superbiæ sit ista professio, non virtutis. *GAV*. Virtus longè clarissima est. *RA*. Fundametum veræ virtutis, humilitas, nec tanta claritas vlla est, quam elatio non obscuret. Scit illè, qui clarissimus creatus, séque ipsum efferens, non obscurus tantùm, sed princeps meruit fieri tenebratum. Quod si illi accidit, quid alij de se sperent? *GAV*. Virtus eximia est. *RA*. Non solet esse virtus iactatrix, aut miratrix sui, sed imitatrix alieni. Itaque semper anhelans, semper altiùs aspirans, dum se comparat, paruipendit. *GAV*. Virtus consummata est. *RA*. Nunquam hoc virtus de se iudicat non confidit, nihil arrogat. Scit hoc tempus esse militiæ, non triumphi, atque adeò nunquam torpet, & semper in actu est: semper, quasi nunc incipiens, accingitur. Quæ omnia perfeciſſe, séque vndique consummatam credit, crede mihi, non est virtus, error est virtuti obuius, atque aduersus. Quisquis ad summam peruenisse credit, in hoc primum fallitur, quòd vbi credit esse, non est. Deinde, quòd illinc ferentem viam aberrando, deserit, dúmque quod nō habet, anticipat, quod habere potuisset, sponte sua negligit: siquidem nil tam profectui aduersum, quàm perfectionis opinio. Nemo studet agere, quod peregisse se putat. Error hic sæpe magnæ parantibus obstitit, iámque alta prensantibus. *GAV*. Virtus pro humana capacitate plena est. *RA*. Si omnem vitam ante oculos

ponis, pérque dies ſingulos actum, ac verborum, & cogitatuum rationem à te ipſo exigis, incorruptus rerum arbiter tuarum, videbis quantùm vacui in animis ſit, quantum vitia occupent. G. At ſaltem communis, & mediocris eſt virtus. R. In rebus altiſſimis vix mediocritas locum habet: verum habeat; non tamen hæc gaudij materia, ſed laboris, ac ſtudij eſt. Nam quod ad ſumma diſponitur, donec eò peruenitur, non quieſcet. G. Aliqua eſt virtus. R. Huius quoque iudicium linque aliis. Et ſi qua eſt virtus, non ibi finis gaudij, ſed in illo, ad quem vera per arduum virtus ducit. Eam nempe philoſophiam profitemur, quę non fruendum virtutibus, ſed vtendum docet. Nondum plenè igitur gaudendi tempus eſt, tot nunc etiam vitæ periculis circunfuſis. ſed optandi potiùs, ſperandique. Gauiſurum te, ſperare potes, ſic tamen, vt metuas doliturum. G. Si quid boni eſt, ſentio vnde ſit, & in illo gaudeo: quicquid autem deeſt, ſcio vnde poſcendum ſit, & de illo ſpero. R. Hæc eſt virtus, & iam tutum iter ad verum gaudium inueniſti.

De Virtutis opinione. DIALOG. XI.

Conſcia mens pravi, non claro nomine gaudet,
Diſplicet ingenuis gloria falſa viris.

GAV.

QViſquis ego ſum, opinio de me hominum bona eſt. R. Opinio rem non mutat. G. Bonum me communis habet opinio. R. Quid ſi malus tu, nonne opinio falſa eſt? Scientem certè falſo gaudere, dementia eſt. G. Opinione vulgari bonus dicor. R. Nihil eſt, quod non ſibi fingere poſſit opinio. Bonum autem, ſeu malum, quod in animis habitat, neque diuerſis opinio-

opinionibus, neque ſermunculis variatur. Non ſi cuncti igitur te mortales bonum dixerint, bonus fies. *GAV*. Bonum mihi ſaltem eſt nomen. *RA*. Melius eſſe nomen bonum, quàm diuitias multas Hebræorum Sapiens ait, Idémque alibi: Melius nomen bonum, quàm vnguenta pretioſa. & valorem boni nominis: & odorem famæ his verbis expreſſit, comparatione ſcilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem, ſeu nomen, ſeu aliud quicquam eſſe poteſt bonum, ſi ſit falſum? Qualecunque igitur ſit nomen impij, non fit ideò minor impietas. Non inani igitur nomine glorietur, ſed illud eiuſdem Sapientis audiat: Nomẽ, inquit, impiorum putreſcet. Et illud alterius: Gloria noſtra hæc eſt. teſtimonium conſcientiæ noſtrę. Illa ſi intus tibi obſtrepit, quid tibi proderunt adulantium ſuſurri, quid blanditiis, aut fictionibus partum nomen? Eradice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomen bonum dixeris. cùm verum dicere non poſſis. *GAV*. Bene de me ſentiunt ciues mei. *RA*. Non refert, quid de te alij ſentiant, ſed quid tu. *GAV*. Bene de me loquuntur ciues. *RA*. Noli credere; quid loquantur neſciunt, & cupidè mentiuntur pruritu quodam linguæ, in vtranque partem nimio & conſuetudine in naturam verſa. *GAV*. Bene de me plurimi loquuntur. *RA*. Ignorantibus credere, quid eſt aliud, quàm volentem falli? *GAV*. Bene de me loquitur vicinia. *RA*. Dulciloquio forſan, aut muneribus delinita, aut de tè aliquid ſperans. Nunquam, vel amanti credideris, vel ſperanti. *GAV*. Vicini mei nomen meum celebrant. *RA*. Alter alterum decipit omnes te. *GAV*. Bonum mihi teſtimonium ciues dant. *RA*. Eſt intus in anima teſtis incorruptior, certiorque: Conſcien-

tiam tuam interroga: illi crede. G. AV. Bene de me homines opinantur. R A. Opinio ambiguæ nomen est rei: certissima res est virtus. G AV. Ego ipse mihi vir bonus videor. R A. Ergò es malus. Boni enim, sibi displicent, séque accusant. G AV. Et mihi videor, & aliis bonus. R A. Quid si tu malus, illi autem stulti? G AV. Bene de me sperant ciues. R A. Cura ne spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperantes, cùm possis aliud, frustrari. G AV. Credo sim, de quo non frustrà sperent multi. R A. Si id esses, id non crederes. Malum est alios, pessimum autem seipsum fallere. G AV. Omnes me virum bonum putant. R A. Quid si tu contrarium scis? G AV. Omnes me virum bonum dicunt. R A. Et tu credis omnibus? Num te autem dici pudet, quod non es? sed est hoc nobis insitum inter cuncta mirabile, de nobis nostrisque de rebus, quamuis occultis, plus cuicunque, quàm nobis credere, iuxtáque Flacci sententiam, Et mendacem, timere infamiam, & falsa gloria delectari. G AV. Totum vulgus vna voce me laudat. R A. Nulla promior ad errorem, atque ad præcipitium via est, quàm per vulgi vestigia. Quicquid penè vulgus laudat, vituperio dignum est. G AV. Cunctis hominibus placeo. R A. Placentes hominibus Deus spernit & placere hominibus, displicere est Deo: contraria contrariis gaudent. G AV. Viri boni nomen habeo. R A. Vitæ constantia, honestate, seruandum est alioqui facilè euanescet: ventus est enim. G AV. Multæ sunt in populo laudes meæ, R A. Seuisti in agro arido arbores caducas. G AV. Magnæ inter doctos etiam laudes meæ sunt. R A. Si veræ, durabunt, &, vt ait Cicero, radices agent, & propagabuntur. At si fictæ, celeriter tanquam flosculi decident. G. Omnes vno ore meam prædicant

dicant virtutem. R. A. Non in hominum statu, neque in propria virtute, quanuis vera, sed in ipso virtutum omnium authore gloriandum. Qui contrarium facit, non modo non assequitur assertionem hominum, quod non habet, sed id ipsum, quod habet, vel imminuit, vel amittit. G. AV. Vulgus omnia me prædicat. R. A. Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat vanum est quicquid loquitur, falsum est quicquid improbat, bonum est, quicquid approbat, malum est, quicquid prædicat, infame est, quicquid agit, stultum est. I nunc, insanorum fermunculis gloriare.

De Sapientia. DIALOG. XII.

Est Sapiens, qui dissimulat sapientiam habere,
Est sapiens vitam qui tenet innocuam.

G. AV.

SApientiam consecutus sum. R. Rem magnam, si vera esset, & inseparabilem à virtute. Si illam igitur approbasses: hæc probata esset: sed vtraque opinione aliquantò facilior est quàm re. G. Sapiens sum. R. Crede autem mihi nunquam, si verè esses, hoc diceres. Sapiens enim quantum est, quod sibi desit, intelligit, non gloriatur itaque sed suspirat. G. Sapientem me profiteor. R. Bene itent res si totes sent sapientes quot sapientiæ profes sores. Nunc illud perdifficile est hoc vero facillimum. G. Sum sapiens. R. Si verè sapiens esse vis nolli id quidem opinari. Credere se sapientem, primus ad stultitiam gradus, proximus est profiteri. G. Studio ad sapiētiam perueni. R. Vtique sic ad illam peruenitur. Sed an tu perueneris, recogita. Non est enim res studij breuis egens aliquot anno rū vt reliquę artes, tota, vel longissima opus est vi

ta. Si quis[vt aiunt]tota die currens peruenit ad veſperam, ſatis eſt. Notum eſt illud Platonis, vt alia multa præclariſſimum, quod Ciceroni placet, & mihi: Beatum, cui etiam in ſenectute contigerit, vt ſapientiam, veráſque opiniones aſſequi poſſit. Has tu an calle medio obuias habueris, an neſcio quo pennato equo vectus ante tempus attigeris, incertum, tam citò ſapiens euaſiſti? *G.A.* Sapientiæ perfectionem cœlitus accepi. *R.A.* Eſt, fateor, cœleſte donum ſapientia, ſed magnus certè vir erat, & cœli amicus qui dicebat: Non quòd iam acceperim, ideò perfectus ſum. *G.AV.* Sapientiam cupida mente comprehendi. *R.A.* Vt pecuniæ, rerumque multarum, mala, ſic ſapientiæ cupiditas bona eſt. Sed an tu tantæ rei capax ſis, videto. Certè, ille idem: Ego me, inquit, non arbitror comprehendiſſe. Et ille quoque permagnus erat, qui cum Deo de ſeipſo loquens, ſic aiebat: imperfectum meum viderunt oculi tui. Hoc eſt proprium Sapientis, imperfectionem ſuam noſſe, ac fateri. *G.AV.* Sapiens dicor. *R.A.* Non te tuæ, neque alienæ vnquam voces, ſapientem fecerunt, ſed res ipſa. *G.AV.* Sapiens vulgò dicor. *R.A.* Vulgus inſanos ſapientes dicere, & ſapientes inſanos, iure ſuo didicit, quod eſt, vt falſa pro veris, veráque pro falſis habeat. Nihil eſt à virtute vel à veritate remotius, quàm vulgaris opinio. *G.AV.* Omnes prædicant me ſapientem. *R.A.* Ad famam fortaſſe aliquid, ad ſapientiam nihil omnino, Sentio autem: ſuperſcriptionibus inniteris literarum, quibus nihil eſt liberalius: non ſatis eſt facere ſapientes, qui non ſunt, ſed egregios & inſignes faciunt, ac verecundos: ſereniſſimos inſuper, & illuſtres, vt iam ſimplex ſapientiæ titulus ſit pudori, qui quàm paucis conueniat, ſtupor eſt: obſoleuit tamen in-

ter

ter titulos clariores, quos qui ſcribendo ſic accumulant, ſciunt ſe mentiri. Sed vrbani, vel mendacio fieri volunt. Vos qui legitis non veros modò ſed citra verum ſiſtere illos rati, publico errore fallimini. Nemo eſt, qui de ſuis rebus interrogget. Omnes aliis de ſe credunt. Vis autem noſcere quàm ſis ſapiens, verte oculos retrò. Recordare quoties in hoc vitæ curſu ceſpitaueris, quoties aberraueris, quoties offenſo pede ceciderís, quot pudenda quot dolenda quot pœnitenda commiſeris; tunc, ſi audes, te dicito ſapientem: credo autem non audebis. *GAV.* Scio me ſapientem. *R.* Literarum forſan vis dicere. Sunt enim planè literati aliqui verè, licet pauci, ſapientes autem pene nulli. Aliud eſt ſapienter loqui aliud ſapienter viuere, aliud dici, aliud eſſe ſapientem. Fuêre qui dicerent ſapientem nullum. Id quàm verum, falſumve ſit non diſputo. Certè nimis prærupta ſententia eſt & ad deſperationem prona, & ſtudio aduerſa ſapientiæ. Hebræi Sapientem Salomonem ſuum prædicant, qui, quàm ſapiens eſſet, turba coniugum pellicumque teſtatur, multoque maximè Diis alienis cultus exhibitus. Romani Sapientem Lælium & Catonem. Græcia ipſa, dum floruit, ſeptem habuiſſe dicitur Sapientes. Ij quoque hoc titulo indigni ſequentibus viſi erant Qui excuſant, dicunt, nõ eos illum ſibi titulum aſſumpſiſſe, ſed ab errãtibus populis traditum, poſſediſſe. Vnus tantùm fuit, ſua poſſeſſione, ſuoq; ſapiens iudicio, ſtultiſſimus omnium Epicurus. Quem titulũ cũ Metrodoro participare voluit, nec honorificum amici donũ ille reſpuit, ſeq; etiam Sapiẽtẽ dici, æquanimiter tulit, vt ſua illa, qualis qualis gloria, error eſſet alterius. Vn⁹ quoq; ſapiẽs Socrates oraculo dict⁹ Apollinis, forsã ideò, vt vnũ illũ

ſapienti proximum, falſo teſtimonio, falſus Deus ad amentiam, atque inſolentiam irritaret. Hæc de antiquis ſapientibus dixerim. Felicior ætas noſtra, quæ non vnum, duoſve, vel ſeptem, ſed in ſingulis vrbibus, ceu pecudum, greges numerat ſapientum. Nec mirum ſanè, multos eſſe, qui tam facilè fiant. Venit iuuenis ſtultus ad templum, præceptores illum ſui prædicant, celebrant, ſeu amore ſeu errore: tumet ille, vulgus ſtupet, plaudunt affines, & amici. Ipſe iuſſus, in cathedram ſcandit, cuncta iam ex alto deſpiciens, & neſcio quid confuſum murmurans, tunc maiores certatim, ceu diuina locutum, laudibus ad cælum tollunt, tinniũt interim campanæ, ſtrepunt tubæ, volant annuli, figuntur oſcula, vertici rotundus, & niger pannus imprimitur. His peractis deſcendit ſapiens, qui ſtultus aſcenderat. Mira prorſus transformatio, nec Naſoni cognita. Sic fiunt hodie ſapientes. Verus ſapiens fit aliter. *G.* Sapiens ſum. *R.* Solent qui de ſe magnificè ſentiunt, præfidenter maiora viribus aggredi, inque niſu medio prolapſi, ſuo vel periculo vel pudore condiſcere, quàm iuſti fuerint rerum æſtimatores ſuarum. Præſtat igitur [mihi crede] falſas opiniones abiicere, inſolentiam deponere, inſipientiam circunſpicere, & optare, ne qua experiendæ ſapientiæ neceſſitas incidat, quæ declaret te de nihilo gloriatum. Hæc rectior, tutiórque quærendæ ſapientiæ via eſt. *GAV.* Credo ego ad ſapientiam peruenisſe. *RA.* At, ſi mihi obſequeris, ad illam potiùs aſſurgendo, nitendoque peruenies, quàm credendo. Nihil altiùs aſcendit, quàm humilitas operoſa.

De Religione.

Digitized by Google

Orphanos, viduásque iuuáre, spernere mundum.
Hac Christo vera Religione placet.

G. AV.

RElgione glorior perfecta. *R.* Religio optima, ac perfecta vna est, supra Christi nomen, supraque petram firmissimam fundata: reliquæ omnes superstitiones vanæ, & deuia, & errores sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam, sed æternam. Et quot putas, quantique viri huius veræ religionis inopiam mirabilem passi sunt, cunctis in rebus altis altiores? Habent illi, quod æternum gemant, habes tu vnde glorieris, & gaudeas, non in te quidem, sed in eo, qui te summa in re tantò maioribus præferre dignatus est, qua nil maius, nil melius tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui aliquid vberiùs non grauarer, nisi res Ipsa cœlesti lumine penè iam omnibus nota esset. *G.* Pijs sacris initiatus sum. *R.* Pia sacra religionis huius sunt tantummodò, reliquarum omnium sunt furores, rituſq; sacrilegi. Neque tamen initiatum esse sufficit. Maius est fortè, quàm putas, deuoto licet animo dulcè negotium. Non enim Deum nosse satis est, quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor, & cultus exigitur, his ex rebus constans, quæ vtinam tam bene implerentur ab hominibus, quàm sciũtur. *G.* De vera religione mihi placeo. *R.* Placere sibi, superbire est. Hæc autẽ vera religio, quæ te Deo religat, Deum tibi humilitatẽ piis mentibus inserit, insolentiã extirpat. Sit tibi igitur gaudere permissum, vt quãtò lętior, quãtoq; religiosior tãtò sis melior, & operib. bonis affluẽtior. Illi gratias

agens, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter ostendit ad æternam vitam. *GAV*. Veram Religionem [Deo gratias] sum adeptus. *R.A.* Bene agis, Deo gratias. Custodi autem illam bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis, & sic habe, si hanc assecutus es, & in ea te exerceas, vt dignum est, cessare controuersiam, de qua modò litigauimus, cũ sit scriptum sacris in literis: Pietas est sapientia: & per alium: Initium sapientiæ est timor Domini. Neque id ipsum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Institutionum secundo. Affirmat, inquit, Hermes, eos qui cognouerunt Deum, non tantùm ab incursibus dæmonum tutos esse, verùm etiam ne fato quidem teneri. Vna, inquit, custodia pietas. Etenim pius homo, neque dæmoni pessimo, neque fato subiacet. Deus enim liberat pium ab omni malo. Namque vnicum atq; solum bonum est hominibus pietas. Quid sit autem pietas ostendit alio loco his verbis: Pietas. n. scientia est Dei. Eandémque sententiam Asclepium in sermone quodam regio latiùs explicasse confirmat. Vides, vt obstinatissimi duo pagani vestram circumuelant veritatem: tanta est veri vis, vt linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate. DIALOG. XIV.

Non liber, qui peccatis inseruit, habetur,
Libertas, sed vbi Spiritus est Domini.

GAV.

IN Libertate natus sum. *R.A.* Non qui nascitur liber, sed qui moritur, liber est. Multùm fortunę licet in nascentem, in extinctum nihil. Expugnat vrbes munitissimas, armatos fundit exercitus, potentissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx, sepulchrum. Illic regnum vermibus

mibus, non fortunæ. Itaque limen illud ingressi soli mortalium, vitæ huius ab insultibus tuti sunt. Tu te liberum iactas & ignoras non dico ad sepulcrum, sed an liber hodie in cubiculum sis iturus. Libertas vestra tenuissimo nitens filo, sicut alia, quibus fiditis omnia, tremula semper, & caduca est. *GAV.* Liber sum. *R.* . Idcircò te [vt reor] liberum dicis, quia dominum nullum habes, sed Annęum audi Senecam: Bona inquit ætas est, fortitan habebis. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Crœsus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? His ille te admonet exemplis. Multa sunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota. Nunquid non Attilium Regulum meministi: indignum prorsus hoc ludibrio; passum tamẽ: Nunquid tibi recentior annis Valerianus excidit? quorum ille modò dux, hic autem princeps populi Romani, moxque ille Carthaginensium, hic Persarum seruus: ille truci supplicio peremptus, hic longa & misera contabuit seruitute. Quid Macedoniæ, Numidiæque Reges? hinc Persen hinc Sophacem memorem atque Iugurtham? regni omnes è culmine, Romana lapsos in vincula, Mitto veteres regum casus. Ætas tua quosdam è regia truſit in carcerem, eundemque vna hora, & primũ regem, & vltimum seruum vidit. Siquidem eò quisq; miserior seruus est quò felicior liber fuit. Noli igitur libertate tumescere, quoniam non ex liberis modò, sed ex regibus tam subito serui fiũt. Nec miraberis cùm secundum Platonis sententiam, non minùs ex seruis etiam reges fiant, Mutantur assiduè res humanæ. Nihil sub cœlo stabile. Quis in tanta vertigine firmum aliquid ac mansurum speret? Neque verò te liberum hinc duxeris, quòd esse dominum tibi nõ vides, quòd po-

rentibus ortus ingenuis, nec in acie captus, nec ve nundatus sis. Sunt vobis inuisibiles animorum do mini, & in ipsa hominum origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior seruitus fingi potest. Sunt occulti hostes, & bella clandestina: sunt quæ miseras animas nun dinentur, quas [heu] vili pretio venditis, voluptates fœdissimæ dominarum, quę vos inenodabili la queo vinctos tenent, I te nunc, & libertate gloria mini. Sed vos cæci, nihil, nisi corporeum videtis. Vnde eum, qui vni mortali subest domino seruum dicitis: Illum verò, qui mille immortalibus tyran nis opprimitur, liberum iudicatis: eleganter, vt re liqua. Profectò autem liberum non facit fortuna, sed virtus. *G.* Liber sum. *R.* Planè. Si prudens es, si iustus, si fortis, modestus, si innocens, si pius. Ho rum siquid abfuerit, pro ea te parte seruum scito. *G.* In libera patria natus sum. *R.* Vrbes quoque tu liberas, tua ætate perexiguo flexu rerum, post pau lulum seruas nosti. Quòd si vel notiora, vel clario ra sunt vetera, Lacedæmon & Athenæ liberrimæ vrbes, ciuile primùm, mox externum passę sunt iu gum. Hierosolyma sancta vrbs, & libertatis æternę mater, temporaliter & Romanis seruiuit, & Assy riis, nunc seruit Ægyptiis. Roma ipsa non solùm libera, sed domina gentium, suorum primùm ci uium, post etiam vilissimorum homi num serua fuit: nemo vnquam libertati, nemo vel im perio suo fidat.

De Patria gloriosa. DIALOG. XV.

Quid refert, qua sis patria satus? omnibus una
Quærenda est nobis, non peritura domus.

GAV.

GLorioſa in patria natus ſum. *R.* Plus negotij habes, vt in lucem venias. Fulgent minutiora etiam aſtra per noctem, & Bootes ad ſolis radios habet, & lucifer. *G.* Clariſſimæ patriæ ciuis ſum. *R.* Bene, ſi virtutum hoſpes, vitiorum hoſtis: fortunæ enim eſt illud, hoc tuum. *G.* Patria mihi felix, ac nobilis eſt. *R.* Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc inſignis opum magnitudo, hanc ſpectata fertilitas, hanc ſitus ipſe nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes. Nobilis patria vulgò dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri ſcatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boues, vbi teneri hœdi, vbi dulcia demum poma naſcuntur: vbi autem boni viri, id nec quæritis quidem, nec quæſitu dignum ducitis, æſtimatores egregij. Atqui ſumma patriæ laus, ſola virtus eſt ciuium. Rectè ergo Virgilius gloriam, ac felicitatem cùm deſcriberet Romanam, nihil horum, ad quæ ſola reſpicitis, dignatus attingere, vnam vrbis, & imperij magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prolem virum dixit. Ea eſt enim vera vrbium felicitas, vera nobilitas. *GAV.* Præclara ciuibus bonis patria eſt. *RA.* Quid ſi tu obſcurus? Quid ſi claritas ipſa te prodet, eque latebris eruet, & in apertum trahet? promptiùs in luce notaberis. *GAV.* Famoſiſſima eſt patria. *RA.* Non tam

infamis esset Catilina nisi tam famosa in patria natus esset. Caio etiam & Neroni, alter infamiæ aceruus Imperium accessit,& mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit, quò latiùs noscerentur. *G.AV.* Nobilissima in patria viuo. *R.A.* Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ: sine altero in magna vrbe vix viuitur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriusque autem hæc ipsa, quam prædicas natalis soli nobilitas causa est. Tot inter oculos nullæ sunt latebræ. *G.AV.* Notissima ex patria sum. *R.A.* Malim per te patria, quàm tu propter patriam notus sis: nisi verò per te fulseris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ vrbis obscuros. quos abunde claros, parui ruris obscuritas habuisset. *G.AV.* Inclyta mihi patria est. *R.A.* Est quæ suas sibi laudes habeat, tuásque participet, quicquid bene gesseris, prima quodammodo patriæ laus erit. Fuit qui Themistoclis gloriam Athenis ascribere niteretur, qui planè pergrauiter, & vt talem virum decuit, respondit. Cùm enim sibi, Seriphi angustæ, & ignobilis Insulæ quidam incola inter iurgia obiecisset, non eum sua, sed patriæ gloria clarum esse, Neque hercle ait, aut ego obscurus si Seriphius, aut tu si Atheniensis, clarus esses. Non splendori patriæ sed virtuti propriæ fidebat. Viriliùs planè quàm Plato, maior licet ille philosophus. Sed existunt interdum in magnis etiam ingeniis magni, & mirabiles errores. Is ergo inter cætera, magnæ suæ felicitatis claritatem patriæ ascribebat. Vt enim totum noris hac in parte excellentis viri animum, aiebat Plato se pro multis gratias agere. Rectè id quidem, modò intelligat, cui quibúsue pro donis gatię sint agendæ. Ille verò naturæ gratias

tias agebat. Primùm quòd hominem eum, non mutum animal; quòd marem, & non fœminam, quòd græcum, & non barbarum, quòd Atheniensem, & non Thebanum, denique quòd Socratis ætate, non alio tempore genuisset, vt scilicet esset à quo doceri posset, atque instrui. Vides inter gratulandi gloriandique causas, vt Atheniensem quoque ponat originem. Quid hic dicam forsan expectas? Ego verò, & si de hoc vno sermo sit institutus, quando tamen tanti viri mentio incidit, quid de hoc toto illius sermone, & aliis sit visum, & mihi etiam videatur, dicam similiter. Scio quosdam, claros, & disertos viros incunctanter asserere, nihil vnquam ab aliquo esse dictum deliriùs, quorum in sententiam, quin [vt dici solet] eam pedibus, parum abest. Nam quid quæso attinet his gaudere? Quæro enim quid si barbarus, quid si mulier natus esset? An non multi barbari multis græcis, & virtute, & ingenio meliores extiterunt? An non fœminæ aliquæ & rerum gloria, & inuentione artium quibusdam viris optabiliores? Quid denique si Bos; quid si Asinus nascerétur? quid ad hunc ipsum de quo loquimur, Platonem? qui tam non Plato esset, sed id potiùs quod natura parens edidisset, nisi fortè Pythagoricæ credebat insaniæ, è corpore in corpus animas commigrare; quo nihil vnquam certè stultiùs, nihil impudentiùs, non dicam à Philosopho, sed ab homine dictum fuit, nihil magis veritati dissonum, ac pietati, nihil demum à quo religiosæ aures magis abhorreant. Quid deinde, an Atheniensem nasci, clarum adeò, vt non æquè clarum esse posset alibi; Thebis ...

...allèo, vt non æque clarum bis etiam natum esse? An non Homerus & Pythagoras ipse, & Democritus, & Anaxagoras, &

Aristoteles,& mille alij alibi, quàm Athenis nati,clariqúe habiti, non minus quàm qui nati sunt Athenis ? Ac ne à Thebis abeam,quas spernere Graij solent; an non si ingenium quæratur, Thebis natus est Pindarus, quem imitatione inaccessibilem Flaccus ait ? Si rerum claritas gestarum, Liber pater, atque Hercules , tam famosi, vt Alexander Macedo contemptor omnium fermè mortàlium, illos duos,vt altissimum, atque vltimum signum gloriæ sibi proponeret imitandos? Sin vtrunque,nónne recenti memoria, & penè ante oculos,erat, Thebanus Epaminondas summus philosophus,summus dux, Græcorumque omnium, recto subiudice,omnis æui princeps ? Hic est qui Lacedæmones penè funditus euertit,& Athenienses Platonis sic exterruit,vt eo mortuo, quasi summo terrore liberati,illicò se in luxum ignauiámque resoluerint: quo adhuc etiam apud Thebas florente,quot Athenis inertium,& stultorum millia fuerint,quis facile animo metiatur? Non igitur quòd Athenis,sed quòd talis natus esset, ac genitus,h.e. tali ingenio taliqúe animo,tali denique & parentum indulgentia, & rerum temporalium facultate, vt erudiri posset,& ad omne bonum opus institui,gratias agere decuit tam anxiè doctum virum illi Deo,qui hæc ei dederat , non Socrati,non Athenis,cuius in schola,& in qua vrbe, quot & iniqui fuerint , & indocti opinari promptius sit, quàm noscere. Et vt vrbem fileam habuit schola illa inter multos Alcibiadem & Critiam, illum patriæ hostem , hunc sæuissimum tyrannorum , quibus quid præceptor Socrates contulerit,Plato ipse respondeat, vel sic intelligens, quàm inane est, quòd terreni doctrina præceptoris discipulorũ auribus instrepit, nisi gratia

magistri

magistri cœlestis aspiret, sine qua nihil omnino Socratem potuisse, quanquam Dei mendacis oraculo, vt prædictum est, sapientissimum iudicatum, inter duas tamen simul vxores procacissimas anus, ipse vel alius quantumlibet eum excusset ineptissimè conuersatum. Sed hæc & reliqua incidenter, præter vnum illud, quo Platonem talem virum hac eadem vanitate glorioſæ patriæ implicitum fuisse cognosceres, non vt magni comitis clypeo tuum tegas errorem, sed vt accuratiùs illum vites, cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. *GAV.* Ampla in patria vitam ago. *R.A.* Multa sunt amplæ vrbis incommoda, distat templum, distat forum. Illud animo nocet, hoc corpori, distant opifices atque amici. Qua quidem nulla durior distantia, quos laboriosum visere, negligere inhumanum. Audis, vt de hoc queritur Flaccus: *Cubat hic in colle Quirini, Hic extremo in Auentino, visendus vterque.* Quocunque ire decreueris, ceu pere grè profecturus, domui tuæ dispone quando, & an redeas incertum, & ipse reditus cum labore est. Sæpe etiam cum errore, ferro, ac magnete iter agitur, hac eas faciliùs, hac rectiùs, hac curiam, hac theatrum vites, hac balneum effugias, hac macellum, hi & mille alij sunt vrbium scopuli, inter quos nauigans, domum tuam, quasi alterum orbem petis, vix te ad illam peruenturum sperans, Et hoc quoque apud ipsum Flaccum legis: *Vt Philippus orator, Domum dum redit, foro nimium distare queritur, Iam grandis natu sequitur.* Hæ paruo in oppido modestiæ cessant omnes. Quicquid quæritur, iuxtà est. *GAV.* E paruo oppido in immensam vrbem commigraui. *R.A.* E tranquillo portu procellosum sponte pelagus ingredi temeritas

est. Nec miror, ideò quia læti euentus. Fecit hoc tamen & gens Claudia, è Sabinis Romam petens, è Tusculo Marcus Cato, ex Arpino Marius, & Cicero, succesſitque feliciter. Sed vbi nam tales viri? non tutò quidem in exemplum trahitur, quicquid raris, & ſummis ingeniis attentatum eſt. Poſtquam tamen ſoluiſti funem, omni ſtudio inter difficultates enitere, inter alta conſurge, conſilio cœptum regens, [quod hic boni dixerim] plures erunt ad virtutem ſtimuli. Erunt fortè quos ad gloriam ſequi velis. Erit vbi te exerceas, vbi cum paribus poſſis de laude contendere, pudebitque te ſtium tantorum. Multis ſæpè, quod vis animi non dabat, contulit vis pudoris, & ad ignauiam profligandam ſæpè plus ſpectator valuit, quàm virtus. Et hi hercle quorum proximè memini, & accitus Curibus Numa Pompilius, Corduba profectus Seneca, Leptiſque veniens Seuerus, multique alij ex aliis locis, vbique futuri magni viri, vt aliquantò maiores Romæ eſſent, æmulatio virtutis, & illuſtrium copia exemplorum præſtitit. Stude ergò, quòd vnicum bonum eſt, in hac tua commigratione, ne pereat, neu nil aliud migrando quæſieris, quàm vt te coram pluribus, nouæ patriæ fulgor nudet.

De Origine generoſa. DIAL. XVI.

Quid fruſtrà exultas clarorum nomine auorum?
Et falſum nomen nobilitatis habes.

GAV.

ORigo generoſa eſt. RA. Rurſum mihi redis ad ineptias, quid ad te? GAV. Propago vetus & glorioſa eſt. RA. Alieno gloriari ridiculoſa iactantia, auorum merita, nepotum

tum degenerantium notæ sunt, nec aliud magis posterorum maculas aperit, quàm maiorum spẽ dor, ac gloria. Sæpe alteri commodum virtus alterius tulit. Veram laudem, nisi de proprio sumpseris, ab alio non expectes. *G.* Magna est nobilitas antiquorum meorum. *R.* Mallem per te alij, quàm tu per alios noscereris. Verùm age aliquid & tu, vnde sis nobilis. Nam & illi, nisi aquid egissent laude dignum, nunquam nobiles fuissent. *G.A V.* Multa sanguinis est claritas. *R.A.* Omnis propemodum sanguis est concolor, sicubi fortè alter altero clarior inuentus sit, non id nobilitas efficit sed sanitas. *G.A V.* Magna est claritas parentum. *R.A.* Quid si maior obscuritas tua est? Corpus semper, & patrimonium sæpe à parentibus accipitis, claritatem, & qui habet, raro in filium transfert & qui non habet, aliquoties in filio illam videt. Quantùm patre clarior Cæsar, quantùm obscurior Africani filius? Qui si per manus tradi claritas posset quàm clarus futurus esset intelligis. Sed amare illum potuit pater, illustrare non potuit infinitam suæ lucis eclipsin passus in filio. Sic quod pretiosissimum habet hæreditas, iudicio testantis eximitur, nec nisi de vilissimis rerum est tanta illa solemnitas testamenti. Mille ego nunc tales clarissimorum hominum obscurissimos hæredes enumerem, si vacet, & si expediat, summam tenes. *G.A V.* Ingens claritas gentis est. *R.A.* Nil tibi amplius ea claritas præstabit, quàm vt latere nequeas si velis. Ita inprimis iucundissimum tibi vitæ latibulum, & secretus rerum trames eripitur. Quicquid ages, erit vulgi fabula. Qualiter domi viuas, & quid cœnes, nosse vicinorum studium, & veluti exploratores ad te pater auusque

Digitized by Google

remiserint, sic totum rei familiaris arcanum, & quotidiani victus ratio. Quid cum filiis, quid cum seruis, quid denique cum vxore; & ad vnum actus omnes, ac verba, de rebus licet minimis, inquirentur, quoque altiùs stomacheris, ab his maximè quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis est fructus, vtque si vel modicum aberres, dedecus gentis, & monstrati desertor itineris, longè inexcusabilis habeare. Hoc est enim suum ac perpetuum gentilitiæ claritatis, reliqua illa communia, vndecunque partum decus infestant, quoniam difficile est clara recondere. *GAV.* Clarissimè natus sum. *RA.* Stulte, claritas non nascendo quæritur, sed viuendo: sæpe etiam, quod miraberis, moriendo. *GAV.* In multa luce natus sum. *RA.* Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis insignior fit, atque conspectior. Id ni feceris, in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri, & fures & omnis turpium cohors tenebras quærunt. Sola lucem non refugit fœda hæc, falsa nobilitas, cognoscique appetit, cui vnum vitandæ infamiæ consilium sit, nesciri. *GAV.* Antiqua nobilitas est generis. *RA.* Antiqua igitur virtus fuit, sine qua vera nobilitas non est. *GAV.* Peruetusta nobilitas est. *RA.* Vetustas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie memoria nulla est? Quot tu ipse florentissimas vidisti, quæ paucis annis fermè ad nihilum redierent? Vnde præsagium facias de his modò florentibus, déque his nunc primùm erumpentibus, capútque tollentibus. Omnia tempus immimuit, consumitque. Senescunt non modò familiæ, sed vrbes, mundus ipse [nisi fallimur] ad extremum vergit. Tu qui vetustate gloriaris, vi-

de ne

de ne gloriam ipſa veruſtas extinxerit, neu iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Veſtraque nobilitas tempore incipit, tempore deſinit, & quam longa dies peperit, longiorque auxit, longiſſima ſubruit. Fieri poteſt, vt quo te nobilem fingis, eſſe deſieris, eſſes forte nobilior, ſi ſeriùs incepiſſes. G. Inuetearta nobilitas eſt. R.A. Inanis ambitio, nec ſuo merito, ſed aliorum obliuione ſubnixa. Confuſa nempe ſunt omnia, & perplexa ſucceſſionum ſeries. Hæc inter tibi accidit, non nobilior vt eſſes, ſed ignotior. Origo cunctorum vna eſt. Vnus parens humani generis, vnus fons vniuerſorum, qui viciſſim modò turbidus, modò nitidus ad vnumquemque veſtrum peruenit, ea lege, vt quod paulò antè clarum erat, mox obſcurum fiat, & quod obſcurum, clarum. Ita non de fonte dubitatio eſt, ſed quibus alueolis hæc clari ſanguinis [vt dicitis] ad vos vnda profluxerit. Hinc eſt, vt qui heri arabat, hodie militet, & qui per vrbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere ſolitus, ſuperbus inceſſerat, per ſquallentem campum pigros boues humili pugione ſollicitet, verumque Platonicum illud libet opinari, neminem regem non ex ſeruis oriundum, neminem ſeruum non ex regibus. Ita verò viciſſitudo hæc, & conditio ſtatuum humanorum variabilis atq; inconſtans eſt, vt iterabilis quoque ſit ſemel & pluries. ne mireris, ſi vel arator ad militiam, vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota eſt. Et quia tractus eſt longior, breuis hunc vita non percipit, quod niſi ſic eſſet, & ligones regum, & agreſtium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam, intentámque aliis

tempus fallit. Et hæc eſt illa tota veſtra nobilitas, qua tumidi, clariſque inceditis, vanum genus. *G.A V.* Auorum clara proſapia eſt. *R.* Quouſque vagaberis? de te agitur. Tu mihi neſcio quos in tuum locum ſubſtituere niteris, qui pro ſe fortè aliquid, pro te nihil, niſi ipſe tuis teſtibus cauſam inſtruxeris, reſponſuri ſint. Proinde aui iſti vel proaui clari fuerint, tum ſcilicet, dum è vulgari acie virtutum ſeſe alis attollere cœperant. Ea nobilitas radix vltima, ſed perge altiùs, exquire acriùs, proauorum atauos obſcuros inuenies, & ignotos. Ad ſummam, hæc nominum, atque imaginum claritas, & perbreuis eſt, & quantulacumque eſt, tua certè non eſt. Deſine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne, vnoquoq; ſuum repoſcente, nudus ipſe de proprio rideare. *G.A V.* Nobilis ſum. *R.A.* Quantùm ſit nobilior ruſticus vir fortis, quàm ignauus nobilis, ſcies, quum libraueris, quantò ſit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis eges, domi militiæque affluunt, paſſimque legentibus occurrunt, vt per te ipſum menſor, cenſorque reliquorum ſias. Ex omnibus duo paria hominum expendiſſe ſuffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduerſarios Aulum & Clodium conſtitue, quò examen vergat, & quãtùm Roma cedat Arpino, quis tam cæcus, vt non videat? *G.A V.* Nobilis natus ſum. *R.A.* Iam dixi. Verus nobilis non naſcitur, ſed fit. *G.A V.* Inſignis nobilitas, ſaltem iſta vulgaris à parentibus eſt relicta. *R.A.* Ipſa claritas non naſcendo quæritur, ſed viuendo. Vnum hic quoque bonum video. Familiaria virtutum exempla non deerunt, & domeſtici duces, quorum pudeat deſeruiſſe veſtigia. Id ſi labi ſinis, quid niſi famoſum, & difficile malum

malum eſt nobilitas ? Neſcio autem quomodo difficilior eſt ſuorum imitatio, quàm exterorum: fortè ne videatur hæreditarium bonum virtus. Non libens dico, ſed res ipſa loquitur. Rarò excellentis viri filius excellens fuit.

De Origine fortunata. DIAL. XVII.

Indulget Fortuna malis, vt ladere poſſit.
Fit caſus lenior, ſi minùs alti erit.

GAV.

IN magna genitus ſum fortuna. *R.* Vitam ab inquietudine auſpicatus es : haud equidem impropriè tempeſtatem Fortunam vocant nautæ. Magna quoque fortuna, magna eſt tempeſtas: magna verò tempeſtas, & conſiliis magnis eget, & viribus. Habes non lætitiæ materiam, ſed curarum. *G.* In ampliſſima fortuna natus ſum. *R.* Tunc fortè felicius cenſes magno in mari, quàm exiguo in flumine natum eſſe: quod ſi nemo ſanus dixerit, quid perinde felicius habet naſci in palatio, quàm in caſa? vbique ortos terra parens excipit. *G.* In magna fortuna natus ſum. *R.* Aduerſo ſydere voluiſti funem: quòd ſi in tempeſtate dies acta eſt, cura vt nox te inueniat in portu. *G.* In alto natus ſum. *R.* Turbinibus rerum pates, latitandi ſpe præcepta. Scitum eſt illud Lyrici poetæ: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, & celſæ grauiore caſu Decidunt turres, feriúntque ſummos fulmina montes.* Vt clarum fatear in alto naſci, nec tranquillum certè, nec tutum eſt. Altitudo quantalibet humana per ſe ipſam inquieta eſt, perpetuóque fremens tonitru. Vnde miror quid ita diſpliceat Senecæ, Mecœnatis illud : Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Nam cùm alij hoc verbo vſi ſint, cur ſolus il-

le reprehenditur? Nil præterea tam altum, quod non & ſolicitudini, & labori, & inuidiæ, & pauori, & mœrori, & in finem morti peruium ſit. Et ſanè omnem faſtum, eminentiámque mortalium ſola mors in planum redigit. *G.* Alto & magno in ſtatu natus ſum. *R.* Iam primùm ex alto graues lapſus; & magno rara quies in pelago eſt: nec in imo præcipitium metuas, nec naufragium in ſicco. *G.* Principium fortunatum fuit. *R.* Finem reſpice, vt reliquis, ſic fortunæ ſuo multùm licet in regno. Quò fortunatius principium, eò finis eſt incertior. Nónne vides, vt res hominum turbinis more voluuntur? vt quietum mare tempeſtas turbida, lucidum mane, nubilus veſper inſequitur? vt inter initia planum iter in confragoſum deſinit, ſic proſperitatis inſolentiam improuiſa calamitas, & lætiſſimæ curſum vitæ mœſta mors claudit, & ſæpè primordio diſſimillimus finis eſt. *G.* In alto cœpi. *R.* Vide vbi deſinas. Vita omnis à fine deſcribitur, & finem planè ſenties, qui principium non ſenſiſti. *G.* In ſumma fortuna editus ſum. *R.* Et ſeruorum filios in ſolio vidimus, & filios regum in ergaſtulis.

De Lauto victu. DIAL. XVIII.

Fœcundi calices, amor immoderatus edendi.
Eneruant vires corporis, atque animi.

GAV.

IN lautiſſima educor familia. *R.* Multũ tibi hoc videtur, parum eſt, eritque mox nihil. An ideò magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore veſcentur auidiùs? Non iocor tecũ, nec te terreo. Scis, etſi fortè diſſimules, te illi conuiuio præparatã eſcã, & fortè iam cœnæ tempus inſtare, certè autem longiùs abeſſe iam non

non posse. Nam & breuis est lux, famelicíque conuiuæ, & quæ mensam instruit mors impigra, quid tibi tunc lautitiæ istæ profuturæ sint videris. C. Lautissimè ab infantia educatus sum. R. O pessima pueritiæ rudimenta, neglectis bonis artibus, exquisitis cibis, & peregrinis poculis assuefactus à puero præclarissimam in spem adoleuisti. Sapores atque odores nosse, mirarique doctis eximiè, opiparas mensas, & vasa aurea venerari, neque sero, vt virorum fortium mos fuit, famem sitimque communibus lenire, sed ambitiosa semper nausea, & damnosis stomachi sarcinis manè illis occurrere, cum tot in heremo sancti viri esurierint, tot in castris glorioſi duces, parcè, sobriè, atque asperè vixerint. An si tibi gemmis atque epulis obsesso, hinc Curius, Fabricius, Coruncanus lecta suis manibus olera cœnantes ficulnibus, atque arantes ad vesperam ieiuni: Quintius ac Serranus, aut post hos Cato Censorius consul in Hispaniam nauigans, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vsus, omnes notissimi hostes voluptatis occurrerent: illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam missum cœlitùs partientes panem, non verecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus, & attoniti gustus titillatio illa lentesceret? Cogitares ab his viris victu tam tenui tamque humili labore gaudentibus, & seruatam patriam, subactosque nobilissimos reges ac populos; & [quæ victoriarum difficillima est] carnem propriam, ac mundum, & inuisibiles hostes animæ debellatos: te inter amplas dapes, ac superbam requiem vili perdomitum voluptate? C. AV. Lautissimus victus est. R. A. Sentio: omne in eo est, vt ad fundum miseriæ curiositas fœda perueniat: nihil est actum ci-

bi ac potus elegantia, niſi accedat & copia, immo verò redundantia, atque faſtidium. Nec ſuccurrit, vt Auguſtus Cæſar, qui fortaſſis paululũ te lautior eſſe potuerat, cibi [ſic enim de illo traditur] minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus veſci ſolitus, ne quaſi ruſticanus paterfamilias contemptui tibi ſit, intérque faſianos, & ſicedulas ac pauones tuos, illius principis ſecundarius panis, & caſeus bubulus, & minuti piſciculi rideantur. At quanto meliùs faſiani iſti veſtri, & menſarum decus eximium, & gulæ ſumma felicitas apud Colchos ſemper, & Phaſidem latuiſſent, quàm huc ad corrumpendum orbem noſtrum & irritandas illecebras aduolaſſent! Quantò fuit honeſtior ætas illa, de qua Naſo ait. *Fœcis adhuc illis populis ſine fraude natabat: Oſtreaque in conchis tuta fuêre ſuis. Nec Latium norat, quam præbet Ionia dines: Nec quæ pygmæo ſanguine gaudet, auis.* G. Vino fruor electiſſimo. *R. A.* Malè, ſed propriè, ais, fruor: hic eſt finis veſter, ad hoc nati eſtis. Quantò autem tutiùs ſitim veſtram vinum debile, vel lymphis debilitatum, ſiue purus etiam aquus extingueret? Certè princeps ille, de quo nunc loquebar, vini quoque parciſſimus [nam & id ſcribitur] fuit, ter non amplius ſuper cœnam bibens, dum in caſtris eſſet. Vos ter decies ante cœnam bibitis, & in cœna centies, nec numero quantitas cedit, & caſtra ipſis vinoſiora ſunt vrbibus. Nulla niſi ab ebriis vel expeditio, vel certamen. Nón bibebat ille interdiu, vos diebus, & noctibus non ceſſatis. Ille ſitiens pro potione, perfuſum aqua frigida panem, vel lactuculæ thyrſum, vel ſuccoſi pomi morſum, vel fruſtum cucumeris capiebat, at vos ſitim omni lenocinio aucupantes, illam vinis ardentibus, & bibendo aliam

aliam ſitim parituris extinguitis[dicã veriùs]accenditis. Nec in animum venit, bibere vos ſanguinem terræ, ac venenum cicutę, dum ſic vinũ bibitis, vt Alexandro Macedoni ſcripſit Androcides. Quibus ſi ille præceptis obtemperauiſſet, profecto amicos in temulentia non interemiſſet, vt ait Pli. nec ipſe inſuper tandem in temulentia periiſſet. Hæc eadem cibi indifferentis ac potus parcitas in cunctis ferè claris ducibus, atque principibus fuit, & in Iulio Cæſare ſingularis, quæ quantùm veſtræ ſit præferenda libidini, ſomnus veſter illorum induſtriæ, & geſtarum rerum gloriæ collatus, indicio eſt. G. Lautiſſimo fruor victu. R. Si honeſtis etiam rebus frui vetitum, quãdò magis inhoneſtis, ac turpibus? Nec te pudet: in eo, quod ad caduci corporis ſeruitium ſpectat, immortalis animæ fructum ponis. Epicureum dogma, ſed infame, olim-que reiectum, denique cunctis ex voluptatibus, quæ corporeis ſenſibus obrepunt, animæ illas eſſe fœdiſſimas, diffinitũ eſt, quæ tactu, guſtúque ſeſe ingerunt, quòd illæ maximè vobis cũ belluis ſint communes, & in belluinos mores rationale animal incuruent, quo nihil abiectius humana ſors patitur. G. Lautis, & variis cibis delector. R. Et delectare, & fruere, ſi nil melius noſti, ſi nil peius; pudeat more pecudis pabulo gaudere, aut reconditorium ferculorum fieri, & ſuum dolio munus eripere: denique ſic habeto non poſſe te hanc, quam probas, vitam diu pati, faſtidio eſt vicina ſacietas, ieiunium cibos condit. Nil niſi dulce ac ſapidum guſtat fames. Nil tam lautum, quod non nauſea reddat inſipidum ac ſordidum. Ipſi etiam, qui delectationi huic intendunt, appetitu & raritate illam acui fatentur, vt reliqua s copia frequentiáq; cũ-

nes,& præsertim gulæ illecebras comprimendas, exitum contemplari.

De Conuiuiis. DIAL. XIX.

Sæpe bonos mores rapiunt conuiuia, mensâ;
Sæpe perit probitas, ingenuúsque pudor.

GAV.

CONuiuiis glorior. *R.A.* Lautus victus voluptatis, conuiuia sunt furoris. Quid enim nisi pompaticus furor est, multos diuites, à negotiis honestioribus fortassis abstractos, honorifico tædio vnum in locum cogere, & multos ventres, aut vacuos melius mansuros, aut suo gratiùs implendos arbitrio, exquisitis & nociuis cibis infarcire; vbi, vt vni morem gesseris palato, multis tædio fueris atque fastidio? Rarò enim inter conuiuas conuenit, verúmque deprehenditur quod ait ille: *Tres mihi conuiuæ propè dissentire videntur: Poscentes vario multùm diuersa palato. Quid dem? quid non dem?* Quid des, Flacce, seu quid facias? nisi vt penitùs nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior est. Agant quodlibet, qui agere nil aliud sciunt. Nam si tres discordant, quid centum facient, aut mille? Vix sine tacitis saltem abeunt lamentis. Hoc malè sapuit, illud malè oluit, hoc præferendum fuit, illud gelidum, illud intempestiuum. Hoc mœsto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud, hoc lacerum. Ille famulus segnis, hic præceps. Hic surdaster, hic contumax. Hic clamore offendit, hic silentio. Ille illotis vasis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit. His querelis non tam aulæ, quàm viæ resonant, & plateæ, nec immeritò. Nam quid attinet iucundiùs domui suæ pransuros, precibus fatigare, aut quorsum &

ſumptus inutilis, & ſuperuacuus labor, atque vnum in atrium turba conueniens, niſi vt te viciniæ oſtentes, & quaſi de conuiuiis tuis pedeſter agas voluptuarium triumphum? Sic tubis cymbala concrepant, vtque appareat pompæ omnia tribui, charitati nihil. Finge poſtridie vnum aliquem conuiuarum tantulo egere, quanti ſua conſtitit paropſis, nunquam id à conuiuij domino impetrabit. Nempe non id illi præſtitum, ſed ſibi. Quæ quamuis ita eſſe non ſit dubium: ſolent tamen, vbi ad menſam ebrij deierant, affirmantque aliquid, percuſſis epulis, his fermè verbis vti: Per hanc, inquiunt, quam ſimul facimus charitatem: quibus ritè reſpondeatur. Imo verò per hanc ebrietatem, & hanc crapulam. Vera enim charitas demum eſſet, ſi ieiuni, & ſicci, quæ in veſtram perniciem effunditis, in vſum pauperum verteretis, tunc charitatem, non impropriè iuraretis, nunc ad veſtra conuiuia faſtidioſi diuites coguntur, famelici pauperes excluduntur. Vobis ſcilicet æſtimantibus gloriоſum claris hoſpitibus abundare. Nec deeſt, præter vulgus [fontem omnis erroris] author inſignis. Eſt enim, vt mihi videtur, ait Cicero, valde decorum patere domos hominum illuſtrium hoſpitibus illuſtribus. Planè, vir egregie, qui referre vicem valeant, ſed egentibus clauſas eſſe. Qua in re haud indignè forſitan notatum à Lactantio Ciceronem nouimus, qui profectò illud meliùs alibi, ſed eodem libro: Hoc maximè, inquit, officium eſt, vt quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſſimùm opitulari. Quod contrà fit à pleriſque; à quo enim plurimùm ſperant, etiam ſi ille his non eget, tum ei potiſſimùm inſeruiunt. Bene nunc ais, Cicero, & verè:

verè: nam & ita fieri debet, & à plurimis contrà fit. Sed [vt ad rem redeam] si querelis, ac fastidio conuiuarum vis carere, conuiuiis abstine. Habent vtcunque fortassis, qui conuiuio interfuêre quod arguant, quod grauentur: qui hoc ipsum arguit, quòd conuiuio non interfit, non iam ille conuiua est: sed impudentissimus parasitus, cuius lingua non pluris existimanda, quàm gula est: quæ non modò non metuenda est, sed optanda, nonnunquam, dicente Satyrico.

Nam quæ comœdia,

Mimus quis melior p'orante gula?

Tales aliqui apud Comicos describuntur; lætique risum excitant. quid, nisi coràm auditi, queãt facere? Hæc denique summa est: conuiuale censuram, non conuiuando euaseris, parasiticos morsus ac rabiem ridendo, & contemnendo fugaueris: non est alia ad quietem via. G. Conuiuiis vaco. R. A. Pulchrum tibi studium elegisti: quid huic gustui conueniat, quid illi; quibus aut compescenda fames ferculis, aut irritanda salsamentis. En præclaram vtilemque Philosophiæ partem; quis primus, quis secundus, & quis tertius ingratum stomachum cibus premat, quis vini fumus cerebro grauiores nebulas effundat? G. Conuiuiis delector. R. Si sic accipiatur, vt verbum sonat, & vt senserũt maiores nostri, nominis huius authores, non modò non arguam, sed laudabo. Dulce est enim, & optabile, & honestum amicis conuiuere: sed commessationem conuiuium appellatis, turpissimæque rei pulcherrimum nomen imponitis, quasi verò non possit cum amicis vitii aliter, quàm comedendo & bibendo & non melius cogitando, & loquendo cum & docto homini, & erudito [vt ait Cicero ipse] viuere sit, cogitare, & nil

nil profectò sit dulcius noto ac fido colloquio amicorum. Nolite ergo rem fœdam pulchro velo tegere. Transluceat enim, & quod conuiuium dicitur, commessatio esse cognoscitur, Audite potiùs Apostolum Paulum, clara voce, à malis nos, inter cætera, commessationibus, & ebrietatibus dehortantem, & videte ne ad turpia, nominũ splẽdore rapiamini. . Conuiuia me delectant. R. Dic quod est, Comestiones, potationes, epulationes, viscerationes. Hæc si delectat accipere, vilis tu, vilis rei debitor: at si dare, stultus tu, stultæ sollicitudinis seruus es. G. Conuiuiis gloriam quæro. R. A. Mos est vester quærere ibi, vbi, quod quæritis non est. G. Spero gloriam conuiuiis. R. Falsa est gloria, verus error. Alexandrum Macedonem conuiuiis indulsisse vsque ad funestam ebrietatem legimus. Lucium Verum vsque ad profluuium amentis impensæ, flebilemque Imperij iacturam. Quæro alios duos, quem mihi sanum principem, quem sobrium regem his intentum dabis? Nam philosophos ac poetas egregios memorare necessarium non est, multoque minùs sanctos viros, & omnino omnes grande aliquid, piúmve animo agitantes; quibus omnibus, haud dubiè, tota eã res infamis, & inuisa est. GAV. Gloria mihi apud vulgus, & multorum gratia ex conuiuiis parta est. RA. Vilissimæ mercis ingens pretium, coquum fieri, vt gulæ complaceas alienæ. Credo autem sunt, quos gula vrget, frenat inopia: his nihil est gratius, quàm aliena cura & impensa. freno illo absolui, quodque per se nequeunt, per alios adipisci. Qui hoc eis præstant, clari apud illos, dum id faciunt, & famosi sunt. Finge desinere simul desinent clari esse. Tandem, vt ego quoque iam desinam, hæc summa est: conuiuiarum

uiuarum conditio delicata eſt,& querula, longéque difficilis. De paratiſis breuem accipe regulam:dum illos affatim paueris,rodent, arridebũt, plaudent manibus,laudabunt,virum optimum liberalémque,patriæ patrem dicent. Nihil ad vltimum Graiæ adulationis omiſerint, de qua Satyricus loquens,adulandi gentem prudentiſſimam,& comedam nationem aſſeruit , & reliqua pueris quoque notiſſima: ſin aliquando ceſſaueris , & quidem ſponte,auarum,ſordidum,miſerum,diffamabunt. Sin inopia.homunculum non malum certè,ſed ſtolidum,& ineptum, téque,tuámque domum fugient,vt ſcopulum. Tunc intelliges illud Flacci:

Diffugiunt cadis cum face ſiccatis amici.

De his quidem loquitur amicis. Veri enim maximè in aduerſis hærent, & illas domos auidiùs frequentant,quas fortuna deſeruit. His ineptiis, hiſque difficultatibus vt occurras in tempore, & conuiuas tumidos , & ſcurras aridos, horúmque omnium voces , & ſententias diſce contemnere: & ſic habeto; nihil loci recto eſſe iudicio , vbi totum voluptati tribuitur,nil virtuti. Caducum denique , malis artibus partum nomen , eámque vulgò,quæ gloria dicitur,apud doctos infamiam eſſe,non gloriam.

De Veſtitu cultúque corporis. DIAL. XX.

Vide-qui:dexornas nitido tam corpus amictu,
Quod.ras fortè auidis vermibus eſus eris?

GAV.

AVegegiè veſtior. *R.* Quæ pura ſunt , nuda videri amant. Mos eſt,fœda coloribus abdere. *G.* Exquiſitiſſimè induor. *R.* Pu-

Digitized by Google

debit cultus exterioris quoties, quid eo tegatur, cogitabis. Insana enim ambitio est, simum tegere purpura. *G. AV.* Mundissimè vestior. *R. A.* Non audisti, quid illi vir fortissimus apud Crispum dicat: Munditias mulieribus, laborem viris conuenire. *G. AV.* Vestitus insignis ac mollis est. *R. A.* Superbiæ vexillum, niduſque luxuriæ. *G. AV.* Vestis singularis, ac insolita est. *R. A.* Non obiiciam tibi sacros pauperes seminudos, & rigidos, atque hirsutis togis hybernum frigus arcentes. Scio quidē quòd peccatrix opulentia sanctam spernit inopiā. Ille idem ditissimus hominum Augustus cuius altercatione retrò tertia memini, veste non temerè alia, quàm domestica vsus est, ab vxore & sorore & filia, neptibúsque confecta. Nam & hoc quoque de illo scriptum est. Sic ille cunctorum dominus, paucas quidem, sibique iunctissimas fœminas fatigabat. Tu fortassis aliorum seruus, disiunctissimas fatigas gentes. Tibi nent tibi pectunt, tibi texunt Belgæ, tibi Persæ, tibi Seres, tibi Indi, tibi Tyrius murex natat tibi fragrans bacca hispidis pendet arbuscúlis, tibi oues albicant Britannicæ, tibi indica sandix rubet, vterque tibi sudat Oceanus. Augusto autem vxor & filia sororque cum neptibus. Eò vsque decreuit virtus, creuitque superbia: sic contrario delectaris; exempla modestiæ viluerunt. In victu igitur ac vestitu multi, optimo principum contempto, post pessimos abiêre: Caium dico & reliquos, quorum ventri ac tergo nec ciuilis vnquam, nec virilis, nec Romanus certè, nec humanus, sed insanus, & nunc fœmineus, nunc diuinus, ab omni autem parte perfusus, atque monstrificus cultus fuit. *G. AV.* Exquisitissimè induor. §. Operosior ornatus, & superstitiosæ curæ intentus formosis formę gratiam

gratiam imminuit, & fulgore suo, deformium mendas prodit, oculosque prætereuntium ad spectandum excitat. Itaque nulla re peiùs sibi consulit deformis homo, quàm dum formosus vult videri. Vestis insignior, cultúsque corporis qui ad formam quæritur, risus mouet. *GAV.* Electissimis coloribus exornor. *RA.* Natura rerum humana arte non vincitur. Sæpe etiam, quasi indignans se tentari, quò maiore nisu premitur, tegitúrque, eò magis ac magis attollitur, eminétque: natiuam mortalis corpusculi fœditatem, nec colores alterant, nec odores: quin, aut magis conspectam efficiunt, aut suspectam. *GAV.* Pretiosis, ac variis ornamentis ambior. *RA.* Pone in feretro aureo pallidum cadauer, gemmis illud ostróque circunda, quò plus ornatus, & plus erit horroris, neu quod loquor ad iniuriam trahas, origo nominis inquirenda est, Siquidem à cadendo dicitur cadauer, cur non vt mortui; sic viuentis rectè dicitur? Nempe illud cecidit, hoc casurum est, caditque continuè. *GAV.* Nouus, & insolitus cultus est mihi. *RA.* Non est locus vt defleam, vtque execrer ludibria hæc habituum externorum, quos vobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit. Sed dij hominésque malè oderint has belluas humana effigie, ferino animo, lingua latina, barbaricoue habitu, compto fœmineam ad mollitiem capillo, moribus, ad aprinam duritiem, horridis, atque incultis, hinc obscœna corporum impudentissimè detegentes, illinc mentium leuitatem, vano vertice volucrum plumis extantibus, apertissimè designantes. An verò tam vigiles magistri, an tam dociles discipuli plus odij mereantur in dubio est, quorum ingeniis effectum vides, vt

inter mimos, ducéſque, inter ſcorta & matronas, propè iam nil interſit aſpectu. Nec dum ſiſtit, ſed in dies ſerpens creſcit, & variatur inſania.

De Otio & Quiete. DIALOG. XXI.

Nulla eſt certa quies, cunctis crux una ſerenda eſt:
Poſt, licet ſtabili, fata, quiete frui.

G. AV.

OTium, quiéſve è laboribus obtigit. *R.* Duo humanæ vitæ bona gratiſſima, niſi vſus immodicus mala illa grauiſſima fecerit, quod multis fecit, & totidem corporis, atque animi peſtes, tumorem corpori parientes, animoque rubiginem. *G. AV.* Otio fruor iucundiſſimo. *R. A.* Vtor dic. Nulla hic re fruendum, ſed vtendum multis, habet doctrina ſalubrior. *G. AV.* Delectabile otium eſt mihi. *R.* Refert multùm hoc ipſum otium qua le ſit. Duas nempe ſpecies otij diffiniunt; operoſi alteram, atque ipſa in requie laborantis, ac circa honeſta ſtudia ſolliciti: quo nil eſt dulcius. Alteram inertis, & languidi, & ſolam requiem complexi, quo nil fœdius, nil ſimilius eſt ſepulchro. De primo igitur ſæpè magna quædam opera, & mundo vtilia, & ſuis authoribus glorioſa proueniunt. De ſecundo autem nihil vnquam, niſi inglorius torpor, ac marcidus. Primùm illud, ritè philoſophantibus, hoc ſecundum, pigris, ventri, ſomnoque deditis peropportunum, vbi, nullo interpellante, edant licenter, ac dormiant. *G. AV.* Optata perfruor quiete. *R.* Quies illa qua perfruendum erit, vllum finem habitura non eſt hic. Vide ergò, qua gaudeas quiete. *G.* Quietem optatam reperi. *R.* Quietem dicis, an accubitum vis dicere, an ſomnum? quẽ mortis conſanguineũ poëtæ quidã, alij mortis imaginẽ dixêre. Vtriq; perpropriè. *G.* Dormio, &

mio, & quiesco. *R.A.* At qui & euntes sæpe animo quiescunt, & sedentes iacentesque animo laborãt. Et somnus ipse animalium quies dictus, suos habet abditos dolores, visionumq; ac phantasmatũ turbidos tumultus, atque horribiles, de quo Deũ familiariter alloquens sanctus, & afflictus vir ille queritur. *G.AV.* Otiosus in thalamo requiesco. *R.A.* Vter, quæso, putas dulciùs quiesceret, an Vacia suo in rure dormiens, an Scipio in Africa cum hostibus pugnans? Cato cum anguibus Regulus cum vtrisque? Nec quies sine gaudio, nec sine virtute verum gaudium esse potest. *G.AV.* Relectis laboribus grato recreor sopore. *R.A.* Labor est materia virtutis, & gloriæ: hunc qui reiicit illas reiicit. Contrà, vitij, & infamiæ materia sopor est nimius, qui multos ad perpetuum soporem vrget, atque præcipitat. Fouet ille libidinem, corpora prægrauat, eneruat animos, fuscat ingenia, scientiam minuit memoriam extinguit parit oblivionem. Non sine causa insomnes industriique laudantur, Somno non laudatos cernimus, sed inflatos. Proinde vt somnum quidam mortem dicunt, sic vitam alij dixére vigiliam. Inter mortem verò, & vitam vide quid eligas: vigilandum certè, quod sapientibus placet, ad hoc saltem, vt longior vita sit. *G.AV.* Longo & minimè interrupto fruor somno. *R.A.* Bene, si non curis mordacibus auaritia, ambitione, metu, mœrore, aut amore impio. Malè autem, si non honesti studij cura cuiuspiam sopor abrumpitur. Profectò populis stertentibus, vigilant reges; sopitoque duces vigilant exercitu, quod & res docet, & Ilias probat Homerica. Nobilioribus animis curæ vigiles impendent sed sobriæ ac salubres. Augustum Cæsarem principum maximum atque optimum, somni breuis ac

cepimus, eiúſque etiam crebriùs interrupti. Tu contrario gloriaris. *G. AV.* Profundè dormio. *R. A.* Et guloſi & libidinoſi, & iracundi, brutis animantibus, viuis tamen; ſomnolenti ac ſopiti, duntaxat mortuis comparantur, & quod ad illam partem temporis attinet, nihil differre felices à miſeris, philoſophicam ſcis eſſe ſententiam. Iure igitur, vt pars illa pro viribus euitanda, quæ ſolam inter homines differentiam ſomniorum linquit, ſic ſectanda contraria eſt, nil difficultatis allatura volentibus. Si pro leui enim gloria, aut lucro exiguo, & bellatores, & mercatores, & nautæ totis ſub dio noctibus peruigilant, illi quidem inter hoſtium inſidias, hi quolibet hoſte peiores, inter fluctus, ac ſcopulos, tu propter veram gloriam, lucrúmque ingens, inter Dei laudes, ac libellos tuos partem noctium vigilare non poteris? *G. AV.* Vigiliis defeſſus ſomno totus incubui. *R. A.* Sic eſt: non mutatis ſtilum: cuncta ferè vno modo agitis, & quæ Deus ipſe, vel natura, vel ars aliqua vobis ad obſequium dedit, in veſtrum dedecus damnumque conuertitis, potum cibumque ad ebrietatem, & crapulam, otium & quietem ad ſomnolentiam, & marcorem, valetudinem ad voluptates, formam corporis ad libidinem, robur ad iniurias, ingenium ad fraudes, ſcientiam ad ſuperbiam, eloquentiam ad diſcrimen, domicilium, ac veſtitum ad pompam inanemque iactantiam, opes ad auaritiam & luxum, prolem & coniugium ad metum & ſollicitudinem immortalem. Ite nunc, ſtupete, & querimini de fortuna, & malis veſtris ingemiſcite: de bonis mala facitis, deque cœleſtibus donis, compedes vobis, ac laqueos, & vincula animæ conflatis. *G.* Somno placido delector. *R.* At non modò reges, & duces, & principes, & Philoſophi

ſophi, & poëtæ: inſuper & familiarum patres vigilant ac nocte conſurgunt, quod ad ſanitatem atque œconomiam, & philoſophiam vtile ait Ariſtoteles. Sed fures etiam, & inſidiatores [quodque eſt mirabilius] inſani & amatores, quos ſuarum mulierculârum memoria, & deſiderium excitat: tu verò non virtutis amore ſomnum oderis, vitiis amicum? vtque elegantet ait Flaccus,

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.
Vt teipſum ſerues, non expergiſcere?

Pudeat ſemper tantùm in vobis poſſe turpes cauſas, & nil poſſe pulcherrimas. *G.* Nullo vnquam interpellante totis noctibus quieſco. *R.* Videtur quidem Ariſtoteles, quod ſuperiùs attigi, ita vitam hominis partiri, vt dimidiam partem ſomno tribuat, dimidiamque vigiliæ, dum pro parte dimidia non differre ſtudioſi vitam ait à ſtulti vita. Et ſiquidem pro ſomno noctem, pro vigilia diem vult intelligi: recta, fateor, ac vera eſt diuiſio: æquis enim partibus tempus inter ſeſe diuidunt. At ſi ſic accipitur, æquas ſpatio inter partes, differentia certè alia ingens eſt. Nulla enim acrior, nulla altior cogitatio eſt, quàm nocturna, nulla pars temporis ſtudentibus aptior. Si autem ſomnum ipſum dimidiam tẽporis partem dicit, mirabile dictum eſt, ex ore tam ſtudioſi, tam docti hominis. Abſit enim ab anima bene inſtituta, & ſtudiis intenta, dimidium tẽporis dormire: cùm quartum ſuffecerit quibuſdã & tertium voluptuoſis quoque ſufficiat. Noctu quidem ſurgere qualibet anni parte conſilium eſt. Abſit vt noctẽ, non hybernam modò: ſed æſtiuam totã dormiant, qui grande aliquid moliũtur. Cęterũ ſemel illã fregiſſe ſufficiet fortaſſis, quodque vigiliarum anticipatum erit breui [ſi res poſcat] meridiana vi-

ciſſitudine reſtaurari poteſt. At brumalis horæ noctis ſæpius rumpendæ, pſallendum, ſtudendum, legendum, ſcribendum, cogitandum, contemplandum, quærendum ingenio noui aliquid ſemper, & quod ſtudio quæſitum fuerit, memoria repetendum. Audiendus quoque Hieron. ad Euſtochium ſcribens, Noctib. bis, terq; ſurgendum, inquit, reuoluenda de Scripturis, quæ memoriter retinemus. Denique his ſtudiis fatigati oculi, alterno ſopore recreandi & breui quiete recreati alterno exercitio fatigandi erunt, ne totis noctibus dormiendo, culcitræ incumbendo, ſepulta cadauera videamini; motu crebro atque honeſto vos viuos, & virtuti deditos comprobate.

De Suaui odore. DIAL. XXII.

Quàm gratos, moriens tumulo exhalabis odores?
Gratus odor tineis putre cadauer eris.

GAV.

SVauibus delector odoribus. *R. A.* Hi vel victui, vel veſtitui ſubſeruiunt, de quibus quid ſentiã audiuiſti. *G. AV.* Odoribus ſtudeo. *R. A.* Odorũ alij gulam alij libidinem irritant. Horum appetitus incontinentiæ notam ſubit, & præſertim vehemens. Alij propter ſeipſos expetuntur. Horum ſtudium non turpitudinis nempe, ſed vanitatis arguitur. Vnde eſt vt muliebrium vnguentorum odor, aut dapum, quàm florum turpior, ac pomorũ ſit. Eadem ratio eſt earum delectationum quæ auribus oculiſque percipiuntur. Si vnquam Ethicis applicuiſti animum, noſti hæc, neque te nunc doceo, ſed notæ veritatis ad memoriam retraho, vt huius generis oblectamenta videas, vel fœda eſſe, vel leuia. *G.* Odoribus operam do. *R.* Bonæ vtinam famæ, cuius odor bonus quoque dicitur, malúſq; maior

maior multò latiúſque ſenſibilis, quàm aromatum, ſi terantur, aut ſulphurum, ſi crementur. De his odoribus non nares, ſed mens iudicat. *G.AV.* Bonis odoribus delector. *R.A.* Si ſenſui pares, & voluptati inhias, vt dictum eſt, aut obſcœnum, aut inane. Si valetudinis curam geris: excuſabile; modò condimentum rerum omnium modus adſit. Confortat enim tabeſcentem ſpiritum odor leuis, ſed ad omnia valet illud Comicum: Nequid nimis. Eſt autem [vt in multis] in hoc quoque naturarum varietas infinita, non ſolùm inter hominem atque hominem, ſed inter gentem & gentem. Siquidem vera fama eſt, quàmque magni non reſpuunt authores, gens quæ Gangis fontem accolit, omnis cibi expers, ſolo mali ſylueſtris odore alitur, peregrè profecturi, nil, niſi bonum illud malum, ac vitale circumferunt, tam fœtoris impatientes, vt ſicut eos purus nutrit, ſic infectus odor interimat. Delicata complexio, quæ ſic viuat, & pereat. Hinc gens omnis ad ortum ſolis obuerſa, cœlique mollitie delinita, vt ciborum negligentior, ſic egentior, atque appetentior eſt odorum, & inde nimirum hæc primùm curioſitas nos inuaſit. Aſſyrij, Arabes, & Sabei veſtris armis edomiti, ſuis vos odoribus domuêre, quibus aliquandiu rigida patrum & inuicta ſobrietas obſtitit vſque adeò, vt quingenteſimo & ſexageſimo quinto anno vrbis conditæ graui edicto à cenſoribus caueretur, ne quis in vrbem ipſam vnguenta externa conueheret. Non multò autem poſt, modernorum vitiis [vt aſſolet] veterum ſcita rumpentibus, in ſenatum ipſum, edicti talis authorem, victrix laſciuia penetrauit. *G.AV.* Libenter bene oleo. *R.A.* Peregrini odores, atque omne artificium bene olẽdi, proprij naturalis, nõ boni odoris argumenta, & la-

tentiuin ſunt ſigna defectuum. Ob hoc ipſum, atque ob illam, nedum viro, ſed ne honeſta quidem fœmina digna curam, ſolitam ſenſum viri fortis offendere. Meminiſti adoleſcentis illius, qui dum, vt erat vnguento illitus, pro collata præfectura Veſpaſiano principi gratias acturus, ante eum ſtaret, ille, hauſto mox odore, ſubſtomachans, acri ſupercilio, voce aſpera; Mallem, inquit, allium oboleuiſſes; ſic increpitum ſine honore, inhibitis, ſeu reſciſſis iam conceſſæ gratiæ literis, beneolidum dimiſit. Ita cùm ſemper dedecori ſint odores huiuſmodi, interdum etiam damno ſunt, maximè vbi morum grauis, ac maſculus cenſor ſit. Quid? quòd quibuſdam fuêre periculo. Nam & illud noſti, vt Plantius Senatorij vir ordinis, triumuirali proſcriptione, metu mortis Salernitanis latebris abditus, vnguenti proditus odore, ſibi quidem pernicie m, proſcriptoribus autem ſuis excuſationem ſæuitiæ quæſiuit. Nam quis non iure cæſum diceret eum, qui eo tempore Reip. tantoque priuato diſcrimine vnguenta etiam nunc oleret? G. Artificioſis odoribus aſſueui. R. Deſueſce, ſi conſilium meum vis. Turpius eſt enim artificioſis, quàm ſimplicibus aſſueuiſſe. Omne quod turpe eſt, quo artificioſius, eò fit turpius. Honeſtatis ornamentum ars, inhoneſtatis eſt cumulus. Adde quod & fœdius hodie quàm olim: quamuis enim Roma [vt dixi] & quam Græcorum Romam propè dixerim, Lacedæmon, huic peſti ex Aſia venienti, quaſi armatæ hoſtium legioni, ferreis moribus, atque edictis obſtiterint, ad extremum tamen molles vnguentorum ſimulque vitiorum acies fefellit excubias, in Europam tranſiit, & fortiſſimas gentes vicit. Et quoniam ſingula proſequi longum eſt; ex vnius aſpertimi, atque laborioſiſſimi viri mollita

lita duritie, de reliquis coniecturam facito. Siquidem in medio bellorum æstu ille inuictus, ac barbarus, cruento cum exercitu vnctus est Annibal. Penetrabilia vnguenta, sed penetrabiliora sunt vitia. Itaque eneruati ducis ac militum, quorum tam stupenda primordia fuerant, qualem decuit exitus fuit. Quo effectum est, vt cùm multùm Africani semper virtutibus, Annibalis tamen vnguentis aliquid deberetis: expediebat illis vt sicci essent, vobis vt vngerentur. Ex illo sanè multis sæculis sic iste mos inualuit, vt labor stupórque sit legere, quæ de hac re in vtriusque literis scripta sunt. Et quid pluribus morer? vsque ad illius pedes, quò nil altius, vnguentum venit, quod ipse qui omnem mollitiem animorum atque omnes illecebras voluptatum extincturus ad uenerat, passus est, non vnguento quidem, sed pietate delectatus, ac lachrymis offerentis. Iam verò pedetentim vsus hic abiit, vt cùm in multis ætas vestra maiorum gloriæ impar sit, in hoc excellere videatur, quòd vnguentaria non est, & qui his capitur, non communi temporum, sed proprio quodam animi vitio laborat. *G. & V.* Bonis odoribus illicior & delector. *R. A.* Fieri non potest, quin quæ delectabilia sunt natura, & illiciant, & dum præsentia sunt delectent. Sapientis Hebræi dictum est; Vnguento, & variis odoribus delectatur cor, quãuis vnguento quidem non tam mihi delectatio videatur inesse, quàm fastidium. Sed vt insit odoribus, meo certè consilio absentibus restituendum, contemptu & obliuione præsentibus vtendum modicè, neque vllum his studium impendendum, ne te, vel tacitus vltimarum, viliumq; rerum mancipium fateare. Néue hunc articulum longiùs traham, in honestis odoribus, vt rebus omnib.

virilem effœminantibus animum, vetitis ac ſecluſis, in reliquis Auguſtini ſententiam amplector, qui de illecebra odorum inquit: Nō ſatago nimis, cùm abſunt, non requiro, cū adſunt, nō reſpuo; paratus eis ſemper carere. Idē fac ne quādo bonis odorib. malè oleas, aut odioſis mūditiis odioſus ſis.

De Dulcedine Muſicæ. DIAL. XXIII.

Eneruant animos Cythara, cantúſque, Lyraque,
Et vox, & numeru brachia mota ſuis.

G.AV.

CAntu delector, ac fidibus. *R.A.* Ah quantò melius lachrymis atque ſuſpiriis! Præſtat enim flendo ad gaudium, quàm gaudendo ad gemitum peruenire. *G.AV.* Cantibus, ſoniſque permulceor. *R.A.* Et ferę cantu falluntur, & volucres, illud mirabilius; muſica quoque dulcedine piſces tangi. Nota tibi Arionis, & Delphinis eſt fabella; tam pro vera habita, vt ipſis annalibus ſit inſerta. Multi quidem ſcriptorum illuſtrium meminêre miraculi; elegantiùs nemo quā Herodotus, Graiæ pater hiſtoriæ: aſtipulantur imagines æneæ, illic, vbi tāto pariculo incolumis primùm terris appulſus eſt natantis piſcis tergo inſidens fidicen. Ad hæc Syrenes cantu fallere creduntur, illud verò nō creditum, ſed cōpertum, vt quotidie blādis verbis homo hominem fallit: & ad ſummam, nihil ad fallendum voce aptius. *G.* Muſica ſuauitate delinior. *R.A.* Et aranea [vt aiunt] antequā mordeat, & medicus linit antequàm feriat, & auceps, & mulier, quem fallere vult, delinit; & prędo, quem perimit, & Polypus, quem demergit, amplectitur. Et quidē peſſimi hominum nūquam terribiliores ſunt, quā dum ſe geſtu, & voce leniſſimos oſtendunt, quod imprimis de Domitiano principe lectum eſt. Vix

vlla

vlla eſt ſine ſuſcipione delinitio. *G. AV.* Cãtu gaudeo, & exaltor. *R. A.* Caue. Nam ſcriptum eſt: Extrema gaudij luctus occupat: & rurſus: Ante ruinam exaltabitur ſpiritus. *G.* Cano dulciter. *R.* Neſcis an vltimum. Ipſe prædulciter morti proximus olor canit. Plures enim gaudio, quàm triſtitia periére: ſolito dulciùs canentem inter ipſa ſoni ſuſpiria expiraſſe, recens fama eſt. *G.* Cantu ac tibiis delector. *R.* Non immeritò quidem. Singuli enim dies te, & horæ, & momenta ad ſepulchrum vehunt, quò cum cantu ferri, veſter etiam mos eſt: & antiqui tibiis efferebantur. Vnde illud Statij Pampinij:

Tibia cui iter os ſuetum producere manes.

Tibi vtraque funeris pompa placet, illuc [te Jiuet ire non ſentias] abſque vlla requie properanti. *G.* Cantu moueor. *R.* At quid refert: Eſt haud dubiè in animis hominum generoſis maximè, potentiſſima muſica; ſed effectus ſupra fidẽ varij: vtque omittam, quibus res non eget, hos ad lætitiam inanem, hos ad ſanctum & deuotum gaudium, piáſq; nonnunquam lachrymas mouet. Quæ varietas in diuerſas ſententias magna traxit ingenia. Nempe Athanaſius, vanitates fugiens, canendi vſum in Ecclesiis interdixit. Ambroſius pietatis exercitum appetens vt caneretur, inſtituit, Auguſtinus vtrũque ſe paſſum, & difficile hinc ſibi negotium dubietatis exortum, inter confeſſiones ſuas piè meminit. *G.* Delectat canere. *R.* Graia olim delectatio, nũc & veſtra. Apud illos quidẽ cãtus, ac fidiũ ignarus quiſquis eſſet, indoctus habebatur: quod Themiſtocli Attico, Græcorum clariſſimo, eo q̃ lyrã inepulis recuſaſſet, accidiſſe; Epaminõdã vere The-

banum,hanc fortaſſis infamiam declinantem,præ clarè fidibus ceciniſſe author eſt Cicero. Mirum,& Socrates,talis ſenex fidibus operam dedit: ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ ſtudio traditum, apud illos honeſtiſſimo, vt, inter liberales artes , hanc quoque condiſceret. Sed verecundum pueri laudemus ingenium, qui cùm ab inſigni tibicine,ad id ipſum accito,oblatas tibias ori applicuiſſet & collecto ſpiritu genas inflaſſet,animaduerſa deformitate vultus , erubuit, atque abiectas tibias aſpernatus fregit , meruitque,licet tenera ætas,exemplo eſſe,vt totius populi conſenſu tunc Athenis tibiarum vſus obſoleſceret. Ad vos,ſi non illud ardens muſicę ſtudium peruenerit , omnium principum mentes occupaturum: occupauit tamen aliquorum animos, peſſimorum maximè. Caius quippe cantandi ſtudioſiſſimus,ſaltandique fuit. Nero quantùm citharæ ſtudio deditus fuerit,& quantam curam vocis habuerit,incredibile dictu eſt. Id enim ſtultum eſt, penituſque ridiculum,quòd nocte illa,quæ ſibi vitæ vltima,mundo autem reſpirandi vel modicum, prima fuit,inter querelas quas vicina mors,& præſens metus dolorque dictabant,illud crebriùs, atque miſerabiliùs deſleuit,non quòd tantus princeps,ſed quòd tantus muſicus periret. Mitto alios:ad hanc veſtram,quæ nunc agitur,ætatem, licet paratior,venit tamẽ aurium voluptas,qua caſtè,ac ſobriè delectari,humanitas quædam;capi autem,& molliter inuiſcari,vanitas multa eſt. *G.A.* Suauibus vocum modis cum delectatione detineor. *R.A.* O ſi audires ſanctorum ſuſpiria! O ſi hinc aures tuas damnatorum gemitus,& lamenta percellerent! Hinc beatorum iubilus,& cantus angelici,atq; illa cœleſtis harmonia [quã Pythagoras ponit,

Ariſtoteles euertit, Cicero noſter inſtaurat, tibi autem pietas, fidéſque ſuggerit eſſe ibi perpetuas ac prædulces voces, & ſi non cœlorum, at cœleſtium incolarum, primam illam, & æternam cauſam, ſine fine laudantium, Si hæc, inquam, omnia tuis auribus inferrentur, quàm clarè diſcerneres, quis concentus dulcior, quiſve ſalubrior? Nunc ſurdo ſenſui ſoni iudicium committis, de quo hactenus, parua quidem res nonnullis fortè videbitur, magnos tamen viros exercuit. Nec ſine cauſa diuini Plato vir ingenij, muſicam arbitratus eſt ad ſtatum, ſiue correctionem morum Reip. pertinere.

De Choreis. DIAL. XXIV.

Conuincunt mollem ſpectata tripudia mentem,
Illa locus caſto ſæpe pudore vacat.

G. AV.

CHoreis gaudeo. R. Mirabar niſi fidium cantus, & tibiæ choreas ſuſcitarent & præſcripto de more, vanitatem vanitas ſequeretur, verùm maior, multóque deformior. Ex cantu enim dulcedo aliqua, & ſæpe vtilis, ac ſancta percipitur; ex choreis nihil vnquam, niſi libidinoſum, ac inane ſpectaculum, honeſtis inuiſum oculis, viro indignum. G. Choreis cupidè interſum. R. Corpus animum tegit, ac detegit, manuum iactatio, pes mobilis, oculus vagus, ac petulãs, tale aliquid arguunt in animo eſſe, qui non cernitur. Itaque cauendum valde eſt modeſtiæ cultoribus, ne quid effœminatum agant, aut loquantur. Occulti enim affectus, & pectorũ latebræ ſæpe paruis indiciis pateſcũt, motus, ſeſſio, accubit', geſt', riſus, inceſſus, ſermo, ſigna sũt animi. G. Dulcedinẽ quãdã ex cho-

reis capio. R. A. O dulcedo ridicula! Finge enim te choream ducere, vel cernere, neque tibicinem audire atque ita ſtultas mulierculas, & viros, mulierculis molliores, in ſilentio circumferri, redire, ineptire: quid quæſo vnquam abſurdius, aut delirantius vidiſti? Nunc motus inconditos, lyræ ſonus, aut tibiæ, hoc eſt, amentia vna aliam tegit. GAV. Choreis delector. R. A. Non tam ibi delectatio præſens eſt quàm ſpectatæ delectationis auſpicium: Veneris præludium illud quidem; ſono ſtupidas, ac miſellas circumdicere, atque vrgere, & ſtringere, ac ſpecie vrbanitatis atterere: liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ volant voces, pedum ſtrepitus, & multorum cantus diſſoni, & tubarum clangor, concurſatio, & puluis &, quæ ſæpe ludis additur hoſtis pudicitiæ, & amica ſceleꝛum nox ipſa. Hæc ſunt, quæ timorem ac pudoꝛem pellunt; hi ſunt libidinum ſtimuli; hæc laxamenta licentiæ. Et hæc eſt, ne me falli facilem putes, illa delectatio, quam ſimpliciter, & velut innocuè, chorearum appellatione profiteꝛmini, & ludi tegmine, crimen obnubitis. Etſi enim ſolos inter viros, ſeu ſolas inter fœminas hæc nonnunquam fiant; illic tamen ſeparatim exerceantur. Quidve congreſſi iterum acturi ſint, ſimul diſcunt; ceu diſcipuli, qui magiſtro abſente, quid, eo reuerſo, loqui debeant, meditantur. Tolle radicitùs hanc ſpeciem ingenioſam, atque improbam: tolle libidinem, ſuſtuleris & choream. Crede mihi, cum Dauid rege, nemo ante dominum ſaltabit, ne quem fortè ſua vxor irrideat; cùm tamen nullus irrideatur ante dominam ſaltans, ſiue etiam pandurizans. GAV. Delectabiles ſunt choreæ. R. A. Sententiam meam tenes. Si delectant, propter aliud delectant: per ſe enim tota quidem inſul-

ínſulſa res eſt, & plus tædij allatura, quàm gaudij. Nam, quid omnino eſt aliud, in gyrum volui, quàm excire vertiginem, ſineque termino viam ire inter locales ſeptem motus, quos Plato dinumerat, hos. ſ. ante, retro, dextrorſum, ſiniſtrorſum, ſurſum, deorſum, ac circuitum? ſolus ſeptimus infinitus eſt. Atque hunc ideò, quæ perpetua ſunt; hoc eſt, cœlum, ſeruat, & ſydera; hunc in terris perpetuus hominum agit furor, in cunctis ferè actibus, atque conſiliis. Nec vllus Orpheus Ixioneam rotam ſiſtit; ſed viſibilibus in choreis, vbi animorum volubilitas corpora ſecum voluit. Et idcircò cùm de omnibus dici poſſit, de his propriè dicitur, quod ſcriptum eſt: In circuitu impij ambulant. Hic ludus multorum dedecorum cauſa fuit. Sæpe ibi matrona diu ſeruatum decus perdidit. Sæpe infelix virguncula ipſo nuptiali die didicit quòd melius ignoraſſet. G. Honeſto tripudio libenter exerceor. R. Vellem aliud genus exercitij delegiſſes. Sed quò pergas, & quid velis, video, interdictum tolli, veniam dari, normamque præſcribi. Quando igitur ſic affectus es, ſeu is morbus, ſeu conſuetudo eſt, qua mala, nihil peius; bona, nihil eſt melius: ea tibi in his omnibus lex erit, vt quibus carere penitùs non potes, modeſtiſſimè vtaris, ac rariſſimè, ne quid vlla in re molle, vel fœmineum agas, ſed vbique, non ſuis etiam in finibus, virilis rigor emineat, ſitque tripudium, vel quiſquis erit is ludus, fatigati animi relaxatio, & exercitium corporis, non voluptas eneruatrix mentium. Exemplo libentiùs abſtinuiſſem: ſummorum virorum imitatio non omnibus tuta eſt. Non omne pennatum animal, aquilam ſequi poteſt. Imitatorum alij contrariũ faciunt, alij verò aliud, nõnulli

idem aliter. Pauci ad plenum, quod imitantur, effingunt. Cato hic vltimus, Reip. curis preſſum animum vino leuare ſolitus fertur. Fecit idem apud Græcos Solon. Hos aliquis ſequi volens, vnum ſemper officium aget; bibet: quodque illis modicum, ac rarum, huic immenſum, & continuum: quod illis remedium, huic erit ebrietas. Facilè idem in rebus aliis poſſet oſtendi; ſed hoc vnum intelligis, quid eſt, quod nunc tecum vexeari? Ex quo tamen damnatæ rei patrocinium vt ſuſciperem, coëgiſti, ſummi viri exemplum, quod vel non ſequaris, vel non mutes, accipe his ipſis, quibus apud Senecam eſt, verbis, in eo libro, in quo tranquillitatem animi, ſtilo inquirit: Scipio, inquit, triumphale illud, & militare corpus mouet ad numeros, non molliter ſe infringens, vt nunc mos eſt, etiam in inceſſu ipſo, vltra muliebrem mollitiem fluentibus, ſed vt antiqui illi viri ſolebant, inter luſum, ac feſta tempora, virilem in modum, tripudiare: non facturi detrimentum, etiam ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Quibus in verbis, quid de ſua iam tunc ætate ſentiret, perſpicis. Felix, qui non vidit tuam: quamuis autem ille, & tripudij & vini remiſſionem probet; veniendúmque nonnunquam vſque ad ebrietatem dicat. Quod à tam rigido ingenio dictum miror: Si fideli conſilio vti vis, vino parcè vtere, tripudio abſtine. Alia ſunt honeſtiora remiſſionum genera, quibus faſtidienti, feſſoque animo medeare; in omnibus tamen optimum fuerit, quod hic vltimum dixit, attendere: & quæcunque ages, ita agere, tanquam te hoſtes tui videant atque obſeruent. Multo quidem eſt ſatius ſic viuere, vt abſtinentiam, & grauitatem tuam inimici ſtupeant; quàm vt laſciuiam amici excuſent,

excuſent: Clarior fama eſt cui, nec verum crimen obiicere quiſquam poteſt, nec falſum audet, quàm cui obiicitur, ſed purgatur. Accuſatorem perfecta virtus exterret, mediocris irritat. Quod ad ſobrietatem attinet, malim te Cæſari ſimilem, quẽ vini parciſſimum, ne inimici quidem negauerint. [vt Trãquillus ait] quàm Catoni [non Cenſoriũ illum ſenem loquor, de cuius ſobrietate iam diximus] ſed Vticenſem, cui obiectam ebrietatem, Seneca ſic refellit, vt dicat, faciliùs effecturum, quiſquis obiecit, crimen honeſtum, quàm turpem Catonem. Quod ad id verò, de quo agitur; nullo modò tripudies malim, quàm vt Scipio: quòd ſi te illuc vrget animus, quò nolim, his te ſaltem ducibus vti velim, vt ſi penitùs tibi inſedit illud Lyricum;

Nunc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus; &c.

Sic vinum bibas, vt Cãto, ſic terram pede pulſes, vt Scipio.

De Pilæ ludo. DIAL. XXV.

Exerce corpus luſu, non membra fuga;
Nam cunctis debet rebus ineſſe modus.

GAV.

AT delectat pilæ ludus. *R.* En aliud clamandi ſudibrium, ſaltandíque. *GAV.* Libenter pila luſito. *R.* Odioſa vobis [vt videtur] eſt requies, vndíque labores aucupamini; decoros vtinam. Nam ſi exercitio ludus hic quæritur; vtrùm, precor, honeſtiorem fatigationem furibunda iactatio, in qua nihil animo geri poteſt, an ambulatio tranquilla præſtaret vlli, & membrorum motus vtilis, & ingenij agitatio honeſta eſt?

Quem morem, philoſophorum quidam ſic fecerunt ſuum, vt hinc ſecta famoſiſſima nomen ſumpſerit. An tu verò Dionyſium Syracuſium, quàm Stagiritem Ariſtotelem ſequi mauis? quando, vt ſtudioſa deambulatione philoſophum, ſic tyrannum ludo hoc turbido delectari ſolitum accepimus, quanuis & modeſtos interdum animos voluptas hæc cœperit. Itaque & quintus Mutius Scæuola ille augur, elegantiſſimè hoc ipſum fecit, & diuus Auguſtus poſt finem ciuilium bellorum ab exercitiis campeſtribus ad pilam tranſiit. Et M. Aurelius Antoninus [vt de eo ſcribitur] pila luſit apprimè. Nec tamen, vel quia ille diuini, atque humani iuris peritiſſimus, vel hi doctiſſimi, atque optimi principes fuerant, ideò ludus præceps & clamoſus placet. Si quidem motus omnis vehementior, præſertim ſi clamore permixtus ſit, honeſtum dedecet ingenium.

De Ludo aleæ & calculorum. DIAL. XXVI.

Alicui exoſas pellit luſorius horas;
Ludus habet laudem, ſi moderatus erit.

GAV.

ALeæ ludus, & calculorum placet. R. Damnoſum illud, hoc inane, vtroque tamen; idem ille Scæuola, quódque altius, Auguſtus Cæſar altero vti ſolitus fertur. Neque rurſus, ideò, quòd ille à ceremoniis Deorum, atque hominum legibus, quas excellentiſſimè caluit, iſte à curis ſummi imperij, quod diutiſſimè atque optimè rexit tale ſibi interdum laboris diuerticulum elegiſſet, hoc in te probauerim. Sunt enim & doctis ac magnis viris appetitus quidam peregrini, & ſui, quorum ſi, vt in doctrinis, ſic in moribus imitator fueris, facilè labi queas: neque enim omnium, qui laudantur, laude digna ſunt omnia.

omnia. G. Aleæ ludo delector. R. Quis non delectetur, supra pictam tabulam, consignatas numeris ossium quadraturas, crispanti cubito iactare, quáque ille direxerit, trepidantibus digitis, rotundas in aciem tabellas mittere? Glorioſum exercitium & prę clarū nomen, & currus, & laureas meriturum. G. AI. Calculis libens ludo. R. O puerile ſtudium! O perditum tempus! O curæ ſuperuacuæ! O ineptiſſimi clamores, ſtulta gaudia, iræque ridiculæ; deliros ſenes impendere alueolo; & pauculis ligneis vagis, ac furtim inſidiantibus, atque latrocinantibus! Vnde latruncularius ludus apud veteres dicebatur, quo luſiſſe Simiam, author eſt Plinius. Miraris? Atqui proprie ludus eſt Simiæ, miſcere calculos ac transferre, & poſt illidere, raptim iactare manus ac trahere, inſultare aduerſario, & colliſis dentib. minari. iraſci, altercari, fremere, viciſſimq; interim [vt Flacci verbo vtar] caput ſcalpere, vngues rodere, &, ad ſummam, omnia facere, quæ prætereuntibus riſum excutiant. Nunquid enim horum aliquid, aut vllum penitus amentiæ genus omittitis? Nonne ita torquemini, quaſi, vel veſtra, vel publica ſalus in dubio ſit? Multi, credo, prælio viciſſent ſi quam ligneis aut eburneis impenderunt curam, veris militibus impendiſſent. Vix rei vllius tam intenſum támque ineptum ſtudium inuenias. Sed hoc eſt in regno ſtultitiæ commune, vt quarū rerum minor eſt fructus, & cupiditas & delectatio maior ſit. G. Alea delector. R. Oſtendam tibi ſi conſilio vti voles generoſam, atque honeſtam aleam, qua olim Athenis docti homines vſi ſunt, vt feſtis, ſcilicet diebus in concilio amicorum quiſque de literis aliquid in medium proferat, non ſophiſma lubricum, vt illi, ſed ſolidum, pro in-

genio proferentis,ad virtutem, aut beatam vitam pertinens. Dehinc collatione facta, ſine inuidia, ſine ira,qui inferiores,doctiorum iudicio vſi erunt, facili quidem multentur pecunia;hoc in philoſophicas vertatur cœnas. Sic res vna,conuiuio ſumptum:exercitium ſtudio,calcar ingenio miniſtrabit:quòd hinc victos excitet,hinc victores. Hoc alcæ genere,quo antiqui Saturnalia,vos pia feſta, & quo illi Atticas,vos Romanas noctes inſtruite. Habes ludum,quo & ludere iuuet & luſiſſe non pudeat.

De Ludo taxillorum proſpero. DIAL. XXVII.

Amittit nummos, animi ſed damna lucratur,
Tempus taxillis, qui terit omne ſuum.

GAV.

IVuat ad taxillos ludere. *R.* O voragoingens, inexplebilis! O patrimoniorum fluxus triſtis, ac ſubitus! O animi tempeſtas & famæ nubes, & ſcelerum ſtimulus,&,ad deſperandum via! Superiores,vtcunque ludi ſunt,hic merus eſt dolor. *G.* At mihi proſper ludi huius euentus fuit. *R.* Taxillorum nullus euentus proſper: mali omnes,& miſeri. Nam,& qui perdit,affligitur,& qui vincit, illicitur,inque inſidias protrahitur. *G.* Proſperè luſi, *R.* Præſens ſæpe proſperitas futuræ calamitatis augurium fuit; & ſuas hæc peſtis habet illecebras. Si qui talis ludunt,omnes perderent,nemo vnquã luderet. Nunc lucrantur aliqui:ſed lucrum illud arra eſt dãni. *G.* Luſi,& vici. *R.* Bene;niſi in cãpũ redis. Alloqui nullus cãpus planior:nullo in cãpo volubilior eſt fortuna. *G.* Luſi,& vici. *R.* Ludes iterum & perdes. Quod viciſtiautem,hinc atque il-

que illinc mille deripient : quod perdideris, nemo reſtituet. Adde quòd ſi quid eſt iuſtitiæ, quod vincis, non ſit tuum. At quod perdis, etſi non fiat alterius, tuum tamen eſſe deſinit. Multa ſunt vndique, quæ ab hac inſania bonam mentem dehortentur, ac retrahant, niſi vos impetus quidam auaritiâ pulſus vrgeret. *C.* Vici in ludo taxillorum. *R.* Scito autem te ab exactore impio fœdus centeſimum accepiſſe, reſtitues quod viciſti, & de tuo adiicies, vt non ſit, qui repetat, per ſeipſum euanuerit, túque inſomnis, felix eſſe deſieris. *G.A V.* Vici, & diues factus ſum. *R.A.* Cùm nulla ſit ſtabilis pecunia, ſed ſua potiùs rotunditate verſatilis; tum præcipuè, quæ taxillis quæritur. Taxillorum ludus nihil vlli donat, eorum maximè, qui familiariùs illum colunt, ſed mutuat aliquid, & extorquet, eò ſemper inimicior, quò blandior viſus erat. Nulli enim amarior eſt iactura, quàm lucri dulcedinem deguſtare orſo. *G.A V.* Luſi, & lucratus ſum. *R.* Gaudere lucro taxillorum tale eſt, ac ſi dulci gaudeas veneno. Vtrunque mox per venas erumpet. *G.A V.* Ludo proſpero delectatus ſum. *R.A.* Peior eſt delectatio peccati, quàm peccatum ipſum. Sunt qui mala conſuetudine penè coacti, peccant; neque poſt peccatum gaudent; ſed triſtantur; & ſi fieri poſſet, non peccaſſe maluerint. Quoſdam vidimus, inter ipſas libidinum flammas, quandam velut glaciem doloris ac pœnitentiæ ſentire; &, ſi dici liceat, velle ſimul & nolle: peiorem licet in partem mali vſus quadam vi, detortos quos haud improbè quis ſperet, vſu excuſſo, ad meliorem ſemitam poſſe conuerti. At, qui de peccato exultant, quid de his oro, reliquum ſpei eſt? *C. IV.* Delector taxillorum ludo. *R.* Spero fore, ne ſemper

neu diu etiam delecteris : voluitur assiduè fundatarum status vrbium. Tu stabiles talos putas. Crede mihi, voluentur, & secum in lachrymas gaudium tuum voluent. Neque enim sic voluentur, vt vidisti : tunc inane tibi gaudium, nunc veros gemitus parabunt. *G.* Delectat ludere. *R.* Delectatio funesta, & turpis, corruptique animi. Ita enim, & conuitio dignus es. Nam quis quæso ingenuus, seu quis homo, & non potiùs trux bellua, delectari queat ludi nomine, abundante nequitia, atque impietate fœdissima? Vbi, præter hominum vultus, nil humanum sit, vultúsque ipsi iracundia ac mœrore obsiti, confusisque clamoribus efferati, nec iã sint humani. Vbi decor nõ morum, non modestia sit verborum, non amor erga homines, non erga Deum reuerentia: sed iurgia, & rancores, & doli, & periuria, & rapinæ: vulnera & extremum, homicidia quoque. Nil in Deum sæuius potest humana temeritas, diuini nominis blasphemiis, quibus, ante omnes scelerum officinas, ille infelix ludus scatet. Vbi, quos fortè tacitos pudor tenet, crebrò tamen suspectantes, quid labiis cordis agant, sciũt ipsi. Quis hunc ludũ verus homo, non diçam tractare manibus, sed spectare oculis possit; & non angi prorsus, fugarique, scelesti spectaculi fœditate? *G.* Delector tamen hoc ludo. *R.* Vide, ne Cretensium imprecatio in tuum caput inciderit, mala consuetudine delectari, quo nil dictu leuius, nil euentu grauius, propiúsque exitio est. *G.* Delector taxillorum ludo. *R.* Abiicienda est delectatio inhonesta; & si non virtutis, at saltem famæ studio, & pudoris cura. Nam vix illud in actibus hominum inuenias, vbi tam clarè mores, & vitia detegantur. Vidisti alacriter in prælium descensuros, in hoc ludo tremere, atque

que orare flebiliter,& ſuum numerum inuocare. Quoſdam alibi magnanimos,ac tranquillos,illic, pro parua pecunia,& precari,& iraſci, & in finem furere. Quàm multa, pro paucis nummis,ſæpe ibi fecerunt viri fortes,quæ,pro ingenti theſauro, alibi non feciſſent? Ibi enim vitiorum omniũ ſed imprimis iræ,atque auaritiæ regnum eſt. Meminiſti,vt Naſo in eo libro,quo inhoneſtam quidem, ac ſuperuacuam artem docet, vtile tamen interdum aliquid interſerit: Amatrices monet, vt,ob animi vitia celanda , ludo hoc , aut ſimili abſtineant,ne conſpectæ ira tumidæ aut auaritia inexhauſtæ , amatoribus diſplicent ſuis. Quantò id viris digniùs præcipitur,ne non modò hominum, ſed Dei oculos omnia videntis & bonos animos, moreſque ingenuos amantis offendant? *G.* Luſi, vici,gaudeo. *R.A.* Ludus turpis,damnoſa victoria, gaudium inane. *G.* Vici,gaudeo. *R.A.* Omne de ſuo malo, gaudium ſtultum eſt. Proinde Tartareus quiſpiam ludi huius inuentor fuit:cuius inſcij ludibrio ac noxæ;ſcientes verò,miraculo ſubiacẽt, ac ſtupori. Nam quid mirabilius quàm quòd veteri prouerbio vulgatum,verúmque iugi experientia deprehenditur? Omnes huiuſmodi ludi magiſtros nudos eſſe,atque inopes,& egenos.

De Hiſtrionibus. DIAL. XXVIII.

Sunt ſcurræ fatui,ſed inutilis aulica turba;
Dilecti Dominis,quos lenis aura caput.

GAV.

DElector hiſtrionum iocis. *R.* Nobilior multò delectatio illa eſt , quæ de modulatione muſica,liberali, ſcilicet, quadam arte percipitur:hæc ſolius vanitatis,& impudentiæ plena eſt. *G.A V.* Hiſtrionibus delector. *R.A.* Malim pau-

peribus malim amicis humilibus, malim tandem solitudine delecteris. G. Histriones mihi risum mouent. R. Quid tu illis? quoties de se dominum ridentem risit Histrio? quoties se mirantis, amentiam admiratus, finxit aliquid, quo falsò illum verè se autem delectaret? G. Histriones doctos habeo. R. Habes de quibus rideas, quique te rideant, & te rodant. Pestis diuitum peruetusta; quæ ab Ethruscis orta, Romæ creuit, adeò, eóque fiduciæ est euecta, vt Æsopus hinc quæsitum patrimonium incredibile, atque immensum, filio dimiserit: & Roscius vagam, sparsámque rem, arte collegerit, de Histrionica librum scribens, in quo artem suam oratoriæ, séque perinde Ciceroni æquare non erubuit: eam, scilicet, ob causam, quòd affectus animi conceptúsque abditos, quos Cicero verbis ornatis variè pronunciaret, ipse alio modo, sed effectu pari, gestibus aptis exprimeret. Et sanè fuit ille mirus artifex; nec scio, quid tam durum esse, vel tam triste potuerit, quod non facilè leniisset; non dico, qui facillimi, atque mitissimi Ciceronis amicitiam ingenio meruit, dignúsque, pro quo tantus orator verba faceret, & de quo scriptum opus, memoriæ posterorum traderet, est habitus: sed qui tetricum, ac superbum Syllæ animum inflexit, & ab illo omnium contemptore admissus in gratiam, annulóque aureo donatus est, qui tot graues, & seueros senes, senatúmque illum, per quem frena orbis agebantur, quoties voluit, ad risum, ac lætitiam coegit; qui populum Romanum, tantum & tam varium, sic illexit, vt diurnum salarium de Publico mille denarios, sine gregalibus, ac ministris, solus ipse perciperet. Magna merces, quamuis exigua fingatur moneta: nõ sine mira quadam, & insolita agilitate animi hoc

fieri

fieri posse consenserim vt si quis vsquam Roscius affuerit, non tibi forte sit vetitum, quod Ciceroni licitum fuit; non solum ludis interdum, sed familiaritate eius, & ingenio vti. Est enim ingeniis, inter se quanquam studio & professione distantibus, multa cognatio. Vbi verò hunc quærimus? multùm breui tempore nobilissimæ artium retro cessere, ne dicam histrioniam, quæ eò rediit, vt nunc illi deditos, corrupto gustu, falsoque iudicio esse non sit dubium: profectò enim consequens est, vt quibus mala bene sapiunt, bona illis ignota sint, & curis nobilibus insuetos esse, qui vilibus delectantur. .Multi quotidie me frequentant histriones. *R.* Frequentare te desinent, quum tu dives, aut [argus dicam rectiùs] quum tu stultus, & prodigus esse desieris. *GAV.* Magna mihi acies histrionum est. *R.* Immò muscarum, quæ te vnctum comitentur, siccúmque destituant: nec destituisse sufficerit, nisi hunc plausum par sequatur infamia. Sunt linguæ, quibus quies, ac silentium, pœna est: nunquam verò, nisi de aliis loqui iuuat, aut falsò laudant aut liuidè detrahunt, & quorum nequeunt mordere diuitias, famam mordent. Vna est histrionum, atque parasitorum lex, vtriq; blanditiis armati, post fortunam eunt. Verum illis ventrē impleisse satis est. His alia fames cibi mētio, iniurię genus est: implenda cupiditas fundo carens.

De Ludo palæstrarum. DIAL. XXIX.

Et lucta, & cursu, saltu, & certare palæstra,
Hæc bene conueniunt, sed moderata viris.

GAV.

PAlæstricis delector ludis. *R.* Si spectator vanus; si luctator insanus. *G.* Palæstricis exercitiis vaco. *RA.* In singulis verbis, cuius domini mancipium sis, apparet. Nempe hæc, vt sur-

periora, corpori ſeruiunt, quod, vt paulò antè commemini & aliquantò honeſtiùs ſine impetu & ſine ſtrepitu fieri poteſt. Et eſt agitatio quædam animi nobilior, quam ſi noſſes, hos corporeos conatus & ſperneres, & odiſſes: ſed vos animum quaſi hoſpitem degenerem, atque inuiſum corpus, vt dominum generoſum, ac dilectũ colitis: illi ſeritis, illi metitis, illi aratis. Iure id quidẽ; illud iniuſtiùs, quòd eò omnia refertis, curáque animi poſthabita noctes illi inſomnes agitis, illi ſuſpiratis, vota illi facitis, ingenuáſque artes illi diſcitis illi demum obſequimini, ac ſeruitis ſumptuoſiſſimo dominorum omnium, atque ingratiſſimo; cui, nec vnquam ſatis aliquid; nec, ſi quid aliquando defuerit, vlla vnquam memoria ſit accepti: huic tamen tali domino quicquid iuſſerit, paretis, atque eſuriente animo; huic vni non tantùm neceſſaria, ſed ſuperuacua vndique, ac nocitura conuehitis: neque ea ſolùm, quæ ad victum pertinent, ac veſtitum, de quibus ſuo egimus loco: ſed quæ ad ludos etiam, variámque libidinem: non videntes, quàm veſtris aduerſa conſiliis ipſa ſit veritas. quæ diſertiſſimo Ciceronis ore loquitur: vnde appareat, quòd qui corpus negligit, non ſe ille, ſed fragile caducúmque domicilium; at qui animum, ille ſeſe verè negligit. Neque enim ait, tu is es quem fortuna iſta declarat; ſed mens cuiuſque, is eſt quiſque; non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. *G.AV.* Palæſtræ delector exercitio. *R.A.* Quadrigarum feruor, & equorum ſtrepitus, & ardentes rotæ per anguſtias inoffenſæ & luctantium plauſus atque colliſio, oleum, ſudor, puluis mirabilis, ſed illa quidem oculorũ ſeu aurium, ſeu narium voluptas, hebetatique ſenſus indicium ingens: qui, ſi ſanus, integérque eſſet,

non

non clamorum,atque tumultuum officinæ, quas palæſtras vocant: ſed obſeruatio diligens palæſtræ huius, quam naſcentes ingrediuntur,quam viuentes atterunt, vnde digrediuntur obeuntes, atque vtilior quædam honeſtiorque ſuauitas delectaret. G. Studio deditus ſum palæſtrico. R. Fuit hæc quidem apud veteres non vltima gloria; ſed tam magna, vt ſeni illi Rhodio Diagoræ,qui & ipſe palæſtrita inſignis fuerat, cùm duo vno die filios palæſtricis inſignitos victoriis conſpexiſſet, quaſi nihil clarius iam reſtaret,quò aſpirare poſſet in vita,Amicus alter Lacedæmonius ſenex diceret Morere Diagora: nunc enim in cœlum aſcẽſurus es:tam magnum,támque altum cenſebat, tres ſimul vnius familiæ palæſtritas eſſe. Leuicula prorſus,& græcula verę laudis æſtimatio,ſed cõmunis adeò,vt magna etiam turbaret ingenia. Vnde & Plato tantus philoſophus,Olympionices clarus fuit, inque hac arte multis notus euentibus, adoleſcens tamen. Amplitudo quidem[vnde Platonis nomen ortum putant] roburque corporis, & ætatis feruor, iuuenilem animum impulerant ad experimentum virium:vbi cùm ſummis quoque par eſſet, acceſſu temporis cognito,quid ageret, ad meliora ſe tranſtulit;Socratique ſimilis fieri maluit,quàm Miloni. & ſanè multa ætas excuſat. Facilè teneris annis ignoſcitur. Vanitatis excuſatio nulla eſt viro. G. Palæſtre ſtudium delectat. R. In hoc ſæpe viliſſimus omnium ſuperior fuit, & corporea mole animi virtus eſt oppreſſa. Quem tu mihi ducum vel heroum proferes,quẽ Milo non ſuperet? qui per ſtadium,bouem viuum geſtans humeris,cucurrit eundémque, nudæ ictu manus occiſum,vno die ſolus,haud grauatim integrum comedit. Mira res dictu,ſed apud Hiſtori-

cos vulgata. Quis huic igitur in palæstræ suæ regno par occurrerit? Atqui nihil indignius, quàm generosos spiritus tali belluæ succumbentes cernere & iccirco nobilibus animis, bene sibi fidentibus, summoperè prouidendum est, ne sua sponte descendant, vbi ab ignauissimis vinci queant. Quin tu, si contentionibus gaudes, id tibi sume certamen, in quo semper ferè superior, qui melior non de corporum viribus, aut omninò de re vlla, vbi peior idem esse possit, & victor. Non de opibus ergò, non de dignitate, non de potentia, sed de scientia, ac virtute contende, atque eo animo, non vt cuiusquam famæ obstrepas, sed, vt alienæ laudis æmulatio tibi sit calcar ad gloriam, Nullæ ibi sint penitus partes inuidiæ, sed virtutis. Habes & hic exemplum Catonis huius vltimi, de quo Crispus: Non diuitiis, inquit, cum diuite, neque de factione cum factioso, sed cum strenuo de virtute, cum modesto de pudore, cum abstinente de innocentia certabat. Honestissimum hoc palæstræ genus, quo te exerceas, non tantùm olympiæ, sed vbique; non minùs in thalamo, quàm in foro, nec minùs in otio, quàm in actu, neque cum præsentibus modò: sed cum absentibus quoque, cúmque ætatum omnium, ac terrarum viris illustribus. Semper enim memorabile, ac magnificum illud Scipionis apud Liuium, iudicaui: Maximo, inquit, cuique id accidere animo certum habeo, vt se, non cum præsentibus modò, sed cum omnis æui claris viris comparet. Tu quoque, vel de grege præsentium si occurrat, quod vix spero, vel ex omni memoria vetustatis, quemlibet tibi parem delige: cum quo non vlnis, aut cæstibus, sed ingenio, ac virtute luctabere, sine metu peri-

periculi, sed immarcescibilis spe coronæ. Hoc de palæstris consilium: hæc sententia mea est.

De Variis spectaculis. DIAL. XXX.

Si tauros te tam iuuat expugnare feroces,
Fac contra carnem bella geras propriam.

G.AV

DElector variis spectaculis. *R.* Circo forsan, & theatro: quæ duo loca bonis semper aduersa moribus fuisse notissimum; quò, quisquis malus ierit, redibit pessimus. Nã bonis, iter illud ignotum est: qui, si casu aliquo ignari adeant, contagio non carebunt. *G.AV.* Circo delector, atque arena. *R.A.* Atqui delectationes aliæ vanum, seu libidinosum aliquid habuere, hæc vtrumque superadditámque sæuitiam, & inhumanitatem habet, bonis animis rem indignam. Neque excusat, quòd iisipsis Romani olim, flos hominum, delectati sunt, recto namque iudicio vrbs illa, alioqui abundantissima bonorum omnium atque illustrium exemplorum, nihil omnino reprehensibilius habuit, reliquisque deformius, sibique inuicem, quàm hinc discordiarum ciuilium, hinc ludorum studium immodicum: quasi non sufficeret bellorum cruor domi, militiæque; nisi cruenta pax esset, cruentæque etiam voluptates: nisi circo fortassis honestius quis theatrum dixerit, cui pariter inhiantes videas, non modò populum, sed senatum: atque ipsos mundi dominos, imperatores Romanorum. Sic spectaculis capiebantur illi etiam, qui humano generi speculum facti erant. Rem mirabilem dicam, sed cognitam, vulgatámque. Sic cunctorum animos theatralis furor ille peruaserat, vt non modò coniuges Cæsarum, aut filias, sed virgines

quoque veſtales in publicum, atque in turbas educeret, quarum pudicitia nihil exactius, nihil fama tenerius, nihil conſeruatione ſecretius, vſque adeò; vt in eis omnis motus, omnis cultus, omnis ſermo laſciuior nota dignus, ac ſupplicio haberetur; & tamen his ipſis in theatro locum aſſignaſſe legitur, non quicunque, ſed ſummus, atq; optimus principum Auguſtus Cæſar. Neque minor eſt ideò error quò magni errant, ſed maior potiùs, atque conſpectior. *G.A V.* Libenter ſcenicos ludos ſpecto. *R.A.* Rem, quæ nec honeſtè geritur, nec honeſtè cernitur, nec facilè dictu eſt an luſor infamior, an ſpectator, & an ſcena ſit turpior, an orcheſtra, niſi quòd in illam ſæpe quidem paupertas, in hanc verò ſemper vanitas trahit. In omni ſanè delicto pluri mùm intereſt, vtrùm inopia an libidine, ſeu ſuperbia quis delinquat. *G.A V.* Amphitheatri ſpectaculis oblector. *R.A.* Damnoſa vndique, & publicè priuatimque nocens delectatio: quod facilè colliges, ſi in animũ redeat ex hiſtoriis rei huius initium progreſſúſque, quanto publici cenſus impendio, quantáque inſaniæ proxima ducum cura, quanto demum populi ſtudio, ac labore conſtiterit. Equidem & tot vana dinumerare difficile eſt, & tam vulgata ſuperfluum, mille ſimul gladiatorum paria, non ludo tantùm ſatis multa, ſed prælio: elephantorum tigridúmque, & leonum, ac pardorum greges onagrorum quoque, equorúmque ferocium, atque animalium diuerſiſſimi generis è toto orbe tranſmiſſos, omnium terrarum ſyluis, omniumq; gentium venatibus, Romano famulantibus theatro. Adde illam ædificandi luxuriem, exemplo carentem, non imitatione caritura, conuectas terra, pelagoq; marmoreas columnas in ludorũ vſum,

&c.

& artificum ſummis ingeniis expolitas, & verticibus ſuperbas, auro rutilante frondentibus; cuius princeps inſaniæ nominandus eſt Scaurus. Is, qui ædilis in theatri ſcenā opus dierum paucorū, & quod paucis lignis ac funib. attolli poterat, ſuffecturum oculis populi, talibus gaudentis, trecentarum ſexaginta talium columnarum monſtra intulit, fecitq. opus [vt ſcriptū tenes] maximū omniū, quæ vnquā fuere humana manu facta, nō tēporanea mora, verùm etiam æternitatis deſtinatione; quo promeruit, vt veriſſimè diceretur, proſcriptione primùm graui ciues; idem poſt, ædilitate leuiſſima, mores bonos, in exilium pepuliſſe; vt qui multi perditi temporis inani plebeculæ, multarúmque inutiliū impenſarum P.R. author, & exemplum fuit. Sed, ô mirum ducti! mox furorē hunc vicēre ſequentiū furores, quib. effectum eſt vt miraculo operum, ac numero fateri oporteat, præter Romam nihil mirandum fuiſſe in toto orbe terrarū. Nam & hoc itidem ſcriptū vides. Penetrata terræ intima, perfoſſæ ſilices, egeſtæ rupes abditæ, aduerſi amnes in fiſtulas coacti, incluſum, aut excluſum molibus iratum æquor, ſuſpēſa iuga montium, tentatíque mariū receſſus; deniq; ſtratū latè, ſignatúmque nepotibus iter inſaniendi, & impleta in vobis ſpes auorum, nunquā ſcil. defuturā eſſe luxuriā. Et, vt cumulatius malū ſit, publicis damnis accidit calamitas priuatorum qui ſpectandi cupidine compediti, & quotidiani interim quæſtus immemores, neque diem labi ſentiunt, neque armatam, tergóque inſtantem reſpiciunt egeſtatem. Sic viciſſim, & priuata in publicam, & publica pernicies in priuatam vertitur. Neque vero patrimoniorum iactura grauior, quā morum; vbi libido diſcitur, humanitáſque dedi-

ſcitur. Proinde quid de ſpectaculis ſperaretis, iam inde ab exordio, primus regum veſtrorum Romulus omen fuit, qui in his rigidam, tetricámque illam Sabinarum pudicitiam circumuenit: etſi vtcunque matrimonij honor, texit iniuriam. At quam multis hoc poſtmodum, non ad coniugiũ, ſed ad ſtuprum vagámque licentiam fuit via? Ad ſummam enim hoc teneas velim, pudicitiam ſpectaculis ſæpe ſtratam, ſempérque impulſam. Et, vt ſileam viros quibus is ſcelerum furor eſt, vt pene iam adulterio glorientur, multarum ibi fama periit, pudórque: multæ inde domum impudicæ. plures ambiguæ redière: caſtior autem nulla. Iam verò, quæ corporum clades, ne quid prorſus deſit infortunij, quæue, non ſingulorum modò. ſed populorum ſtrages, indicio ſunt, & riſus ſubitò verſus in gemitum, relatáque funera theatris, & plaudentium choreis mixtæ lugentium cohortes. Audiſti, vt Curio is, qui ciuili bello pro Cæſaris partibus in Aphrica occubuit, Scaurum, quem opibus æquare non poterat, ingenio ſuperaret, non marmoreum [vt ille] ſed ligneum theatrum duplex tamen, & penſibile meditatus, populum victorem gentium ludis victum & periculis plaudentẽ ſuis, mira arte ſuſpendit: vt ridentes interiùs, ſtupentéſque ipſi exteriùs, ſpectatoribus riſui fierent, ac ſtupori. Et miramur, Imperij ſpe obiecta, vnius, licet magni exulis, animũ flectere potuiſſe, qui oculorum leui, breuiſque voluptate propoſita, tot millia ciuium volubili ſpectaculo circumuoluit? At nemo ibi periit, dicet aliquis: ſed perire potuêre, & periêre alibi innumeri. Néue attingam nouas ſimul, ac veteres ruinas, quibus ſæpe multi mortem ſimul, ac tumulum inuenere: ſub Tyberio principe, celebri ſpectaculo apud Fide-

Fidenam vrbem amphitheatri lapsu, oppressa, viginti hominum millia meministi. Hi spectaculorum fructus, hi sunt exitus. *GAV.* Spectaculis cum voluptate detineor. *RA.* Aut fictis amoribus, aut veris odiis. Primum equidem non est viri: secundum verò, nec hominis, spectare. Quis ferrum iugulo lætus exceperit? Quis feruido vulnere plus cruoris effuderit? Quis minùs conspecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ite iuuat? Non egetis præceptoribus; nimis dociles malorum estis. Plura per vos domi discitis, quàm necesse est. Quid, si tam promptis ingeniis artifices scelerum, ac magistra errorum, plebs accesserint? Multos; quos mites natura fecerat, sæuitiam spectacula docuêre. Mens hominis in vitium prona, non vrgenda vtique, sed frenandá est; si sibi linquitur, ægrè stabit: si impellitur, præceps ruet. Multùm mali auribus inuehitur, sed multò plus oculis; illis; quasi fenestris, bipatentibus, in animum mors irrumpit: nil potentiùs in memoriam descēdit, quàm, quod visu subit; facilè audita præteruolant, conspectarum imagines rerum hærent etiam inuitis: nec tamen nisi volentibus ingetunt, nisi perratò, atque ocyùs abituræ. Quò pergis igitur? Quis te rapit impetus? vt ad horam gaudeas, vnde semper doleas, vt videas semel, quod vidisse millies pœniteat. Iugulari ferro hominem, aut ferarum dentibus, vnguibusque discerpi aut tale aliquid, quod & vigilem turbet, & sopitum terreat. Nescio quid hic dulce, seu non quid potiùs amarum, aut triste sentitis, nec vllum in vobis maius insaniæ argumentum video, quàm quòd quotidie vos ad mortem miseris delinimentis illectos, & velut stygio sopore demersos, dulcedo amara, & delectatio inamœna præcipitat. Vna est enim vobis

lexterum fermè omnium. Quicquid cupitis, quic quid molimini, quicquid agitis, contra vos est.

De Equo agili. DIALOG. XXXI.

Vtile equus animal sæpe est, sed inutilis vsus;
Cum stulto Domino est formaliabore prior.

GAV.

EQuo agili delector. *RA.* Ferociſſimo, & inquietiſſimo animante, inſomnique, & inexpleta voragine. *GAV.* Equo libens circumuector. *RA.* Non multò eſt peius, mari turbido, quàm frementi equo rapi. Nullum animal inſolentius domino ſuo eſt, nec ineptè iam equorum domitoribus in prouerbium venit, bis equum male facere; quòd nimis hinc humilis, hinc ſuperbus ſit, qui illis viribus, eaque pernicitate pro vili cibo fieri alterius domarique, & duris ſtringi faſciis, modiſque, & fune vinciri, freno frenari, ferro calciari, pertuſa clauis vngula; ferro vrgeri, ferratum ferre victorem, turpem carcerem, ac graue ſeruitium pati poſſit. Inde autem, quaſi indomitus, non tantùm pro libero ſeſe gerat, ſed, vt domini ſui hoſtis, agat omnia. Si currendum eſt, ſtimulos non audit. Si ſubſiſtendum, frena mordicùs rapit. Si fremendum, torpet. Si latendum, fremit. Obſequioſum illud [vt perhibent] fidumque animal, de quo tam multæ iactantur fabulæ, animal nobile, regium, optabile, colendum, dignumque, quod enormi pretio comparetur, anxia nutriatur cura: Immò verò animal, quod, ſi conferantur cum obſequiis tædia, nemo ſapiens emat, nemo diligẽs paſcat animal, & otij impatiens, & laboris illo tumidũ hoc deiectũ, nunc impetuosũ animal, nunc ignauũ, nunc audax, nunc trepidũ, nunc volatile, nunc caducũ, hinc culicũ meruens, atque vmbra-

sum-

rum, hinc dominum suum spernens, diuersisque illum viis in discrimen trahens. Quis contumaciam, quis morsus, aut calces explicet? Quis hinnitus, & ascensionis impatientiam ac sessionis? Equidem, quot equorum mores, totidem equitū constat esse pericula. *GAV.* Equorum studio detineor. *R.A.* Mirarer, nisi ingentes viros vsque ad ludibrium, captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrum Macedonem non audiuit amato equo tumulum erexisse, vrbemque de equi nomine appellatam? Sed nihil in illo mirabile viuente, impetus, & animi feruor fecit. Mirabilior in Augusto quāuis minor ineptia. neq; enim vrbem equo ille suo instituit, sed sepulchrum, idque ipsum illi grauitati atque ingenio impar fuit. Nam diui Iulij monstrosus sonipes, an ab ipso, an ab alio ante ædē Veneris, marmorea sit consecratus effigie, dubitari potest. Minor multò, vel ætate, vel gloria, verùm opibus ac Cæsareo nomine penè æqualis Antoninus Verus. Vt sileā, quem victū quémue amictū equo, quem immodicè amabat, exhibuit; certè & viuenti simulachrū aureū fieri fecit, & mortuo sepulturā [quo graulùs stomachemur] in Vaticano extrui, tot inter sacra ossa ibi condita, & condenda. Vix credibilia loquimur, vera tamē. Horū similiūq; cōscius vates, heroum animas apud inferos quoq; equorum studio deditas facit. nec mirer ideò, sed maior est vanitas, quæ tam magnos ad se animos trahere potēs est. Néue quis priscā tantū, nō modernā amentiā suspicetur, redeat ad memoriā, nec lōgè seu loco, seu tempore requirēdus. adhuc enim viuit, nec dū senuit, & in terra Italica vobiscū degit, quem nominare non est necesse fortunæ vtique vir ingentis, nec parui ingenij consiliique vir, alioqui magni animi, nec insulsi, vbi

quid ſeriò agendum incidit; qui tamen ægrotanti equo, quem amabat aureum puluinar, ac ſericum cubile ſubſtrauit. Cumque ipſe interim podagra vinctus, atque immobilis, Medicorum legibus regeretur, nihilominùs tamen, aut ſeruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & ſuos Medicos ſecum ducens, equum ægrum ſuum bis, terque quotidie viſitabat, illi ſuſpirans, atque anxius, aſſidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure ſolabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amico debitum prætermiſſum fuit. Fabulam fortaſſe poſteritas vocet; vera res, & magno in populo nota eſt. Sic vir fortis curam equi geſſit, vt propriam, ſic extinctum luxit, vt filium. *GAV.* Delectat equitare. *RA.* Eſt id quidem vtile interdum, & celeritati adminiculum, & fatigationi remedium, & nobilitatis inſigne; nec inficior, gloriosum vulgò extantem inſigni equo vehi, & cunctis excellere, nec vertice ſolo, ſed humeris, & toto penè corpore ſupra eſſe. Contrà verò laborioſiſſimus, & ſæpe domino ſuo peſtifer immitis equus. Optes iter pedibus agere, tam nulla eſt reſpirandi, vel minimùm, facultas, equeſtre periculum pedeſtre luto, ſeu puluere permutatum velis. Proinde multos media de morte rapuerunt equi, multos in mortem impulerunt, aut alliſerunt, aut corporibus oppreſſerunt. Quid, quòd non vltimum belli ſemen equi ſunt? Tolle equos, peregrinos terris incurſus, partemque maximam bellicæ cladis abſtuleris: vt, quod de ventis in natura, quodque de Iulio Cæſare in hiſtoria eſt quæſitum; expediénſne fuerit, aut flare ventos, aut Cæſarem naſci? & de equis ſimiliter quæri poſſit. Tam multa ſunt vtrinque contraria. Nec immerito Theſ-

tò Thessalia, quæ prima equos reperit, domuitq;, prima aureum, argenteumque nummum cudit, prima pelagus rate tentauit. Martis seminarium visa est, quod non semel, tot pòst sæculis, multo claroque sanguine patuit. *G. AV.* Quàm me, putas, iuuet poëta noster, vbi nobilis equi spiritum, moresque descripsit? *R. A.* Nec te terret Hebræorum vates, vbi ait: Ab increpatione tua, Deus Iacob, dormitauerunt, qui ascenderunt equos. Excute singula; non tam illud lene, quàm hoc asperum.

De venatu & aucupio. DIALOG. XXXII.

Quid iuuat optandum venatu perdere tempus,
Quærere cùm possis commodiora tibi?

G AV.

AT canibus gaudeo. *R A.* Nunc intelligo adolescentis imberbis gaudium, de quo Flaccus,

Gaudet equis, canibúsque, & aprici gramine campi.

Vide autem ne, & quod sequitur, sis,

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix.

Hunc te enim esse metuo, qui gaudium tuum in fugacissimis rebus loces. *G AV.* Canibus, ac volucribus delector. *R A.* Hoc insaniæ deerat. Non satis est currere, ac vagari, volare etiam instituis. *G AV.* Rides me; non volabo equidem, sed volantibus delectabor. *R A.* At illæ delectationem tuam despicient abeuntes, nec te noscent, & ingratæ se vocanti surdas exhibebunt, quid implumis facies? Alata voluptas tua est. Finge redeant: damnosa redit occupatio; iterũ clamabis, & oblitus melioris negotij, diem perdes: iterum retrò acclinis, & oculos

fixus in nubem, poſtauiculam tuam flebis; quaſi nil neceſſarij operis vita ferat, ex commodo otioſi & lenti, vos volucrum ſeruos eſſe gloriamini. Natura vobis duas manus fecerat, vos hanc frenocuruatis, hanc vnguibus occupatis. Sic inutiles vndique, &, volandi ſtudio, manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum ſtrepitu ante diem ſurgitis, & quaſi ſint hoſtes in limine, præcipitanter erumpitis; tota dehinc luce iactamini ſtagnis, ſyluis, ac vepribus, implentes cuncta clamoribus diſſonis, & incondito vlulatu, inque hoc ſpirituum, nulli maiori rei habilem, effundentes: ſpirituum, quo maiores veſtri bello terrebant hoſtes, pace iuſtitiam defendebant. Serò autem, re veluti bene geſta, domi ſedetis altercantes, quàm bene, vel auis hæc volauerit, vel illa digeſſerit; quot ſint caudæ, quot alarum plumæ ſuperſtites, quot emiſſæ. Nonne hæc omnis ſcientia veſtra eſt? Hic amor, hæc felicitas, & hoc totum, quod creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis? Accipitres, aut herodios veſtros ſonantes in nubibus, & laniatæ prædæ paululum & ſudorem, & puluerem, nocturnam perditæ lucis hiſtoriam. In hac.n. indefeſſi ſemper, & validi; delicati autem, & imbecilles ad ſeria. Liuij hiſtorias, & Ciceronis orationes, ſacraſque [nec pudet] literas, prolixitatis arguitis. Quis hæc inoffenſis auribus audiat? Quis vos ferat, ad aliud natos, in his viuere, ſi modo viuitis, hoc agentes? *GAV.* Canibus atque auibus delector. *RA.* Atqui ducum, & illuſtrium multos equis, quoſdam canibus delectari ſolitos audiuimus, eò vſq;, vt Adrianus Imperator non equis ſolùm, ſicut hi, quos ſuprà memoraui, ſed canibus quoque buſta conſtruxerit; oppidumque inſuper eo loci, vbi

vbi vrsam prospera venatione poremerat, manu sua, sæpe & mactare solitus leonem: aliis nullum ferè: vnde & irrisum ferunt à Vergilio Marcellinum Augusti nepotem, quòd dare his operam adolescentulus videretur. *GAV.* Venatu libenter exerceor. *RA.* Fuit hæc quondam Latinorum, nunc Gallorum ars propria est; quod & res probat, & illorum scriptores aliqui gloriantur. Itaque vt sileam Reges, quorum tota vita venatio est; summus apud illos regum, quantùm ab armis otij fuit, venatu [vt vides] assiduo semper exercitus, ad extremum morti proximus; venatu etiam lassitudinem senectutis, atque incommoda refouet. Mirum dictu, in rege præsertim literato, nec à studiis melioribus abhorrente: sed gentilitium hoc illi erat [vt perhibent] sitque gentilitium, finite. Neque hanc gloriam Gallis Itali eripiant, neque velint de vanitate contendere. Nam, si errore depositio, in rem ipsam figis oculos, seminobilium vltimi ordinis exercitium hoc videbis, quos à rebus arduis torpor quidam, & ignauiæ comes diffidentia; ab humilibus autem pudor, ac superbia dehortantur, & retrahunt. Ad honestum igitur nihil idonei; syluas colunt, non vitam solitariam acturi, cui non minùs, quàm politicæ se ineptos sciunt, sed feris, ac canibus, & volucribus conuicturi; quod non facerent, nisi illis similitudine aliqua iuncti essent: qui, si ex hoc voluptatem quandam, seu solam temporis fugam quærunt, vtrinque stulti, voti compotes forsan euaserint. Sin, nescio quam, seu ingenij, seu magnificentiæ gloriam aucupantur, erraut. Quænam, quæso, non principibus modò, sed ingenuis est gloria, mechanicis, immò & seruilibus delectari artibus

atque negotiis? Vna horum excusatio. Nam qui liberalibus studiis, quæ maiores coluerunt sui, atque omnino literis indixerunt bellum, quonam potiùs, quàm ad hostilia castra transfugerent? Sed pudebit forsitan, si ad antiqua respiciant, seque cum maioribus metiantur ac comparẽt. Sæpe quidem legere potuerunt & Platonem philosophantem, & Homerum poëtantem, & Tullium orantem, & Cæsarem triumphantem, venantem, puto, non legerint.

De numeroso famulatu. DIAL. XXXIII.

Si grauis oblectat te turba domestica, curis:
Non requiem capies, nec bene tutus eris.

GAV.

MAgno circumuehor famulatu. *R.A.* Obsideor dicere voluisti. *GAV.* Magnus circunstat ordo famulorum. *R.A.* Dic, quod est, hostium: à quibus [quo nihil est durius] neque as cauere, quin latebras domus introspiciãt, prodantque consilia, quæ nouerint, vt effundant, quique, præter furta continua, quod nulli vnquã accidit obsesso, vestiendi tibi interim, pascendique sint, inque ipsis penetralibus habendi. Durum, ac dubium belli genus, pace carẽs, & induciis; vbi sub tuis signis, hostilis muros habet exercitus. *G.* Serui mihi multi sunt. *R.* Multi serui, multæ lites, multæque discordiæ, multa denique bella domestica, quorum, vel spectator fœdus, vel laborioſus compositor sis oportet. Intérque reos, & accusatores medius, seruis tuis seruias, iudex factus ex domino. *G.* Multos seruos habeo. *R.* Curiosissimũ animal seruus ad inquirẽndum: negligentissimũ ad obsequẽdũ: quid agas, & quid cogites, nosse vult: quid iubeas,

iubeas, ignorare. *G. AV.* Seruos multos habeo. *R.* Meliùs pauci seruiunt, quã multi; siue ideò, quòd gratum obsequium turbam vitat, siue quòd, vbi multi sunt, alter alterius respiciens manus, quiescit: laborem fugere, vt industriis pudor, sic inertibus gloria. Quod ita esse norũt omnes: nullus cõsulit. Nemo est, qui non multitudine delectetur. *G.* Mihi multi domi serui sunt. *R.* Vbi serui multi, multus strepitus, pauca seruitia, & secretum nullum. Quot seruorum linguæ, tot præconum tubæ, quot seruorum aures, atque oculi, tot domorum rimulæ, quibus illa etiam, quæ in fundo sunt, facilè dilabuntur pertusum vas ac futile, seruilis animus nihil continet. Quicquid infuderis, mox effluet. *G.* Multos seruos domi habeo. *R.* Multos sibilos, linguasque vipereas, domesticæque pacis virus abditum, multos quoque profundos, & capaces ventres, ac lubrica guttura, procellam aulæ, thalamo dedecus, pestem penu, voraginémque perpetuam. Paucos seruos bene regere difficile est, multos impossibile. *G.* Multi mihi serui domi sunt. *R.* Meliùs solitudo tibi esset. Nihil est peius, quàm dum malarum qualitatem rerum quantitas adiuuat, aut numerus: pauci serui mali, multi autem pessimi. *G. AV.* Multi mihi seruiunt. *R. A.* Recte quidem, si promissio, & res ipsa, quæ promittitur, vnum essent. Nunc inter vtranque quid intersit sentiunt experti. Promittunt, fateor, promissisque Deos testes vocant; ne soli, scilicet, solos fallant. Exige autem promissi fidem, nulla erit. Multùm esset, & abundè fidei satisfactum, modò ne violarentur, néve afficerentur iniuriis, quibus est obsequium promissum. Nunc promisisse sat est: quid quod præter seruiendi votum, omniũ quoq; notitiam profitentur? Vbi ad experientiã ventum

est, norunt pauciſſima : volunt nihil, niſi quod venter, ſoporque ſuaſerit ac libido. Nil humilius nilque abiectius horum ingreſſu, nil inſolentius, nilque infidius progreſſu, nil inimicius demum, nil odioſius eorum egreſſu. Durum est cogitare [ne dicam pati] vt per dominorum domos inflati, elatique ambulant, ſeruitiumque polliciti, dominium vſurpant, exercentque tyrannidem, & quaſi ad vaſtandum conducti, non tantùm deuorant vniuerſa, ſed ſpargunt, gulamque largitionibus adiuuant. De alieno prodigi, auariſſimi ad rapinam: quos, quando ad ſe pudor, aut neceſſitas reflectit, vt ſe ſeruos eſſe meminerint, quã ſuperbè, quam querulè, quantoque cum murmure ſeruiant, quis ignorat? vt meritò poſſit, non pretio emptum modò ſed gratuitum quoque ſeruitium huiuſmodi faſtidiri. Ad extremum, qui clandeſtinas domi agebant, vbi limen exceſſerint, cum inuiſis dominis apertas inimicitias linguis agunt, armis, ſi liceat, acturi. Et ſi quis horum fortaſſis conuiciis abſtinet; non id prioris amor domini, ſed ſequentis timor efficit, cui ob hoc vilis ſuſpectuſque fieri metuit, de ſe ſimilia coniectanti. Quibus ex rebus, niſi oculos timor obſtrueret, ſole clariùs cerneretur, quantò ſit ſatius omni tali ſeruitio caruiſſe. *GAV.* Vtrunque mihi latus ſerui ambiunt. *RA.* Serui, nomine, re [vt dixi] hoſtes acerrimi, atque impij; & abſque his viuere ſuperbia veſtra non poteſt. Inque hoc [vt in multis] malo veſtro miſeri gaudetis ; in hoc maximè diuitias opratis, in hoc terras, & maria pererratis ; in hoc aurum, & cumulatis & ſpargitis, vt acies hoſtium veſtrorum denſior ſit in dies, atque inimicior; an fortaſſe non ita eſt, an aliud concors diuitum habet opinio? Nulla ferè alia ſe mediocris fortu-

fortunæ bene instituta domum, opulentissimæ Persarum, aut Lydorum regię cedere, cùm in multis excedat, quàm quod illa plures pascit, & lautiùs. *G.AV.* Seruorum me circumfusa tegit cohors. *R.A.* Immò sub obtentu seruitij, vrget, & comprimit, sonorisque compedibus vinctum trahit, vt & tibi iure optimo dici possit; Quid fecisti miser, vt tot custodibus indigeres? *G.AV.* Serui me vndique circumuallant. *R.A.* Nulla fugæ, nulla spes igitur est salutis. Malo quidem suo pertinaciter delectari, desperatæ dementiæ est. Atqui ob hoc vnum & optanda paupertas, & amanda erat, vt cùm cæteris opum malis nexibus, tum vel maximè te seruorum dolis, ac fastidio liberaret.

De Magnificentia ædium.

DIALOG. XXXIV.

Quid struis eductas immensis sumptibus aulas?
Sis memor, extinctum te brevis vrna tegat.
G.AV.

MAgnificentissimę mihi sunt ædes. *R.* Quid hic dicam, nisi Tullianũ illud: Ornanda dignitas, domo, non ex domo tota quærenda, nec domo dominus, sed domino domus honestanda. *G.* Ornatissimæ ædes sunt. *R.* Quid hinc tumes? Architecti laus est, non tua. *G.* Ædibus amplissimis habito. *R.A.* Vbi fures latitent, tu vageris, serui luxurientur, vulgus hæreat, liguriant parasiti, multiplicis tædij capax locus. *G.AV.* Maximis ædibus habito. *R.A.* Vna est vrbium, & domorum lex: non statim meliùs habitat, qui latiùs: neque enim quàm latè habites, sed quã lætè requiritur ad beatã vitã. Sæpe vel in palatiis regũ, labor, dolórque habitant, vel in tuguriis inopum quies, & gaudium; quòd si amplitudo domus, aut forma

præstaret, nobilissima artium esset architectura. *G.* Regiis ædibus habito. *R.A.* Quasi verò curas, morbosque locus arceat, siue ad prehendenda turrium fastigia, mors egeat scalis. Nónne in regia Tullus Hostilius habitabat, quando ictus est fulmine? In regia quoque Tarquinius Priscus, quando percussus est ferro? In regia denique Superbus, quando pulsus est regno? Nullus locus periculis inaccessus, nullum limen morti clausum. *G AV.* Habitatio mihi propria, atque perpetua est. *R.A.* Immò verò parui temporis incolatus: instat dies commigrandi. Ciuem fingis aduena es, conductum habitas. Veniet, qui te nudum laribus his exturbet. *G.* Clara quidem, & augusta domus est. *R.A.* Hinc digresso fusca erit, & angusta; sed & nunc, si verè domum tuam respicis, obscura, & arcta illa prorsus, & caduca est; quæque in dies, tantis adminiculis vix fulta, subsistat, assiduè fatiscens, casusque sui nuncia, & quæ certè, nec à ruina vltima longè sit, nec interim generosum incolam delectet, vt domus, sed angat vt carcer; vbi moras oderit, vnde optet absolui. I nunc ergò, vel alienis ædibus, vel tuo carcere gloriare.

De Arcium munitione. DIALOG. XXXV.

Quas auri pondus fortes non vinceret arces?
Nullaque non metuit saxea fata domus.

G.AV.

MVnitissimis arcibus habito. *R.A.* In ędibus aliquid boni est: in arcibus mali multum. Illę protegunt ab æstibus, à ventis, ab imbribus: hæ animum possidentis sollicitudinum procellis obiiciunt, & securitatem pollicitæ, curas afferunt, & pauores. *G AV.* Arx mihi prævalidis mœnibus cincta est. *R.A.* An excidit illud Spar-

Spartani dictum? qui amico patriæ muros ostentanti: si hos, inquit, fœminis extruxistis, rectè quidem; at si viris, turpiter. *GAV.* Arcem habeo fortissimam. *RA.* Quid, nisi impatientia, & superbia, & auaritia vestra fecit, vt arcibus opus esset? Quanto erat honestius, æquo iure cum hominibus viuere, & in plano, cultisque in agellis habitare, quietos carpentem somnos, quàm te rupibus hispidis inclusisse, nocturnis excubiis vlulantem, teque tua miseria suspectum, & inuidiosum omnibus reddidisse? An & Publicolæ factum excidit; qui, quamuis inter primos, vrbem Romam seruitio regio liberasset; sentiens tamen seipsum situ ædium suspectum plebei, vt seipsum [licet indigna] suspicione liberaret, domum suam de monte deposuit? *GAV.* Arx inexpugnabilis est mihi. *RA.* An & illud vetus prouerbium non audisti? Nullum inexpugnabilem locum esse, in quem asellus onustus auro possit ascendere. Trahit oppugnationem arx munita, non impedit. Restitit aliquantulùm Senonum insultibus arx Tarpeia: Pœnorum Tarentina, donec vtrique, opportuno remedio succursum est: illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrensis ab ipso defendi quiuit Hanibale? Profectò nec Ilion ipsum, nec Byrsa defendi potuit: nec Corinthus, quæ vna peruetustam inexpugnabilis famam habuerat; sed hanc sibi Mummius victor eripuit. Nonne ante hos septuaginta annos Prænestina arx; qua nescio an vlla vsquam fortior esset, atque munitior, ab illo magno hoste, quia armis non poterat, blanditiis, ac promissis fallacibus capta fuit, & diruta, & vix tandem, velut è longæua febre, fragilior resurrexit? Ad summam, nihil inexpugnabile, tutum nihil ab humanis fraudibus est. *GAV.* Arce,

ſubnixus munitiſſima, nil timeo. *RA.* Arces peſtiferam multis confidentiam præbuêre. Multi, qui tuti ſinè arcibus in pace vixiſſent, arcium fiducia, auſi ſunt, vnde ipſis in arcibus periere; vt illic potiſſimùm audacia domaretur, vnde orta erat. Non ſunt ad audendum irritandi animi, ſed frenandi. Omnis magna ſecuritas, niſi de Deo oritur, ſtulta eſt. *GAV.* Habito in arce munitiſſima. *RA.* Vt ſit aliquid, Arx hæc tua, quid eſt aliud quæſo, quàm refugium quoddam, & degeneres latebræ ad perferendam obſidionem: quod [vt ait Liuius] miſerrimum eſt in bello? Quando vnquam audiuiſti; vbi vnquam legiſti Iulium Cæſarem, vtrumque Africanum, Magnum Pompeium, Marium, Alexandrum, Pyrrhum Hanibalem, alioſque viros magni nominis, ſeſe arcibus, continentes, & non potiùs arcibus inſultantes? Arces ſcito non receptacula fortium, ſed inertium eſſe latibula. Certè hac ætate Stephanus Columnenſis, æui omnis illuſtribus viris par, cùm in eius auxilium, ad famam ſui nominis veniſſet nobilis quidam vir externus, & incognitus, eſſentque die quadam graui, & ancipiti prælio, & ingenti turba hoſtium circunuenti, ille periculum videns, acceſſit propiùs, &, vbi, inquit, O Stephane, arx tua eſt: Ille ſubridens, vt qui nec domum propriam quidem Romæ haberet: manu ad pectus appoſita; Hæc quidem, inquit, Arx mea eſt. Vocem ſuo authore digniſſimam. Sic eſt autem, ſancti & deuoti viri omnem ſpem in Deo habent: Iuſti, ac ſolliciti in virtute; fortes, & bellicoſi in armis. Timidi, & ignaui in muris, atque arcibus.

De

De Supellectili pretiosa. DIAL. XXXVI.

Est luxus, si multa nimis nitet arte supellex,
Temporibus priscis parcior usus erat.

GAV.

IN ampla domo supellex eximia est. *R.* Superuacuo in spacio, pondus inutile. Illa furibus la tebras dabit, hæc prædam; vtraque periculum tibi, alimentum incendio, atque liuori. *GAV.* In domo speciosa supellex copiosa est. *RA.* Illa, cùm te loco moueris, deferenda est. Hæc, si vti volueris, sæpissimè transferenda est, & plus difficultatis allatura, quàm voluptatis, & plus oneris quàm honoris. *GAV.* Multa mihi, varij generis supellex domi est. *RA.* Iuge bellum non cum furibus modò, sed cum muribus, tineisque: & araneæ, & rubigo, fumusque, & puluis, & imber in vos dimicant. O diuites delicati, quibus armis hos hostes arcebitis? *GAV.* Pretiosissima est supellex. *RA.* Non rei pretium, sed contemptus diuitem facit. Alioqui & quærendo cupiditas crescit, & paupertas cupiendo. Ita fit, vt nihil magis inopem faciat, quàm auari opes, quarum si æstimatio exacta, verique iudicij sequax contemptus, accesserit, ea demum veris diuitiis vera est via. Ego te diuitem, dum varia miraberis, non putabo; quanuis aurea stellantique gemmis ardentibus, tectum omne, supellectili, opertum refertúmque tibi videam. *GAV.* Inuidiosa supellex, & præfulgida est. *RA.* Pro captu oculorum; seu forsitan animorum: verè autem onerosa rerum colluuies, ac turbida. Sed auaritiâ nihil vsquam iniquius, nihilque miserius; cuius famem, & quærenda excitant, & quæsita non sapiunt; dúmque sperata fulgebunt, possessa sordescunt. Itaque, sæpe diuitias

dum quæsisse putaueris, sollicitudinem, & nauseam quæsiuisti: hæ nunc tibi charæ sarcinæ, si vel charioresaliæ se ostēderint, vel stuporem assiduitas dempserit, viles erūt. Esto autem; charæ sint, & maneat stupor; nónne etiam error manet, isque difficilis, atque perpetuus? Si quidem quærendi studium vnum fuit, seruandi labor est multiplex: nunquam deerit, quod reuisas, quod numeres, quod complices, quod excutias, quod abstergas, quod oculos simul, & mulceat, & offendat. *GAV.* Supellex immensa est. *RA.* O hominem, qui impedimentorum suorum magnitudine delectetur!

De Gemmis. DIALOG XXXVII.

Gemma valet tanti, quantò dilectior illa est,
Quæ cœli sedes vnico cernta patet.

GAV.

GEmmarum fulgor, & species delectant. *RA.* Rerum, fateor, terrestrium, & mortalium, vanitatis pars non vltima: exiguo in lapillo patrimonia magna claudentium: cuius pretium instabile, & incertum, quotidiéque varium; quod à sola mercantium fama, & diuitum insanorum credulitate dependeat; vnde diu spretæ, inopinis pretiis attolluntur, & gemmarum famosissimæ, subita premuntur infamia: nescio quibus notis erumpentibus, non tam ipsis, de quibus agitur, in rebus, quàm in opinione hominum ista callentium. Præclara quidem illa prudentia, quæ neglecto cultu Dei, atque animi, & vtriusque notitia, interno scendis lapidum venis inuigilat. Sed sic est mos. Neque nunc primùm in pretio sunt, qui his pretia vafrè fingunt. Vera enim pretia, vel nulla sunt penitus, vel ignota: quàm verò periculosa vanitas, quàm

quàm tremulum, quánque anceps iudicium, ipsos inter artifices, facile est iudicium, memoria repetentis id, quod nuper accidit: vt perbreuem gemmam [carbunculus is erat] decem millibus aureorum ille vir fortunæ maioris quàm ingenij, cùm emisset, diu se cunctatum fuisse iactabat, quòd naturalem & communem modum fulgor excederet, suspitionem faceret eius artificij peritissimo cuidam, cuius consilio vtebatur, non veram gemmam esse, sed vitreum aliquod, seu quidvis aliud in eam speciem, non natura genitum, sed, nescio qua supernaturali, & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæsitatio, quid nisi confessio quædam erat, vitrum tale visui pulchrius esse, quàm gemmam? quanuis forsan illa solidior sit. De hoc tamen ipsi iudicent, qui, vel in hoc quæstu pecunias aliò vertendas honestiùs, vel in hoc, cognitu melioribus debitum tempus perdunt. Quòd si ista cunctatio iusta fuerit; quid hinc sequatur, quis non videt? Quænam scilicet ambitio & quanta sit cæcitas, non rei formam, ac substantiam, sed nudum nomen tanta mercede captantium. *G.* Nil mihi gemmis est charius. *R.* Credo hercle, nõ virtus, non fama, non patria, non vita ipsa: vtque illa duo fileam, quibus vobis nihil est vilius duo hęc vltima, cumque his, diuitias ingentes, & quicquid pretiosissimum iudicatis, vnius gemmæ pretio atque amori succubuisse monstrabo; & exilio illam, & inopia, &, si ita res tulisset, morte seruatam. Cui enim quæso, non est notum Nonij consilium? Romanus hic Senator fuit, vir locupletissimus, gemmámque habuit viginti miliibus æstimatam; gemmę nomen Opalus. Mittit hunc India colorẽ penè omnium varietate præfulgidum.

Huius fama excitatus, accenſuſque cupidine Antonius Triumuir, homo omnium ſuperbiſſimus, atque auariſſimus; & cui, quicquid natura libitũ, fortuna licitum feciſſet, cum iniuſto geminæ deſiderio [vt fit] crudele poſſeſſoris odium concepit; hinc in illo publico proſcriptionis incendio; quo tot patriæ lumina periere, Nonij nomen arſurum cum reliquis, ob hoc vnum crimen, quòd formoſæ tyrannoque placitæ dominus rei eſſet, inſertũ eſt. Ille autem, cui ponticus ſaltem fiber exemplo eſſet; vt perniciosæ iactura ſarcinulæ libertatem redimeret, ac ſalutem illam ipſam ſibi [vt augvror] præſenti diſcrimine charioreẽ ſic amplexus aſſugit, vt ea ſalua, nulla ſibi, vel patrimonij, vel patriæ cura eſſet, cum illa paratus exulare, & mendicare, & ad extremum mori. Quis non magni æſtimet ad quam vir ſenatorius ſic affectus ſit? Et profectò fatendum alterum, aut magni pretij rem fuiſſe, aut parui animi poſſeſſorem. Sed quid horũ? verius [vt diffiniam] non expectas? Etſi autem huius, ac reliquorum ſimile iudicium, ceu contagium animorum, latè ſerpens, vulgi mores infecerit: magna tamen ingenia, nec nummis delectarĩ, nec omninò alia, quam virtutis pulchritudine, tangi decet: niſi, vt per hæc breuia, quæ delectant oculos, experrecta mens, in amorem, ac deſiderium æternæ pulchritudinis rapiatur, quo de fonte, quicquid eſt pulchrum, prodit. *GAV.* Excellentibus gemmis allicior. *RA.* Hanc excellentiam non natura fecit, ſed opinio, quæ apud quoſdam Carbunculo palmam dedit; apud alios Adamanti. Iſta vulgo, ac pleriſque gemmariis æui huius æſtimatio; iſta veteribus quibuſdam rerum Scriptoribus probatur: ſecundum quos, non modò gemmarum, ſed rerum omnium terre-

natum

marum pretiosissimus Adamas. Regum olim, atq; non omnium, sed præcellentium gemma fuit; hodie, quia nullius rei tantùm, & tam velox, quã luxuriæ, & superbiæ incrementum est; multorum, non regum, etiam esse cœpit, & iam plebis in digitos sensim venit. Huic proximam Indicam, atque Arabicam margaritam locant; & huic itidem Smaragdum, nescio quidem, qua ordinis iniuria. Nam si illorum rubor, pallorq; gratus est, cur nõ æquè horum candor vigorque oculis blandiatur? Iustiorque nunc etiam Saphyri querela; quo vix aliud terra parit cœlo similius sereno. Verùm [vt dixi] furor hic hominum, non natura nobilitat: diuitum nugæ inanes, atque otiosorum fabulæ; qui facilè ista contemnerent, si quo vnquam honestiore pacis, aut belli negotio tenerentur. *G.* Fulgidæ animum mouent gemmæ, & suauiter candidæ margaritæ. *R.A.* Mouent, ais? immò sternunt, calcant, molliunt & eneruant. Qua de re, si pergam virorum ac mulierum exempla congerere; non te doceam, sed obtundam. Vnum ex omnibus; & id maximum, attingam; vt intelligas, quàm periculosus iste furor sit infirmioribus animis; qui eminentissimos, fortissimosque peruaserit. Magnus Pompeius continentissimus Romanorum ducum, horum, dico, nouissimorũ; qui quantùm magnitudine gestarum rerum cæteris antecellunt, tantùm modestia virorum, vitæque frugalitate maioribus cedunt suis; victor ab Hispania pacato rediens occidente; compressisque prædonibus, & in vnum coactis locum; cui Conuenarum nomen ob hoc inditum; in sæculum id durat illic pyreneis in montibus, locorum forsan asperitate, modestiam adiuuante, atque ætatis, victoriaque superbiam compescente,

maſculum trophęum; purámque,& rigidam ſui oris imaginem erexit , verè tunc magnus atque magnificus , quanuis adoleſcens annis, moribus ſenex, maturúſque animi. Idem poſtea , captis piratis, & oriente perdomito , quaſi cum loco mutatus, ac tempore, atque alia parte orbis ipſe alius reuerſus , non militarem, ſed fœmineum, ſeu diuinum potiùs in morem, vultus ſuos non iam viriles, ſed ſolito molliores , non ære fictos, aut marmore , ſed inſuetis, atque exquiſitiſſimis margaritis in triumpho tulit. Exprobratio non leuis Eoi faſtus vnum in caput expoſiti , non ſine inſultatione quadam victoris omnium populi, atque excuſatione principum ſequentium. Quid non enim à Tyrannis Roma iam ſerua pateretur; quæ libera, ciuis amantiſſimi talem hanc inſolentiam aſpexiſſet? Neque reliqua triumphi illius humilia magis, aut ſobria: non arma, & equi domitarum gentium [vt mos erat] non captiui memorantur, aut currus, aut phaleræ: quod viliſſimum in eo legimus, Aurum fuit. gemmæ omnia, & margaritæ. Inter multa, alueus ingens ibi, & ingentium theſaurorum ordo bicolor, ita vt ſingulæ gẽmis è ſingulis conſtarent , & vaſa aurea, & veſtes, & ſtatuæ , quin & luna quędam ſolido ex auro immenſi ponderis, lectiſque auri , & coronæ plurimæ, magnis, & candidis margaritis intextæ. Denique mons aureus illic fuit , formæ illæ mirabiles in quadrum ductæ , ceruis , ac leonibus, & figuris variis animantium frequens, nec non arboribus, atque omni pomorum genere conſitus, ramos aureos tegentibus margaritis, montis in vertice. Iiſdem ex rebus horologium artificio vbique vincẽte materiam, voluebatur; mirabile prorſus oſtentũ his, qui mirari inania didicerunt. At his rebus, inquies,

quies, delector. Credo id quidem, teque hunc triumphum, & cupidè ſpectaturum reor,& cupidiùs ducturum,& cupidiſſimè poſſeſſurum: id tibi paſſionati ſtatus animi ſuadet. Crede autem & tu mihi;hæc,quæ viſum vſque adeò delectãt, ſemper animæ,& ſæpe corpori nocuerunt. Illius certè,quem loquimur, triumphantis gloriæ, nil vnquã magis obfuit,nõ Theſſalicus dies, non Ægyptia calamitas:ibi enim fortunæ ſuccubuit nõ totus,hic vitio totus,ibi aliena vis, aliena perfidia: hic ſua fragilitas,ſua fuit ambitio.Illic ergo potẽtiã,& vitã, hic animi popularis, modeſtiæq; inſignis,famam;magniſque laboribus partum Magni nomen imminuit. Mirum dictu,tanto victoriosior contra Hiſpanos, bellicoſam gentem,quàm contra imbelles, & inermes Aſiaticos apparuit, eóque mirabilius,quòd in ipſa quoque Aſia, aliquandiu integer,atque inuictus; cùm ſe in templo Hieroſolymæ omniũ opulentiſſimo verè erectum atque abſtinentiſſimum præbuiſſet: ad vltimum, vrgenti vitio non reſtitit; neque iam amplius vir ſingularis, atque vnicus,vt ſemper fuerat,ſed quaſi vnus ex multis, captus, deiectúſque eſt:is gemmarum fulgor,ea vis margaritarum,ídque auri pondus fuit. Vicerat iam antè pari prælio Alexandrum Aſia, ſed parum eſt, vitiis victum ſuis,vincere. Illud magnum, viciſſe victorem ſui,poſt quem nullus fermè ducum ſtetit inter Aſiæ delicias, quæ in orbem Latium tranſuectæ,veſtra vos in patria vicerunt. Nempe,ſi fateri verum vultis, vbique gentium victores,Aſiatica victoria victi eſtis.I nunc,& amicas oculorum,animorum hoſtes, & victrices virorum fortium gemmas cole. *G.* Gemmis delector ardentibus. *R.A.* At hic variis,ille pallentibus:multiplex au-

petitus,vna vanitas. Audiſti,vt Pyrrho illi,qui cũ Romanis bellum geſſit,Achates fuit lapis, olim pretioſiſſimus, hominum iudicio. Nunc eodem, quo pretia rebus fiunt,variante,viliſſimus:in quo quidem ſpecies rerum diuerſarum repręſentari ſolere oculis, fama eſt: hominum,iumentorum, fluminum,nemorum,volucrum,ferarúmque;nulla penitus manu artificis,ſed naturæ. In annulo ſanè regio [vt Solini verbo vtar]non impreſſis,ſed ingenitis figuris. Muſæ nouem & Apollo erat choreæ nobilis cithariſta;ſparſis ita,nexiſque inuicem gemmæ notis,vt tot imaginum,in tam paruo ſpacio, vnaquæque ſuis diſcerneretur inſignibus; præclaris vt ei erat annulus; addidítque gratiæ, regis nomen. Pluris enim fiunt res illuſtrium. Sed quid, oro illi contulit Achates ſuus,an bello inuictum, an non dicam mortis, non hoſtili gládio,ſed ſaxo, quòd fœminea etiam torſit manus exemptum fecit? Quid inquam,vel hunc Pyrrho profuit habuiſſe? vel hoc nocuit caruiſſe Fabricio, Curióque; quibus ille victus atque Italia pulſus eſt ducibus? Affirmare auſim neutri horum vnquam ſeſſurũ animo fuiſſe vt horrentem galeam rigidúmque,nec auro,nec gemmis,inſignem gladium, annulo regio permutaret. Sic mollia quæque deſpiciunt viri fortes; quomodo verò annulum regis ambirent, qui ſola virtutis fiducia regem ipſum,& regias opes,regnúmque contempſerant? Contrà autem vos,animorum diffidentia, cuncta miramini, &, quaſi beatos factura,concupiſcitis, virtus ſola contemnitur. Eſt & gemmæ alterius fama vetuſtior; quam Samiorum Tyrannus Polycrates habuit; ferunt fuiſſe Sardonicem. Is lapillus,inter multa pretioſa,ditiſſimi hominis pretioſiſſimus habitus: quamobrem,

qui

qui nihil vnquam ſenſiſſet aduerſi, palàm obſequentis, & clanculùm inſidiantis fortunæ inuidiam placaturus, nauigio in altum prodiit, annulúmque ipſum, in quo gemma erat manu propria demerſit. Vel ſic ſaltem ſemel doliturus in vita; viſus ſibi callidè tranſegiſſe cum fortuna ſi tot lætis hoc vnum triſte penſaret. Illa verò, nec falli facilis, nec mulceri, mala bonis æqua lance componens, pluſculum exigebat pro diuturno fauore, breue quidem, ſed prædurum; vt qui per omnem vitam feliciſſimus ſibi, atque aliis viſus eſſet, in morte miſerrimus videretur, eſſétque miſerrimus: hinc vitiis, hinc ſuppliciis omnibus vnum caput vrgentibus. Itaque, velut oblatum reſpuens [ô fortunæ ludos] piſce quodam internuncio, qui tunc ore annulum excipiens, captúſque illicò, menſæque eius appoſitus fuerat, annulum illi ſuum, non ſine quodam ſpectantium ſtupore reſtituit. Eam gemmam multis poſt ſæculis Auguſtus Cæſar, & pretio tactus, & miraculo, inſertã aureæ coronæ ad ædẽ Concordię dedicaſſe fertur. Hic rurſus interrogo; quid hoc, vel tyranno profuit habuiſſe, patriã affligenti, vel Pythagoræ obfuit caruiſſe communẽ ſibi cum illo patriã, & domum propriam, & amicos morum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus, omnium iudicio cùm ſummum ſupplicium pateretur, maiore etiam dignus erat. Iſte philoſophus in pace obiens, pro Deo cultus; domus eius pro templo habita eſt. Tantùm inter illius gemmam atque huius pallium interfuit. Neque verò ſeu Polycrati tunc Sardonix ille, ne morſu volucrum ſemeſus in cruce marceſſeret, ſeu medò Ioanni Galliarum regi, ne acie victu in manus hoſtium deueniret, ſuus valuit præſtare

carbunculus;quem die illa in digito eius inuentum, ereptúmque ſibi, & poſt annos ab amico quodam, orbe alio redemptum, remiſſumque, cernere fuit; ac tangere rem pretij infiniti, ſed nullius efficaciæ, nulliuſque operæ: niſi cuius, & reliquæ id genus. Gemmas enim lucidas non nego, ne ſenſui contradicam. Nego vtiles, nego vllam vim habere, niſi illam, quæ vulgò etiam fertur. Poſſunt ferasauarorum quoque diuitum confringere, atque arculas exhaurire. *GAV*. Vtcunque in pretio ſunt gemmæ, hæque animum delectant. *RA*. Atqui dementiæ ſummæ eſt, multam curam rebus impendere, quæ, etſi aliquid videantur, in ſe nihil ſunt. Hoc eſt enim errore oculorum, ac præſtigio delectari. Quid in his laboras? quæ, non dico, felicitati non conferunt; ſed nec miſeriæ detrahunt præſentes, neque contrario, abſentes. Etſi multa equidem hic à multis, & mirabilia ſcripta ſint, non veritati rerum, nec vtilitati legentium, ſed ſtuporioperam dantibus; præcipuaéque à Magis, qui his nugis libros integros implere [tantùm erat otij] potuerunt. Mihi tamen hac in parte cum Plinio ſecundo planè conuenit, & ſcripſiſſe eos ego quoque non ſine contemptu, & riſu generis humani arbitror; vt, & ſtultam credulitatem vanis opinionibus implicarent, & ſeipſos noſtris ineptiis oblectarent. *GAV*. Delector gemmis, quibus credibile eſt aliquam vim ineſſe. *RA*. Quænam illa ſit, audiſti: vt ſi alia, quantula tamen illa eſt, mercatorum, ac ſcriptorum collata mendaciis, non Graia tantùm arte confictis, ſed veſtra etiam aſſenſione auctis, atque firmatis; quæ multò eſt ſatius vel prudenter arguere, vel magnificè contemnere, quàm callere omnia

nia gemmarum pretia, virtutésque, & vitia. Hic enim à Plinio [cuius multa placent] valde dissentio. Ille quidem falsas deprehendendi artes, seu notitiam quandam pollicetur, quando, inquit, Etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet. Mea verò sententia, non munienda, neque armanda luxuria est. Sed inermis, & sola, circulatorum inter armatas acies deserenda, vt circunuenta sæpius, & illusa, quando aliter non potest, saltem damnis, & fraudibus castigetur.

De Gemmarum poculis. DIAL. XXXVIII.

Fictilibus rarò vasis accumbibuntur;
Pocula sunt magna qualibet apta siti.

GAV.

IVuat gemmis bibere. R. Cauari gemmas ad pocula, luxuria vetus est: non vitrum modò, rem tagilem, ac profectò pulcherrimam mundissimamque despiciens, sed argentum, ipsúmque aurum, humanæ olim cupiditatis vltimam metam. Inuentumque aliquid, quo auaritiam luxus excederet. Non sat digna mali causa. Vidit hoc Poëta, dum diceret.

Hic petit excidiis Vrbem miserósque penates:
Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.

Malum ingens, nec iustitiæ tantùm, sed humanitati obuium. Et vt scires vnde ortum, addidit, *Vt gemma bibat,* En ciuilium par furorum causa, vt cùm calix argenteus diuino cultui satis esset, aureus humano vsui parùm sit, nisi pretium faciẽte periculo, gemmæ etiam, peregrino artificio, excauentur, quibus bibat infelix homuncio; & polluta mendaciis, atque spurcitiis labra, iucundiùs applicet, res & potui incommoda voluptatem in-

interpellãte metu,& apparatui operoſa,& cuſtodiæ difficilis,& ſaluti anceps,& venenis apertiſſima. Verum namque eſt illud alterius Poëtæ,

Nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula ſumes
Gemmata.

G. Gemma bibere glorioſum reor. *R. A.* Superbia, dum ſe attollat, nec deſcenſum cogitat, nec ruinam: carè libentiùs bibitis, quàm ſecurè, ambitioſè, quàm ſapidè. Sic vitia vitiis vincuntur, & gulam parciùs aliquantò ſollicitat vini ſapor, quàm inſolentiam ſcyphi color. Obſtupeſcitis ad gemmarum radios: hunc ſtuporem nullo non pretio æſtimandum arbitramini: non tantùm pecuniæ, ſed virtutis. Nónne enim ille Virgilianus euerſor patriæ, hoc ipſo, de quo loquor, pretio, gemmam quærit; iuſtitia, ſcil. & pietate properans his amiſſis, illam adipiſci, & vt gemma bibat, ciuem, atque hominem obliuiſci? *G. AV.* Libenter gemmatis vtor poculis. *R. A.* Eſt fortaſſe alia deſiderij tam intenſi radix, neque ſolus fulgor allexit, ſed aliqua latens virtus. Nam quis omnes gemmarum vires, atque virtutes explicet? Ita, dico, ſi omnium, quæ de his dicuntur aut ſcribuntur, pars ſeptima vera eſſet, ſed nec ſeptuageſima vera eſt, neque profectò centeſima. Quòd ſi [vt Plinius ait] nulla fraus vitæ lucroſior, quis miretur, ſi & nulla numeroſior? Non quòd gemmarum, quàm cæterarum rerum crebrior ſit contractus; quippe quas raritas pretioſas facit; ſed quòd nuſquam rarior eſt veritas; neque etiam alicubi, vel experiendi minor copia vel maior licentia mentiendi, vel mendacij fructus vberior, vel impudentia liberior, vel conſuetudo frequentior. Quòd, ſi quid ex omnibus verum

prorſus

prorſus eſt, an illud forſitan verum erit; quod & Magorum authoritas & ſuper illam fundata vulgi habet opinio, ebrietati reſiſtere Amethyſtos? Parúmne igitur cauſę ſit, cur ebrioſorum poculis hæc gemma deſeruiat? Ludo tecum. Sæpe ira iocos parit. Nempe vt hoc vni tribuant, quid aliæ meruêre? niſi quod voluptatis ingenium fuit vt cum guſtu bibentis delectetur viſus, atque hinc illinc ſenſibus delinitis, ambitioſior, lætiorque ſit ebrietas. Hæc [ni fallor] & verior rei huius, & certior cauſa, cùm in reliquis, tum in hac ipſa quę aduerſus ebrietatem, quaſi belli dux eligitur, de qua triumphare ſobrietas ſola poteſt, vti vino modico, iuxta illius conſultoris optimi ſententiam, eóque ipſo non ad voluptatem, ſed ad vtilitatem & ſtomachi ægritudines depellendas, vino inquam exiguo, & fragili, lymphiſque perdomito. Meri autem potentis incendium, atq; impetũ, ſeu fuga euadere, ſeu aquarum diluuio extinguere ac frenare. Scire & meminiſſe in vino magno, ac feruido potúque crebro & nimio multam pudoris ac doloris pœnitentiæque materiam ineſſe; eam quocumque te verteris, oculis ingeri, neque à quoquam ſanæ mentis poſſe diſſimulari. Hæc ſunt arma contra monſtrum illud vtilia. Quis hic Amethyſto, ſeu gemmis omnino vllus eſt locus? Mentiti ſunt id Magi, fuerúntque qui crederent, vt hoc ſponſore ſobrietatis, intrepidi biberẽt. Perfidè quidem Magi atque impudenter, vt plurima; ſtultè credulum vulgus, vt omnia. Summa igitur rerum eſt: nihil aliud vobis hanc, reliquáſq; conciliat, quàm voluptas difficultatibus excîta & incenſa ſed multò maximè ſuperbia, & conditionis obliuio, timórque animi lethifer, quo cũ nil peius ſit hominum vitæ, miror quid ita nil gratius. Nor

dico,virtus,bonum ingens,veſtro illi iudicio, ſed nec vita ipſa,nec ſalus,nec ſecuritas,non opes,nō denique voluptates iiſdem vobis æſtimatoribus ſummum bonum. Cuncta hæc vni ceſſere ſuperbiæ. Hæc præter cætera,vos gemmarum cupidos fecit,quæ ſemper inutiles , ſæpe damnoſæ ſunt, neceſſariæ vero nunquam. Hac hortante igitur, effectum eſt , vt occupati ſemper, ac trepidi,ſed exculti,domorum menſas templorum inſtar altarium habeatis aureas atque gemmatas : hoſtiæ ipſæ purpureæ , ac vitiatæ, auaritiæ, luxuriæque ambitionis atque ſuperbiæ cultus expoſitæ; quæ in vos omnes,ac ſingulæ ſæuiunt,primas ſibi partes[vt eſt dictum]vendicante ſuperbia. Auaritia quippe quod nomen ſonat , vtcunque fortaſſis auro contenta,quieſceret,luxuria,epulis,& voluptatibus ſuis:Sola ſuperbia non quieſcit,quandiu aliquid ſupra ſe videt;vt quæ ab initio rerū Deo par eſſe tentauit.Hæc eadem vos cogit laboriosè gemmas quærere,ſtudioſéque vel nectere, vel cauare , vt prodeuntes, ſedentéſque in foro inque conuiuio,radiantes,ac ſtellati,cœlo ſemper inuidiam faciatis.Hac duce igitur[vt ad rem redeam] in habitaculo,& in veſte, cibóque , & potu,& rebus omnibus,quæ humanæ neceſſitati,ſeu iucunditati inuentæ erant , ſpecioſum aliquod, fulgidúmque periculum miſcuiſtis; eóque creſcendo malum prodiit,vt ex gemmis,non modò iam pocula,ſed pelues,ac lebetes, & mortaria , & ahena conſpiciamus. Victrix plaude ſuperbia,gemmea pocula requirebas , omne tibi ex eadem materia vaſorum genus tui offerunt miniſtri. Neque iam minus eſt commune,gemmam hos in vſus,quàm in vſum frugum terram fodere, ſic conſuetudo facta eſt vobis , quæ luxuria maioribus veſtris fuit.

G.Cry-

G. Cryſtallinis poculis libens vtor. R. A. Parco iam gemmis: concreta illas glacies excuſat, neſcio quid plus vitro habens: æquè enim frangitur, & ſarciri nequit, niſi quòd quæſitu difficilior, &, vel de longinquo veniens, vel quæ propinqua eſt, inter alpium ſcopulos, rupéſque inuias, & algentes, tenui fune pendentibus eruenda: ob eamque rẽ clarior, veſtráſque cupiditates irritare potentiór. Itaque Neronem legis infelici percitum rumore, ceu damnis ex omnibus, cryſtallinos duos calices, forte eliſos, grauiſſimè doluiſſe, ſeu quòd alter, puto, verior hiſtoriæ ſenſus habet, ita feruidum præcipiti, & ętati ſuæ infenſum, & poſteris inuidentem, ne quis vnquam ex his bĩberet; manu propria colliſiſſe. En fortunæ durioris expiatio; nil inuentum, in quo grauiùs ſæuitiæ magiſter iracundiam exerceret, in cryſtallum ſæuit, quo nullæ tunc ſibi deliciæ chariores. Excuſatio minorum, dicat aliquis, imitari principem, ſed Neronem ſequi nemo bonus optauerit. G. Cryſtallinis gaudeo. R. A. Nec attendis, quàm caduca, quàm fragilis delectatio tua ſit: ſed mos eſt veſter; naturæ propriæ ſimilia exoptatis, cùm & imbecillitas veſtra firmum aliquid, cui hæreret, & noſtrĩ melior pars cœleſtis, altum aliquid, quod deſpectaret, & optare & quærere debuiſſet. Vtrique debilia atque ima quæritis. Bene autem habet, quòd murrhina hodie lautitiis exceſſere. Veterum furor incredibilis, eadem illa victoria, quæ peregrina multa vobis intulit, ipſo, de quo diximus, triumphante Pompeio, in Italiã, inque vrbẽ Romam tranſuectus, ex Aſia ſemen inutile, ſed terræ creditum præfertili, coloniſque impigris, itáque in breui actum: vſque adeò, vt murrhini vnius pretium ſeptuaginta videas talenta, calicíſque

illius, ab amante quodam cupidè conuulsum dentibus labrum, & miriamoris mirabiliorem exitū, vt cicatrix illa nobilitans vasculum, & famæ eius, & pretij esset argumentū. Non igitur hac in parte luxuria, qua nulli cediris ætati neq; superbia minor est vestra, quàm maiorum. Sed vtriusque subducta materia est: murrhinis non solùm vsui vestro deficientibus sed ignotis; pro quibus noua luxuriæ species inuasit. Auellanæ radix ad pocula generosum lignum, ipsumque cicatricibus honestandum, furor nunc præcipuus Galliarum. Venerunt hos in vsus nuper arbores aliæ peregrinis nominibus aduenis & nothis, aliis atq; aliis sed eadē vanitate; veniéntque, nec vllus erit nouitatū modus, donec vestris poculis murrhinorum iactātia victa sit. In vno plane, fateor auorum cessistis insaniæ, quòd illi succinos, nullo vsu; sola sed habendi libidine, mirabantur, intérque delicias numerabant. Vnde & Nero ipse, non principum modò, sed hominum sæuissimus, malè dilectæ, & peius occisæ coniugis flauos crines hoc sub nomine ceu titulum meditatus eximium adoptasse legitur, carmine edito. Fuit namque [quod stupeas] trux illud ingeniumamicum Musis, in quo illos, quòd aurei viderentur, succinos suos dixit. O feroces, atque infaustæ blanditiæ, decorúmque, & laudatum caput, calce impia ad inferos detrudendum. At vos succinos, & habetis, & spernitis, aut certè modestiùs colitis, & parciùs æstimatis.

De Gemmarum fig.is. DIAL. XXXIX.

In va ios rebus miramur acumina mentis.
Noscere nec rerum discimus artificem.

GAV.

Signis gemma expressis mulceor. *R.A.* Accessit

[non inficior] ad naturæ decus quidam artis ornatus,& minutos in vultus,inque signorum vsum gemmas sculpi. Subtiliora quidem inter ingenij opera numeratum vbi & Amethystus inter lapides, vel impressioni facilis, vel successu prosper [vt perhibent]& inter artifices primum sibi Pyrgoteles sumpsit nomen: eò quòd vnus è cunctis, sui generis idoneus Alexandro visus est,sculpendæ sui oris imagini: qua postmodum diuus Augustus vsus est, cum gemma illa, qua erat vti solitus, in iocos hominum abiisset, vt Sphinx ænigmatica diceretur,ita vt præter exactionum difficultates, ipsa quoque signi perplexitas verecundissimo Principi parere videretur inuidiam. Huic proximus, vel ingenio, vel ætati Apollonides fuit & Cronius post hos, magni nominis, in hac arte, Dioscorides fuit;cuius cùm opus exprimeret,nomen filuisse Plinium miror. Hic est enim,qui ipsius diui Augusti sculpsit effigiem,qua ad extremum,& ipse dum vixit,& post eum,multi principum vsi sunt:ea,vel Cæsarei oris veneratio,vel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito sermone,quas seu natura integras,solidásque voluptatibus vestris exhibet, seu ars cauat, quæro ex te, quantò ampliùs delectare animum deberet, sine pretio, aut labore parabilis splendor æthereus ? Immò ne is quidem,sed qui huius,& illius fons,ac principium lucis est. Rutili Carbunculi,virides Smaragdi,sereni Saphyri, candidæ Margaritæ sic alliciunt,nec solis fulgor,aut syderum,nec terræ viror,aut arborum,nec serenitas aëris, nec candor nitidus tangit Auroræ. Stupetis facies manu hominum gemmis insculptas nec artificis stupetis ingenium immò verò neque illum veneramini, torque iam

claris ad verum viis, agnoscit is, qui gemmas ipsas, quique ingenium, qui manus, quique oculos fecit, quibus hæc cernerentur, atque intelligerentur, & fierent. O semper vilium miratores rerum, sempérque nobilium contemptores!

De Tabulis pictis. DIAL. XL.

Sydera si spectes cœli; & nascentia terræ;
Pictoris nunquam te manus afficiet.

GAV.

PIctis tabulis delector. R. Inanis delectatio, nec minor vanitas, quàm magnorum hominum sæpe fuit: nec tolerabilior, quàm antiqua. Siquidem omne malum exemplum tunc fit pessimum, quando illi, vel authorum pondus adiungitur, vel annorum vndicunque ortæ consuetudinis, robur ingens consueuerit, & vt bona in melius, sic mala in peius ætas prouehit. Sed vtinam, qui maiores nostros vanis in rebus facilè vincitis, eosdem in seriis æquaretis, virtutémque cum illis, & gloriam miraremini, cum quibus pictas tabulas sine fine miramini. G. AV. Valde vtique pictas tabulas miror. R. O mirus humani furor animi, omnia mirantis, nisi se; quo, inter cuncta, non solùm artis, seu naturæ opera, nullum mirabilius! G AV. Pictæ delectant tabulæ. R A. Quid de hoc sentiam, ex iam dictis intelligere potuisti. Omnis quidem terrena delectatio si consilio regeretur, ad amorem cœlestis erigeret, & originis admoneret. Nam quis vnquam, quæso riui appetens, fontem odit? At vos graues, humi acclines, affixique, cœlum suspicere non audetis, & obliti opificem illum solis ac lunæ, tanta cum voluptate tenuissimas picturas aspicitis, atque, vnde transitus erat ad alta, despicitis, illic metam figitis intel-

intellectus. *GAV.* Pictis tabulis delector vnicè. *RA.* Penicello, & coloribus delectaris, in quibus & pretium & ars placet ac varietas, & curiosa dispersio. Sic exanguium viui gestus, atque immobilium motus imaginum, & postibus illum erumpentes effigies, ac vultuum spirantium lineamenta suspendunt: vt hinc erupturas paulò minùs prestoleris voces, & est hac in re periculum, quòd his magna maximè capiuntur ingenia. Itaque vbi agrestis lato, & breui stupore prætereat, illic ingeniosus inspirans, ac venerabundus inhæreat. Operosum sanè, neque tamen huius est operis; ab initio artis originem, ac incrementa retexere, & miracula operum & artificum industrias, & principum insanias, & enormia pretia, quibus hæc trans maria mercati, Romæ in templis deorum, aut Cæsarum in thalamis inque publicis plateis, ac porticibus consecrarunt: neque id satis, nisi ipsi huic arti dextras, atque animos maiori exercitio debitos, applicarent: quod iam ante nobilissimi philosophorum Græciæ fecerant. Vnde effectum, vt pictura diu quidem apud vos, vt naturæ coniunctior, ante omnes mechanicas in pretio esset. Apud Graios verò [si quid Plinio creditis] in primo gradu liberalium habetur. Mitto hæc; quoniam & intentæ breuitati & præsenti proposito quodammodo sunt aduersa: videri enim possunt morbum ipsum cuius remedium polliceor, alere, & rerum claritas, stupentis amentiam excusare. Sed iam dixi, nihil errori detrahit errantium magnitudo. Immò hæc quidem ideò attigerim, vt liqueret, mali huius quanta vis esset, ad quam tot, tantisque sit ingeniis conspiratum, cui & vulgus errorum princeps & consuetudinum genitrix, longa dies, cumulusque ingens omnium

malorum ſemper authoritas, acceſſerint; vt voluptas ſtupórque animos altiore furtim contemplatione dimoueat, diſtrahatque. Tu autem, ſi hęc ficta, & adumbrata fucis inanibus, vſq; adeo delectant, attole oculos ad illum, quĩos humanum ſenſibus, animam intellectu, cœlum aſtris, floribus terram pinxit, ſpernes, quos mirabaris, artifices.

De Statuis. DIALOG. XLI.

Ingenio factas ſtatuas miraris, & arte:
At caueas animo ſint ſimulachra tuo.

G.AV.

AT delector ſtatuis. R.A. Artes variæ, furor idem; ipſarúmque fons vnus artium, vnus finis, diuerſa materia. G.AV. Delectant ſtatuæ. A. Accedunt hæc quidem ad naturam propiùs quàm picturæ. Illæ enim videntur tantùm, hę autem, & tanguntur, integrumque, ac ſolidum, eo que perennius corpus habent: quam ob cauſam picturæ veterum nullæ vſquam, cum adhuc innumerabiles ſuperſint ſtatuæ: vnde hæc ætas [vt in multis] erronea, picturæ inuentrix vult videri; ſiue, quod inuentioni proximum, elegantiſſima conſumatrix limatrixque, cum in genere quolibet ſculpturæ, cúmque in omnibus ſignis, ac ſtatuis longè imparem ſe negare [temeraria quamuis impudenſque] non audeat. Cùm præterea penè ars vna, vel ſi plures, vnus vt diximus, fons artium; Graphidem dico; atque ipſæ, proculdubio, ſint coœuę pariterque floruerint. Siquidem vna ætas, & Appellem, & Pyrgotelem, & Lyſippum habuit; quod hinc patet, quia hos ſimul ex omnibus, Alexandri magni tumor maximus delegit; quorum primus, eum pingeret, ſecundus ſculperet, tertius fingeret, atque in ſtatuam excuderet, edicto vetitis vniuerſis, qualibet ingenii, artiſque fiducia faciem

faciem regis attingere. Nec minor hic ideò furor quàm reliqui. Immò verò omnis morbus eò funestior, quo stabiliore materia subnixus. *G.AV.* At me statuæ delectant. *R.A.* Non te solùm, aut plebeis comitibus errantem putes, quanta olim dignitas statuarum, quantúmue apud antiquos, clarissimosque hominum studium, desideriumque rei huius fuerit: & Augusti, & Vespasiani, ac reliquorum, de quibus dicere nunc longum esset, & impertinens Cæsarum ac Regum virorumque secundi ordinis illustrium solers inquisitio, & repertarum cultus & custodia & consecratio, indicio sunt. Accedit Artificum fama ingens, non vulgò, aut mutis duntaxat operibus, sed latè sonantibus scriptorum literis, celebrata; quæ tam magna vtique, parua de radice nasci posse non videtur. Non fit de nihilo magnum tamen; magnum esse, vel videri oportet, de quo serio magni tractant. Sed his omnibus suprà responsum est. Eò autem spectant, vt intelligas, quanto nisu obstandum tam vetusto, & tam valido sit errori. *G.AV.* Variis delector statuis. *R.A.* Harum quippe atrium manu naturam imitantium, vna est, quam plasticen dixere. Hæc gypso & cetis operatur ac tenaci argilla: quæ cognatis licet artibus cunctis, amicior sit virtuti aut certe minùs inimica, modestiæ imprimis, & fragilitati; quæ magis fictiles, quàm aureas Deorum atque hominum formas probant. Quid hic tamen delectabile? Quid, quò cereos, aut ferreos vultus ames, non intelligo. *G.AV.* Nobilibus statuis delector. *R.A.* Amicitiæ consilium agnosco; pretium, vt auguror, non ars placet. Vnam tu auream, artificij mediocris, multis æneis, atque marmoreis multoque maximè plasticis præferendam duxeris. Haud insulsè

quidem, vt se habet, existimatio rerum præsens: hoc est autem aurum amare, non statuam, quæ, vt, ex vili materia nobilis, sic puro rudis ex auro fieri potest. Quanti vero tu statuam æstimares, sive illam regis Assyrij ex auro, sexaginta cubitorum, quam non adorasse, capitale fuit, quamque hodie multi vltrò suam vt facerent, adorarent: sive illam cubitorum quatuor, quam ex ingenti topazio [mirum dictu] reginæ Ægyptiæ factam legis, puto, non anxiè quæreres cuius esset artificis, contentus de materia quæsiuisse. *G.AV.* Artificiosæ oculos delectant statuæ. *R.A.* Fuere aliquando statuæ insignia virtutum, nunc sunt illecebræ oculorum. Ponebantur his, qui magna gessissent, aut mortem pro Rep. obiissent. Quales decretæ sunt Legatis à Rege Veientium interfectis. Quales liberatori Italiæ Africano, quas illius magnitudo animi, ac spectata modestia non recepit, quasque post obitum recusare non potuit. Ponebantur ingeniosis, ac doctis viris, qualem positam legimus Victorino: nunc ponitur diuitibus magno pretio marmora peregrina mercantibus. *G.AV.* Artificiosæ placent statuæ. *R.A.* Artificium ferè omnis recipit materia. Sentio autem: vt tua hæc omnis delectatio plena sit ingenii, materiæq; nobilitas iuncta perficiet. Neque hîc tamen aurum; quamuis Phidiasque conuenerit, vera delectatio vlla est, aut vera nobilitas. Fæx terræ, licet rutila, incus, mallei forcipes, carbones, ingenium, laborque mechanicus. Quid hinc viro optabile, vereque magnificum fieri possit, cogita? *G.AV.* Nō delectari statuis non possum. *R.A.* Delectari hominum ingeniis, si modestè fiat, tolerabile, his præsertim qui ingenio excellunt. Nisi enim obstet liuor, facilè quisque

quod

quod in se amat, in alio veneratur. Delectari quoque sacris imaginibus, quæ spectantes beneficij cœlestis admoneant, pium sæpe, excitandisque animis vtile. Prophanæ autem, etsi interdum moueant, atque erigant ad virtutem, tum tepentes animi, rerum nobilium memoria recalescunt; amãdæ tamen, aut colendę equo amplius non sunt: ne, aut stultitiæ testes, aut auaritiæ ministræ; fidei sint rebelles, aut religioni veræ, & præcepto illi famosissimo, Custodite vos à simulacris; profecto autẽ si hic quoque illum aspicis, qui solidam terram, fretum mobile, volubile cœlum fecit, quique non fictos, sed veros, viuosque homines, & quadrupedes terræ, pisces mari, cœlo volucres dedit. Puto, vt Protogenem, atque Apellem, sic etiam Polycletum spernes, & Phydiam.

De Vasis Corinthiis. DIAL. XLII.

Non tibi tam placeant cuiusuis vasa metalli;
E lignosapiat non minus ipse cibus.

G. AV.

QVem non moueant vasa Corinthia? *R. A.* Assuetum cœlestibus, terrena non quatiunt; sic collata illis modicum, sic nihil, sic denique tædium, atque fastidium graue sunt. Quomodo autem animus memor originis, cauernis terrestribus inhiet? aut magni faciat quod ex illis effoditur, dum cœlum, solemque, ac stellas & seipsum videt, supremúmque horum omnium artificem contemplatur? *G. AV.* Corinthiis delector. *R. A.* Nescis te non gelido tantùm, & exanimi terræ partu sed officinæ nigrantis, ac squallentis fabri opere, ad postremum Romanæ prædę reliquiis delectari? Ad historias redi: Mummius, dum Corinthum armis captam, direptamque, flammis

abſumeret, aureis, ſimulque argenteis atque eneis quæcunque victorum fortè manus euaſerant, ſtatuis, quarum abundantiſſima olim illa vrbs fuit, pari incendio liquefactis, omnium metallorum venæ vno ibi torrente fluxerunt ; vnoque ex omnibus iam nobiliore metallo , & pretioſioribus vaſis exordium, & à clade vrbis nomen luxuriæ partum fuit ; non quod furor in ea vrbe conſurgeret, quæ ruebat, ſed venturo furori materia parabatur. Ad hunc modum tunc Corinthus huius fons fuit inſaniæ. Nunc Damaſcus; inde hodie vaſa mittuntur veſtros captura oculos , animoſque. *GAV.* Vaſis Corinthiis delector. *RA.* Mirarer magis, niſi Auguſtum modeſtiſſimum licet, atque grauiſſimum Principem, lectum eſſet apud egregios ſcriptores, delectatione hac vſque adeò correptum, præcipitemque actum, vt proſcriptione Triumuirali condemnaſſe aliquos, nullam aliam ob cauſam , niſi huiuſmodi vaſorum deſiderio putaretur, atque eius ad ſtatuam, famoſo epigrammate appoſito , ad æternam laudati ducis infamiam , Corinthiarius diceretur : quod ſi credimus , inter hunc optimum , peſſimumque omnium Antonium , hac in parte quid interſit ? niſi quòd hunc ad iniuriam cauſa monuit humilior , & eſt omne peccatum eò maius, quò & maior , qui peccat , & minor cauſa peccandi: nec peccantis magnitudo , atque imperium, linguæ, vel calami vulnus euadunt, iudiciiſque hominum eximuntur ; illos magis in ſe acuunt, atque irritant. Non parcit regum maculis vulgus loquax, &, ſi palàm meruit, clàm libertate vtitur, & in cauernis ſibilat, gannit in tenebris, dubias voces in nubibus, acres verſus in triuiis ſerit, ſubſcribit ſtatuis, nutu loquitur, ſilen-

silentio exclamat, minatúrque oculis, lingua ferit. Sic sæpe; leuibus in causis, graues contrahuntur infamiæ, & claris quoque nominibus obscura cognomina. Idque si principum maximo euenire potuit, quid priuati sperent, quibus esse debeat amica mediocritas, inimica luxuria? *G.AV.* Corinthiis delector. *R.A.* At, si pectus erroribus, oculíque fulgoribus clauderentur, liquidò appareret, quantum fictilia præferenda corinthiis; quantum, vel paratu faciliora, vel iucundiora vsu, securiora seruatu, vel diuinis, humanísque cultibus aptiora; quod ad securitatem attinet, si vera hæc Cæsaris nota est, proscripti illi securiùs vixissent si Corinthiis caruissent. Atquo ad diuinum cultum, tum propitiam magis hominibus fuisse diuinitatem dum fictilibus coleretur, nec mihi dubium nec Senecæ. Quod verò ad humanum vsum fictilia Tuberonis, quanuis vt probrum graue ad populum, cæcis domino nocuisse suffragiis, certum sit, & præturæ repulsam peperisse; Maximoque Valerio factum populi populariter excusanti, indigna fuisse publico munere videantur; ego tamen hic quoque cum Seneca sentio, apud quem illa multis laudibus efferuntur. Sunt enim parsimoniæ antiquæ, & Romanis aptissimæ moribus, quibus vt modesti patrisfamilias priuata domus, sic bene institututæ vrbis honesta Resp. regi debet, vt frenato gressu metam teneat eius, qui in terris est, compositi, ac tranquilli status. Itaque si Q. Ælius Tubero fictilibus suis ante cellam Iouis expositis, quibus ille frugalitatem atque sobrietatem [vtque ait Seneca] paupertatem in capitolio consecrabat, oculos populi iam lasciuientis offendit, non est ciuis egregij culpa, sed tempo-

rum. Iam tunc res ab illa priſca ſeueritate ad hanc mollitiem inclinabat, quæ primùm pateras, ſcyphoſque aureos gemmatos, diſcum argenteum corymbiatum, lancem pampinatam, pateram hederatam mirari cœpit, & reliqua quæ Caius Imperator Claudio miſit, Imperatori poſt futuro; deinde alias atque alias furorum ſpecies, quæ magnificentiæ tribuuntur, nouiſſimè autem his diebus non hederas modò, vel pampinos, vel corymbos, ſed ipſas cum incolis ſuis ſyluas, omne genus arborum, ac ferarum, & volucrum, & hominum vultus, & quæcunque vel oculus vidit, audiuitque auris, vel mens finxit, in auro expreſſa, vel argento, longa iam conſuetudine non miratur, gemmis inhians, de quibus paulò ante tractauimus. Quid multa? Ipſum iam vileſcit aurum, creſcente ſuperbia. Pridem verò, quæ laudas, Corinthia viluerunt, contemptuſque de vera rerum vilium æſtimatione, laudabilis futurus, de falſa nobilium admiratione damnabilis factus eſt. *G. AV.* Ego verò corinthia nunc etiam miror. *R. A.* Corinthus veſtris vſta facibus, ſuo vos vſſit incendio, & murorum excidium ſuorum, in veſtros animos vlta eſt. Neque id nouum: ſæpenumero victores bellorum externorum, ſimul externis vitiis victi eſtis. Sic vos Scipio Aſiaticus, & Manilius Volſco, Aſiæ victores, Aſiaticis deliciis lectiſque purpureis atque aureis veſtibus, exquiſitaque ſupellectili [quodque viliſſimum] epulis, cociſque peſſundedit. Sic Pompeius gemmis, ac margaritis: ſic vos Mummius tabulis pictis atque Corinthiis ſubiugauit; Vt, dum de hoſtibus Duces veſtri, & de vobis, veſtriſque de moribus, hoſtilia triumpharēt. *G. AV.* Cupidè Corinthiis vaſis vtor. *R. A.* Neque vaſa Corinthia, neque

que aurea meliorem tibi cibum faciunt neque Samia peiorem; neque omninò de qualitate rerum, sed ex morbo animi hæc vestra cupiditas orta est; seu ipsa potiùs morbus est animi, cui vt consulens conualescas, pro inutilium tot vasorum curis, vnam arripe vtilem ac salubrem, vt scias ipse tuum vas in sanctificatione, & honore [sicut scriptum est] non in passione desiderij possidere.

De Librorum copia. DIAL. XLIII.

Res bona librorum, si quis bene nouerit vti,
Copia: sed fatuos copia sæpe facit.

G A V.

LIbrorum copia magna est. *R. A.* Opportunè admodum de his sermo oritur. Nam, vt quidam disciplinæ, sic alij voluptati, & iactantiæ libros quærunt. Sunt qui hac parte supellectilis exornent thalamos, quæ animis exornandis inuenta est; neque aliter his vtantur, quàm Corinthiis vasis aut tabulis pictis, ac statuis, cæterisque de quibus proximè disputatum est. Sunt qui obtentu librorum auaritiæ inseruiant, pessimi omnium non librorum vera pretia, sed quasi mercium æstimantes. Pestis mala sed recens, & quæ nuper diuitum studiis obrepsisse videatur. quæ vnum concupiscentiæ instrumentum, atque vna ars accesserit. *G. V.* Librorum larga copia est. *R. A.* Operosa sed delectabilis sarcina. & animi iucunda distractio. *G. AV.* Ingens est copia librorum. *R. A.* Ingens simul laboris copia, & quietis inopia: huc illuc circumagendum ingenium, his atque illis prægrauanda memoria: quid vis dicam? Libri quosdam ad scientiam, quosdam ad insaniam deduxêre, dum plus hauriunt, quàm hauriunt.

by Google

digerunt, vt ſtomachis, ſic ingeniis nauſea ſæpius nocuit, quàm fames atque vt ciborum, ſic librorum vſus, pro vtentis qualitate limitandus eſt. In rebus omnibus, quod huic parum, illi eſt nimium. Itaque ſapiens non copiam, ſed ſufficientiam rerum vult. Illa enim ſæpe peſtilens, hæc ſemper eſt vtilis. *G.AV.* Immenſa copia librorum eſt. *R.A.* Immenſum dicimus, quod menſura caret ſine qua humanis quid in rebus rectum, ſibique conueniens, tu metire. Eſt in his etiam; quæ optima iudicantur immenſitas, atque immoderatio fugienda, ſempérque præ oculis habendum illud comicum, *Ne quid nimis.* *G.AV.* Librorum inæſtimabilis multitudo eſt. *R.A.* Maiórne tibi, quàm Ptolomæo Philadelpho regi Ægypti? quem Alexandrinæ bibliothecæ quadraginta librorum millia coaceruaſſe compertum eſt, qui tamen, diuerſis ex locis, diu magno ſtudio quæſiti, ſimul omnes arſerunt, quod elegantiæ regum, curæque opus egregium fuiſſe ait Liuius, quem Seneca reprehendit, non id elegantiæ curæque regiæ opus dicens, ſed ſtudioſæ luxuriam: immò ne id quidem, ſed ſeipſam, conquiſitis ſpectaculis, inaniter oſtentantis. Et Liuij tamen dictum, & Ptolomæi factum, vtcunque forſitan regiæ opes excuſent. Et in longum publicis vſibus proſpiciēs regis intentio; in hoc certè laudabilis, quòd ſacras literas, mundo non vtiles modò, ſed neceſſarias ſumma diligentia atque impenſa, per electos ad tantum opus viros in Græcam linguam, ex Hebraico fonte transfūdit. At quid facias, priuatis non æquantibus, ſed ſuperantibus apparatus regios? Sereno equidem Sammonico doctrinæ viro ingentis, ſed maioris curæ, plurimarum literarum; ſed plurium voluminum, duo & ſexaginta

ta millia librorum fuisse leginus ; quos omnes Gordiano Iuniori cuius patri fuisset amicissimus, ille moriens reliquit : magna prorsus hæreditas, & multis suffectura ingeniis? Num verò [quis dubitet] oppressura? Quid hic autem, quæso, si nil aliud egisset in vita, nullum illi vel scribendi studium fuisset, vel quærendi labor, nihil omnium, tot voluminibus comprehensorum, legere atque intelligere laborasset ? At non satis habuit negotij libros ipsos, ac librorum titulos, & authorum nomina, & librorum formas, numerúmque cognoscere? Pulcha verò ars, quæ de philosopho librarium facit. Crede mihi, non est hoc nutrire scriptis ingenium, sed necare mole rerum, atque obruere, vel sortasse mediis in vndis, more Tantaleo, siti animam torquere, rebus attonitam, degustantem nil, atque omnibus inhiantem. *GAI.* Libri innumerabiles sunt mihi. *RA.* Et errores innumeri, quidam ab impiis, alij ab indoctis editi, illi quidem religioni, ac impietati, & diuinis literis, hi naturæ, ac iustitiæ, moribusque, & liberabilibus disciplinis, seu historiæ rerumque gestarum fidei; omnes autem vero aduersi, inque omnibus, & præsertim primis, vbi maioribus agitur de rebus, & vera falsis immixta sunt; perdifficilis, ac periculosa discretio est. Vt ad plenum authorum constet integritas, quis scriptorum insciticæ, inertiæque medebitur, corrumpenti omnia, miscentique ? Cuius metu multa iam [vt auguror] magnis operibus clara ingenia reflexerunt, meritoque id patitur ignauissima ætas hæc, culinæ sollicita, literarum negligens, & cocos examinans non scriptores. Quisquis itaque pingere aliquid in membranis,

manuque calamum verſare didicerit , ſcriptor habebitur , doctrinæ omnis ignarus , expers ingenij, artis egens. Non quæro iam , nec queror orthographiam, quæ pridem interiit , qualiter cunque vtinam ſcriberetur , quod iubetur, appareret ſcriptoris infantia , rerum ſubſtantia non lateret. Nunc confuſis exemplaribus , & exemplis , vnum ſcribere polliciti , ſic aliud ſcribunt; vt quod ipſe dictaueris, non agnoſcas : an ſi redeat Cicero , aut Liuius , multique alij veterum illuſtrium, ante omnes Plinius ſecundus, ſua ſcripta relegentes intelligent , & non paſſim hæſitantes nunc aliena credent eſſe , nunc barbara ? Inter humanarum inuentionum tot ruinas , literæ ſacræ ſtant , cum maiore hominum ſtudio , tum vel maximè protegente ſua ſancta poëmata , ſuas ſanctas hiſtorias , diuinaſque ſuas leges authore illarum Deo , ſuamque perennitatem ſuis inuentionibus largiente. Reliquarum nobiliſſimæ pereunt , etiam magna ex parte periere : ſic ingentis damni nullum eſt remedium ; quia nullus eſt ſenſus ; neque id nonum hac in re , & virtutum & morum , damna ingentia negliguntur , cùm tanto ſtudio minoribus occurratur , literarum iacturam , inter minimas numeratis. Sunt, qui numerent inter lucra. Fuit nuper non in agris, aut in ſyluis, ſed in maxima , florentiſſimaque , & [quod ſtupeas] vrbe Italiæ, neque is paſtor aratorue , ſed vir nobilis , magnique apud ſuos ciues loci, qui iuraret, ſe magno pretio empturum , ne quis vnquam ſuam patriam literatus incoleret , aut intraret. O vox ſaxei pectoris! Fertur tale aliquid ſenſiſſe Licinius infeſtus literis [vt ſcriptum eſt] quas virus, ac peſtem publicam nominabat. Sed origo

origo illum rustica forsan excuset. Etsi enim vsque ad Cæsareum nomen ascendisset, naturam tamen non exuerat. Verum est enim illud Flacci: *Fortuna non mutat genus.* Sed quid de nobilibus vestris dicam? qui non modò perire literas patiuntur, sed exoptant votis. Equidem hic rei pulcherrimæ contemptus, atque odium, breui vos in profundum ignorantiæ demerserint. Accedent [ne à proposito deerremus] & scriptores nulla frenati lege, nullo probati examine, nullo iudicio electi non fabris, non agricolis, non textoribus, non vlli ferè artium tanta licentia est; cùm sit in aliis leue periculum, in hac graue, sine delectu tamen ad scribendum ruunt omnes, & cuncta vastantibus, certa sunt præmia. Nec verò hæc scriptorum magis humano more lucra captantium, quàm studiosorum, publicisque rebus præsidium culpa est; quibus nulla vnquam rei huius cura fuit: obiitis, quid Eusebio Palestinæ Constantinus iniunxerit, vt libri scil. non nisi ab artificibus, iisque antiquariis, & perfectè artem scientibus, scriberentur. *GAV.* Librorum bona copia est. *RA.* Quid, si capax animus non est? Meministi Sabinum illum, apud Senecam, seruorum suorum scientia gloriantem? Quid inter te, atque illum interest, nisi quòd aliquantò tu stultior, vterque equidem alieno. Verùm ille seruorum, & certè suorum; at tu librorum nil ad te pertinentium ingenio gloriaris. Sunt qui quicquid in libris scriptum domi habent, nosse sibi videantur. Cumque vlla de re mentio incidit, hic liber, inquiunt, in armatio meo est; hoc tantùm, idque sufficere opinantes, quasi simul in pectore sit, elato supercilio conticescunt: ridiculum genus. *GAV.* Libris affluo. *RA.* Quàm mal-

lem ingenio, & eloquentia, & doctrina multóque maximè innocentia & virtute. Sed hæc venalia non habentur, vt libri; &, si haberentur, nescio an emptores totidem reperturi sint, quot libri. Illi enim muros vestiunt, hæc animos; qui, quando oculis non videntur, ab hominibus negliguntur. At profectò si librorum copia doctos faceret, aut bonos; doctissimi omnium, atque optimi sæpe esse possent, qui ditissimi, cuius sæpe contrarium videmus. *G. AV.* Adminicula ad discendum libros habeo. *R. A.* Vide autem ne impedimenta sint potiùs; nonnullis, ad vincendum, multitudo bellatorum, sic librorum multitudo multis ad discendum nocuit & ex copia, vt fit inopia orta est. Qui, si vltrò adsint, non abiiciendi equidem, sed sequestrandi erunt, vtendumque melioribus, & cauendum, ne qui forsan in tempore profuturi essent, intempestiui obsint. *G. AV.* Multi & varij mihi sunt libri. *R. A.* Fallit sæpe viarum multiplicitas viatorem; &, qui vno calle certus ibat, hæsit in biuio, multoque maior est triuij error, aut quadriuij. Sic sæpe, qui librum vnum efficaciter elegisset, inutiliter multos aperuit euoluitque. Multa sunt onerosa discentibus, doctis pauca sufficiunt. Ninia, vtrisque sunt importuna; sed fortioribus humeris subuectantur agiliùs. *G. AV.* Librorum nobilium magnum numerum contraxi. *R. A.* Librorum numero nemo [qui nunc occurrat] præter regem illum Ægyptium, nobilitatus est; neque id sibi tam numerus dedit, quàm famosa translatio. Haud dubiè mirum opus, tot ingeniorum, nisi post, vnius ingenij miraculum maius esset. Calle alio niti oportet, vt ex libris gloriam quæras, non habendi, sed nascendi; neque bibliothecæ, sed memoriæ

moriæ committendi, cerebroque, non armario concludẽdi sunt; alioqui, vel librario publico, vel armario ipso glorioſior nemo erit. *G. V.* Egregios multos libros ſeruo. *R. A.* Multos in vinculis tenes, qui ſi forſitan erumperent, & loqui poſſent ad iudicium te priuati carceris euocarent. Nunc flent taciti multa quidem; nominatim illud, quòd perſæpe vnus iners affluit auarus, quibus multi egeant ſtudioſi.

De Scriptorum fama DIALOG. XLIV.

Scriptorum tot ſunt monumenta, quot aurea cœlo
Sydera: at in pœnis ſtat tibi vera ſalus.

G. V.

QVid, quòd ipſe libros ſcribo? *R. A.* Morbus publicus, contagioſus, inſanabilis. Omnes ſibi vſurpant ſcribẽdi officium, quod paucorum eſt. Vnus hoc correptus malo, multos inficit: æmulari enim promum; imitari arduum; vnde in dies creſcit ægrotantium numerus, ſimulque vis ægritudinis ingraueſcit; quotidie plures, quotidie peiùs ſcribunt; quoniam ſequi facilius, quàm aſſequi. Scitum, reque compertum, & cum tempore clarius eſt illud ſapientis Hebræorum: Faciendi plures libros nullus eſt finis. *G. V.* Scribo. *R. A.* Suis vtinam ſe finibus tenerent homines, rerúmque ordo conſtaret, qui mortalium temeritate confunditur; ſcriberent, qui ſciunt, & qui poſſunt: alij legerent, vel audirent. Itáne parua enim animi voluptas intelligere eſt, niſi manus ad calamum præſumptuoſa feſtinet: & quiſquis libri particulam intellexit, ſeu intellexiſſe viſus eſt, ſibi illicò libros ſcribere videatur idoneus? Hæreret vtinam memoriæ vnum Ciceronis noſtri dictum, in Tuſculani ſui veſtibu-

lo,ne quem lateat, claro scil.ac patenti loco posi-
tum: fieri enim, inquit, potest, vt recte quis sen-
tiat & id quod sentit,eloqui polite non possit, &
sequitur: Sed mandare quemquam cogitationes
suas literis, qui eas, nec disponere, nec illustrare
potuit,nec delectatione aliqua allicere lectorem,
hominis est intemperanter aburentis,& otio,& li
teris.Sunt quidem Ciceroniana ista verissima,sed
ea iam vso;adeò vulgaris abusio est, vt nemo non
sibi vni dictum putet: quod illi olim sacratissimo
exuli, qui non de arescentibus riuulis, sed de ip-
so veri fonte porauerat, quæ scribebat, dictum
est & sæpius repetitum,Scribe: cui præcepto con-
temptores præceptorum omnium , omnes obe-
diunt omnes scribunt. Quod si in his, qui alienos
scribunt libros,magni diximus esse periculi,quan
ti putas in his,qui proprios recentesque,quib.du-
bias atq; damnatas mundo inuehunt disciplinas?
Seu, quod in his malum est ieuissimum, stilo ob-
tundunt inconcito , ac agresti; sic, vt cui vis desit
ingenij, iactura saltem temporis, laborque auriū,
tædiumq; non deerit. Hic vestrarum hodie non
alius fructus inuentionum,aut inficere aut affice-
re:reficere autem,aut nunquam aut perraro.Om-
nes tamen assiduè libros scribunt,nec vlli ætati tã
ta vel scribentium, vel differentium copia; tanta
scientium atque eloquẽtium fuit inopia. Horum
de libris accidit,quod ibidem Cicero idem ait.Ita
que suos libros , inquit, ipsi legunt cum suis; nec
quisquam attingit præter eos qui eandem scribẽ-
di licentiam sibi permitti volunt. Quod quidem
Ciceronis ætate rarum fuit.nunc commune. Om-
nes igitur attingunt, quia, scilicet, eandem licen-
tiam volunt omnes, sic se mutuò cohortantur,im
pelluntq; scribentes inania,& laudantes,laudem-
que

que similium falsis de laudibus aucupantes. Hinc illa igitur scribentium audacia rerúmque confusio, ne tu valde tibi placeas, libros scribens. *G. AV.* Scribo libros. *R.* Melius fortassis illos legeres, optimè autem in vitæ regulam lecta conuerteres. Tunc est vtilis notitia literarum, dum in actum transit, séque ipsam rebus approbat, non verbis; alioqui verum sæpe deprehenditur, quod scriptum est scientiam inflare. Clarè, velocitérque intelligere, multa simul, & grandia eademque tenaciter meminisse, & ornatè eloqui, & artificiosè scribere & pronunciare suauiter: hæc omnia, nisi ad vitam referantur, quid sunt aliud quàm inanis instrumenta iactantiæ, inutilisque labor ac strepitus? *G. AV.* Libros scribo. *R.* Forsan vtilius arares campum, gregem pasceres, telam texeres, maria nauigares. Multi, quos natura mechanicos fecerat, illa inuita, atque obluctante, philosophantur; contrà, aliquos philosophiæ aptos natos in aruis, aut pascuis, in scamnis opificum aut nautarum transtris, fortuna detinuit. Vnde effectum; quod mirentur causarum inscij, vt in mari medio, aut rure in syluis, inque officinis acria, & erecta reperiantur ingenia, cùm in scholis exigua ac deiecta sint; difficilè enim vincitur natura, si vincitur. *G.* Scribo ardenter. *R.* Quantò ardentiùs olim multi quorum ardor sic extinctus est, vt scripsisse illos nisi id alij scriberent, nesciretur. Nullum opus humanum semper durat & mortalis labor nihil efficit immortale. *G.* Scribo multa. *R.* Quantò plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enumeret? Quis Titi Liuij aut Plinij opera metiatur! Græcorũ vnus sex millia librorũ edidisse traditur. O ardentẽ spiritũ, si vera res est! O longũ otium, ac tranquillum! Certè si vnum, duóve, aut

omnino paucos libros bene ſcribere multi negotium eſt laboris: tot vnum millia ſcripſiſſe, non tam facile eſt credere, quàm mirari. Summi tamen atteſtantur authores, quibus non credere durum ſit; quique hunc numerum non auditu ſibi nec viſu ſolo, ſed eorum librorum lectione compertum dicant; quos, ſi vnum omnes legere potuiſſe mirabile, quantò mirabilius eſt ſcripſiſſe? Longum eſt enumerare qui viri apud nos, qui verò apud Græcos, & quę ſcripſerint, quorum nullus ad plenum ſtudiorum fortunatus fuit. Sed horum aliqua, illorum autem magna pars, quorundã omnia periere. Tu, de tuis, quid pręſagias, videto.

G. Scribo, & ea mihi interim voluptas vnica. *R.* Si, vt ingenium exerceas, ſcribendoque aliis te doceas: ſi, vt obliuiſcaris temporum, pręteritiq; memoria, tędium effugias, excuſo; ſi, vt ſcribendi morbo quidem occulto, & inſanabili medeare, miſereor. Sunt namque [ſi neſcis] qui non ſcribunt, niſi quia nequeunt deſinere, & velut ex pręcipiti decurrentes, volentéſque ſubſiſtere, rapiuntur. *G. AV.* Scribendi impetus ingens eſt. *R.* Melancholię ſpecies infinitas ferunt; alij lapides, iactant, alij libros ſcribunt, huic ſcribere furoris initium eſt, huic exitus. *G.* Scripſi multa, & ſcribo. *R. A.* Si poſteris profuturus, nihil ſatius: ſi tibi nudum nomen quęſiturus, nihil vanius. *G. AV.* Multa ſcripſi. *R. A.* O prędaram inſaniam & mirantur, ſi membranę ſolito chariores ſunt! *G. AV.* Scribo, & hinc famam ſpero. *R. A.* Dixi iam meliùs forſitan arares, aut foderes, meſſem ſperans. Humi enim tutiùs, quàm in vento ſeritur. Atqui famę ſtudium, & pertinax ſcribendi opera, vt quoſdam claros, ſic innumerabiles ſtultos, atque inopes in ſenium miſit; nudóſque,

&loqua-

& loquaces spectaculum vulgo fecit. Ecce dum scribitis, melioribus curis idoneum tempus elabitur. Extra vos rapti, sopitique, non aduertitis, donec serò vos senectus excitet, ac paupertas. *G.* Scribo autem famæ cupidus. *R.* Mirum studium, de labore ventum quærere. Certè ego ventos optare, nauticum putabam.

De Magisterio. DIAL. XLV.

Quàm pulchrum dictu, si dicere esse magister,
Sola magistery nomina Christus habet.

G. AV.

AT magisterio insignitus sum. *R. A.* Mallem, fateor, disciplina: magistro enim indiscipli nato & rudi nihil est turpius. *G. AV.* Magister ex merito factus sum. *R. A.* Vt magister dignè sis non nisi discipulus meruisti obsequentē, atque humilem te docilemque præbueris oportet; alioqui aberrasti in via quæ ad magisterium ducebat: etsi non ignorem quosdam sine magistro ad scientiæ gradum altissimum conscendisse, idque de se ipsis viros magni nominis prædicasse, literisque mandasse. Sed his labor & ingenium, & discendi ardor & intentio & assiduitas, & perseuerantia pro magistro fuit; nec internus in silentio magister defuit. At nunc mihi de communibus sermo est. *G. AV.* Magister dicor. *R. A.* Multis, ne magistri veri essent magisterij falsum nomen obstitit, dumque de se plus omnibus, quàm sibi, dumque quod dicebantur sed non erant, esse crediderunt; quod esse poterant non fuerunt. *G.* Magisterio clarus sum. *R.* Vidisti vini acidi tabernam, picturis, aut floribus vernis insignē; vbi sitiens viator falli possit. Sed nūquid & caupo suis fallitur artib.? Sūt certè aliqui sic fallaciis assuefacti, vt lōgo

vsu fallendi alios, ad extremum & se fallere incipiant; quódque diu suasere aliis, aliquando persuadeant sibi, & quod falsum sciuerint, verum credant. Tu, vt libet magisterio gloriare; quod si digno obtigit, nihil noui sin indigno. duo hæc mala secum attulit. vt & discere pudeat, & notior ignorantia tua sit.

De Variis titulis studiorum. DIAL. XLVI.

Quid doctrinarum titulo lataris inani?
Nota est indocto nulla Camana tibi.

GAV.

TItulis multis ac variis exornor. *R.* Fœcunda frondium est vanitas, sed inanis fructuum. *G.* Titulis multis abundo. *R.* Si veris, grauis sarcina: sin falsis, fœda, & pudenda. Quid opus est titulis, quibus aut labor insit, aut dedecus? Virtus vno. seu potiùs nullo titulo contenta, ipsa sibi est titulus. *G.* Theologiæ titulum sum adeptus. *R.* Erant olim huius scientiæ professores: hodie [quod indignans dico] sacrum nomen prophani & loquaces Dialectici dehonestant; quod nisi sic esset, non hæc tanta, tã subitò pullulasset seges inutiliũ magistrorũ. *G.* Philosophię titulũ merui. *R.* Philosophia non sapientiã, sed amorẽ sapientiæ pollicetur. Quisquis hanc igitur vult, amando consequitur. Non est, vt quidã putant, operosus, aut difficilis hic titulus; dummodò verus amor sit, & vera, quã ames sapientia; philosophus verus eris. Verã sanè sapientiam, non, nisi purgatæ, piæque animæ, vel intelligere possunt, vel amare. Ad id ergo res rediit, quod est scriptum: Pietas est sapientia. Philosophi autem vestri huius scientiæ contemptores, aut ignari; vt de Theologis nunc dicebam

cebam, ad verbosam, nudámque Dialecticam sunt redacti. Itaque de Deo illi: hi autem de natura temerariè fabulantes, illi omnipotentissimam maiestatem ventosis sophismatibus circumscribunt, & subsannanti, ridentíque Deo suæ insolentis insciticæ leges ponunt. Isti vero de naturæ arcanis ita disputant, quasi è cœlo veniant, consilióque Dei omnipotentis interfuerint; obliti, quód scriptum est: Sensum domini quis nouit? Aut quis consiliarius eius fuit? Neque nostrum audientes Ambrosium, qui sæpè id multis ac validis argumentis; eo autem libro, in quo fratris obitum luget præcisè admodum, breuitérque: Philosophi, inquit, de cœlo disputantes, quid loquantur, ignorant. *G.AV.* Artes profiteor multas. *R.A.* Facillimum id quidem: multas nosse difficilius: melior sanè, tutiórque confessio quàm professio est. Illa enim humilitatis, & pœnitentiæ; hæc leuitatis, & insolentiæ plena est, Multò certè facilius indulgentiam confessi quærunt, quàm scientiam professi. *G.AV.* Diuinæ, atque humanæ sapientiæ titulum consecutus sum. *R.* Sapientia titulis non eget; per se ipsam clara est. Quis lucernam, quæso, vnquam soli, vt videretur, adhibuit? Multi & cum his titulis obscuri, & absque his, clarissimi euasere. Sæpe nullum bonis; clarum, malis mercibus signum fuit. *G.* quid quòd poëtica laurea comam construxi? *R.* Superior vnus est labor, verum quærere; sed hic duplex, quærere, & ornare atque ad aurium oblectationem fingere, magna res est ardua, difficilis, eóque rarissima: veri nempe poetæ vtrique operam dant. Communes verò primum negligunt contenti phaleris. *G.* Rarum laureę partum decus. *R.A.* Quæsitum, vnde Rempublicam, rémque familiarem vni post habeas curæ. Quæsi-

tum iter ad inopiam, ni ſedenti vltrò prodiga tibi opes conuehat fortuna: quæſitum vnde aliis amens, aliis inſolens videare. G. Mihi ipſe lauream coronam decerpſi. R. Virentiſſima arbor ſi decerpitur, confeſtim, niſi ingenio vberi, vigiliq́ue ſtudio rigetur, aruerit. G. Parta mihi laurea. R. Partus labor, partus liuor, ſeu illa ſtudiorum, ſeu armorū merces eſt: tener ille ramulus, animo nihil omniū, ſignū vertici præbuit inane, oſtendens te multis, quos meliùs latuiſſes. Quid aliud, quàm te morſibus obiecit inuidiæ? pace, bellóque, multis inſignia nocuere. G. Artem oratoriam ſum profeſſus. R. Mirum audio: ea nempe in deſuetudinem abiiſſe iam pridem viſa erat; vt, quæ immenſis & innumerabilibus rebus conſtat: vnde fit, vt Oratores ipſis etiam vatibus rariores ſemper fuerint: proinde fuere, qui dicerent; Oratoris proprium, de omni re copiosè, ornatéque poſſe dicere: quanuis ea ſententia, velut arrogantiſſima ſit reiecta: quantis ſanè de rebus, & ſi non de omnibus dicere habeat Orator; adhibita in ſingulis artificioſa, & dulci quadam eloquentia; quæ, per ſe ipſam magna res eſt; æqua ſi lance libraueris, obſtupeſces, téque fortaſſe profeſſionis temerariæ pœnitebit; vt caueas, ne dum ſcire, vel infinita, vel omnia vis videri; nihil ſcire videaris; &, quod ſępe accidit, ſub ſcientię profeſſione, multiplicis ignorantia deliteſcēs neceſſariò in apertum exeat. G. At liberaliū ſum Profeſſor artium. R. Sępe etiam plus habet ea res audacię, quàm doctrinę. Ad vnam quanque artium breuis eſt vita. Vnus tu ſufficis omnibus? Vna ars vni ingenio ſatis eſt, vt ad ſummum ęſtuando, & anhelando perueniat. Multas deguſtaſſe, quantū cœpti neceſſitas expoſcit, ſdq: ipſum noſſe, quàm profeſſum eſſe, modeſtius. Addam, quod doctiſ-

doctissimis visum est, vnam ipsam omni ex parte cognoscere, nulli etiam illustrium, contigisse. De sola nempe Rhetorica notum illud Senecæ: Magna, inquit, & varia res est eloquentia, nec adhuc vlli sic indulsit, vt tota contigerit. Satis felix est, qui in aliquam eius partem receptus est. Id sanè quibus viris & quantis testibus verum probet, audisti. Quod cum ita sit, quid agant, & quid audiant, cogitent, agmina professorum penè iam vulgus æquãtia, tam ruditate, quàm numero; quę nõ vna quidem parte, sed nec vna arte contenta ex æquo omnes inuadunt. O fiducia ingens! sed iam publica. ℣. Quid de medicinæ tandem, iuriúmque professione dicatura est? ℟. Ad hoc ægri tui, clientesque respondeant; quid illis vnquam ad salutẽ corporis, victoriáinque causarum titulus iste profuerit; tibi ad lucrum forsitan sæpe profuit. In hoc artes, siue artium nomina quæritis; & quod scientiæ defuerit, suppletur titulis, atque habitu; verúmque illud Satyrici.

Purpura vendit
Causidicum, vendunt amethistinæ.

Nec id minùs.

Vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi falserit annulus ingens.

Postremò hæc tibi horum omnium summa erit, esse quosdam raros, quorum solida & honesta sint studia, horum finis est veritas ac virtus. Hæc est rerum notitia, morumque correctio; &, vel vitæ mortalis ornamentum, vel æternæ aditus. Reliquorum verò quæ ingens turba est; pars gloriam petit, præmium inane, sed fulgidum: maiori autem parti vnus fulgor pecuniæ, finis est; præmium non exiguum modò, sed sordidum, &

labori impar,nec ingenuo dignum nisu. Hisque omnibus titulus,vt dixi,habitus non spernendus quidem:ad id enim,quod intendunt,valet. Nēpe omnium penè mortalium, & præsertim vulgi,horum ope egentis,animus,iudiciumque vmbris eluditur.Magna pars rerum opinionibus agitur. At virtuti deditos, titulis gloriari, alienum prorsus, atque absonum:immò verò ne possibile quidem reor. .Multa profiteor. *R*.Præstat vnum bene facere,quàm multa prōmittere. Bene irent res humanæ;si,quod profitentur homines,id essent.

De Titulis negotiorum. DIAL. XLVII.

Si te virtutes capiunt,quid quæris in aula?
Seis Dominos dubiam semper habere fidem.

GAV.

PRocurator Regis sum. *R*.Ergo hostis populi. *G*. Procurator fisci sum. *R*.Et Reipub.inimicus. *G*.Negotiorum gestor regius sum. *R*.Sua negotia gerere,laboriosum est; quid censeas aliena, præcipuéque potentium ? quibus placuisse perpetua seruitus,displicuisse discrimen,supercilium graue,paratúmque,pro leui etiam offensione,supplicium. *GAV*.Negotia regis ago. *RA*.Rationem duro sub iudice redditurus;nisi omnium spoliis, tuóque odio,& crimine vix implendam. *G*.Regia negotia procuro. *R*. Vide ne cùm procuratio ipsa difficilis,tum difficilior sit rario,tanquā inextricabilis;vt quod de multis vidimus, patrimonium famam,tuúmque caput implicet. *GAV*. Regius procurator sum. *RA*.Displicendum multis;ad extremum domino;quodque periculosius, Deo:proque leui regis emolumento,gratia regni mala,& ingentia damna populorum vel dissimulanda,vel perpetranda. *GAV*. Procurator regius.

gius factus sum. R. Quo primum die inuisum hoc officium domus tuæ limen attigit, tibi vinere desiisti; libertas inde, & quies, & iucunditas abiere; pro his seruitus, labor, occupatio, metus, dolor, afflictio, & mordaces subierunt curæ. Iam non viuis, etsi spires: occupatorum enim vita, mors est: qui, cùm miseri omnes sint, illi sunt omnium miserrimi, qui pro aliis, maximéque pro regibus, aut tyrannis, seu quibuscunque potentibus occupantur. G. At sum iudex. R. Sic iudica quasi mox ab alio iudicandus. Vnus est omnium iudex. Vnum tribunal incorruptum: ante illud stabitis mortales. Quid falsi corio iudicis, sellæ iudiciariæ, impresso, & barbarica admonitione iustitiæ opus est? Ea in sella quisquis iudicum sedet: vbi, si iniustè iudicabitur nec pecunia nec gratia, nec falsi testes nec indignæ preces, nec inanes minæ, nec diserti proderunt patroni. GAV. Consul patriæ meæ sum. R. Difficillima gloria, rarum est quidem sic consulere, vt prosis & placeas: vt sit enim in verbo veritas, in consilio fides, in commisso silentium, in oratione suauitas, euentum fortuna moderabitur, is consilio pretium dabit. G. Præfectus vrbis sum. RA. Belluam indomitam [vtque ait Flaccus] Capita multorum tenui frenas loro, atque immẽsam solus agitatam magnis fluctibus puppim, regis. parua domus ægrè regitur, magnæ vrbis, quàm difficile sit regimen, videto. Parumne tibi curarum domi erat; qui publicas adoptasti? Quid, quòd non difficile modò iam officiũ, sed vile est: præfectum vrbis, villicum Satyricus vocat, statum notans temporum illorum: qui si tunc villicus, quid nisi nunc Syluicus, seu Syluanus sit. Cœperat ea ætate villa esse Roma, iam Sylua est. G. Sum præses pfouinciæ. RA. Honorato exilio damnatus o-

tium domeſticum externa ſollicitudine permutaſti. Dulce nihil aut tranquillum ſperes; amara, & turbida præſidentium ſors, feſtis diebus ludiſque & conuiuiis arcentur, muneribus clauſum limen & apertum litibus tectum iocis vacuum, plenum querimoniis ac iurgiis. Quicquid languidum, quicquid ægrum, quicquid marcidum in prouinciæ viſceribus latet, totum tibi tractandũ, curandúmque obtigit: durum opus, quanti nempe negotij ſit, multos corrigere, hinc patet, quòd ſeſe corrigunt pauciſſimi.

De Militari dignitate. DIAL. XLVIII.

Nulla fides pietá'que viris, qui caſtra ſequuntur;
Eſt cupidis belli, mortis aperta via.

G. AV.

MIlitari cingulo exornatus ſum. *R.* Pauca ne tibi vitæ mala viſa erant, niſi militiam addidiſſes; qua vel inquietus ſemper, vel inglorius, vel periculo expoſitus vel contemptui ſis oportet. *G.* Militiam ſum profeſſus. *R. A.* Hanc naſcendo profitemini: quid profeſſione alia opus erat? Hic ferro corpus, hic animum dolis, hic argutiis linguam armat. Nemo veſtrûm eſt inermis, hic ſerit, hic ædificat, hic declamat, ille cauſas orat, hic pedibus ille equo, ſeu carpento vehitur, hic currit, hic nauigat, hic paret, ille imperat. Nemo veſtrûm otioſus. Quænam hæc noua militia eſt? Hic in caſtris, hic in roſtris, hic in ſcholis, hic in nemore, hic in agro, hic in pelago, hic in palatio, hic domi hic peregrè vitam agit: omnes militãt, neq. homines modò ſed militare in ſyluis Catulũ Flaccus ait. Et militantiũ quidẽ multa ſunt genera. Militia vna eſt vita hominis ſuper terram; quam, qui militiam diffiniuit, ille mihi demum

vero

vero & acri iudicio rem librauit, modò militiæ prælium addidisset. G. Armatæ militiæ sum ascriptus. R. Quid armaris exteriùs? Intus in anima bel lũ est, illam vitia obsident atque oppugnant. Quis hic ferro locus, nisi illud ad ornatum corporis, non ad animæ tutelam induitur? Sunt enim qui dicant, nihil pulchrius viro armato. Ecce, quid pectus, & quid caput ferreũ pulchrius habeat, quàm pacificum, & inerme, non video. Quando autem hæc voluptas tibi est, age, ferro membra constringito; imbrem, solemque galea excipies, ferro indutus, clypeo operiere, humi dormiens, classico excitabere: adeptus tibi magnum aliquid videbare, sed errabas anceps, & cruentum officium elegisti. Multæ sunt autẽ fraudes spei, multæ sunt, fateor, catenæ quæ animos boni illius, quod omnia appetunt inconsultè auidos in exitium trahunt: neque inficior, quosdam militia ad amplissimas opes, siue etiã ad summũ imperium peruenisse. Crede autẽ mihi, plures ad inopiam, ad carcerem, ad seruitutem, ad violentam, subitámque mortem, eodem tramite peruenerunt. Tu, ex quo militiam profiteri animus fuit nisi dehonestare artificium tuum vis semper animam in numerato habeas, oportet: sempérque aures tuas Cæsarea vox illa circumtonet: Discefe rire; Discefe mori. Syllaba vna breuis, aut longior, tua facta variabit; vel occides; vel occides. Ad vtrumlibet, heris, locisque omnibus te paratum exhibe. Hæ artes deliciæ tuę erunt. Sine verò satyricum loqui. præmia militiæ numerantem: innumerabilia equidem præfatus vix pauciſſima colligit, in quib. prima, & summa licentia est peccandi; prẽmiũ hercle non tam iustis viris optabile, quàm armatis legibus [vt aiũt] inter arma silentibus. G. Militiæ filium ascripsi [illegible]nium.

R. Est id fermè vsitatum, vt militis filius, miles sit. Non potest enim, nisi quam habet hereditatem, filio pater dare, Arcum, scutum, gladium & bellū, & quod ludum conficit auro tincta calcaria. Sed quod patri diximus, sibi filius dictum sciat. G. Belli dux, victoriis clarus fum. A. Quantò melius pacis dux, virtutibus clarus, esses. G. AV. Multa bella confeci. R. Quietem tibi atque aliis abstuliſti: clarum opus! Victoriis ac triumphis notus sum. R. Sæpe malum bono notius, & atra tempestas serenitate famosior; denique parasti busto titulos, & vulgo fabulam; tibi nihil.

De Amicitus Regum. DIAL. XLIX.

Iacturam famæ, & rerum dat curia Regum;
In domibus Regum, rara auis est probitas.

G. AV.

QVæsiui mihi Regum amicitias. R. Hominū verò amicitia rara est. Tu tibi Regū fingis amicitias, quos fortunæ splendor, tumórque animi, omnium imparium contemptores facit. G. Regibus charus sum. A. Vilis ergo tibi est anima, virtus, fama, quies, otium, securitas: notus est mos Regum. Vix diligunt nisi qui his omnib. neglectis & abiectis, illorum se sæuitiæ, ac libidinis, & auaritiæ seruum fecit. Si ergo es charus Regibus, non est quod amplius de te quæram; vilis es tibi. G. Ego autem bonitate, ac virtute sum charus regibus. A. Quid respondes Crispo? Nam regibus, inquit, boni, quàm mali suspectiores sunt: sempérque his aliena virtus formidolosa est. G. Regi meo bonis artibus sum charus. A. Quibus, quæso, aucupio an venatu [horum enim studiosum, in præcedenti te colloquio quodam notaui.] An verò militia, de qua proximè disputatum est: quæ, nisi

nisi largo sanguine, magnisq; periculis honesterur non militię, sed militaris ignauię nomen tenet, nō Regū modo iudicio sed vulgi. *G.* Bonis artib. regi charus sum. *R.* Vanitate an periculo an criminibus? fortassis homicidio, veneficio, lenocinio, proditione, blanditiis atq; mendaciis, mala peste, sed publica, quanquam vsus excuset, & commendet vrbanitas. Hæ sunt quidem artes promerendis regibus aptiores; quibus inimicius nihil est, quàm virtus, & literæ. In his igitur nulla spes ad amicitias regū; odij potiùs causa sunt. Sic inter sapientiā ac fortunā rara est pax. *G.* Magnus apud regem sum. *R.* Maiorne quàm apud Alexandrū Lysimachus apud Tiberium Seianus? vtriusq; magnitudinem, & ruinam nosti. Etsi de primo varient scriptores, linquo alios longa est historia. *G.* Charus sum regi meo. *R.* Melius esses incognitus, melius forsitan odiosus: fugeres, quod nunc sequeris, discrimen. Peior est auibus inuitantis aucupis blanda modularia, quàm villici sonitus deterrentis. *G. AV.* Meo sum charus regi. *R.* Sunt, quorum dubites periculosiorne sit charitas an odium: peiores serpentibus; quibus insunt veneni mixta remedia. In his verò nil nisi pestilens ac nociuum ineſt, seu oderint seu diligant; propè par malum, nisi quòd odium fugat amor detinet. Et ad summam, regum amicitiis, præter regna ipsa nil vnquam inquietius, nilque periculosius: etsi hoc periculum non ignorem, frustrà sæpe multis optatum, sæpe magnis emptum, quæsitumque periculis. Sic est vsus hominum: sic periculis emitur periculum; multis vnum, magnis maximum. Mira res: bonum ingens spernitur gratuitum; magnis malis maius malum quæritur. *G.* Spero me Regi meo charum. *R.* Id, de quo speras quale sit, cogi-

ta: fundamentum fragile, tremulum caducum crebræ notæque regum indicant ruinæ: Vertex nubilosus turbidus inquietus: quod sic esse vita Regum probat tristis, occupata, difficilis. Vide ergò, vbi straxeris: vt fortuna, sic voluntas regum varia, & inconstans, ac semper incerta: quanquam nec stantibus illis, boni aliquid ista res habeat, mali multùm. G. Amicitiam regis mei, multis periculis ac sudore promerui. R.A. Heu quantò tutius, quantòque facilius Regis omnium amicitiam meruisses.

De Amicorum abundantia. DIAL. L.

Non tecum quisquis, veri sunt semper amici:
Qui manet aduersis rebus, amicus erit.

G. V.

AMicitiis abundo. R. Mirum tibi vni rei huius abundantiam esse; cuius quidem, cunctis hominibus penuria tanta sit, vt, ex omnib. sæculis vix pauciſſima memorentur amicorũ paria. G. Mihi amicitiæ multæ sunt. R. Fucatæ igitur. Veræ enim amicitiæ rarum bonum vsq; adeò, vt qui vnam, lónga licet in ætate quæsierit, negotiator rerum talium sat industrius habeatur. G. Amicitiis felix sum. R. Hoc scire non potes, nisi rebus aliis sis infelix. Verum enim est illud:

Felix quem faciunt amari

G. Amicitiæ certæ sunt. R. Ergò & aduersitas certa est. Verum est enim illud quoque:

Amicus certus in re incerta cernitur.

G. Amicitiæ multæ sunt. R. Huius rei iudicium experientiæ committe, non famæ, multa mentiri solitæ: pauciores erunt fortàssis, quàm reris. G. Amicitiarum nimis magna copia est. R.A. Mitte superuacua in rebus omnibus: qui quod satis est, habet, amplius non requirat. G.AV. Amicorum

satis

satis magna copia est. *R.* At id ipsum neque populo Romano tum, dum maximè floreret, neque vlli mortalium contigisse apud illustrem legis historicum. *G.* Amicitiæ multæ sunt. *R.* Dixi iam fictæ igitur, aut equidem imperfectæ [vt philosophis placet] quoniam fieri potest vt vno tempore cum altero amicorum sit gaudendum, flendumq; cum altero: aut inter illos, orto odio; vel hinc fidem, vel illinc, vel vtrinque, deserere sit necesse. *G. A V.* Copia est vtilium, ac delectabilium amicorum. *R. A.* Sentio: ad vulgares amicitias descendis, quæ tamen, ipsæ simul plures esse vix possunt; quod multis retribuere, familiaritérque conuenire operosissimum sit animo præsertim in executione cuiuspiam difficilis, atque ingētis operis occupato. *G. A V.* Amicos, qui prosint, & delectent, habeo. *R. A.* Caducæ amicitiæ, quarum delectatio, vel vtilitas, fundamentum est, Nam, & stantibus illis tremunt & recedentibus, ruunt. Id non possibile tantum, sed perfacile; immò verò propè necessarium; quòd hæc plærunque vel fortunam sequuntur, vel ætatem fortunæque gratiam, quibus nihil incertius. At, quæ in virtute fundantur, immortales sunt, eo quod virtus ipsa quiddam stabile, firmúmque sit, & [vt verbo vtar Aristotelis] mansurúmque, quoniam mori nequit. Ideò, quos propter honestum dileximus, diligimus vel extinctos. *G. A V.* Amicos ni fallor, fidos habeo. *R. A.* Vide autem, ne fallaris, néve experiri cupias. Nam sæpe, cuius rei fuerat dulcis opinio, amarum fuit experimentum. *G. A V.* Amicos, puto bonos habeo. *R. A.* Vnde id putes, etiam atque etiam examina; atque illud imprimis, quantum ipse ames. Sunt enim, qui non amare, & amari putant, quo nihil est stultius; isque communis error diuitum; amorem pretio emi credunt,

qui mutuo quæritur amore. Generoſiſſima res eſt bonus animus; non herbis, neque carminibus magicis mouetur: non auro, aut gemmis, non, ad extremum, ferro flectitur: amando vincitur colendoque. Eoque hoc Hecastonis Græci philoſophi amatorium notiſſimum; quod Senecæ placuit, & mihi. Si vis amari, ama; quanquam & hoc ipſum ſæpe fruſtrà eſt tam multæ, tamque imperſcrutabiles, ac profundæ ſunt pectorum cauernæ; tam venenoſi, atque inhumani, & implacabiles quorundam animi vt & culti ſpernant, & amari oderint; nec contenti nullam pio affectui vicem reddere [quod nec belluis quidem, niſi atrociſſimis accidit] exaſperantur obſequi. & [ſi credi poteſt] amore ad odium irritãtur: quod periculoſiſſimũ, & inter vitæ mala grauiſſimum humana ſimplicitas experitur. G. Credo amicos optimos habere. R. A. Eſt hoc quidem amicitiæ perpetuum epitheton, quod, etſi linguæ abſit, adeſt intellectui. Itaque breuius loqui potes. Dic amicos; vnà optimos dixeris. G. Habere amicos credo. R. A. Caue, ne falſum credas; ne quando te aliter credere ipſa res cõgat. Abyſſum animi metiri non eſt nomis: nunc amicos vina conciliant? lachrymæ autem probant, &, quod debuit primum eſſe, nouiſſimum eſt. G. Amici in hoc ſtatu rerum multi ſunt. R. A. Rerum, credo, felicium. Ita enim fermè accidit, vt etſi fortuna omnis amicitiis egeat, illi tamen amicorum copia maior ſit, cui rerum cæterarum indigentia minor eſt, ſic inopiam ſemper inopia, copiamque comitetur copia. Creſcat, ſiue aduenìat egeſtas, decreſcent, ſeu abibunt, ſeu veriùs detegentur amicitiæ; qui amici tui fuerunt, qui fortunæ, illa videbitur abeunte. Te tui ſequẽtur. Illam ſui; hæc melior, illa denſior caterua. Nec eſt,

est, quod mirari debeas, vase exhausto, illos abscedere, qui solam vini dulcedinem sequebantur. Aduersitas simulatorem abigit, fæx potorem. *G.* Innumerabiles habere videor amicos. *R.A.* Bene ais, videor. Vnde tibi autem hæc opinio, cùm omnium veræ amicitiæ ratæ sint, innumerabiles tuas esse? Persuasum autem debet esse in primis, nisi inter bonos, amicitias non constare; hinc iam certiùs æstumabis quot, non dicam tibi, sed humano generi amicitiæ puræ sint, cùm numerare cœperis, quot sint boni. *G.* Amicos habeo complures. *R.A.* Notos dic idque, quàm veraciter sis ductarus, in dubio est. Nullum enim animal nulla merces difficilior cognitu, quam homo. *G.AV.* Amici multi sunt mihi. *R.A.* Contubernales forsan, aut conuiuæ. Hi enim nisi epulæ defuerint non deerunt. Amici autem semper pauci, fæpe nulli, fæpe [quod iniquissimum est] amici nomen, domesticus hostis tenet, & sub velo fictæ beneuolentiæ, familiares insidiæ delitescunt. *G.* Supra necessitatem sunt amici. *R.A.* Apprimè necessarius ferè omnibus, maximeque potentibus deest semper, qui scil. inter tot assentatorum mendatia, verum loqui audeat, & velit: quæ in re multis, amico vtilior hostis fuit. *G.AV.* Multos habeo amicos. *R.A.* Crede mihi pluribus indiges, sanctiorque esset orbis terrarum, & quietior, si tot essent amicitiæ, quot feruntur. *G.AV.* Amicum habeo. *R.A.* Multum est. Nil amico charius, nil rarius.

De Amicis incognitis nisi per famam. DIAL. LI.

Munera si dederis, multos numerabis amicos.
At tu sæpe manum contrahe, nullus eris.

GAV.

FAma præsens, absentes mihi peperit amicos. *R.A.* Est id quidem aliquando visum, vt non [illegible] visum,

ſolùm incognitos, ſed hoſtes quoque fama faciat amicos. Fecit Maſiniſſam Scipioni: vt qui in omni Carthaginenſium equitatu primus eſſe conſueuerat, in omni Romanorum equitatu, aduerſus Carthaginem primus eſſet: neque hoſtes tantùm proprios; ſed prædones; qui públici omnium mortalium hoſtes ſunt, eidem illi famæ ſplendor attraxit; qui Linthernum ad eum in exilio habitantem, facto agmine venientes, ſic, vt primo aſpectu terribiles viderentur; vbi ſe ſuſpectos intellexerunt, poſitis minis, atque armis, & dimiſſis ſatellitibus, in ſuetam manſuetudinem induti; ſoli prædonum principes acceſſerunt, eumque ceu numẽ aliquod, domumque eius, vt templum deuotiſſimum venerati; dextra illa victoriosa multis oſculis fatigata, affixiſque muneribus domus in limine, qualia Deorum aris affigi mos tunc erat, quaſi ingenti lucro auĕti quòd virum illum conſpexiſſent, & tanquam cœleſti viſione alacres abierunt. Hoc illi vni contigit. Quære alium: vbi eum, queſo reperies? Vt tamen aliis accidat, & nominis claritas abſentem conciliet amicum [multùm enim in rebus, non inficior, poteſt fama] nunquid tamen non verendum erit, ne [quod ait quidam] Minuat præſentia famam? quam multi, quos abſentes ſtupuerãt, coràm poſitos contempſerunt? Tenera res eſt iudicium humanum: facilè flectitur. G. Fama mihi amicos trans alpes, & trans maria quæſiuit. K. Veſtra ferè omnia friuola æquè, & inania ſunt. Nam quis vſus, aut quis fructus fuerit illius, à quo nec viſus, nec videndus, quémue, nec videris, nec viſurus vnquam ſis? Vitia veſtra præſentes quoque amicitias inutiles faciunt & infidas; quamuis non ſint illæ quidem, ſed dicantur amicitiæ. Quid nunc igitur de his abſentium amicitijs ſperes? Vide. Obſequium a-

micos parere ait Comicus. Immò hercle veri amici vix multis obsequiis pariuntur. Tu credis amicum paucis fortè, & ne tuis quidem verbis, quæsiuisse? bonæ spei es. G. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. R. 4. Fama contraria illum tibi auferet, eoque facilius, quò patentiores malis quàm bonis relatibus aures sunt. G. Fama mihi bonum peperit amicum. R. Vnde scis, quàm bonus sit, quem nũquam videris, rogo; cùm illi ipsi, quos quotidie vides, atque alloqueris, quales sint, tanto in tempore, nondum scias. Sæpe vos credulitas vestra circunuenit: libenter creditis, quod optatis. Multùm fidei famæ tribuitis mendaci. Speras eius animum videre, cuius nunquam frontem videris, cùm sint inter notissimos quoque, tot pectorum diuersoria, tot latebræ? Difficile est enim amicum, nisi in magna aduersitate, cognoscere; operosius est illum nosse, quàm quærere. Vna sæpe hora paucis verbis quæritur, qui vix multis annis, atque experimentis agnoscitur. Voco autem amicum, vt vulgus. Verus enim, non antè quæritur, quàm probetur. Nec amicum probant aliorum verba; certè nec propria sed experta charitas fidésque. G. Amicum mihi de longinquo fecit fama. R. De te aliquid mentiendo, quispiam tibi amicum dedit. De te vera loquendo, vel forsitan mentiendo itidem, tibi hunc ipsum alter eripiet. Quibus viis fiunt crescuntque omnia, eisdem facilè resoluuntur. Et natura vult, vt citò aucta, citò desinant.

De Amico vnico fide'i. DIAL. LII.

Verus amicitiæ cultor, pretiosior auro est,
Et gemmis. Sed enim, dic mihi, vbi inueniam?

GAV.

I ij

AMicum vnum fidum, & expertum habeo. R. Sæpe, & experiendo, vestrum errat acumen, & dum vos ipsos peritissimos iudicatis in hoc ipso ac perinde, cęterarum rerum, in æstimatione fallimini. G. Scio ego [non æstimo] amicum mihi esse fidelissimum. R. Et quot putas idem credentes; immò, vt sibi videbantur, & scientes; cū ad arctissimum ventum esset examen, sese lusos inuenerunt? Vnde verò tot quotidie de amicis prodeunt querelæ? nisi quia, quos fidissimos habebatis, inuenistis infidos. Nullius rei tam difficilis, quàm humani animi coniectura æstimatioque est. G. Nihil coniicio, nihil æstimo, vt dixi, sed scio amicum verissimum me habere. R. Habes rem, aut optimam, aut pessimum errorem. G. Nullum rei huius errorem habeo, sed amicum multis, ac magnis expertum casibus. R. Habes ergò rem dulcissimam, sanctissimamque; qua vna, post virtutem solam, nihil homini melius in hac vita, seu natura, seu casus aliquis, seu labor, ac studium dedit. Dulces, fateor parentes, dulces filij, dulces fratres: possunt tamen amarescere; nec parentes ideò, nec fratres quidem desierunt esse, nec filij cum dulces esse desierint; at amicus solus [dum sit verus] dulcis, & charus esse non desinit. Chari inquam, sunt parentes; nonne autem Iupiter Saturnum regno patrem expulit? Nicomedes, Prusiam Bithyniæ regem, suum patrem, consilia licet necandi filij agitantem, vita priuauit: & Ptolomæus, hinc philopator dictus, patre, ac matre, insuper & fratre occisis; ad vltimum & vxore Euridice interfecta regnum Ægypti scortorum sic rexit arbitrio, vt nihil in regno proprium haberet, præter nudum, & inane regis nomen? Nonne & Orestes Clytemnestram matrem? Agrippinam Nero? Antipa-

ter

ter Theſſalonicem interfecit? Chari filij: nonne Theſeus Hippolytum caſtiſſimum? Philippus rex Macedoniæ, Demetrium filium adoleſcentem optimum iuſſit occidi? Nonne & Ptolomæus alter, aduerſum pietati nomen, & ipſe quoque fidiſſimus rex Ægypti duos? Et Herodes rex Iudææ, vnum? Et Conſtantinus Romanorum Imperator vnum quoque, Criſpum filium interemit: Nonne Maleus, dux Carthaginenſium Carthalonem filium crucifixit? Quin & matres, quarum amor hinc intenſior, hinc mitior ſexus, in filios ſæuierunt. Nota omnibus Medea. Quid Laodice Cappadociæ regina, quæ regnandi cupiditate, filios quinque mactauit? Chari, inquam, parentes [repeto enim] chari filij, chari fratres. At [vt vno exemplo omnis claudatur impietas] Phraates rex Parthorum, omnium regum ſceleſtiſſimus, omniumque mortalium regnandi, non cupiditate, ſed rabie furiiſque actus, Orodem ſenem, & afflictum patrem, ad hæc & triginta fratres ſuos, dicti regis filios, ſuumque inſuper filium occidit ne quis ſupereſſet in Parthia, qui regnaret. Sed vetuſta hæc. Nunquid non & recentiore memoria inter patrẽ, & filium, de regno, in Britannia certatum audiuimus? & nudiuſtertius inter fratres in Hiſpania decertari vidimus? quanquam talium odiorum, & maximè fraternorum, crebra adeo, & noua & vetera ſint exempla, vt penè laborioſius ſit exquirere, qui amici fratres fuerint, quàm qui hoſtes, vtrunque poſt ponimus: Remedia enim nunc, non exempla colligimus. Quid Præterea? An non chari coniuges, charæ vxores? Sed interrogabis Agamemnonem & Deiphobum; &, de veſtris, Claudium Cæſarem, ac minorem percunctaberis Affricanum. Hi tibi, quàm chari fuerint vxoribus

ſuis dicent:contrà verò Octauiam ſciſcitare,& Arſinoem,quid illa de Nerone ſuo,hęc de ſuo ſentiat Ptolomæo. Illa de adoptiuo,hæc de naturali fratre,vtraque de marito. illa quidem in ſeipſa, hæc in filiis experta,teſtabitur.Eminentia, vt vides, & clara decerpimus:vulgus:& vrbes.& communem vitam hominum,his plenam querimoniis,prætermus.Quibus ita ſe habentibus, cùm in omni genere illorum,qui chariſſimi videantur,odiis ſæpe latentibus,ſæpe etiam manifeſtis,multa inſit amaritudo; ſola amicitia odiis vacat. Nemo vnquam non dicam occidit,aut perdidit amicum,ſed ne læſit quidem volens. Quamobrem ſi amicum verum, qualem prædicas inueniſti, magnas te diuitias inueniſſe credito ; illud vide; [vt magna pars hominum rebus deditæ vilibus,nobiliumque contemptrix, & agris, aut mercibus, quàm amicitiis, ac virtutibus colendis intentior] quod optimum nactus es,negligas. Si tantam curam impenditis cuſtodiæ auri,& argenti,atque orientalium lapillorum,quæ ſunt terræ fæces,& pelagi purgamenta;quanta diligentia amici cultui impendēda eſt, rei pretioſiſſimæ,ac diuinæ? Nequa vnquam re offenſus ne quo vnquam verbo alienatus effugiat.ſe rumque audias illud eccleſiaſticum: Sicut quí dimittit auem de manu ſua, ſic reliquiſti proximū tuum,& non eum capies,non illum ſequeris,quoniam longè abeſt.Effugit enim,ſicut caprea de laqueo , quoniam vulnerata eſt anima eius; vltrà eum non poteris coſtigare.Proinde ingens bonum habes,ac ſuaue;operoſum tamen,ac difficile,quæſitu,inquam,operoſum,& cuſtodia. Magnus theſaurus eſt amicus,ſed magna ſeruandus cura, magno,ſi pereat,lugendus fletu.

De Diuitiarum copia. DIALOG. LIII.

Quando foramen acus poterit penetrare camelus,
Tunc poterit dines regna videre poli.

GAV.

SEd abundo opibus. *R.* Iam non miror, si & amicitiis abundare visus eras. Non est nouum, neque insolitum, locupletũ limina vulgaribus amicitiis & simulatis obsequiis frequentari. *G.* Opum magna vis est mihi. *R.* Anceps, & onerosa felicitas, & quæ plus inuidiæ sit habitura, quàm gaudij. *G.* Diuitiæ exundantes sunt. *R.* Non statim ideò exundans quies, exundansque iucunditas: vix diuitem inuenias, qui non sibi meliùs fuisse in mediocritate, vel honesta etiam paupertate, fateatur. *G.* Multæ mihi accreuere diuitiæ. *R.* Securitas, gaudium, tranquillitas decreuere, quæ, si cum illis crescerent, non amari tantùm diuitias peterem, sed hortarer. *G.* Opes multas habeo. *R.* Habes rem quæsitu difficilem, custoditu anxiam, amissu flebilem. *G.* Magnæ mihi diuitiæ sunt. *R.* Sparsæ si fuerint, decrescent, seruatæ non te diuitem, sed occupatum, non dominum facient, sed custodem. *G.* Diuitias habeo ingentes. *R.* Vide ne potiùs habeare; hoc est, ne non diuitiæ tuæ sint, sed tu illārum, neque illæ tibi seruiant, sed tu ipsis. Nam, si nescis, plures multò sunt, qui habentur, quàm qui habent, multoque crebriores, quos propheticus sermo notat; Viros diuitiarum, quàm diuitias virorum; sic vos vestra cupiditas, vilitasque animi, de dominis seruos facit. Vsus quidem pecuniæ notus est, vt naturæ necessaria comparentur; pauca simul, & exigua, longéque facilia: quicquid excesserit, graue est; nec iam diuitiæ, sed vincula, sed compedes: nec iam corporis

ta: fundamentum fragile, tremulum caducum crebræ notæque regum indicant ruinæ: Vertex nubilosus turbidus inquietus: quod sic esse vita Regum probat tristis, occupata, difficilis. Vide ergo, vbi straxeris: vt fortuna, sic voluntas regum varia, & inconstans, ac semper incerta: quanquam nec stantibus illis, boni aliquid ista res habeat, mali multùm. G. Amicitiam regis mei, multis periculis ac sudore promerui. R.A. Heu quantò tutius, quantoque facilius Regis omnium amicitiam meruisses.

De Amicorum abundantia. DIAL. L.

Non tecum qui sunt, veri sunt semper amici:
Qui manet aduersis rebus, amicus erit.

G. V.

AMicitiis abundo. R. Mirum tibi vni rei huius abundantiam esse; cuius quidem, cunctis hominibus penuria tanta sit, vt, ex omnib. sæculis vix pauciſſima memorentur amicorū paria. G. Mihi amicitiæ multæ sunt. R. Fucatæ igitur. Veræ enim amicitiæ rarum bonum vsq; adeò, vt qui vnam, longa licet in ætate quæsierit, negotiator rerum talium sat industrius habeatur. G. Amicitiis felix sum. R. Hoc scire non potes, nisi rebus aliis sis infelix. Verum enim est illud:

Felix qui nouit amari

G. Amicitiæ certæ sunt. R. Ergò & aduersitas certa est. Verum est enim illud quoque:

Amicus certus in re incerta cernitur.

G. Amicitiæ multæ sunt. R. Huius rei iudicium experientiæ committe, non famæ, multa mentiri solitæ: pauciores erunt fortassis, quàm reris. G. Amicitiarum nimis magna copia est. R.A. Mitte superuacua in rebus omnibus: qui quod satis est, habet, amplius non requirat. G.AV. Amicorum

satis

satis magna copia est. *R.* At id ipsum neque populo Romano tum, dum maximè floreret, neque vlli mortalium contigisse apud illustrem legis historicum. *G.* Amicitiæ multæ sunt. *R.* Dixi iam fictæ igitur, aut equidem imperfectæ [vt philosophis placet] quoniam fieri potest, vt vno tempore cum altero amicorum sit gaudendum, flendumq; cum altero: aut inter illos, orto odio; vel hinc fidem, vel illinc, vel vtrinque, deserere sit necesse. *G. A V.* Copia est vtilium, ac delectabilium amicorum. *R A.* Sentio; ad vulgares amicitias descendis, quæ tamen, ipsæ simul plures esse vix possunt; quod multis retribuere, familiaritérque conuenire operosissimum sit animo præsertim in executione cuiuspiam difficilis, atque ingētis operis occupato. *G A V.* Amicos, qui prosint, & delectent, habeo. *R A.* Caducæ amicitiæ, quarum delectatio, vel vtilitas, fundamentum est, Nam, & stantibus illis tremunt & recedentibus, ruunt. Id non possibile tantum, sed perfacile; immò verò propè necessarium, quod hæc plærunque vel fortunam sequuntur, vel ætatem fortunæque gratiam, quibus nihil incertius. At quæ in virtute fundantur, immortales sunt, eo quod virtus ipsa quiddam stabile, firmúmque sit, & [vt verbo vtar Aristotelis] mansurúmque, quoniam mori nequit. Ideò, quos propter honestum dileximus, diligimus vel extinctos. *G A V.* Amicos ni fallor, fidos habeo. *R A.* Vide autem, ne fallaris, néve experiri cupias. Nam sæpe, cuius rei fuerat dulcis opinio, amarum fuit experimentum. *G A V.* Amicos, puto bonos habeo. *R A.* Vnde id putes, etiam atque etiam examina; atque illud imprimis, quantum ipse ames. Sunt enim, qui non amant, & amari putant, quo nihil est stultius; isque communis error diuitum; amorem pretio emi credunt

qui mutuo quæritur amore. Generoſiſſima res eſt bonus animus; non herbis, neque carminibus magicis mouetur: non auro, aut gemmis, non, ad extremum, ferro flectitur: amando vincitur colendoque. Eoque hoc Hecastonis Græci philoſophi amatorium notiſſimum; quod Senecæ placuit, & mihi. Si vis amari, ama; quanquam & hoc ipſum ſæpe fruſtrà eſt tam multæ, tamque imperſcrutabiles, ac profundæ ſunt pectorum cauernæ; tam venenoſi, atque inhumani, & implacabiles quorundam animi vt & culti ſpernant, & amati oderint; nec contenti nullam pio affectui vicem reddere [quod nec belluis quidem, niſi atrociſſimis accidit] exaſperantur obſequi. & [ſi credi poteſt] amore ad odium irritãtur: quod periculoſiſſimũ, & inter vitæ mala grauiſſimum humana ſimplicitas experitur. *G.* Credo amicos optimos habere. *R. A.* Eſt hoc quidem amicitiæ perpetuum epitheton, quod, etſi linguæ abſit adeſt intellectui. Itaque breuiùs loqui potes. Dic amicos; vnà optimos dixeris. *G.* Habere amicos credo. *R. A.* Caue, ne falſum credas; ne quando te aliter credere ipſa res cõgat. Abyſſum animi metiri non eſt nominis: nunc amicos vina conciliant? lachrymæ autem probant, &, quod debuit primum eſſe, nouiſſimum eſt. *G.* Amici in hoc ſtatu rerum multi ſunt. *R. A.* Rerum, credo felicium. Ita enim fermè accidit, vt etſi fortuna omnis amicitiis egeat, illi tamen amicorum copia maior ſit, cui rerum cæterarum indigentia minor eſt, ſic inopiam ſemper inopia, copiámque comitetur copia. Creſcat, ſiue aduenìat egeſtas, decreſcent, ſeu abibunt, ſeu veriùs detegentur amicitiæ; qui amici tui fuerunt, qui fortunæ, illa videbitur abeunte. Te tui ſequẽtur. Illam ſui; hæc melior, illa denſior caterua. Nec

eſt,

est, quod mirari debeas, vase exhausto, illos abscedere, qui solam vini dulcedinem sequebantur. Adversitas simulatorem abigit, fex potorem. *G.* Innumerabiles habere videor amicos. *R A.* Bene ais, videor. Vnde tibi autem hæc opinio, cùm omnium veræ amicitiæ ratæ sint, innumerabiles tuas esse? Persuasum autem debet esse in primis, nisi inter bonos, amicitias non constare; hinc iam certiùs æstimabis quot, non dicam tibi, sed humano generi amicitiæ puræ sint, cùm numerare cœperis, quot sint boni. *G.* Amicos habeo complures. *R A.* Notos dic idque, quàm veraciter sis ducturus, in dubio est. Nullum enim animal nulla merces difficilior cognitu, quàm homo. *G AV.* Amici multi sunt mihi. *R A.* Contubernales forsan, aut conuiuæ. Hi enim nisi epulæ defuerint non deerunt. Amici autem semper pauci, sæpe nulli, sæpe [quod iniquissimum est] amici nomen, domesticus hostis tenet, & sub velo fictæ beneuolentiæ, familiares insidiæ delitescunt. *G.* Supra necessitatem sunt amici. *R A.* Apprimè necessarius ferè omnibus, maximeque potentibus deest semper; qui scil. inter tot assentatorum mendacia, verum loqui audeat, & velit: quæ in re multis, amico vtilior hostis fuit. *G AV.* Multos habeo amicos. *R A.* Crede mihi, pluribus indiges, sanctiorque esset orbis terrarum, & quietior, si tot essent amicitiæ, quot feruntur. *G AV.* Amicum habeo. *R A.* Multum est. Nil amico charius, nil ratius.

De Amicis incognitis nisi per famam. DIAL. LI.

Munera si dederis, multos numerabis amicos.
At tu sæpe manum contrahe, nullus erit.

G AV.

FAma præsentes, absentes mihi peperit amicos. *R A.* Est id quidem aliquando visum, vt non

ſolùm incognitos, ſed hoſtes quoque fama faciat amicos. Fecit Maſiniſſam Scipioni: vt qui in omni Carthaginenſium equitatu primus eſſe conſueuerat, in omni Romanorum equitatu, aduerſus Carthaginem primus eſſet: neque hoſtes tantùm proprios; ſed prædones; qui publici omnium mortalium hoſtes ſunt, eidem illi famæ ſplendor attraxit; qui Linthernid ad eum in exilio habitantem, facto agmine venientes, ſic, vt primo aſpectu terribiles viderentur; vbi ſe ſuſpectos intellexerunt, poſitis minis, atque armis, & dimiſſis ſatellitibus, in ſuetam manſuetudinem induti; ſoli prædonum principes acceſſerunt, eumque ceu numẽ aliquod, domumque eius, vt templum deuotiſſimum venerati; dextra illa victoriosa multis oſculis fatigata, affixiſque muneribus domus in limine, qualia Deorum aris affigi mos tunc erat, quaſi ingenti lucro auĕti quòd virum illum conſpexiſſent, & tanquam cœleſti viſione alacres abierunt. Hoc illi vni contigit. Quære alium: vbi eum, queſo reperies? Vt tamen aliis accidat, & nominis claritas abſentem conciliet amicum [multùm enim in rebus, non inficior, poteſt fama] nunquid tamen non verendum erit, ne [quod ait quidam] Minuat præſentia famam? quam multi, quos abſentes ſtupuerãt, coràm poſitos contempſerunt? Tenera res eſt iudicium humanum: facilè flectitur. G. Fama mihi amicos trans alpes, & trans maria quæſiuit. K. Veſtra ferè omnia friuola æquè, & inania ſunt. Nam quis vſus, aut quis fructus fuerit illius, à quo nec viſus, nec videndus, quémue, nec videris, nec viſurus vnquam ſis? Vitia veſtra præſentes quoque amicitias inutiles faciunt & infidas; quamuis non ſint illæ quidem, ſed dicantur amicitiæ. Quid nunc igitur de his fictis amicitiis ſperes? Vide. Obſequium amicos

ized by Google

micos parere ait Comicus. Immò hercle veriami ei vix multis obsequiis pariuntur. Tu credis amicum paucis fortè, & ne tuis quidem verbis, quæsiuisse? bonæ spei es. G. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. R. 4. Fama contraria illum tibi auferet, eoque faciliùs, quò patentiores malis quàm bonis relatibus aures sunt. G. Fama mihi bonum peperit amicum. R. Vnde scis, quàm bonus sit, quem nũquam videris, rogo; cùm illi ipsi, quos quotidie vides, atque alloqueris, quales sint, tanto in tempore, nondum scias. Sæpe vos credulitas vestra circunuenit: libenter creditis, quod optatis. Multùm fidei famæ tribuitis mendaci. Speras eius animum videre, cuius nunquam frontem videris, cùm sint inter notissimos quoque, tot pectorum diuersoria, tot latebræ? Difficile est enim amicum, nisi in magna aduersitate, cognoscere; operosius est illum nosse, quàm quærere. Vna sæpe hora paucis verbis quæritur, qui vix multis annis, atque experimentis agnoscitur. Voco autem amicum, vt vulgus. Verus enim, non antè quæritur, quàm probetur. Nec amicum probant aliorum verba; certè nec propria sed experta charitas fidésque. G. Amicum mihi de longinquo fecit fama. R. De te aliquid mentiendo, quispiam tibi amicum dedit. De re vera loquendo, vel forsitan mentiendo itidem, tibi hunc ipsum alter eripiet. Quibus viis fiunt crescuntque omnia, eisdem facilè resoluuntur. Et natura vult, vt citò aucta, citò desinant.

De Amico vnico fide'i. DIAL. LII.

Verus amicitiæ cultor, pretiosior auro est,
Et gemmu. Sed enim, dic mihi, vbi inueniam?

GAV.

AMicum vnum fidum, & expertum habeo. R. Sæpe, & experiendo, veſtrum errat acumen; &, dum vos ipſos peritiſſimos iudicatis in hoc ipſo, ac perinde, cęterarum rerum, in æſtimatione fallimini. G. Scio ego [non æſtimo] amicum mihi eſſe fideliſſimum. R. Et quot putas idem credentes; immò, vt ſibi videbantur, & ſcientes; cũ ad arctiſſimum ventum eſſet examen, ſeſe luſos inuenerunt? Vnde verò tot quotidie de amicis prodeunt querelæ? niſi quia, quos fidiſſimos habebatis, inueniſtis infidos. Nullius rei tam difficilis, quàm humani animi coniectura æſtimatioque eſt. G. Nihil coniicio, nihil æſtimo, vt dixi, ſed ſcio amicum veriſſimum me habere. R. Habes rem, aut optimam, aut peſſimum errorem. G. Nullum rei huius errorem habeo, ſed amicum multis, ac magnis expertum caſibus. R. Habes ergò rem dulciſſimam, ſanctiſſimamque; qua vna poſt virtutem ſolam, nihil homini melius in hac vita, ſeu natura, ſeu caſus aliquis, ſeu labor, ac ſtudium dedit. Dulces, fateor parentes, dulces filij, dulces fratres: poſſunt tamen amareſcere; nec parentes ideò, nec fratres quidem deſierunt eſſe, nec filij cum dulces eſſe deſierint; at amicus ſolus [dum ſit verus] dulcis, & charus eſſe non deſinit. Chari inquam, ſunt parentes; nonne autem Iupiter Saturnum regno patrem expulit? Nicomedes, Pruſiam Bithyniæ regem, ſuum patrem, conſilia licet necandi filij agitantem, vita priuauit: & Ptolomæus, hinc philopator dictus, patre, ac matre, inſuper & fratre occiſis; ad vltimum & vxore Euridice interfecta regnum Ægypti ſcortorum ſic rexit arbitrio, vt nihil in regno proprium haberet, præter nudum, & inane regis nomen? Nonne & Oreſtes Clytemneſtram matrem? Agrippinam Nero? Antipa-

ter Theſſalonicem interfecit? Chari filij: nonne Theſeus Hippolytum caſtiſſimum? Philippus rex Macedoniæ, Demetrium filium adoleſcentem optimum iuſſit occidi? Nonne & Ptolomæus alter, aduerſum pietati nomen, & ipſe quoque fidiſſimus rex Ægypti duos? Et Herodes rex Iudææ, vnum? Et Conſtantinus Romanorum Imperator vnum quoque, Criſpum filium interemit? Nonne Maleus, dux Carthaginenſium Carthalonem filium crucifixit? Quin & matres, quarum amor hinc intenſior, hinc mitior ſexus, in filios ſæuierunt. Nota omnibus Medea. Quid Laodice Cappadociæ regina, quæ regnandi cupiditate, filios quinque mactauit? Chari, inquam, parentes [repero enim] chari filij, chari fratres. At [vt vno exemplo omnis claudatur impietas] Phraates rex Parthorum, omnium regum ſceleſtiſſimus, omniumque mortalium regnandi, non cupiditate, ſed rabie furiiſque actus, Orodem ſenem, & afflictum patrem, ad hæc & triginta fratres ſuos, dicti regis filios, ſuumque inſuper filium occidit ne quis ſupereſſet in Parthia qui regnaret. Sed vetuſta hæc. Nunquid non & recentiore memoria inter patrē, & filium, de regno, in Britannia certatum audiuimus? & nudiuſtertius inter fratres in Hiſpania decertari vidimus? quanquam talium odiorum, & maximè fraternorum, crebra adeo, & noua & vetera ſint exempla, vt penè laborioſius ſit exquirere, qui amici fratres fuerint, quàm qui hoſtes, vtrunque poſt ponimus: Remedia enim nunc, non exempla colligimus. Quid Præterea? An non chari coniuges, charæ vxores? Sed interrogabis Agamemnonem & Deiphobum; &, de veſtris, Claudium Cæſarem, ac minorem percunctaberis Affricanum. Hi tibi, quàm chari fuerint vxoribus

ſuis dicent:contrà verò Octauiam ſciſcitare,& Arſinoem,quid illa de Nerone ſuo,hęc de ſuo ſentiat Ptolomæo. Illa de adoptiuo, hæc de naturali fratre,vtraque de marito. illa quidem in ſeipſa, hæc in filiis experta,teſtabitur.Eminentia, vt vides, & clara decerpimus:vulgus:& vrbes.& communem vitam hominum,his plenam querimoniis,præterimus.Quibus ita ſe habentibus, cùm in omni genere illorum,qui chariſſimi videantur,odiis ſæpe latentibus,ſæpe etiam manifeſtis,multa inſit amaritudo; ſola amicitia odiis vacat. Nemo vnquam non dicam occidit,aut perdidit amicum,ſed ne læſit quidem volens. Quamobrem ſi amicum verum, qualem prædicas inueniſti, magnas te diuitias inueniſſe credito; illud vide,[vt magna pars hominum rebus dedita vilibus,nobiliumque contemptrix, & agris, aut mercibus, quàm amicitiis, ac virtutibus colendis intentior] quod optimum nactus es,negligas. Si tantam curam impenditis cuſtodiæ auri,& argenti,atque orientalium lapillorum,quæ ſunt terræ fæces,& pelagi purgamenta;quanta diligentia amici cultui impendēda eſt, rei pretioſiſſimæ,ac diuinæ? Nequa vnquam re offenſus, ne quo vnquam verbo alienatus effugiat.ſe rumque audias illud eccleſiaſticum: Sicut quī dimittit auem de manu ſua, ſic reliquiſti proximū tuum,& non eum capies,non illum ſequeris,quoniam longè abeſt.Effugit enim,ſicut caprea de laqueo, quoniam vulnerata eſt anima eius; vltrà eum non poteris colligare.Proinde ingens bonum habes,ac ſuaue;operoſum tamen,ac difficile,quæſitu,inquam,operoſum,& cuſtodia. Magnus theſaurus eſt amicus,ſed magna ſeruandus cura, magno,ſi pereat,lugendus fletu.

Quando foramen acus poterit penetrare camelus,
Tunc poterit dines regna videre poli.

GAV.

SEd abundo opibus. *R.* Iam non miror, si & amicitiis abundare visus eras. Non est nouum, neque insolitum, locupletũ limina vulgaribus amicitiis & simulatis obsequiis frequentari. *G.* Opum magna vis est mihi. *R.* Anceps, & onerosa felicitas, & quæ plus inuidiæ sit habitura, quàm gaudij. *G.* Diuitiæ exundantes sunt. *R.* Non statim ideò exundans quies, exundansque iucunditas: vix diuitem inuenias, qui non sibi meliùs fuisse in mediocritate, vel honesta etiam paupertate, fateatur. *G.* Multæ mihi accreuere diuitiæ. *R.* Securitas, gaudium, tranquillitas decreuere, quæ, si cum illis crescerent, non amari tantùm diuitias peterem, sed hortarer. *G.* Opes multas habeo. *R.* Habes rem quæsitu difficilem, custoditu anxiam, amissu flebilem. *G.* Magnæ mihi diuitiæ sunt. *R.* Sparsæ si fuerint, decrescent, seruatæ non te diuitem, sed occupatum, non dominum facient, sed custodem. *G.* Diuitias habeo ingentes. *R.* Vide ne potiùs habeare; hoc est, ne non diuitiæ tuæ sint, sed tu illárum, neque illæ tibi seruiant, sed tu ipsis. Nam, si nescis, plures multò sunt, qui habentur, quàm qui habent, multoque crebriores, quos propheticus sermo notat; Viros diuitiarum, quàm diuitias virorum; sic vos vestra cupiditas, vilitasque animi, de dominis seruos facit. Vsus quidem pecuniæ notus est, vt naturæ necessaria comparentur; pauca simul, & exigua, longéque facilia: quicquid excesserit, graue est; nec iam diuitiæ, sed vincula, sed compedes: nec iam corporis

ornamenta ſed impedimenta animi, & ſollicitudi num, atque formidinum acerui. G. Diuitiis plenus ſum. R. Caue ne te rumpant. Omnis enim plenitu do quærit exitum. Multis mortem attulere diuitiæ, requiem ferè omnibus abſtulere. G. Opes habeo immenſas. R. Bonis moribus rem aduerſam. Nimiæ opes, non modo ſingulorum hominum, ſed populi Romani corruperũt mores, miramque illam, & eximiam fregere virtutem; qui tam diu clarus, & tam diu iuſtus atque integer, quàm diu pauper fuit: in egeſtate victor gentium, &, quod eſt glorioſius, victor ſui; domitorque vitiorum; à diuitiis victus eſt, atq; peſſundatus; nota loquor. Quid nunc tibi de diuitiis ſit ſperandum, vides. G. Diuitiis affluo. R. Quantum mallem virtutibus abundares. G. In diuitiis requieſco. R. Conſopiti eſtis in vepribus, miſeri. Grauis ſopor, qui non ſentit aculeos. Venit ecce quæ vos excitet & exponat luce clariùs, id, quod ſcriptum eſt: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.

De inuentione Aurifodinæ. DIALOG LIV.

Quærit auara manus lucrum per ſaxa, per ignes;
Abdita nec tellus tuta manere poteſt.

GAV.

AVrifodinam inueni. RA. Hæc ſpes opum, multis inopiæ, nonullis exitij cauſa fuit: dum negle&is omnibus aliis curis huic vni deditis, & laboris plurimùm, & lucri modicum res habuit; dum ad hanc auri cupidinem cœlo, & ſole derelicto, in tenebris æuum agere didicerunt, cœco, & noxio, ante tempus, vapore conſumpti. GAV. Aurifodinam caſus obtulit. RA. Vt auer-

auerſus à contemplatione cœleſtium, terreſtribus inhies; neque tantummodò humi acclinis, ſed ſub terra merſus, infelicius viuas, & breuius. *G.* Aurifodinam ingredior. *R.* Nero Cæſar, ſuprema illa ſua nocte terribili, & miſera, ſed ſibi debita, vt quoddam ſpecus ingrediens, ignominioſam mortem, & ludibria populi perſequentis euaderet, à ſuis admonitus, negauit viuum ſub terram ſe iturum. Tu nullo metu impellente, ſed auaritia rapiēte, viuus is ſub terram: neque hinc te almum cœli limen retinet, illinc atræ telluris horror excludit. Quid mirum; per omnes terras quærendę diuitiæ, homines fatigant, quando & ſub terram quæſitæ, & effoſſæ, tartareos exagitant manes. Vtque ait Naſo:

Itum eſt in viſcera terræ,
Quæſque recondiderat, ſtygiiſque admouerat vmbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.

G. Aurifodinam inueni. *R.* Vetus eſt verbum: Sæpe vnus leporem mouet, alter capit. Inueniſti prædam, quàm plurimi concupiſcant; vnus rapiat, & tu ille forſitan vnus non ſis. Circum optabila fit concurſus, & periculum eſt, inueniſſe vnum, quod cupiant multi, nullus partiri velit. Hæc eſt cauſa, cur, cùm Italia [vt ait Plinius] metallorum omniū fertilitate nullis cedat terris, interdictum id vetere conſulto patrum atque occultatum eſt, vt Italiæ parceretur. *G.* Auriferam terrā fodio. *R.* Labor certus, euentus ambiguus. Quid, ſi multum inuenias, ſed non tibi? quid, ſi tibi inueniſſe peius ſit, & nihil inueniſſe erat melius? Humano ſæpe gaudio mœror eſt proximus. *G.* In aurifodinam deſcēdi. *R.* Inter homines quæri ſolet, quod inuentum, mergat in tartara; tu apud tartarum quæris, quod

te tollat ad ſuperos. G. Aurifodinam reperi. R. Pronum iter ad inferos inueniſti.

De inuentione Theſauri. DIAL. LV.

Colligethesauros quos nulla æruge peredit;
Nec tineæ, nec quos fur malus abripiet.

GAV.

THeſaurum reperi. R. Caue dolos, & inſidias fortunæ. Hamis eſca prætenditur: Viſcus, & laquei blandum aliquid præ ſe ferunt. G. A. Theſaurum inueni. R. Multis theſaurus mors fuit: vt nullum corpori periculum ſit diſcrimen eſt ingens animæ. Non ſatiant opes deſiderium, immò nec mitigant, ſed accendunt: humana cupiditas ſucceſſibus inardeſcit, & creſcente auro, creſcit auri ſitis, & quærendi ſtudium, minuiturque virtus, quæ vna mors animæ eſt. G. Theſaurum mihi ſors obtulit. R. Pondus infeſtum, contrariumque modeſtiæ. Nil ſibi non arrogat, quem repens fortuna beauerit. G. Inſcius in theſaurum incidi. R. Tutiùs forſan in colubrum incidiſſes. Cùm enim diuitiæ auri, & argenti; virtutum inopiam afferre ſoleant; idque ſit omnibus proprium tum præcipuè repentinis; quòd aliæ, ſi ſenſim nocent, dum & vero aliquid detrahunt in dies, & opinionibus falſis robur adiiciunt, hæ ſubitum pariunt ſtuporem, improuiſoque impetu mentem turbant. . Theſaurum inuentum domi abdidi. R. Quod in hac tua lætitia ſummum eſt; inueniſti grauem, & inutilem terræ fæcem: pudeat cœleſtis naturę animum his attolli. G. Thelaurus inſperatus obtigit repentè. R. Hũc manſurum credis; at repentè deſinet. Quæcunque ferè citò creſcunt, citò occidunt. Subitæ opes, quæ ſi felicitas ſomniantis.

De

De Fœnore. DIAL. LVI.

Ingens est vsura malum, malæ pestis in Vrbe;
Impia non aliud tartara maius habent.

GAV.

PEcuniam in tuto fœnore posui. R. Est & qui bene inuentis, malè vtitur, & qui malè inuentis, peiùs & pessimè. Tu pecuniam inueneristi non vt diues fieres; sed vt malus, non tam malus [vt auguror] futurus, ni pecuniam inueniſſes. Sũt enim, qui successibus nequiores fiunt; non Dei munus agnoscẽtes, neque illi saltem similes, de quo scriptum est: Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei; sed apertam sibi cœlitus nequitiæ semitam existimantes. Inueneristi ergò pecuniã, qua dedecus mercareris, & exanime metallum animæ tuæ sarcinam faceres infelix. G. Fœnus bene posui. R. Malum non bene poni dixeris, sed deponi. Siquidem malum pondus excusseris bene erit; alioqui, vbicunque posueris, dum ad te pertineat malum esse non desinet. GAV. Fœnus optimum bene collocaui. RA. Quomodo bene collocetur malum videris. Sanè quantò opimius malum, tantò est peius. Notum illud Dauidicum: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Quantò ergò ditior fœnerator, tantò & nequior tantò maior auaritia, maior impietas. GAV. Fœnori studeo. RA. An nulla artium erat, cui meliùs studeres? An erant multæ, sed huic aptius erat ingenium? An quid rei est, vt huic vni studio animum applicares, quo, nescio, an aliud vsquam fœdius inuenire potueris, aut vilius; aut tam miseri prorsus & deiecti animi, tanquam inertis iudicium? Tot vndique patent artes: tot viuendi viæ: pessimam omnium elegisti: quòd quietior visa est, sedere, scil. & numerare dies, ac velocissimi finem mensis expe-

ctare;non intelligens, tibi quoque horas dieſque, & menſes, & annos currere; vt nexis tuis, ſic & tibi terminum inſtare; ſic inquam, illis, vt tibi; ſic tibi vt naturæ debitum ſoluas, turpiter parta deſtituens, & incertus tui. Extorques ergo pauperibus, quo ignotos dites, & futuri ſemper metuens iudicij & obſcœnæ interim non dominus; ſed cuſtos pauidus rapinæ, fame preſſus, & infamia. Mirarer in vrbibus politicis huic flagitio locum eſſe, niſi eſſet & reliquis. Itaque, cum paulò ante hoc tempus fœneratores, vt leproſi, à conſortio hominum ſegregati agerent, nec tantùm ad eos nullus accederet, niſi egenus ſed etiam vt malè olentes; atque contagioſi ab obuiis vitarentur, nunc iam nõ modò cũ populo ſed cũ principibus conuerſantur, & matrimonia contrahũt, & dignitates adipiſcũtur. Tanta vis eſt auri, immò quidem, quod pro monſtro audias. ipſi, quos Deus omnipotens male perdat, principes fœnerantur, tam leuis animæ, famæque iactura, tam ſuauis, vndecunque quæſitæ pecuniæ odor eſt. *G.* Fœnerari iuuat. *R.* Turpis delectatio, & miſera. *G.* Fœnerari ſolitus ſum. *R.* Si Catoni credimus, hominem occidiſti. *G.* Fœnerator ſum. Artificium aliud non didici. *R.* Hic auaritiæ clypeus, hæc cauſa prætenditur; quòd, ſi diſcere volenti, quoque difficile eſt; quid diſcat inuitus. *G.* Semper Fœnerator. *R.* Semper igitur miſer eris, ſemper cupidus, ſemper inops,

De Fertilitate ter.a. DIALOG. LVII.

Si vinus largis agri prouentibus, eſto
Munificus, large ſemine ſis melior.

GAV.

FErtilis ager eſt mihi. *RA.* Vim fœcundatoris intellige, doniſque cœleſtibus ſic vtere, ne diſpliceas largienti, quod ita demum ritè fa-

facies,si & sobrietatem & modestiam fertilitas nõ excludet,& vbertatis in partem,egeni venient,atque amici. Nil soli dulce,nil sapidum.*G.* Agrum fertilem exquisitissimè colo. *R.* Non homo terræ, sed terra homini seruire debuerat hominum culpis effectum est,ne terra possessori suo sine labore, respondeat. Inculta messem horridam,lappas, & tribulos paritura,hanc ferro sollicitare mirisque blanditiis mollire , mortalis coëgit indigentia. Hinc fluxit initium sanctissimæ, & innocentissimæ quondam vitæ. Nunc vni ex multis; & prisco labori,& nouis vitiis obnoxiæ,postquam nihil inuidiæ , atque auaritiæ inaccessum , rusticas etiam casas vrbana piacula pertasere. Certè vltimos hominum,rusticos malos fuisse conuenit,vnde illud poëticum

Extrema per illos iustitia excedens terris vestigia fecit.

Sed verendum,ne qui mali fuerant nouissimi,primi sint vt si vnquam esset ad virtutem reditus & ad priscos mores,in hoc quoque sint vltimi.Nunc ad ipsam agriculturæ artem redeo,quæ magnis olim tractata viris atque ingeniis in pretio fuit , in qua vt multis in rebus altum locum Cato Censorius tenet,de quo cùm verissimè scriptum sit,optimus senator,optimus orator,optimus imperator, tandem laudis ad cumulum illud est additum, sine æmulo,siue sine exempio sui temporis agricola:quem puderet igitur cum Catone terram colere , quis omnino sibi turpe aliquid duceret quod pulchrum ille sibi duxisset , qui præter corporis atq; animi virtutes rerumq; gestarum gloriam etiam de Hispania triumphasset? Quis sollicitare atque hortari boues erubescceret , quos in sulcum vrgeret illa vox,quæ tot magnos exercitus in prælium accendisset,tot ancipites caussas disertissimè

peroraſſet? quis raſtrum atque aratrum faſtidiret, quod illa triumphalis ac philoſophica manus attingeret? quæ inſignes de tot hoſtibus victorias peperiſſet, tot de rebus optimis præclaros libros ſcripſiſſet, ſiue ad Philoſophiam, ſiue ad hiſtoriam, ſiue ad vſum vitæ ſpectantibus, quales ſunt, quos de hoc ipſo quod nunc loquimur, ſcripſit. Primus equidem colendi auri præcepta collegit in formam artis, ac redegit in literas, ſecutique illum multi alij, quorum quidem humile illud ac depreſſum artificium, nobiliſſimis atque altiſſimis verſibus extulerunt, quos tunc memorans, nec humanæ immemor neceſſitatis, agriculturam certè non improbo. Nunquam tamen, aut ſcriptorum claritas aut inopiæ metus coget; vt liberalibus, & honeſtis artibus præferendam cenſeam, nec æquandam quidem. Quamuis enim eoſdem, duces ſimul, illuſtres, & agricolas, primum illud imperij tempus habuerit, mutata iam ſpatio res eſt. Neque [vt fragilior nunc natura eſt] ad res tam varias ingenia noſtra ſufficiunt. Hac ætate igitur, excellentibus viris agriculturæ operam dare, non pro arte, vel negotio, ſed pro otio, & curarum alternatione permiſerim; vtque interdum teneros ramos pubeſcentibus gemmis inſerere, luxuriantia folia curua falce compeſcere, laſciuos palmites, prolis in ſpem, ſcrorbibus cauis infodere, ſitientibus pratis querulos riuos prono calle diuertere, illos ſinam: ſic fodere pertinaciter; atque arare: totoque animo incumbere terris, niſi neceſſitas cogat, indecorum atque indecens docto fortique viro arbitror, cui nobilioris exercitii deeſſe materia vix poſſit. Natura parens optima: dum multas mortalibus artes daret, ipſa

etiam

etiam distinxit ingenia, vt cui quisque erit aptissimus, illi insistat. Videbis aliquem, qui mediocri ingenio, tam solerter, aut arua sulcet, aut maria, vt in hac re cuiusuis acumen philosophi, nulla sibi conferri possit industria, stultum, & inglorium fuerit cum alio, non in tua, sed illius arte contendere, vbi toto maior vertice, minor appareas, & victor in maximis ac multis, paruis in rebus facilè vinci queas. *GAV*. Ager hac mihi æstate prę fertilis fuit. *RA*. Proximam operire: prę sens sæpe fertilitas venturæ sterilitatis arra est : rara quidem sine intermissione prosperitas. *GAV*. Diligenter agrum colui. *RA*. Bene, si nil melius quod faceres, fuit. *GA*. Colui vineam exquisitè. *RA*. Lætam cum illa fortè vindemiam pactus an & cum pruina, aut etiam cum grandine pepigisti? *GAV*. Solito largiùs aruum seui. *RA*. Plures pasces grues rure, plures domi mures, volucrum hospes, ac vermium, lolij excussor areę compactor, horrei architectus, meten-tium seruus, ac terentium. *GAV*. Seui agrum largiter. *RA*. Esto, in spe bona metes: quod seuisti triticum, atque sollicitudinem: nisi illud est verius, quod triticum plurimorum, sed anxietas tua est: &, vt propriè dixerim, ager ipse est animus, cultus intentio, semen cura, messis labor: hanc vberrimam percipies. *GAV*. Rus optimè colui. *RA*. Dicam, quod mireris. Illi ipsi antiqui agricolæ, viri fortes : quibus gloriæ fuit agricultura, colendum bene censuerunt: sed non optimè: incredibile primò forsan auditu, at experientię comprobatione, verissimum. Vix enim fertilitas sumptum æquat: estque apud ipsos veteres hominis, atque agri comparatio non inepta, vt vterque, si sumptuosus fuerit, quamuis & quæstuosus, reliqui nihil, aut modicum sit. Neutrum

magni igitur existimandum. G. Summo studio terram colo. R. Te mallem coleres; sed terrestre animal terram amas. nec multum tu illam quam nūc percolis, impinguabis. Cole agrorum atque arborum quantum vis, neque multos terræ pedes ad vltimum occupabis, neque [vt ait Flaccus]

Harum, quas colis arborum,
Te, præter invisas cupressus,
Vllabrevem dominum sequetur.

De Viridariis. DIAL. LVIII.

Delectant flores, & amœni gramina campi;
Quæ tamen & molles reddere sæpe solent.

GAV.

AMœna mihi sunt viridaria. R. Habent hæc interdum fateor, honestę aliquid voluptatis nonnunquam etiam inhonestæ: æquè igitur studiosos. ac voluptuosos videas vmbrosis secessibus delectari. Nam & ingenium locus excitat & ad pœnitentiam quosdam, alios ad incontinentiam, & lasciuiã exhortatur. Nec de nihilo est, quòd summus, orator, dum infesto reo adulteriũ obiiceret, amœna, in quibus id commissum esset, loca descripsit, quasi ad flagitium stimulos: non locis ergo, sed animo gaudendum est, si talis obtigit, qui bene locis omnibus vti norit. G. Secretis viretis affluo. R. Secretum Tiberij viretum, & secessum Capreæ quis ignorat? Pudet, pigetque exequi, quæ itidem omnibus nota sunt; ille senex Hircinus loca illa seposita, quibus probris infecerit. Quanto autem glorioſius, arido in rure exul Scipio Affricanus vixerat; quàm suis in voluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igitur. Non in locis, neque vllis, præter animum, rebus. habitat omnis vestra felicitas. Vnde & qui solitariam vitam, recessusque abditos laudarunt, sic intelligi voluerũt, si his animus

animus vti sciret & non aliter. Proinde quem tu de viretis tuis fructum colliges expectãdum erit, at tũ demũ quid pronuncie, videro. Nã si locis tãtũ gloriaris, quæ tua nudius tertius non erant, & tua forsitan cras non erunt, ac, si ritè cõsideres tua etiã nunc non sunt, alieno proculdubio gloriaris? Quis hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te, si gelidæ per æstatẽ alpes? Si Olympus nubibus altior? Si ramosus, ac frondifer Apẽninus? Quid si lucidus Ticinus? Si amœnus Athesis? Si sonorus Sorga? Hæ, si laudes sunt certè non sunt hominum sed locorũ, tuũ sit expedit, quo lauderis. Decoris spatior viretis. Refert, quænã curę interim, tuo in pectore spatientur. Nam quid iuuat arcula in eburnea vnguenta olida condidisse? quid pulchris in locis turpẽ animũ? Quot in rupib. horridis sanctissimi floruerũt viri? Quot in pratis virentibus turpes adulteri marcuerũt? Adde quòd nõ animis solùm sed corporibus, vitæq; hominũ interdũ loca huiusmodi nocuisse cõpertum est; non tantũ haustu aeris immodico, sed ferro etiã occultoq; impetu. Quis non legit apud Curtiũ, amœnissimos nemorũ recessus, & vireta illa Medorũ manu consita regum, ac Satraparũ curã, & præcipuã [vt prohibent] voluptatẽ? Atqui in illis, iussu ebrij ac vesani regis adolescentis interfectus est Parmenio clarus senex, & [ni fallor] Macedonũ primus ducũ. Quis non nouit Caietani littoris flexũ illũ quo nullus sub cœlo pulchrior, nullus amœnior: illic iussu temulẽti & crudelis Antonij occisus est Cicero. Et poterat vtcunq. tanto viro locus conuenire, vt postquã scilicet Romæ mori fato vetitũ erat florido in rure moreretur florentissimus oratorũ, vtique optimus. Sed & modus, & author mortis prorsus indignus fuit. Spatiabatur illis fortè tunc in locis C-

cero, vrbanas fugiens procellas; &, vel ad philoſophiam; vitęque cultum, ſuo more noui aliquid cogitabat vel Remp. miſeratus de ſtatu pătriæ conceptum dolorem animi, oculorum oblectatione leniebat; quando ab illo omnis hoſte virtutis, immiſſi carnifices, talem virum abſtulerunt mũdo, qualẽ [vt auguror] ſæcula nulla reſtituent. Sic eſt, igitur loca delectabilia ſæpe inſidiis opportuna ſunt, dũ licentiùs ibi, laxiúſq; degitur, auerſiſque magis ſenſibus à circumſpectione periculi. Nam & laqueo denſis ſyluis ferę, & viſco volucres, faciliùs in ramis viridibus capiuntur. *G.* Lætus in viridariis & curarum vacuus dego. *R.* Lętitia, curarúmque vacuitas cautioni ſemper aduerſa eſt, dũ ſua nempe quiſque pericula, dum communem humani generis ſtatum omnes acriter cogitant, vix aut lætus valde; aut curarum vacuus quiſquam viuet, neque locorum ſpecies, neque opum ſpes obliuionem attulerit impendentium malorum. *G.* Libenter in viridariis meis verſor. *R.* Non hercle libentiùs, quàm apri, & vrſi. Non refert autem vbi ſis, ſed quid ibi agas. Nunquam te locus nobilitauerit, ſed tu locum: neque id aliter, quàm preclarum ibi, & inſigne aliquid moliendo.

De Gregibus, & armentis. DIAL. LIX.

Formoſi pecoris ſi cultor amore traharis,
Te pauper potiùs, quàm pecus, ipſe trahet.

GAV:

GAudeo gregibus, & armentis. *R.* Brutinum gaudium. *G.* Armentis, ac gregibus, abũdo. *R.* Belluina proſperitas, quam belluæ peperere. *G.* Amo greges, & armenta. *R.* In omni amore, amantis, & amati ſimilitudo ſuſpecta eſt. *G.* Armenta gregęſque amo. *R.* Amatis omnia, niſi vos inuicem, ac virtutem; quæ imprimis erant amanda,

da negligitis, & quæ negligenda diligitis. *G.* Amo armenta gregésque. *R.* O miseri rerum vtilium amatores, oforésq; nobilium: amatis, quæ se, nec amari sentiunt, nec amantibus vicem reddunt. Cũ interea, nec vos vicem reddatis amantibus; totúmque hoc malum facit auaritia, vt non modò seruũ ingenuo, sed pecus homini præferendum existimetis. *G.* Armentorum gregúmque ingens copia est. *R.* Si per te ipsum illos pasceris, quid, nisi occupatissimus pastor eris? Officium vile, laudatum licet a multis, ante alios à Catulo Veronensi; sin per alios non tu pastor, sed pastorũ seruus, pastorumque dolis expositus. Nunc vicinus obfuerit, nunc præcipitium nunc morbus, nunc abactor; quotidie demum aliquid fingendum, vnde damnum tibi dolórque, & illusio. Magna verò pars mali fuerit illusor rudis. *G.* Armentis ac gregibus diues sum. *R.* Laudatæ diuitiæ, sed incertæ & casib. multis obnoxiæ; fraudibus rapinis pestibus, quæ tam crebræ, támque validæ sunt vt sæpe totos greges, totáque lacerent armenta; nota pestis quam Lucretius, quamque illum sequens Maro, descripsit. Et quàm multas putas famosas minus scriptorũ penuria, sed damnosas æquè? *G.* Diues sum gregibus, & armentis. *R.* Vagæ, patentésque diuitiæ quę [non dicam] arcula, vt aurum, vt gemmæ, sed ne domo [licet ampliſſima] claudi possint; tam nec à seruis, nec à furibus nec à feris atrocioribus tutus es, omnibus in tuas diuitias datum ius. *G.* Gregibus & armentis gaudeo. *R.* Gaudes semel doliturus millies nullus dies sine rumoribus mœstus ibit. Nunc irruerint Sabæi tulerintque omnia; nec non pueros gladio percusserint; vt pecuoso illi quondã nunciatũ seni est; nunc bos cornu fregerit, nunc crus equus, nunc vagantẽ lupus aguum,

nunc infectũ gregẽ mors inuaserit. Non sat miseri vestris malis,& mortalitate propria visi estis,nisi mortes quoque brutorum animalium lugeretis?

De Elephantibus,& Camelis. DIALOGVS LX.

Grandia sunt dominis animalia magna voluptas,
Sæpe tamen famulis damna dedêre suis.

GAV.

SVnt mihi Elephantes. R. Cui quæso vsui,pacis ne,an belli? His,duo illi notissimi hostes Italiæ,Pyrrhus,& Hannibal, quib. Romanas dũ turbare acies sperant,suas turbauere. Animal gratie prorsus,& enorme,quódque[vt ex historiis nosti]sæpe suis exitio fuit, aspectu mirũ, & mole,& specie,& odore,& stridore terribile,effectu autem inutile,procuratione difficile. G. Est mihi ingens Elephas. R. Fuerunt olim in Italia Elephãtes,non venatu quæsiti illi quidẽ,sed ab hostib. capti,& in triũpho ducti, quosq; prima fronte terruerant,equos Italos victores in capitoliũ secuti;erepti autem Pyrrho;Carthaginensibus verò non ereptitã tũ,sed etiam interdicti. Sic.n. in conditionibus pacis,quam victi petierant,nominatim cautũ; vt,& quos haberent domitos,traderent,& alios nõ domarent;ita sensim obsoleuit vsus Elephantũ,non solùm in Italia,vbi longè aduenæ, vique aducti erant;sed in Africa etiã & Ægypto,quæ illorum sunt viciniores origini. Itaq; & in Italia auorũ memoria,vnicũ Frederico Romanorũ principi,fuisse,& nũc Ægypti tyrãno,non nisi vnicũ esse,fama est. Vtrunque verò ad spectaculum potiùs,quàm ad vsum. Sic in India,atque Æthiopia,exterarum tædio gentium liberati, syluas patrias incolunt Elephantes. Tu quis es,qui Elephante gloriari videris,altérne Annibal? qui vno vectus Elephante, vnoque fretus oculo Italiam fatigauit. Ego hanc

hanc belluam, etsi humani æmulam intellectus, ab authoribus proditam, & moribus miris insignem, habendo tamen inutilem, & ineptam, & regiæ potiùs luxuriæ, quàm priuatæ fortunæ habilem dico; quæ domum impleat, horreum exhauriat. *G.* At camelos habeo. *R.* Vna est penè ratio vtrorúmque, nisi quòd elephas turribus, camelus sarcinis ferendis idoneus, cóque vtilior aptiórque: si consilium petis, vtere belluis, quas his, vbi vitam agis, mundi partibus genuit natura, parens prudentissima, quæ & belluas, & alia, suis quęque climatibus aptiora distribuit. *G.* Camelum habeo. *R.* Tria millia habuit, & amisit Iob: & morbi, & raptores, & infecta pascua, & ruinæ, & mille casus, vestra vndique armenta circunsident; campi, & colles, & mœnia perduntur assiduè. Quid his facias, quæ non stant? Bona vestra ferè omnia in perpetuo motu sunt, &, quam, insita virtute animi, deberetis famam quærere, peregrinorum animantium nouitate sectamini.

De delectatione Simiæ. DIAL. LXI.

Iucundos tibi si præbebit Simia ludos,
Si modus abfuerit, simius alter eris.

G. AV.

SImia delectabilis est mihi. *R. A.* Fœdum animal aspectu, triste animal effectu, de quo, quid aliud, quàm tædium speres? Quicquid domi reperit, aut corrumpet, aut sparget. Si his, atque huiusmodi delectaris, vtique delectabilis Simia tua est. Monstruosam belluam vocat Cicero, nec minus aliquid mirum dicit, quàm vrnam sortium euertisse, idque pro ostento, Græcorum in historiis scriptum esse, iure optimo doctissi-

mus irridet, cùm verè mirum potiùs videri debeat; si non omnia vertat, ac dissipet. *G.* Ludicris animantibus abundo. *R.* Turpe simul, & ludicrum esse aliquid non potest. Quis enim in turpitudine ludus est? Quin immò ab omni, quod oculos, aurésque, & nares, & animum afficiat, fugiendũ est: corrupti gustus est amara diligere. Sed hic vester est mos, turpibus delectari; neque verò turpia, & inepta tantùm animalia; sed, quo nihil est fœdius, obscœnos etiam homines, linguáque, & moribus odiosos, in delitiis habetis; &, ad summam, quantò quidque deformius, tantò vobis acceptius, chariúsque: hæc, in rebus omnibus, vniformis est regula, hic amor, hæc indoles, hoc studium, hæc vestri iudicij laus est.

De Pauonibus. DIAL. LXII.

Irrequietum animal gallina est, atque columbâ,
Pro magno damno, commoda parua ferunt.

GAV.

PAuonibus affluo. *RA.* Ex illorum caudis argioculis reperisse consilium fuerit, ne pedibus noceat, notissima tegularum pestis. *G.* Pauones multos habeo. *RA.* Auem visu pulchram, non inficior, atque amœnam; sed hæc voluptas oculorum, multo aurium tædio pensanda est; quibus contra illum tartareæ vocis horrorem, vel fugæ, vel Vlysseæ picis auxilio opus sit; vt sileam, omni peius tædio, vicinorum odium, ac lamenta; vos verò, dum imperiosæ, & nihil intentatum relinquenti gulæ pareatis, nec aliena, nec vestra incommoda cogitatis; obliti, hanc viris olim fortissimis sollicitudinem non fuisse, quando intacti pisces, & feræ, & volucres

tutæ

tutæ erant; &, præter pēnas, nil in pauone placebat [vt Naſo ait.] Neque enim ſanè, quid in hac aue tantopere placeat, inuenio, præter nobilitatem carnium; quæ non putreſcere dicuntur, longum etiam in tempus, ſi ſeruentur; quod & tibi licitum experiri, & expertum ſe aſſerit Auguſtinus. Ita veſtram famem, niſi adſit ambitio, nec cibus ſatiat, nec voluptas. Pauonem certè, cibi gratia Romæ primus occidiſſe fertur Hortenſius Orator vir eloquio clarus, moribus delicatus, & mollis, vt fœmina, ſed qui morum plurimos, eloquij autem raros habet imitatores. *G. V.* Pullos nutrio. *R.A.* Impedimentum domui, eſcam vulpibus, areę ſuffoſſores, quorum vngulis, & puluerem ſolum ſemper, & nunquam ſuperficies æqua ſit. *G.AV.* Gallinarum magnus eſt numerus. *R.A.* Vt ceſſent tædia, penè par fructus, & impenſa erit; magno pretio, longiſque clangoribus exiguum ouum conſtat. *G.AV.* Sed abundo opibus. *R.A.* Non mortalis modo ſed volatilis, & fugitiua felicitas tua eſt. *G.AV.* Aluearia multa ſunt mihi. *R.A.* Nō minùs in quolibet, quàm vel in magna vrbe negotij, vel in caſtris ſtrepitus eſt, nunc examina fugient, nunc pugnabunt reges, nunc tinnitu æris, nunc iactu puluueris res egebit, vt ſalua ſit. Sæpe omnia expertus, nil perfeceris, qui, cùm ditior eſſe credideris, nudus ſis; proinde, ſi ſeruandi ſtudium, cum melle contuleris; mel amarum voces. *G.AV.* Sed columbis arduo. *R.A.* Atqui apūm in thalamis ſiletur per noctem [vt Vergilius ait] In columbario autem, nunquam: vix eſt animal inquietius columbo. *G.* Plena mihi ſunt columbaria. *R.* Sunt qui litigent, & qui gemant, qui diebus domum fœdent, noctibus ſomnum frangant. Ea magni gaudij materia.

De Piscinis. DIALOG. LXIII.

Et iuuat, & licitum est, piscando fallere tempus,
Omne tamen tempus perdere pisce, nocet.

GAV.

PIscinas mihi extruxisse gaudeo. *R.A.* Non puto, feliciùs extruxeris, quàm Salomon. Cùm te ergò conuerteris ad vniuersa opera, quæ fecerint manus tuæ, & ad labores, in quibus frustrà sudaueris, videbis in omnibus vanitatem, & afflictionem animi; vt vnde gauisus fueris fortasse doleas, iacturam existimans, & temporis, & impensæ. *G.AV.* Feci mihi piscinas. *R.A.* Non satis est, gulæ causa, omnes terras lustrare; aquæ etiam tentantur; &, in regno suo, piscibus carcer erigitur. *G.AV.* Piscinas impleui. *R.A.* Libertatem piscibus abstulisti, ac naturæ domum; quosque illa sanos fecerat, ægrotare docuisti. *G.AV.* Coëgi aquas in piscinam. *R.A.* Vim aquis intulisse, in Iulio Cæsare, tanto illo quidem viro, notatum: & superbiæ datum vides. Quid in te igitur speres? *G.AV.* Pisces in viuario concluси. *R.A.* Pennatas volucres vinculis, & imperio coercetis; quid mirum, si pigris quoque piscibus imperatis? Omnia prorsus in vestra potestate; & vestris subiecta sunt pedibus, laborioси, & cupidi mortales, præter vnum animum, quem regere, & frænare, vel non potestis, [vel quod est verius] non curatis. Itaque vagus, & indomitus ille vos agitat, & in omne vanitatum genus, ac scelerum impellit, qui, si vobis, immò si rationi subditus, atque obediens esset, ad meliorem finem, rectiori calle vos duceret; præstarétque, vt multa, quæ cupitis, spernueretis. *G.AV.* Pisces incluсos in piscinis habeo. *R.A.* Cùm omnia subdita sint vobis; vide,

quàm

quàm decorum sit , esse vos subditos voluptati, rei omnium vilissimæ , rerum nobilissimos omnium, quæ sub cælo sunt. Sed sic est, omnibus imperare vultis, vt libidini seruiatis. Neque verò nouus hic error, nec plebeius, sed antiquus & illustrium: piscinas, ac viuaria ostrearum, primus instituit Sergius Orata, Baiano in littore. Sub idẽ tempus, reliquorum piscium viuaria incepit Licinius Muræna, vterque cognomen, seu illud agnomen à pisce sortitus. En præclaræ agnominum causæ , quòd ille scilicet Oratam appetit, hic Murænam. En, qui Africani, & Macedonici titulos mereantur , & forsitan non curarum minus hi, suis in piscibus capiendis, & condiendis, inque suis viuariis extruendis susceperant, quàm Scipio, & Paulus in liberanda, atque ornanda patria, suisque victoriis, ac triumphis. Ita penitus verum sit, quod quidam dicunt, quantitate curas hominum penè pares , qualitate verò longè impares? Atque, vt mala semper exempla imitatorum turbis affluunt; secuti sunt Licinium hunc nobiles viri, Philippus, Hortensius, ac Lucullus, vir alioqui memorabilis ; qui viuario simplici non contentus , illic prope Neapolin montem scindi fecit, non minori sumptu , quàm quo sibi villam erexerat , requiem captis piscibus meditatus , fluctu æquoreo sciſſæ rupis clausſtris, instar tranquilli portus immisso. Quamobrem Magnus Pompeius, vt qui non viuaria, sed imperia cogitarent, haud illepidè hunc Lucullum, Xerxem togatum; hoc est, montium effossorem nuncupabat. Quid de aliis? Murænarum viuaria primus fecit Curus quidam, nescio quis. Nam, cum omnibus Murænis suis , adhuc malè noscitur, quarum illi copia tanta fuit , vt earum sex millibus

triumphalem cœnam Iulij Cæſaris adornaret: vt hic quoque ſuos imitatores habuit nominatim Hortenſium Oratorem [de quo ſuprà diximus] virum, qui nunquam molli defuit exemplo. Ita veſtræ literæ ſæpe nihil detrahunt inſaniæ. Nonnunquam verò [quod mireris] adiiciunt, dum licere ſibi omnia exiſtimant, qui literas didicerunt, & multa ſibi arrogant, quę ſine literis non auderent. Et hic ergo viuarium habuiſſe dicitur, Baiani tractus in litore, ibíque inter cæteros piſces, ſic Murænam vnam dilexiſſe, vt extinctam luxerit. En amor egregius. En docto, grauique viro dignus fletus, qui nec ſui temporis bella domeſtica neque proſcriptiones, ac ciuium mortes fleuiſſe legitur; nec Cannenſem, ſi ſuum in tempus incidiſſet, fleturus fuerit ruinam; Muræna obitum fleuit; tanta hæs leuitas facit, vt iuniori venia debeatur. Antoniæ ætas, ac ſexus excuſabiliorem reddit ineptiam, quæ murenam ſuam tamen non defunctã, gemuiſſe, ſed viuentem aureis inauribus coluiſſe traditur. Sic, vt Baulos [id erat villæ nomen] ipſis Baianis in finibus, multos, ſpectaculi nouitate cõ traheret. Fuerunt & viuaria cochlearum, & aliæ piſcium vanitates atque imprimis lupus tyberinus, inter duos præcipuè pontes captus. Sed ſatis multa de alienis erroribus. Tu, quò plures his implicitos vides, eò diligentius caue, ne ſimilibus impliceris; neque tibi nunc vſum piſcium, ſed nimis magnam curam rerum ignobilium interdico.

De

De Auiariis, Auibusque loquacibus. DIAL. LXIIII.

Qui guſtus varios elementa per omnia quarit,
Et mortem, & morbos contrahit ante diem.

GAV.

AVes varias in auiario concluſi. *R. A.* Iam piſciũm minùs mirer ergaſtula. Sunt & volucrum, quibus latior, ac liberior patria cœlũ erat. Inuenit gula venationem, inuenit piſcationẽ, inuenit aucupium; nec cepiſſe ſatis eſt, quas liberas natura creauerat, niſi etiam aſſeruentur. At quantò erat honeſtius gulã cogere, parabilibus atque facilibus cõtentari & ſyluas feris, maria piſcibus, aërémque volucribus linquere, quàm in his tantũ ſtudij ponere, quantùm, ſi captandis in virtutibus poneretur, illas pridem [nã minimè fiunt fugaces] optimo ſtudio quæſitas, intra animi habitũ clauſiſſetis, vnde nec effugere poſſent, nec auferri. *G.* Auibus auiarium impleui. *R.* Rem nequaquam neceſſariam & quęſitu, nec minùs cuſtodia difficilem, peruetuſtam tamen, cuius ante mille quadringentos annos Romæ author fuit Lælius quidam, cognomento Strabo, vir equeſter: non ille quidem Lælius ſapiens habitus; qui ſi auiaria reperiſſet, nomen ſapientiæ perdidiſſet. Quædam ſunt inuentu [vt videntur] vtilia ac iucunda, quæ tamen ingenia alta dedeceant. Qui piſcinas qui auiaria inuenerunt, quid aliud, quàm gulæ ſtudium habuerunt? quod virtutis cultoribus alienum eſt. *G.* Incluſi pingues turdos, & turtures. *R.* Sed non tardos tortores; tot illecebris irritata gula ſupplicia exigit ſtomachi laborantis. An non ſatyricum illud audiſti?

Pœna tamen præſens, cùm tu deponis amictum.
Turgidus, & crudum pauonem in balnea portas.

De pauone loquitur. Formosa etenim, & famosa est auis; sed non sola, quæ præcipitem gulam plectat. Gulæ quidem oblectatio, gustus breuis; ipse quoque mox in nauseam versurus, ni coerceas. Pœna autem longa cruditas, indigestio, bilis, morbi, sæpe etiam & mors. I nunc turdis pinguibus, ac turturibus gloriare. *G.AV.* Habeo loquaces coruos, ac picas, & psittacos. *R.A.* Lætatus his Augustus Cæsar, eos magnis emit pretiis, qui victorem, ac triumphantem Cæsarem salutarent. Cumque subinde alij, atque alij ingererentur, satis se salutatorum talium domi habere, respondit; ponens illi metam vanitati nisi coruus ipse nouissimus, loco illo mirabili, pluris se, quàm cæteros redimi coegisset. Et hæc quidem in Saturnalibus leguntur. Quid in naturali vicini nostri Veronensis historia? Coruus ille tam docilis è sutrina; vbi impensè alebatur, in publicum euolare solitus, & Tiberium Cæsarem, Drusumque, & Germanicum nominatim, totum denique Romanum populum salutaret tanta plebis gratia, tantoque omnium fauore, vt cum eum vicinus, vel inuidia, vel ira percitus, occidisset, ingenti omnium mœrore occisor ipse ex ea vicinia pulsus primum, deinde etiam à populo interfectus fit. Coruus autem operosis exequiis, & solemni funere elatus, ac traditus sepulturæ. O ineffabilis populorum semper insania: in illa vrbe fletum, & sepultum coruum, & eius interfectorem, Romanum ciuem morte multatum; in qua, nec Africanus, maior sepulchrum habuit, nec minor vltorem, quia [fridiis placet] coruus hic populum salutabat, vt diximus, illi autem non salutabant, sed salutem populo, gloriamque contulerant. Adeò gratior vox coruorum, quàm virorum virtus illustrium. Neget nunc aliquis

tutum

tutum populi consensisse iudicio: quanquam veris æstimatoribus non sit mirus publicus hic virorum fortium contemptus? cum ab his coruorum, volucrumque loquacium miratoribus, & diuinæ voces, & cœlestia aspernantur oracula. *G.* Formosus est mihi psittacus. *R.* Solus nempe omniū torque aureo insignis, nisi phœnix & ipse esset, auium torquatus, & præterea suæ vnicus speciei. Verum psittacus salutator magnus & præsertim principum, quasi illum planè adulatorem fecerit natura. Vnde distichon illud innotuit:

Psittacus à vobis aliorum nomina discam,
Hoc didici per me dicere, Cæsar aue.

G. Est mihi pica disertissima. *R.* Cùm perrari sint homines diserti, tibi disertissima pica est? loquax fateor, & salutatrix est sedula, vnde & illud.

Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.

Certè de huius auis intentione, discendique studio, mira, nescio an vera, narrantur. Illud imprimis vix credibile, propositum ei verbum, si oblita sit, angi illam grauiter, & affligi, molestiamque animi, tacita meditatione testari; si ipsum sibi verbum ad memoriam reducatur, mirisque modis hilarescere, At si prorsus seu verbi difficultate, seu memoriæ imbecillitate vincatur, præ dolore etiam interdum mori; vt iam minus mira Homeri mors poëtæ sit habenda, si tamen illa etiam vera est. Neque verò picis omnibus hæc docilitas datur, sed his tantùm, & quæ glande cibum, nomenque percipiunt, & apud vos vulgò glandariæ vocitantur: picarum species, & forma insignis, & ingenio. *G.A.V.* Dulcisonam, canoramque luscinian nactus sum. *R.A.* Et hanc

quoque, sturnum græci, latinique sermonis dociles inueniri; & turdum insuper, sua ętate sermones humanos imitantem, Romæ fuisse author est Plinius secundus. Quod de sturno nuper publicè notum fuit, quem seriatim plurima verba proferentem humanis accentibus, sæpe in ipsius Plinij patria, & audire tibi contigit, & mirari. Nam de psittaco iam trita resest, vt mirabilis iam esse desierit. Quoties hunc auditis cibos vnum, atque alterum, clara voce, poscentem? Quoties nutritorẽ suum proprio nomine vocantem, atque, vt persuaderet, multa illi gestuum, ac verborum dulcedine blandientem? Quoties sic ridentem, vt astantes in risum cogeret, nec omninò alitis, sed veri risus hominis crederetur? Quæ, quanuis ita sint, tamen hi omnes, luscinię præsertim, multò melius [mihi credite] suis in ramis canerent, quàm vestris in caueis; nisi quia vestra cupiditas nihil æstimat, nisi quod sibi proprium fecit; cùm natura fecerit cuncta communia: sic vltra suos fines atque vltra suũ nomen tendit auaritia. G. Aues innumeras con-
gregaui. R. Vt multas, siue, vt omnes habeas phœnix, puto, deerit, siue vnus, siue est nullus; siue illud in fidem recepimus, quod quidam tradiderẽ anno vrbis octingentesimo, Auem hanc ex Arabia in Ægyptum euolasse, captámque ibi, & Romam delatam, atque in comitio spectaculo, populo expositam, supremam tandem [vt credibile est] mortem obiisse; quod vltimum, falsum esse non dubitant, qui de primis magni dubitant authores. Ita cùm omnes aues habueris mirabilem, pulcherrimámque omnium non habebis. Dolens, & indignans iocor: vt quid enim semper pueri inanibus gaudiis exultatis? Vtque ait Salomon: Vsque quò paruuli diligitis infantiam? Quin aliquando con-
uertimini

uertimini ad correctionem meam: vt idem ait; si quidem ipsa eadem sunt, quæ loquor. Sinite ô cęci aues in syluis agere, nidificare, & pasci, & canere, & errare. Vos inertis plumas animi ad cœlum pandite, atque humo vos attollite; enitimini non volucres captare, sed volueres fieri. Túque, his omissis, de quibus loqui pudet, si quid habes, quo lætari virum deceat, profer.

De coniugij claritate. DIAL. LXV.

Viuere coniugio sine si natura dedisset,
Libertas, sociâ, magna, carere thorâ.

G. AV.

VXorem duxi nobilem. *R.* Mallem tibi non tantùm picas, ac psittacos, sed bubones, strigésque domi esse: illi canerent ista iurgabitur; illi aliquid nunciarent, hæc peraget; illos excludere licet, hanc non licet. *G.* Claro coniugio ornatus sum. *R.* Speciosa vinctus es catena, vnde te sola mors liberet. *G.* Claro coniugio felix sum. *R.* Casto felicior, felicissimus cælibatu. *G.* Pulchro cõiugio illustratus sum. *R.* Anceps vxoris electio: deformis facilè fastiditur; Formosa difficilè custoditur; ea lege, qua inter formam corporis, atq; animi castitatẽ, lis prope perpetua est. Sed vt, quod rarissimũ est, cõtingat; & formæ pudicitia iuncta sit; vberiùs tecum agã; accedant & fœmineæ dotes aliæ, nobilitas, census, opulentia, fœcunditas, atq; facundia, famæ integritas, morũ candor; scito, tuũ limen his immixtam subintrasse superbiam: vt iure Satyricus videatur malle Venusinam, quàm Corneliam Gracchorum matrem, Africani filiam, paternis triumphis, ac gloria insolentem.

G. Nobi-

G.AV. Nobile coniugium, & honeſtum obtigit. *R.A.* Quid de faſtu, faſtidioque ais? Parumne fœminei mores noti? Diſce ferre, diſce pati, diſce charos pellere, vni coniugio vacandum eſt. Amicitiarum ſcopulus, vxor imperioſa; & viri affectuū moderatrix. *G.AV.* Generoſa mihi vxor obuenit. *R.A.* Grauis ſarcina, duræ compedes, liberos humeros, atque olim liberos pedes prement. Durum dictu, durius cogitatu, duriſſimum perpeſſu, non vnius lucis, ſed totius vitæ hoſpes; forſitanque hoſtis, vacuam præſidiis, inuaſit domum: vnde illam [vt dixi] veteris repudij ſpe ſublatas ſola ſcilicet mors excludat. *G.AV.* Coniugem gratam duxi. *R.A.* Erras, illa te duxit, diu nimium fueras tuus; acceſſit ſponſo domina, carnifex priuignis, æmula ſocrui, familiæ iugum; coquinæ labor, onus penui, ſumptus arculæ, ornamentum aulæ, diurnum ſpectaculum feneſtræ, lis nocturna cubiculo. *G.AV.* Vxor mihi venit amantiſſima, *R.A.* Cum amore ſi neſcis: Zelus, & ſuſpiciones, & querelæ ſubeunt; immortale duellum domi habes; ipſis & voluptatibus, & iocis inimicitiæ erumpent, nec ad menſam, nec in thalamo tutus eris, nullum tempus litigio vacabit, media nocte pugnabitur. *G.AV.* Exoptatas nuptias contraxi. *R.A.* Cum coniuge nuptias, cum pace diuortium. *G.A.* Vxor contigit, cui vnicè placeo. *R.A.* Meliùs forſitan diſpliceres: non te amando premeret, atque attereret, & cogitare, & res tuas agere, & ſomnum carpere ſineret: nunc vxori placens, nil quod tibi placeat, præter illam, ſperes; totum ſibi te vendicat, nec ſufficies totus. Si quò fortè ire velis, fugere te, fugæque cauſas fingere; ſi quid agas, oblitum ſui, ſi quid cogites, iratū ſibi; ſi cibo abſtineas, fordere res ſuas tibi; ſi ſomno ceſſeris, externa te venere

nere fessum dicet. Denique vt vxori placeas, tibi, atque aliis inutilis sis oportet. *G. AV.* Vxorem habeo quæ me ardenter amat. *R. A.* Melius amaret castè, piè, & sobriè, ac verecundè: ardens enim amor, quid nisi incendium est animæ? qua ardente quisnam tibi modestiæ, quis reuerentiæ coniugali, quis tranquillitati locus, aut quieti? Ardenter te amat vxor; nisi vicissim se amari senserit, tepescet, amoremque odio mutabit; sin æquandus tibi est amor; & tu ardeas, necesse est, vniquè deditus sis amanti, Zelotypæ coniugis vir insomnis, nunc blanditiis, nunc querelis, fictisque criminibus excitandus, exercendusque per noctem; seu licentius oculum deflexeris, seu ridenti lentius arriseris, seu vicinam salutaueris, seu formam alterius laudaueris, seu domum seriùs redieris; postremò aliquid feceris, aut dixeris, quo suspectus, læsique reus sis amoris; quæ, si vita dici debet, quænam mors dicenda sit, nescio. Et hæc equidem de ardenti tuo amore sententia nostra est. *G. AV.* Est mihi perpetua thori consors. *R. A.* Et somni perpetuum exilium. Maritalis lecti rarus, ac tenuis sopor est, hinc voluptas, hinc iurgia quies nusquam. *G. AV.* Habeo vxorem fidelissimam. *R. A.* Fuisse fideles aliquas non nego, vsque etiam ad mortem. Et profectò homini, qui hoc vitæ genus elegerit, magnæ diuitiæ coniunx bona, & fidelis, maior tamen est acies aduersa. Nempe etiam illustrium multi, dolo coniugum periere. Sileo Danai truces, & crudentas nuptias, & infamem noctem, miserámque tot simul iuuenum stragem. Non hoc illi, quorum suprà meminimus, Graius Agamennõ, non Phryx Deiphobus neget, non ex vestris Africanus minor, non postremò recentior Alboinus rex, cu-

us impudica,& ſæua fuſus coniuge, nitidi Atheſis ripam ſanguis infecit. *G.AV.* Vxorem nobilem, caſtam, manſuetam, humilem & obſequioſam, piam,fidam,reperi. *R.A.* Mirus auceps;cornicem candidam inueniſti. Vix eſt tamen, qui inueniſſe ſe fuſcam putet.

De Vxore formoſa. DIAL. LXVI.

Aurea pro pedibus mulier ſpecioſa catena;
De formem nemo poſſet habere ſibi.

GAV.

FOrmoſa mihi vxor obuenit. *R.A.* Difficilem prouinciam nactus es:vigila,dixi iam;durum eſt cuſtodire,quod à multis appetitur. *G.AV.* Forma eſt vxori excellens. *R.A.* Solet forma corporis, vt multa alia, paritate gaudere, imparitatem,ac diſſimilitudinem aſpernari. Si par igitur tibi forma eſt, exerceberis, alioqui contemneris; vtrunque laborioſum. *G.AV.* Forma coniugis magna eſt. *R.A.* Et magna ſuperbia:vix eſt aliquid, quod æquè animum tumefaciat,& extollat. *G.AV.* Forma vxoris eſt maxima. *R.A.* Vidone caſtitas parua ſit. Scitum eſt illud Satyricum:

Rara adeò eſt concordia forma,
Atque pudicitia.

Vt hæc conſtent; morum inſolentiam quis ferat,& quotidiana faſtidia? *G.AV.* Formoſiſſima eſt vxor. *R.A.* Habes domi idolum ſumptuoſum,operoſum: videbis in dies peregrinos, nouoſque habitus: lauda hinc corporis habitudinem, quàm omnia deceant: hinc ingenium inuentricis ad cuncta verſatile: tum iacturam patrimonij lucrum voca. *G.AV.* Habeo vxorem formiſſimam. *R.A.* Habes idolum litigioſum inſolens: quod affuſus,

ſus colas:quod extra te raptus ſtupeas:quod adores:vnde totus pendeas.Summitte collum iugo,& contentus forma coniugis curaſque alias, & propriam libertatem procul abiice. Dicebam modò, caue, ne, quo quomodo aliam, præter illam laudes:ne quando oculos ab illius fronte diuertas:ne ſolito parciùs blandiaris : ſolito minùs inſanias: quicquid reſpueris,capitale erit:omnis ſanitas defectio.Viue denique ad vxoris edictum,& nutum dominæ ſuſpenſus obſerua:mancipium,non maritus. Hæc facito,ſi tanti exiſtimas aliquandiu formoſam thori ſociam amplecti,leniqúe ad tempus cute gaudere,& candido natos ex vtero, tanquam poma nobiliora pulchro de vaſe ſuſcipere.*G*.Vxorem habeo formoſam.*R*.Venenum dulce,compedes aureas,ſplendidam ſeruitutem.*G*.Forma delector vxoris.*R*.Vana,breuiſque delectatio. Nil forma fugacius,& præſertim fœminea : qui vxorem propter formam diligit,ciò illam oderit.

De Vxore fœcunda, & facunda. DIAL. XVII.

Garrula ſit tibi ſit coniux,fœcunda que prole,
Nulla quies fuerit nocte die que tibi.

GAV.

FOecunda mihi vxor eſt. *RA*. Multas tibi curas, multos pariet labores: vxor ſterilis vnica tantùm : at fœcunda quidem , ſarcina domus eſt multiplex.Notum eſt illud comicum.

Vxorem duxi:quam non ibi miſeriam vidi?
Nati filij,alia cura.

G.Non fœcunda tantùm vxor , ſed facunda eſt. *RA*. Hinc filij , & nutrices aderunt:hinc ſales & verba non deerunt,Habes cum qua diſputes,& vociferes:& Satyricum non audiſti,vbi ait?

Digitized by Google

Planè coniugium obscœnum : vbi non spe prolis ad cubiculum viri virgo, sed ad arculam, auaritiæ impulsu, dos concupita deducitur. *G.* Magnam mihi dotem vxor attulit. *R.* Dic veriùs, magnum pretium libertatis tuæ, quæ, si tibi chara esset [vt decuit] nullo eam pretio vendidisses. *G.* Ditissima mihi vxor obtigit. *R.* De moribus nihil narras. Nempe nihil, vt reor, de moribus cogitasti, deque optimis fœminæ dotibus, fide, verecundia, castitate, modestia. Sunt vobis ista contemptui & solùm in nuptiis vestris attenditur Dos, & Forma: hoc est Auaritia, & Libido, pronubæ matrimoniis his condignæ. *G.* Pecuniosissima est coniunx. *R.* Vide an non Themistocleum illud consilium, quo diffinit: Malle se virum pecunia, quàm pecuniam viro indigentem, rectè etiam ad fœminas trahi possit. *G.* Vxor mihi prædiues est. *R.* Quantò melius erat cum inopi requiescere, quàm laborare cum superba: melius esurire cum paupercula humili, quàm cum insolenti diuite litigare. *G.* Coniugis dos immensa est. *R.* Consequens est, vt elatio animi sit immensa: timor autem viri nullus. Non audebis vitia reprehendere, dum respicis dotem: non præsumes humiliare illam, per quam te memineris superbire, nec fastidia duntaxat, ac tædia, sed probra etiam & iniurias tolerabis. An fortè non Aurelij Antonini principis meministi illius, qui philosophi cognomen, ob Imperium non omisit? qui, cùm vxoris nosceret adulteria, & amici, vt eam, vel occideret, vel saltem dimitteret, hortarentur: respondebat: Si vxorem dimittimus, reddamus & dotem: dos autem erat Imperium. Vides, vt ingentis viri animum dos frænabat: tuum forsitan

non frænabit? *G.AV.* Dos quàm maxima, infinita, inæſtimabilis eſt. *R.A.* Dos matrimonij, oneribus upportandis, non auaritiæ æſtibus irritandis, inuenta eſt. Itaque, quò magis illam exaggeras, magis infamas, vt quæ vtrinque mole ſua noceat, & hinc dantis impudentiam, hinc concupiſcentiam accipientis, anctura ſit. *G.AV.* Eſt mihi maxima dos vxoris. *R.* Non quanta ſit dos, ſed qualis ſit vxor, refert; & in dote ipſa non quantitas certè, ſed qualitas æſtimanda eſt, vnde ſcilicet profecta, quibus parta modis: multæ magnæ dotes malis artibus ſunt quęſitę. Heliopolitanum, & Punicum morem noſti, quorum nuptis non pietate patria, ſed ſtupris, ac dedecore dos conſtabat.

De Gratis Amoribus. DIAL. LXIX.

Durius in terris nihil eſt, quod viuat, amante;
Vis res, & famam prrdere, tutus ama.

G.AV.

GRatis fruor amoribus. *R.A.* Gratis inſidiis opprimeris. *G.AV.* Gratis vror amoribus. *R.A.* Bene ais, vror. Eſt enim Amor latens ignis, gratum vulnus, ſapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum ſupplicium, blanda mors. *G.AV.* Amo, & viciſſim amor. *R.A.* Primum noſſe potes; ſecundum in ambiguo eſt; niſi fortè nocturnum mulierculæ tuæ murmur in teſtimonium tuum trahis. *G.AV.* Amor haud dubiè. *R.A.* Perſuaſit, vt video: nec magnum perſuaderi volentibus: omnis amans cæcus, & credulus. Quod ſi idem iuramento amatorio vis ineſſe: ſcriptum ab amante chirographum, tenera in glacie, teſtibus auſtris, in medium profer. Sed, ô inſane, nihil impudicæ præſertim, credas

das fœminæ: ſexus, ardor, leuitas, conſuetudo mentiendi, fallendi ſtudium, fructuſque fallaciæ; hæc ſingula, multoque maximè, hæc omnia quicquid illius ore prodierit, ſuſpectum faciunt. *G.AV.* Amo, quod iure animum delectet, & dulciter ardeo? *R.A.* Credis ex me audire, quod ille Magiſter amorum ait; Vt feliciter ardens gaudeas, & vento tuo nauiges voluptatis? Id quidem non conſilij eſt. Ego verò quò ſuauiùs arſeris, eò cautiùs ex incendio fugiendum conſulo. Tunc ſunt mala periculoſiſſima, cùm delectant. Sæpe ſuauitatem hanc duriſſimus finis exaſperat. *G.AV.* Amo, amorque. *R.A.* Vt ſi ita; quid, niſi duplex nodus; nexus arctior, graue diſcrimen: meliùs de te ſperarem, ſi amares tantùm, non etiam amareris: etſi enim facilitatem amoris, atque difficultatem æquè nociuam quidam dicant, quòd facilitate animus capiatur, cum difficultate contendat; egò tamen ita ſentio, nihil ad amandum efficacius, quàm amari: contraque nihil eſſe, quod magis ab amando deterreat, quàm ſcire ſe non amari, nec amatum iri credere: quamuis id non facilè creditura ſit cœca, & cupida mens amantis; qui vnus eſt ex illo grege, de quo ſcribitur: Quod qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt. *G.AV.* Amo ego cum gaudio. *R.A.* Qui quàm malè ſibi eſt, non ſentit, obtorpuit; qui malo ſuo gaudet, inſanit. *G.AV.* Apud me, fateor, delectabile eſt amare. *R.A.* Odioſum mallem, ac moleſtum; quò & fuga mali promptior foret, & propinquior ſpes ſalutis; nunc delectatio morbum alit: ſanus enim fieri reſpuit, quem delectat ægrotare. *G.AV.* Vt liber apud me quidem ingenuum eſt amare. *R.A.* Vt quiſque ſapit, & loquitur; apud me verò ſeruile prorſus, &

Digitized by Google

languidum, & quod fortiſſimos etiam viros emolliat eneruetque: dicam, quod nemo eſt, qui neſciat, nemo erit, qui audiens, non miretur; ſic magnarum rerum recordatio, vel ſcientibus admiranda eſt. Néue omnia ſequar; quod nec neceſſarium puto, nec poſſibile; duarum toto orbe clariſſimarum gentium duos longè præſtantiſſimos duces ad memoriam reuoca. Iulius Cæſar victor in Gallis, in Germania, in Britannia, in Hiſpaniis, in Italia, in Theſſalia, in Ægypto, idemque mox in Armenia, in Ponto, in Affrica, & rurſus in Hiſpania ſupremo marte victurus in medio tantarum victoriarum, ab amore regio interim apud Alexandriam victus eſt. Hannibal apud Ticinum, apud Trebiam, apud Traſimenum, apud Cannas victor, ac demum in patria vincendus ſua; priùs apud Salapiam Apuliæ oppidum, quo inexcuſabilior ſit, meretricio amore ſubactus eſt. Quanta tibi videtur mali vis, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leni frangat incurſu, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinculis liget? Linquo fabuloſa, & vera nimis; In belluas transformatum Iouem; ridiculis Martem vinculis implicitum; duris nentem penſa digitis Herculem. Ad hæc, & Leandrum fluctibus, Biblida lachrymis, Prochryn telis viri, propria cuſpide Pyramum, Hyphin laqueo pereuntem; quódque eſt certius, atque ſonantius, & Græcorum duces de Amore certantes, & notis Troiam flammis ardentem; abſque his omnibus; & mille ſimilibus; ſatis duo illi, quos præmiſimus, ad probandum, de qua agitur, vel magnitudine nominum, vel hiſtoriæ fide; ſufficiunt. *GAV.* Amo. Quid de odio dices, ſi amorem damnas? *RA.* Vt tu accipis, vtrumque dam-

nabo; neque ideò bonum aliquid dicam, quod aduerſum malo ſit. Duo enim extrema ſibi inuicem aduerſa, paritérque à medio, hoc eſt, à virtute, diſtantia, pariter mala ſunt. *G.AV.* Ergò malum eſt amare? Hoc, ego fateor, malo, nihil melius inuenio. *R.A.* Credo, Hercle, vt eſt animus; ſed tua opinio rem non mutat. *G.AV.* Oderint quos delectat, ego amabo. *R.A.* Odium, atque amorem indifferentia dixerim. Nam vt odiſſe vitium, & amare virtutem, æquè laudabile eſt; ſic, ſeu virtutis odium, ſeu vitij amor æquè damnabile. Et, ad ſummam, vix inuenies, quod per ſeipſum ſic laude, vel infamia dignum ſit, quin paucis additis, laus, ac vituperatio, altera locum ſumat alterius. Tu, quid ames videris. *G.AV.* Quid amem niſi quod cæteri? *R.A.* Non omnes idem amant. Fuerunt, qui amarent Deum tam enixè, vt pro amore hoc, omnia quidem & ſeipſos, vitamque ſuam proiecciſſe, lucrum ducerẽt. Fuerunt qui non altiùs aſpirantes, pro nuda virtute, aut pro patria idem facerent: numerarem, niſi innumerabiles eſſent. *G.AV.* Ego, nec in cœlo fui vnquam, nec virtutem vidi; amo, quæ cerni poſſunt. *R.A.* Si nihil amas, niſi quod cerni poteſt, nihil igitur magnum amas. Quid, quod directè obuias præcepto illi vulgatiſſimo? Nolite amare quæ videntur, ſed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Vos autem cœci animo deditiſque oculis, æternum nihil, non dicam amare, ſed nec intelligere, nec cogitare quidem idonei: vobiſcum peritura ſectamini, & pudendos affectus honeſto tegentes velo libidinem dicitis amorem: illum colitis, illum, fandi licentia, Deum facitis, vt probra veſtra, quæ vix

cœlum tegit,excuſet. Quid enim Deo authore, fit perperam? Ite iam,erigite Deo veſtro aras ac thura porrigite;ille vos ad cœlum euehet. Immò verò cœli Deus illum, & vos trudet in tartarum. *G.AV.* Iuueniles ludos in calumniam trahis:amo,da veniam. *R.A.* Si ab offenſo poſcenda eſt venia, ipſe tibi ignoſce: neque enim alium, quàm te lædis; &, ab miſer,quos inter ſcopulos fragilem cymbam agis? *G.AV.* Iuuat ita viuere,nec intelligo quidnam vetet? *R.A.* Miſerum eſt peccare,miſerius delectari,miſerrimum excuſare,atque amare peccatum; & tum demum conſumata amentia eſt, cùm ad ſtudium voluptatis, opinio quædam honeſtatis acceſſerit. *G.AV.* Amo, nec nec poſſum aliter,nec volo. *R.A.* Poſſes nempe ſi velles,& forſan adhuc,voluentibus annis,voles:ſi quidem,cùm in multis,tum præcipuè in hoc morbo euenit, vt ſæpe virtuti tentatum fruſtrà remedium,vltrò dies longior afferat. *R.A.* Age igitur,lude,inſani,ſomno lætare; experrectus flebis. *G.AV.* Ego verò non flebo,ſed canam, meque ipſum, more amantium, carminibus conſolabor. *R.A.* Eſt hoc quidem,de quo multa dici poſſunt; &,quando huc me trahis,inſiſtam. Inter multas, fateor,mira hæc amantium amentia,non ſolùm apud vulgus, vbi, conſuetudine in naturam verſa, furor omnis excuſabilis, ſed apud vtriuſque linguæ doctiſſimos. Nam & poëtas Graiorum, & veſtros, quædam de alienis, multa de ſuis amoribus plauſibiliter conſcripſiſſe,compertum eſt:atq; vnde morum infamiam merebantur,eloquentiæ gloriam conſecutos. Tolerabilior apud illos Sappho: ætas,ſexus,animi leuitas,puellam excuſant. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorũ vtrique,

que non poëta modo insignis, sed vir fortis, & rebus gestis in sua Rep. clarus fuit. Seu quid ex vestris, Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo; quorum nullum fermè nisi amatorium, est poëma: quanquam, quid poëtas, quibus, nescio vnde, maior licentia data est, & non potiùs, vitæ duces, arguam philosophos; vbi hercle gaudeas, grauitatis multò plus vestris fuisse, quàm Græcis: vix enim occurret horum aliquis tam perditus, qui [non dicam] tale aliquid fecerit, sed non liberè totum hoc vanitatis genus irriserit, atque damnauerit: apud illos tamen, non communes quosque, sed seueriſſimos philosophorum, Stoicos, ipsumque [quod miraberis] Platonem, in hoc errore versatos scimus. Amaturum quidem sapientem volunt Stoici; & sanè, si de amore conueniat, non falluntur. Amabit enim Deum sapiens, vt dixi, amabit & proximum, amabit virtutem, sapientiam, patriam parentes, filios, fratres, & amicos; &, si verus sapiens fuerit, etiam inimicos amabit, non propter illos [fateor] sed propter eum, qui hoc iubet. In his omnibus [oro te] quis locus est pulchritudini? Sic enim Ciceronis Tusculano diffinitum legimus: Amorem ipsum conatum esse amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. Quis tam cœcus, vt non videat, quid sibi velit hæc pulchritudo? Rectè ergo quærit illic Cicero; Quis est enim, inquit, iste amor amicitiæ: cur non deformem adolescentem quisquam amat, neque formosam anum? nimirum ætas, & forma cum delinimentis suis, sunt huius amicitiæ fundamenta; quæ honestiùs sic dicitur, quàm libido: quid si tamen apertis, sanisque oculis facilè cernitur? Itaque tota res eò redeat, vt, sit amor quisquam in rerum natura, sine sollicitudine, tur-

piq́ue deſiderio, ſine ſuſpirio, & ardenti cura, ſit hic ſanè permiſſus ſapienti. Vacat enim omni libidine, vt Cicero idem ait, omniq́ue tumultu, atque angore animi, quæ maximè vitanda ſunt ſapientibus. Cæterùm, non, vt fando rerum facies velari, ſic mutari veritas rerum poteſt: ſermo autem nobis nunc, non, niſi de libidinoſo amore ſuſpectus eſt: qui his multiſq́ue aliis magnis malis vacare nullo poteſt modo. Et hæc quidem de Stoicis. Ad Platonem venio, qui philoſophorum princeps, imò [vt aiunt] philoſophorũ Deus. Etſi in hoc multi litigent: in omni autem quæſtione, non plurium, ſed maiorum, meliorúmque iudicio ſtandum eſt, Plato, inquam, vtique ſummus vir, de amoribus ſuis, etiam turpibus, quanquam vero philoſopho nulla libido non turpis, & inconceſſa ſit [pace tanti viri dixerim] multa licentiùs ſcripſit, quàm quibus Platonicum nomen ſcribendum eſſet. Scripſit tamen, & quod nollem, ſcripta extant: neque tam celebris famæ notam, neque iudicium poſteritatis erubuit: curã hãc, metumq́ue omnem vincente impetu paſſionis, animum vrgentis, ſtiliq́ue dulcedine calamum excitantis: quę vel in turpi, pudendaq́ue materia, tanta illi eſt, vt Epicureis magis, quam Platonicis in rebus quaſi ſolis in luto Platonici radios cernas ingenij. Et hanc ipſam poſt Platonem, multis video cauſam fuiſſe, vt ſcripta relinquerent, quæ vel honeſtiùs non ſcripſiſſent, vel conſultiùs deleuiſſent, & multis, vt idem faciant, futuram eſſe coniicio: ſed famoſiorem attigi. Proinde, quod ad reprehenſionẽ attinet inſaniæ talis, & aliqua diximus, ac multa, & varia dici poſſunt: quod ad remedium verò, non pauca. Nam ad illam, quam dicis conſolationem mali huius quam tibi de carminibus peruenturã fin-

fingis, breuissimum Flacci carmen, ac percunctatio illa pro responso sit.

Hisciéne versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curásque graues è pectore pelli?

Loquendo, canendoque amor alitur, accenditurque non extinguitur, nec lenitur, vt, quos memoras cantus, & carmina tuorum, non fomenta, sed irritamenta sint vulnerum. *GAV.* Credere iam tandem admonitus, & expertus incipio; quamobrem, si libet, omissis aliis, ad remedia stilum verte. *RA.* Multi olim ista conquirere nisi sunt; in quibus Naso mirus medicus, morbi amantior, quàm salutis: cuius quædam leuia, quædam fœda, vel inefficacia, tamen est aduertere. Scripsere alij, inter quos Cicero breuiter, potenterque: ad summam, pauca hæc sunt, quæ, de multis electa, probauerim: loci mutatio, quæ, vt corpori, sic animo ægrotanti; salubris interdum est. Euitatio omnium, fugaque diligens, quibus amati vultus memoria retraharis, occupatio quoque, traductioque animi ad alias curas, nouasque sollicitudines, quibus morbi veteris vestigia deleantur. Cogitatio vehemens, assidua, quàm turpe, quàm triste, quàm miserum. Postremò quàm breue, quàm labile, quàm nihil sit omnino; quod difficultatibus tantis appetitur; quàm facilè, quantoque meliùs vel impleri aliter, aliisque viis, vel contemni penitus possit, atque abiici, interque rerum vilissima deputari. Multos præterea curauit pudor, quod maximè generosis animis accidit, dum obseruetur infami a irrisioque, dumque se digito signari, vulgique fabulam fieri dolent, dum sub oculos redit rei fœditas, fructu vacua, plena dedecore, plena periculis, plena doloribus, ac pœnitentiæ causis; ad extremum, prodesit excusa-

tionibus, ac falsis opinionibus reiectis, veras induere, nihil hic naturam, nihil fatum, nihil stellas agere, nihil denique, nisi solam animi leuitatem atque liberum iudicium. Est enim in ægrotantis arbitrio, vt sanus fiat mox, vt bona fide velle cœperit, & blandæ consuetudinis, nexus dulces abrupe rit, laborioſum certè, sed volenti possibile. Est quidem [vt grauissimè ait Cicero] illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam esse, nisi opinabilem, nisi iudicio susceptam, nisi voluntariam. Etenim, si naturalis amor esset, & amarent omnes, & semper amarent, & idem amarent; neque alium pudor, alium cogitatio, alium satietas deterreret. Nempe hoc vltimum satietas, à quibusdam inter remedia ponitur: ab aliis autē amor nouus, quo, vt censent, vetus amor, quasi clauo clauus, pellitur: quod quamuis Artaxerxi Persarum regi, quem Assuerum sacræ vocant literæ, & suggestum ab amicis, & effectum vtile deprehensum, author expressior sit Iosephus: de euentu quidem non litigo. de electione pronuncio. Itaque duo hæc vtilia fortassis interdum, semper certè periculosa crediderim: si neque horum aliquo, neque omnibus conualescas, ad morbi causas animo recurrendum erit. Hæ verò [ni fallor] primæ omnium, ac maximæ sunt, valetudo, & forma elegãs, opes, otium, iuuenta. Vt corporis ergo, sic animi morbis contraria optimè medebuntur ægritudo, deformitas, inopia, graue negotium, senectus errorum inuenilium castigatrix eximia. Hæc mihi sunt vltima; dura quidem: sed, pro magnitudine pestis, optanda remedia.

De-

De ortu filiorum. DIALOG. LXX.

Non semper miser est sterilis cui contigit vxor;
Nam patribus nati tristia sæpe ferunt.

GAV.

NAti mihi sunt filij. *RA.* Geminatum malum, ponduſque domesticum. *GAV.* Filij mihi sunt nati. *RA.* Laborioſa vxor, laborioſior amica, laborioſiſſima demum proles. *GA.* Nati filij. *RA.* Dulcedo amariſſima, & fel melle circumlitum. *GAV.* Nata mihi est dulcis soboles. *RA.* Fontem tibi grauium curarum domi natum credito. Nunquam sine metu, atque angoribus vitam ages. *GAV.* Filios genui. *RA.* Nec timere, nec sperare, nec vota facere noueras. En discès tuo periculo, discès & parentes orbos miserari, discès & in breui vita longas curas texere, teque longiora negotia ordiri: discès his, quæ nil ad te dertineant torqueri; quæ visurus nunquam sis disponere. Ad postremum, discès amare plus alium quàm te, discès ardentiſſimè diligere, tepidiſſimè diligi; duras artes. *GAV.* Filios habeo. *RA.* Nũc primùm intelligere incipis, quid ipse debeas parentibus tuis. *GAV.* Filios procreaui. *RA.* Seuisti arborem inexhausto percolendam studio, quæ te, dum viuas, exerceat, cuius nullos forsitan, aut seros, & fortasse post obitum, fructus legas. *GAV.* Filij mihi sunt, *RA.* Si boni, iugis timor, sin mali, sempiternus dolor: interim solamen ambiguum, certa cura. *GAV.* Habeo filios. *RA.* Habes vnde viuus doleas, mortuus agnoscaris. Habes & vnde sæpius mori possis. *GAV.* Pater filiorum sum bonorum. *RA.* Quantò meliores filij, tantò periculosior conditio tua est. Nescis, quam dolendi materiam gignendo quæsieris, quos lachry-

by Google

mis aditus in tuam domum patefeceris, quantum in te ius morti, miseriæque præbueris. O matres miseræ, ait Horatius: O patres miseri, dico ego. *G.* Optimorum pater filiorum sum. *R. A.* Optanda mors tibi integro est, ne fortè viuus esse desinas, quod delectat, & aliquando cum Nestore à sociis quæras, cur tam diu vixeris. *AI.* Votiua felix lætusque sum sobole. *R. A.* Felicitas anxia, sollicitum gaudium, & sæpe mœstum, felicitas misera. Possem multos illustrium proferre, quorum felicitati nihil magis obstitit, quàm quod filios habuerunt.

De Filio infante festiuo. DIAL. LXXI.

Arboris vigermen spem fallit sæpe coloni,
Si quandoque patri spem rapit ipse puer.

GAV.

INfans filius festiuus est mihi. *R. A.* Modò ne ista festiuitas in dolorem desinat, & quò tibi præsens lætior infans tuus fuerit, eò mœstior sit digressus. *G.* Infans est mihi bonæ spei. *R.* Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: sæpe in ipso flore præciditur. Vtique nil dulcius, sic ferè nil amarius. *G. AV.* Infans est mihi blandissimus, atque multiloquus. *R. A.* O, ne istæ blanditiæ vertantur in lachrymas. Res est dulcissima [fateor] infantuli aspectus, & alloquium, vtque est apud Statium Pampinium:

Syderei vultus, & verba ligatis
Interrupta modis:

quæ dum audiuntur, mulcent, dum audiri amplius non possunt, cruciant: nec sine sensu doloris ad memoriam reuertuntur: sic humanis in rebus, sed in nulla magis, dulcedini opposita semper amaritudo est. *G. AV.* Delector filio infante iucundissimo

diſſimo. *R.* Non prohibeo delectari ne naturæ obſtem, ſed in omnibus modum quæro; ſine quo nihil bene agitur. Volo te parciùs gaudere, vt ſi dolendum fuerit, poſſis & parciùs dolere; & moneo cogitare, facilè fieri poſſe, vt arundineo baculo inſiſtas, vel in caducum te parietem inclinaueris; quod ſæpe dixiſſe fertur Adrianus princeps, cùm Ælium Verum puerum pulchrum, ſed fragilem, adoptaſſet; & tecum canere poſſis Maroneum illud.

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

G. Gaudeo de infante meo. *R.* Sic gaude, vt doliturus, ſiue ille, vt dixi, acerba morte defungitur, ſiue, quod eſt multò grauius, quódque ſæpiſſimè accidit, è gratiſſimo infante, fit ingratus, & inobediens adoleſcens. *GA.* Multùm gaudeo de infante filio. *R.* Nemo tam ſtultus agricola eſt, qui de flore multũ gaudeat: fructus eſt exſpectandus; tũc gaudẽdũ modicè. Interim tẽpeſtates grãdines, & vredines metuendæ ſunt, frænãdúmq; metu gaudiũ.

De inſigni natorum forma. DIAL. LXXII.

Forma pudicitiam prodit, forma eruit vrbes;
Forma ſua eſt multis maxima cauſa necis.

GAV.

INſignis eſt natorum forma. *RA.* Si tuam tibi formam contemnendam me docente, didiciſti, quanti alienam ſis facturus, intelligis. *GAV.* Forma filiorum magna eſt. *RA.* Magnum maribus diſcrimen, fœminiſque quàm maximum. Iam primùm pulchritudo & caſtitas rarò cohabitant. Nam nec volunt, víxque, ſi velint, liceat: cùm humana omnia, tùm in primis pudicitia hodie malè tuta eſt; præſertim vbi formæ

egregiæ iuncta est: sunt quibus inuidetur, sed intra fuos fines sese tenet inuidia; dolet; irascitur, nihil vltrà: quidam illæsi, inter multorum odia senuere; quidam perpetua; & ad vltimum inconcussa viguere tyrannide: quot assiduè placato mari nautæ, quot per syluas saluis mercibus prætereunt mercatores; nec pyrata illis, nec his prædo obuius? Quam tu mihi formosam intentatã dabis? Casta licet, obsidebitur, oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot resistet? Admouentur muris scalæ blanditiarum; machinæque munerum & latentes sub terram, fraudum cuniculi: si his artibus non proficitur, manu improba vis affertur: si fidem quæris, famosissimos raptus ad memoriam refer. Forma multos tentauit, & tentandos præbuit, quosdam strauit; &, vel in crimen impulit, vel in mortem. Fuit apud Hebræos, exemplum tentationis acerrimæ, Ioseph; sed discrimen prouidentia cœlestis in gloriam vertit. Apud Graios, Hippolytus, & Bellerophon: apud vos; Spurina, ne tentaretur, propriis se manibus deformauit. Non apud primos, virgo Thamar; non apud secundos, Graia Penelope; non apud tertios, Romana Lucretia tuta fuit. Non apud omnes, plurimæ, vel tentatæ passim, vel oppressæ. Hi sunt formæ fragilis, & caducæ fructus; qui persæpe, non opulentas tantùm domos, sed ingentes vrbes, & magna nonnunquam imperia euerterunt. Notæ sũt historiæ. Certè, nisi formosa adeò fuisset Helena, Troia mansisset incolumis: nisi tam formosa Lucretia, Romanum regnum non tam velociter corruisset: nisi tam pulchra Virginia, nec tam citò decemuirale illud imperium defecisset; nec Appius Claudius, sanctus legifer Romanis, libidine victus, famam in rostris, vitam in vi. olis

ſiniiſſet : denique ſi formoſæ minùs innumerabiles aut fuiſſent non tot raptæ, aut decerptæ, in tot probra tantáſque animæ ruinas ex arce pudicitiæ cecidiſſent: quare effectus formæ bonos quos inueneris renuncia, vt cum contrariis comparẽtur. G. Formoſiſſimus filius eſt mihi. R.A. Forma hæc Meſſalinæ cuiuſpiam cum libidinem excitarit, eligę, vtrum vis, aut neget, & amantis imperio oecumbendum; aut annuat, & Claudij gladio pereundum erit. Caſtitate igitur mortem, adulterio autem nihil, præter exiguam vitæ morulam quæſierit : & hoc ſibi illa inclyta, & excellens forma contulerit. In hoc ergo, vt in reliquis mediocritas bona: ſi extremorum alterum eligẽdum eſſet, forma gratior, ſed gibbus eſt tutior. G. Eſt mihi nata pulcherrima. R. Circunſpice inſidias, vim caueto. Iaſonem putas aut Theſea, aut Paridem vnum eſſe? Mille ſunt. Filiam habere ſollicitudo eſt, laborq;, formã adiice, metus ſit, quẽ, niſi morte aut ſenectute nõ fugias: nuptiis namq; alterius in domum metum transferes, non extingues. G. Præclara natorũ forma glorior & exulto. R. Gloriari, & lætari forma ſua iuuenes, vanũ vtique; ſed vulgare eſt. Gaudere autem ſenem forma iuuenũ ſuorum; quam vanitate plenam [ni deſipiat] obiectámque periculis videt, ſtultum prorſus & inſaniæ proximum. GAI. Cœleſtis filij forma eſt. RA. Legiſti reor Iliados Homericæ librum quartùm & vigeſimum, vbi Priamus, de Hectore ſuo loquens : Non, inquit, apparebat mortalis viri filius, ſed Dei: dixit hoc ille, ſed Achilles ei oſtendit hominis illum mortalis filium eſſe, non Dei: & tui nunc filij cœleſtis forma, quam memoras, [memento] deſipi, fœdariqúe poteſt; & dum durat; quanti pretij ſit, æſtimatio prærupta eſt. Hos

errores tamen,& has nugas,paternus amor immodicus,& recti iudicij hostis,parit. *G*. Formosissima mihi filia est. *R*. Vt nil aliud,sumptuosissima domus erit.

De Filij fortitudine. DIAL. LXXIII.

Res non magna viris, si fortia corpora sternant;
Vincere qui didicit crimina, fortis erit.

GAV.

EST mihi filius vir fortis. *R*. Quantò ille est fortior,tantò tu timidior sis,oportet. In nõnullos enim homines plura pericula,quàm in sui contemptores,hoc est viros fortes, congerit fortuna;nec immeritò. Cæteri enim sese abdunt, euitantq; impetum,illi se obiiciunt fulminanti. Recurre memoria præteritum tempus. Fortissimos ferè omnes violenta morte consumptos inuenies. *G*. Fortitudo filij ingens est. *R*. Fortitudo pulcherrima virtus est;sed comitata casibus variis,paratas lachrymas,& instructum feretrum habeto; omnibus mors vicina,viris fortibus contigua est. *G*. Vir fortissimus est filius. *R*. Est qui patriæ libertatem forsitan, stragem hostibus, sibi decus,tibi metum aliquando,metum semper afferat. *G*. Natus mihi fortis,ac magnanimus est. *R*. At,quid aliud,interfecto in filio, Creon gemit;nisi magnanimum bellicæ laudis ardorem? Quid Euander in Pallante suo,nisi nouam gloriam armorum & præ dulce decus primi certaminis? Quid aliud Priamus Hectorem,pauens,monet: nisi ne Achillem solus expectet? Quidve aliud hunc ipsum mater anxia precatur, nisi vt fugiat bellicosum virum? Quid denique vxor Hectorea, post viri mortem fati ignara, timere se dicit, nisi probitatem viri

miseram,& feruorem animi,non se in acie continentem bellatorum, sed cæteros præcurrentem; quod ipsum iam antè ab initio formidabat , vbi euntem ad bellum, his verbis alloquitur: Demonice , corrumpet te tua vis, neque misereris filij pueri,& mei miseræ matris,quæ citò vidua tuiero. Quid postremò Achillis genetrix, pro nato, timida dum diceret,

Iam pelago terrisque meus quæritur Achilles;
Et volet ipse sequi;

dúmque illum frustrà tam feruentis belli motibus ereptum,& imbecillem tranquilli senis in regiam inuectum,virgineis latebris occultaret? Omnes hos quidem fletus, & hos metus , nihil aliud,quàm martia vis,& virtus animosa pepererat. *G.* Valde mihi magnanimus est filius. *R.* Magnus animus,sine magna potentia, stultitia magna est. Magnanimitas recta, hominum est paucorum;quamuis & qui potentissimi videntur,quàm sint fragiles,multa etiam præter mortem, sed præcipuè mors declarat:vt breuiter,veréque dici possit. Nil imbecillius homine, nílque superbius. *G.* Filius est mihi magnanimus. *R.* Gaude ergò:habebis magnorum conatuum plenam domum,otij vacuam,& quietis:& sæpe optabis,non tam magnanimum filium habuisse. Ad summam, clara est fortitudo,magnanimitas speciosa,vtraque verò laboriosa,& turbida:tuta modestia,& tranquilla.

De Filia castitate. DIAL. LXXIV.

Castra pudicitiæ fœdo expugnantur amore;
Ni sint præsidio quàm bene tuta suo.

GAV.

Casta mihi est filia. *R.A.* Iucunditas magna

sed sollicita. Quantò enim castitas maior, tantò in eam vigilantior libido. Nihil tam ardenter inuaditur, quàm quod castis excubiis & fœmineo pudore vallatum est. Concesso calle corruptor it segniùs: & permissa tepentiùs appetuntur: multùm concupitæ rei difficilis solet esse custodia. *G.* Insignis natæ pudicitia est. *R.* Est, vbi res optima, rei pessimæ materiam præbet. Magna Lucretiæ forma fuit, sed nil æquè, ac spectata matronæ nobilis castitas, vesanum iuuenem in adulterium violentum, stimulis egit ardentibus. Sic bonorum donis abutitur nequitia reproborum. *G.* Castitas filiæ nota est. *R.A.* Opta, vt perpetua sit, apud poëtam legis:

Varium & mutabile semper,
Fœmina:

Quod, si Maro non diceret, nunquid minùs ideò certum esset? Quot adolescentulas pudicas primùm, post lasciuas annus vidimus? & ita præsentibus vitiis cum præterita castitate certantes, vt pudicè acti, quasi perditi temporis, pœnituisse videretur; quo nullum fœdius, illo in sexu, atque ætate ludibrium. *G.* Castissima mihi est filia. *R.* Si seipsam cognouerit, sciuerítque cuius est domini castitas: & illi gratias agens, ad custodiam boni sui totum animum intenderit atque in tutum intemerata peruenerit, erit [fateor] vnde & secum Deo gratias agas, & gaudeas magis, quàm si illam regiis nuptiis illustrasses. Est tamen interim [mihi crede] quòd timeas. Cùm sit enim in omnibus rara constantia, tum in fœminis nulla est.

De Opi-

De optimo Genero. D. A L. LXXV.

Non Socer à Genero, non hospes ad hospite tutus;
Tu sperasGenerum p(sse manere probum?

G.AV.

OPtimus gener est mihi. *R.* Debet is esse vel filio charior; si quidem filium casus affert, generum electio. Acceptum igitur filiæ fer, quæ nepotum debitrix, filium iam nunc dedit. *G.* Generum optimum sors tribuit. *R.* Sunt hoc in genere, & fidei insignis, & perfidiæ exempla. Raro, vel nunquam tam fidelis patri filius fuit, quã Augusto Cæsari Marcus Agrippa, quàm Antonino pio Marcus Aurelius erga quem, vsque ad illius vitæ finem, tribus ac viginti annis, ita se gessit, vt non modò amorem eius in filiam, sed imperij quoque successionem, vt filius; fide perpetua, ac sedulitate meruerit. At non talis erga Claudium fuit Nero, licet is quoque non suis meritis, sed matris ingenio principis filiam nactus, & imperium. *G.* Vnanimem, & concordem generum inueni. *R. A.* Vide, ne spes successionis aut bonorum competitio, concordiam hanc infringat. Quis enim non viuere illum optet, cuius sibi vtilem vitam videt? Sin, aut vita obstare, aliquò forsitan aspiranti, aut vtilior mors esse cœpit; seu videri; mutantur habitur atque affectus animorum: occultúmque mox odium erumpit. Quantæ sanè inter socerum ac generum possint esse discordiæ, vt sileam antiquam Danai fabellam, & Numerianum Apri soceri sui dolo nefario interemptum, insuper Stiliconem cupiditate imperij, & defuncti soceri, & generi viuentis oblitum, abundè Cæsaris, atque Pompeij notissimum est exemplum.

tionibus, ac falsis opinionibus reiectis, veras induere, nihil hic naturam, nihil fatum, nihil stellas agere, nihil denique, nisi solam animi leuitatem atque liberum iudicium. Est enim in ægrotantis arbitrio, vt sanus fiat mox, vt bona fide velle cœperit, & blandæ consuetudinis, nexus dulces abruperit, laborioſum certè, sed volenti possibile. Est quidem [vt grauissimè ait Cicero] illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam esse, nisi opinabilem, nisi iudicio susceptam, nisi voluntariam. Etenim, si naturalis amor esset, & amarent omnes, & semper amarent, & idem amarent; neque alium pudor, alium cogitatio, alium satietas deterreret. Nempe hoc vltimum satietas, à quibusdam inter remedia ponitur: ab aliis autē amor nouus, quo, vt censent, vetus amor, quasi clauo clauus, pellitur: quod quamuis Attaxerxi Persarum regi, quem Assuerum sacræ vocant literæ, & suggestum ab amicis, & effectum vtile deprehensum, author expressior sit Iosephus: de euentu quidem non litigo, de electione pronuncio. Itaque duo hæc vtilia fortassis interdum, semper certè periculosa crediderim: si neque horum aliquo, neque omnibus conualescas, ad morbi causas animo recurrendum erit. Hæ verò [ni fallor] primæ omnium, ac maximæ sunt, valetudo, & forma elegãs, opes, otium, iuuenta. Vt corporis ergo, sic animi morbis contraria optimè medebuntur ægritudo, deformitas, inopia, graue negotium, senectus errorum inuenilium castigatrix eximia. Hæc mihi sunt vltima; dura quidem: sed, pro magnitudine pestis, optanda remedia.

De-

De ortu filiorum. DIALOG. LXX.

Non semper miser est sterilis cui contigit vxor;
Nam patribus nati tristia sæpe serunt.

GAV.

NAti mihi sunt filij. *RA.* Geminatum malum, ponduſque domesticum. *GAV.* Filij mihi sunt nati. *RA.* Laborioſa vxor, laborioſior amica, laborioſiſſima demum proles. *GA.* Nati filij. *RA.* Dulcedo amariſſima, & fel melle circumlitum. *GAV.* Nata mihi est dulcis soboles. *RA.* Fontem tibi grauium curarum domi natum credito. Nunquam sine metu, atque angoribus vitam ages. *GAV.* Filios genui. *RA.* Nec timere, nec sperare, nec vota facere noueras. En discès tuo periculo, discès & parentes orbos miserari, discès & in breui vita longas curas texere, teque longiora negotia ordiri: discès his, quæ nil ad te dertineant torqueri; quæ visurus nunquam sis disponere. Ad postremum, discès amare plus alium quàm te, discès ardentiſſimè diligere, tepidiſſimè diligi; duras artes. *GAV.* Filios habeo. *RA.* Nũc primùm intelligere incipis, quid ipse debeas parentibus tuis. *GAV.* Filios procreaui. *RA.* Seuisti arborem inexhausto percolendam studio, quæ te, dum viuas, exerceat, cuius nullos forsitan, aut seros, & fortasse post obitum, fructus legas. *GAV.* Filij mihi sunt, *RA.* Si boni, iugis timor, sin mali, sempiternus dolor: interim solamen ambiguum, certa cura. *GAV.* Habeo filios. *RA.* Habes vnde viuus doleas, mortuus agnoscaris. Habes & vnde sæpius mori possis. *GAV.* Pater filiorum sum bonorum. *RA.* Quantò meliores filij, tantò periculoſior conditio tua est. Nescis, quam dolendi materiam gignendo quæsieris, quos lachry-

Digitized by Google

mis aditus in tuam domum patefeceris, quantum in te ius morti, miseriæque præbueris. O matres miseræ, ait Horatius: O patres miseri, dico ego. *G.* Optimorum pater filiorum sum. *R A.* Optanda mors tibi integro est, ne fortè viuus esse desinas, quod delectat, & aliquando cum Nestore à sociis quæras, cur tam diu vixeris. *GAV.* Votiua felix lætusque sum sobole. *R A.* Felicitas anxia, sollicitum gaudium, & sæpe mœstum, felicitas misera. Possem multos illustrium proferre, quorum felicitati nihil magis obstitit, quàm quod filios habuerunt.

De Filio infante festiuo. DIAL. LXXI.

Arboris vt germen spem fallit sæpe colono,
Si quandoque patri spem rapit ipse puer.

GAV.

INfans filius festiuus est mihi. *R A.* Modò ne ista festiuitas in dolorem desinat, & quò tibi præsens lætior infans tuus fuerit, eò mœstior sit digressus. *G.* Infans est mihi bonæ spei. *R.* Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: sæpe in ipso flore præciditur. Vtique nil dulcius, sic ferè nil amarius. *G. AV.* Infans est mihi blandissimus, atque multiloquus. *R A.* O, ne istæ blanditiæ vertantur in lachrymas. Res est dulcissima [fateor] infantuli aspectus, & alloquium, vtque est apud Statium Pampinium:

Syderei vultus, & verba ligata sono
Interrupta modis:

quæ, dum audiuntur, mulcent, dum audiri amplius non possunt, cruciant: nec sine sensu doloris ad memoriam reuertuntur: sic humanis in rebus, sed in nulla magis, dulcedini opposita semper amaritudo est. *GAV.* Delector filio infante iucundissimo

diſſimo. *R.* Non prohibeo delectari ne naturæ obſtem, ſed in omnibus modum quæro; ſine quo nihil bene agitur. Volo te parciùs gaudere, vt ſi dolendum fuerit, poſſis & parciùs dolere; & moneo cogitare, facilè fieri poſſe, vt arundineo baculo inſiſtas, vel in caducum te parietem inclinaueris; quod ſæpe dixiſſe fertur Adrianus princeps, cùm Ælium Verum puerum pulchrum, ſed fragilem, adoptaſſet; & tecum canere poſſis Maroneum illud.

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

G. Gaudeo de infante meo. *R.* Sic gaude, vt doliturus, ſiue ille, vt dixi, acerba morte defungitur, ſiue, quod eſt multò grauius, quódque ſæpiſſimè accidit, è gratiſſimo infante, fit ingratus, & inobediens adoleſcens. *GA.* Multùm gaudeo de infante filio. *R.* Nemo tam ſtultus agricola eſt, qui de flore multũ gaudeat: fructus eſt exſpectandus; tũc gaudẽdũ modicè. Interim tẽpeſtates grãdines, & vredines metuendæ ſunt, frænãdúmq; metu gaudiũ.

De inſigni natorum forma. DIAL. LXXII.

Forma pudicitiam prodit, forma eruit vrbes;
Forma ſua eſt multis maxima cauſa necis.

GAV.

INſignis eſt natorum forma. *RA.* Si tuam tibi formam contemnendam me docente, didiciſti, quanti alienam ſis facturus, intelligis. *GAV.* Forma filiorum magna eſt. *RA.* Magnum maribus diſcrimen, fœminiſque quàm maximum. Iam primùm pulchritudo, & caſtitas rarò cohabitant. Nam nec volunt, víxque, ſi velint, liceat: cùm humana omnia, tùm in primis pudicitia hodie malè tuta eſt; præſertim vbi formæ

egregiæ iuncta est: sunt quibus inuidetur, sed intra suos fines sese tenet inuidia; dolet; irascitur, nihil vltrà: quidam illæsi, inter multorum odia senuere; quidam perpetua; & ad vltimum inconcussa viguere tyrannide: quot assiduè placato mari nautę, quot per syluas saluis mercibus prætereunt mercatores; nec pyrata illis, nec his prædo obuius? Quam tu mihi formosam intentatã dabis? Casta licet, obsidebitur, oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot resistet? Admouentur muris scalæ blanditiarum; machinæque munerum & latentes sub terram, fraudum cuniculi: si his artibus non proficitur, manu improba vis affertur: si fidem quæris, famosissimos raptus ad memoriam refer. Forma multos tentauit, & tentandos præbuit, quosdam strauit; &, vel in crimen impulit, vel in mortem. Fuit apud Hebræos, exemplum tentationis acerrimæ, Ioseph; sed discrimen prouidentia cœlestis in gloriam vertit. Apud Graios, Hippolytus, & Bellerophon: apud vos; Spurina, ne tentaretur, propriis se manibus deformauit. Non apud primos, virgo Thamar; non apud secundos, Graia Penelope; non apud tertios, Romana Lucretia tuta fuit. Non apud omnes, plurimæ, vel tentatæ passim, vel oppressæ. Hi sunt formæ fragilis, & caducæ fructus; qui persæpe, non opulentas tantùm domos, sed ingentes vrbes, & magna nonnunquam imperia euerterunt. Notæ sũt historiæ. Certè, nisi formosa adeò fuisset Helena, Troia mansisset incolumis: nisi tam formosa Lucretia, Romanum regnum non tam velociter corruisset: nisi tam pulchra Virginia, nec tam citò decemuirale illud imperium defecisset; nec Appius Claudius, tantus legifer Romanis, libidine victus, famam in rostris, vitam in vi. olis

ſiniiſſet : denique ſi formoſæ minùs innumerabiles aut fuiſſent, non tot raptæ, aut decerptæ, in tot probra tantáſque animæ ruinas ex arce pudicitiæ cecidiſſent: quare effectus formæ bonos quos inueneris renuncia, vt cum contrariis comparẽtur. *G.* Formoſiſſimus filius eſt mihi. *R.A.* Forma hæc Meſſalinæ cuiuſpiam cum libidinem excitarit, eli ge, vtrum vis, aut neget, & amantis imperio occumbendum, aut annuat, & Claudij gladio pereundum erit. Caſtitate igitur mortem, adulterio autem nihil, præter exiguam vitæ morulam quæſierit : & hoc ſibi illa inclyta, & excellens forma contulerit. In hoc ergo, vt in reliquis mediocritas bona: ſi extremorum alterum eligẽdum eſſet, forma gratior, ſed gibbus eſt tutior. *G.* Eſt mihi nata pulcherrima. *R.* Circunſpice inſidias, vim caueto. Iaſonem putas aut Theſea, aut Paridem vnum eſſe? Mille ſunt. Filiam habere ſollicitudo eſt, laborq;, formã adiice, metus ſit, quẽ, niſi morte aut ſenectute nõ fugias: nuptiis namq; alterius in domum metum transferes, non extingues. *G.* Præclara natorũ forma glorior & exulto. *R.* Gloriari, & lætari forma ſua iuuenes, vanũ vtique; ſed vulgare eſt. Gaudere autem ſenem forma iuuenũ ſuorum, quam vanitate plenam [ni deſipiat] obiectámque periculis videt, ſtultum prorſus & inſaniæ proximum. *GA.* Cœleſtis filij forma eſt. *RA.* Legiſti reor Iliados Homericæ librum quartum & vigeſimum, vbi Priamus, de Hectore ſuo loquens : Non, inquit, apparebat mortalis viri filius, ſed Dei: dixit hoc ille, ſed Achilles ei oſtendit hominis illum mortalis filium eſſe, non Dei: & tui nunc filij cœleſtis forma, quam memoras, [memento] deſipi, fœdariq́ue poteſt; & dum durat, quanti pretij ſit, æſtimatio prærupta eſt. Hos

errores tamen,& has nugas,paternus amor immodicus,& recti iudicij hostis,parit. G. Formosissima mihi filia est. R. Vt nil aliud,sumptuosissima domus erit.

De Filij fortitudine. DIAL. LXXIII.

Res non magna viris, si fortia corpora sternant;
Vincere qui didicit crimina, fortis erit.

GAV.

EST mihi filius vir fortis. R. Quantò ille est fortior,tantò tu timidior sis,oportet. In nõnullos enim homines plura pericula,quàm in sui contemptores,hoc est viros fortes, congerit fortuna;nec immeritò. Cæteri enim sese abdunt, euitantq; impetum,illi se obiiciunt fulminanti. Recurre memoria præteritum tempus. Fortissimos ferè omnes violenta morte consumptos inuenies. G. Fortitudo filij ingens est. R. Fortitudo pulcherrima virtus est;sed comitata casibus variis,paratas lachrymas,& instructum feretrum habeto; omnibus mors vicina,viris fortibus contigua est. G. Vir fortissimus est filius. R. Est qui patriæ libertatem forsitan, stragem hostibus, sibi decus,tibi fletum aliquando,metum semper afferat. G. Natus mihi fortis ac magnanimus est. R. At,quid aliud,interfecto in filio, Creon gemit;nisi magnanimum bellicæ laudis ardorem? Quid Euander in Pallante suo,nisi nouam gloriam armorum & præ dulce decus primi certaminis? Quid aliud Priamus Hectorem,pauens,monet: nisi ne Achillem solus expectet? Quidve aliud hunc ipsum mater anxia precatur, nisi vt fugiat bellicosum virum? Quid denique vxor Hectorea, post viri mortem fati ignara, timere se dicit, nisi probitatem viri

miseram,& feruorem animi,non se in acie continentem bellatorum, sed cæteros præcurrentem; quod ipsum iam antè ab initio formidabat , vbi euntem ad bellum, his verbis alloquitur: Demonice , corrumpet te tua vis, neque misereris filij pueri,& mei miseræ matris,quæ citò vidua tui ero. Quid postremò Achillis genetrix, pro nato, timida dum diceret,

Iam pelago terrisque meus quæritur Achilles;
Et volet ipse sequi;

dúmque illum frustrà tam feruentis belli motibus ereptum,& imbecillem tranquilli senis in regiam inuectum,virgineis latebris occultaret ? Omnes hos quidem fletus, & hos metus , nihil aliud,quàm martia vis,& virtus animosa pepererat. *G.* Valde mihi magnanimus est filius. *R.* Magnus animus,sine magna potentia, stultitia magna est.Magnanimitas recta,hominum est paucorum;quamuis & qui potentissimi videntur,quàm sint fragiles,multa etiam præter mortem,sed præcipuè mors declarat:vt breuiter,veréque dici possit.Nil imbecillius homine, nílque superbius. *G.* Filius est mihi magnanimus. *R.* Gaude ergò:habebis magnorum conatuum plenam domum,otij vacuam,& quietis:& sæpe optabis,non tam magnanimum filium habuisse. Ad summam, clara est fortitudo,magnanimitas speciosa,vtraque verò laboriosa,& turbida:tuta modestia,& tranquilla.

De Filia castitate. DIAL. LXXIV.

Castra pudicitiæ sæpe expugnantur amore;
Ni sint præsidio quàm bene tuta suo.

GAV.

Casta mihi est filia. *RA.* Iucunditas magna

De optimo Genero. DIAL. LXXV.

Non Socer à Genero, non hospes ad hospite tutus;
Tu sperasGenerum prosse manere probum?

GAV.

OPtimus gener est mihi. *R.* Debet is esse vel filio charior; si quidem filium casus affert, generum electio. Acceptum igitur filiæ fer, quæ nepotum debitrix, filium iam nunc dedit. *G.* Generum optimum sors tribuit. *R.* Sunt hoc in genere, & fidei insignis, & perfidiæ exempla. Raro, vel nunquam tam fidelis patri filius fuit, quã Augusto Cæsari Marcus Agrippa, quàm Antonino pio Marcus Aurelius erga quem, vsque ad illius vitæ finem, tribus ac viginti annis, ita se gessit, vt non modò amorem eius in filiam, sed imperij quoque successionem, vt filius; fide perpetua, ac sedulitate meruerit. At non talis erga Claudium fuit Nero, licet is quoque non suis meritis, sed matris ingenio principis filiam nactus, & imperium. *G.* Vnanimem, & concordem generum inueni. *R. A.* Vide, ne spes successionis, aut bonorum competitio, concordiam hanc infringat. Quis enim non viuere illum optet, cuius sibi vtilem vitam videt? Sin, aut vita obstare, aliquò forsitan aspiranti, aut vtilior mors esse cœpit; seu videri; mutantur habitur atque affectus animorum: occultúmque mox odium erumpit. Quantæ sanè inter socerum ac generum possint esse discordiæ, vt sileam antiquam Danai fabellam, & Numerianum Apri soceri sui dolo nefario interemptum, insuper Stiliconem cupiditate imperij, & defuncti soceri, & generi viuentis oblitum, abundè Cæsaris, atque Pompeij notissimum est exemplum.

De Secundis nuptiis. DIAL. LXXVI.

Vxorem, liber factus, ne quære secundam:
Stultus, quæ rursus vincla solutus adit.

GAV.

SEcundas nuptias celebrabo. *RA.* Si nosses ad liquidum, quid est fœmina, quidve de illa magni scribant viri, ne primas quidem nuptias celebrasses. *G.* Secundas nuptias celebrare est animus. *R.* Si non te primę nuptiæ domuerunt, iam secundas celebra ; si te nec illæ domuerint, celebrabis & tertias. *G.* Secundis nuptiis intendo. *RA.* Qui ex primo coniugio prolem habens, nouercam superinducit , suis manibus in suam domum mittit incendium. Si iuuenta vrget, aut libidinosa vellicat senectus, qua nihil est turpius: posset forsan [vt ciuiliter hoc potiùs, quàm honestè dicam] posset , inquam , fortassis vtiliùs , nisi peccati materia , vel diuina lege vetitum esset , concubinali obsequio subuenire, quàm nouercalibus odiis domus tranquilla turbari : quod Tito , ac Domitiano susceptis filiis Vespasianus prudentissimus princeps fecit. Et ætate hac, Stephanus Columnensis, haud immeritò inter principes memorandus. *AV.* Ad secundas nuptias intendo. *RA.* Potes id quidem secundum leges humanas , diuinis quidem legibus patientibus magis quàm laudantibus: nota omnibus , quæ de hac re Paulus tractat Apostolus. Certè etiam apud Gentiles ipsos, quibus laxior talium libertas, permissam rem potiùs quàm probatam, intelligere est. Siquidem multorum matrimoniorum experientiam , quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse, vestri maiores crediderunt : quæ amplexus Hieronymus,

quàm

quàm multa contra ſecundas nuptias,quámque acriter ſcribat,non eſt promiſſæ breuitatis inſerere:quæ quamuis in fœminas , non in viros etiam dici omnia videantur,& haud dubiè ſexus ille maioris ſit debitor caſtitatis,ac pudoris,plus tamen prudentiæ ac conſtantiæ debent viri. *G.* Secundis mihi nuptiis eſt opus. *R.* Mirer;niſi mores veſtros nouerim , non tantùm ſuperuacua, ſed damnoſa etiam,vobis neceſſaria effeciſtis. Tu verò duriſſimi oris ſis:ſi ad te frænandum, vxore opus eſt altera. *G.* Ad ſecundas nuptias feſtino. *R.* Age age,dum feruor durat:cùm refixerit, dolebis : non notaſti, quàm dulcis eſt ſopor,in vacuo cubili: ſolum illum fœdum,& miſerum,actum cogitas, qui tranſit,& vulnerat.

De Naterum coniugio. DIAL. LXXVII.

Exitus acta probat:nil laudo ſolis ab ortu;
Sæpe bono auſpicio finis amara venit.

G A V.

NAtorum nuptiis ſobolem propagaui. *R.* Honeſtior aliquantò hæc quidem cura, quàm ſuperior ; & tamen ſæpe vitium propago quàm ſobolis,vtilior fuit. Illa dulci mero doliũ, hæc amaris curis animum impleuit. *G.AV.* Nuptui natam dedi. *R.* Si prouidè,ſique feliciter. & filiam ſeruaſti,& filium[vt modò dicebam.]vel filio melius inueniſti:ſi minùs, & illam perdidiſti, & tibi hoſtem,tyrannum filiæ quæſiuiſti. *G.AV.* Viro filiam collocaui. *R.A.* Si bonam,dulce pignus, ac ſuaue tibi ereptum, alienis laribus inuexiſti. At ſi malum,graui faſce,quo alium premeres, te leuaſti. *G.AV.* Filiam viro dedi. *R.A.* Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiæ,& infelicis vitæ principium fuerunt nuptiæ:vt lætè omnia ſuccedant,

operosa res est coniunx;in laboriosam coloniam, durúmque negotium , quam amabas,misisti:nascentur filij. Domi illi suus scaturiet fons curarum:finge non nasci,sed id ipsum miserum,molestúmque. Sic fœcunditas oneroſam,sterilitas odiosam faciet:mansisse tecum forsan optabit,pietatémque tuam hanc oderit. *GAV*.Filiæ virum dedi. *RA*.Otiosæ finem vitæ,principium actuosæ; rei sarcinam familiaris grauem;mundi notitiam, experientiam sui ipsius. *GAV*. Filia virum habet. *RA*.At perdidit libertatem,virginitatem,requiem:non æqua permutatio. *GAV*. Dedi filio vxorem. *RA*. Grauior est immissa nurus, quàm emissa filia: semper intestinum malum,periculosius externo est. Patefeciſti arcem hosti forsitan, aut profectò participi;iam non solus dominus rerum tuarum:refert qualis intrauerit. *GAK*.Generosam filio couiugem quæsiui & diuitem , & formosam. *R*.Cur,quod sequitur,supprimis,& superbam, & importunam,&,coniugi vitæque tuæ æmulam? Inter socrum,& nurum vetus est bellum;nec soceri maior est gratia,sed metus:vna est amborum ratio: Nullum animal tam primi loci appetens,quàm fœmina. Illum sibi,saluis vobis interdictum videns, quid nunc animo voluat, & quid oret,haud difficilis coniectura est. *GAV*. Vxorem filio dedi. *RA*. Quid scis an immortale illi tædium, tibíque dederis; an vtrique clandestinum fortè discrimen ? Multæ viros, soceróſque perenni confecere fastidio,quædam veneno ferróque aliæ peremere. Quot habebat filios Ægisthus,si nurum nullam habuisset? Inuenta est,quæ præcipiti libidine dominandi, & secundæ sortis impatientia ; quò maturiùs virum,séque regnantem cerneret, genitori proprio

causa

causa mortis cum fuisset, supra cæsi corpus currum ageret. Si hæc patrum merces, quid sperare debent soceri? *G.* Nuptiis filiæ celebratis gaudeo. *R.* Quoties hanc celebritatem dispar fœdat euentus: & cantus, & epulas, & chorças, luctus sequuntur, & lachrymæ, & tumultus. Ineptum omne gaudium immodicum, ex his præsertim rebus, quibus dolor oriri possit, & soleat. *G.* Vxorem filio simul & filiæ virum dedi. *R.* Sarcinas permutasti, alienam tuis, alienis tuam humeris curam fers.

De Nepotibus. DIAL. LXXVIII.

Dant multi suras nati, seriésque nepotum;
Et plenam norum expoliare domum.

G. A.

NEpos ex filio natus est mihi. *R. A.* Ingens amor filiorum, iugis cura: habet tamen & finem, & metam aliquam: si vltrà progreditur, nullus sollicitudinum modus est; & ex filio natus, & qui ex illo nascitur, omnes denique tuã nascuntur in pœnam: quorum numerus quorsum pergat seu pergere possit, intelligis. Ille quidem Israelitici parens populi, si sic affectus, vt tu es, primorum patrum vitæ tempus implesset: quãta, quæso curarum sarcina humeris fessi senis incumberet? Præter enim fœminas, puerósque, & sacerdotes atque inhabiles suo de sanguine, paucis seculis sexcenta, & eo amplius, virorum bellantium millia prodiere. I nunc, & nepotum exercitibus gloriare: in quibus, etsi fortè aliqui sint felices, innumerabiles miseri sint, oportet. Quid ergo? Amandi sunt non tantùm filij, ac nepotes, sed omnes omninò homines. Amandi, inquam, in illo, in quo fratres estis omnes, nec curis tamen, nec

immodico gaudio indulgendum,ne,& in præſens contrariis crucieris affectibus, & aliquando te gauiſũ eſſe pœniteat pudeátque,quem,vt infantulũ valde dilexeris,virum valde oderis,quod perſæpe accidit. *GAV*. Natus eſt,nepos mihi.*RA*.Quid, quòd hunc,quem fauſtum putas,vel nepotis turpitudine,vel vi forſitan fortunæ infauſtum quandoque dicturus es diem ? Quid, quòd tibi natus mox forſitan morituru s , & plus triſtitiæ allaturus eſt,quàm attulerit lætitiæ ? Multi ſunt varij, ſubiti,& inopi hominum caſus: ſed infantium innumeri.Si omnes viuerent,qui naſcuntur,humanum genus terra non caperet: viuerent,dico non ſemper: nam ſi id facerent, homines non eſſent: ſed vſque in ſenium , vſque ſaltem ad legitimam ætatem.Stultum eſt magnum gaudium de re breui,vtique & incerta , quonam euaſura ſit. Quod & in filiis,& in nepotibus verum eſt ſed eò magis in nepotibus magiſque etiam nunc in pronepotibus,quò à radice abſunt longiùs.*GAV*.Nati ſunt mihi nepotes ex fratre,ex filia exſorore. *RA*.Hi iam minùs ad te pertinent,hoc gaudium, & hanc patribus curam cede. *GAV*.Natus eſt mihi nepos ex fratre. *RA*. Et Annæo Senecæ Lucanus, non exigua pars Hiſpanæ facundiæ ; & Micipſæ Numidarum regi Iugurtha non vltimum exemplum Libycæ perfidiæ , nepos fuit,regni euerſor, fratrum interfector.*GAV*. Natus eſt mihi nepos ex ſorore. *R*. Et Platoni Pſeuſippus ex ſorore nepos & philoſophiæ velut hæres fuit;& Pericli talis nepos Alcibiades ; turbator patriæ, & bellorum Græciæ concitator;Tarquinio Superbo Brutus,qui regia illum ſede deiecit , & vir magnus, & patriæ vtilis,ſed aduerſus auunculo, *GAV*. Natus eſt nepos ex filia. *RA*. Ennio Pacuiuius

uius verecundus, ac grauis vir nepos ex filia, & po ëticæ ſucceſſor fuit. Antonino autem pio, Commodus impudentiſſimus, leuiſſimúſque hominũ. G. Eſt mihi ex filia natus nepos. R. Romulus Remúſque Numitoris ex filia nepotes auum maternum in Albanum regnum reſtituerunt. Ancus Martius ex filia Numę nepos, auitum regnum Romæ tenuit magna cum gloria. Cyrus autem Aſtyagis nepos ex filia maternum regno auum expulit Medorum. Quę hiſtorię eò tendunt, vt de hoc nepotum ortu, quantùm ſperari poteſt, tantùm poſſit & metui.

De Adoptione filij. DIAL. LXXIX.

Primigeni, & adoptatos licet eſſe probatos;
Eſt tamen hic multò tutius, vt careas.

G. AV.

ADoptaui mihi filium. R. A. Adoptatio pediſſequa eſt naturæ: & cũ ſit illa nobilior, hæc cautior; quódque illa, ſine conſilio gignentis, caſu quodam, hæc adoptantis certo iudicio operatur. G. Adoptione bonum filium quæſiui. R. Debuiſti id quidem; ſi neglectum, non vt genitura, ſic electio excuſabilis. Nihil habes in coniugem, nihil in fortunam quod retorqueas. G. Filium adoptaui. R. A. Opportunum hoc naturæ ſubſidium ciuili repertum iure multíſque vtile, multis fuiſſe peſtiferum conſtat. Bonum filium adoptauit Nerua; ſed Traianum in ſua adoptione deceptum, quibuſdam ſcriptoribus viſum ſcio. Nã Auguſtum in Agrippæ nepotis adoptione circumuentum mox ſecuta teſtatur abdicatio; in Tiberij autem, vel adoptione, vel ſucceſſione, non deceptum, ſed ſuorum moribus penè coactum, video; quod & ſermo eius indicat, & præfatio teſtamenti. At Micipſa ille, cuius paulò

antè memini, prorsus infelix adoptator fuit; qui non filium sed funestum draconem regiæ filiiseq; suis immiserit; quos etsi moriens horretur ita viuere, ne ipse meliores filios adoptasse videatur, quàm genuisse; sæpè tamen meliores adoptantur, quàm gignuntur: neque id mirum cùm illud experientia, & consilio muniatur; hoc neutro. Sæpè autem contrà non peiores modò, sed pessimi omnium adoptantur. Fusca enim, & ambigua merx est homo. G. Priuignum bonum habeo. R, Rarus est priuignus bonus, rarior est vitricus. G. Bonus est priuignus mihi. R. Vt sit bonus, quid ad te? nisi forsan, vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim quid virtus aliena contulerit, nisi vt tuorum, si quos genueris, pandatur ignauia? G. Priuignus est mihi optimus, atque fidissimus, & nulli filio secundus. R. Fieri id quidem potest. Talis Augusto fuit Drusus, sed non Claudio talis Nero.

De Excellenti præceptore. DIAL. LXXX.

Est pudor à docto te nil didicisse magistro;
Quin age, te docilem redde, peritus eris.

GAV.

EXcellenti præceptore glorior. R. A. Alieno nec dum desinis gloriari. Quid ad te enim excellentia præceptoris tui? Crede mihi [quod sæpè itero] intra te sit oportet, quod te faciat glorioſum. G. Præceptore glorior excellenti. R, Sine ipsum interim rebus suis, vt videtur, vti, &, si libet, etiam gloriari; quanuis, & si excellens verè est, minimè id facturus sit; de te autem post viderimus. G. Est mihi præceptor insignis. R. Qualis tu discipulus sis, exspecto; antè enim quid pronuntiem.

muntiem non habeo. Quàm multos ſtultos, atque hebetes habuiſſe putas ſcholam Socratis, ac Platonis; in quibus multos, abſque præceptore vllo, per ſeipſos in altum euoſſe, vt præceptores fierent aliorum, qui præceptoribus caruiſſent? Nullum Vergilio præceptorẽ legimus. Horatius Flaccus de ſuo nihil, niſi quòd plagoſum dixit verborum puerilium, credo, meminerat. Cicero autem ſuum laudibus ampliſſimis celebrare voluit, nec valuit. Contrà huius filius, quantis præceptoribus, patre ſcilicet, & Cratippo illius ætatis philoſophorum principe, ſi quid ipſi credimus Ciceroni, quantus nebulo, quámque famoſæ ebrietatis euaſerit notum eſt, qui ſolo patris, vel tacentis, aſpectu, doctus, ac ſobrius euaſiſſe debuerit. Plato ipſe, etſi, vt ſuprà meminit, Socratis magiſterio glorietur, maior tamen eſt gloria, Socratè exceſſiſſe, quàm ſub Socrate didiciſſe. *C.* Scientificus præceptor eſt mihi. *R.* Scientia præceptoris diſcipulo vtilis eſſe nõ poteſt, glorioſa non eſſe poteſt: quin etiam [quod mireris] eſt qui tibi famam minuat, ignauiam exaggeret: iactantiæ, excuſationibuſque aditum præcluſiſti. Quicquid ſciueris, præceptori dabitur. Quicquid ignoraueris, tuum erit. Eſt ergò non vnde glorieris, ſed vnde aſpires ad gloriam. Habes & quem ſequi velis, atque aſſequi; non quem te eſſe putes, quòd diſcipulus cius ſis. Eſt denique non quod habes, ſed quod habere cupias; & quod ſperes, non ſine ingenti tuo ſtudio, ac labore. *G. AV.* Eſt mihi præceptor aſſiduus vir clarus. *R.* At illi, de quo diximus, Ciceronis filio duo erant ſummi viri, quorum alter libris eminùs, alter verbis comminùs in eum incubuerat, & quid profecerint, audiſti. Quàm multos verò è filiis principum, præceptores ſimul quàm plurimos

habuisse comperimus; sed quid refert esse, qui doceant si qui discat, nemo sit. Patiente in disposito, frustrà nititur vis agentis. Certè, si doctos faceret propiùs spectare, vel alloqui, doctos faceret spectatores, et si paucos virtutis, aut doctrinæ cupidos videamus, magna circa eos esset tamen, & importuna frequentia.

De Insigni discipulo. DIAL. LXXXI.

Est iter incertum, iuuenis quo protrahat ætas;
Ingenium felix ad mala sæpe ruit.

GAV.

INsignem discipulum penè filio chariorem, casus obtulit. *R.* Importunum negotium pueruli ingenij non æquis gressibus ingenium coaptare, & in vnum semper infantem defixos oculos atque animum habere: ad illius tolerentiam intellectū tuum, vocémq; submittere. Quòd si discipuli plures sunt, cumulatior fit cōgeries laborum, verti continuè huc, illuc, vtque ait Satyricus:

Tot puerorum
Obseruare manus, oculósque in fine trementes.

G. Vnus isque clarissimus est mihi discipulus. *R.* Pro vno discipulo claro, multis obscuris iudiciis te obiicis: quicquid ille deliquerit, in tuū caput redūdabit. En doctrinā, inquiēt: En facundiā: En mores. In hoc magistrum inspice: Nulla, quàm ingeniorum certior effigies. *G.* Discipulum sum nactus illustrem. *R.* Age ergò, magna spes est gloriæ: profectus ingenio illius, defectus culpa tuæ dabitur: Cùm [vt Plutarchus philosophus ad Trajanum principem discipulum suum scribit] sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores: quod multi [vt legimus] passi sunt, inter quos Quintilianus, & Seneca, & ipse Philo-

philosophorum pater Socrates. *G. AV.* Præclari discipuli sunt mihi. *C.* Melius si modesti: quanquam vera claritas, sine virtutis radio, nulla est. *G.* Magni discipuli curam gero. *R. A.* Triformi congredieris chimeræ: hinc vt puero prosis, hinc vt parentibus placeas: illinc autem vt Reipub. rationem reddas, quã de tuis manib. exiget: rudemq. illum tibi creditum eruditum repetet. *G. AV.* Pueri nobilis mihi cura commissa est. *R. A.* Suspecta est ætas & suspecta nobilitas: illa spondet immemorem: hæc superbum. *G. AV.* Puer mihi creditus, me veretur. *R.* Quid dices, dum te despicietadolescens? Vir fortasse vix nouerit? nota fides pueri, nota constantia est. *C.* Puer mihi creditus me amat. *R. A.* Inexpleto parieti imaginem impressisti: illo crescente delebitur. Firmus amor solidam poscit ætatem. *G. A.* Clarus puer edocendus in sortem venit. *R. A.* Inquieta sors; euentus ambigui: quædam ingenia nullo studio eriguntur. Est vbi pater impensam, præceptor operam, puer tempus amittit: docilem doce, indocilem ne fatiges, neue illum, teque simul frustrà atteras: ægre vincit ars naturam. *G. AV.* Discipulus tener, nec indocilis obtigit. *R. A.* Etsi In lubrico stas atque in fluxo struis age tamen fideliter commissum. Si plena ætas accesserit poterit meminisse, alioqui sua erit obliuio, fides tua: magnum satis ipsa sibi virtus est præmium. Conscientia bonorum operum nihil est dulcius: non te retrahat ab honesto desperatio præmiorum; quia nullum, etiam in hac vita rectè factum præmio caret, cuius [vt sapientibus placet] fructus vberrimus est feciſse, atque in silentio memininisse. *G. AV.* Inueni discipulum magnæ spei. *R. A.* Et magnæ sollicitudinis: & profectò, si bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua pepererit; sin malus, hostem, qui te, dum

De Secundis nuptiis. DIAL. LXXVI.

Vxorem, liber factus, ne quære secundam:
Stultus, quæ rursus vincla solutus adit.

GAV.

SEcundas nuptias celebrabo. *RA.* Si nosses ad liquidum, quid est fœmina, quidve de illa magni scribant viri, ne primas quidem nuptias celebrasses. *G.* Secundas nuptias celebrare estanimus. *R.* Si non te primę nuptiæ domuerunt, iam secundas celebra ; si te nec illæ domuerint, celebrabis & tertias. *G.* Secundis nuptiis intendo. *RA.* Qui ex primo coniugio prolem habens, nouercam superinducit , suis manibus in suam domum mittit incendium. Si iuuenta vrget, aut libidinosa vellicat senectus, qua nihil est turpius: posset forsan [vt ciuiliter hoc potiùs, quàm honestè dicam] posset , inquam , fortassis vtiliùs , nisi peccati materia , vel diuina lege vetitum esset , concubinali obsequio subuenire, quàm nouercalibus odiis domus tranquilla turbari : quod Tito , ac Domitiano susceptis filiis Vespasianus prudentissimus princeps fecit. Et ætate hac, Stephanus Columnensis, haud immeritò inter principes memorandus. *AV.* Ad secundas nuptias intendo. *RA.* Potes id quidem secundum leges humanas , diuinis quidem legibus patientibus magis quàm laudantibus: nota omnibus , quæ de hac re Paulus tractat Apostolus. Certè etiam apud Gentiles ipsos, quibus laxior talium libertas, permissam rem potiùs quàm probatam, intelligere est. Siquidem multorum matrimoniorum experientiam , quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse, vestri maiores crediderunt : quæ amplexus Hieronymus,

quàm

quàm multa contra ſecundas nuptias, quámque acriter ſcribat, non eſt promiſſæ breuitatis inſerere: quæ quamuis in fœminas, non in viros etiam dici omnia videantur, & haud dubiè ſexus ille maioris ſit debitor caſtitatis ac pudoris, plus tamen prudentiæ ac conſtantiæ debent viri. G. Secundis mihi nuptiis eſt opus. R. Mirer; niſi mores veſtros nouerim, non tantùm ſuperuacua, ſed damnoſa etiam, vobis neceſſaria effeciſtis. Tu verò duriſſimi oris ſis: ſi ad te frænandum, vxore opus eſt altera. G. Ad ſecundas nuptias feſtino. R. Age age, dum feruor durat: cùm refixerit, dolebis: non notaſti, quàm dulcis eſt ſopor, in vacuo cubili: ſolum illum fœdum, & miſerum, actum cogitas, qui tranſit, & vulnerat.

De Natorum coniugio. DIAL. LXXVII.

Exitus acta probat: nil lauda ſolis ab ortu:
Sæpe bono auſpicio finis amara venit.

G AV.

NAtorum nuptiis ſobolem propagaui. R. Honeſtior aliquantò hæc quidem cura, quàm ſuperior; & tamen ſæpe vitium propago quàm ſobolis, vtilior fuit. Illa dulci mero doliũ, hæc amaris curis animum impleuit. G AV. Nuptui natam dedi. R. Si prouidè, ſique feliciter, & filiam ſeruaſti, & filium [vt modò dicebam] vel filio melius inueniſti: ſi minùs, & illam perdidiſti, & tibi hoſtem, tyrannum filiæ quæſiuiſti. G AV. Viro filiam collocaui. R A. Si bonam, dulce pignus, ac ſuaue tibi ereptum, alienis laribus inuexiſti. At ſi malum, graui faſce, quo alium premeres, te leuaſti. G AV. Filiam viro dedi. R A. Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiæ, & infelicis vitæ principium fuerunt nuptiæ: vt lætè omnia ſuccedant,

operosa res est coniunx;in laboriosam coloniam, durúmque negotium , quam amabas,misisti:nascentur filij. Domi illi suus scaturiet fons curarum:finge non nasci,sed id ipsum miserum,molestúmque. Sic fœcunditas oneroſam,sterilitas odiosam faciet:mansisse tecum forsan optabit,pietatémque tuam hanc oderit. *G.AV.* Filiæ virum dedi. *R.A.* Otiosæ finem vitæ,principium actuosæ; rei sarcinam familiaris grauem;mundi notitiam, experientiam sui ipsius. *G.AV.* Filia virum habet. *R.A.* At perdidit libertatem,virginitatem,requiem:non æqua permutatio. *G.AV.* Dedi filio vxorem. *R.A.* Grauior est immissa nurus, quàm emissa filia: semper intestinum malum,periculosius externo est. Patefeciſti arcem hosti forsitan, aut profectò participi;iam non solus dominus rerum tuarum:refert qualis intrauerit. *G.AV.* Generosam filio couiugem quæsiui & diuitem , & formosam. *R.* Cur,quod sequitur,supprimis,& superbam, & importunam,&,coniugi,vitæque tuæ æmulam? Inter socrum,& nurum vetus est bellum;nec soceri maior est gratia,sed metus:vna est amborum ratio: Nullum animal tam primi loci appetens,quàm fœmina. Illum sibi,saluis vobis interdictum videns, quid nunc animo voluat, & quid oret,haud difficilis coniectura est. *G.AV.* Vxorem filio dedi. *R.A.* Quid scis an immortale illi tædium, tibíque dederis; an vtrique clandestinum fortè discrimen ? Multæ viros, soceróſque perenni confecere fastidio,quædam veneno ferróque aliæ peremere. Quot habebat filios Ægisthus,si nurum nullam habuisset? Inuenta est,quæ præcipiti libidine dominandi, & secundæ sortis impatientia ; quò maturiùs virum,séque regnantem cerneret, genitori proprio

causa

causa mortis cum fuisset, supra cæsi corpus currum ageret. Si hæc patrum merces, quid sperare debent soceri? *G.* Nuptiis filiæ celebratis gaudeo. *R.* Quoties hanc celebritatem dispar fœdat euentus: & cantus, & epulas, & chorças, luctus sequuntur, & lachrymæ, & tumultus. Ineptum omne gaudium immodicum, ex his præsertim rebus, quibus dolor oriri possit, & soleat. *G.* Vxorem filio simul & filiæ virum dedi. *R.* Sarcinas permutasti, alienam tuis, alienis tuam humeris curam fers.

De Nepotibus. DIAL. LXXVIII.

Dant multi soras nati, seriésque nepotum;
Et plenam norum expoliare domum.

GAV.

NEpos ex filio natus est mihi. *R. A.* Ingens amor filiorum, iugis cura: habet tamen & finem, & metam aliquam: si vltrà progreditur, nullus sollicitudinum modus est; & ex filio natus, & qui ex illo nascitur, omnes denique tuã nascuntur in pœnam: quorum numerus quorsum pergat seu pergere possit, intelligis. Ille quidem Israelitici parens populi, si sic affectus, vt tu es, primorum patrum vitæ tempus implesset: quãta, quæso curarum sarcina humeris fessi senis incumberet? Præter enim fœminas, puerósque, & sacerdotes atque inhabiles suo de sanguine, paucis seculis sexcenta, & eò amplius, virorum bellantium millia prodiere. I nunc, & nepotum exercitibus gloriare: in quibus, etsi fortè aliqui sint felices, innumerabiles miseri sint, oportet. Quid ergo? Amandi sunt non tantùm filij, ac nepotes, sed omnes omninò homines. Amandi, inquam, in illo, in quo fratres estis omnes, nec curis tamen, nec

immodico gaudio indulgendum,ne,& in præsens contrariis crucierisaffectibus, & aliquando te gauisũ esse pœniteat pudeátque,quem,vt infantulũ valde dilexeris,virum valde oderis,quod persæpe accidit. *GAV*. Natus est,nepos mihi.*RA*.Quid, quòd hunc,quem faustum putas,vel nepotis turpitudine,vel vi forsitan fortunæ infaustum quandoque dicturus es diem ? Quid, quod tibi natus mox forsitan moriturus , & plus tristitiæ allaturus est,quàm attulerit lætitiæ ? Multi sunt varij, subiti,& inopi hominum casus: sed infantium innumeri.Si omnes viuerent,qui nascuntur,humanum genus terra non caperet: viuerent,dico non semper: nam si id facerent, homines non essent: sed vsque in senium , vsque saltem ad legitimam ætatem.Stultum est magnum gaudium de re breui,vtique & incerta , quonam euasura sit. Quod & in filiis,& in nepotibus verum est sed eò magis in nepotibus magisque etiam nunc in pronepotibus,quò à radice absunt longiùs.*GAV*.Nati sunt mihi nepotes ex fratre,ex filia ex sorore. *RA*.Hi iam minùs ad te pertinent,hoc gaudium, & hanc patribus curam cede. *GAV*.Natus est mihi nepos ex fratre. *RA*. Et Annæo Senecæ Lucanus, non exigua pars Hispanæ facundiæ ; & Micipsæ Numidarum regi Iugurtha non vltimum exemplum Libycæ perfidiæ , nepos fuit,regni euersor, fratrum interfector.*GAV*. Natus est mihi nepos ex sorore. *R*. Et Platoni Pseusippus ex sorore nepos & philosophiæ velut hæres fuit;& Pericli talis nepos Alcibiades , turbator patriæ, & bellorum Græciæ concitator; Tarquinio Superbo Brutus,qui regia illum sede deiecit , & vir magnus, & patriæ vtilis,sed aduersus auunculo, *GAV*. Natus est nepos ex filia. *RA*. Ennio Pacuiius

uius verecundus, ac grauis vir nepos ex filia, & po ëticæ ſucceſſor fuit. Antonino autem pio, Commodus impudentiſſimus, leuiſſimúſque hominũ. *G.* Eſt mihi ex filia natus nepos. *R.* Romulus Remúſque Numitoris ex filia nepotes auum maternum in Albanum regnum reſtituerunt. Ancus Martius ex filia Numę nepos, auitum regnum Romæ tenuit magna cum gloria. Cyrus autem Aſtyagis nepos ex filia maternum regno auum expulit Medorum. Quę hiſtorię eò tendunt, vt de hoc nepotum ortu, quantùm ſperari poteſt, tantùm poſſit & metui.

De Adoptione filij. DIAL. LXXIX.

Prinignos, & adoptatos licet eſſe probatos;
Eſt tamen hic multò tutius, vt careas.

G. AV.

ADoptaui mihi filium. *R. A.* Adoptatio pediſſequa eſt naturæ: & cũ ſit illa nobilior, hæc cautior; quódque illa, ſine conſilio gignentis, caſu quodam, hæc adoptantis certo iudicio operatur. *G.* Adoptione bonum filium quæſiui. *R.* Debuiſti id quidem; ſi neglectum, non vt genitura, ſic electio excuſabilis. Nihil habes in coniugem, nihil in fortunam quod retorqueas. *G.* Filium adoptaui. *R. A.* Opportunum hoc naturæ ſubſidium, ciuili repertum iure multíſque vtile, multis fuiſſe peſtiferum conſtat. Bonum filium adoptauit Nerua; ſed Traianum in ſua adoptione deceptum, quibuſdam ſcriptoribus viſum ſcio. Nã Auguſtum in Agrippæ nepotis adoptione circumuentum mox ſecuta teſtatur abdicatio; in Tiberij autem, vel adoptione, vel ſucceſſione, non deceptum, ſed ſuorum moribus penè coactum, video; quod & ſermo eius indicat, & præfatio teſtamenti. At Micipſa ille, cuius paulò

antè memini, prorsus infelix adoptator fuit; qui non filium sed funestum draconem regiæ filiisq; suis immiserit; quos etsi moriens horretur ita viuere, ne ipse meliores filios adoptasse videatur, quàm genuisse; sæpè tamen meliores adoptantur, quàm gignuntur: neque id mirum cùm illud experientia, & consilio muniatur; hoc neutro. Sæpè autem contrà non peiores modò, sed pessimi omnium adoptantur. Fusca enim, & ambigua merx est homo. G. Priuignum bonum habeo. R. Rarus est priuignus bonus, rarior est vitricus. G. Bonus est priuignus mihi. R. Vt sit bonus, quid ad te? nisi forsan, vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim quid virtus aliena contulerit, nisi vt tuorum, si quos genueris, pandatur ignauia? G. Priuignus est mihi optimus, atque fidissimus, & nulli filio secundus. R. Fieri id quidem potest. Talis Augusto fuit Drusus, sed non Claudio talis Nero.

De Excellenti præceptore. DIAL. LXXX.

Est pudor à docto te nil didicisse magistro;
Quin age, te docilem redde, perinus eris.

GAV.

EXcellenti præceptore glorior. R. Alieno nec dum desinis gloriari. Quid ad te enim excellentia præceptoris tui? Crede mihi [quod sæpè itero] intra te sit oportet, quod te faciat glorioſum. G. Præceptore glorior excellenti. R. Sine ipsum interim rebus suis, vt videtur, vti, &, si libet, etiam gloriari; quanuis, & si excellens verè est, minimè id facturus sit; de te autem post viderimus. G. Est mihi præceptor insignis. R. Qualis tu discipulus sis, exspecto; antè enim quid pronuntiem.

Digitized by Google

muntiem non habeo. Quàm multos ſtultos, atque hebetes habuiſſe putas ſcholam Socratis, ac Platonis; in quibus multos, abſque præceptore vllo, per ſeipſos in altum euoſaſſe, vt præceptores fierent aliorum, qui præceptoribus caruiſſent? Nullum Vergilio præceptorẽ legimus. Horatius Flaccus de ſuo nihil, niſi quòd plagoſum dixit verborum puerilium, credo, meminerat. Cicero autem ſuum laudibus ampliſſimis celebrare voluit, nec valuit. Contrà huius filius, quantis præceptoribus, patre ſcilicet, & Cratippo illius ætatis philoſophorum principe, ſi quid ipſi credimus Ciceroni, quantus nebulo, quámque famoſæ ebrietatis euaſerit notum eſt, qui ſolo patris, vel tacentis, aſpectu, doctus, ac ſobrius euaſiſſe debuerit. Plato ipſe, etſi, vt ſuprà meminit, Socratis magiſterio glorietur, maior tamen eſt gloria, Socratè exceſſiſſe, quàm ſub Socrate didiciſſe. *C.* Scientificus præceptor eſt mihi. *R.* Scientia præceptoris diſcipulo vtilis eſſe nõ poteſt, glorioſa non eſſe poteſt: quin etiam [quod mireris] eſt qui tibi famam minuat, ignauiam exaggeret: iactantiæ, excuſationibuſque aditum præcluſiſti. Quicquid ſciueris, præceptori dabitur. Quicquid ignoraueris, tuum erit. Eſt ergò non vnde glorieris, ſed vnde aſpires ad gloriam. Habes & quem ſequi velis, atque aſſequi; non quem te eſſe putes, quòd diſcipulus eius ſis. Eſt denique non quod habes, ſed quod habere cupias; & quod ſperes, non ſine ingenti tuo ſtudio, ac labore. *G. AV.* Eſt mihi præceptor aſſiduus vir clarus. *R.* At illi, de quo diximus, Ciceronis filio duo erant ſummi viri, quorum alter libris eminùs, alter verbis comminùs in eum incubuerat, & quid profecerint, audiſti. Quàm multos verò è filiis principum, præceptores ſimul quàm plurimos

philoſophorum pater Socrates. *G. AV.* Præclari diſcipuli ſunt mihi. *R.* Melius ſi modeſti: quanquam vera claritas, ſine virtutis radio, nulla eſt. *G.* Magni diſcipuli curam gero. *R. A.* Triformi congredieris chimeræ: hinc vt puero proſis, hinc vt parentibus placeas: illinc autem vt Reipub. rationem reddas, quã de tuis manib. exiget: rudemq. illum tibi creditum eruditum repetet. *G. AV.* Pueri nobilis mihi cura commiſſa eſt. *R. A.* Suſpecta eſt ætas, & ſuſpecta nobilitas: illa ſpondet immemorem: hæc ſuperbum. *G. AV.* Puer mihi creditus, me veretur. *R.* Quid dices, dum te deſpicit adoleſcens? Vir fortaſſe vix nouerit? nota fides pueri, nota conſtantia eſt. *G.* Puer mihi creditus me amat. *R. A.* In expleto parieti imaginem impreſſiſti: illo creſcente delebitur. Firmus amor ſolidam poſcit ætatem. *G. A.* Clarus puer edocendus in ſortem venit. *R. A.* Inquieta ſors; euentus ambigui: quædam ingenia nullo ſtudio eriguntur. Eſt vbi pater impenſam, præceptor operam, puer tempus amittit: docilem doce, indocilem ne fatiges, néue illum, teque ſimul fruſtrà attera: ægrè vincit ars naturam. *G. AV.* Diſcipulus tener, nec indocilis obtigit. *R. A.* Etſi in lubrico ſtas atque in fluxo ſtruis age tamen fideliter commiſſum. Si plena ætas acceſſerit poterit meminiſſe alioqui ſua erit obliuio fides tua: magnum ſatis ipſa ſibi virtus eſt præmium. Conſcientia bonorum operum nihil eſt dulcius: non te retrahat ab honeſto deſperatio præmiorum; quia nullum, etiam in hac vita rectè factum præmio caret, cuius [vt ſapientibus placet] fructus vberrimus eſt feciſſe, atque in ſilentio meminiſſe. *G. AV.* Inueni diſcipulum magnæ ſpei. *R. A.* Et magnæ ſollicitudinis: & profectò, ſi bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua pepererit; ſin malus, hoſtem, qui te, dum

timuisse recordabitur,oderit.G.Discipuli claritas ingens est qua illustrari spero.R.Moderata claritas oculos delectat,immoderata perstringit.Praterea nullus te,nisi tu luceas,illustrabit,& si detegat,verum lumen ab intra est.G. Magnus est mihi discipulus.R.Non maior,puto,quàm Senecæ:præceptorum alios protexit,alios oppressit discipuli magnitudo:his portus fuit,his scoplus.

De Patre bono. DIALOG. LXXXII.

Indulgens Pater est,facias vt amore rependas;
Obsequióque libens ser patru imperium.

GAV.

HAbeo patrem bonum.R.Bonum nosce tuũ, breue est.G.Patrem habeo optimum. R.A. Aut ille tibi luctum pariet,aut tu sibi.GA. Indulgentissimus mihi est pater.RA.Si naturæ ordo seruatur, magni fletus hæreditas te manet, illumque,si peruertitur.G.Patrem adhuc habeo.R. Vtere sedulò, fugitiua iucunditas pater senex. G. Patrem habeo grãdæuum.R.Non est locus inertiæ: festina carpere fructus extremos, tanquam ex arbore ruinosa.Charo lateri inhære quantùm potes: cupidè illum vide,ceu confestim abiturum,cupidiusque audi,& extremos monitus,memori mente recondito:desertumque,velut iterum acturus, necessariis permunito.Egebis illo consultore, quæresque eum,nec inuenies domi.G. Patrem habeo decrepitum.R. Propera nouissima pietatis officia in illum congerere,dum licet:si quid nunc omiseris,dolebis semper.G.Patrem pium habeo. R. Habes,qui ante te mori cupiat,post te viuere metuat. G. Habeo patrem optimum.R.Habes,quem,priusquàm habere desieris,vix agnoscas;habes & quem perditum suspires.

De

De Matre amantißima. DIAL. LXXXIII.

Cùm nil ſit natis materno maius amore;
Iam mater ſtudijs eſt veneranda pijs.

GAV.

AMantiſſima mihi eſt mater. *R.* At tu illi iugis pauor, deſideriumque perpetuum. *G.* Mater eſt mihi amantiſſima. *R.* Maximus patris amor, matris vehementiſſimus, vterque talis, tantuſque, vt vix eum, niſi rara admodum filij, pietas æquauerit. Pulchrum tamen, honeſtumque eſt, inter parentes, & filios, de amore, ac pietate certamen; vincant quibus largiùs charitatis fons cœleſtis affluxerit. At nunc vſque vincere ſoliti ſunt parentes; nec dum adoleſcentium ea eſt pietas, aut maiorum reuerẽtia, quæ ſperare aliud cogat. quod ſi fortè præter ſpem euenerit, nullum in terris cœlo gratius ſpectaculum fingi queat. *G.* Eſt mihi mater optima. *R.* Eſto illi ſaltem bonus filius. Scitõ te primùm pondus, ac tædium fuiſſe: dehinc acerrimum dolorem: poſt continuum laborem, trepidamque ſollicitudinem. Memento vteri altricum que vberum. Quot illi ſomnos, quotque ſeu cibos, ſeu locos tuis fletibus abruperis, quot aut metus, aut dolores tuis caſibus pepereris; & fortaſſe nonnunquam periculoſa quoque gaudia. Sæpe enim, vt dolor filiorum mortis, ſic gaudium vitæ, miſeras matres mori compulit. Patuit hoc vltimum eo clarius die, quo reliquiæ cladis ad Traſimenum acceptæ Romam, ſparſo agmine repetebant, duæ matres, filiis, quos in acie cecidiſſe referentibus crediderant conſpectis, inſperati gaudij non capaces, efflarunt ſpiritus: his atque aliis effectũ, vt nulla inter homines maior eſſet ingratitudo, quàm

quæ in matrem admittitur. G. Adhuc annosa supereſt genitrix. R. Quoties hanc rſpicis, ſimul terram intueris. Cogita vnde venias, & quò pergas, quàm te angustum habitaculum emiserit, quàm anguſtum excipiet de ventre matris propriæ, in vterum terræ, matris omnium, festinas. Inter vtrumque ergò lassantibus animum, atque raptantibus, ſuperbiæ, atque auaritiæ frenum ſtringe.

De Pñs fratrib. bonis, q̃ ſororibus. DIAL. LXXXIV.

Sancta quidem res eſt habilis concordia fratrum;
Quæ tamen in paucis prouenit ipſa locis.

GAV.

Pios fratres habeo. R. Rarum; nam parentes fere ſemper amant, fratres ſæpè inuident, ſæpè deſpiciunt; raramque ideò fratrum gratiã Naſonis ore Veritas clamat; vbi & fratrum, & filiorum, & omnium penè, niſi parentum, notatur impietas. G. Fratres mihi ſunt optimi. R. Miror planè: bonos eſſe ſat eſt; ſæpè enim mali ſunt: aliquando & peſſimi, eoque peiores hoſtibus, quò minùs contra domeſticas inſidias eſt cautelæ. Quantus autẽ ſit amor fratrum, ne latentes eruam; ne præſentes quidem, ſatis notiſſima paria, Mycenæi, Thebanique fratres, ac Romani indicant: quæ quidem infamia, cur vnius vrbis potiùs, quàm totius orbis ſit, non video. Primos mundi fratres aſpice. Alter alterius oppetiit manu; nec dum relatu horridum ſcelus audis. Siquidem Phraates rex Parthorũ, cuius ſuprà mentio eſt habita, præter parricidia in patrẽ ſimul, ac filium admiſſa. xxx. inſuper proprios fratres trucidaſſe legitur: non veritus tanto, ac tali ſanguine, & regnum malè partum ſtabilire, & metum

tum omnem inuiſi conſortis extinguere. *GAV.* Fratres boni ſunt. *R.A.* Nondum, puto, patrimonium diuiſiſtis; tunc erumpet iniquitas. Igne aurum, Auro animus probari ſolet, magna ſæpè, quę videtur pax, pauxillum auri ſi adhibeas, lis erit. *GAV.* Pij ſunt fratres. *R.A.* Cęlibatus forſan tuus, aut orbitas illos tibi conciliat. Coniugio detegentur tuo, ſed prole melius, ſpe ſucceſſionis amiſſa; quæ impatientiſſimos quoque multa pati docuit. *GAV.* Amantiſſimos mei fratres habeo. *R.A.* Debet id quidem ita eſſe, niſi liuor obſtet, aut timor, aut cupiditas, & habendi ſitis, diuini omnis, humanique iuris, dum expleri ſtudet, immemor. Inter parentes enim, filioſque quantùm libet ſit amoris, conuerſatio tamen diſpar, diuerſique mores ſunt filij etſi citò patres videant, ſerò agnoſcnnt. Patres etſi filios ſtatim ament, ſerò illos, ſæpe etiam in ſenectute ſuſcipiunt. Fratres antequam naſcantur, & poſtquam nati ſunt in eodem domici; lio, eiſdemque incunabilis, æuo pares verſantur, ac moribus, ilicet in lucem editi ſe viciſſim cernunt, vno cibo aliti, iiſdemque parentibus, iiſdemque ſociis, iiſdemque ludis, iiſdemque ſcholis, iiſdemque præceptoribus, ac nutritoribus aſſuefacti pariter putreſcunt, pariter adoleſcunt. Vndique paritas, multiſque, & validis nexibus iunctus amor; niſi aduentitiæ ſoluant cauſæ, duræque mentis aſperitas frangat; quod commune eſt adeo, vt neſciam, an fraterno vllus amor maior eſſe debeat; an vllum odium maius ſit, an indignatio vlla profundior. Tam turbida ſemper æqualitas, tam paris impatiens mens humana. *GAV.* Æquos, pioſque fratres habeo. *R.A.* Serua illos æquitate mutua, ac pietate. Delicatiſſima res eſt amor: ſerua illam: difficilè quęritur, facilè perditur. *GAV.* Sed

ſorores habeo bonas. *R.* Graue pondus, ſed iucundum, ac ferè adoleſcentum primus labor, quo ſe, effecti ſui iuris, exerceant, vndè primam pietatis, atque indolis famam quærant. *G.* Bonas habeo ſorores. *R.* Cura vt illæ bonum fratrem habeant, téq; ſuperſtite, etſi communis pater obierit, orbitatem non ſentiant. *G.* Pulcherrimæ ſunt ſorores. *R.* Cuſtos rei labilis, vigilantibus oculis, dolos caue, circunfuſa te procorum cohors excitet: difficilis eſt vnius formæ cuſtodia, quid multarum reris? tantò exactiorem pudicitię, quàm auri curam eſſe decet, quantò & pretioſior, & irrecuperabilior illa eſt. Sanè virgineam caſtitatem nulla arte meliùs, quàm maturo coniugio præſeruabis. *G A.* Formoſæ mihi ſorores domi ſunt. *R.* Ne diutiùs tibi ſint prouidè; multas aptiùs ornabunt domos.

De bono Domino. DIAL. LXXXV.

Libertas melior domino quocunque beato;
Libertas ſuperat præmia magna ducum.

G A V.

DOminum bonum habeo. *R.* An habeas, an verius habearis, cogita: ſed loquendi mos eſt: ſic dominum habetis, vt Icabiem, ſiue vt tuſſim. Multa ſunt, quæ habentur inuitis poſſeſſoribus. Moleſtæ opes, quibus non liceat caruiſſe. *G.* Bonum dominum habeo. *R.* Libertatem igitur amiſiſti: hunc & illam, vno tempore, nemo habet. Iam neque ſorores de quibus modò agebas, neque filiæ, neque nurus, neque coniunx demum ipſa, neque patrimonium, neque vita in tuto ſunt, propter vnum, quem habes, dominum, habere ſimul omnia deſiiſti. *G AV.* Bonum mihi, & patriæ dominum ſors dedit. *R A.* Incompatibilia, penituſque cõtraria. Nam ſi bonus, non dominus.

Sido-

Si dominus, non bonus; præsertim si se dominum dici velit. *G.AV.* Bonus est dominus. *R.A.* Boni sunt parentes, boni fratres, ac filij esse possunt: amici autem semper boni: alioqui nec amici sunt: dominum bonum dici, blandum mendacium, atque adulatio nota est. *G.AV.* Optimum dominum habemus. *R.A.* Rectorem populi fortassis, & Reip. defensorem; quo nil actuum humanorum acceptius Deo ferunt. Illum verò non dicam optimum, sed bonum: & non potiùs pessimum quis dixerit? qui, quod habent optimum, libertatem, summum, ac præcipuum vitæ bonum, suis ciuibus eripuit? proque vnius explenda voragine, quæ expleri nequit, tot millia miserorum, siccis oculis intueri potest? Neque eum, etsi non iustitia aut misericordia, saltem pudor à tam mœsto retrahit spectaculo: sit licet affabilis, sit blandiloquens, sit postremò munificus in paucos, de multorum spoliis. Hæ sunt autem artes tyrannorum, quos vulgus dominos vocat, carnifices experitur; hæc præstigia attonitis ingerunt luminibus; hanc hamis, & laqueis prætendunt escam; sic credulos aucupatur. *G.AV.* Dominum habeo præpotentem. *R.A.* Is in cœlo vnus est, qui se iure suo dominum dixit, & dici voluit. Nam terræ dominus Augustus Cæsar, edicto vetuit se dominum dici. Ille Deorum Deus; iste hominum Imperator: ille maiestatem tenuit; iste modestiam: denique & super hoc populum Romanum grauissimè corripuit. Sic enim de ipso scriptum est; & dominij appellationem, vt maledictum. & opprobrium semper exhorruit. Quod successorem quoque, longè rebus omnibus imparem, tamen obseruasse cõpertum est; qui licet dominandi auidus, titulo tamen dominationis abstinuit: atque ita se inter ambitio-

nem, & verecundiam medium tenens; esse dominus voluit, dici autem noluit. Vt qui sciret iniustum esse, quod cuperet; saltem exprobrationis in iuriam vitaret. Durum enim, superbumque & graue nomen est dominus; illic maximè; vbi amor libertatis, ac seruitij pudor est. Secutus horum vestigia Alexander hic Romanus princeps, vt priuato sibi non altiùs scribi voluit. Nam ille alter Macedo, nõ dominus modò, sed Deus dici voluit, quem secuti animo huius temporis latrunculi, vna vrbe, vel altera, vix insidiis oppressa, non tantùm dici volunt, sed dici homines erubescunt, atque ad iniuriam trahunt. *G.A.* Dominum habeo verè optimum. *R.A.* Verè vnus est dominus, quem si habes, honestissima, regnisque felicior seruitus tua est. *G.* Iustum dominum, regemque optimum habemus. *R.* Inter regem & tyrannum non discernunt Graij, secundum quod poëta noster, de rege loquens, ait.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Apud nos autem, vt interest, nõ nisi propositum, vitæque series facit. Qui iustitia regit, ac regitur, ille demum verus est rex. Atqui ex altiore fastigio, non salutis publicæ speculator; sed priuatæ libidinis procurator, vel rapinam cogitans, vel vindictã, cupiditati aut iracundiæ suæ paret; & rapidis, atq; effrenis animi motibus cedit: is malorum dominorum seruus, etsi altior cunctis appareat, sceptroq; aureo, ac veste purpurea superbus incedat, vtique rex non est: sed propter exercitium, aut suppliciũ populi, promotus prædo, eoq; loci positus, vnde liberiori sæuiens flagello, atque hos probãs, illos puniens, cũctos vexans, & exagitãs; ignarus quidẽ, ac passioni obsequẽs: nutu tamẽ illi*, qui mala bonos vertit

vertit in vſus, iuſtum Dei iudicium, iniuſtis licet, ac ſceleſtis manibus exequatur: quaſi æquam pij iudicis ſententiam, tortor ſæuit. *G.* Iuſtum, piumque regem habet patria. *R.* Rarum bonum & Reip. feliciſſimus ſtatus: niſi præſens gaudium futuri metus rerum felicium, ſemper ſuſpecta breuitas minueret amiſſiſque deſiderium, mox venturas cumulaturus miſerias, obſeruaretur animis humana nascentium; volubilemque fortunæ roram, quæ nil proſperum longum ſinit: lenit quidem mali ſenſum conſuetudo, inſueta deiiciũt: vnde optimum, quidam, ſemper proſpero caruiſſe, diffiniũt; quod non dicerent, ſi proſperitas duraret. *G.* Iuſtum habemus, & clementem Regem. *R. A.* Illo ſuperſtite mori opta; ne mutatam regni ſortem lugeas. Bonus enim bonum rarò ſequitur. Malum peior, ſæpe peiorem peſſimus.

De ſerenitate aëris. DIALOG. LXXXVI.

Cùm licet & poſis cœlo gaudere ſereno;
Fac magis è pura gaudia mente pares.

GAV.

SErenus eſt aër, ac iucundus. *R.* Iam quis arguat cœleſtem humi animũ hærere? In aëre illũ appenditis, & amorem veſtrum in eo ponitis elemento, quo nullum inſtabilius. *G.* Aër ſerenus; atque tranquillus eſt. *R. A.* Expecta; dicto citiùs nubiloſus erit, ac turbidus: alio te ſub cœlo poſitum credas. *G.* Serenus, ac tranquillus eſt aër. *R.* Quantò mallem ſerenus, ac tranquillus eſſet animus tuus. Vtilis quidem illa ſerenitas, ſtabiliſque tranquillitas, quam nec nubes occupent, nec quatiant venti. *G.* Serenus eſt aër. *R. A.* Non ſerenum omne, ſtatim optimum: immò verò prouincias nebuloſas ſerenis eſſe ſalubriores: & in hoc occidentem

prælatum legimus orienti. *G.* Aër lucidus me delectat. *R.* Delectari in operibus, ac factura Dei minimè vetitum, modò in Deum, velut omnis boni fontem, tota animi delectatio deflectatur. & in rebus temporalibus æternus rerum conditor laudetur. Alioqui attende, quod ſcriptum eſt: Si vidi ſolem, cùm fulgeret, inquit Iob, lunam incedentem clarè, & lætatum eſt cor meum in abſcondito, & oſculatus ſum manum meam ore meo: quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimum. *G.* Sereniſſimus eſt aër, talis vtinam ſemper ſit. *R.* Non ſemper modò, ſed diu talem ferre non poſſis. Temporũ viciſſitudo, quàm optimo iure à multis, ſed præcipuè à Cicerone laudata eſt. *G. A.* Sereniſſimus eſt aër, atque vtinam non mutetur. *R.* Neſcis, quàm citò ſui tædium hæc ſerenitas allatura ſit. Nil tam delectabile, quod non identitas inamœnum reddat. Nullum efficacius remedium contra vitæ faſtidia, quàm temporum locorumque varietas. Hac fouetur, & paſcitur mens humana [vt ait Auguſtinus] Qui qualitate rerum non poteſt, ſaltem varietate ſatiatur.

De proſpera nauigatione. DIAL. LXXXVII.

Credere qui temere vaſtis ſe fluctibus audet;
Iam ſe, reſque ſuas interijſſe putet.

G. AV.

NAuigatione vtor proſpera. *R. A.* Sentio: Neptunus tibi laqueos tendit. *G. AV.* Tranquillum ſe mihi præbet mare. *R.* Inſidioſa tranquillitas [vtque ita dixerim] eſca naufragij. Si ſemper turbidum eſſet mare, nullus hominum nauigaret. *G.* Mare mihi blandum, & ſuaue eſt. *R.* Suſpecta ſuauitas: prædonum blanditiæ, minæ ſunt.

Hæc

Hæc facies maris repentè mutabitur: esse aliud putes monstroque gelidus quæras: Vbi est æquor illud, quod laudabam? Vnde verò hi tam multi, tamque horribiles aquarum montes: vnde hic pendentium fremitus procellarum, & minacibus spumis surgentes fluctus in nubila. Nesciunt nisi experti, quid est mare, & quàm ferox belluæ, quídve illi à poëta mõstri nomen impositum. Nihil enim monstrosius in rerum natura: nihil, cui sit minùs fidei, minúsve constantiæ. Nullius rei trãsformatio tam crebra, tam periculosa, tam subita: nihil denique seu mollius, dum iacet: seu, dum surgit, immitius. *G.* Placidum nunc æquor, immotumque est. *R.* Terræ ipsæ subsidunt, dehiscuntque. Tu pelago tribuis, vt consistat; simulatus torpor: noli fidere: sæpe fortunam retentare dementia est. *G.* Nunc saltem placidè nauigaui. *R.* Nullum ferum animal sic in laqueos ruit, vt non aliquid dulce præsentiat. *G.* Prosperè nauigaui. *R A.* Et sacrilegi prosperè nauigant, & viri sanctissimi naufragantur. *G.* Nauigaui feliciter. *R.* Crede mihi, si perges, infeliciter nauigabis.

De votiua portus apprehensione. DIAL. LXXXVIII.

Sinon vicisti, noli cantare triumphum:
Sæpius in portu mersa carina perit.

GAV.

IAm portum attigi, iam in littore sedeo. *R.* Multi in portu pereunt, plures in littore: permutasti periculum: nõ fugisti. *G.* Terram attigi. *R.* Ita hoc dicis, quasi terræ discrimina vel minora, vel pauciora, quàm pelagi: quamuis occultiora sint: nónne hoc in æquo posuit is, qui vtrobique multa, & grauiora pericula, per varietatem, pertulerat? Neque verò sine causa pauper ille scrutator aquarum, apud Statium, moriens:

Hyemes Notóſque laudat, & experti meliora periculo ponti.

GAV. In terra ſum. *RA*. Caſibus eò pluribus patens, quò plus hominum terras incolit, quàm maria: ſiquidem maxima pars malorum homo homini eſt: ſic, inde mors peruenit, vnde auxilium debebatur; vt ſileam peſtiferas animantium ſpecies, quibus ea pars rerum ſcatet. *GAV*. Terra ſub pedibus ſaltem ſtabit. *RA*. Atqui ſæpè non ſtetit: vtque antiqua prętéream, Achaiamque, & reliquam Græciam, & Syriam, atque alias; vbi & Vrbes hauſtæ olim funditùs, & collapſi montes, & demerſæ inſulæ: vt omittam veteres veſtrorum montium caſus Ætnæ, ac Væſeui: apud vos nuper ipſa vrbiũ caput Roma contremuit; quodque ciuilis belli tempore pro monſtro habitum: Alpes hac ætate grauiſſimè tremuerunt, & conuulſæ rupes altiſſimæ, Solis radiis inſuetum à ſeculis præbuere iter. Hiſpaniæ, & Germaniæ bona pars corruit: vidiſti modò ſtantes vrbes; vidiſti ſolidas arces, atque oppida; paucis poſt diebus, miſerabile ſpectaculum, atque terrificum, humi paſſim ſtrata omnia; quin & ſolito mœſtiorem Rhenum ipſum, quaſi flentem, labi, deformatam ruinis vtramque ripam, eamque præcipuè, quæ ædificiis ornatior fuerat, querulis abluentem vorticibus. Deſine iam ſecurùs eſſe, vbi ſecuritas nulla eſt. *GAV*. Sub pedibus terra eſt. *RA*. Non tam certa ſedes domicilij, quàm ſepulchri. *GAV*. Ad terram peruenisſe, gaudeo. *RA*. Similibus gaudent; & tu terra es. *GAV*. In terram redij. *RA*. Nondum quidem; ſed redibis citò.

De Carceris exitu. DIALOG. LXXXIX.

Est carcer mundus, quo clanderis ipse, vbicunque es;
Te solvas sceleris carcere, liber eris.

GAV.

IVuat carcerem euasisse. *R.A.* Est & hæc [fateor] intermissa gratior libertas, ac reddita, quàm seruata; sed non omnia, quę delectant, prosunt; & sæpè nociua sunt dulcia, & amara salubria; sæpè non carcer modò, sed mors vtilis fuit, sæpè vitâ, & libertas inutilis. *G.* Carcerem euasisse gaudeo. *R.A.* Atqui modò gaudebas portum apprehendisse, nũc gaudes portum euasisse: Carcer multis portus, multis refugium, & arx fuit; & in libertate perituros, seruauit in vinculis: ligata, & clausa diligentiùs asseruantur. Nescium mortales cœci, quid expediat, & idcirco mala sua concupiscunt, & assecuti gaudent, vnde mox doleant. Néue longiùs exemplum quæras: Vidisti nuper virum illum animosi, & magni potiùs, quàm constantis incepti; qui aduerso tempore se patronum Romanæ Reip. profiteri ausus; ipse sibi tribuni nomen assumpserat; dehinc variante fortuna, Vrbe depulsus, Romaniq́ue primùm principis, post pontificis lapsus in carcerem, vtrobique bene habitus, atque honestè; tandem leua alite emissus, gladiisq́ue hostium non ocitus tantummodò, sed discerptus; puto moriens carcerem suspirauit. *G.AV.* E carcere lætus erupi. *R.A.* Ibis per rostra turbida litibus, per plateas vrbium, tumultuq́ue negotiorum; & tempestatem, libertatem putans, gratulaberis; dum, quem clauis vna concluserat, mille stringent laquei. Cumq́ue læti omnes è procellis portum petant, vnus tu nauta mirabilis, è portu lætus in procellas re-

dis. G. E carcere digreſſus, gaudeo. R. A. Bonum in hoc, vt in reliquis, conſilium erat; neque nimium gaudere, neque nimium dolere; ſed æquanimitatem omni in ſtatu, cèu vitæ gubernaculum, tenere; in tanta præſertim caligine futurorum. Neque tam miſerum eſt [vt fertur] intraſſe, neque tam fauſtum carcerem exiuiſſe, quoties carcer libertati hoſtis, propicius eſt ſaluti. Quoties optata votis omnibus libertas, in perniciem, & in mortem verſa eſt. G. Exiui ex carcere. R. Latiori de carcere multi hominem caſus eripiunt, ex anguſtiori autem ſola mors eruit. G. Moleſto de carcere diſceſſi. R. Potes in hunc carcerem reuerti, in illum alterum, cùm ſemel exieris, non redibis, hoc in tempore.

De Tranquillo ſtatu. DIAL. XC.

Tu quicunque cupis tranquillam ducere vitam;
Falleris, incerta labitur hora vice.

GAV.

REbus ritè compoſitis, tranquillus ago. R. A. Scilicet, vt tua nauis fluctibus maris, ſic animus vitæ curis explicitus, portum attigit laborum, ac terrorum. Sed non ita eſt; nunc nunc maximè metuendum; neſcis quòd res hominum non ſtant? qui volubili in rota ſedet altior, is proximus eſt ruinæ. G AV. Optatò eunt omnia? Bene ais, eunt omnia: nihil enim manet. Antè ergo, quàm felix videare, ſpei fortè aliquis; poſt locus eſt metui; ad extremum luctui: gaudio autem nunquam: gaudium loquor verum, donec ad vera, & ſtabiliora bona peruentum ſit. G AV. Rebus prouiſis humanitùs conquieſco. R. Summa rerum humanarum, labor, & mœror. In his igitur requieſcis? Durum caput, & lodice ferrea, & ſpinoſo recubans pului-

puluinari. *GAV.* Opiparè prouisa sunt omnia. *RA.* Expectata, puto mercium nauis applicuit, periculum euasisti; extruxisti domum, exarasti aruum, putasti vineam, rigasti prata, compegisti aream, inseuisti arbores, effodisti riuos, texuisti sepē, columbarium erexisti, misisti greges in pascua, apes in aluearia, sementem in sulcos, nouas merces in maria, tuto loco collocatum fœnus, plena arcula, diues aula, cultus thalamus, referta horrea, spumans penu, prouisa dos filiæ, coniugium nato, empta populi gratia, blando ambitu parta suffragia, pronum ad te opibus summis, atque honoribus stratum iter. O felicem te! Restat, vt gaudeas: hæc [ni fallor] concluſio tua est: mea verò aliá: Restat, vt moriare. Rarum valde inter homines, vt multo studio quæsitis, multo fruantur tempore; longus labor, vsus breuis. *GAV.* Prosperè rebus euntibus in statu sum. *RA.* Quomodo autem rebus euntibus, videris, ego nempe non video. *GAV.* Rebus ad vota fluentibus lætus sum. *RA.* Nunc igitur tempus est moriendi: sperásne hic diu aliquem lætum esse? morere, dum lætus es, antequàm esse mœstus incipias; quod iam dixi, repetam: est enim minimè tædiosa rerum vtilium, sed iucunda repetitio. Meministi ergo: quid apud Ciceronem Lacon ille ait seni Rhodio Diagoræ, læto tunc valde, leuibus licet ex causis, quas audisti suprà, cum de palæstris ageremus: Morere Diagora, inquit, non enim cœlum ascensurus es: graniter id quidem. Nam quid amplius expectet animus lætus in hac rerum tanta vertigine; nisi, vt lætus esse desinat, esse tristis incipiat? Itaque opportunè admodum Diagoras, consilio paruit amici, spectante quidem, & plaudente populo, inter victorum filiorum amplexus, & oscula exspi-

ized by Google

rauit; scriptum est in libro noctium Atticarum. Et ad summam plures gaudio, quàm tristitia periere. Omnibus ergo, qui sapiunt, sed maximè gaudentibus, mors optanda: de hac semper, & præsertim in tempore prospero, cogitandum: illa cogitatio reliquas frenet. *G.AV.* Laboraui, en quiesco. *R.A.* Omnes quidem hoc speratis, sed erratis in hoc omnes. Stilus enim vitæ alius, multumque finis à proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis, aut falsa est, aut [quod est verius] vtrunque: quid hic requiem somniatis? Sic catenis vinctus, libertatem, æger sanitatem somniat; sic sopitus esuriens, opimas dapes: sed en dies vltimus aderit, isque confestim discussurus hæc somnia. Nolite autem falli somniis atque opinionibus falsis, quibus est plena vita mortalis. Nolite vobis hic requiem spondere. Credite mihi, tota quies hominum, post laborem, mors. *G.AV.* Omnia, quæ in rem visa sunt, suppetunt. *R.A.* Superuacua in rebus plura sunt, quàm necessaria; sed hic humani animi mos est, vt professus ascensum cœli, tanto studio se oneret, quanto vix exonerare debuerat. Itaque peregrino fasce curuatus, dum in altum niti vult, ruit, & pro cœlo, illi terra est. *G.AV.* Cumulata sunt omnia, iam in portu sunt. *R.A.* Nauigationis in fine igitur. Est enim præsens vita simillima procelloso mari: illius finis in littore: huius in morte: vterque portus rectè dicitur. Profectò autem magna pars mortalium aceruandis vitæ adminiculis anxia, inter ipsos apparatus rerum, moritur, nilque iam vsitatius, quàm vt vitæ studium mors præuertat: paucis accidit, vt ad optata perueniant, hisque ipsis tam citò diuturni quæstus vsus eripitur, & gaudij breuitas quædam, velut accessio sit doloris, de quo multos in morte que-

te queri solitos notum est. *G.AF.* Iam, peractis laboribus, securus viuo. *R.A.* Et inter viscum, ac laqueos secura auis volitat: piscis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe vbi periculi plus est & pauoris minus; ars fortunæ est; vt licentiùs feriat, metum demit. *G.* Per omnem vitam laboraui, vt in finem quiescentem securus. *R.A.* Securitatem, & quietem tuam in præcipiti collocasti & vixisti mœstus, vt lætus morereris: non insulsum vitæ, mortísque consilium; modò de securitatis, & quietis & tristitiæ, & gaudij qualitate conueniat. *G.AV.* Omnia vndique conquisiui quibus instructior vita esset. *R.A.* Immò verò quibus mors molestior: egisti planè negotium medicorum: iam frequentes aderunt, stratúmque circumstrepent; aderunt captatores testamentarij: erunt & qui gaudium premant; & qui fletum simulent, & qui renacem spiritum, seram mortem taciti increpent; & qui crisim seruent, & qui prognosticis inhient, & qui cadauer aureum præstolentur: tot hæc tibi conquisita vndique vitæ conferunt instrumenta, non vt meliùs viuas, sed vt comitatior moriaris; non penitus operam perdidisti. Iam & comites: languenti, & libitinæ sumptus, & funeris pompa non deerunt. *G.AV.* Conquisita sunt omnia, quiescendum est. *R.A.* Iam dixi, vitæ requiem, & solatium quærebas, laborem mortis, ac tædium inuenisti. *G.AV.* Cuncta disposui, prosperitas parta est. *R.A.* Congessisti fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidum, quæ, vbi primùm adoleuerit, euolet: mœstum, & vacuum cor relinquens: sæpe vel in plumis pereat. *G.AV.* Longo succedit quies labori. *R.A.* Breuis ipsa adeò fortassis, vt nulla potiùs dici possit. Multorum fæpè studium annorum, in momento excidit, im-

mò, cùm ſempet ferè gradarij ſint progreſſus, rarò non repentini exitus rerum ſunt. G. Per longas curas ad ſecuritatis initia ventum eſt. R. Sollicita multum de principiis humana curioſitas, finem cœca non proſpicit. Denſa venturi caligo temporis, mortalis aciem fruſtrauit obtuitus: deliberatio vtique noſtra ſit, conſumatio fortunæ [dicam meliùs] Dei eſt, cuius in manibus ſortes ſunt hominum, non quas ipſi vobis, opinione veſtra, ſpéque improba fingitis; ſed quas ille præſcientia ſua videt. Eius eſt autem illa vox: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Comminatio horrenda; quæ, niſi ſpes, ſomnóſque mortalium interrumpat, obſurduiſtis haud indubiè.

De Potentia. DIAL. XCI.

Magna poteſtati ſunt iuncta pericula magnæ;
Qui moderatorem ſe cupit eſſe, furit.

GAV.

POtentia magna ſum. RA. Ergò & inuidia. G. Potentia multa ſum. R. Et in periculis multis. G. Potentia ſum ingenti. R. Et laboribus infinitis, & inextricabilibus curis. G. Multa poſſum. R. Quò plus in alios potes, & plus alij in te. G. Potentiæ eſt pluriimùm. R. Quò potentię magis, eò maius in illā imperium fortunæ tepidè ſe exercet in paruis: vberem eligit materiā: in magna lignorū mole crepitantiùs ſæuit incendiū. Magna proſperitas, magnæ viā facit aduerſitati. Nec quēquam facilè planè miſerum videbis; qui non valdè felix habitus fuerit. Nō poteſt ignoti hominis nota eſſe calamitas. GAV. Quod volo, & poſſum. RA. Cura ergò ne quid mali velis; & ſcito, quò

poten-

potentię plus,eò plus esse negotij,minúsve licentiæ.*G*.Potentia ingens sum.*R*.Quid scis an diutur na?Piget exequi,qui potentes,breui ad impotentiam,seu qui reges ad infamiæ seruitium sint redacti. Vepricosi,& lubrici sunt humanorum gradus ascensuum : tremulus vertex : præcipitium horrendum:ægrè conscenditur ad eminentem statum,anxiè ibi consistitur:grauiter indè, & repentè descenditur: id sic esse,non singuli tantùm reges,aut populi, sed maxima etiam testantur imperia.*G*.Armis,atque opibus potens sum. *R*.Vera & firma potentia in virtute fundata est : fundamentum si detraxeris,quò maior eò periculosior structura. Quid implere opibus domos iuuat,arua ligonibus,maria classibus, si intus interea domestici hostes animum oppugnant, atque expugnant?Vis,vt te potentem fatear:illos doma,finibúsque tuis pelle;vince iram;vince cupiditatem: vince libidinem:vince teipsum ; famæ,atque hostem animæ tuæ. Quænam ista potentia est,vincere alios:passionibus suis vinci? *G*.Fundata in solido potentia est. *R*.Quo pacto,cùm vita ipsa mutetur assidue ? O, quid tumes,imbecillum animal? De potentia disputas,de anima interim periclitaris:quam dicto citiùs,vel naturæ vis occultior:vel exigui morsus animantis , vel extremi contemptissimique homines sæpè, potentissimis abstulerc.*G*.Potentia egregiè stabilita est. *R*. Vbi quæso? In arenis,ac fluctibus?an in ventos?an in ipsa [vt perhibent]fortunæ rota?quin tu,amice, malè susceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis potentia: vtque vel impropriè exprimam,quod sentio, nulla potentia potens est.

De gloria. DIAL. XCII.

Nauigio frágili vehitur, qui quærit honores
Ingentes, & quem gloria vana trahit.

GAV.

SEd inueni magnam gloriam. *R.A.* Magna in exiguo qualiter explicentur; non intelligo. Si temporum, si locorum anguſtias metiare, magnam hic gloriam non eſſe fateberis. Non ãngeram tibi, vt terra omnis punctus eſt; cuius ipſius partem maximam natura fecit inhabitabilem, atque inacceſſibilem fortuna, vt tempus præſens puncto minus; idque ipſum ſemper inſtabile, fugæque tam rapidæ, vt vix illam animo ſequi poſſis. Duæ reliquæ temporis partes, ſemper abſentes ita, vt altera nos, lubrica memoria, altera, expectatione anxia; fatiget; vt omne ſimul tempus, aut diluuiis, aut æſtu nimio, aut peſte aliqua, aut cœli inclementia, vel terrarum denique per ſeipſum lapſu propriè, ita diſcerptum atque confuſum ſit, vt vna ſæpe ætas propè nil habeat commune cum altera. Neque minus in temporibus, quàm in locis videas, exiguo interuallo notiſſimum non agnoſci. Hæc inquam, & quæ ſunt id genus plurima, tranſeo. Vulgata ſunt omnia, quibus liquidò cernitur, quænam hæc mortalis, ac terrenæ gloriæ magnitudo eſt. *G.AV.* Quam conditio mea fert, gloriam ſum adeptus. *R.A.* Si indignam, breuem hercle; at ſi dignam, gaude: non quòd habeas, ſed quòd meritus ſis. *G.AV.* Gloriam quæſiui. *R.A.* Gloria vera niſi bonis artibus, non quæritur. Vnde tibi partum nomen, vide; ſic intelliges, an gloria vera ſit: famam, ſi caſus dedit, eripiet. *G.AV.* Multum eſt gloriæ. *R.A.* Caue, ne quam gloriam veram putas,

imago

imago falsa sit gloriæ. In rebus hominum multa regnat illusio. *G.* Plurimum est gloriæ. *R.* Vt nemo pauper magnæ pecùniæ famam quærit, nisi vt fallat; sic nemo ignauus magnæ virtutis opinionem: vterque tamen sibi conscius, quicquid de se alij loquantur, quantum vel pecuniæ in arcula, vel virtutis in animo sit. *G.* Insigniseſt gloria. *R.* Si ex merito, modestè vtere, ne superbiæ illi notam applicaueris; si minus, fac ne diu populum falsas. *G.* Præfulgens est gloria. *R.* Vel mereri stude, vel graue, non tuum, indumentum exue. Ihglorium esse præstiterit, quàm mendacio glorioſum. Vera etiam gloria cum labore seruatur; quid de falsa spe res? Cùm omnis fictio difficilis sit, tum difficillima est, quam multi vndique obseruant. Rari nempe sunt glorioſi: hos propter dissimilitudinem, obscurum atque inuidum vulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere; præstringere omnium oculos non potes, in te tanto studio, defixos. *G.* Glorioſus appareo. *R.* Melius forsitan lateres, & certè tutius: hoc grauiter dixit is, qui multa leuiter: Bene qui latuit, bene vixit. *G.* Clarus, latéque notus sum, longéque conspicuus. *R.* Liuor abdita penetrat, rimatúrque; putas, conspecta prætereat? Quid, quòd pauci sunt, quibus expediat apparere, & conspici; pauci, quorum famæ non noceat, ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum:

Minuit præsentia famam.

Quantò magis illam minuit notitia? Rarò sunt homines, quod videntur. *G.* Glorioſus videor. *R.* Caua nube circundatus delitescis. Si parumper emerseris, quò plus gloriæ falsæ fuit, eò veræ plus

erit infamiæ. *GAV.* At gloria vera eſt. *R.* Id nemo te meliùs nouit: ita demum, ſi externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus aſſumpſeris. Gloria quidem [vt ſapientibus placet] quaſi quædam vmbra virtutis eſt. Illam comitatur, illam ſequitur, quandoque etiam antecedit; quod in adoleſcentibus claræ indolis vidimus, quos ante perfectam virtutem, præconcepta de illis ſpes hominum claros facit, quæ quibuſdam velut ſtimulis, generoſos, modeſtóſque animos excitat atque erigit, & impellit ad æquandam ſpem ciuium ſuorum. Stultos autem, tumidóſque præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adoleſcentium in obſcuros ſenes. Laus quidem ſapienti vtilis, ſtulto nocet. Ex his vides, vmbram per ſe ipſam eſſe non poſſe, rei cuiuſpiam ſit oportet. Vis ne igitur gloriam veram eſſe, fac vt vera, & ſolida virtus ſit.

De Beneficiis in multos collatis. DIAL. XCIII.

Antè quibus videas benefeceris, eſt memor omnis
Gratus, ab ingratis gratia nulla venit.

GAV.

BEneficia in multos contuliſſe gaudeo. *RA.* Multos ingratos experiens, dolebis. *GAV.* Beneficia in multos effudi. *RA.* Rectè ais. Nam ſi accipientium animos intueare, beneficiorum magna pars perditur. *GAV.* Multi meis beneficiis ſunt obſtricti. *RA.* Quidam ſe obliuione relaxabunt, alij forſan iniuriis beneficia penſabunt: vt ceſſent iniuriæ, non ceſſabunt querimoniæ: quàm multi de benefactoribus queruntur ſuis? Iniquum, fateor, ſed commune adeò, vt non tam crebrę de hoſtibus ſint querelæ. Audiſti apud Lucanum, de Pompeio querentem Photi-

Photinum: apud Senecam verò Sabinum de Augusto? Quid verò te ad literas aut antiquitatem voco? Vrbes medias contemplare: Vici omnes lamentis talibus pleni sunt. Omnis autem ingratitudinis triplex [nisi fallor] causa est: Inuidia scilicet, quæ dum impensa aliis beneficia, suas ducit iniurias, in se collata non aspicit: Superbia, quæ, vel se maioribus dignam censet, vel præferri sibi aliquem indignatur: Cupiditas, quæ muneribus non lenitur, sed accenditur; & dum quærendis inhiat, quæsita non meminit. Possem breuiùs, totius mali causam stultitiam dicere. Ea verò non huius tantùm, sed malorum omnium causa est, Ignorantia veri boni, opinionúmque perũersitas; hinc nimirum pestes animi prodeũt, superbia in primis, & cupiditas, quibus nullum obsequium non contumax: nulla largitas non angusta est. *GAV.* Beneficus fui in multos. *RA.* Aristotelica quædam magnanimitas fertur, meminisse collati, accepti autem beneficij obliuisci: quæ sententia, etsi colore non careat; apud me tamen, verus magnanimus contemptor mediocrium, atque humilium est rerum; atque ideò quæcunque egerit, magna quamuis, iudicio plurimorum, parua sunt, animo maiora quædam, & rariora volentis, contrà, si quid acceperit, quo alteri fiat obnoxius, quamuis exiguum, graue est, libertatem & amanti, atque ad excellentiam aspiranti; quóve quamprimùm solui, leuaríque velit. De hac igitur re Annæi Senecæ dictum probo: Beneficium, inquit, qui dedit, taceat: narret, qui accepit. Eleganter nempe, duo beneficentiæ seu venena, seu vulnera sunt; hinc exprobatio largientis: hinc recipientis obliuio; vtraque mater ingratitudinis, ac beneficij nouerca. Illa in

gratitudinem parit in altero: hæc in se: illa quoque beneficium in se extinguit: hæc in altero: his tot maiis aptissimè illo Senecæ consilio medeare. *G. AV.* Multis benefeci. *R. A.* At pluribus non fecisti, qui se spretos, & contemptos dolent. Est autem, nescio quidem vnde, firmior offensarum, quàm beneficiorum, tenaciórque memoria. Sæpe singulis beneficiis aut nullos, aut singulos amicos obliuiosos, & tepidos; hostes autem tibi multos feceris memores, ac feruentes. *G.* Multis multa ac magna contuli. *R. A.* Sunt multi, quibus profuisse periculum sit: quidam paruo amicum, magno hostem beneficio quæsiere; quod & exigui debitum leue, retributio prona est: magna autem, & debere pudet, & pigeat reddere, & nihil est tertium, nisi vt desinat esse, cui debeat, qui inuitus debet. Ita, dum debentem pudor beneficii, expertos dolor agitat, inter Scyllam, & Carybdim fertur cymba beneficij: effectúmque, vt multos, qui parcè, atque illiberaliter tui vixissent, liberalitas insignis in discrimen traxerit. Siquidem inter malos, impunè bonum esse non licet: durum dictu, sed dicendum tamen. Animal ingratius homine nullum est. *G. AV.* Latè me beneficum præbui. *R. A.* Quidam sunt benefici, nec tamen beneuoli, quos magnitudo status, atque hominum necessitas, multa largiri cogit: his etiam, quos non modò non diligunt, sed ne noscunt quidem: quibus, si se, ob beneficia charos sperant, valde eos fallit opinio. Nemo facilè non amantem amat. Mutuus nexus animorũ, ac reciprocus est amor. Munera sæpe necessitati, amor verò iudicio tribuitur: vt ergò beneficia bene collata, & læta fronte, pióque animo dignis exhibita, nunquam glorioſa negauerim; sic multa

ta, immò verò partem maximam, seu hæc dantiũ, seu accipientium culpa est, perdi, ac proiici. nemo vsquam est, qui dubitet, Et est facilior, breuiórque ac rectior, quam suprà tibi ostendimus, amandi scilicet ad amorem via: qua pergenti verum quoque si beneficii nomen accesserit, clarum te, supráque fidem, multis amabilem efficiet. *G.* Multa, & magna contuli. *R.A.* In rebus, non quid, sed qualiter, quove animo fiat, refert apud Deum, atque homines: & magna sæpè inuisa, & modici grata sunt: nudum præ omnibus cor attendi, & sacrificio pauperis probatur, & munere.

De Amore populi. DIAL. XCIV.

Hausit aquam cribro, vulgique quæ pascitur aura;
Vulgus amicitias vtilitate probat.

GAV.

POpulus me amat. *R.* Subsiste paululum; mox oderit. *GAV.* Populus me diligit. *R.* Ne propera, nondum finis; vt dies vnus, sic vita omnis à fine describitur. *GAV.* Populo charus sum. *RA.* Quis illi Scipionibus charior? Quis Camillo? quis Rutilio, ac Metello? Quid Themistoclem loquar, aut Miltiadem? quid hoc genitum Cimonem, aut Aristidem? quid Theseа? quid Solonem? quid Annibalem? quid Lycurgum? Qui ciues, oro te, quàm quisque, quàm breuiter populo suo charus: omnium notus finis, & vel in contemptum, vel in odium versus amor, atque indigna rebus præmia, fori labor, accusatio, mors, exilium, catenæ. *GAV.* Multis in populo charus sum. *RA.* Malis igitur: pauci enim boni: atqui malorum malis artibus quæri amorem constat. Si verò similitudo quædam parit amicitias [vt prudentibus placet], qui sis, æstima, qui

multis in populo charus sis. *G.AV*. Populus me amat. *R.A*. Serenum hybernum, aura æstiua, quies maris, lunæ status, amor populi, paria hæc si conferantur, mobilitatis vltimo palmam do. *G.AV*. Populus me honorat. *R.A*. Labiis, credo; cor autem eorum longè est à te : non est enim tibi fidelior, quàm Deo : rarò quicquam ex animo facit vulgus; nisi tumultuari, & furere, & sæuire. *G.AV*. Populus me veretur. *R*. Non faciet diu. Facilè enim ruit, quod non certo iudicio stabilitum est. *G.AV*. Ardens in me populi fauor est. *R.A*. Ardenti principio , sæpe medium tepens , finis algidus fuit; quod, hoc crebriùs vlla in re, quàm in studiis populorum cernas. *G.AV*. Populus me laudat. *R.A*. Stultorum laus, apud doctos, infamia est. *G.AV*. Populus me suspicit. *R.A*. Leui rerum alternatione despiciet: semper alterum extremorum tenet, medium verò nunquam; vt qui habitantem ibi hostem metuat. *G*. Populus me colit. *R*. Mirabor, si tam inculto cultore fructifices. *G*. Populus bene de me sentit. *R*. Sine vllo delectu iudicare solitus; vtranque in partem. Itaque vulgi sententia, veros inter iudices, contrarij argumentum est. *AV*. Populus bene de me æstimat. *R.A*. Suspecta sanis ingeniis æstimatio insanorum. Mallem te populo incognitum, quàm probatum. *G.AV*. Populus multa de me loquitur. *R.A*: Et tu ergò popularibus auribus fidis atque ageris? quod licet magnis olim viris euenisse noueris, non minor tamen est vanitas , gaudere flatu tenui, & incerto. *G.AV*. Populus me miratur. *R.A*. Et ego te miror, qui hoc in gloriam tuam trahas. *G.AV*. Populus me amat. *R.A*. Non hæc laus , sed fortuna est tua , populi mos est , vt sæpè amet indignos

Digitized by Google

dignos, sed à quibus indigni amoris sæpè digniſſimam fert mercedem.

De Occupata Tyrannide. DIAL. XCV.

Ad Generum Cereris descendunt morte Tyranni,
Plausi áque curarum sæua Tyrannis habet.

GAV.

INuasi tyrannidem in ciues meos. RA. Rependisti dignam vicem stultis amantibus: illi te æquo altiùs extulerunt; illos tu iniquo iugo seruitij depressisti. GAV. Tyrannidem arripui. RA. Abstulisti libertatem aliis, securitatem tibi, requiem vtrisque. GAV. Tyrannidem consecutus sum. RA. Statum certi laboris, euentus ambigui, sed, vt plurimùm, infelicis. Non te ad historias veteres, atque externas mittam. Quis Pheræi Alexandri exitus? Quis Dionysij Syracusij? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Hannonis Pœni? Quis Eleacri Heracleensis? Quis Ephimesis Aristotimi? Quis Calcedonij Nabidis? Quis Hipparchi denique Athenienſis, quem occidisse immortalis gloria interfectoribus fuit? Non ad recentiores, atque domesticos Cassium, Meliúmque, & Manlium Romanos ciues; Catilinam quoque, & Gracchos, & Apuleium: non tyrannos quidem, sed tyrannidem affectantes, inque impiis conatibus deprehensos, cœptóque prohibitos, atque oppressos. Non postremò ad illos, qui maiores, non meliores iusti velo imperij, trucem texere tyrannidem, atque iniustam, Caium scilicet, ac Neronem Domitianum, & Commodúm, ac Bassianum, reliquósque eius ordinis, solo nomine principes, quorum mens tyrannica, ac tyranni-

rancicus finis fuit, sed ad illos, quos auorum, patrumque memoria, seu etiam, quos ætas, ac regio præsens videt. Hos ego, ne distantibus te fatigem, circunspicere, & contemplari iubeo; videbis vsitatum, & communem tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum: veréque illud à Satyrico dictum dices.

Ad generum Cereris sine cæde, & vulnere, pauci
Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

G. Tyrannidem in ciues exerceo. R. Prædam, atque carnificinam auro implendus, & sanguine; auri sitiens monedula; tenáxque.

Nec missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Sed qua fronte, quóve animo, seu sanguinem illum fundis, pro quo seruando, si homo esses, sanguis tuus vltrò tibi fundendus erat; seu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris: spolians, qui tuis pascendi opibus fuissent; ditánsque, à quibus omni ingenio extorquendum legis: sic maiorum vel exempla, vel monita vilue runt. Sed hoc pessimum habet tyrannorum vita, vt quibus fidendum est, metuant semper; fidántque, quibus fidei nihil est; totúmque hoc malum, hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia; & ambitione turbatus ordo rerum: amici ex hostibus, hostes ex ciuibus.

G. Tyrannus patriæ meæ sum. R. Nunquam id esses, si illam tuam esse patriam meminisses, si obseruaretur animo publicæ matris effigies; nunquam fratres lacerares tuos, ~~cum~~ quibus æquam puerítiam, atq; adolescentiam egisses, eodẽ cœlo vsus, iisdẽ aquis, iisdẽ atque sacris, iisdem festis diebus, iisdem ludis, & luctibus: qua nunc mente de illorum tergo potes ludere, atque illis fluentibus, gaudo-

gaudere:qua poſtremo impudentia in ea vrbe viuis,in qua vitam tuam omnibus ſcis inuiſam,mortem cunctis optabilem, vbi eſſe neminem certus es,qui non malè perditum te velit: lupum mitti de grege ſæuiſſimum? *GAV.* Tyrannidem accepi. *RA.* Si præterito præſens tempus confers, duram te, ac miſeram ſubiiſſe ſarcinam, intelliges:tutam agebas, & quietam vitam; dehinc,niſi ſceleri iungis amentiam, nulla tibi ſine metu,ac tumultu animi,dies:nulla nox ibit:nullus non ſuſpectus cibus; nullus ſopor imperterritus; dum vbique in ceruicibus impendentem videris mucronem quem amico,opes,fortunáſque ſuas miranti, non ineptè monſtraſſe traditur.Dionyſius tyrannus quidem; ſed tyrannidis æſtimator acutiſſimus. *GAV.* Ferro mihi tyrannidem acquiſiui. *RA.* Ferro quæſitam, ferro etiam ſeruaturus,ferro forſitan amiſſurus.Præclaras planè diuitias comparaſti, eſſe omnibus odioſum,atque terrificam;quódque hinc ſequitur,tibi te perpetuo grauem metu:vt enim periculi nihil ſit,quod in quibuſdam vrbibus natura ciuium præſtat, apta ſeruitio; quando tamen pauor aberit animo recplenti,quid ille huius, quod legitimi nomen habet Imperij,metator,ac fundator primus audiuit à Laberio Romano equite:Neceſſe eſt,inquit, multos timeat,quem multi timent: cuius dicti ratio illa eſt,quam poſuit Naſo:Quia,

Quem metuit,quiſque perire cupit,

poſitam priùs ab Ennio,vbi ait.

Quem metuunt,oderunt, quem quiſque odit,periſſe expetit.

Vt tamen & periculum, & metus etiam omnis ceſſet,quod nonnullos tyrannorũ, vel nutrita publicis malis audacia,vel nota ciuiũ ſpondet ignа-

uia an non ſaltem vllus eſt pudor, his præeſſe, quibus te ſubeſſe ſit digniusꝫ præter iniuſtam vim, rebus omnibus imparem. G. Tyrannidem indui. R. Humanitatem ergo, & iuſtitiam exuiſti: ſimul & procelloſam vitam; & cruentam, aut certè dubiam mortem elegiſti infelix, de quo ſola patria, quæ te genuit, atque aluit, mortem ſperet. An vero non ille ſat miſer eſt quem miſerum volunt omnes? An non ille miſerrimus, qui tam miſer eſſe non poſſit, quin ſit dignus eſſe miſerior? G. Habeo ſummum inter ciues, locum. R. Habes in ciuibus tyrannidem, in arenis domum, in vepribus ſtatum, in prærupto ſedem, in rapinis inopiam, in miſeriis inuidiam.

De Regno, & Imperio.

DIAL. XCVI.

Sollicitudo ingens regnum eſt, undaque laborum,
Nemo quidem Sapiens regia ſcepira petit.

GAV.

ECce autem iure Rex ſum. R. Id enimuerò occultum diu eſſe non poterit: quid interſit inter regem tyrannúmque, iam diximus. Quid autem iuuat dici regem, ſi tyrannus es? non in ſpecioſo cognomine, ſed in vera iuſtitia, Regis, regníque ſalus ſita eſt. Minus mali reor acquiſitum dominium reformare, téque de reliquo ſic agere, vt rex verus appareas, quàm regnum iure partum, in quo iuſtè ſucceſſeris parenti, tyrannica vexatione diripere: plus enim veræ laudis in progreſſu ac fine, quàm in principio rerum eſt. G. Rex ſum. R. A. Meliùs ſub iuſto rege ageres, atque tranquilliùs, quàm rex ipſe. G. Regni ſolium conſcendi. R. Lo-

cum

cum latè conſpectum, patentémque omnium iudiciis, eóque periculoſum ignauiæ, laborioſum verò, difficilémque virtuti, Bonus enim rex, ſeruus eſt publicus. *G.AV.* Regni ſolio euectus ſum. *R.A.* Vt meritus videare, tuas res, téque obliuiſcere: populum tuum, & Rempublicam cogita: quo die primùm rex fuiſti, tibi moriens, aliis viuere incepiſti [quodque duriſſimum eſt] ingratis, & iniquis æſtimatoribus laboris tui. *G.AV.* In regiam veni. *R.A.* Aliquid ibi forſan perſturæ gloriæ reperturus, ſed quietis nihil. *G.AV.* Iuſtè regno. *R.A.* Bene agis, gratiſſimámque rem Deo. Scito autem, ſeruire te querulis, & vix tibi, ante obitum, gratiam relaturis. Rarò tam iuſtus quiſquam fuit, vt non charior populo ſucceſſor foret: is cùm venerit, alter optabitur. Hi ſunt vulgi mores, odiſſe præſentia, ventura cupere, præterita celebrare. Quando ergò defuerint querelæ, ſi omne præſens bonum ſordet, nilque omnium placet, niſi quod cruciat, ſeu perditum, ſeu ſperatum. *G.AV.* Sceptrum, & Diadema ſortitus ſum. *R.A.* Fulgidas compedes, claráque miſeriam; quæ, ſi plenè omnibus nota eſſet, crede mihi non toties vno de ſolio litigarent duo, ſed plura eſſent regna, quàm reges. *G.AV.* Purpuram indutus ſum. *R.A.* Non cultus exterior, ſed internus habitus, & mens regia, regem facit. Alexandri Romani principis dictum fuit Imperium in virtute, non in decore conſiſtere. *G.AV.* Ad regnum prouehor. *R.A.* Nunc in dubio vertitur ſubiectorum ſtatus, an felices eâ, quæ hic fingitur felicitate, an miſeri ſint. Nempe mortalis regni felicitas, rex bonus; te in dubio labor manet, & graue negotium. *G.AV.* Rex ſum, nihil non licet regi. *R.A.* Nulli minùs, immò verò quod olim

Digitized by Google

licuit,iam non licet.Et fortè, ſi de regno licentiã aucuparis,non te regem noueris, ſed tyrannum. *G*.Rex ſum,atqũe omnia poſſum. *R*.Immò nihil, niſi quod decet regem.cuius[vt dixi]minor licentia,quàm priuati eſt.Sin hoc calle voluptatem petis,falleris,&tota[vt aiunt]erras via.Voluptas à tergo longè eſt;hac ad laborem itur,& ad gloriam. *G*.Rex ſum,erítque mihi iam certa tranquillitas. *R*.Immò,ſi qua olim fuit,periit:ſtultus nauta qui, relicto portu,in altum vela facit,tranquillitatem quærens. *G*.At Romanus Imperator factus ſum. *R*.Clariſſimum nomen,ſed duriſſimum officium. Magna ſeruare difficile eſt: quid collapſa erigere? ſparſa colligere?recuperare perdita?deformia reformare?Et deſerti culturam ruris,multíſque diu neglectam ſuſcepiſti:multis egent dura arua ligonibus; multis prata riuis arentia: æſtuandum algendúmque tibi eſt,ſi ſucceſſerit. Tu hinc laudem,reliqua ſucceſſor tuus metet;illi ſeueris;ſera eſt meſſis;multas poſcit æſtates. *G*.Aſcendi imperium;iam quieſcam,& ſecurus viuam. *R*.Falſa te habet opinio;nunquam minùs: tu ne in excelſum montem, vt ventos,& fulmina euaderes,aſcendiſti?Non legiſti Horatianum illud?

Sæpius ventis agitatur ingens.
Pinus,& celſa grauiore caſu
Decidunt turres,feriúntque ſummos
Fulmina montes.

Et quando aliter de hac ſtatus eminentia ſentiebant experti principes,Auguſtus,& Diocletianus; quorum alter[vt legimus]de dimittendo Imperio cogitauit;alter autem dimiſit Imperium,nec reuocatus,aſſenſum dedit.Quantò aliter Marcus Aurelius,& Pertinax,quorũ primus adoptione ad ſpẽ Imperij reuocatus,ſolito triſtior effectus,miran-

tibus

tibus amicis, multa de malis imperij disputasse: alter Imperator effectus semper Imperium horruisse memoratur. Magnus est ad Imperium ascensus, magni in Imperio labores, magni quoque, cùm ascenderis, ex alto casus. Si mihi non credis, Iulium Cęsarem interroga, Caium quoque Caligulam, & Claudium, & Neronem, & Galbam, Othonem, Vitellium Domitianum, Commodum, Pertinacem, de quo proximè dictum est: Bassianum præterea, & Macrinum cum filio Diadumeno fœdissimumque omnium, Heliogabalum: longeque dissimilem moribus Alexandrum: vtriusque etiam [quod mireris] cum filio matrem: Maximos quoque & Maximianos, & Maximinos, & Gordianos. Præterea & Philippos, & Decium, Gallumque, & Volusianum, & Valerianum insigni calamitate notabilem, & contemptorem paternæ miseriæ Gallienum: Aurelianum denique, & Probum, Iulianum, & Licinium, & Constantium, & Valentem, & Gratianum, Valentinianum, ac [ne ad fastidium tuncta complectar] totam illam tyrannorum simul, & principum seriem percontare: vno tibi ore omnes responsum dabunt: Eodem se calle ad ruinam, atque Imperium ascendisse: & tu illic tibi requiem fingis ad securam vitam, vbi omnes periculum, & laborem: multi miserabilem vitæ exitum inuenere? Non hoc sibi fingebant illi quatuor, quos ab initio nominaui: Non Antonini pij principis maternus auus, Arius Antoninus, homo sanctus vt historiæ loquuntur, vt ego fateor, vir prudens: Neruam miseratus, quòd Imperium accepisset. Verè enim frustrà principes premit inuidia, cùm illis potiùs miseratio debeatur. *GAV.* Sum Imperator, & vlcisci possum. *RA.* In hostes publicos forsitan, non

in tuos. Illis enim, si verus es princeps, hoc tuo ascensu, securitas parta est priuatis affectib. pietas publica frenum stringet. Non potes huius, aut illius hostis esse, ex quo pater omnium esse meruisti. Id in ciues principi iuris est, quod in filios patri, Iustus Princeps pater patriæ est. Nullum ex omnibus titulis: hoc gratius, Iamnus ille principũ Augustus accepit; vt qui cõpresso adolescentię impetu, patris nomen implere decreuerat. Tibi ergò, qui hostes fuerant, iam filij sunt. *GAV.* Imperator sum, vlcisci potero. *RA.* Vti hac potentia non debebis, & sic habe, summi Imperij potestatem excellentibus, & fortunę paribus animis, esse veniæ materiam, non vindictæ; cuius eò auidior quisque, quò vilior, infirmiorque animi ac virium est. Qua in re meminisse profuerit illud Adriani principis, qui [vt scriptum est] vni quem capitalem habuerat factus imperator, dixit: euasisti: generosum planè verbum, ac magnificum, verèque Cæsareum. *GAV.* Imperator sum, exitque iam thesaurus par impensæ. *RA.* Ad rapinam vox hæc spectat: est, vt aliarum rerum, sic sumptuum fluxus quidam, ac vorago; cui nihil est satis. Longum est mortalium, hac in parte, sed imprimis Romanorum principum furores, stilo æquare. Paucos tamen ex omnibus, eorumque ipsorum pauca de multis attingam. Conspectissimus ille quidem Caij furor, Baias atque Puteolos ponte iungentis; atque illum tumidi maris sinum primum equis mox quadrigis triumphaliter permeantis. Quid aceto liquefactas memorem margaritas pretij ingentis, appositosque conuiuiis panes aureos: atque aureas dapes? quibus non famem compescere conuiuarum [vt mos est] propositum illi esset, sed imperij opes spargere, atque

que illorum auaritiam irritare. Adde effusos in plebem nummos; turbidoque, & profundo mari iactas moles, durissimas rupes scissas. campos æquatos montibus, & campis iuga montium; terra illic addita, hinc detracta, tam subitò, vt naturæ miraculum, vim passæ, cum celerirate certaret [Nempe cum dilati pretium operis mors esset] quibus prædecessoris sui Tiberij thesauro ingenti, diuitiisq; omnibus Imperij, intra anni spatium, exhaustis, ad inopiam, fœdissimasque rapinas est compulsus. Illud inter ista non numero, quòd Corinthiũ montem Isthmum, perfodi animo destinarat: etsi sumptuosissimum opus, tamen [vt perhibent] nauigantibus vtile, quo duo maria iungerentur & à Brundusio Athenas, aut Chalcidem, Byzantiumque petentibus, flexus ingens remitteretur Achaiæ. Huius comes, ac victor amentiæ sequitur Nero, cuius enormium impensarum nullus est modus, in ædificando præsertim: in quo omnes prodigos, & seipsum vicit. Nulla alia in re damnosior, vt de illo scribitur. Vnus ex mille furoribus attingendus, est domus à Palatino ad exquilinum collem porrecta. & magnam partem vrbis occupans, vt nõ immerio inter conuicia, quibus liberrima plebis indignatione pfciffus est, illud quoq; iactatum sit;

Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Hanc aureã dici voluit, nõ ineptè quidem, signãs nomine pretium, auro enim & gẽmis crustata ac stellata domus fuit, tantæ altitudinis, vt in vestibulo colossus centum viginti pedũ staret. Intus porticus atque aulæ laquearibus aureis, atque eburneis tabulatis, & connexa domorum cœli instar, vi propria sese sensim, diebus, ac noctibus sine intermissione voluẽtia. Stagnum quoque maris æmu-

lum ædificiiſque circundatum, littore, vrbis in morem, rura præterea, & paſcua, & vineta, & ſylvæ omnium generibus animalium refertæ. In hac domo quantum coniecturis ad verum via eſt, illud quod colloſſeum vulgò dicitur, medium fuit, cuius nunc etiam ruinæ ſtuporem ſpectantibus afferunt, & hæc omnia dum [quod miraculum rei auget] Romę medio, conſumaſſet, ita [non dicam] exceſſiſſe, ſed ne impleſſe quidem Imperatoriæ domus modum viſus eſt ſibi, vt dedicans domum ipſam non amplius miraretur, quàm, vt hoc ſolum diceret: Iam tandem, quaſi homo, habitare incipio. Mitto illa leuia, quòd veſtem nullam bis induit, nullum iter minus mille carrucis egit; calceatis argento vſus mulis; aureo reti piſcatus eſt; purpureis, atque coccineis funibus, ac reliqua fidem excedentia ſimul, & tædium paritura. Sed quis illa non ſtupens legit, ſtupentiorque aſpicit? Veſtigia enim extant: piſcinam illam, ceptam à Myſeno monte, venturamque vſque ad Auernum lacum, miris circumſeptam confectamque porticibus, foſſamque illam ab Auerno vſque Hoſtiam, per tantum viæ ſpatium, totque obuios montes, vt inducto mari, ſine maritimis caſibus nauigans, & terræ laborem, & pelagi faſtidium declinaret. Longitudo quidem, vt nunc incolæ metiuntur, nota omnibus: vt Tranquillus numerat, millia paſſuum centum ſexaginta. Latitudo autem duarum capax quinqueremium ex aduerſo iter agentium, neque ſe impedientium concurſu; quod opus ſi expleſſet; Italiam, omnemque Rempub. exhauſiſſet. Tantis autem mundi malis mors ſola conſuluit. Hunc ſequitur Aurelius Verus, qui [vt omittam cætera] cœnam illam fecit; cui, ſi par prandiſi facere voluiſſet; neſcio an Romana res ſufficere

potuiſſet.

potuisset. Quo audito, frater eius Marcus Aurelius tam modestiæ amicus, quàm hic hostis, ingemuisse fertur, Reipub. miserius, & Imperio collabanti. Linquo alios; nimis multi sunt enim, nec me fallit, posse & vobis longiuscula hæc videri remedia, breuiora pollicitis. Sed delectat interdum doctum, seu doctrinæ deditum, frugique hominem, stultorum insanias audire; quæ illi, quasi pro contrario signo sint. Vnde sibi [vt aiunt] remis, veloque fugiendum sciat. Hæc autem eò spectant, vt recogites quid est, quòd thesaurum impensæ parem speras: vt enim frugalitati, & modestiæ haud sanè magnis thesauris est opus, sic prodigalitati, & luxuriæ, neque thesauri, neque imperia ipsa sufficiunt. Et hæc causa non tantùm mediocris fortunæ homines, sed principes quoque, penè omnes eos in, dico qui nepotino victui operam dedere, necessariò rapinas & prædam misit quæ multis festinatæ, miseræque mortis occasio fuit. *G AV*. Nunquid vnius hominis impensæ, tot vrbes non sufficient? *R.A.* Hi tibi respondeant de quibus multa diximus, innumerabilesque alij quos par pestis pari dedit exitio. Ad summam verò profundissimum hoc sumptuum [vt sic dicam] specus, quasi illud olim Curtij non opibus expleri vllis, sed virtutibus ante alias modestia cohiberi, constringique potest. Id quod maximè proderit meminisse alienum esse, quod prodigis, & hic quoque vnum aliud Adriani verbum sæpè ad memoriam reuocasse, quod sæpe ille & in concione, & in senatu legitur dixisse: Ita se Rempgesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam: optimo principe dignum verbum. *G.* Regno; & vltio mea est. *R.* Tua quidem minimè: neq; enim mentitur is, qui ait, mea est vltio. Profectò autem; si

verus es rex, nihil tuum minus eſt quàm vitio, nihil magis, quàm clementia. Natura vtinam vt apum, ſic hominum reges aculeo exarmaſſet. Nunc libero animali exemplum dedit, non eripuit libertatem. Meum eſt quod illa non cogit, hortari. Reſpice paruum illud, ſed diuinum animal; pone & tu non in vulnere, ſed ante vulnus aculeum. Plebeium enim illud, hoc regium. Alioqui, vt ſine iuſtitia, ſic ſine clementia rex non eris: ac ne homo quidem, ſed [quod in fabulis dici ſolet] coronatus leo. *G.AV.* Imperator ſum Romanus. *R.A.* Habes Auguſtum, habes & Neronem, & Vitellium, quem ſequaris. Ad hos tres tota non modò omnium principum, ſed hominum turba reſtringitur. Hic ergò tibi ducem elige. Si recentioribus delectaris, habes eiuſdem ordinis Traianum, Decium, Galienum. *G.AV.* Sum Romanus Imperator, mundi dominus. *R.A.* Fuit quando id dici propè veraciter poterat; quorſum verò redierint res, vides; vt intelligi detur, quàm ſit tutum ſtultis, & ignauis, magna committere; quanta prouidentia, quantum in furorem; quantus labor, quantaque, diligentia, quantum in torporem incidit. Non eſt amplius gaudij materia, Romanum Imperium, ſed humanæ fragilitatis, & fortunæ variantis indicium. *G.AV.* Imperio clarus ſum. *R.A.* Clara nomina, res obſcuræ, Mundi fraudes. Humana crudelitas. Hi ſunt vnci, quibus huc illuc faciles animi trahuntur. Pulchrum Imperij, pulchrum regni nomen: ſed Imperium, & regnum difficillima omnium officia, ſi ritè gerantur: alioqui & periculoſa prorſus, & mortifera. Neque de nihilo dictum illud regium laudatur: Diadema nobilem potiùs, quàm felicem pannum, plenum curis, periculiſque, & miſeriis multis: quem cognoſcens nemo non ambiat

biat modò, aut parto gaudeat: sed nec oblatum vltrò recipiat; aut abiectum humo, leuet. Proinde expergiscimini aliquando mortales, aperito oculos, néue semper falsis caligate fulgoribus. Vestra metimini, atque æstimare corpuscula: circunspicite, quibus sepți estis angustiis: nolite geometras ac philosophos contemnere: terra omnis punctus est, vos caduci; ac fragiles, & incerti exitus & cùm Iuuenes, & cùm sani estis, cum morte luctamini: & cùm ascendere creditis, descenditis: & cùm stare videmini; tum maximè ruitis: nec vllum animal magis suarum virium obliuiscitur. Ac sæpius vermes semimortui, regna & Imperia somniatis. Mementote vos punctum per exiguum, seu veriùs punctum [vt sic dixerim] puncti breuis; immò ne millesimam qnidem puncti partem possidere. Hanc superbi incolæ premitis, mox premendi, neque amplius ex vniuerso possessuri, quàm quod frigentibus membris, ac pallidis occupatis. Ite nunc cœci, & insani elatoque vultu tumidi, quod natura angustat, laxate animis, & vincti immensa, & moribundi immortalia cogitate: inque hoc nihilo ridiculosas, & insanas insolentias, ad momentum rapidi temporis, hic rapinas, hic iniurias, hic vindictas, hic spes anxias, hic honores varios, hic cupiditates inexpletas, hic furores demum vestros: hic regna, principatus, & imperia, hic classes, hic acies, hic bella molimini. Cùm multum insanieritis, siue imperatores fueritis, siue aratores, seu diuites, seu medici, corpus vestrum putris terra, vita vestra fumus leuis magno flatu pulsus fuerit. & vix tãdem serò quidem, cognoscetis vitam hanc fuisse nõ patriam: totumque hoc regni, & imperij falsum nomen. *G. AV.* Imperator factus sum. *R. A.* Stulti cum

Imperatores fiunt, homines se esse non recolunt, aut fuisse. Quale est illud Tyberij Cęsaris, qui amicum volentem eum commemoratione quorundam actuum in memoriam pristinæ familiaritatis adducere, cùm vix aperto ore hoc vnum verbum emisisset, Meministi: præueniens, interrupit: nec passus est explere, quod cœperat: sed repentè ait: Quid fuerim, non memini. Vocem improbam, ac superbam, nec amicitiarum modò, sed totius humanitatis immemorem. *G.* Ad Romanum Imperium ascendi. *R.* Quid hinc gaudes. & in equuleum ascenditur, & in crucem? Contrà verò & in lectulum & in sedile descenditur, & sæpius in imo quies habitat. Nonnullis opprobrium, multis supplicium, omnibus labor est scandere.

De Exercitu armato. DIAL. XCVII.

Omnia vastantes erucas ducis in agros.
Exuris miseras hostica turba casas,

GAV.

EXercitum habeo. *R.A.* Mirabar, nisi regnum, atque Imperium, exercitus, hoc est, miseria miseriam sequeretur. Atqui Seneca Scipionem Africanum cœlo tenus attollit. Non quia magnos duxit exercitus, quos & furiosi nocẽtesq; duxerunt: sed egregiam moderationem quam nũquam certè dat exercitus: sæpe eripit, sæpe minuit: quæ enim tã solida virtus est, quàm tot sceleratorum, totque carnificum cruentorum conuersatio, exemplumque non detereat? *G.AV.* Magnum habeo exercitum. *R.A.* Habes vnde in campis vitam agas. Neque enim, aut vrbes exercituum sunt capaces, aut bene ciues togati, militesque cohabitant armati. *G.AV.* Fortissimum habeo exercitum. *R.* Habes belli materiam, pacis excidium: si hinc gaudes,

Digitized by Google

gaudes,ad cœleſtem certè nõ pertines ciuitatem. G.Habeo exercitum ingentem. R. Habes vtrinque ad latus hoſtes armatos,quos nec murus à te ſepa ret,nec vallum;aneeps profectò negotium, & grae. G.Mihi multæ ſunt & validæ legiones. R. Harum tædia nemo facilè,atque moleſtias, inſolentiaſque dinumeret ſed tu omnia experiendo condiſces, & quanto ſit ſatius ſolum viuere, quàm cum multis legionibus. Profectò nullæ iniuriæ, nulla perfidia,nulla crudelitas caſtrenſiũ moribus comparãdæ ſunt.Intelliges per teipſum,quàm ſit verus,pueris quoque notiſſimus,ille verſiculus:

Nulla fides,pietáſque viris,qui caſtra ſequuntur.

G.Magni dominus,ac rector exercitus inn. R.A. Tutiùs paſtor tygridum forſitan,ac vrſorum eſſes. Poſſunt manſuefieri corda ferarum, at quorundam hominum non poſſunt; & minantur, antequàm feriant feræ. Odia hominum improuiſo erumpunt:hi, quos tuos reris,qui te dominum vocant,heu quàm paruo pretio venale genus, & inſtabile:quam leuibus ex cauſis mutabuntur,& ex militibus hoſtes fient.Blandi vultus in horrorem, datæque tibi dextræ, tuam forſitan in perniciem conuertentur,neque[ſi fiat]nouum erit,aut inſolitum. Ad Placentiam fuit motus ille terribilis, quando aduerſus Iulium Cæſarem ſuus exercitus inſurrexit,de quo dictum eſt:

Quem non ille ducem potuit terrere tumultus.

Cæſar autem incredibili ſua conſtantia, ac virtute motum omnem compreſſit,& punitis authoribus, quietauit exercitum, atque ad obſequium reduxit. Fecit idem ad Antiochiam, Alexander ille Romanus princeps ſucceſſitq. magnificè. Sed procede paululùm,breui idem non ab alio, quàm à ſuis militibus interfectus eſt. Eodem modo iam

iam Pertinax antè perierat. Sic duo postmodum Maximini pater & filius. Sic Balbinus & Maximus. Sic Probus dux clarissimus. Sic Gratianus, & Valentinianus iunior, optimi fratres. Ille à suis legionibus, hic à suo comite peditus. Sic innumerabiles alij à suis hostibus inuicti suis exercitibus periêre; & quos milites appellabant, inuenêre carnifices. Vide ergò, quo gaudeas; Tuus hic exercitus; trux, immittis [vtque ait ille] Bellua multorũ est capitum nihil non ausura: ira illam, vel inopia vel auaritia irritante. G. Mihi exercitus ingens est. R. Pompeio quidem Thessalico prelio [vt ait Florus] nihil magis exitio fuit quàm ipsa exercitus magnitudo, & fermè in omnibus bellis maior semper exercitus succubuit, minor vicit.

De Classe instructa. DIAL. XCVIII.

Ventorum est, quodcunque paras, haud vlla carina
Consenuit; fallit portus & ipse fidem.

G. IV

CLassem habeo instructam. *R. A.* Et instructos aër ventos, instructos æquor fluctus, & instructos scopulos: terrestre animal, quid tibi cum pelago? *G.* Instructa est classis. *R.* Instructæ tempestates instructa naufragia: periculis tuis gaudes & laboribus, & impensis, quarum nullus est modus. Vestrarum omnium insaniarum sumptuosissima est classis. *G. AV.* Classis instructa est. *R. A.* Hanc cœli & maris ira disiicet, & quamlibet instructam, sparget, ac destruet inopina tempestas, de qua nõ cogitare, dum nauiges, stulti est. *G.* Classem habeo in mari. *R.* Parúmne terra vobis discriminũ attulerat, nisi maria etiam vexarentur? Non satis est terras; vnde nocens ferrũ, quod Naso ait, Ferroque nocentius aurum, eruatur, effodere; ipsa

quo-

quoque horrida, & quæ primi homines tantummodo mirabantur, maria penetrastis. Vbique laborem, vbique periculum conquirentes: inque hoc vnum vigiles, atque solliciti; segnes ad reliqua. *G.* Magna classe maria sum ingressus. *R.* De regressu cogita: ingredi nempe perfacile. Solet æquor intrantibus planum esse: progressis sæpe mõstrosum ac difficile: tamen inter homines natus, inter delphines, ac tritones vitam age: mira vastĩ animi voluptas. *G.* Magna mihi classis, & valida est. *R.* At fortassis vtilius, tutiusque vel in scalimo, vel sicco de littore in sidias piscibus breui tetendisses, quàm classe armata vim gentibus intulisses. Multis quidem classis eximia noxiam dedit audaciam; eoque impulit, vbi optarent domi esse. Hoc & Graij Troia reduces. Caphareum ad montem, nominatim verò Lacedæmones Arginusis, Syracusio Athenienses in littore, & Carthaginenses ad Ægates insulas didicere. Multa sunt classibus pericula non ab hostibus tantùm, sed ab ipso mari. Denique cùm moriendi genera plura essent, hoc vnum genus est additum. O cœci, vitæque [quam maximè diligitis] prodigi, mortem vndique, quam super omnia timetis, arcessitis.

De Machinis, & balistis. DIALOG. XCIX.

Quàm seruus ille fuit, belli qui protulit arma,
In tot terrarum, perniciémque hominis.

GAV.

OMnis generis machinas habeo. *R.A.* Et hic quoque furor regius; habere vnde multis noceas, cùm velis; quos beneficentissimos hominum esse oportuit. Et ob hoc vnum, regnis imposiri, & reges dicti sunt, vt regant homines,

Digitized by Google

atque ab eis parentes colantur, amenturque. Quidam etiam patres patriæ appellati, cuncta in contrarium agunt, vt ceu tortores ac prædones publici, cunctis formidabiles, atque inuisi sint. *GAV.* Abundo machinis ad euertendas vrbes idoneis. *RA.* Quantò melius extruendas, seruandasque. Tu fortasse glorioſius putas euertere, & videri mauis tui temporis Poliorchetes: sed non semper vrbes machinis euertuntur. Cæsar quidem bello Gallico, cùm aduersus Atuaticos turres maximas erexisset, primùm contemptui hostibus fuit, quasi rem impossibilem humanis viribus moliretur. Vbi autem moueri, & mœnibus applicari illa videre, ex contemptu in stuporem, ac pauorem versi, omissa defensione, ad deditionem cōfugêre. Ac ciuili bello ipsius Cæsaris Dux Brutus, ad Massiliam æquè erectis, atque admotis, parem stuporem obsessis iniecerat, sed non parem metum. Itaque noctu egressi turres, & machinas incenderunt. *GAV.* Abundo machinis, & balistis. *RA.* Omnia ferè quibus gloriaris, ad iniuriam alienam potiùs quàm ad tuum decus spectant. Quantò erat honestius, atque homine dignius, abundare misericordiæ instrumentis, quàm sæuitiæ, habere quibus hospitalis, & amicis, & egentibus esse possis, quàm quibus vrbes immeritas oppugnando, quietem publicam perturbares. *GAV.* Habeo machinas ingentia saxa torquentes. *RA.* Saxa torquere furioſum est. *GAV.* Habeo machinas, & baliſtas innumeras. *RA.* Mirum, nisi & glandes æneas, quæ flammis iectis horriſono tonitru iaciuntur. Non erat satis de cœlo tonantis ira Dei immortalis, nisi homuncio [O credulitas iuncta superbiæ] de terra etiam tonuisset; non imitabile fulmen [vt Maro ait] Humana

mana rabies imitata eſt, quod è nubibus mitti ſolet, ligneo quidem, ſed tartareo mittitur inſtrumento; quod ab Archimede inuentum quidam putant, eo tempore quo Marcellus Syracuſas obſidebat; verùm ille hoc, vt ſuorum ciuium libertatem tueretur, excogitauit, patriéque excidium, vel auerteret, vel differret; quo vos, vt liberos populos, vel iugo, vel excidio prematis vtimini. Erat hęc peſtis nuper rara, vt cum ingenti miraculo cerneretur; nunc vt rerum peſſimarum dociles ſunt animi; ita communis eſt, vt vnum quodlibet genus armorum. *GA*. Baliſtis affluo. *R*. Melius belli odio, & ſtudio pacis affluueres. Cùm cætera quidem arma inquieti animi, hæc & degeneris ſigna ſunt, nec pacificis quidem grata, & bellatoribus inuiſa magnanimis. Denique ſic habeto; qui baliſtam primus inuenit, ille aut pauidus fuit, aut proditor, & nocendi auidus & metuens hoſtes; itaq. cogitauit [quod Lucanus ait]

Longè tendere nervos.
Et quò ferre velint, committere vulnera ventis.

Idque de omni genere miſſilium dictum puta. Fortis bellator congreſſum hoſtis exoptat, quem ſagittarius vitat.

De Theſauro repoſito. DIAL. C.

Qui ſibi diuitias in turpes congregat vſus,
Tardus, crede mihi, cœlica regna petet.

GAV.

THeſaurum in bella repoſui. *R*. Rem malam in vſus peſſimos. Quantò tibi, & aliis erat vtilius, hunc & amicorum, & patriæ vſibus aceruaſſe, maximeque neceſſitatibus indigentium. Ille demum theſaurus verus eſſet, & theſauri pretium cœleſtis, nunc pretium eſt in-

terni. G. Thesaurus suppetit in vsum belli. R. Thesaurus animi vires extenuat; bellum, viros: vtrumque pestiferum. G. Magno Thesauro subnixus in bellum sum. R. Solet iste Thesaurus possessori suo perdendi metum afferre, hostibus lucrispem, & beliandi simul audaciam: quis non alacer id in bellum eat, quo quærere multum possit, nihil amittere; pugnasse quidem feruidè inopem ac vicisse, eúdemque mox diuitem refrixisse apud Flaccum legis, & profectò, si ad clarissima rerum exempla inflecteris, videbis Romanos, dum fuere pauperes, omnium gentium fuisse victores; tum vinci cœpisse, dum diuites facti sunt. Ita ad aduentum diuitiarum discessere victoriæ, ac virtutes, simulque opum comites delitiæ, ac libidines subiere, vt non immeritò scriptores quidem temporum illorum, Romanæ pauperratis interitum questi sint. Virtutum nutrix optima est paupertas, Opulentia vitiorum. Victoriam de thesauro tuo speras? hinc potius metuendum. Multos pauidos, & imbelleis; omnes tumidos: ac superbos, nullum penitus virum fortem fecere diuitiæ. G. magnum mihi thesaurum aggregaui. R. Tibi curas, & inuidiam hostibus stimulos, furibus sollicitudinem addidisti.

De Vindicta. DIAL. LI.

Exiguam laudem referes, si vlciscerishostem
Cùm vindicta omnis sit tribuenda Deo.

GAV.

HOstis in manus venit, vltionis oblata est facultas. *RA.* Immò experimentum tui, an iræ mancipium, an clementiæ sis amicus. Quòd nisi ad vtranque ferri posses, incertum esset. Multi enim esse credunt, quod non sunt.

Exper-

Experti autem;quid ſint ſciunt,*G.AV*. Eſt hoſtis in manibus, vlciſci poſſum. *R.A*. Alij potentiæ fines ſunt, decoris alij, non quid poſſis, ſed quid deceat æſtimandum eſt, ne, ſi quantum potes, velis, nil poſſe, ſit melius. *G.AV*. Vlciſci poſſum,nil dulcius eſt vindicta. *R.A*. Ita nihil amarius,quam cur quidam dulcem dixerit, mirari ſoleo:ſin dulce aliquid ineſſe conſenſeris, dulcedo effera,viro indigna, ac propria belluarum,earumque non omnium, ſed præmordacium, atque ferocium.Nil humanum minùs,quàm fæuitia, & feritas.Contraque nil homini ſuum magis, quàm miſericordia & lenitas, quibus nihil tam contrarium,quàm vindicta eſt,& quidquid animi impetu,homo in hominem committit aſperius. Quod ſi omnino vindictæ nomen dulce eſt, oſtendamergo,quo multa cum gloria vti poſſis.Nobiliſſimum vindictæ genus eſt, parcere. *G.AF*. Vlciſci licet. *R.A*. Multò eſt ſatius, multoque formoſius obliuiſci iniuriæ,quàm vlciſci;generoſior nulla eſt obliuio,quàm offenſæ: hãc ſummus orator, ſimmo duci, ſummæ laudi tribuit:quòd ſcilicet, nil ſoleret,niſi iniurias obliuiſci.Nihil autem prohibet vnius laudem illi non eſſe eptam,ad plurimos peruenire. Hoc, inter multa, præcipuum præ cunctis opibus, habent, animi bona; non decreſcunt ſparſa,nec pereunt. Sume igitur & tu tibi nobiliſſimam hanc opinionem Cæſaream, quæte multò faciet clariorem, quàm Cineam, Tarmadamque memoria ſua:illa enim naturę fuerit,hęc virtutis. *G.AV*. Vlciſci iuuat. *R.A*. Vltionis momentanea delectatio eſt miſericordiæ ſempiterna. Duorum nempe delectabilium, illud præferendum,quod diutiùs delectat. Fac tu hodie,quo perpetuò delecteris. Nulla verò maior,

nulla firmior delectatio est, quàm quæ de puritate conscientiæ, & rerum bene gestarum recordatione oritur. *GAV*. Honestum vlciſci. *RA*. Honestius misereri. Multos clementia honestauit, nullum vltio. Nihil tam necessarium inter mortales nihil tam commune, quàm venia. Nemo est enim, qui non peccet; nemo cui non misericordia opus sit: qua negata, quis tam multos criminum, & culparum extricabit nodos? Aut dissutum diruptumque societatis humanæ fœdus, sarciet? Semper inter sese homines, semperque in illos decertabit ira Dei. Nullus erit aut litium, aut pœnarum finis, nec cessabunt arma, nec fulmina. Parce igitur, miserere & compesce animum. Fac tu homini, quod tibi ab homine fieri velles; quod à Deo vis. Impudenter à domino veniam petit qui conseruo illam suo negat. Ecclesiasticus doctor clamat indignans: Homo homini iram seruat, & à Deo quærit medelam? In hominem sibi similem non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? *GAV*. Non infero iniuriam, sed vlciscor. *RA*. Quid refert, primus pecces, an vltimus? Non est æquum vt quod in alio improbas, in te probes. Visne fœuitiam in hoste damnatam sequi, fierique illi similis moribus, cui dissimilis animo sis, quodque pessimum habet, tuum facere? *GAV*. Volo quidem, & licitum est vlciſci. *RA*. Nec debes velle, nec vlla id licitum lege est; vt defensio licita sit, vitio vetita, Scriptum est. Qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam. Et rursus [vt paulò ante dixi] Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, dicit dominus. Illud tempus expecta; sine te ille vindicet, qui & offendentis est dominus, & offensi. Solet inter seruos domini communis esse cognitio. Si quid ingenui habes, si

qua

qua tibi perfectioris habitus cura est, opta potius, atque ora, ne ille quidem vindicet: sic hostis crimen in tuam verteris salutem. *G.* Vlcisci est animus. *R. A.* Da iræ spatium. da consilio tempus, fiena impetum, differ; aut desinet, aut lentescet. Brevis hora sedat iratum æquor. *G.* Vlciscar. *R. A.* Vno actu multos offendes. Vna iniuria sæpè innumerabiles hostes fecit. *G.* Vlciscar. *R.* Plus te ipsum læseris, quàm hostem. Illi corpus forsitan, aut opus, tibi animam, famámque corruperis. *G. AV.* Vlciscar. *R. A.* Quoties, vlciscendi studio, iniuria geminata est? læso, sæpe vnicum, dissimulasse, remediũ; sæpe vel questum esse, vel nutu tacito sensum iniuriæ prætendisse, periculum fuit. *G. AV.* Perdere hostem possum. *R.* Melius est amicum quærere, quàm hostem tollere; sed vtrunque simul optimum, quod nulla arte melius, quàm parcendo fit, cùm vlcisci possis. Aptissimum tollẽdis hostibus, instrumentum est, lenitas. In quo, si creditum esset Herennio seni sapientissimo, nec Sãnitũ exercitus, modò victor, colloiugum Romanum, nec iugum primò cum reliquis, mox securim solus imperator Pontius pertulisset. *G.* Vlciscendi pungor aculeis. *R. A.* Resiste, cogitationibus piis, exemplisque omnibus, quæ leniorem in partem inclinare animum possunt, & in primis memoria vitæ breuis, & ambiguæ. Hæc enim Senecæ [cui assentior] efficacissima videtur, de iracundia lenienda. Cui is ipse quem memoraui doctor accedit. Nam quid aliud sentiebat, vbi ait: Memento nouissimorum & desine inimicari. Sic est enim, nilque inimicitias magis alit, quàm conditionis obliuio. Siquidem iste, cuius mortem sitis ne dubita, moriturus haud dubiè est, & id ipsum citò, fortasse hodie, túque illum forsitan [quod non

cogitas]percursurus. Exspecta paululùm, subsiste; fiet, quod fieri optas, & quod mètuis, fiet. Cæterùm mors, quam hosti paras, sine tuo illi scelere præparata est. Quid iuuat fati cursum properantis impellere, & morituri sanguine morituras manus inficere? non scelestum modò, sed superuacuum est, impietate tua proximum, ac festinans tempus arcessere; quod si valde velis, nulla possis pietate repellere, aut differre. Quantò tranquillius, atque honestiùs ille integer, & illæsus, tu siccus, & innocens; quàm vterque cruentus, & tu noxius hinc abibis. *GAV.* Vrgeor vlciscendi stimulis. *RA.* Caue, ne cesseris; sed oppone eis memoriam eorum, qui, non tantùm mites hostibus, sed fauentes, ac benefici fuere; contráque illos tibi propone, qui membratim cæsis hostibus adhuc rabiem spirantes, nequicquam in non sensura cadauera sæuierunt. Dehinc tecum elige, quorum similis esse malis, neque actus solos, sed & verba confer. Pars enim non parua crudelitatis in verbis est. Crudelis pes, crudelior manus, crudelissima lingua est. Sæpe animi fæuitiam, quam manus non æquauerat, lingua transcendit; illa verò optima, vt crudelitatis, sic clementiæ testis est. Sonet igitur ad aurem tibi illa, cuius non multò antè meminimus, Adriani vox, simúlque illa Tiberij, de quo scriptum est: Quod cùm audisset vnum è reis, Carnulium nomine, anticipasse mortem, exclamauit: Carnulius me euasit. O vox ferox, &, si dici potest, ipso vocis authore ferocior; quid vsitati supplicij cogitabat, quem sein vinculis manu sua perimens euasisset? Ecce duo igitur vnius status, sed mentium diuersarum, vno & eodem verbo quàm variè vsi sunt. Ille ad præsentem hostem, euasisti, ait. Hic de ab-

de absente euasisti, inquit. Ille suo hosti vitam donauit: hic inuidit mortem. Elige quid horum potius à te dictum velis dici, an tranquillum illud verè principis, an illud alterum immane carnificis. Nec ignoro, quòd sit promptius iubere iusta, quàm facere, & quid his obiici possit intelligo. Difficilius in suis, quàm in alienis iniuriis mitem esse difficile fateor, sed bonum. De bono autem, ac difficili omnem esse virtutem nec tu neges. Virtutis amatoribus sunt cuncta facilia. *G. AV.* Fixum est vlcisci. *R.* Vincit pars deterior: obsta illi dum adhuc potes, victoriámque illi priusquàm ea vti cœperit, eripe stratámque mansuetudinem attolle. Memento te hominem: multos quidem vindicasse pœnituit neminem peperciisse. *G. AV.* Vltus sum. *R.* Vinci ab hoste præstabat. Hostis victorem vicit ira.

De Spe vincendi. DIAL. CIII.

Sæpe fit, vt qui vicisset, iam victus abiret;
Vincere qui didicit crimina, victor erit.
G. AV.

BEllo victoriam spero. *R. A.* Cùm fallax vbilibet, tum in bello fallacissima spes est. Nihil ex præmeditato agitur. Inopine eunt omnia. Prudentissimus, atque exercitatissimus militarium rerum fuit qui dixisse fertur nusquam minùs, quàm in bello, euentus respondere. *G.* Victoriam spero. *R. A.* Pacem haberes vtilius: eiusdem ducis verbum memorabile traditur; Melior, tutiórque est certa pax quàm sperata victoria. *G.* Bello victor ero. *R. A.* Quid si victus? Hæc spes multos in exitium egit: sine victoriæ spe nemo volens in aciem descendit. *G. AV.* Bello superior euadam. *R. A.* Futuri verbum temporis. Omnis

enim de futuro ſpes,& futura omnia ſemper ambigua. G. Bello victor remeabo. R. A. O ſpes hominum inanes: nec victor fortaſſe, nec victus remeabis: ſic tibi reditum ſpondes, apertúmque inter gladios iter acri deuotum claſſico Marti caput? G. Eſſe victor ſpero. R. Eſt qui contrarium ſperet: vel vtrumque, vel alterutrum ſit, neceſſe. Poteſt vel alter, vel vterque dux partium, ſeu aliter, ſeu mutuis vulneribus ſimul occumbere, quod & ſæpe credo alibi, &, quod nunc meminerim, Thebis, vltimo inter fratres impios congreſſu, & Romæ, primo, poſt exactos reges: accidiſſe proditum eſt bello, vt Superbi regis filium Brutus conſul ad inferos proſecutus eſt. Amiſſo autem ſpiritu, iam victoria nulla eſt; quo ſeruato, ſæpe tamen ex acie, pari Marte diſceſſum, tenes. Vtrobique igitur ambos duces ſpe victoriæ fraudatos conſtat. Vnum nempe fraudari, tam commune, támque quotidianum eſt, quàm in aciem proficiſci. Quid ſcis autem, an vnus ille tu ſis, hac, qua tibi blandiris, victoriæ ſpe fraudandus? G. Bello vincam. R. Vt anceps ſemper, ſic ſæpe triſtis, & ſanguinolenta victoria eſt. Non habetur gratis, quod vitæ diſcrimine quæritur; charè emitur, cuius ſanguis eſt pretiũ; charius, cuius morte fieri poteſt, vt pars victrix ducem perdat; ita tuis vincentibus, vinci potes. Quid de victoriæ ſceleribus dicam? Non ſunt tot victi miſeriæ, quot ſunt peccata victoris. Quod ſi peccato miſerius nihil eſt, nec victus eò, quòd vincitur, victore miſerior; ſed eò minùs miſer, quò minorum rerum damnis afficitur. G. Vincam. R. Vt ad ſummam redigam, & an vincas, & an melius ſit viciſſe, ſi viceris, in dubio eſt.

De Victoria. DIAL. CIII.

In bello multi vincunt, & sortia spernunt
Corpora, sed vitus superent propriis.

G. AV.

AT vici. *R.* Caue, ne te vincat ira, superbia, crudelitas, furor, rabies. Hi sunt enim victoriæ comites, & victorum hostes inuisibiles, & horrendi, à quibus sæpè clarissimi victores turpissimè victi sunt. Nondum te vocat ad calculum fortuna; longa, & perplexa rationum series creditrix violenta, & pertinax, cum qua tibi nunc quoque negotij multum restat, mutuum reposcere solita est, magno cum fœnore. *G.* Magno prælio vici. *R.* Victor prælio sæpe victus est bello. *G.* Vici autem. *R.* Quoties vicere Carthaginenses? Quoties Galli? gentésque aliæ? Quoties autem victi sunt Romani? Sed spectandus est rerum finis; earum maximè, quæ voluuntur, & stare nesciunt. *G.* Vici certè. *R.* Etsi certus belli exitus, adhuc euentus est dubius, & de lætis tristia, læta de tristibus erumpunt. *G.* Magnam victoriam quæsiui. *R.* Nil tam magnum, vt non nimio quæri possit. Est vbi plus vulnerum, ac funerum victorioſa pars computat; si non credis, Xerxem atque Thermopylas interroga. *G. AV.* Magnæ victoriæ sors fuit. *R. A.* Vix potest magna victoria paruo pretio constare. De bello omnium maximo, omnium maximus Historicus dum ageret: Adeò, inquit, varia fortuna, ancépsque Mars fuit, vt propius periculo fuerint qui vicerunt. *G. AV.* Planè vici. *R. A.* Non est plena victoria, vbi armatus hostis supersest: quanquam, etsi hunc oppresseris, alij renascẽtur; quasdã nempe victorias, ceu sementem dicas esse

bellorum. Sic odia ferro trunca, repullulant, densantúrque, & rediuiui in aciē redeunt bellatores; non vt fortaſſis imagnatio vehemēs olim Caſſio à ſe cæſi hoſtis imaginē ſupremo illo ſuo die obuiā dedit tam tremendo aſpectu, vt audaciſſimum virum, qui viuentē illum nō timuerat, defuncti ſpecies in fugā verteret, ſed ita, vt pro vno, multi redditi, veris manibus, verū ferrū, moueant in illos, qui viciſſe videbātur. *G.* Vici, iam ſecurus ſine hoſte ſum *R.* Stulte: dum erunt homines, non deerunt hoſtes. Tu Romanę vrbi poſt innumeros triū phos, edomitúmque orbem, non defuiſſe hoſtem legis, & tibi defuturum ſperas? quieſcenti forſitan hoſtis deerit, at pugnanti nunquam. *GAV.* Victor ſum. *R.* Cane ne ſis fruſtrà; vti ſcientibus victoria fructuoſa eſt; vti autem dico, non eo modo, quo Maharbal Annibali, ſed quo Hanno, vir melior, ſuæ Reipub. conſuluerat. Nam profectò vſus, fructuſque victorię optimus, pax eſt: neque ad alium, quàm ad pacis finē iuſta bella ſuſcipiuntur. *G.* Victoria mecum eſt. *R.* Vide ne euolet: alata eſt.

De Inimici morte. DIAL. CIV.

Morte inimicorum noli gaudere rapaci;
Tequoque ſub leges, mors feret atra ſuas.
G.AV.

DE inimici morte lætus ſum. *R.A.* Sperare de inimici morte aliquid, ſeu cuiuſquam hominis, vel gaudere, illi forſitan ſit permiſſum, ſi quis vſquam eſſet immortalis. Sperare autem alterius mortem, quæ tibi poſſit antè contingere; vel gaudere id hoſti eueniſſe, quod tibi neceſſariò euenturum ſit; ſtulta ſpes, inane gaudium. *G.* Gaudeo de inimici morte. *R.* De tua alius mox gaudebit. *GAV.* De-

inimi-

inimici morte gaudeo. *R.* Si quam vestræ conditionis memoriam haberetis, nunquam homo de morte hominis gauderet. Quando enim, quæso, duorum, qui simul ad supplicium ducerentur alter alterius de morte gaudium cœpit, sciens sibi idem supplicij genus instare, & non potiùs in illius morte, suam cogitans, ingemuit? *G.AV.* De inimici morte gaudium sensi. *R.A.* Quoties putas, optata mors hominum, voti compotes torserit; & optare vitam frustrà cœperint; qui non frustrà mortem priùs optauerint, dum intelligere incipiunt in suam se perniciem optasse? Sed præcipites sunt affectus vestri; quicquid vultis, valde vultis? quod de Marco Bruto dixisse Iulius Cæsar fertur; immò verò nimium vultis, nec feruens desiderium moras fert. Itaque, quicquid vultis, statim vultis: hinc non modò vota impia, sed venena, sed cædes, & quicquid homo in hominem struit, nocentissimum animal, in suam speciem: Multa verò optatis, quæ, si in consilium ratio esset admissa, timeretis & varietas votorum, malæ electionis argumentum est; nec priùs ad rectum redit impetus, quàm inconsulti affectus infaustis castigentur effectibus. *G.AV.* De morte hostis gaudeo. *R.A.* Si est hostis inglorius, de ipsius morte gaudere, turpe est; & dolere superfluum: sin illustris, honestus piúsque est dolor, etsi non propter hominem, at propter virtutem, quæ in dies rariora habet hospitia. Sic Metellus Macedonicus Africani iunioris: sic Cæsar Pompeij. sic Alexander Darij mortem fleuit. *G.AV.* Gaudeo de inimici morte. *R.A.* Quomodo de illius morte gaudeas, quem diligere iubearis, non vt hostem, sed vt proximum eiusdem opus opificis? *G.AV.* De inimici morte gaudeo. *R.A.* Non audis forsi-

Digitized by Google

tan. an contemnis consilium, notissimum Sapientis? Noli, inquit, de inimico tuo mortuo gaudere, sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium volumus venire. Sanum prorsus, seu consilium, seu præceptum.

De Spe pacis. DIAL. CV.

Spes pacis certa est, modò sit concordia certa;
Quæ si non fuerint, spes tibi pacis abit.

GAV.

SPero pacem. *R. A.* Melius est pacem seruare, quàm sperare. Stulti enim est, fastidire res certas, ambiguas spes amplecti. *G.* Pacem spero. *R.* Tenuisses eam arctiùs, nec abire sineres, quam sperares. Quid enim si ad hanc spem impatientia te duxit tua, vt sperando, angi eligeres, quo gaudendo vti poteras. *G.* Pacem spero. *R. A.* Spes pacis multos perdidit, speratæque paci succedens insperata calamitas, incautos obruit, sopitosque, quos experrectos inueniens, non læsisset. *G.* Spero pacem. *R.* Quid tam diu speras, quod mox assequi in tua situm manu est? Rari sunt, qui pacem non inueniant, si bona fide velle cœperint. Sed hi ipsi, quibus dulce nomen pacis, pax amara est. Pacem itaque petentes paci obstãt. Quatuor vobiscum habitant pacis hostes: Auaritia, Inuidia, Ira, Superbia. Has in æternum exilium pellite, pax æterna erit. *G.* Spes pacis haud dubia est. *R.* Inter spem pacis, & pacem multa incidunt: leue verbum, gestus facilis, compositam sæpe turbauit pacem; ipsi tractatus, pacificique sermones, ferro sæpe franguntur, animosque acuit, bellumque asperat pacis spes. Sic amicitiæ mentionem irritam, quasi cotem dixeris odiorum. *G.* De pace igitur, pax erit.

R. De

R.A. De pace crebrò nequicquam agitur, nonnunquam verò periculosè. De pace agebant, atque egerāt, & Gallorum, & Pœnorum duces: quando illos Camillus oppressit, hos Scipio. *G.* Post belli finem, pax firmabitur. *R.* Quantò firmata esset vtiliùs ante belli principium: quot damnis, ac mortibus tempestiua pace esset occursum? Sed vos pueri contumaces, ac discoli, sine verberibus non sapitis: in pace bellum, in bello pacem quæritis, neque vnquam, nisi bello afflicti pacē vel noscere incipitis vel amare; eamque, vt perditam fletis, sic mox redditam, pari leuitate contemnitis; donec vos iterum, atque iterum amissa, perdoceat bona vestra non spernere; mala vestra concupere; denique non ineptire, non furere. quod antequam assequamini, pudeat. Sæpissimè idem vobis audiendum, nec audisse sat est, sæpissimè videndum, & experiendum: dicam propriè, vt discatis aliquid, sæpissimè vapulandum est. *G.* Bellum pax sequetur. *R.* Melius præcessisset; bello iter obstructura; nihil insanius, quàm spe remedij, vltrò vulneri sese offerre: auxilium non causam dant fomenta vulneribus: ægro salutem optare, natura est, sano ægritudinem, spe salutis, insania. *G.* Pax futura est. *R.* Solet pax vrbibus mutationem rerum afferre pestiferam. Optima quidem ipsa, sed pessimis circumuoluta comitibus, iniquis legibus, fluxis moribus; occultis odiis, aperta tyrannide. Recordare, quid ciuili olim bello præsagus ille dixerit, nec fefellit:

Superosq; id prodest poscere pacem,
Cùm domina pax ista veni?

Melior est autem bellicosa libertas viris fortib. quàm pacifica seruitus. *G.* Pacem habeo. *R.A.* interim bellum habes.

De Pace, & Induciis. DIAL. CVI.

Sæpe animis mundi nocuit pax, atque voluptas,
Si aliquid cordis posse quiete frui.

GAV.

PAcem habeo. *R.A.* Bonum ingens si sincerum esset, atque perpetuum : neutrum sanè est. Nam neque nouum est, sed commune, nimisque quotidianum est; vt sub vmbra pacis, bellum lateat; neque pacem, quamuis puram, diuturnam, finit animorum instabilitas, secum assiduè non minùs, quàm cum hoste pugnantium. *G.AV.* Pax quæsita est. *R.A.* Sed amissa est cautio, & disciplina militaris, fida vrbium tutela: quæsita autem lenta segnicies, & semper periculosa securitas; cùm in multis nempe sit melior bello pax, in hoc vno bellum melius, quòd cautius, atque experientius. Nunquam Romana virtus abiisset, si bellum Carthaginense mansisset. Pax punica Romanæ vrbis excidium fuit; vrbibúsque aliis documentum sempiternum, non semper populis, atque Imperiis optimam pacem esse; idque vir optimus Nasica, malè non sibi creditum, iurabit, & vera locutum docti omnes fatebuntur. *G.AV.* Pacem habeo. *R.A.* Modestè vtere. Bello quolibet funestior pax superba, & negligens. Sæpè armati inter gladios tuti, mox togati in gladios incidere runt, & seris votis optauere bellum. Quid ruinam morum, atque ipsius humanitatis interitum loquor? Quot iam bello viri optimi pace pessimi euasere? quasi tum armis omnem penitus exuti virtutem, mox cum toga vitia omnia induissent. Sic interior habitus cum exteriore mutatus est. Cuius quidem rei, etsi multa millia hominum, in testimonium trahi possunt, tamen

Digitized by Google

men abundè ſuffeceriut teſtes duo, Sylla & Marius; quorum primum [vt de illo ſcribitur] neque laudare, neque vituperare, quiſquam ſatis dignè poteſt, qui dum quærit victorias Scipionem ſe populo Romano, dum exercet ſęuitiam, Annibalem repræſentauit. Secundus verò vir [vt de illo itidem ſcriptum eſt] cuius ſi examinentur cum virtutibus vitia, haud facile ſit dictu; vtrùm bello melior, an pace perniciosior fuerit: adeò quam rempub. armatus ſeruauit, eam primò rogatus omni genere fraudis; poſtremo armis hoſtiliter euertit. *G.* Pacem patriæ partam lætor. *R.* Quid, ſi pax interdum, quod in homine optimum eſt, extinguit, nutritque, quod eſt peſſimum? Notum eſt illud Satyrici, qui cùm de cauſis priſcæ illius Romanæ virtutis multa dixiſſet; inter quas eſt & proximus vrbi Annibal: ad extremum intulit.

Nunc patimur longæ pacis mala, ſæuior armis
Luxuria incubuit, victúmque vlciſcitur orbem.

Eſtne ait [oro te] vlla pax tanti, vt non odioſa ſit viris egregiis, comitante luxuria? Certè altius cogitanti depoſitis licet armis, pax videri nequit, vbi bello domeſtico vitiorum inſidioſiſſimo, & carente induciis, oppugnantur animi; boni mores in exilium pelluntur; voluptates imperant; virtus opprimitur. *G.* Pax firma eſt. *R. A.* Et pacis comites licentia, ac libido, & [vt dixi] diſcrimina nec pauciora, nec minora, quàm belli. Illa enim corporibus, hæc animis peſtem ferunt; ſæpe etiam corporibus. Itaque multis lorica felicior, quàm toga: cãpúſque ſecurior, quàm thalamus; tuba, quã tibię; ſol quàm vmbra. Sunt quibus nil tutius bello ſit, quod Iulium Cæſarem prædicantem de ſe, ſuiſque militibus audiſti. Pacem verò, ſi ſine vitiis veniret, & cœleſte munus, & ſecundum nulli bo-

num fateor. Rarò autem ſine vitiis venit. G. Sed feci inducias. R. Dediſti hoſti ſpatium ad colligendas vires, quibus fortiùs te feriret. G. Inducias habeo. R. A. Cognatæ induciis inſidiæ ſunt. Multa per inſidias hoſtiliter fieri vides, plura etiam facta legis; vt nil aliud belli conſilia licentiùs agitantur, liberiùs contrahuntur auxilia. Quoſdam bello inuictos, inducia confecere. G. Sunt mihi cum hoſtibus inducia. R. Ignauum tempus nec pace factum, nec bellis exercitum. ſed dubiis inter vtrunque pulſum fluctibus vbi & rumor paci obſtat, & timor bello; neſcio an ſit grauius pendere, quàm ruere; reſpirandi tempus optare, fatigari eſt. Miſeri autem, & inſani eſt, nec pacem pati poſſe, nec bellum.

De Pontificatu. DIAL. CVII.

Sponte ſua in mortem currit, qui Pontificatum
Ambit, vbi fraus, & ſæua venena regunt.

GAV.

AD pontificatum veni. R. E tempeſtate in portum fugi ſolet; tu è portu in tempeſtatem ſponte fugis. Tu mirus nauta. . Pontificatum ſum adeptus. R. A. Parúmne difficilis, parum grauis vnius animæ tibi cura videbatur, niſi omnium curas in te vnum atque omnium ſarcinas tranſtuliſſes? Fortes humeri; an fortis ambitio eo animos cogens vbi malè ſibi futurum ſciunt. G. Ad pontificatum aſcendi. R. Quo tramite, videris: duplex eſt enim via: vtraque ad laborem. Altera verò etiam ad miſeriam ducit: quacũque perrexeris, vel te miſerum, vel, vt optimè ceſſerit, ex libero ſeruum ſcito: ſic, qui aſcendiſſe diceris, deſcendiſti. Vnus iam illorũ, quibus canitur prophetico illud. Qui deſcendũt in mare nauibus faciẽ-

tes

tes operationem in aquis multis, qui ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos: quorum anima in eis tabescente, propter negotiorum multiplicium procellam, turbati sunt, & victi sunt: sicut ebrius & omnis sapientia eorum deuorata est. *G.* Summi solium pontificatus ascendi. *R.* Quo mare altius, & venti plures, & periculosior tempestas. *G.* Romanus pontifex factus sum. *R.A.* Quo maior vrbibus Roma est, eò maior te laborum moles manet: erunt qui te colant, qui adorent, qui obsideant, ac circunstent, qui tibi serico terram sternant, auro niueos frenent equos, qui vina, dapésque instruant, ac prælambant, priscis pontificibus inauditum obsequii genus: ex diuerso erunt, qui omissis propriis rebus, in te figant oculos te notent, de te iudicent. & quàm iustè, Deus viderit, qui denique mores tuos arguãt, verba distorqueant, famam lacerent, vitam carpant; quicquid vsquam mali erit, quasi è fonte vnico malorum, ex te prodiisse dicent, populi, discordiarúmque omnium vnus tu causa vocaberis, Quomodo, inquient, sanum erit ecclesiæ corpus, cum ægrum, ac languidum sit caput? Est ne [oro te] tanti vel aureum poculum, vel cubile purpureum, vel gemmatus vertex, vt quietis, & famæ pretio quæri velit? *G.A.V.* In summum pontificem sum electus. *R.A.* Versa vt libet; hac in re tam expedita hodie, quod est totum, vel inane, vel durum est, vt non immeritò quidam summi Pontifices tædio rerum victi, non supplicium aliud, quàm felicitatem illam hostibus suis optauerint. Nã [vt paucis expediam] summus pontificatus, si rectè geritur, summus est honor, summum onus, summa seruitus, summus labor. At si malè, summum animæ periculum, summum

malum, summa miseria, summus pudor anceps ex omni parte negotium. G. Summi pontificatus sedem teneo. R. Non tenebis diu. Breuis est hominum vita: Regum breuior; Pontificúmque breuissima, eo quod, propter pondus vastatricium curarum; ætas ipsa pontificis Romani tempus angustat; quæ ad hoc culmen, nisi admodum fessa, vix peruenit. G. Summi pontificatus in vertice sedeo. R. Quò sublimior sedes, eo grauior casus; vix ex alto sine periculo aut labore descenditur. Cura, vt descendas sobriè, ne in illo grege reperiaris, de quo dictum est:

Tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

Ex omni quidem mortali fastigio descendendum, nemo dubitat; sed hoc interest quia iustorum, ac sapientum descensus, reliquorum verò, præcipitium ac ruina est. Ideoque Pœnus ille dux moriens: qui dixisse fertur: Et finis ad alta leuatis, est ruere; non impropriè ait, vt iniustus. G. Summi pontificatus arcem rego. R. Solebant primi, ex hoc statu, ad martyrium peti: nunc ad delicias vocari credunt: ideóque certatim hic locus appetitur, & huc omnium fermè mortalium vota suspirant. Quis autem vel Romanum, vel quemcunque pontificatum, aliam cupit ob causam, nisi quò potentior, ac ditior fit? Contra iustitiæ præceptum, præesse quæritur, non prodesse, quodque sacrilegium, pudendumq; vel dictu est, magnis sæpe muneribus quin & pactis, & sponsoribus spes emitur sacerdotij pinguioris. O vertigo morum pessima: ad quod olim cõsueuerant & deberent cogi homines inde nunc retrahi non possunt; & tam præceps feruet ambitio, vt non Christianus pudor, ac modestia videatur, sed ardor & perui-

peruicacia paganorum; quam in huiusmodi petitionibus tantam fuisse didicimus, vt de Iulio Cæsare lectum sit, quòd pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione; in qua, reputans magnitudinem æris alieni, quum mane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur: Domum se, nisi pontificem, non reuersurum: nec fefellit. Pontifex est reuersus. Liquet autem, quo impetu ille ambierit: quo, non impetrato, vel moriendum sibi certè, vel exulandum esse decreuisset: hoc illi autem vtrumque licuerit, cui à prima ætate propositum sit regnare. Ita vt iniuriam suam putet, si qua est, hoc orbe, potestas altera, quàm Cæsar: si tellus vlla duorum est. At Christiano homini, cui propositum sit seruire, dominí que sui iugum ferre; pontificatum quomodo liceat ambire, non video: non modò largitione profusissima, sed [quod non multò minus est turpe] blanditiis, atque mendaciis, indignis viro artibus, sed cõmunibus adeò; vt hæc ferè iam sit vnica in altum via. *G.* Romanus pontifex sum. *R.* Seruorum seruus diceris. Caue, ne dominorum dominus fieri velis. Memento professionis. Memento debiti. Memento domini, qui meritò nulli magis, quàm vicario læsus, irascitur.

De Felicitate. DIAL. CVIII.

Exspectanda dies homini est pars vltima vitæ;
Ante obitum certè nemo beatus erit.

GAV.

SVm felix. *R. A.* Pontificatu fórsan aut Imperio, aut omnino potentia, atque opibus felicem fieri credis? Falleris. Non felicem faciunt ista, vel miserum; sed deregunt, ac ostendunt; &, si quid facerent, miserum potiùs, quàm

felicem facerent. Sunt enim plena periculis, quibus humanarum est affixa miseriarum radix. G. Felix sum. R. Opinione fortalis tua; quæ quoniam falsa est, felicitati nihil addiderit sed miseriæ multùm. Si quidem propriam non nosse miseriam, miseria summa est. GAV. Felix sum. R. Hoc inter carnificum gladios magnus ille Pompeius de se prædicat: quod tamen [si profundiùs verum fodis] nunquam fuerat ne tum quidem, dum florentissimo in statu felicissimus videretur. O miser, qui in tot malis te felicem speres. G. Sum felix. R. Felix es, & vnus viator insolitus, mirus cursor, quo in hoc scrupeo, & difficili calle sis felix, inter mille pericula raptatus iugiter, & ignorans, quo, siquidem hic es felix, quod nemo vnquam fuit, nemo erit, vt auguror. Nam quis, quæso, hominum felix in miseriis? Nemo igitur felix, priùs quàm ex hac miseriarum valle migrauerit. Duos quidem è cunctis mortalibus colligunt felices, in quibus opinatissimus est Quintus Metellus, & apud scriptores rerum, & vulgò etiam felix. Sed huic tamen quamuis latè iactatum felicitatis nomen, in quibusdam exactioribus scriptis ereptum scio; iniuriis aliquando grauissimis, & [quod dolorem ingeminat] vili ab authore susceptis. Iam reliquorum falsa felicitas in aperto est. Sylla felix tantùm dictus est, infelicem tamen vitæ illum, ac mortis atrocitas probat. Alexandri Macedonis, ac Iulij Cæsaris, etsi fortuna prosperrima vita tamẽ inquieta semper, ac turbida, atque ideò nunquam felix: vtriusque mox rapida. Ille in medio bellorum cursu, hic post victoriam repentè; ille veneno periit, hic ferro. Scipionum bellicam felicitatem, alterius indignum exilium, indigna quoque alterius, & inulta mors minuit. Longum est euol-

uere

uere singulorum fortunas. Ad supremum venio. Vnus omnium ferè omnibus felix visus est. Augustus Cæsar. Monarchia omnium altissima, diuturna pace, vitæ spatio, ac fine suauissimo; quodque omnia superat, morum, atque animi tranquillitate perpetua. Quis hunc felicissimum negauerit? Sed felicem negant, quibus hæc scrutandi studiũ fuit. Obstat enim extrinsecus fulgoribus interioris, ac domesticæ vitæ status, & fortuna longè alia; naturalis ac virilis sobolis defectus; adoptiuorum, ac nepotum immaturæ mortes; & quorundam, morte peior, contumacia. Ad hæc, & vilissimorum quoque hominum insidiæ, & suorum in se crebræ conspirationes; & dilectissimæ, atque vnicæ filiæ, ac neptis adulteria crebiora; denique non suus hęres, successorque non placitus, & necessitate magis, quàm iudicio electus; nec omnino se dignus, nec imperio. Si horum ergo nemo felix, vel felicem alium da mihi, cum quo felix sis, vel sine consorte felix esto; vel iam tandem veriori sententiæ aurem præbe: secundum quam dico iterum, ante mortem nemo hominum felix. *GAV*. Ego animo felix sum. *KA*. Sentio quam felicitatem dicis, aut felix igitur errore tuo es, vt ait ille: quæ felicitas [vt dixi] misera est: aut virtute animi felix, quæ nec ipsa felicitas plena est; quamuis sit ad felicitatem via. Ad postremum, cuncta discutiens, me mirari non dissimulo, quam mihi felicitatem quidam somniant, promittuntque aliis. Acutissimi homines in multis, hac in parte cœcissimi. Nam siue omnium cumulus honorum ad felicitatem, isque indeficiens, ac stabilis requiritur, & quàm multa desint homini, vitæ studium hoc agenti, pro se quisque sentit; & hæc ipsa quæ adsunt, quàm incerta, quamque labilia sint, agno-

scit, siue quod aliis videtur sola, virtus hoc præstat: certè ipsi, qui secundum virtutem vitam agunt, quos diffiniunt felices, quosque felicitati proximos non nego, vitam ipsam perpetuis tentationum præliis patiuntur infestam, periculis semper multis, & grauibus expositi: nec vnquam ante exitum securi, quòd siue nesciunt, siue sciunt, æquè miseri sunt habendi. Nulla enim cum errore, nulla siue securitate felicitas. G. Felix mihi ipse videor. R. Iam responsum habes. Si felicem error faceret, paucissimi non felices essent: falsa ergo felicitas tua est, & ea ipsa perbreuis. Nulli errore diu contigit gaudere. Sola quidem veritas solida est. Error tenue quiddam & inane, quod inter amplectentium manus, quasi fumus aut vmbra dissiliat. Veniet quæ vmbras abigat, falsaque gaudia in apertum pertrahat, quæ felicitati humanæ verum pretium somniis ponat. Quære interim ab his ipsis, quorum proximè mentio est habita: quære ab omnibus, qui felices, vel sibi, vel aliis visi sunt, vbinam gentium quoue nunc in statu sint, de sua illa breui fœlicitate, quid sentiãt; tacebunt ipsi, sed loquetur veritas, testabiturque habitos felices, fuisse miserrimos.

De Spe bona. DIALOG. CIX.

Spes fouet, atque eadem sperantem torquet, & angit.
Dicitur hinc: Faustos spes facit, atque mora.

SPES.

QVicquid in re sit spem mihi nullus eripiat. Hanc auferre potest nemo; ipsa sese sensim eripit, & inopinis euentibus sæpè lusa, consumitur. S. Spero multa. R. Et multa metuas opor-

Digitized by Google

oportet. Sine metu enim ſpes non habitat. S. Spero bona. R. A. Multa igitur times: vt enim oppoſita ſpes timori eſt, ſic aduerſo de fonte oritur; & neceſſe eſt, quod ſperare cœperis, eius contrarium vt formides. S. Spero læta. R. Sed incerta, quorum ſtudio, certa negligere, demẽtia certa eſt: qui equidem, ſed non habet, ſperat, quod habet obliuiſcitur. S. Sperare meliora non prohibeor. R. Quid ſi difficilia? Quid ſi impoſſibilia: Venturaque nunquam? Quid ſi peiora: ſi peſſima ſunt quę ſperas? & meliora tibi fingis. S. Iuuat in ſpe viuere. R. Dic verius, in ſpe mori. Nam & futura cogitantibus præſentia dilabuntur; & qui longinqua proſpiciunt, quæ ſub oculis ſunt, non vident; & qui cras viuere deſtinant, hodie non viuunt. Nondum eſt, cuius initium ſperatur. Ita, cùm ſpes omnis boni abſentis exſpectatio ſit, conſequens eſt, ſperantem, pro ea ſaltem parte, qua ſperat, mali aliquid pati. S. Dulce eſt ſperare. R. Audio quidem multos hoc dicere, ſed hanc ego dulcedinem non agnoſco. Nam ſi ſperare, & optato carere etiam dulce eſt, quod, qui dixerit, haud dubiè guſtu caret. S. Sperare delectabile eſt. R. Ergo & pendere, & affici, & torqueri, ſpes eſt, & longi ſupplicij longa ſpes eſt, nil ſic animum fatigat, nil ſic ſenium præcipitat. Itaque ſæpe vir ſapiens, ſpem perditam, lucrum vocat; ſeque infinita cupidine liberatum ab exſpectationibus vanis, ad gaudendum bonis ſuis cogi gaudet. S. De euentu ſors viderit; ego in ſpe gaudeo. R. Vide autem, ne quando forſitan in ſpe doleas, & optaſſe, & ſperaſſe, & ſperata conſecutum eſſe, pœniteat. Multos, quos ſuſpẽſa diu torſerat ad exitum ſpes ducta, peſsũdedit. Multi votiuis; & valde licet nõ ſat ſeris lõgę ſpei periere ſucceſſionibus. S. Nemo mihi tollat ſpẽ. R. Nemo tibi tollat tædium, ac

laborem animi. Audiſti vetere dici ſolitum prouerbio: Magnus labor, exſpectare. *S.* Rei bonæ exſpectatio blanda eſt. *R. A.* Sed & fallax, & anceps, & anxia. Si hoc negas, nunquam aliquid expectaſti; ſed ſe fallentium inæſtimabilis turba eſt, quibus ad id, quod agunt, nihil prorſus ineffi-cax, ſeſe offert, nihil reſpuit, nulli ſe negat flecti facilis, & falli prona credulitas. Argumentum verò leuitatis ingens, atque amentiæ dixerim, paſſim obuias ſpes amplecti; & his illicò, certis vt bonis, paſci, ad quas docti omnes, & experti rerum tardiiunt. *S.* Bonam interim ſpem habeo. *R. A.* Interim, dicis. Credo, dum te illa fefellerit; hic eſt enim mos; inuiti ſpem deponitis, nunquam illam relicturi, niſi vos illa relinqueret, quin quum vos ſæpè reliquerit [mirum dictu] iterum atque iterum redeuntem, cupidè ſemper excipitis, progreſſíque obuiam, quaſi obliti veterum, nauis armatam dolis, incluſi toties cordis arce reponitis. *S.* Spem horum vſque ad vltimum, non deſeram. *R. A.* Quid, ſi diu antè, illa te deſeruit? An ne illam retrahes, an ſequeris, an exſpectabis, vt redeat? Age autem, ſpera, quando nihil eſt dulcius, quàm falli. Non ego tibi ſpem, quam mordicus tenes, eripiam; tantùm illud admoneo, non eſſe ſpem bonam, quam tu reris. Non eſt ſpes bona, quæ bonum ſibi propoſuit; ſed quæ bene: Bonum quidem ſperare, ſceleſtiſſimi quoque homines poſſunt, immò & ſolent. Verè itaque bona ſpes eſt, quæ de vero bono ritè concepta eſt. Hanc qui habet, ſtringat, teneat, neque abire eam, vel in vltimis ſinat, ſororeſque illi ſuas iungat, charitatem, fidem: hæc ſpes læta, dulcis, verax, felix eſt; quæque nec ſperantem fallit, nec confundit, ſed ad optimum prouehit, animumque

interim, sperati boni anticipatione lætificat. At vos, seu verum bonum, malè meriti, speratis, seu malis, veris, falsum boni nomen imponitis. Iure igitur vestra exspectatio, antequàm veniat, mœsta est, mœstiorque cùm venerit. *S.* Humanum sapio, & de his loquor, quæ homines vocant bona. *R.A.* Huius nominis doctos olim inter homines longa lis fuit, quæ adhuc pendet, pendebitque æuum in omne, his vnum in rebus, contrà autem illis bona multa ponentibus. *S.* Linquamus ista philosophis. Ego, quæ vulgus dicit bona, spero. *R.A.* Malum igitur tuum speras quod vel dilatione te cruciet, vel falce opprimat exoptato: fac succedat enim, quod ad corpus attinet, hosti arma paraueris, quod ad fortunam, variæ, & immitis dominæ subieris iugum, quo ad animum verò ipsum, magna etiam pars in cladem, ac perniciem verti queat; quoniam, quæ delectant animum, sæpe & lædunt. *S.* Ieci ego spei bonæ anchoram, nec mouebo. *R.A.* Atqui solent nautæ, tempestate orta, nauis anchoram præcidere, si diuelli nequit, relictaque illa, fugam capere, non enim quod tranquillo mari, apud poëtam; Dente tenaci anchora fundabat naues; in magnis quoque pelagi motibus accidit, vbi non naues fundat illa, sed alligat, & naufragio vinctas tradit. Nec hercle aliter inter procellas humanarum rerum spes affixa, & tenax, multos in exitium traxit qui abscissa vtique, & abiecta spe, incolumes euasissent. Sæpe igitur subtrahenda spei anchora, vel si hæreat, euellenda; si ne quidem liceat, abscindenda rerumque sub fluctibus relinquenda est, vt liberam vitæ portam gubernaculo prouidentiæ dirigas ad salutis portum. *S.* Bene spero. *R.A.* Bene sperando

& malè habendo transit vita mortalium.

De Hæreditatis expectatione. DIAL. CX.

In mortem alterius tu spem tibi ponere noli. Testator vitâ te superare potest.

SPES.

HÆreditatem orbi senis expecto. *R.* Mundo te tranquillum prædicabas, ipse tibi ne contrarius sis, attende; nunquam expectatio, tranquillitasque cohabitant; vix vllum vitæ tædium expectatione molestius. *S.* Expecto senis hæreditatem. *R.* Nescis quid ille forsan expectet, est ea quidem inter homines vulgaris insania, vt ferè omnes, non coæuis tantùm, sed iunioribus quoque diutiùs se victuros sperent. Inuiti sua de morte cogitant mortales; de aliena autem libenter, cùm tamen contrarium agere esset vtilius. *S.* Senis hæreditatem spero. *R.A.* Quid si ille interim tuam sperat? Falli alterutrum est necesse. Quot autem senes inuenias, mortem iuuenum expectantes? Et sanè nemo tam senex, qui non possit annum viuere: nemo tam iuuenis qui non possit hodie mori. *S.* Hæreditatem orbi senis spero. *R.A.* Iustiùs hanc sperabat filius; iuniorem iustior spes eluſit. *S.* Hæreditas orbi senis ad me venit. *R.A.* Quid scis, an ad illum tua? Caio Claudius, Neroni Galba, Domitiano Nerua, Commodo Pertinax succesſit, & secessionum talium plena est hominum vita. *S.* Orbi senis hæreditas me manet. *R.A.* Quem non fallere possit volens, qui, quem noluit fefellit? cui superuiuere nequeat, qui filio superuixit? *S.* Orbi iam senis elogio scriptus hæres sum. *R.A.* An in tabellis forsan adamantinis, vnde non facilè

Digitized by Google

lè delearis? An ignoras, quàm leuibus cauſis teſtamenta mutent ſenes? Multis in ipſo vitæ exitu, quod per omnem vitam voluere, diſplicuit. S. Hæredem me vult orbus ſenex. R. Poteſt nolle. Nihil eſt autem indignantius orbo ſene, ac diuite; vbi ſua diligi, ſeque ſperni ſenſerit, actum eſt. S. Hæreditas orbi ſenis promiſſa eſt. R. A. Ea vtinam innocentia, atque ea mortalibus fides eſſet, vt & nunquam, niſi honeſta promitterent, & ſemper promiſſa ſeruarent. Nunc nec promittendi modus, nec promiſſa fallendi pudor vllus; quod in hæreditate potiſſimùm licere ſibi homines putãt. Itaque voluntatem teſtatoris ambulatoriam vocant; non te exemplis premam, nota res eſt. Legiſti [credo] quibus hoc accidit, non ſolùm vt viuentis promitteretur hæreditas, ſed ſupremo etiam morientis amplexu, & oſculo, annuliſque aureis donarentur, quod apud illos indubiæ ſucceſſionis indicium erat, cùm interim & hæredes alij, & eorum mentio penitus nulla eſſet in tabulis teſtamenti, tantum media de morte perfidia auſa eſt. Te ne igitur viuorum fraudibus immunem reris, cùm dolis morientum circumuentos legas, ſummos etiam, & illuſtres, viros? Nam [ne ſingulis immorer] genus hoc ludibrij paſſus eſt Lucius Lucullus vir ampliſſimus [quodque eſt altius] Auguſtus Cæſar. Horrenda, longeque mirabilis libido fallendi quæ nefarias animas nec in morte deſtituat: ſed ſic eſt mos, & tu promiſſa in hæreditate ſpem defigis, quam fruſtrari poſſit, & vita longior teſtantis, & breuior fides; quanquam his ceſſantibus, mutandi cauſa propoſiti poſſit eſſe iuſtiſſima, ſuus hæres, noua ſeni oriens progenies. Siquidem octogenario maior, Cato filium genuit; nonagenario iam propior, Maſiniſſa. Idque

hac etiam nunc ætate noſtris ſenibus euenit, qui, vtinam priſcis illis, vt gignendi vi, ſic vigore animi pares eſſent. Quæ cùm ita ſint, hæres certè legitimus captatori obſtat, atque improbam ſpem præcidit. *S.* Iam teſtamento ſenis hæres ſum. *R.* Sed viuentis forſitan & victuri. Teſtamenta autem in vita fiunt, in morte firmantur, funus, & cadauer cogitas. Lupus quidem expectatione laſſandus, & inedia. *S.* Hæreditas ad me recto calle ventura eſt. *R.* Quid, quòd, vt teſtator, ſic hæreditas caſibus ſubiacet, vt neque ſemper, quem velis, habeas hæredem, & ſæpe nil aliud quàm inane nomen ſit hæreditatis? quid, quòd interim vaſto pretio parua res emitur, dum ſenem, & obſequium ſubmiſſum, & indignæ viro blanditiæ promerentur? Nulla eſt tanta vtilitas, quæ decoris impendio æſtimanda ſit. *S.* Nullo legum, aut fortunæ obice hæreditas ad me venit. *R. A.* Vnde id noſti: cùm ſit ſcitum illud Marci Catonis ſapientiſſimi ſenis dictum: Sæpè, inquit, audiui, inter os; atque offam multa interuenire poſſe. Eſto autem, nihil interueniat, ſed ad te ſperata perueniat hæreditas, non manebit tecum, ſed à te rurſus ad alios migrabit. Volubilia ſunt bona mortalium; rotundam nummi præcipuè formam dicunt, vt perpetuo rotetur motu. Quæſiuiſti hæreditatem ſucceſſori tuo mœſtus, forſitan gauiſuro, ſollicitus otioſo, & ſperaſti de alio, propter quod idem alij de te ſperent.

De Alchimia. DIALOG. LXI.

Imponit multis ars Alchimiſtica fallax;
Autorem inuiſum reddit & ipſa ſuum.

SPES.

SPero alchimiæ proſperos exitus. *R. A.* Mirum vnde id ſperes, quod nec tibi vnquam verè accidit,

accidit, nec cuiquam; &, si accidisse nonnullis fama fuerit, ab his ficta, quibus id credi expediret. S. Spero Alchimiæ successum. R.A. Et quem, quæso, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam? Hi sunt enim alchimiæ successus, quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, multos à diuitiis ad inopiam redactos sæpe vidimus. Non tamen illud attenditis; tam blandum est sperare, & falli; huc agit vos auaritiæ stimulis impulsa dementia, vt verum opi nemini, quod optatis, falsumque, quod cernitis. Notastine aliquos prudentes in reliquis, hac insania laborare? quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos? dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, bene parta prodigere, censuque omni in superuacuis effuso, tandem necessariis etiam destitutos; alios, ciuilitate deposita, mœstos semper, atque anxios, dum nec cogitare aliud, quàm folles, & forcipes, & carbones, nec aliis, quàm suæ hæresis conuiuere didicerunt, in syluestres penè homines euasisse: nonnullos denique, amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse? S. Promissum ab artifice aurum spero. R.A. Refert cuius artifex quid promittat. Sunt, quibus promittentibus, nihil credi possit, eoque minùs, si promissum iusiurandi religione firmauerint. Sed, ô cœci; parúmne erat veris in metallis, quæ terra fert, furere, nisi vos mendacio defossa torquerent? Parúmne à virtutibus aberrasse, nisi errori damnum, damno labor, & labori pudor accresceret? Hic, qui tibi aurum suum spondet, cum tuo auro improuisus aufugiet. Noui nihil narro; mos est publicus: & quanuis igne commissa fraus, sæpe igne purge-

Digitized by Google

tur:nihilominùs tu delusus deceptoris tui supplicio non indemnior, sed notior remanebis, digitoque monstraberis auarus, ac stolidus flando exhaustus, flammis afflatus, aspersusque fuligine. S. Magna mihi promittit Alchimista. R. A. Dic, vt ea sibi præstet quæ promittit aliis; primumque suam pel lat inopiam: est enim ferè mendicum genùs hominum, cumque se pauperes fateantur, ditare alios volunt, quasi aliena illis, quàm propriâ molestior sit paupertas. Sic vt miseri, se alios miserari dicere soleant impudenter, & ignotis etiam interdum magna promittere. O turpis promissio, & ô stulta credulitas. S. Alchimiæ artem didici, dîues fiam. R. A. Immò quidem, si fuisti, esse desines. Ars nempè, quam memoras, nulla esse, nisi mentiendi artem dicimus ac fallendi. Age autem, quando ita fert animus, & incumbe; prædico autem tibi, quod te lucrum ex hac arte maneat: Domus tua miris hospitibus, ac miris erit impedimentis plena. Erunt ibi cfores, & potores, idque haud immerito, quos ignis exsiccat, & cupiditas. Erunt sufflatores, deceptores, derilores, omnis angulus habebit pulues, & lebetes, & phialas olentium aquarum; herbas præterea peregrinas; & externos sales, & sulphur & distillatoria, & caminos. Deque his omnibus tibi in finem curas inutiles, & stultitiam cordis, oris obscœnitatem, & squalorem, & caliginem oculorum, ac sollicitam conflaueris paupertatem: quodque his omnibus penè peius dixerim, circulatoris nomen, & nocturnis in tenebris, atque infames inter latebras furum vitam. S. Spero effectum propositi votiuum. R. A. Sperare hinc forsitan, & gestire dabitur, non gaudere. S. Ad propositi terminum propinquo. R. A. An Mercurium congelasti? An quid aliud vanitatis? nunc

maximè à propoſito longè es; ſemper rebus aliquid defuerit, dolis nihil.

De Promiſſis Aruſpicum. DIAL. CXII.

Auguriumque mendax vani docuêre parentes;
Credens, dignus qui deſipiatur, erit.

SPES.

ARuſpices mihi multa pollicentur, *R.A.* Inueniſti ecce aliud genus hominum, cui ſi credas, ſemper pendeas, ſemper ſperes. Nam neque res vnquam aderunt promiſſæ, neque enim vnquam deerunt promiſſores; ſic res hinc profugas captans, hinc promiſſis impulſus, Ixionio ſemper more rotaberis. *S.* Spem bonam mihi tribuunt aruſpices. *R.A.* Non maius ſpem eſt credulo, quàm metum pauido inferre; conſtantes animi neutram in partem facilè inclinant. *S.* Multa vndique mihi promittunt mathematici. *R.* Nihil promptius, quàm promiſſis affluere iis, qui careant pudore; quos mentiri autem pudet, ad promittendum tardi ſunt. *S.* Læta ſpondent mathematici. *R.A.* Sponſores quære alios, ſeu pignus, promiſſi fragile genus eſt; nudo verbo male creditur. *S.* Multa promittunt mathematici. *R.A.* Quære, qui promiſſum impleat; ſatis eſt ſpem dediſſe; non poteſt vnus dare omnia. *S.* Promiſſis aruſpicum experrectus ſum. *R.A.* Conſopieris euentibus; nihil eueniet promiſſorum. *S.* Magna iubeor ſperare. *R.A.* Mirum, vt animus hominis, qui virtuti contumax eſt, vanitati verò nimis obediens. Vnum aliquid, idque optimum iubeat,

illa contemnitur, quicquid hæc iusserit, difficile licet, ac pessimum, paretur. S. Mathematici læta pronunciant. R.A. Miri homines futura qui nouerint, præteritorum, atque præsentium ignari, & quæ in cœlo fiunt, ita nuncient, quasi concilio cœlestium interfuerint, recentique nunc inde veniant memoria; cùm tamen interim quid terris, quid in patria, quid in domo, quid in thalamo suo fiat, nesciant. Sic penitus verum est, quod apud Tullium legis; quod est ante pedes, nemo spectat, cœli scrutantur plagas. S. Magna nunciat mathematicus insignis, & verax. R.A. Quò diuinus insigniora, & mentiendi libertas maior, & fides pronior mendacio est. Sæpe quidem mirari soleo, nosterque non immeritò miratus est Cicero, quid hoc in genere nouum, insuetumque accidit; vt cùm in cunctis hominibus multa vera, memorabili vno mendacio obscurentur: & suspecta fides in posterum loquentis fiat; in his contrà grauibus mille mendaciis, vna leuis, ac fortuita veritas, velum quoddam, & mendaci publico fidem quærit; si quando vel semel [quoniam nemo tam mendax vnquam fuit, quin quandoque verum diceret] nolens etiam, aut ignarus, vni bonum veri fortè aliquid effluxerit, actum est; si cassura hodie de cœlo astra denunciet, creditur. Denique sine vlla suspicione mendacij, mentiri potest omnia, quisquis semel potuit non mentiri. Vnum enim illud memorat præceps in futurum prominens, & præteriti sic oblita credulitas, ac deceptoribus suis fauens. SP. Diuinis læta nunciantibus credo. R.A. Furentibus credere, furor est. Certè quanuis hic Cicero videa-

videatur sensisse aliter, conuenientiùs huic rei nomen à Græcis inditum, quàm à vestris iudico. Latini enim à diuis, seu à diuinitate diuinationem, illi autem, quod est manticen, à furore dixerunt. Vos fortassis ornatiùs, at illi veriùs. Hanc sacri doctores vno omnes ore condemnant; Ambrosius, Augustinus, cæterique, qui si fortè [quando inter multos hic quoque mos pestifer inualuit, vt inter hos garrulos, in quæstione veri, ob ipsum professionis suæ nomen, suspecti habeantur, veræ fidei professores] auditi non erunt, cum omnibus idem sentientibus, qui sunt innumeri: & quamuis diuinationem improbent diuini viri, quid tandem causæ est, quidve suspitionis, vt non audiendus vnus, & in multis primus, ac maximus illorum Cicero videatur? Certè is totum hoc illusionum, ac fallaciarum genus damnat, ridet, ac despicit, & ad summam, omissis, quæ locus iste non capit, omnis non tantùm pia religio, sed vera quoque philosophia, & quę illam, calle suo sequitur poesis, nec sancti modò, sed etiam docti omnes hanc respuunt vanitatem; præter illos solos, qui vel hinc viuunt, vel ab his seducti, in eorum tendiculas lapsi sunt, quorum damnis, atque erroribus lucrum sibi, atque artem faciunt; in qua illud summum, ac præcipuum, obscuritate fraudem tegere; & sic biceps, ambiguumque responsum dare; vt prædictum videri possit, quicquid euenerit; quod omnibus futuri notitiam professis, in commune prouisum est; qua in re, non ars ipsa, quæ nulla est; non ingenium, quod sine literis, rerumque notitia, nudum est, sed illorum calliditas, & audacia, & impudentia ipsa mirabilis: vnde, quod festiuè admodum ait Cato ille rigi-

dus:mirati ſe, quòd non rideret aruipex, aruſpicem cùm vidiſſet. Id ad omnes æque augures, aruſpices, ſortilegos, coniectores, Chaldæoſque, & mathematicos, ac totam, quam dixi manticem, trahi poteſt: tam incertum eſt, an illorum fraus turpior, an ridiculoſior veſtra dementia. Illorum tamen argutiis, atque ratiunculis reſpondere facile: ſed prolixum eſt, notumque adeo, tamque à notis, ac illuſtribus agitatum, vt non ſuperuacua tantùm repetitio, ſed temeraria videatur. Veſtræ autem ineptiſſimæ vanitati, quid aliud dici poteſt, niſi dignos vos, qui ab homunculis non terreſtribus modò, ſed luteis, & nullius, niſi qua ſtultos ludant, notitiam artis habentibus, ſcientiæ inſignis obtentu, & cœlo inſuper authore fallamini. *S.* Perſuaſum eſt mihi proſpera inſtare, quorum expectatio dulcis, & læta, & tranquilla eſt. *R.A.* Immò quidem amara, triſtis, turbida: ſed vos ſenſu perdito, de obiecto ſenſuum iudicatis. Perſuaſum ſanè nullo negotio crediderim. Promptum eſt perſuadere, volentibus: quibuſdam perſuaſor neceſſarius non eſt: ipſi ſibi ſunt vates, & occurſus animantum, volatuſque auium, & garritus, lætum in augurium ducunt. At, ſi quoties te iſta fefellerunt, recogitas: ſi de hac re vicinos interrogas, niſi vel tu vltrò te fallis, vel illi participes erroris quærunt, facilè deprehendes, quorſum his præſtigiis credendum ſit: niſi tres illi ſummi hominum, rerumque moderatores, Pompeius, Craſſus, & Cæſar, iurati fortè, contrarium dicturi ſint: quibus, quod conſtat magno quidem, omniumque familiariſſimo teſte Marco Tullio, Chaldæi omnes, aruſpiceſque promiſerant, quòd præclaro fine omnes beati ſenes in patria

tria morerentur: idque, quàm verum fuerit, non expectas audire, ferro omnes: duo miserabiliùs quàm longissimè ab Italico, Romanoque orbe, sectis, fœdoque ludibrio reconditis veneratis illis, totoque diu formidatis orbe capitibus, reliqua inhumati, ferarum, & piscium morsibus, ac volucrum rostris expositi, cœci, & lacerati, miseranda fortunæ spectaculum iacuere. I nunc, diuinosque vates nega, qui tam certa prænuntiant. S. Gratum augurium notaui. R.A. O amentiam importunam: miser homo successuum notitiam suorum, quæ sibi nulla est, à volucribus, sperat. Quid hoc stultius fieri potest? quia, si Diis placet, & Deiotarum regem visa aquila, impendenti præripuit ruinæ: & Agrippæ Hebræo instare carceris exitum finemque miseriæ, ac prosperitatis initium nunciauit supra verticem sedens bubo auis, alioqui infamis, cuiusque Vergilij carmine carmen ferale describitur. S. Lætum omen incidit. R.A. Omen ab homine dictum nomen, humanæ dementiæ argumentum est; quo aliquid semper, non externarum modò rerum, sed earum quoque, quæ in vobis sunt, animos in errorem trahat: ne deliramentis anilibus vlla pars rerum vacet. Itaque & sternutamenta seruorum, & natorum fortuitò lapsas voces, eò trahitis, non quò vis illarum, sed quò vestra cupiditas vocat: scilicet, quia Centurio ille dixit: Hic optimè manebimus: ne mundi caput transferretur, causa fuit: aut quia Persam periisse flens infantula, profecturo in bellum nunciauit patri, vinci Macedonum Regem consequens iudicatum est O humana mens ebria, & mirabunda: quàm facili impulsu erroris in foueam ruis?

S. Læta aderant consopito. R. Mœsta aderunt experrecto. S. Læta dormiens videbam. R. Mœsta vigilans videbis. S. Felix eram per quietem. R. Miseris per laborem. Sæpè nihil somnia denunciant, & sæpè contrarium. S. Sepè vera videntur in somniis. R. Quantò sæpiùs falsa. Par est autem huius & reliquarum huiusmodi vanitatum ratio, vnum casu incidens verum: innumeris falsis astipulantur ventura oque inhians, præteritum mens non videt. S. Multa nunciant diuini. R. Impostores ego hos non miror, qui de more suo pascuntur artificio; sed vos stupeo, qui illorum ventri animas, & ingenia vestra submittitis; proinde, quid tu teneas, videris: si me sequi voles, expectabis æquanimis, & tranquillus, non quid astra de te, sed quid astrorum creator ac regnator sanxerit: agens aliquid in dies ardentiùs, quo illius amore fias dignior. De euentu, non tibi veniat in animum sollicitare istos, quibus ignotior est veritas, quàm tibi; denique sic habebis, futura nosse durum homini: nec licere, si expediat: nec expedire, si liceat.

De Læto rumore. DIAL. CXIII.

Rumorum cupidus, mendacia multa necesse est
Audias; est fallax fama, rotunda, leuis.

SPES.

LÆtus rumor insonuit. R. Noli famæ credere; mendax est. S. Multi lætos nunciãt rumores. R. Sæpe tutiùs vni creditur, quàm multis. S. Quod tot nũciis affertur, falsum penitùs esse nõ potest. R. Mos famę vulgaris not' est, veris falsa miscere. Paucis veris multa mẽdacia cõ diuntur. Omnia mẽtiẽti nihil creditur. S. Rumoris author prim° vanax est. R. At nemo, quantũ audierit aut viderit referre

ferre contentus est : nihil (ſt actum, niſi pro ſe quiſque aliquid auditis adiecerit, aut viſis; quod cùm multi fecerint, actum breui mendaciorum videas acernum, ſic per manus [vt aiunt] traditum, inter manus etiam creſcit malum, quodque ait eximius Poeta.

Mobilitate viget, viréſque acquirit eundo.

S. Hactenus lætiſſima fama eſt. *R.* Quid ſi mulcet, vt feriat: Sæpe lætum rumorem mœſta clades ſequitur: creber hic fortunæ ſtilus, vt profundiùs vulneret, ſpem promittit, cuſpidémque vulnificam læti cuiuſpiam rumoris illitam dulcedine iugulo gaudentis infligit; quod vir doctus intelligens, lætis nunciis non quatitur, hærétque immobilis, ſecum voluens vel contrarium eſſe vel idipſum, quod tam fauſtum videatur, in contrarium verti poſſe. *S.* Læto rumore moueor. *R.* Expecta ſaltem, dum & certus ſis; tunc quoque virilem animum rumuſculis agi turpe eſt, licet veris; falſis verò turpiſſimum. Multos gauiſos eſſe puduit, verúmque mœrorem auxit falſi gaudij memoria.

De Filij, vel amici expectatione. DIAL. CXIV.

Sæpius exoptata ferunt faſtidia nobis;
Nil magis optandum, quàm ſine fine fides.

SPES.

SPero filij reditum. *R.* Speras gaudium ſollicitum, & propinquum metum. *S.* Spero amicum reuidere. *R. A.* Rem prædulcem ſperas, ſed fallacem; fragili res hominum ſtatu tremunt; forſitan quem expectas, iam nunc obiit : potes hoc probaſſe, ſi vixiſti. Impedimentorum mille ſunt genera: vnum commune omnibus, mors. *S.* Amici conſpectum exoptatum ſpero. *R. A.* Sunt

hæc ferè coniuncta, optare, & sperare, sed multis assiduè casibus disiunguntur: quàm multos credimus fuisse Romæ, quã cupidis animis Marci Marcelli, huius vltimi reditum expectantes? Contrà autem, viæ medio, hostis illum crudelissimus expectabat; cuius potentior fuit immanitas, quàm victoris clementia aduersarium ab exilio reuocantis. Potuit igitur Cæsar, precibus senatus, Marcello veniam dare: non potuit Marcelli cliens grauè magis pati, vt is Cæsaris beneficio vteretur. *S.* Spero amicum, & expecto hoste quolibet carentem. *R.* Quis est hic hominũ hoste carens? vt sit aliquis priuatorum expers, aut publicis inimicitiis quisquã vacat? sicariorũ dico, & prædonũ, qui auaritia duce, bellum humano generi indixere. Finge aliquod tã benignũ sydus, vt hæc pestis terris exulet; alias quis arcebit? vehiculorũ, & equorum lapsus, fluuiorum, ac torrentium insultus, & ruinas pontium, ac tectorum æquoreásque, & aëreas tempestates? Adde ferocium incursus animalium, quibus non singulos tantum homines Dicearchus curiosissimus indagator rerum talium, sed quædam hominum genera docet occubuisse. Et, ad summam, quot sunt casus humanarum rerum, quorum nullus est numerus, tot sunt hominũ hostes, qui spem tuam [non dicam] retardare possint, sed extinguere: vt nihil interueniat, Mors, quam dixi, & euntibus, & stantibus, vbique contigua est; nisi itineranti bus eò fortasse vicinior & quò iter, & vectatio, & locorũ commutatio pluribus casuum generib. videtur exposita. *S.* Spero amicum, prospero exacto negotio, reuersurum. *R.* Quàm gloriosè, quàm prosperè res gesserat Drusus Nero, diui Augusti priuignus; vt omnibus etiã hostibus domitis charus esset, ita, vt eũ paulò minùs adorarent, quorũ miri-

mirificos affectus erga illius memoriam, vsque ad hæc tempora, si vnquam Germanorum inter proceres fuisti; te sentire arbitror potuisse. Certè illa gesserat, quibus verè gloriaretur, quod Romanis in saxis, primis aliquot syllabas casu aliquo deiectis, nunc etiam sculptum viget his versiculis:

Ad diuortia Rheni
Persasi, hostiles depopulatus agros
Dum tibi Roma decus, aternáque ludo trophæa.
Hister paratis lenior ibit aquis.

Talem hunc iuuenẽ qualiter expectabat mundi dominus Augustus, qui eum sibi filium fecerat amando, qualiter Liuia Augusta, cui natura illum charũ fecerat, charioremẽ virtus, charissimum, reor, fratris ignauia, qualiter deinde frater ipse; qualiscunq; erga alios, tanti certè fratris amantissimus, ad postremum qualiter Roma ipsa, atque vniuersa Resp. quæ de nullo tunc hominum sic pendebat. Quid ergo? Quis tã multiplicis spei finis? expectatũ Drusũ, inexpectata mors abstulit, morbo, quod constat, raptus; &, quod magni sunt authores, ex fractura cruris equo super labente susceptа; qui viuus victor reuersurus sperabatur in patriam, exanimis est reuectus. Quid filium huius loquor Germanicum? Nullius, credo, vnquam hominis expectatio maior fuit. Non hunc pater, non Augustus, ambo iam defuncti, sed Roma omnis expectabat tanto desiderio, quasi totius vrbis vnus animus, ísque, & viduæ, & non nisi vnicum habentis filium matris esset. Itaque ad primum ægritudinis suæ nuncium attonita penitùs, ac deiecta ciuitas, vultusque omnium, atque habitus mutati, & mœstum tota vrbe silentium fuit. Vbi autem lætior fama, incertis licet authoribus, superuenit, conualuisse illum, & viuere, subitus cla-

mor, atque feliciſſimus vndique ſublatus, ipſum quoque Tiberium excitauit, concurſuſque in Capitolium ingens factus, & penè conuulſæ templorum fores, ad perſoluenda vota, agendáſque Diis gratias, victa nocte luminibus, fractoque vocibus ſilentio, gratulando canentium, ſalua Roma, ſalua patria, ſaluus eſt Germanicus. Quis vero tandem rei excitus? Is nempe, qui humanis in rebus eſt creberrimus. Venit nuncius certior, obiiſſe Germanicum: hinc publicus dolor ac gemitus, non edictis, aut diebus feſtis, aut vllis omnino conſolationibus coërceri quiuit. Nota eſt hiſtoria libro Cæſarum. iiii. *S.* Spero iuuenem filium reuerſurum. *R.A.* An hi parum iuuenes, de quibus dixi? accipe iuniorem: Marcellinus eiuſdem diui Auguſti nepos ex ſorore, quantùm putas expectaretur ab auunculo, qui eum ſic dilexit, vt Vergilianum illud carmen nobiliſſimum, quo ſummus vates adoleſcentis illius penè pueri memoriam honeſtauit, ſine lachrymis audire non poſſet, & actori ſilentium imperaret? Quomodo mater Octauia, quæ illum ſic amauit, vt vſque ad vltimum vitæ ſuæ finem, quaſi tunc extinctum, continuè deploraret, omnémque conſolatorem, non tantùm contemneret, ſed odiſſet? Quid hæc autem, & quid putas? niſi quod cæteri, non rediit, ſed relatus eſt; & Druſum quidem, non qualem acceperat Germania, Romæ, Antiochia Germanicum, Marcellinum Baiana reſtituit: veſtrarum expectationum ſors communis; tu tibi nunc aliam fingis, & fors veniet, quem expectas, qui, cùm venerit, fortaſſis vt abeat, & ſperare incipies, & optare. *S.* Amici abſentis aduentum ſpero. *R.A.* Quis miretur expectari viuos, cùm mortui expectentur, vt per

perhi-

hibent? quod, nisi inter fatuos, veri faciem non habet, Arthusium Britones expectare fama est. Neronem principem mundi sub finem rediturum quidam somniant. Vita vestra ab initio ad extremum non modò vanis expectationibus plena, sed ipsa expectatio vana est. Id sic esse, si non vides, aut modicum vixisti, aut nimium, quid hic agitur neglexisti. *S.* Expecto villicum rure venturum. *R.* Aut domus arserit, aut messis euanuerit, aut pratum exaruerit, aut bos obierit, aut vites grando percusserit, arbores turbo conuulserit, arua torrentibus inundarint, aut apes auolauerint, locustæ satis insultauerint, columbos corui; & mures pullos vulpecula, agnos lupus inuaserit. Hi ferè rustici sunt rumores. *S.* Vxoris aduentum spero. *R.* Si hoc speras, quid iam metuas, ignoro. Sic est tamen. Sunt & qui expectant coniugem, & qui febrem.

De Expectatione meliorum temporum.

DIAL. CXV.

Tempora sunt eadem, frustrà expectas meliora:
Perversis facimus moribus illa mala.

SPES.

SPero tempora meliora. *R.* Omnia verè tempora æquè bona sunt; quia creator temporum æquè bonus est semper. Sed vos temporibus bonis, malè semper vtimini; in hoc, vt in aliis, culpas vestras rebus ascribitis. Fac vt homines boni sint, & tempora bona erunt. *S.* Tempora hæc stare nequeunt, lætiora succedent. *R.A.* Nullum tempus stat, cuncta prætereunt; cumque transierint, nec redeunt: virtute, & industria, bonarúmque artium studiis frenari possunt: non quin fugiant, sed ne pereant: nihil est

autem dulcius bene impensi temporis memoria. Sed vos nulla reyti scientes, vt oportet; vbi omnem vitam, vel in somnum, ac desidiam, vel in solitudinem, atque vsus pessimos effudistis, tempus innoxium accusatis. Nunquid mentior? Infantiam, ac pueritiam in varios ludos; adolescentiam, ac iuuentam in libidinem, atque auaritiam; senectam, & senium in querelas, ac lamenta consumitis? Quænam hæc temporum culpa est? Fluunt illa, fateor: hæc natura est. Vos illa [dum datur] occupare negligitis; non est natura ista sed culpa. Vos naturam culpatis, culpam excusatis: res non noua. *S.* Spero lætitiora tempora. *R.A.* Lætitia, seu tristitia temporum [vt dixi] non in temporibus, sed in vobis est. Eo autem, quo intelligis, non modò lætitiora tibi speranda esse, sed tristiora perpendes, si ad ætatem ipse tuam respicis, quæ in dies tristior [vt à poëta describitur] & plerisque in senibus inuenitur: & sanè, si oculos in terga reflexeris, & numerare, atque æstimare annos tuos cœperis, simul incipies desperare, quod speras. Non est, cur mutari cursum rerum speres; non meliora instant tempora, vereor potiùs; ne peiora: cur quæso? nisi quia peiores erunt homines, quod & magni diuinarunt viri & apertis indiciis res declarat; nisi vos mortales bonæ semper spei magnum aliquid de vestra nobili, ac modesta iuuentute concipitis: à qua ego quidem opinione longè absum: nihil enim boni penitùs mens præsagit; sic in vitium, ac ruinam prona sunt omnia. *S.* Mala sunt tempora, meliora venient. *R.A.* Omnem ætatem de moribus suis questam, inquit Seneca. Addo ego, omnem habuisse, quod quereretur, habiturámque omnem cunctis seculis, quod queratur.

S. Spe-

Digitized by Google

S. Spero lætiora tempora. R. Vna est ad hoc via, qua lætiora si habeas, non expectes. Fac ipse tibi lętiorem animum, quod sine virtute fieri nequit, vbi hoc feceris, læta erunt omnia, triste nihil. S. Meliora tempora expecto. R. Vt veniant quod est dubium, certe illis venientibus tu recedis. Quantò est tutius ritè vti præsentibus, quàm anxiè expectare, quæ vel fortè non veniant, vel minime sis visurus.

De Aduentu principis. DIAL. CXVI.

Principis aduentus casto est iactura pudori,
Et nocet ingenuis aulica turba viris.

SPES.

PRincipis aduentum spero. R. A. Vt multa timentur, quæ optanda, sic multa sperantur, quæ timenda sunt. Vtrunque in partem penuria iudicij multa est. S. Spero principis aduentum. R. A. Quantò sperare honestius libertatem? Nam profecto, qui dominum sperat, seruitutem sperat. S. Spero principem venturum. R. A. Et illius commune omnium malum speras. Fuit enim quando & principes imperium, & principem populi potebant sperare. Nunc imperium principi labor est, princeps populi pernicies. S. Principem venturum ego, & respublica speramus. R. A. Tu verò quid priuatim speres, videris: in quo ipso facilè falli potes: spes hæc reipub. stulta est. Quis enim, nisi amens, speret, aut cupiat, quod pestiferum toties sit expertus? S. Spero principem venturum. R. Et secum simul motus rerum varios, mutationes vrbium, noxias nouitates, famem, pestem, bella discordias, hæc vel vniuersa, vel singula modernis cum principibus venire sunt solita. Si hæc placent, Principem spera, vt nil horum formi-

dabile ſit, ipſum certè inane iam imperij nomen eſt plenum famæ.& rumorum:boni autem omnis eſtœtum,& ſolius vmbræ vetuſtatis innixum. S. Spero venturum principem. R. Ego te verò munitum velim,vt quoties aduentantem audieris,credas te tonitru aliquod præambulum fulminis audire,nec ſperare incipias,ſed timere potiùs, ſi etiã alterum labi oportet. Timere enim aduerſa,etſi contrarium ſit virtuti,conſentaneum eſt naturæ. Sperare autem mala, & naturæ eſt oppoſitum,& virtuti. S.Spero mox principem affuturum.R.A. Cùm præſentem videris,ſcito te infauſtum reip. ſydus aſpicere,vel memoriam ipſe tuam, vel parentes interroga,tuóſque auos,& proauos,ita eſſe reperies,vt dico,ídque tu filiis, & nepotibus tuis annuncia, ne ipſi quoque aduentum principis ſtulti ſperent. Dic enim,quæſo,quando vnquam vel minutæ leonis aduentum feræ,vel affuturam aquilam auiculę ſperauerint?Liceat verum loqui, ſtultiſſimum,& mali ſui ſemper auidiſſimum animal eſt homo,cæteris capiendis eſca opus eſt,homo ſolis famæ ſibilis capitur.

De Famæ ſpe. DIAL. CXVII.

Ne cures,quæ poſt mortem famaſequatur;
Hoc age,dum vivis, ſit tua vita proba.

SPES.

MEritis poſt obitũ famam ſpero. *R.* Multi famam ſe mereri ſperant,cùm infamiam mereantur, & ceu viatores erronei,dum accedere æſtimant, retrocedunt S. Famoſus ſum in vita famoſiorque poſt mortem ero.R. Eſt hoc fateor in nonnullis verum; vnde & Annæus Seneca in epiſtola quadam, habiturum ſe gratiam

tiam apud posteros vaticinatur. Et Statius Papinius præsentem famam benignum iter suo operi ad futuros strauisse ait. Et Ouidius Naso sibi nomen indelebile futurum, séque ore populi legendum, pérque omnia sæcula famâ victurum præsagit; neque hercle vllus horum fallitur. Sed quàm multos putas idem sperantes suam fefelliſſe spē? Multi hoc idem de se ipsis crediderunt, forsitã & scripserunt nec quod sibi promiserant, impleuerunt. S. Si famosus sum dum viuo, cur non famosior sum post mortem? A. Quia hoc quotidianum; & vulgare est, vt multi in vita famosi & clari, post obitū sint incogniti, & obscuri: miraris? causa rei huius in promptu est, affabilitas quædam; sermo comptus, ac lepidus; blandum supercilium, clara frons, benigna saluratio, beneficia in vicinos, protectio in clientes, hospitalitas in externos, in cunctos vrbanitas: hæc, & his similia, viuentibus famam quærunt; ea verò mox, vt hinc abierint, non durant; nisi forsitan quandiu, qui illos nouerant superstunt; quod ipsum, quàm breue sit, conspicis; quomodo autem durarent nor in solido radicata? naturale est, vt debiliter, leuitérque aucta breuiter dilabantur: vt sit fama durabilis, aut vitæ sanctitas, aut gestorum claritas, aut insignis scriptorum præstabit elegantia. Rarum decus. Loquaces isti & vrbani, qui togati, ac gemmati populorum digitis ostenduntur, non nisi quantùm loqui poterunt, aut paulò ampliùs cognoscentur. Durum, hos apparatus tam celeriter, & has pompas, hanc scientiæ nubem, hæc verborum tonitrua in tenuem fumum euanescere: durum, fateor, sed sic est. Nam nec ipsi de se testimonium præbuerunt, ambitioni, aut lucro, aut somno dediti, nec qui præbeat, meruerunt:

Digitized by Google

S. Famam inueniam poſt mortem. R. Fama nihil vnquam mortuis profuit, viuis ſæpe etiam nocuit. Quid enim pernicieṁ, ac mortem Ciceroni, ac Demoſtheni, niſi inſignis literarum fama conſciuit? Idem de Socrate ac Zenone, & mille aliis dici poteſt; noti omnes. Quid verò, niſi fama ſcientiæ, & ingenij dedit cauſam filio Gnoſii regis Androgeo, vt ab Athenienſibus mactaretur? Quid Oethę Colchorum regi Argonautas attulit, delectos [vt aiunt] viros, verè autem prædones, niſi fama diuitiarum? Nam quid ſignificaſſe aliud credimus, famoſum illud aureum vellus arietis, niſi opes multas, latéque vulgatas? quibus diuites beſtiales, opúinque inopes verarum, velut arietes velleribus veſtiuntur. S. Famoſus ero. R. Vt ſit ita, quid hinc magnum concipis? eſſet aliquid fortè fama, ſi notitia comes eſſet, vt plerunque accidit in viuis. Nunc quid laudari proderit ab his, qui te, ſi videant, non agnoſcant. Dic enim quæſo; ſi Homerum videas, & Achillem; ſi Vergilium, & Auguſtum, nunquid non ignoti abibunt? Cùm tam nota, & tam clara ſint nomina. Crede mihi; Spes veſtræ magna ex parte dupliciter vanæ ſunt; quòd nec ſperata proueniunt, nec vt proueniant; afferunt quod promittunt. Ferè enim plus in ſpe ſunt humana omnia, quàm in re. Mittite igitur ſpes inanes, & vana deſideria, contemptiſque terreſtribus iam tandem & optare diſcite, & ſperare cœleſtia.

De Gloria ex ædificiis sperata. DIAL. CXVIII.

In rebus fluxis quid tentas quærere nomen?
Quærenda est cæno gloria nulla tibi.

SPES.

EX ædificiis gloriam spero. *R.* Nesciebam calce, & arena, & lignis, & lapidibus gloriam quæri, credebámque, quòd rebus gestis, & virtutibus quæreretur. *S.* Ædificando mihi gloriam paro. *R.* Sed fragilem, & caducam. Omnia quę manu hominum facta sunt, vel manu hominum euertuntur, vel stando, & durando deficiunt. Habet enim manus longè prævalidas longa dies; è cunctis nostris operibus nullum, senio resistit. *R.* Euentibus ergò super quibus hæc tua gloria fundata est, ipsam quoque corruere est necesse. Si fortè non credis, respice ad antiqua, quæ ignota tibi quidem esse non possunt : vbi est nunc Troianum illud Ilion superbum? Vbi Byrsa Carthaginis? Vbi turris & mœnia Babylonis? Belluarum nunc habitatio, & serpentum. De Babylone loquor antiqua; altera nempè propinquior, atque recentior adhuc stat; citò itidem casura, si essetis viri. Vbi sunt denique illa septem opera Græcis scriptoribus celebrata? Atque [vt ad propinquiora veniamus] vbi est quæso illa Neronis domus aurea? quæ quantùm fatigauerit Architectos, cogita; lectores etiã nunc fatigat, quæ quidem domus vna, cum aliis ędificandi furoribus, quibus omnes excessit, ad inopiam illum compulit & rapinas? vbi sunt thermæ Diocletianæ, & balneum Antonianum, & Cymbrum Marij, & septizonium Seueri, & eiusdem thermæ Seuerianæ? Demum, vt summam, rerum attingam, vbi est Augusti forum, & ædes Martis vltoris, vbi ædes tonantis Iouis in Capitolio? &

Apollinis templum in palatio? vbi eiusdem porticus ac bibliotheca Græca pariter, & latina? vbi porticus altera & Basilica Caij, Luciique nepotum sub nomine dedicata, & extructa? & porticus tertia Liuiæ coniugalis & sororis Octauiæ, Theatrumque Marcelli? Vbi tot opera per illustres viros iussu eiusdem principis, & hortatu, multis vrbis in locis tanto labore, tantis impensis ædificata? Martij Philippi ædes Herculis, & musarum, Lucij Cornificij ædes Dianæ Asinij Pollionis atrium libertatis, Munacij Plancij ædes saturnia. Theatrum Balbi Cornelij, Amphitheatrum Statilij Tauri? Innumerabilia, præter hæc opera, Marci Agrippæ? Néue eam per singulos, vbi sunt tot luxuriosa principum palatia? Quære in libris inuenies nomina. Quære vrbem totam, aut nihil inuenies, aut perexigua tantorum operum vestigia. Tu de tuis, quid speres, videris. Certè Augustus omnium supremus, nisi aliud, quàm ædificia reliquisset, iampridem eius gloria corruisset, nec verò solùm templa Deorum, quę parauerat, in ipsos ædificantes ruere; sed pia etiam loca, hac ipsa ætate in eadem vrbe alia cecidêrunt, alia tremuerunt, & nunc vix ponderibus suis stant, præter vnum Pantheon Agrippæ quod Diis erectum. Sancti possident, & Maria, quæ antiquissimam illam domum sui nominis virtute, sustentat. Crede mihi aliis quàm lapideis fundamentis eget gloria, vt mansura sit. *S.* Ex ædificiis gloriam quæro. *R.A.* Quære illam igitur vbi est; nihil vnquam inuenies, vbi non est; vera quidem gloria non est in mœnibus, neque in saxis. Sunt, fateor, rerum vulgò iudices qui dicant tribus modis gloriam quæri; gerendo magnum aliquid, quod de te scribant authores idonei: vel scriben-

ſcribendo aliquid, quod mirentur & legant poſteri vel inſigne aliquod opus extruendo. Vt ſit ita; vltimum tamen hoc, omnium, & minimum, ac caducum. S. Relinquo opera ædificiorum, quibus moriens ipſe mecum glorior & à poſteris gloriam ſpero. R. Gloriatus eſt Auguſtus ipſe [de quo dixi] quòd vrbem marmoream relinqueret quam lateritiam acceperat; quæ tum gloria niſi aliis rebus adiuta eſſet, quonam fuerit peruentura, conſpicimus: proinde cum melioribus curis morere, ſtabilésque ſpes amplectere. Iſta etenim, quibus fidis, & nullius pretij ſunt, & te illicò conſequentur, ínque ipſam, vnde ſumpta, terram reuertentur. S. Ædificaui domos, vnde laudem ſpero. R. Laudabunt forſitan, qui illas inhabitabunt. Breuis laus, & anguſta; qui poſt venient vel illas non inuenient, vel à paganis [vt vulgò dicitur] factas dicent; tuum nomen ignotum erit.

De Speratagloria ex conuictu. DIAL. CXIX.

Optima cum iuſtis eſt conuerſatio, qua tu
Perſpicuum fama nomen habere potes.

SPES.

SPero gloriam ex conuictu. *R. A.* Refert multum, quibus conuiuas: ſunt quidam, vtinámque non plurimi, quorum conuerſatio ſit infamis. *S.* Scio, niſi bonis artibus, aut bonorum contubernio, gloriam non quæri. Ego hoc vltimo ſubnixus ſpero, vel bonorum exemplo bonus fieri; vel, ſi nihil aliud, horum, vel familiaritatis ſolam gloriam mihi fore. *R. A I.* Eſt id quidem in adoleſcente præcipuè ſignum optimum, qui, niſi bonum animum haberet, nequaquam iungi bonis optaret. Eſt enim amicitiarum, ac familiaritatum ferè omnium cauſa, nexúſque, ſi-

Google

militudo quædam. Age ergò, si quos imitaris, æquaueris bene erit. Si minùs; modo quod in te est nihil omiseris, ipsa voluntas bona; laudis, & gloriæ præmio non carebit. Prima enim, & maxima pars virtutis est, bonum velle, quod nisi præcesserit non sequitur virtus. S. Familiaritate bonorum glorior. R. Laudo id quidem, modo nec te lucri cuiuspiam, nec alia spes inducat, eóque tua tantùm pergat intentio, vt similis illis fias. Alioqui quod propter gloriam solam fit, veram gloriam non meretur. S. Ex bonorum conuictu gloriam spero. R. Spes quidem magna, nec improba, quando & in scientia, & in eloquentia, & belli, pacísque artibus obseruando, & imitando fit. Multi olim illustres, ex conuictu illustrium euasere. Illud vide, ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris, errore aliquo aut bonorum flebili raritate, & virtutum huius ætatis inopia prorsus assequi ne queas, quod intendis.

De multiplici spe. DIAL. CXX.

Spes animos hominum fallit, dubióque relinquit.
In Christum sortis spes sine semen est.

SPES.

MVlta spero. R. A. Multa in spe, multa est vanitas; multúsque fallendi aditus fortunæ. S. Spero multa. R. Spem multiplicē, multa destituunt. Qui modicum sperat iter casibus arctauit, atque non nihil obstruxit. S. Valetudinem bonam spero. R. Mortalitatis obliuionem. S. Spero longam vitam. R. Diuturnum carcerem, vbi multa feras, multa videas, quæ nolis. S. Mēbra viuacia. R. Vincla tenacia, grata tamē vnde metuat absolui. S. Formam corporis elegantem. R. Voluptatū stimulos. S. Annorum prosperos exitus. R. Pudendi materiam,

teriam,dolendiq́ue. S. Amicæ communem mortem R.Breue fœdúmque neſcio quid. S.Peccandi licentiam.R.Infelix gaudium, pœnitentiam longæuam. S.Vltionis occaſionem. R.Aditum ſæuitiæ,S.Agile corpus,ac validum.R.Mancipium cõtumax,& rebelle. S.Diuitias multas. R.Grauem ſarcinam,ex lappis,& tribulis.S.E diuerſis æquoribus venturas naues. R. Latè diſperſam ſortẽ intra mõſtra maris,ac ſcopulos;agitatam fluctibus, tractam funibus,pulſam ventis.S.Lucrum de conceptis mercibus.R.Eſcam quæ te perpetua ſollicitudine capiat,lucroque vnico in multa credulum damna præcipitet; mercator nouus eſt facilis ad credendum;expertus multa circunſpicit.S.Honeſtas filiæ nuptias filióve. R.Nulla fermè res tam crebrò fallit.& tam grauiter. S.Magnam potentiam.R.Inuidioſam miſeriam,opulentam inopiã; pauidam ſuperbiam. S. Regnum.& imperium. R.Præcipitium,& procellas,& ſubſtellanti diademate fuſcum ſupercilium,cor anxium, infelicem vitam. S.Honores fori. R.A.Puluerem,& ſtrepitum.S.Coniugium,& natos.R.Litigium,& curas. S.Mihi militiam,& vxorem filio. R.A.Tibi laborem,ac delicto pœnam. S.Vetulæ obitum vxoris, & coniugem iuniorem. R.Attrito laqueo diſſolui,vt nouo,& valido vinciaris. S. Ingenium,linguam,literáſque.R.A.Incudem,malleum,& maſſam,quibus tibi atque aliis ſomnum frangas. S. Laudationem funeri. R.A. Philomelam ſurdo. S.Auream Pyramidem. R.A.Domum pictam cæco.S.Gloriam poſt mortem. R. Leues auras poſt naufragium. S.Nomen apud poſteros.R.A.Teſtimonium ab ignotis.S.Hæredem meum.R. Patrimonio amicum tuo,& tibi ne credas.

De Pace animi sperata. DIAL. XXXI.

Pacem animi veram nemo, quàm tu, melius dat;
Affectus prauos linque, quietus eris.

SPES.

ANimi pacem spero. Quid sperare mauis, quàm habere pacem? Hanc, mox vt bona fide velle cœperis, inuenies. *S.* Spero pacem animi. *R. A.* Pacem sperare bellantis est. Quis animo tuo bellum infert, nisi vnus tu? quod ipse tibi abstuleris, impudenter ab altero postules aut speres? *S.* Spero animi pacem. *R. A.* Vnde precor, aut quando speres, quod ipse tibi nunc potes dare? Sic vt illam tibi nemo alius, quàm tu possit eripere? Pone arma cupidinum, atque irarum, plenam animo quæsieris pacem. *S.* Spero pacem, & quietem animi. *R.* Quid igitur, quod agis aduersum pacis est, contráque tuam spem tantopere niteris: vix tantùm deberent niti homines, vt salui essent, quantùm nituntur vt pereant. Pluris penè bellum iuge animi: laborque emitur quàm emenda pax esset, ac requies. Sic pugnant spes mortalium, ac vota cum studiis, vt non vnius hominis vnum pectus, sed multorum, eorúmque de omnibus dissidentium videatur. *S.* Quietem spero. *R.* Mirũ vnde vobis hæc libido sperandi semper. O mortale genus, siquidem quod speratis adepti estis, rursus spem in longinqua transmittitis, & inde rursus alio, itáne crastinus dies hodierno sit clarior, & meliora semper futura petentibus? Sunt nẽpe, quibus nil sit gratius, quã sperare, qui spem ipsam speratarum rerum nullis euentibus permutatam velint; quibus ego quid optauerim, nisi vt procrastinantes omnia, bonisque se suis interim

rim ſpoliantes, inter irritas ſpes ſeneſcant; quo vel ſic intelligant, inaniter ſe ſperaſſe, & intergum verſi, videant fruſtrà ſe alibi quęſiuiſſe, quod ſecum erat. ſ. Spero pacem, requiemque animi. ℟. Magna pars rerum humanarum vmbra eſt, magna pars mortalium vento paſcitur, & inſomniis gaudet. O quàm multi, cum hac ſpe ad æternos labores, & bella deſcendunt.

De Spe vitæ æternæ. DIAL. CXXII.

Et verus ſcopus æternam ſperare ſalutem,
Si ſpes illa ſuis innexa ſororibus eſt.

STES.

SPero ęternam vitam. ℟. Nulla maior, nulla pulchrior, nulla ſanctior ſpes, modò non cœca præcępsve ſit. Sunt enim qui ſemper malè agendo bonum ſperent, quo nihil eſt ſtultius. ſ. Æternam vitam ſpero. ℟. Ea eſt virtutum conſanguinitas, atque connexio, ſicut à philoſophis diſputatum eſt, vt neceſſe ſit eum, qui vnam habet, omnes habere virtutes; cui illud eſt conſequens, vnâ virtutum carentẽ cunctis carere virtutibus, quod ſi de moralibus verum eſt, quid de Theologicis opinemur? Itaque ſi ſpem habes, charitatem ſimul habeas, oportet, ac fidem; ſi qua harum deſit, non iam ſpes vlla ſed præſumptio inconſulta eſt. ſ. Vitam ſpero æternam. ℟. Rem bonam immò optimam ſperas. Illud vide, vt quod bonum agis, agas bene. Sunt & qui bona male agant, nec minùs infallibilis æſtimator qui qualiter, quàm quid fiat, aſpicit nec minùs aduerbia quàm verba librat, ac nomina. ſ. Spero vitam æternam. ℟. Non cœleſtes tantùm, ſed terreſtres domini de ſe ſperariamant: ſed à quibus? profectò ab his, quibus

se charos,ac dilectos sciunt;aut qui,si quando forsitan odiosi fuerint, ac rebelles, redire in gratiam optantes ad misericordiam confugerunt. *S.* Vitam æternam spero. *R.* Vitam temporalem corrige; hac ad illam pergitur. *S.* Spero vitam æternam. *R.* Vna omnium spes est: quæ si ritè illam concipis, & felicem te faciet, & iam fecit. *S.* Æternam vitam spero. *R.* Primum est, vt misericordiam, dehinc vitam speres, vtranque sobriè, ac modestè. *S.* Spero æternam vitam. *R.* O felix, nisi te spes ista fefellerit.

Finis libri I.

CLARISSIMI POETÆ, ET ORATORIS, FRANCISCI Petrarchæ, de remediis fortunæ aduersæ, Liber secundus.

PRÆFATIO.

EX omnibus, quæ, vel mihi lecta placuerint: vel audita, nihil penè vel insedit altiùs, vel tenaciùs inhęsit, vel crebriùs ad memoriam rediit, quam illud Heraclíti: Omnia secundum litem fieri: sic est enim, & sic

ſic eſſe propemodum vniuerſa teſtantur. Rapido ſtellæ obuiant firmamento: contraria inuicem elementa confligunt: terræ tremunt: maria fluctuant; aër quatitur; crepant flammę, bellum immortale gerunt venti: tempora temporibus concertant; ſecum ſingula: nobiſcum omnia: ver humidum, æſtas arida: mollis autumnus; hyems hiſpida. Et quę viciſſitudo dicitur, pugna eſt. Hæc ipſa igitur, quibus inſiſtimus, quibus circumfouemur, & viuimus, quæ tot illecebris blandiuntur, quàm [ſi iraſci cœperint] ſint horrenda indicant, terrę motus, & concitatiſſimi turbines indicant, naufragia, atque incendia ſeu cœlo, ſeu terris ſæuientia. Quis inſultus grandinis? Quæ nam illa vis imbriũ? Qui fremitus tonitruum? Qui fulminis impetus? Quæ rabies procellarum? Qui feruor? Qui mugitus pelagi? Qui torrentium fragor? Qui fluminum excurſus? Qui nubium curſus, & recurſus, & concurſus? Mare ipſum præter apertam, ac rapidam vim ventorum, atque abditos fluctuum tumores incertis vicibus alternantes, certos, ſtatutoſque fluxus, ac refluxus habet: cùm multis in locis, tum conſpectiùs in occaſu; quæ res, dum manifeſti motus latens cauſa quæritur, non minorem philoſophorũ in ſcholis, quàm fluctuum ipſo in pelago, litem mouit. Quid quod nullum animal bellis vacat? piſces, feræ, volucres, ſerpẽtes, homines; Vna ſpecies aliam exagitat: nulli hominum quies data: Leo lupum: Lupus canem: Canis Leporẽ inſequitur. Eſt & canum ſtirps audentior; non lupis, modò reſiſtere, ſed leones, pardos, apros, vrſos inſectari ſolita, atque aggredi. Quorundam verò tam generoſa ferocia, & tam nobilis fertur elatio, vt vrſos, aproſque faſtidiant; inque ſolos elephantes, aut leones dignentur irruere; qualem vnum Alexandro Regi

missum , contemptúque tali mali cognito, contemptum , occidique iussum legimus ; missumque inde alterum , probatúmque qua decuit, dilectúmque regi vince, atque in deliciis habitum. Nam ipsius canis erga hominem, cui fertur amicissimus , quanta sit charitas, nisi quam conciliat spes cibi, præter morsus, & latratus implacabiles, non tantum Actæonis fabula, sed discerptus verè probat Euripides. Vulpina fallacia, vna quidem ex multis audita est. Piscatores, cùm ad vrbem piscem deferrent , quod æstate libenter noctu faciunt, aliquando vulpeculam ceu exanimen, calle medio transuersam habuisse ; quam arreptam decoriaturi ex commodo, cum supra sarcinā proiecissent: illam, vbi se piscibus affatim implesset, subitò prosiluisset; mirantibúsque illis, atque indignantibus, effugisse. Iam qui [oro] alij in vulpium doli? qui luporum vlulatus? quod murmur ad caulas? quæ coruorum miluorúmque circa columbarum domos, ac pullorum nidos vigilātia? quod inter se, vt perhibent, naturale , atque æternū odiū. Alter alterius inuadit nidum , effractísque ouis, spem prolis interemit. Nam cuculo non vnus quidem, altérque est hostis. Omnes ferè auiculæ illi insultant profugo semper, & querulo. Quænam præterea , & quales mustelíarum contra aspides insidiæ ? Quod circa diuitum thalamos acumen furum? Quænam , ex diuerso, cuiusque pro se in suo genere excubiæ ; quantáque, quámue vigil repugnantia est ? Quis venatorum, quisue aucupum artes, ac laqueos ? Quis piscatorum hamos, ac retia, horumque omnium labores , vigiliasque explicet? aut hæc contrà, ferarum, auium, piscium ingenia; Quæ cuncta quid sunt aliud quàm litium instrumenta ? Age, qui nam asylorum aculei, ve-

spa-

ſparumque; hiſque cum peſtibus, quæ boum prælia? qui ſudores? Nec maior canum; equorumque, aut reliquorum quadrupedum pax, quieſue, Quæ muſcarum æſtiua tædia? Quæ niuium, quas muſcas albas ludo dicunt, hybernæ moleſtiæ? Quæ murum perennis inquietudo; quæ pulicum pernox obſidio quæ culicum lis diurna? quæ anguium ranarumque cum ciconiis, quæ Pygmæorum bella cum gruibus? quas inter Arimaſpos, & Gryphes pugnas excitat auri ſitis; vt quorum maior improbitas, haud facilè iudicem; niſi quòd illi rapinam, hi cuſtodiam moliuntur: illos auaritia ſtimulat, hos natura; idem & cuſtodiæ ſtudium, & prædæ, diſtantiſſimo mundi tractu, apud Indos inuenio. Illic quoque ſuum aurum, contra parem gentis auaritiam, formicis quibuſdam, incredibili mole, & mira feritate tuentibus. Baſilicus angues reliquos ſibilo territat, aduentu fugat, viſu perimit. Elephantem draco ſpiris implicat, ſeu perois; eſt enim incertum. Vnde nonnullis animantibus inter ſe naturale odium, ſeu æſtate algidum ſitiens cruorem; quod & quidam tradidêre; & pugnæ exitus facit, vt credi poſſit. Si verum eſt alterum exanguem, exiccatumque mori, alterum verò fuſi hoſtis hauſto ſanguine, ceu bello victorem, victumque deiectis, & nimio potu ruptum, mortuumque procumbere. Multa præterea genus hoc, atque imprimis acerrimus epotæ dolor Hirundini; & viſi, vel auditi muris faſtidia oſtendunt. Mirum dictu tantum animal, & tantarũ virium tam puſilli hoſtis horrere conſpectum. Sed ſic ſine lite, atque offenſione nil genuit natura parens. Leo ipſe generoſum, ac ſecurum animal pro defenſione fœtuum, ferrum ſpernens, neu fo-

malia maiora, minorum pernicies, ad ſepulchrum ſint. Fera feram, Auis auem, Piſcis piſcem, Vermis vermis rodit. Quin & littore volucres, aquaticæq; quadrupedes, æquor, ſtagna, latus, & flumina rimantur, exhauriunt, & infeſtant: vt mihi omnium inquietiſſima pars rerum aqua videatur, & ſuis motibus, & incolarum perpetuis acta tumultibus: quippe quæ nouorum animantium, ac monſtrorum feraciſſima eſſe non ambigitur, vſque adeò, vt vulgi opinionem ne docti quidem reſpuant; omnes prope, quas terra, vel aër animantium formas habet, eſſe in aquis, cùm innumerabiles ibi ſint, quas aër, & terra non habent. Et in his quidem fermè omnibus, præda, vel odium litem parit. Quid quòd his ceſſantibus, lis nõ ceſſat? Age enim, in amore quantus zelus, quanta in coniugio diſſonantia: quot querelæ, quantæ ſuſpitiones amantium: quæ ſuſpiria; qui dolores: quanta non dico, dominorum ac ſeruorum, qui non ideò minus infeſti, quia domeſtici hoſtes ſunt, cum quibus nulla vnquam pax ſperanda, niſi quam vel mors fecerit, vel paupertas, non dicam fratrum, quorum gratiam raram ipſa veritas ore Naſonis teſtata eſt; non filiorum in parentes, quòd eiuſdem poëtæ carmen canit; ſed parentum, quorum opinatiſſimus eſt amor, quanta indignatio in filios, quos, dum bonos cupiunt, malos lugent. Atque ita quodãmodo, dum valde diligunt oderunt. Et fraternum quidem, paternumq; vincli nomen arctiſſimi, ſæpe ſine amore, interdumque cum odio videmus. Veniam ad amicitiæ, ſanctum nomẽ, quod ab amando dictum, abſque amore, nec eſſe certè, nec intelligi poteſt. Quanta verò in amicis, quamuis finium concordia, vię tamen, actuumque diſcordia? Quanta opinionum, atque conſiliorum

conflictatio est? vt vix Ciceroniana diffinitio stare quẽat. Sic enim licet inter amicos beneuolentia, & charitas, deest tamen illa omnium diuinarum, humanarumque rerum consensio; ex qua ille diffinitionem conficit. Quid in odio speres igitur. Est & in amore odium & in pace bellum, & in consensione dissensio. Ostendam tibi sic esse ex his ipsis, quæ assidue in oculis sunt. Feras aspice, quas ferro indomitas omnipotens amor domat; intende animum; Leenæ, Tigres, Vrsæ, quanto cum murmure veniunt ad id, quod cupidissimè faciunt: non cupidas, sed coactas putes. Ferarum aliæ, dum coeunt, magnis stridoribus; aliæ rapidis vnguibus inquietæ sunt. Jam si credimus, quod de natura vipera magni scribunt viri quanta rerum contrarietas, quantumque litigium? Maris caput, sua quadam naturali, sed effrenata dulcedine in os viperæ insertum; illa præcipiti feruore libidinis amputat. Inde iam prægnans vidua cum pariendi tempus aduenerit, fœtu multiplici prægrauante, & velut in vltionem patris, vnà quoque, quàm primum erumpere festinante, discerpitur. Ita duo amantium prima vota, proles, coitus, huic generi infausta, penitusque mortifera comprehenduntur, dum marem coitus, matrem partus interimit. Apium aluearia contemplare; quæ illa concursatio? Quis strepitus? Quænam non modò bella cum proximis, sed ciuiles [vt ita dixerim] discordiæ, ad bella domestica? Columbarum nidos intuere; simpliciſſimum animal [vt memorant] felle carens, quantis, quæso, cum præliis, quantisque clamoribus vitam ducunt. In disciplinatis in castris, ac barbaris esse videare, adeò nec luce pacati aliquid, nec nocte quidem videas. Mitto ante insultus in alter-

utrum

utrum. Ipſum in ſe vinculo mutuæ voluptatis affectum par, eamque ob cauſam veneri ſacrum, quantis querimoniis adoptatum fertur, vt ſæpe columbam circuit, ſæpe alis, roſtroque perſequitur ſuus amans. Ad minutiſſima te remittam, quæ non vt minor, ſic & minus ſpectabilis, minúſue laborioſa materia eſt. Quænam ergò aranearum inſidiæ, & quàm vigil intentio? Quæ captandis infirmioribus telarum ſcena, qui retium obtentus fallaciis, rapinis? Quid pannis tineæ? quid caries tignis, nocturnique vermiculi non ſine tædio, & obtuſo quodam ſub ſtrepitu trabium viſcera fodientes? Illarum maximè, quibus cedendis lunæ, ac menſium obſeruatio diligens ſit neglecta, quæ latens peſtis, vt fumoſis tectis agreſtium, ſic auratis regum laquearibus inſultat templis quoque ſacratis, & altaribus, ſacriſque opibus philoſophantum non parcit; quin & librorum poſtes, & membranas, & literas. Addam, quòd niſi pice liquida, leuique incendio ſit occurſum, nonnunquam periculi, vel naufragij etiam eſt cauſa: & maria ingredi, & carinas nauium terebrare auſea ſæpe bellum graue neſcientibus intulit. Præterea quid Bruchus oleribus? quid ſegetibus locuſta? quid meſſibus ſeu anſer aduena? ſeu paſſer indigena? ſeu grus dormicilij tranſlatrix volucreſque aliæ, importunum genus? Vnde illud Georgicum Vergilij, quod mirari ſoleo, iam non miror, vt aues ſonitu terreantur. Rure enim nunc Italico habitanti, vnum hoc, ex multis æſtiuis tædiis, eſſe cœperit; ſic mihi ad veſperam & inſultus volucrũ, & lapidum colliſio, & villici clamor durat. Ad hęc quid ericius vindemiæ? quid erugo herbis? eruca frondibus? talpa radicibus? quid poſtremo aeris

vbertatem , & excrescentium luxuriem foliorum ? Contra quam peruigil excubat , & praeduris vnguibus armatus agricola, & vltrici succinctus falce frondator ? Quid lappas,& tribulos, atque annuam tempestatem renascentium stirpium , ac radicum , litium. ac laborum materiam immortalem ? Quid imbrium bella furentium? & molesniuium,& vredinem pruinarum?& asperitatem,& violentiam glaciei , & torrentium impetus.& vaga fluminum incrementa? Totas sæpe regiones, & magnos populos, sed imprimis rusticorum sepia quassantium ? quorum in tot malis vix terrestris,& in terra semper acceliuis agitur vita. Atque vt delicatorum,ac diuitum de tædiis aliquid dicam. Quis nocturna auium bella non pertulit ? Bubones, strigesque, & oblatrantium lunæ canum superuacuas excubias? & catas in tegulis mundinantes, ac tranquilla silentia horrendis occentibus,& clamore tartareo infestantes? & mœsti soricum occentus? & quicquid inter tenebras importunum strepit ? His accedunt & nocturna ranarum coaxatio.& matutini planctus hirundinum.ac minæ;adesse Ithym putes , ac Tereum. Nam diurnam auium quietem ; & cicadæ stridulæ, & procaces corui , & rudentes impendiunt asselli,& balatus pecudum , & mugitus boum , & magno pretio parua oua vendentium gallinarum concentus inconditus.fine carens. Super omnia verò,vel suillus stridor,vel vulgaris clamor,& stultorum risus,quo inepto res ineptior nulla est [vt Catullus ait]Et ebriorum cantus,ac gaudia, quibus nihil est tristius; & litigantium querelæ, & anile conuicium,seu gannitus. Et puerorum nunc prælia,nunc lamenta, & nuptiarum vel conuiuia turbida, vel choreæ,& vxorum viros arctè luge-

tium læti fletus. Et parentum veri natorum in mortibus eiulatus. Adde his forti turbas, ac ſtrepitum, altercationeſque mercantium & ementium; hinc contemptus, hinc vendentium iuramenta. Adde hinc artificum laborem, voce mulcentium mœſtos cantus; hinc fidus lanas ac vellera conglobata pulſantium, iniucundam muſcam, & telas pectinis pererrantis. Hinc follium fabrilium raucos flatus, & acutos ſonitus malleorum quibus ſciſſa æquis partibus hyberna nox additur, vt nullum vel quieti datum tempus. litibus ſit immune. Vt verò ſenſibilium rerum genus attingam. Quid vel cum ferro magnes habet? vel cum magnete adamas? quorum, etſi cauſa litis occultior, lis aperta eſt: Magnes ſiquidem ferrum trahit. Adhibe adamentem, trahere deſinet, remittetque, ſi traxerit. Vt vbique vis mirabilis, ſeu quod pigro & informi lapidi natura, quaſi manus, atque vncos dederit aduerſus rigidum, ac præualidum metallum, ſeu quod illos ſibi de lapide altero aſtante ſurripuit; quę non primæ litis finis, ſed noualis eſt, etſi hoc vltimum multi negent. Multi enim experiendi hactenus vel occaſio defuit, vel voluntas. Itaque nihil affirmo. Primùm verò nutum adeò, vt ne affirmari quidē ſit neceſſe. Verùm ergo breui nimis in tempore, & Auguſto in ſpacio, opus ingens, magno impetu aggreſſus, iam hinc video ad hanc rem plus mihi animi eſſe, quàm virium. Nec mihi, nec cuiquam ſanè vnum hoc agenti, ex commodo facilè futurum, ſingula proſequi, quibus appareat omnia ſecūdū litem fieri; quam ſeu magna, ſeu parua, magno miraculo fiant, licet nondum tamen illud maximū, ſtupēdumque inter ſumma & extrema naturæ prodigia numeratum attigi; ſed attingam paucis. Echineis ſemipedalis piſciculus, na-

uium

nium quamuis immensam ventis, vndis, remis, velis actam retinet, solus elementorum, atque hominum vim retundens, nullo quidem actu alio, quã nauigij postibus adhærendo; nullo denum conamine sed natura ipsa. Quod etsi scriptis illustribus insitum, è numero tamen incredibilium haberetur, si de oceano Indicio fortasis, aut Scythico scriptum esset, & non potiùs in nostro mari monstrum hoc Romanis Imperatoribus accidisset. Animaduersa enim morę causa, quod tota classe prodeunte, nauis vna, velut in anchoris staret, neque prorsus loco moueretur, dimissis pelagi expertis manu [vt dicitur] comperta veritas, & limacis instar piscis clauo insidens inuentus atq; ostensus est principi indignanti, tantum in se potuisse tantillum animal, idque vnum præcipuum admiranti, quod in nauigium receptus, tantam illam exteriùs inhærendi efficaciam amisisset. Nam illud alterum monstri genus non siluisse equidem, quàm affirmasse maluerim, cuius apud nos nescio quàm verax, sed noua vtique, & ob idipsum sulpecta mihi est fama. Esse circa mare Indicum inauditæ magnitudinis autem quandam, Rochum nostri vocant, quæ non modò singulos homines, sed tota insuper rostro prehensa nauigia secum tollat in nubila; & pendentes in aëre miseros nauigantes aduolatu ipso terribilem mortem ferat. Quanta verò vis auaritiæ est, quæ neque aliis multis, neque hoc vno tam immani periculo à nauigatione deterritos, sequaces suos, prædæ auidos, prædã facit iam verò [vt de inuisibilibus aliquid ad incœptum traham]: quanta commixione contrariorum fit votiua temperies: inter quas contrarietates aduersantium extremorum ad medium virtutis per quas differentias, quantaque discor-

alia,quàm Romanorum bella, toto fuiſſent orbe terrarum,abundè bellorum eſſet,& litium. Adde ſententiarum diſſonãtiam,& inenodabiles rerum nodos. Quis ſectarum varietates,aut philoſophorum bella dinumeret? Populorum, & regum prælia quieuere,Philoſophi non quieſcunt, & pugnãt illi de eo , quod cum huius eſſe cœperit, eſſe deſinit illius.Hi de veritate litigant; quæ vna ſimul omnium eſſe poteſt, neque hanc litem aut quæſitæ veritatis ſplendor,aut academicus vnquam valuit finire.Carneades philoſophicæ ſequeſter pacis anxius, ſed irritus , vt non inelegãter mihi quidem dixiſſe videatur Anneus Seneca , vbi horologia, philoſophis confert,quòd ſcilicet par vtriſque diſcordia eſt.Idque quàm verum ſit,quiſquis & philoſophis animum,& horologis aurem dedit,intelligere potuit.Nec verò aliorum doctrina tranquillior. Quæ grammaticorum adhuc ſub iudice lis exiſtens? qui conflictus rhetorum? quæ dialecticorum altercationes? quæ denique artium omnium diſcordiæ? qui clamores inter cauſidicos? quam bene cõueniat,ipſarum cauſarum immortalitas probat.De concordia medicorum,teſtimonium ſit ægrorum.Vitam certè,quã breuẽ dixere ſæpe ſuis libitus fecere breuiſſimam. Quanta eſt præterea de ſacris,& de religione diffomitas animorum.Non tã literatorũ verbis hominũ,quã populorũ armis, & campo ſæpius cõmiſſa,quã ſcholę.Ita cũ vna ſit veritas,vnumq.ſit in rebus verum,cui [vt ait Ariſtoteles] omnia cõſonant, de hocipſo tam diſſonè pugnãtes ſententię,ipſos veri agitant profeſſores, Quid de communi vita,deque actibus mortaliũ loquar? vix duos in magna vrbe concordes; cũ multa,tũ maxima ędificiorũ,habituumque varietas arguit.Nam quis vnquã tã locupletis,delicatiq.pa-

tauerit? vt quod vni ſtudium fuit extruere, alteri ſit voluptas euertere. Teſtantur mutatę ſæpiùs feneſtræ, obſtruſa hoſtia, palamque veruſtis in parietibus nouæ indicant cicatrices; neque in alienis id tantum, ſed in noſtris patimur, ſua dum cuiuſque ſententia ſecum pugnans [quod ait Flaccus]

Dimidio, ad finem, mutat quadrata rotundis.

Quo luce clarius fiat, quis noſtrum, quiſque cum aliis quiſve ſecum ſit. Iam qui veſtium modus, quiue habitus triduum totum noſtris durat in vrbibus? quæ municipiorum ſcita, non longeua eſſent cum ſuis latorib. deſierunt. Ad hæc quænam ducum in ordinanda acie? quænam magiſtratuum in ferendis legibus? quæ nautarum in capiendo conſilio diſparitas? quæue diſcordia eſt? Didici hoc ego vltimum magis ſæpè periculis meis, dũ mari, cœloq. mortem miniramur ib. nocte ſimul, ac nubib. cuncta terrarum ac ſtellarum ſigna tegentib. puppe iam fatiſcente, & ſemioppleta fluctib. nautæ, de ſumma rerum, media in morte, contrariis ſtudiis, atque opinionibus, obſtinatiſſimè litigarent. Adde in quib. ſine aduerſario lis eſt. Quæ ſcriptorum prælia, cum membranis, cum attramẽto, cum calamis, cum papyro? Quæ fabrorum cum malleis, cum forcipibus, cum incude? quæ aratorum cum ſtiua, cum vomere, ipſiſque cum glebis, & cum bobus? quæ militum [non dico] cum hoſte, ſed cum equis, atque armis propriis, dum & illi rebellant, & hæc prægrauant aut comprimunt? quid dictantibus, ſcribentibuſque negotij eſt? dum hos inexpletum loqui, multa cogit intentio: illos vel expleta percipere vetat. hinc inſcitia, hinc volatilis, & inconſtans animus, ſemperque aliud cogitans, quàm quod agit. Sed quid ſigillat imago. Nulla mechanicorum difficultatibus ſuis vacat

Reli-

Reliquæ verò, vt quiddam notæ dulcedinis, sic latentis amaritudinis multum habent, nilque eorum; etiam quæ delectant, sine lite agitur. Iámque infantum bella cum lapsibus; quæ puerorum rixa cum literis, amarissimè ferentium quod prædulciter metant? Quænam insuper adolescentium lis cum voluptatibus [dicam verius] imò quanta secum lis, affectuúmque collisio? Cum voluptatibus est nulla lis penitus, sed consensus est omni lite funestior. Credo expertus, nulli hominum generi, nulli ætati plus litigij esse, plus inextricabilis laborioſique negotij, nullos hominum tam lætos videri, nullos esse tam miseros aut tam mœstos. Postremò quænam fœminis puerperij difficultas, quantúmque discrimen? Quænam viris cum paupertate atque ambitione luctamina? Quanta vitæ, plura, quam expedit, satagenis anxietas? quod denique illud senum cum ætate, ac morbis, propinquare mortẽ? quod omnium ipsa cum morte? quodque ipsa quoque est morte molestius, cum perpetuo mortis terrore certamen. Possem hunc sermonem mille rerum argumentis extendere. Sed si [vt libro superiore voluisti,] sic epistolam quoque hanc prologi locum obtinere; & libri huius partem esse volueris, iam hinc video quantum hæc ipsa præfatio libri modum excedat. Itaque frenanda curiositas, & cohibendus est stilus. Ad summam ergo, omnia, sed imprimis omnis hominum vita lis quædam est. Verùm hac externa lite interim omissa, de qua paulo ante diximus, & quæ minor, vtinam, & ob id minus omnibus nota esset; Lis interior quanta est? neque enim soiùm contra aliam, sed contra suam [vt dixi] speciem; neque contra aliud indiuiduum, sed

Digitized by Google

contra ſemetipſum; Idque & in ſuperficie iſte corporea, quæ noſtri pars viliſſima, atque vltima eſt, & in intimis animæ penetralibus quiſque ſecum aſſiduè bellum habet: Nam corpus hoc quàm contrariis æſtuet, ac turbetur humoribus, ab his quos phyſicos dicunt, quære: animus, quàm diuerſis, quámque aduerſis ſecum pugnet affectibus, vnuſquiſque non alium, quàm ſeſe interroget ſibíque reſpondeat, quàm vario, quámque reciproco mentis impulſu, modò huc rapitur, modò illuc. Nuſquam totus, nuſquam vnus, ſecum ipſe diſſentiens, te diſcerpens. Nam [vt ſileam reliquos motus] velle, nolle; amare, odiſſe? blandiri, minari; irridere, fallere, fingere, iocari, flere, miſereri, parcere, iraſci, placari, labi, deiici, attolli, titubare, ſubſiſtere; progredi, retrouerti, inchoare deſinere; dubitare, errare, falli, neſcire, dicere, obliuiſci, meminiſſe, inuidere, contemnere, mirari, faſtidire, deſpicere, ſimúlque ſuſpicere, & quæ ſunt eiuſmodi. Quibus vtique nihil incertius fingi poteſt; quibúſve, ſine vlla requie ab ingreſſu, vſque ad exitum fluctuat vita mortalis. Quænam tandem illa paſſionum quatuor tempeſtas, ac rabies? Sperare, ſeu cupere; & gaudere, metuere, & dolere; quæ rerum inter ſcopulos, procul à portu, miſeris alternis flatibus animum exagitant, quas alij fortaſſe, imò certè aliter, ſub vno, ne integro quidem verſiculo, & [vt Auguſtino placet] notiſſima veritate, Vergilius ſtrinxit; de quibus ad vtramque partem, & plura quidem & pauciora dici poſſe ſcio. Verùm ego nec breuitati admodum ſtudui, nec copiæ, ſed quæ de communi vita hominum, quo ſe obtulerunt ordine, ſcríptis inſerui; nec legentem vel inopia, vel faſtidio fatigarem. Neque verò te mo-

moueat fortunæ nomen, non tantùm in ipſis inſcriptionibus, ſed in opere repetitum. Sæpè quidem ex me, quid de fortuna ſentiam, audiſti. Sed cum his maximè, qui doctrina minus fulti eſſent, hæc neceſſaria præuidere m. noto illis, & communi vocabulo vſus ſum: non inſcius, quid de hac re latè alij, breuiſſimèque Hieronymus, vbi ait, nec fatum, nec fortuna: communis ergo acies ſuum hîc loquendi morem recognoſcet. Docti autem, qui perrari ſunt, quid intendam, ſcient; nec vulgari cognomine turbabuntur. Bipartiti ſanè operis paſſionum, ac fortunæ, de parte altera, quæ viſa ſunt, diximus; de altera, quæ dehinc viſa fuerint, dicemus.

De Deformitate corporis, Dialogus I. Dolor. & Ratio.

Si tibi difficilis formam Natura negauit,
Ingenio forma damna rependo mea.

DOL.

EGiſſe mecum nimis illiberaliter naturam queror, quæ deformem genuit. *R.* O quot faces extinxit, quot occurrit incendiis. *D.* Deformem genuit natura. *R.* Non dedit, quod deſtet. Si, quod profit dedit, ſatis eſt. Mitte querelas. *D.* Non dedit formæ gratiã natura. *R.* Dare noluit, quod ægritudo corruimperet, quod ſenectus eriperet; dedit fortè, quod mors ipſa contingere audeat. *D.* Formam corporis natura negauit. *R. A.* Si formam animi largita eſt maximi debitor exigui repulſam, illa menta deſpicio; & offenſam ſpeculi, conſcientia ſolare. *D.* Inuidit natura formam corporis. *RAT.* Non inuidit, ſed erubuit dare quod quotidie minuatur, & pereat. Vera liberalitas manſuro munere noſcitur. Putria,

D. Deformis in lucem editus queror. *RA.* Pauci boni, formam corporis amarunt, nullus optauit; quidam etiam proiecerunt; quod feciſſe laudatur ille Thuſcus adoleſcens, qui præclari vultus eximiam ſpeciem, quam ſuſpectam multis, aduerſamque famæ ſuæ ſenſerat, & pudicitiæ alienæ; illatis ſibi ſponte vulneribus deformauit; quàm tibi diſſimilis, qui id optes, quod ille ſibi abſtulit, & quo rari nunquam innocuè vſi ſint. *DOL.* Forma carco. *RAT.* Tutius eſt caruiſſe, quo in experimentum tui anceps, ac laborioſum, ſæpè venturus ſis. Multis forma nocuit, cunctos exercuit, quoſdam poſt inſultus varios, molliuit, & vinci faciles dedit, atque ab honeſtate tranſuerſos in culpam truſit. *DOL.* Deformis, & breuis nimium ſtatura eſt. *RAT.* Non eſt, vt reris, proſequendum querelis incommodum; longè conſpectior eſt ſtatura breuis, expeditior, agilisque. *DOL.* Statura perbreuis eſt. *RAT.* Quid vetat, vt in parua domo, magnum virum, ſic in paruo corpore, magnum animum habitare? *DOL.* Corpus, exiguum eſt. *RAT.* Id ſcilicet lamentaris quòd te ipſo non es ornatus, ſed leuis, & facilis, & ad cuncta verſatilis. *DOL.* Perexiguum eſt corpus. *RAT.* Quis vnquam de exigua conqueſtus eſt ſarcina? Iuſta hercle dolendi cauſa, quod non preſſus mole corporea: ſed indutus neque ipſe tibi tædio, ſed vſui ſis. *DOL.* Contemptibili ſum ſtatura, *RAT.* Vt gloriosum nihil, niſi virtus, ſic contemptile nihil, niſi vitium. Nullam virtus reſpuit ſtaturam. *D.* Exigua corporis ſtatura eſt. *R.* Non ſtaturam corporis virtus exigit, ſed animi: hæc ſi longa, ſi recta, ſi ampla, ſi magnifica, ſi decora eſt; ſit illa altera

De Imbecillitate. DIAL. II.

In fragili quoties latet inclyta corpore virtus
Sic aurum in vili ſæpe iacebit humo.

DOL.

NAtura me genuit imbecillem. *R.* Vt in puri vagina enſis ferreus, ſic fragili corpore fortis ſæpe animus latet. *D.* Imbecillis natus ſum. *R.* Non eris idoneus vectandis oneribus, aut auro fodiendo; ſed honeſtis ſtudiis, ſed iuſtis imperiis. Sic in naui robuſtior quiſque remum agit; at prudentior clauum regit. Vita, quaſi nauis, rerum fluctibus, & mundi pelago iactata, ſuos remos habet ſuumque gubernaculum: à vilioribus repulſus officiis, ad nobiliora conuertere. *D.* Imbecillem genuit natura. *RA.* Quid ſi robuſtiſſimum genuiſſet? an perpetuum robur erit? an non robuſtior ſenectus, & robuſtior ægritudo? Vt ſileam caſus innumeros, qui repentè totum hominem debilitant atque eneruant. Animi robur optabile eſt, quod nec dies minuit, nec fortuna. *D.* Corpore imbecillis ſum. *RA.* Animum foue, atque exerce ſuis artibus, quas meliores eſſe, diuturnioreſque non ambigis. Laborem corporis linque, ruricolis, nautis, fabris. *D.* Nullæ mihi ab origine fuere vires. *RA.* At id ipſum non habuiſſe, quàm perdidiſſe tolerabilius eſt. Nempe ſi fuiſſent non manſiſſent. Nam & Milonis ſenuerunt vires, & Herculis ſenuiſſent: non ſic Socratis, non Solonis, non Neſtoris, non Catonis: melioribus vtere. Nil poteſt delectare magnum animum, quod non duret. *DOL.* Corpuſculum imbecille eſt. *RA.* Si organum inhabitanti animo ſufficiens fuerit, ſatis eſt virium. Corpus nam-

De Aduersa Valetudine. DIAL. III.

Nonnunquam reddit validam ægretatio mentem,
Corpore, mens valido, vix genero, amanet.

DOL.

AT aduersa valetudo est. *R.* Quod expectabam, audio: cognatæ etenim sunt; querelæ. At si caro spiritui hostis est, viciſſimque contra se militant; quod in se expertus ille magnus veri amicus, in omnibus verum dixit; consequens est, vt quod alteri obest, prosit alteri. Quod si spiritus carne nobilior, meliorque est, cui maximè sit fauendum, vides; ac fortasſis intelligis valetudinem, quam aduersam dicis esse prosperrimã. *D.* Inualida valetudo est. *R.* At est valida hortatrix parsimonię dehortatrixque libidinum, & magistra modestiæ. *D.* Mala valetudo corporis. *R.* Si valetudo animo bona est, pone sollicitudinem; quicquid corpori euenerit, saluuses. *D.* Corpus ægrum, infirmúmque est. *R.* Multis ad salutem animæ profuit corporis ægritudo. Ille vir altus, ex humili, ex aquis vectus ad sydera; cœlique clauiger effectus, cuius vmbra sola morbos corporum, moleſtiasque pellebat: interrogatus aliquando, cur filiam ipse suam graui morbo preſſam fineret? respondit: Sic expedit ei. Tu quid scis, an & tibi sic expediat? Diu corpore, sic affectus sum. *R. A.* Ille idem, de quo loquor, filiam mox vt tutò sanam fieri posse cognouit, & sanauit, & sanandis aliis habilem fecit. Et tu facito, vt secura tibi sanitas tua sit, fortasse sanabere. Denique [quod tuum est] animum cura, cœlestiq; medico curandum offer. De reliquo vnum hoc intrepidè dixerim, etsi non quod iuuat, at profectò quod expedit, spera. *DO-*

Valetudo anxia eſt. *R.* Eſt quæ obliuionem, ſomnúmque diſcutiat, & torporem abigat. *D.* Valetudo infirma eſt. *R.* In infirmitatibus gloriare, & virtutem perfice. Duo hæc vnius magiſtri ore didiciſti. *D.* Valetudo miſera eſt. *R.* Comes iniucunda, ſed fidelis, quę te crebrò vellicet, iter ſignet, & conditionis admoneat: optimum in periculis monitor fidus. *D.* Valetudo corporis extrema, ſine remedio eſt. *R. A.* Sile, & gaude ruinoſo carcere vitæ tum te: egrediere facilius, ac citius.

De ignobili patria. DIAL. IV.

Si præbet patria obſcuros ignobilis ortus.
Fac virtute tuam nobilites patriam.

DOL.

IGnobilis patriæ ciuis ſum. *R.* Eſto tu nobilis. Nam nil vetat: nihil cum patriæ tuæ nobilitate, tua nobilitas mixtum habet. *D.* Paruæ vrbis incola ſum. *R.* Et magnæ vrbes paruos ciues habent; immò ferè ex his conſtant; & paruæ magnos quoſdam habuere. Quin in ſyluis abiectus; ac nutritus Romulus, omnium vrbium reginam vrbem Romam condidit, quam euerrere voluit in maxima vrbe genitus Catilina. *D.* In exigua patria natus ſum. *R.* Magnificare illam ſtude. Nihil æquè ciuitates amplificat, vt ciuium virtus, ac gloria. Qui hoc ædificiis aut fertilitate melius, atque opibus fieri putat, fallitur: vt ſingulos viros, ſic & vrbes & regna, & imperia, non vetuſtas, non turres, ac mœnia; non plateæ, non palatia, ac templa marmorea; non ſtatuæ, non picturæ, non aurum, non gemmę, non campi legionum, & claſſiũ pleni portus; non peregrinis referta mercibus emporia, & lucri a-

mœ-

more æquor omne sulcatum ; non postremò ciuium forma, vel numerus ; non rerum copia, exundánsque cibi forum ; non purpureæ chlamydes virorum, onustæque miris cultibus : non fastus, non deliciæ, non voluptates : sed virtus sola nobilitat, gestarúmque rerum fama, quam viri pariunt, non muri. *D.* Parui municipij ciuis sum. *R.A.* Nescis Biantem Prienæum fuisse, Pythagoram Samium, Anacharsim Scytham, Democritum Abderitem, Aristotelem Stagiritem Theophrastum Lesbium, Tullium Arpinatem? Chous Ægei maris breuis insula, & poëtam non ignobilem Philitem tulit, & medicorum patrem & sculptorum, ac pictorum principes, Hyppocratem scilicet, & Phydiam, & Apellem, vt intelligi possit, ingeniorum magnitudini locorum angustias non obstare. *D.O.L.* Ignobilis est patria. *R.A.* Nobilitare tu illam, pro virili parte, si velis, potes: cùm te illa facere non possit ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanum regnum, nec Septimio Seuero ad imperium obstitit soli natalis humilitas. Summo hominum Augusto, etsi recens Romana, quia ipse scilicet in palatio natus sit, origo tamen gentis antiquior Veliterna est. Caio Antium, Vespasiano autem vici incogniti Reatini. Contrà verò Lariseam famam vulgauit Æacides, & Pelæum à seculis fuscum nomen, atque humile, quod Philippus erexerat, Alexander ad cœlum tulit. Non satis est ciuibus obscuritatem patriæ non noscere, nisi ciuium claritas patriæ prosit. Asilum ignobile, atque opus pastorium Roma fuit, quæ non antè clarescceret, quàm res illam gestæ, & suorum virtus excellens ciuium illustrasset. *D.* Obscuræ patriæ sum addictus. *R.A.* Lumen

caberis; quod non fieret, si nobilis natus esses. Vides ne igitur, quanta tibi nouæ laudis occasio data est? Nobilem per te fieri, & nobilitatem dare; non accipere. Dabis hoc posteris tuis, vt nobiles nascantur, quod parentes tibi non dederunt tui. Plus est multò nobilitatem fundare, quàm fundatam ab aliis inuenisse. *DOL.* Noua & rudis origo est. *R.A.* Atqui clarior est habitus ille pastorius vrbis Romæ conditor, quòd syluis arcem posuit, & facili culmo exiguam, ac squallentem regiam texit, quàm tot postea principes, qui ingentia mœnia testudinésque marmoreas, atque aureas erexere, tanta semper nouitatis egregiæ, ac magni principij laus est. *DOL.* Ignobili primordio genitus sum. *R.A.* Stude vt fine sis nobili. De principiis enim labor, de fine fructus: qui si immaturus carpitur longæuus esse non potest. *DOL.* Radicem gloriæ præcidat ignobilitas. *R.A.* Non præcidit quidem, sed infodit altiùs, vt validior, licet serior surgat. Cæterum non ignobiles modò, sed ignotos ex omni genere hominum dabo, qui virtute atque industria euasere, notissimi. Et sanè si verum nobilem virtus facit non intelligo, quid quemque volentem fieri nobilem impediat, aut quid ita facilius nobilitate alios, quàm seipsum. *DOL.* Ex ignobilibus parentibus descendo. *R.A.* Quid Socrates, Euripides, Demosthenes? quorum primus marmorarium patrem habuit, obstetricem matrem, fecundus matre, parétque, vltimus non solùm humilibus sed incertis, Vester ille Vergilius rusticanis parentibus fuit. Nec se libertino, ac præcone patre natum Flaccus erubuit. Ambo tamen ad insignem gloriam, & summi principis gratiã peruenere, vsque adeò, vt cui reges omnes col-

la ſubmiſerant, cuius è manibus magna omnia poſcebantur, atque vnde omnium fermè mortalium, præcipuæque nobilium ſpes pendebant; cuius demum familiarem promeruiſſe notitiam, ſummis licet hominibus, ſummum erat. Ipſe horum duorum ignobilium, quos Romam, ſcilicet Mantuanum, Venuſinúmque rus miſerat, amicitiam, & conuictum, ceu grande aliquid, blandis, ac dulcibus epiſtolis flagitaret; & quàm multos tunc in palatio nobiles, vt ſæpe ſunt, inutiles, atque indoctos credimus fuiſſe, quibus horum nobilis ignobilitas, atque inuidioſa [nec immeritò] videretur? *DOL.* Parentibus ſum obſcuris. *R.* Non mouent animum hæc exempla. Altioribus agam. Marcus Cicero, vt de illo ſcriptum eſt, ex ordine natus equeſtri, de radice humili, per egregias artes, pérque honeſtos gradus, ad conſulatum venit; quo neſcio, an alter vnquam ſalubrior Reipub. conſulatus fuerit. *DOL.* Ruſtica, & ignota patrum ſeries eſt mihi. *R.A.* Sordent hæc, vt video. Altius etiam nunc aſpiras. Certè & Marius ruſticanus vir, ſed verè vir [vt conciuis ſuus ait Cicero] diu arator apud Marſos fuerat, Romæ ſepties conſul fuit. Tanta gloria, vt bis Italiam obſidione, & metu ſeruitutis liberaſſe eum, compatriota licet idem ſuus, verè dixerit? & Marcus Cato plebeiæ vir originis, paruique oppidi diu quidem obſcurus incola, poſt in maxima vrbe clariſſimus aduena, mox ciuis eximius, & conſul, & cenſor fuit. Si ne id quidem ſatis eſt, & fortaſſe regnum cogitas, profecto neque illud ſperare ſuffragio meritorum, humilitas vetat originis. Tertium, & quintum; & ſextum Romanorum regum ad memoriam refer; Tullus Hoſtilius, vt probati perhibent authores, etſi

etſi apud alios de illo, tale nihil ſcriptum ſit: infans in agreſti tugurio educatus, in adoleſcentia paſtor fuit. Tarquinius Priſcus patre negotiatore aduena, nec Italicæ inſuper originis. Seruius Tullius, ſerua, quamuis [vt alii volunt] captiua quidem, alioqui vero nobili matre natus, virtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis, ſi Platonicum illud tenes: Neminem regem non ex ſeruis, neminem ſeruum non ex regibus deſcendere. Sic res hominum longa ætas, ac fortuna permiſcuit. Sileo cæterarum reges gentium, è pecudum gregibus, viliſſimarúmque artium tabernis ad inopinum ſubitò diadema prouectos. Alexander Macedo Hortulanum in Aſia regem fecit. Et fuit, ex illis actibus laudatis, iſte non vltimus. Contráque alios ſileo, è regni faſtigio, ad ſeruitium vſque prolapſos. Sic ſuas res fortuna moderatur; tamen plurimùm poteſt virtus. Per illam tutò conſcenditur ad ſupremos gradus; cuius calle deſerto, ſciant reges, ſe in tremulo ſtare, neque deſcenſum modò inſtare, ſed ruinam. Quænam igitur [vt ad te redeam] iſta calamitas naſcendi, cui nec ſpes regnandi eripitur, nec ſucceſſus. *D.* Obſcura de radice prodeo. *RAT.* Omnis radix obſcura, & ſqualida eſt; vnde tamen & floridi, & frondentes rami prodeunt. Non vnde quicquam prodierit ſed quale ſit, quæritur. *DOL.* Parentibus infimis natus ſum. *RA.* Sentio; ſummum ad imperium ſtilum vocas. Septimius Seuerus, de quo ſuprà diximus, equeſtris & ipſe ordinis, Ælius Pertinax & ipſe Libertini filius, & lignorum, vilis vtique negotiator mercis, vterque Romano præfuit imperio, cui & Philippus pater, ac filius Arabes humillimi generis & Maximus & Maximinus præfuere. Obſcuriſſi-

Carras accepta fuerat. Quis ambitiosus adeò, tamque auidus regni est, vt non hanc gloriam sine regno, quàm inglorium regnum malit? Ecquid, oro, nocuit Vētidio ad felicitatem, & ad summum decus, quòd humiliter natus esset, & prima ætate fortuna humilī vsus, & misera? Certè virum Asculi despectum, Roma suspexit, & claris suorum ciuium nominibus, illud peregrini fuscum nomen inseruit. Hæ sunt ad ascensum scalæ: hi virtutum gradus, quibus non ad gloriam modò, altioremque fortunam nitendo, sperando, vigilando, sed ad cœlum vsque peruenias. Proinde & tu natus humiliter, vt conscendas, enitere; primum, & vltimum virtutis in vestigio pedem figens, nec declinans alicubi, nec subsistēs. *D.* Humile principium fuit. *R.* Illud præteriit. Quæ sequuntur cogita. Nec me latet, vt primus, & vltimus vitæ dies, quibusdam visi sunt humanæ conditionis statum maximè moderari; siue [vt ipsi dicunt] continere. De vltimo nempe consenserim, de primo autem non ita. etsi enim [vt ipsi volunt] plurimùm interfit, quibus auspitiis inchoëtur. Etsi, cum his sentiens Satyricus, vbi de ipso loquitur Ventidio, ita scripserit:

Assistat enim quæ
Syderaie excipiant, modò primos incipientem,
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem

Nos tamen ista respuimus. Et hæc auspicia, & hanc tantam syderum vim negamus. Conditori almo syderum omnia relinquentes; à quo creatum nullum penitùs ad hoc virtutis, & felicitatis gloriæ calle secludimus. *D.* Humilitas generis multa est. *R.* Quid tu autem multam ne superbiam esse malles? Aut quid hinc tibi nunc deesse sentis? nisi ne fumosis imaginibus atrium, truncisque

Digitized by Google

ſtatuis; buſtumque familiæ, ſemeſis plenum titulis, ſpectaculo prætereuntibus; tibi inſaniæ ſit: qua in triuiis, de his, quos non noueris, elato ſupercilio fabuleris. *D.* Ignobilis natus ſum. *R.* Ignobilem non naſci tantùm, ſed & viuere quibuſdam felicitas viſa eſt. An in Tuſculano ſaltem à Cicerone poſitum, non legiſti illud potentiſſimi regis Anapeſtum, qui laudat ſenem, & fortunatum eſſe dicit, quòd inglorius ſit, atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus.

De Obſcura Origine. DIAL. VI.

Si neſcis, quo ſis terræ genitore creatus;
En tuus obſedit cœlica regna pater.

DOL.

Origo non tantùm humilis, ſed obſcura eſt. *R. A.* Vera & ſumma obſcuritas vna eſt, animi. Illam, ſi mihi dempſeris, pulchra ſunt omnia. *D.* Male natus ſum. *R. A.* Qui bene viuit, bene naſcitur, bene moritur. At qui malè vixerit, bene natus eſſe non poteſt. Nam quid refert, quàm fulgido tramite cœcus inceſſerit; aut quid refert, vnde venias, ſi in miſeriam, & in culpam veris. *D.* In peccato genitûs ſum. *R. A.* Eſſet hoc quidem ille vir maximus. Et profectò, nemo non in peccato naſcitur. Cauete autẽ grauiora ſuperaddere; quamquam ne his quoque purgatio ſua deſit; ſed prima illa deformitas in ipſo ſæpe vitæ limine ſacris vndis abluitur, niueuſque animam candor ſubit *D.* Malè me parentes genuere. *R. A.* Quid ad te? Quiſquis malè genuerit, tu bene genitus fuiſti, niſi alieno flagitio tuum iungis. *D.* Fœdæ

dæ pudet originis. *R.A.* Iam quòd alieno tumescitis, non miror; & alieno simul erubescitis. Et omnino vbique potius, quàm in vobis & bona & mala vestra reponitis; quæ alibi tamen, quàm in vobis esse non possunt. Quod nisi pudendum ipse aliquid, pœnitendúmve egeris; quod tuum crimen, aut quis pudor, impudicus pater? tu modò ne paterni dedecoris hæreditatem adeas, caue. Atque illi dissimillimus hac in parte, fieri stude. Qui te ignarum genuit, inuito tibi suas maculas impressisse non potuit. In te sit, & ex te prodeat necesse est, vnde obscurus, aut clarus fias. *D.* Inhonestis parentibus, in lucem veni. *R.A.* Omnis parens honestus filio videri debet, sed non vt verendus, sic sequendus omni filio parens. Est vbi deseruisse consilium sit. Eia igitur in diuersum abi; si verus est parens, deseri volet, seque, non suum vitium amari optabit. Vnus hic inuentus est modus, quo parentum nomen premere, & calcare glorioſum filiis, ac decorum sit, viuendo aliter? castiùs scil. ac sanctius. *D*e parentibus inhonestis lingua filij taceat dissimilitudo vitæ, morum, actuum, non taceat. Pulchra laus filij, cui à tergo dicitur: O quantum sene suo modestior adolescens; contraque nulla grauior senilis nota lasciuiæ, quàm admota illi pudicitia iuuenilis: equidem si parentum gloria, filiis malè viuentibus, onerosa est, quanto fasce verecundiæ filiorum laus, patrum malè viuentium premit infamiam? *DOL.* Damnata de venere procreatus sum. *R.AT.* Atqui malle debes impudici patris honestus filius esse, & dici, quàm honesti, impudicus. In omni enim seu laude, seu vituperatione, illa præcipuè æstimanda sunt, quæ cuiusque sunt propria. *D*e alie-

no, nemo iustè reprehenditur, seu laudatur. Etsi, vt dixi, vestrum, quicquid id est, conspectius fiat, suo contrario admotum. Cæterùm, vt cuiusque propria, laus aut infamia est; sic laudis, aut infamiæ propria causa sit, oportet. Neque verò vt vnius gladio alter perit, vtque vnius flammis res alterius vritur, sic vnius culpa etiam fama perit alterius; eoque animi bona solidiora sunt, quàm corporis, aut fortunæ, vt inuito nequeant possessore violari. *D.* Contra fas, contraque leges genitus sum. *R.* Nil tu contra leges, sed parentes tui egerunt, tu secundum leges, age omnia. In hoc quidem nullum penitùs tuum crimen fuit: de ortu tuo alij, tu de moribus tuis rationem reddes. Et quamuis odio vagæ libidinis, in immerentes filios vltio legum ciuiliũ extendatur, Deus tamen quemque suis finibus metitur. Nec filij iniquitatem patri imputat, nec filio patris. Ipsam quoque philosophiam iudicare aliter solitam, quàm leges, ab ipsis philosophis accepisti. Legibus ergò oppressus, diuino simul, ac philosophico iudicio releuatus, habes animum vnde soleris: neque enim tibi, vt priuati patrimonij, sic publicæ virtutis hæreditas interdicta est. Illa enim institutis hominum, hæc meritis datur, & antequam nascereris, vt nil gloriæ, sic profectò nihil infamiæ meruisti. *D.* Origo illicita, & incesta est. *R.* Quid de incestu, quidve de adulterio nasci queat, indicio sunt Romulus, & Alcides. Perses Macedoniæ, Iugurtha Numidiæ rex fuit: vterque legitimis fratribus regno exclusis; malo quidem more, pessimisque artibus; sed exclusis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus, cuius verè sit creditus, audisti. Denique Philippum extremo vitæ, Alexandrum non suum filium prædicare solitum. Id que sibi vltro confessam Olympiadem,

hasce-

hancque ob cauſam repudio dimiſſam ſcriptores rerum prodidere. Conſtantinus ipſe ex concubina genitus, licet inſigni, præ legitimis fratribus ad imperium venit. Adderem his Arturum regem; niſi quòd hiſtoriis miſcere fabulas, nihil eſt aliud, quàm mendacio, veri fidem inminuere. Ad ſummam verò, non eſt, quòd te deiiciat origo. Vndecunque ortos virtus extulerit, ſatis eſt gloriæ. *D.* Malè natus ſum. *R.* Bene viue, bene morere; qualiter natus ſis, nec tuum eſt, nec meminiſſe quidem potes, nec magnopere inquiras, quod ad te non pertinet; niſi forte vt humilior mitiorque, non vt mœſtior ſis. *D.* Turpiter natus ſum. *R.* Morum candor, & claritas vitæ, non maculas modò, ſed memoriam omnem fœdæ originis delebunt. Hoc remedium, dum licet, arripe. Aliud, mihi crede, nullum eſt. *D.* Pudet me infamiæ parentum. *R.* Pone hunc pudorem. Vnus omnium pater, Deus. Vna omnium mater, Terra.

De Seruitute. DIALOG. VII.

Si malè ſers famuli te conditione grauatum,
Viue Deo, Dominus ſic bene liber eris.

DOL.

SEruus in hanc vitam intraui. *R. A.* Ne doleas; liber egrediere, velis modò, ſicut multi, qui ex diuerſo intrarunt liberi, ſerui exibũt. *D.* Seruiliter natus ſum. *R. A.* Liberaliter viue; meliore tui parte liberum eſſe, nil prohibet; vna eſt peccati ſeruitus grauiſſima; ſed quæ premere neſcit inuitos. Illam excute, liber eris. *DOL.* Seruum fieri voluit fortuna. *R. A.* Poteſt velle contrarium; &, ſi moribus vtitur, ſcis, quid ſperes. No-

sti monstrum illud; nosti ludos: & præstigia; non liber modò, sed domini tui dominus fieri potes; quamquam quid velit, aut quid nolit, nihil ad rem; vt sit inexorabilis [quod interdum est] nullum illa tamen in animum ius habet. In omni autem aduersus illam certamine, ab illius hoste poscendum auxilium. Sæpè, quem fortuna seruum liberum virtus fecit. *D.* Seruitio premor graui. *R.A.* Iugum qui fert volens, leue efficit. Ostendam tibi lenimen vnicum, ac peculium immortale, dominique tui, quamuis potentis, arbitrio exemptum quod te liberum, atque ipso domino ditiorem facit, Sapientiæ studio incumbe; illa te in libertatem asseret: dictum Catonis est à Cicerone firmatum: Solus sapiens liber est, ea scilicet libertate, qua certior nulla est. *D.* Sub durissimis dominis vitam traho. *R.A.* Nulla re melius, quàm fide, & obsequio mollientur, & fortassis adeò, vt [quod multis accidit] inde, tibi ventura sit libertas, vnde te seruum luges, forsan & aliunde. Hunc siquidem temporalis dominus liberat, hīc æternus. Scis quanto periculo Malchus minas heri persequentis euaserit; sed euasit tamen. Interim de domino sic cogita. Hic te nutrit, tuique curam omnem in se transtulit: cum libertate sollicitudinem amisisse, quid nisi vtile damnum voces? Multis serua libertas, multis est libera seruitus. Non tam graue iugum hominum, quàm curarum est. Qui hoc excusserit, illud ferat æquanimis. Huic tu seruus, huic vni es deditus; immò hic tibi. Hic tuus est dominus; immò procurator tuus. Non habebis honores; equidem, nec labores publicos, non simultatum studiis, non forensibus procellis, & consiliorum volubilitate rotaberis: non nauigij tarditas, non agri sterilitas, aut annonæ caritas te-

tol-

torquebit. Has moleſtias domino tuo linquens, ſæpe illo dormies vigilante. *D.* difficilis, imperioſus eſt dominus. *A.* Non ſine cauſa illi in ſortem obueniſſe te, in animo tuo pone. Quicquid igitur iuſtum iubet, Deum ipſum iubere credito. Si iniuſtum aliquid; maioris domini meminiſſe conueniet, qui vt te ad honeſta, quamuis difficilia, ſeruum patitur; ſic ad inhoneſta vult liberum. Sic intelligo, quod glorioſorum terræ, veræque fidei principum alter, ſeruos dominis carnalibus obedire per omnia, alter verò ſubditos eſſe in omni timore, dominis præcipit illud adiiciens, vt hoc nõ tantùm bonis, & modeſtis exhibeant, ſed etiam diſcolis: neque enim de domino iudicare ſeruum decet, ſed mores eius qualeſcunque perferre. Quò enim immitior dominus, eò clarior patientia ſerui. Et hæc eſt gratia, cuius apud horum alterum fit mentio, nec tamen, vt mores pati, ſic & imperia exequi ſemper oportet. Sunt enim, quæ iuſtiſſimè recuſentur, ſi imperio domini ſuperioris aduerſa ſint: cui ſi conferatur hic tuus dominus, non dominus, ſed conſeruus habebitur. Sic ergò per omnia dominis obediant ſerui, ſi iuſta præcipiunt, non difficultas retrahat, non labor, non obſequia, vel negata præmia, vel [quod in rebus amariſſimum] irrogata ſupplicia. In omnibus obediant, modò iniuſtitia atque inhoneſtas abſuerit; alioqui contumacia, & libertas atque ipſum pectus, & iugulum iniquis præceptis ac turpibus opponendum eſt, ſeruandumque memoriter, quod præmiſſorum alter ait; qui, cùm ſeruos obedire per omnia dominis præcepiſſet, addidit: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes dominum. Ex his vides, ſtatus tui, cõditio quæ ſit. Non totus eſt ſeruus, qui

ad indigna imperia cogi nequit. *D.* Superbo domino ſeruio. *R.A.* Quid ſcis an ille ſuperbiori ſuo domino ſeruiat? Forſan vxori, forſan meretriculæ, forſan his ipſis, quibus imperat. Quot ſuorum ſeruorum ſeruos vndique cernimus? Poſtremò [quæ duriſſima omnium eſt ſeruitus] forſan, & ipſe ſibi, hoc eſt vitiis, & paſſionibus, ac violentis affectibus ſuis ſeruit. Quid vis dicam? Pauci in veritate ſunt liberi: &, ſi qui ſunt, eò illis laborioſior vita eſt, quò altior. Multò enim citiùs, multòque faciliùs fidelis ſerui, quàm iuſti regis implentur officia. Diocletiani iam priuati, & de præterito iudicantis, & experientia edocti, dictum memorabile eſt: Nihil difficilius, quam bene imperare: propter quod videri poteſt, ipſum quidem imperium dimiſiſſe. Tu igitur ſortem tuam lætus amplectere, fuſcam, fateor, atque humilem; ſed facilem, ac tranquillam; niſi fortè feliciorem reris in ſpectaculo anhelantem, quàm in cubiculo quieſcẽtem.

D. In ſeruitium mea me ſors impulit. *R.* Libens facito, quod oportet; & eſt illud quoque notiſſimum, ac neceſſitatibus humanis aptiſſimum conſilium: Cupias quodcunque neceſſe eſt; ſic vim ipſam neceſſitatis eluſeris. Fer fortunæ ſarcinam patienter, quàm quidam etiam ſponte ſubiere: vtque alios ſeruitio liberarent, ſibi ſeruitium delegere. In quibus eſt clariſſimum Paulini nomen Nolani præſulis; cuius ſpontaneę ſeruitutis exitus felix, vt debuit, fuit. Quidam paruo ſe pretio vendidere, vt ſerui effecti, ſuos dominos peccati vinclis abſoluerent, atque ad veram reducerent libertatem: in quibus Serapion quidam Ægyptius hęremitcola nobilitatus eſt. Hæc tibi magis exempla profuerint, quàm lamenta. Experire & tu tale aliquid, quòd vel vtilis alteri, vel facilis tibi ſaltem ſerui-

ſeruitus tua ſit. Non id quidem, quod non habeas optare; ſed eo, quod habeas bene vti, ſapientis eſt. Illud omnibus contigit, hoc paucis. *D.* Mortali domino mortalis ſeruio. *R.* Immortali ſeruire incipe; ille tibi libertatē ſpōdet, & regnum: quanuis & in hoc ſtatu, nec honeſtis artibus operam dare, nec ſperare meliora ſit vetitum. Et Terentius ſeruus fuit & didicit, haud ſeruili quidem ingenio; & comœdias ſcripſit, haud ſeruili ſtilo; quo & libertatem, & inter poetarum duces meruit locum: Quo modo ergò virtutem, ſolidum animæ bonum, ſeruitus impediet; quæ nec aduentitia ſtudia, nec externam gloriam impedire poteſt? Plato ipſe in ſeruitium delatus, tamen, [vt ſcriptum eſt] quia philoſophus, maior emente ſe fuit; generoſa profeſſio, quæ maiorem domino ſeruum facit. Et eſt haud dubiè ſeruus eruditus, eò maior indocto domino: fortuna qualibet maior eſt animus; & in libero corpore ſerua mens habitat, & in ſeruo libera. Obſtare ſeruitus poteſt fori actibus, non animi. Curia ſeruum reſpuit: at non virtus, non induſtria, non fides. Tyro Ciceronis ſeruus fuit, ſed his artibus libertatem adeptus, elegantem, de patroni iocis, librum poſteris liquit. Non poteſt ſeruus imperator exercitus, aut Senator eſſe: at philoſophus, at orator, at vir bonus poteſt. Aliquando etiam, diſcuſſo ſeruitio, Imperator, & rex quoque: neque ad regnum modò, & imperium ab hoc gradu peruenisſe aliquos nouimus, ſed ad cœlum ipſum. Non poteſt ſeruus militare homini: Deo poteſt, eiuſque militiæ ſtipendium eſt, regnare. Dei ſeruus, Rex eſt omnium, ſocius angelorum, horror dæmonum. Dei autem ſeruus, & ſeruus hominis eſſe poteſt; atque ita cœleſti felicitati terrena ſeruitus nihil nocet. *D.* Seruus ſum. *R.* Si ſemper fui-

sti, consuetudo luctum leniat; si minus, spera posse te iterum non esse, quod quandoque non fueris. *D.* Seruus sum. *R.* Si speras mali finem, minuat spes dolorem; si desperas, paticntia. Neque malum malo cumules, neque te angas superuacuè sciens, volensque; quæ totius humanę dementiæ summa est. Sed certè nihil est desperandum. Si cuncta defuerint, mors aderit, quæ te, inuito domino, dissoluat, ac liberet.

De Paupertate. DIAL. VIII.

Paupertas odiosa quidem, tamen vtile donum;
Dat pacem, curis exonerans animum.

DOL.

PAupertate pressus sum; assurgere nequeo. *R.* Sæpè quidem paupertas modestiam persuasit reluctanti animo; quodque nequicquam philosophia tentauerat, hæc impleuit. *D.* Paupertas meum limen obsidet. *R.* Non obsidet, sed custodit. Neque hoc illi nouum aut, insolitum; vt quæ vrbem Romam, multis olim sæculis, custodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis sobriæ aque sollicitæ, luxus iners, sopor marcidus, ac vina languida, & eneruata non subeunt. *D.* Domum meam paupertas inuasit. *R.* Vltrò illi vt occurras, consulo; venientem læto animo, bipatentibus valuis excipiens, atque amplectens; prima enim fronte, rigidula ac subtristis; nec immeritò viatori, ac vito armato exæquanda eò quòd celer, minaxque sit aduentus eius. At cum in familiaritatem admissa fuerit, & minimè sumptuosa, & secura, ac facilis hospes

spes erit. *D.* Foribus meis paupertas insultat. *R.* Aperi ociùs, antequam vectes subita vi confringat, atque ostiis vulsis à cardine victrix introeat: vt enim resistentibus permolesta, sic cedentibus periucunda est. *D.* Domum meam paupertas irrupit. *R.* Aduersus fures, & peiores furibus voluptates, peruigil excubitrix: aduersus vulgi morsus, & insulsa iudicia, atque auaritiæ seu prodigalitatis infamiam: quę raro alibi quàm locupletum sedet in limine. Ab his malis, nullo melius ingenio, custodiri potuit domus tua, quàm illam custodiret paupertas; vt diues etsi largus sit, si quid tamen sibi reseruat, auarus vulgò dici solet; sic pauper cupidus, quoque largus habebitur. Inuidet opibus vicinia, pauperiem miseratur: illas cupit, ac vituperat; hanc horret, & laudat. *D.* Domum meam occupat paupertas. *R.* Iam nullus tibi superbiæ locus erit: nec inuidiæ, nec damnis insignibus, nec damnorum metui, nec suspicionibus mille, nec insidiis, nec nauseæ, podagræ diuitum hospitibus. Quibus exclusis habitatura latiùs tecum quies, & trãquillitas & virtus. Cui eò plus loci erit, quò fortunæ minus. *D.* Lares meos dura subiit paupertas. *R.* Quid queraris scio. Molliùs diuitiæ subissent, sed paupertas tutiùs. Nullæ autem opes sunt, quibus non sit anteponenda securitas. Cum ad felicitatem enim omnia, quæcunque agunt, cupiúntve homines, disponantur, esse illa, sine opibus quidem potest: sine securitate non potest. *D.* Paupertate importuna diu premor. *R.* Vt nihil importabile diu fertur: sic nihil breue, difficile. Sed hoc dicis grauiùs. Excute autem illam cum diuitiis, an plus auro tribuis, quàm virtuti? An & hoc in paradoxis Stoicis non legisti? Quod solus sapiẽs diues est? An legisti forsitan, sed spreuisti? quod pleri-

que faciunt;legentes,vt fabulentur ornatiùs;non vt melius viuant. Nihil ad honestatem;omnia ad scientiam,atque eloquentiam referentes; quo nihil est vanius.

De Damno passo. DIAL. IX.

Fac reparesstudio & cura,reparabile damnum;
Sinequeas,curasint tibi vera bona.

DOL.

OPes cunctas trux fortuna præripuit. R. Non tibi fecit iniuriam:suum tulit: sed vetus,& nota hæc ingratitudo est:datiimmemores, meministisablati.Itaque raræ,ac tepentes gratiæ: crebræ,ac feruidæ sunt querelæ.*D.*Fortuna ferox, vitæ quoque necessaria subtrahit.*R.A.*Necessaria subtrahere potest nemo;quando quidem verè necessarium est nihil,sine quo bene viuitur.Dico autem bene,non voluptuosè,non insolenter,aut splẽdidè:sed prudenter:sed sobriè;sed honestè:in quibus nullum sibi ius esse[quanuis insolens]fortuna fatebitur. Et certè cum nec toto,quod est,vsquam auro, neque omni gemmarum pompa, atque omnigenum rerum copia, cupiditas expleatur;paucisadmodum:&, si desint, leui linguæ vel manus artificio comparandis tollitur, aut lenitur necessitas naturalis.Sic virtuti modicum,vitio nil sufficit.*D.*Victum, vestitumque necessarium auara sors negat.*R.*Aliunde petendum.Virtus liberalior,quàm fortuna est:nihil negat;nisi quod & permissum noceat,& negatum prosit:nihil eripit,nisi quod habuisse damnosum, amisisse vtile sit. Non differt,non imperat,non retrahit manum,non rugat frontem,nonattollit supercilium,nullum despi-

ſpicit,nullum deſtituit, nullum fallit, non lædit, non iraſcitur,non mutatur,vna ſemper,& vbique eſt;niſi quòd magis, magiſque deguſtata, dulcior in dies, & propius conſpecta, ſit pulchrior. Vt ſis igitur verus diues ab hac pete,non te faſtidiet;nec repellet,quanuis exerceat, difficiles habet aditus primos,cætera prona,iucunda,facilia.Semel verò vbi ad illam perueneris, non ſenties paupertatẽ. *D*. Spoliauit me bonis meis omnibus fortuna. *R*. Fallit te opinio ; malum commune mortalium. Nam profectò non bonis & [vt bona permiſerim] non tuis,ſed quæ tua fortitan,vulgi more,credideras;mirorque,ſi nondum intelligis aliena.*D*. Fortuna me nudum liquit atque inopem.*R*. Virtus te veſtiet,ni reſpuis, ac ditabit ; niſi fortè pluris aurum,& purpuram quàm decorum generoſæ mentis habitum facis. Quid ſi faceres,tunc verè inopẽ, nudumque te dicerem.*D*. Contra fortunæ impetum,& inopiæ moleſtias, nullo ſatis artificio tutus ſum.*R*. Quid miraris? artificium tuum omne, & arma, quibus te tueri cogitas in manibus hoſtis ſunt;illa capulum tenet:in te cuſpis obuerſa eſt. Si conſilium quæris, his omiſſis, age aliud: artibuſque illis ingenium applica, in quibus fortuna ius non habet. Non diuitiis virtus,ſed virtute diuitiæ quæruntur. Virtus vna contra fortunam omnem, contraque pauperiem ars optima. Legiſti,vt ad littus Rhodium naufragio iectus Ariſtippus,& ipſe nudus,inopſque rerum omnium,quas dare poteſt fortuna,vel auferre, dum locorũ nouitate captus [vt fit]oculoſque circunferens,fortè illos in quaſdam deſcriptiones geometricas defixi eſſet, exclamans,conſolatus eſt comites;& bono animo iuſſit eſſe:neque enim deſertis locis applicuiſſe:cernere ſe hominũ veſtigia. Inde oppidum iutrogreſſus,ad

Gymnasium literarum,recto calle,contendit. Atque ibi philosophicis disputationibus admirationem primò:dehinc amicitias optimatum, & munera meruit: quibus non tantum sibi, sed etiam sociis victum ac vestitum, & profectioni necessaria ministraret. Cumque digressuri quærerent, quid ille nunciari domi vellet, hoc vnum iussit nunciarent:

Eas opes filiis parandas, quæ naufragio non perirent:

quas nec maritima,nec vrbana,nec bellica tempestas eriperet:præclarè. *DOL.* Rerum,atque animi inops sum. *R.A.* Primum te expeditum;secundum planè inopem facit,& miserum. Sed, vt Aristippi consilium, sic & Theophrasti dictum te legisse arbitror. Quid verò lectio sola profuerit?& meminisse oportet,& in vsus tuos lecta conuertere. *D.* Domo, familia, necessariis, atque ornamentis omnibus spoliatus, quid agam, quò me vertam? *R.A.* Ad eas opes, quibus spoliari nequeas, quæ te vndique comitatum diuitem & ornatum præstent. Et quoniam [vt video] excitanda memoria est: Theophrasti, quod memorabam, dictum, ad hunc se habet modum: Doctum, ex omnibus, solum, neque in alienis peregrinum, neque, amissis familiaribus & necessariis; inopem amicorum, sed in omni ciuitate esse ciuem: difficiliséque fortunæ, sine timore posse despicere casus. At qui non doctrinarum, sed felicitatis præsidiis, putaret se esse vallatum, labidis itineribus vadentem, non stabili, sed infirma conflictari vita. *D.* Patrimonium paternum habui: perdidi. Quid consilij capiam? *R.A.* Patrimonium paternum duplex. Alterum ex rebus pereuntibus: quod fortuna moderatur: ex virtuti-

tutibus,& doctrinis,alterum, quod extra fortunæ regnum procul in tuto positum, lædi nequit. Hoc est illud, quod in primis amantissimi patres filiis tradunt:quod, nisi repudietur, eos in finem,& post finem, vitęque exitum,exornat:possessoribus suis, non æquæuum modò,sed viuacius, multoque perennius.Idque attendens illa nobilis morum,& eloquentiæ, & legum parens Athenarum ciuitas: cùm Græcarum omnium leges vrbium, indistinctè filios ad præstanda parentibus alimenta,compellerēt:eos solos statuit ali oportere, qui liberos erudissent;quod hi soli patrimonium certum suis stabile relicturi essent. *D*. Multa mihi ad vitam desunt. *R*. Cui pauca sufficiunt,quomodo desint multa,non video. Sed deesse vitæ dicitis; quod auaritiæ deest. Ita fit,vt non multa tantùm, sed omnia vobis desint;& quæ habetis,& quæ cupitis; quod & illa tangere non audetis, & hæc assequi non valetis:vtrobique par,vel miseria,vel egestas. *D*. Nimium pauper dego. *R*. Solare animum comitibus magnis,& illustribus. Valerius Publicola, vnus è Romanæ libertatis authoribus;Menenius Agrippa, Romanæ sequester pacis: vnde sepelirentur, quia de proprio nō erat,de publico habuere. Paulus Æmilius Macedonū regum victor, finitorque regni famosissimi, & antiqui:tā diues glorię,tā pecuniæ inops fuit,vt nisi agello tāti viri vēdito restitui cōiugi dos nō posset. Attili⁹ Regulus,Cne⁹ Scipio. Quintus Cincinnatus Romani imperij defēsores, tanta rei familiaris inopia fuere, vt primus in Africa maximas res gerēs, secūdus in Hispania:ille propter villici mortē,hic propter filię dotē,missionē à senatu petere cogerētur: & obtinuissēt,nisi senatus reip.consulēs, optimorū ciuiū succurrisset inopiæ. Quintio autē quaterna agri iugera aranti,

Digitized by Google

senatus, & populi consensu, rebus in extremis, summum imperium deferretur. His accedant Curius, hortulo dives: & Fabricius paruo potens: qui ablatas contempsere diuitias: & nihil, præter ferrum, dextrasque, & animum habentes ditissimum, Græciæ regem, ac potentissimum Italiæ populum domuere. Auro, ipsi æquè, ac ferro inexpugnabiles, & inuicti. Et quid loquimur ciues? Cùm & ipse Populus Romanus, omnis eximiæ fons atque exemplar historiæ, tam diu bonus fuerit [vt dicere cœperam] quàm diu pauper fuit. At libidinibus, probrisque Nero obrutus, opes suas metiri, ac dinumerare non poterat. At Heliogabalus effœminatissimus, turpissimusque hominum, ac vestri pudor imperij, ventris onus [dictu fœdum & auditu] sed pro fœda cupiditate mortalium, forsitan non silendum; non nisi auro excipi dignabatur; cùm non superiorum modò talium virorum cœnas, sed Deorum sacra, fictilibus agi solere meminisset. O Vrbs misera, ad tam turpes manus satis lapsa voluentibus. Sed, O aurum auaritiæ votum ingens! O spes vltima & laborum terminus humanorum; in quos vsus, oculorum stupor, ac mentium, verteris. Laudarem factum, aut certè non arguerem; quòd errori hominum tam obscœno, nulla aptior esset irrisio: si ab homine sanæ mentis id fieret. Nunc præclaras, optandasque diuitias, quis negare audeat? quæ si ferro, ac scelere peti velint, dum, sic spretis optimis, sic pessimis assiluunt? *D.* Pauperem in laboribus vitam duco. *& A.* Cleanthes hauriendæ aquæ, & rigandis oleribus: Plautus sarcinas molæ manuariæ locare operas, vrgente inopia, coactus est. Quantus ille philosophus: hic poeta? Simulque quàm pauper ille hortulanus? Hic pistor reliquias temperat, necessa-

riæ deditas quieti [tanta animi vis erat] philoſophicis ille vigiliis dedicans, hic ſcribendis, quas venderet, comœdiis. Lactantius Firmianus, vir doctrinæ multiplicis, rariſque inter ſuos eloquij, filij quoque ſummi principis magiſter: idem ſumma rerum omnium etiam communium, egeſtate vitam egit. Pauper natus eſt Flaccus. Inops vixit Pacuuius, inops Statius. Vterque victus cauſa, fabulas venditauit. Inops demum aliquando Vergilius; donec præter ſuum morem, opes ingenio acceſſere. Multa ſunt talia, quolibet hominum in ſtatu; & omitto illos, quoniam nimis multi ſunt, qui cœleſtium opum deſiderio, non inopiam modò, ſed famem, ſitim, nuditatem, & extrema omnia in terris; non æquis tantùm, ſed lætis, atque exultantibus animis elegerunt. Si his, quaſi exemplis humilibus, atque terreſtribus non moueris: ipſe cœli dominus hic pauper fuit; vt exemplo doceret, hanc inopiæ viam eſſe, qua tamen ad veras diuitias pergeretur. Ipſe, inquam, per quem reges regnant, pauper natus, pauper vixit, nudus obiit, cui cuncta interim obſequebantur elementa. Tu homuncio, domini tui ſortem feris moleſtè, nec ineptæ pudet inſolentiæ? Certè quiſquis, illum cogitans, ſe vittute valiauerit; in ipſa paupertate ditiſſimus; nulliúſque egens rei, opes regias non requiret. *DOL.* Nulla mihi opum copia eſt. *R.A.* Vt animo inopi, ac deiecto nullæ ſufficiunt opes; ſic diuiti, atque erecto, nulla non ſufficit paupertas. Nempe ille alieno nititur, hic proprio fidit; ædificare in alieno iactura eſt, queſtus in proprio. *D.* Pauperrimus ſum. *R.A.* Si neceſſitatibus obſequeris, pauper nunquam eſſe potes; ſi cupiditatibus nunquam diues. *DOL.* Hactenus pauper, immò mendicus ſum. *R.AT.* Fortuna hominum

non ſtat ; & vt ſummis ex opibus, ad inopiam extremam ; ſic à paupertate vltima , ad diuitias magnas crebereſt tranſitus. Legiſti, reor, apud Quintum Curtium hiſtoricum, vt Abdolominus quidam Alexandri iuſſu, ſeu permiſſu, ex hortulano inopi Sinodis rex ; & contemptu regni maior eſt habitus, quàm regno. Certè, quod non legiſſe non potes, & Romulus è paſtorali tugurio, tantæ vrbis conditor , Romanum primus diadema ſuſcepit: & regum ſextus ex humillima [vtque aliqui credidere] è ſeruili fortuna, ad ipſum regni culmen aſcendit: nec Alexandri Priamidæ; nec Cyri illius, inter Perſarum reges famoſiſſimi , inter opulentiora primordia , haud alia ferè ſunt rudimenta, quàm Romuli. Caius Marius, qui fuiſſet, & futurus ſæpè eſſet Romæ conſul, & antequam honorum gradus vllos attingeret, mercenarius orator; primos in aruis vitæ annos egerat; & deinde, poſt tot victorias, ac triumphos, intérque illos ſuos ſeptem conſulatus, præter latebras paluſtres, ac carcerem exiguum, quoque mendicauit panem. Iulius Cæſar futurus mundi dominus, & teſtamento dominos mundi relicturus , adoleſcens pauper fuit. Tu hac talium comitiua, non potes, aut ſperare opes, aut contemnere? *D.* Solito pauperior ſum. *R.* Bene habet; & ſolito eris humilior, expeditior; liberior. Vacui amant incedere, qui arduum iter agunt: carebis ſolitis opibus, ſimúlque ſolitis muribus, ac furibus, & proteruis ſeruis; híſque, quibus ſolent abundare diuitiæ, fictis amicitiis: ſequacibus, atque tenacibus paraſitis: totóque illo grege domeſtico arridentium tibi, téque ridentium, atque rodentium. Denique ſi amiſſas opes cum amiſſis tædiis conferas, lucrum voces. Certè, vt ſecuritatem ſileam, humilitatem, ſobrietatem, requiem,

quiem modestiam, paupertatis comites; si nihil boni aliud illa secum afferret, quàm quòd & fallacium gregibus adulantium, & seruorum tyrannide superborum liberat, abundè erant causæ, vt non ferenda modò esset sed optanda: immò etiam accersenda pauperies. Sed iam satis sit: Maior enim quàm pro te querela est; quam in te mirarer, nisi olim fermè in omnibus notassem, nullum grauius nullum crebrius lamentum. adeò nihil inter homines paupertate melius, nihil odiosius; *D.* Pauperior sum in vita. *R.* Eris lætior in morte. Nemo tam pauper vixit, vt moriens nollet vixisse pauperior.

De Tenui victu. DIAL. X.

Qui multa victum quæris sudore, memento,
Hanc pœnam primum commeruisse Patrem.

DOL.

TEnuis victus est mihi. *R.A.* Et tenuis voluptas, & munda sobrietas. An tu, gulæ studio, contrarium malles? *D.* Asper est victus. *R.A.* Æquanimis fer gulæ illecebris caruisse, cum ad manum sint aliæ dulciores, & quæri faciliores; & seruari. Habet & suas virtus illecebras. Ciceronis vtor verbo; has gustare, & ruminare cum cœperis, illas magnopere non requires. *D.* Durus est victus. *R.A.T.* Duricies amica virtutibus, mollicies voluptati. Quot autem magni viri vltrò se voluptatibus abdicantes, hunc quem tu refugis, victum elegere? quorum aliqui cùm possent lautè vesci; panem, & aquam in deliciis habuere. An verò voluptati quenquam sic obnoxium opinemur, vt non illam valde oderit, si

adiunctum illi dedecus intueri oculis possit ? Sed funesta suauitas, virtutum hostis acerrima, & titillatio bestiális: quam, qui sequitur, homo quidem videri potest; verè autem animal brutum est: ad hæc & familiaritas contracta conuitiis; & consuetudo rerum pessima, mortalem præstringit intuitum, vt discerni nequeat, quàm decorum sit, quod torqueat, fœdumque quod mulceat. *DOL.* Nimis angustus est victus. *R.A.* Immo nimis ampla, nimiúmque capax gula est. Vnum visu angustum, re autem vnum omnibus, in animam irruentibus vitiis patens iter. Hac flamma libidinum, hac torpor ingenij: hac irarum & iurgiorum feruor ingreditur; hac imperiosa cupiditas omnia pati iubet, atque facere, dum necessaria creditis, quæ damnosa sunt, & munimen vitæ dicitis, quod ruina est. Hac inuidiæ faces, & æmulatio implacata, indignantibus animis, tam gulæ alium obsequentem, quàm vos esse gloriamini. Inde laudem sperantes, vnde pudor metuendus erat. Hac postremò superbia; dum inflatus nec se capiens venter, animo suum affricat tumorem, & persuadet illi, esse se homine aliquid maius, quòd ambrosia, & nectare pastus sit. Vides, vt vitium vnum est omnibus aditus; neque hunc, si aliter nequit, inopiæ vectibus clausum cupis? O Paupertas amabilis, quæ contínentiæ tibi sumis officium. Vtile est cogi ad id, quod facere tua sponte debueris. *D.* Tenuis me victus extenuat. *R.AT.* Malles ne igitur tumefieri? hæc tenuitas podagram tuis pellet è finibus, dolorem capitis auferet cerebríque vertiginem, vomitúmque, & ructum, & nauseam, & sudorem tædiúmque, & fastidium tui ipsius; pallorem alternum, & ruborem, odorem quoque, & oris, & corporis;

corporis, tibi, atque aliis importunum. sistet. Pręterea pedes instabiles, manus tremulas, nutans caput [quodque est optimum] animum ipsum moderabitur, frehabítque. Et quid igitur tam multa corporis, atque animi bona, paruo cibi desiderio, ac momentaneo, gustus incommodo, tibi parta, conquereris, dignus, his perditis, gustui deseruire. *DOL.* Tenuis victus me fatigat. *R.A.* Contrarius fatigaret, nisi fortè onus, requiem vocas. Non legisti lautioris vitæ tædia magna esse ita, vt quinque diebus continuis non possit, sine fastidio, tolerari ab hominibus temperatis, & altiora spectantibus, quàm palatum, & ventrem. *DOL.* Suprà modum victus est tenuis. *R.A.* Fuit ætas quando hic fuisset; & est adhuc gens aliqua, vbi esset victus amplissimus. Verùm mundo in deterius lapso, vos deterrimi omnium esse nitimini, publicæ semper principes ruinæ, vt qui optimi omnium fuistis, versis vsquequaque vestigiis, sitis omnium pessimi; & intemporum vitiis, ac locorum, præcipuum teneatis gradum. *DOL.* Victus tenuis mihi non placet. *R.A.* Victum tenuem, & virtutis, & voluptatis amatores, ac patroni laudant. Tu, quam hæresim sis amplexus, nescio. Plato Syracusias mensas damnat; nec vllo modo sibi placere ait, bis in die saturum fieri. Epicurus in oleribus suis voluptatem, ac delicias ponit, & hunc, quem tu fugis, victum rebus, ac verbis probat. Denique, vt ait Cicero: Nemo de tenui victu plura dixit. Tu duarum notissimos si viarum duces spernis, quid est reliquum, nisi vt impetu tui erroris, & virtutis hostem nec amicam voluptatis, onerosam sequaris ingluuiem? Fœdum finem, nec tam hominis, quàm iumenti [quodque in-

dignanter, ac dolenter dixerim [iumenta multum quidem, ſed pro captu ſuo, ventri ingerunt: ſoli vos animantium domini, menſuram veſtram & neſcitis, & frangitis; neque de nihilo eſt, quòd multi mirantur; quia patrum & auorum memoria, vineæ multò pauciores eſſent, homines autem totidem aut plures, Vina tamen viliora erant. Sic in dies creuit ebriorum ſitis. *D.* De lauto victu ad tenuem ſum redactus. *R.* Bene habet, quod modeſtia neglexit, implet inopia. Optimum eſt ſponte agere, quod debeas; proximum vel coactè.

De Originali inopia. DIAL. XI.

Diues inops, ſimilis naſcuntur lege, ſimúlque
Deceduni nudi, vita parum variat.

DOL.

IN paupertate etiam natus ſum. *R.* Quis non nudus vtero matris egreditur? Nil hic præcipuum habent reges. *D.* Antequam naſcerer pauper fui. *R.* Bonæ memoriæ es, ſi meminiſti: delicatiſſimus, ſi ſenſiſti. *D.* In paupertate ſum genitus. *R.* Antuę tibi querimonię parũ ſunt. Hęc non tua quidem, ſed parentum fuerit. *D.* In paupertate ſum natus. *R.* In paupertate moriturus: ſimilis principio finis manet: niſi fortè morientis langoribus mederi aurum cenſes, quod in arculæ fundo eſt. *D.* In paupertate vitæ mihi principium fuit. *R.* Medium falſæ ſæpè diuitiæ, at principium, & finem vera paupertas tenet: nudum naſci, nudum mori, humana ferè conditio eſt. Nam quid quæſo, purpureum cubile? Quid funeralis lectus aureus? Et quæcunque, ſub ipſum vitæ finem, mortalis ambitio meditata eſt? Quid ad febrem? Quid ad mortem ipſamque, de qua loquimur, morientiũ nudita-

nuditatem? An vt equum phalerę, sic parietem aulea delectant? Mulcere ista oculos possunt intuentium. Sensu carentibus delectabile aliquid inesse potest; delectatio autem nulla. *D.* Nudus inops natus sum. *R.* Humanas res penè omnes alterna sors variat: eadem quasdam æquat quo reliquarum solentur imparitatem. Harum prima, maxima est ipsa hęc originis ac mortis ęqualitas. Multi & varij viuentium sunt amictus. Nuditas vana nascentiū, atque morientium, nisi quod illi multa reperiunt ignari, hi omnia deserunt scientes; vt exigui damni sensum debeat ipsa rerum pereuntium lenire cognitio. *D.* Nudus in hanc miseram vitam veni. *R.* Id recolens, animo æquiore abibis nudus.

De numerosæ prolis graui sarcina. DIAL. XIX.

Si tibi sint plures nati, nec victus abundat.
Viuere quo possint, artibus erudias.

DOL.

NVmerosa prole prægrauatus sum. *R.* Auro etiam atq; opibus imbecilles humeri premi possunt. Nemo tamen id queritur, sed sic premi gaudet. Atqui prima inter vestræ felicitatis dona numerantur filij? His ne te igitur prægrauatum, & non potius subleuatum dicis? *D.* Multos inter filios inops sum. *R.* Immò verò filij diuitiæ tuæ sunt. Quomodo inter diuitias sis pauper, videris. Id enim non nisi auaris, & bonorū suorum ingratis accidit. *D.* Filiorum in turba egestate sordida laboro. *R.* Filij non labor, sed requies sunt parentum, lenimen laborum, atque omnis solatium fortunę, si boni sunt; alioqui nō de numero, sed de moribus est querela. *D.* Filiorum acie coarctatus sum. *R.* Cur non potiùs comitatus, & vallatus & ornatus? Certè non tantùm patres, sed & matres

ornamenta sua, filios vocant. Non audisti, vt Cornelia Africani magni filia, dum prædiues mulier Campana, quæ fortè in domum eius, hospitij iure, diuerterat muliebriter gloriabunda, illi longè precioſissima ſua oſtentaſſet ornamenta, generoſam velut ad æmulationem prouocata, colloquium de induſtrio produxit, donec à ſcholis filij eius remearent, parui tunc pueri, qui magni poſt fuere viri. Quibus illa conſpectis verſa in hoſpitam: Ornamenta mea, inquit, hæc ſunt. Præclarè quidem, & vt tanti patris filiam decebat. Tu autem ornamenta hæc tua, vocas impedimenta. *DOL.* Quia tot paſcet filios? *RAT.* Is qui te, à iuuentute tua, paſcit in ſenium. Qui non ſolùm homines, ſed piſces, & quadrupedes paſcit, & volucres. *DOL.* Quis tot natorum corpora veſtiet? *RA.* Is, qui non tantùm animantia, ſed agros herbis, ac floribus, & frondibus ſyluas veſtit. Et quid ſcimus adhuc forſan ſi filij te, non modò paſcent, ac veſtient, ſed etiam tuebuntur, ſed etiam honeſtabunt: humanarum rerum, vt à voluptate aliæ incipiunt, in laborem, ac dolorem deſinunt; ſic è contrà aliæ amaro principio incœptæ, dulci fine clauduntur. Qualis eſt ſors virtuoſarum omnium ferè actionum, quæ ingreſſos cruciant, ac progreſſos mulcent. *DOL.* Pauper cum filiis multis ſum. *RAT.* Miraris; quaſi fœcundam virorum non legeris paupertatem. Diuerſa ſunt operum genera, & varia dona fortunæ. Nulli omnia contingunt: aliis vagæ merces, aliis rigens tellus, exangue aliis metallum, viuæ tibi diuitiæ obrigere filij; an verò boues, & pecudes, & aſini, & cameli, & profugæ apes, & columbæ, & pulli, & paſſeres; ſerui denique, & ancillæ in diuitiis habe-

habebuntur ; soli filij excludentur? *D.* O quàm multi mihi sunt filij. *&c.* O quàm plures aliis. Quinquaginta fuere Priamo. Triginta Orodi Parthorum regi. Centum quindecim regi Persarum Artaxerxi. Septingenti autem Erothinio regi Arabum ; quorum fiducia, fines hostium alternis aggressus incursibus, Ægyptum, Syriámque vastauit. Et est sanè potentiæ genus quoddam, multos filios habere. Scio autem quid dicturus sis. Hi, quos memoras, magni omnes reges fuerant. Mihi longe alia sors est. Nunquid verò Rex fuit Appius Claudius? profectò ne dites quidem, prisco illo sæculo videlicet, quo probrum diuitiæ habebantur, & paupertati cœcitas accesserat, ac senectus: & tamen de eo scribens Cicero: Quatuor, inquit, robustos filios, & quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat, & cœcus, & senex: neque id mirari est, quod priuata bene regeret, cùm tot obsessus incommodis, ipsam quoque Rempub. gubernaret. Humanorum defectuum magna pars in moribus, non in rebus est. Non erat Appio sors regia: sed nec optabat, sua sorte contentus: exiguos, non lautitiis, sed virtutibus adornabat lares; & victu tenui amplam familiam nutriebat. Quodque multi reges mœsti faciunt, & queruli, lætus ille, & æquanimis faciebat. Non enim fortunam appetiui, sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat Appio sors Crœsi regis, nec conciuis quidem sui Crassi, sed felicior quædam alia, quamuis angustior sua sors; nec ad alienam sortem, sed, sicut boni omnes faciunt, ad suam propriam se formabat, ac suos. Certè nec ego exigo, vt tu sorte alia, quàm tua in tuis vtaris, & in re. Neque vt cibo, aut amictu regio tuos

pascas, aut vestras. Vescuntur lautiùs regij iuuenes, & vestiuntur insigniùs : sed non viuunt meliùs, nec diutiùs, nec lætiùs & [quod constat] nec securiùs, nec honestiùs: certè nec sanctiùs. Pro his omnibus, vnum habent, quo excellant; pomposiùs, hoc est stultiùs viuunt. Suus cuique viuendi modus, sua est mensura. Non iccircò melior, quò maior. Vnde fit, vt in tugurio sæpe lætos videas, mœstos in regia. Non est omnium vna capacitas, sed vnus est fons gratiæ. Vnus ille, cui dicitur: Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Quid ad rem vasorum seu magnitudo, seu paruitas, vbi est par omnium plenitudo? Sed multa desunt pauperibus : quantò plura desunt regibus? cum sit illud Flacci verissimum, expertúmque: Quod

Multa petentibus, desunt multa.

D. Laborioſum negotium, multos filios gènuisse. *R.A.* Quid sub cœlo mihi non laborioſum dabis? præter vnam [vt creditur] voluptatem; qua tum nihil est in fine laborioſius; nihil, quod tot in animis linquat aculeos: an non legis apud Flaccū, vt

Nil sine magno vitæ labore, dedit mortalibus?

An non audis, quid poëta alius non ineleganter, hac in parte, luserit. Cum enim bona omnia gratis nobis donata esse diuinitùs pij omnes, vno ore, fateantur, non donata dicit ille, sed vendita, & pretium statuit labores. Sic enim ait:

Laboribus vendunt Dij nobis omnia bona.

D. Molesta est, tantorum sollicitudo filiorum. *R.* An non inter veras sententias illa est, non posse inueniri vitam hominis, carentem molestia? Nec minus illam; omnem vitam esse tormentum? Quid fili; meruere? qui si desint, curæ aliæ subibunt. Crede mihi, quocunque te vertas, quemlibet

bet fortunæ gradum arripias, & labores, & moleſtiæ, & difficultates vitæ aderunt. Quid lamentis inanibus opus eſt? *D.* Filiis multis premor. *R.* Sic dicis quaſi felicitate deprimaris tua, & vota prima mortalium, tibi cumulatiùs obueniſſe fers grauiter: mirum genus impatientiæ. *D.* Quid verò tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet? *R.* Venus eſt & fœminarum Deus, & marium. Is & filios tibi paſcet, & filias. Vtque illis ingenium, & viuendi artes, ſic iis ſuas dotes dabit. Itaque ſic ſcriptũ eſt: Spera in eo, & ipſe faciet quod in te eſt. Optimum dotis genus fuerit, ſic filias formare, vt vel abſque dote, recto iudicio placere valeant atque amari. Dotem habuit, Romanum Imperium Fauſtina. Et quod reris, indotatæ caſtiores, eæque feliciores fuerint? Non facit fauſtum coniugiũ dos, ſed virtus. Fac, ſi potes, vt tuarum, non pecunia optabilis ſit, ſed pudor, ſed modeſtia, ſed integritas, patientia, humilitas: his ornatæ gemmis filiæ tuæ, hoc onuſtæ auro, his ancillis comitatæ, limen adeant coniugum, non diuitum, ſed proborum; vbi tutior ſæpiùs pudicitia, vitáque dulcior, quàm in thalamis, atque atriis regum fuit.

De Amiſſa pecunia. DIAL. XIII.

Cuſtodi melius, ſi non vis perdere nummos;
Amiſſis nummis, anxietate cares.

DOL.

PEcuniam amiſi. *RA.* Et cum illa curas multas, periculumque perpetuum. *DOL.* Perdidi pecuniam. *RA.* Et laborem cuſtodiæ & perdendi metum. Sic perdendo pecuniam, duo bona, vnum quodque & præſtantius amiſſo; ſecuritatem, & requiem inueniſti. *DOL.* Pecuniam perdidi. *RA.* Bene, ſi te illa non perdidit: quod

Digitized by Google

iam multis poſſeſſoribus ſuis fecit. Noxia enim pecuniæ forma eſt : venenoſus fulgor, ac peſtifer. Itaque, velut ſerpens ſquamis aureis placens, mulcendo oculos animum ferit. Proinde, ſi hinc ſaluus es, gaude tibi ablatum, vnde inſici poſſes: téque illæſum inter pericula tranſiuiſſe, lætus ſtupénſque recogita. Sin infectus, extirpatam mali cauſam ſcito, quo facilior ad ſalutem reditus ſit. *DOL.* Amiſi aurum, atque argentum. *R.* Quid, cœleſti animo, cum terreſtribus purgamentis: qui viriliùs philoſophantur, argentum atque aurum inter bona non numerant; qui mollìùs, bona dicunt ſed non animi: horum quicquid elegeris, ſiue non bonum, ſiue non tuum fuit, æque nulla tibi eſt materia querelarum. Nam vt omnino bonum dici velis, quod multi, magnique negant viri, non tuum certè, ſed fortunæ bonum, vel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid, nec de ſuo illa quidem perdidit, ſed tranſtulit. *DOL.* Amiſi pecuniam. *RAT.* Vt non amiſiſſes, ſi tua eſſet, ſic ſi tua non erat, amittere nequiuiſti. verè autem non tua, ſed illius erat, quem ſequuta eſt, immò, ne illius quidem, ſed fortunæ [vt dixi] quæ eam cui viſum fuerat, breuem ad vſum magno ſub fœnore mutuat. Diſce iam tandem à propriis aliena ſecernere. *D.* Pecuniam amiſi. *RAT.* Si te adeò non tuæ quoque cruciant iacturæ, tibíque vel alienum aliquid demi doles; diſce illa conquirere, quæ tua ſint propria, atque perpetua; quorum & acquiſitio facilior, & poſſeſſio nobilior, certiórque. Virtutem ſi quæſieris, non amittes. Vos autem ſapientiæ contemptores; cultoréſque, & amatores pecuniæ facti eſtis. Obſurduiſſe videmini ſalubribus conſiliis, et monitis, quæcunque perſanctos, atque eruditos vi-

tos viros;contra hanc præsertim humanæ partem insaniæ,dicta sunt , Audistis Satyricum vestrum protestantem : Nam diues qui fieri vult , & cito vult fieri;atque his dictis addentem:

Sed quæ reuerentia legum?
Quis metus,aut pudor est vnquam properantis auari?

Hanc sententiam Hebræorum Sapiens quam paucis absoluerat:Qui festinat ditari,inquit,non erit innocens.Audistis alium ex vestris,seu Satyricus sit ille,seu Lyricus,dicentem:

Non domus aut fundus,non æris acernus,& auri,
Aegroto domini deduxit corpore febres:
Non animo curas.

Dixerat hoc externus sapiens ille breuissimè. Non proderunt diuitiæ in die vltionis; & addiderat,quod prodesset: Iustitia enim, inquit,liberabit à morte.Cùm ergo pecunia, quam amissam luges,in necessitatibus summis,nec corpori possit opem ferre,nec animos;mirum cur tantopere,vel optari absens valeat,vel amari præsens.His,atque aliis motus orator vester: Nihil est,inquit,tam angusti animi,támque parui,quàm amare diuitias. At Orator ecclesiasticus : Auaro, inquit nihil est sceleſtius , nihil est iniquius , quàm amare pecuniam.Et quàm multorum in hoc vnum cõsentit, immò quàm nullius dissentit authoritas.Frustra quidem præualuit Sapientium sententiis , vulgi furor. Itaque vt nullum ardentius votum,quàm pecuniæ est,vt ex qua pendere omnia quæ optantur,persuasum sit ; clamant ab aduerso doctissimorum voces hominum , clamat experientia, & veritas ; clamat vetus , & recens exemplorum turba:Magnam pecuniam nulli vtilem,multis fuisse pestiferam; cum peccato ac labore quę-

rendam; cum sollicitudine, ac pauore seruandam cum querelis, ac mœrore perdendam. Dicant pecuniæ amatores, quid vel in his verbis falsi, vel in suis opibus boni sit. Et vt vera sit æstimatio tam laudatæ rei, quid de hoc quisque viderit aut legerit integrum, ac syncerum, spretis vulgi clamoribus, sepositis fulgoribus metallorum ad memoriam reuertatur. Quia verò non omnibus videndi, experiendique sors eadem fuit, illa animum subeant, quæ famosis ab authoribus scripta, nulli vnquam docto legendi, audiendique defuit facultas. Nonne ergò pecuniam peregrinos mores intulisse, & molles diuitias turpi luxu, sæcula prius integerrima fregisse? Nonne ipsas quoque diuitias, auaritiam, & abundantes voluptates, desiderium per luxum, atque libidinem pecundi perdendique omnia inuexisse, & scriptum, & re ipsa sæpe compertum est? Nonne auarum semper egere? Nonne nocens ferrum, ferroque nocentius aurum, sacramque auri famem: Nil non mortalia pectora cogere, pecuniæque aspectu, debilitatos spiritus? Nonne aurum per medios ire satellites, & perrumpere saxa potentius ictu fulmineo; atque hinc pudicitiæ simul, ac vitæ insidias prouenire? Imbre aureo Danaës expugnata virginitas, & vatis Amphiarai Argolici casus probat, auaræque simul coniugis; vna si quidem ruinæ duplicis causa fuit, aurum fatale, quod bene spretum Argiæ Eriphilæ malè optatum, malè partum, illius penates irrupit, scelerumque ingentia semina nouit? Nonne opes falsas, & caducas; neque præstare posse, quod spondeant; neque lenire animi sitim, sed accendere; neque curas fugare, sed arcessere; neque necessitates tollere sed augere; verissimèque & propriè dictum:

Cur-

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Et illud:

Neminem pecunia diuitem facit, immò contrà:
Nulli non maiorem ſui cupidinem incuſſit.

Neque illud minus:

Creſcentem ſequitur cura pecuniam, maiorq; fames.

Atque illud:

Multa petentibus deſunt multa.

Et permultis eos indigere, qui permulta poſſideant; deniq; quicquid ſint, non eſſe perpetuum, nec longæuum quidem, vt quod poſitum ſit in manibus fortunæ, ſine intermiſſione volubilibus ſubiectum caſibus, & ſaltem morte perdendum. Diues enim cùm dormierit nihil ſecum auferet. Aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet: neque id ipſum ſuum nihil, in quem volet transferet, quia in imagine pertranſit homo: ſed & fruſtra conturbatus theſaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. His ac mille ſimilibus circumquaque ſonantibus doctorum vocibus, hominum obſtruxit aures infinita cupiditas, vt iam fruſtra diuitibus huius ſæculi præcipiatur, non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundare ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis. Nam qui volunt diuites fieri harum, ſcilicet, quæ vulgo optantur diuitiarum, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & deſideria multa, & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Non magis hunc audiunt conſultorem, quàm qui ait: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Neque hunc magis quàm ipſius filium dicentem. Qui confidit in diuitiis

ſuis, corruet: neque rurſus his omnibus magis illum, qui ſuper omnes eſt, cuius doctrina cæleſtis, niſi ab inſanis planéque furentibus contemni nequit: qui profectò diuitias & diuitiarum comites voluptates, atque ſollicitudines, ſpinas dixit, ſemen verborum ſalubrium ſuffocantes: dixit hoc, cuius in ore non eſt inuentum mendacium; viua, inquam, hoc dixit veritas. Verumtamen, putas, inuenerit fidem in terra? nullam prorſus, aut raram. Quas igitur ille ſpinas, ſuauitatem vnicam, atque dulcedinem mundus vocat. Et, quod ait quidam, gemmas; & lapides aurum, & inutilem ſummi materiam mali, ſummi omnis materiam boni putant: certatimque omnes, vt ſummum bonum, præ omnibus appetunt. Iámque in vrbium plateis, haud ironicè proclamatur:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm eſt:
Virtus poſt nummos.

Atque illud alterius.

Vende animam lucro, mercare atque exerce ſolers,
Omne latus mundi.

Sic nondum intellectum Dei munus, ſed magnũ Dei pauperies opprobrium, iubet quiduis facere, & pati. Verúmque quotidie cernitur, quod ab alio dictum eſt.

Pars viliſſima rerum.
Certamen mouiſtis opes.

Quis enim, quæſo, non hodie ſceleris inſigni præmio, & occaſione propoſita:

Fas omne abrumpit, Herodorum obtruncat, & auro
Vi potitur.

Pone fidos fratres, pone vnanimes amicos in conſilio, in conuiuio, in chorea, dehinc modicum inter illos, non dicam pomum aureum, ſed pomi fruſtrum

fruſtum iacta, diſcordia his olim armis vti ſolita, gladiis ſeria, iocique frangentur. Sicut autem auro nil ſceleſtiùs quæritur, ſic, vt ad rem redeam, nil mœſtius perditur. Peccatum nempe ingens, animæ iactura contemnitur, proximumque illi famæ damnum ſpernitur, & amiſſum tempus, inter leuia numeratur. Lentè flentur fratres perditi; lentiùs parentes. lentiſſimè coniuges; ſæpe verò lætiſſimè. Solæ opes flentur acriter; veriſſimumque eſt illud;

Ploratur, lachrymis amiſſa pecunia veris.

Sed multa iam diximus, de quo nunquam ſatis, nunquam parum, ſemper minus dicitur; quia pecuniæ ad amorem obſtinatis animis, nil dicendo aliud quæritur, niſi odium, aut contemptus; quicquid vulgatis obſtat erroribus, vel ſimulatum creditur, vel inſanum. *D.* Perdidi pecuniam. *R.* Experrectus es; te diuitem ſomniabas. *D.* Pecunia, quam amabam, periit. *R.* Pecuniæ neque amorem, neque odium, ſed frugalitatis ſtudium, auaritiæque fugam laudo. Vt amare enim, puſilli animi, ſic pati non poſſe aurum, infirmi eſt, parumque ſibi fidentis atque auro ſuccumbere metuentis. Magnus ille eſt, inquit Annæus, qui fictilibus ſic vtitur quēadmodum argento: nec ille minor eſt, qui ſic argento vtitur, quemadmodum fictilibus; vt intelligas, ſeu vitium, ſeu virtutem non in rebus eſſe, ſed in animis: nec amatorem pecuniæ, nec oſorem, ſed abſentis contemptorem, præſentiſque diſpenſatorem egregium, magnum putes. Hanc ſententiam, me dictante, ſcripſit Cicero. Cum amorem enim diuitiarum angusti, paruique animi dixiſſet, adiunxit: Et nihil, inquit, honeſtius magnificentiuſque, quàm pecuniam contemnere, ſi

non habeas; & si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. Vtor iure certa claris testibus. Et ô vtinam mihi, simulque illis omnibus fides esset. Nusquam enim humanum genus tam incredulum, seu tam surdum esset. Inexhaustus labor hominum; quærendique ardor, terrasque, & maria versans probat auaritia; atque amore, cultuque diuitiarum, non modò virtutibus, sed vitæ odium indictum. *D.* Pecuniam magnam amisi. *R.A.* Magnum pondus, & durum, & graue simul custodis officium, vt incipiens dixi. Nempe de dominis, vos custodes imperiosa cupiditas fecit; omnia facere, atque omnia pati iubens; sola vt pecunia cumuletur, ac seruetur. Ita; quæ, in opportunitates, vsusque hominum inuenta erat; in metum, ac sollicitudinem versa est. Timere, & angi, & circumspicere, domorum incendia, furum insidias, & seruorum fugam. neque aliis prodesse, neque sibi, sed exanime tantùm, & inutile aurum incubare, hæ diuitiæ vestræ sunt. *D.* Pecuniam domi dimissam abstulit, nescio quis. *R.A.* Vile, & caducum est, & certè non proprium, quod furto, vel vi eripi potest. *D.* Pecuniam in loculis consignatam non inuenio. *R.* Dicam tibi, non antiquam rem. Fuit nuper apud Italicos nobilis, & egregius quidam vir, possessionum antiquarum diues satis, ditior virtutum, sed pecuniæ non ita, vt cuius non custos, sed dispensator, ac dominus esse diceretur. Erat illi filius primogenitus, fori negotiis apprimè industrius, qui vigili cura, & parsimonia ingenti, magnas opes, multumque auri quæsierat; & erat [mirum visu] in patre sene, iuuenilis largitas, in iuuene filio senilis tenacitas: sæpè illum pater hortabatur, ne suum ingenium fraudaret, ne pietatis obliuisceretur, ac famæ, néue in

ue in comparationem auri & decus, & debitum, & naturalia ſibi iura vileſcerent. Deuique vt ſibimet, & annoſæ matri, & fratribus paruis, & conſanguineis, & amicis, & egentibus prodeſſe aliquando diuitias ſuas vellet. In hos enim vſus, non in cuſtodiam tantùm, ac ſupplicium partas eſſe dicebat: hoc pater; ſed fruſtra, vel ſurdo canitur, vel auaro. Contigit tandem pro rep. filium abeſſe, & cum electis viris ad Romanum Pontificem proficiſci, quo digreſſo, ſtatim pater occaſione arrepta, nouis thalami arculæque clauibus introgreſſus, theſaurum nulli vtile, e latebris eruit, ſeque, & coniugem & filios, familiamque omnem exquiſitiſſimè induit, emit equos ornatiſſimos, vaſa argentea, ſupellectilem ſpecioſam. Vltimo, domum amplam, ſed minimè cultam, nouis auxit ædificiis, & picturis inſignibus adornauit, muniuitque rebus omnibus, quas liberalis, & lauta, & abundans vita exigit: multa præter ea pauperibus dedit. Sacculos verò in quibus aurum illud filij fuerat, arena, lapilliſque flumineis plenos obſtructoſque, & obſerata omnia, quo quæ prius in ſtatu fuerant, admiſit. Quæ cuncta breuiſſimo tempore geſta ſunt, quòd & voluntas egregij ſenis, & pecunia prompta eſſet. Redeunti de hinc filio, fratres obuij fuere. Quorum ille oc curſu hæſit, indumenta, atque habitum miratus, qualem antea non vidiſſet, quæſiuitque cuius eſſent equi, vnde illæ veſtes, læti, atque omnium ignari, ſimplicitate puerili, domini patris eſſe, multoſque alios domi in ſtabulo ſubſtitiſſe dixerunt: vtrumque etiam parentem, multiplici, ac regio eſſe veſtitu. Magis ille, magiſq. ſingula mirari Inde vbi paternæ domus limen attigit, vix parentes, vixque ipſos parietes recognoſcens, nec

Digitized by Google

admiratione iam ſimplici, ſed ſtupore plenus, atque extaſi, thalamum, atque arculam feſtinus adiit, vbi cum exterius nil mutatum cerneret, parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarũ præſentia, ac feſtinatio amplius non ſinebant, raptim arculam aperuit, ſacculiſque conſpectis ſolito more turgentibus, atque obſtruſis, iam ſecurus abiit. mox negocio publico expedito, domum rediẽs in thalamo ſe incluſit, arculam aperuit, ſacculoſque introſpexit, aurumque in arenam verſum reperiens exclamauit. Accurrit pater, & quid, inquit rei eſt fili, quid quereris, aut quid fles? Amiſi inquit ille, pecuniam, quã multis quæſitã vigiliis, multiſque laboribus, in his ſaceulis dimiſerã, ſpoliatus tua ſum in domo, pater. Ad hęc genitor: quo modo, ait, ſpoliatus es, non ne ſacculos omnes plenos video? Ille autem gemens: Arena, inquit, pater, non pecunia eſt. Simul hæc dicens, apertos patri ſaccvlos oſtentabat. Tum ſenex, fronte nihil mota: Quid hinc refert, fili, apud te arena, an pecunia pleni ſint? Memorabile dictum, præclaraque ſententia: ſiquidem apud multos ocioſa pecunia eſt; nilque agit aliud, niſi quòd locum occupat, atque animum; apud plures malè, atque improbè operoſa: apud paucos demum fructuoſa eſt. *D.* Amiſi pecuniam, quam amabam. *R.* Turpi amore relaxatus es. Nam amor pecuniæ, auaritia eſt. Minus hanc amabis, minus hanc optabis. Nam & illud Satyricum experimento cognitum; quòd minus hãc optat, qui non habet. Optanda autem amiſſio eſt magni, & boni, cui inſeparabiliter malum maius adiunctum ſit. *D.* Amiſi dulce vitæ præſidium. *R.* Quid ſcis an amarum potiùs excidium? Plures multò propter opes, quàm propter inopiam periere.

De Vadimonio DIALOG. XIV.

Ante oculos damnum est, si fias sponsor amici,
Pro magno reputes, so nerit ille, lucro.

DOL.

VAdimonio exagitor. *R.* Amissam modò pecuniam querebare; iam proiectam quereris. Nonne, vltrò te obligans, pecuniam proiecisti? Vulgaris insania plurimorum, qua perfacilè, & pecuniam perdideris, & amicum. *D.* Pro altero fidem obstrinxi meam. *R. A.* Pro te ipso eam solues; & nil debere, ac sine compedibus agere, quàm iucundum sit, tuo disces incommodo. *D.* Vadem pro amico dedi me. *R. A.* Da post hac amicis egentibus aurum, argentum, vinum, oleum, frumẽtum, vestes, domos, prædia, consilium, solatium; cum amicis demum omnia partire: vnam tibi, habe, nulliqúe vnquam tuam dederis libertatem. *D.* Promisi pro altero: iam soluendi dies adest. *R.* An tu affuturam ignorabas? an te victurum non sperabas? an non hæredem saltem tuum cogitabas, quẽ spontaneis vinculis inuolueres? Bene autem habet quod in caput errantis, pœna redũdat erroris. Sentio autem, dilatio te fefellit. Medis promissionis inter, ac solutionis diem spatia, vana mente metimini: quæ, vt reliqua tempora, longa videntur, dum spectes; dum præteriere breuissima. Volant enim horæ, dies, noctes, hebdomadæ, menses, anni, lustra, secula, & quæ distantissima iudicantur, in foribus sunt. Itaque, quid in paucorum interstitio mensium nunc stupetis, si aperti essent oculi, clarè quidem multis in sæculis videretis. Sed vos, quasi tempus desiderio vestro pareat, non naturæ suæ; non venturum vo-

bis terminum, nec ituros dies fingitis; atque hac ſpe, velut oculis clauſis, præcipitium præterueƈti, verbo placidi vobis eſſe videmini; & vrbani pro alio promittentes; quaſi non verba hęc, & promiſſa clandeſtina, mox in publicum eruptura tumultuſque rerum maximos allatura ſint. *D.* Deſpondi pro amico. *R.* Amicorum indigentiis, ſcis præſenti, ſi quod adeſt, remedio ſuccurrendum. Non te illaquees, atque in craſtinum nil promittas; quod non dicerem ſi ſuccurri aliter, quàm promittendo non poſſet. Nũc quid attinet promittere; quod, ſi implere non poſſis, ſtultè facias, at ſi poſſis, ſuperuacuè. Sed vos rerum auariſſimi eſtis, & prodigi promiſſorum; quaſi verò res ipſas, promiſſa illa non exigant. Quod ſi dicas, defuiſſe in tempore ferendę opis facultatem, fuiſſe autem de futuro ſpẽ, qua poſtmodum deſtitutus ſis: Nondum ergo didiceras, vt fallaciſſima rerum omnium ſpes eſt? Nihil inuenias, quod tam crebrò vos fallat. Nihil eſt tamen, cui tam cupidè credatis; tam ſubdola, & tã blanda eſt: ita ſe dulciter, ac latenter inſinuat; ſic inuita diuellitur. *D.* Vadimonio me addixi. *R.* Credo oblitus illud Thaletis Mileſij celebre documẽtum: Vadimonio adeſſe noxam: & quid de hoc ille vir ſapiens dixerit, quod memoraſſe non inutile crediderim, quodque in latinum verſum ab Auſonio ad hunc modum ſonat:

Sponde, inquit, noxa præſtò tibi eſt.

Per mille poſſem currere exempla, vt probem prædes, vadeſque pœnitudinis reos; ſed nolo nominatim quemquam dicere. Sibi quiſque verum dicat, & ſecum puret, ſpondere quanto damno fuerit, & malo. *D.* Memet ipſum ſponte obligans, erraui. *R. A.* Error hic, purgatorio igne, poſt obi-

obitum, non egebit: vbi admissus est, purgabitur; de illorum enim genere est quę suum supplicium secum ferunt. *D.* Promissione me obstrinxi. *R.* Solutione te libera: & quem lingua vinclis innexuit, manus soluat; proderit vinctum fuisse, cum euaseris; laqueos semper horrebis.

De Temporis amissione. DIAL. XV.

Res damnosa malis tempus consumere rebus,
Expendas melius, quod tibi nunc superest.

DOL.

TEmporis amissionem fleo. *R.* Esset hęc eò iustior, quàm superior querela quò leuior est pecuniæ iactura, quã tẽporis; quod, nec necessaria ad bene viuendum est pecunia, & amissa, restaurari potest. Tempus & necessarium, & prorsus irreparabile est; nisi quia nolenti pecunia, volenti autẽ tẽpus eripitur: quanuis illud fatear; grauiora damna esse, quæ culpa patientis exaggerat. Iustam tamen querelæ causam nego, vbi qui patitur, volens patitur. *D.* Nolens ego tempus amitto. *R.* Quis nolentẽ cogit, nisi cupiditas occupationũ mater? Solũ hoc vnum vitium, ait Comicus affert senectus hominibus. Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est. Senes hic quidẽ notat: omnes verò iam senes in hac attentione facti sunt: omnẽ ætatẽ, omnẽ statũ, omnẽ sexum inualit auaritia, Hæc tẽpus miseris, & respectũ vitæ breuis hominibus eripit. In hanc vnam rem solliciti, æuum omne consumitis; vestri, & vestrarũ penè iã immemores voluptatum; quæ pestis; si nolentes inuaderet posset, & nolenti tẽpus eripi, & iusta esset, superpretiosissimæ rei amissione, querimonia. *D.* Non mihi cupiditas tempus extorquet, sed necessitas. *R.* Quænam, quæso necessitas est ista, quæ tibi præ-

ripiat,quod vnum ex omnib.tuum eſt?Ita dico,diuitias,honores,potentiam,clientelas, imperia, & quæ ſunt eiuſmodi, ſuo iure dat, atque eripit fortuna,tempus inuito non eripitur,ſed ipſum per ſe ſenſim defluit,non vtenti;paulatimque conſumitur. Nec ante perpenditis , quàm conſumptum eſt;querelæ ſonant ſeræ,& inutiles. Fletur temporis amiſſio,ſed ſiletur culpa. *D.* Me neceſſitas ſola cogit tempus amittere. *R.A.* Quæro iterum,quænam hæc tam violenta neceſſitas? niſi fortè dominorum negociis implicitus,tua negligis:quaſi verò non ad hæc te ſola cupiditas,& inexplebilis lucri ſpes impellat.Pone cupiditates proprias,dominorum cupiditatibus non parebis. Sed hoc virus immedicabile venis infuſum,& pererrans viſcera, ſenſum hebetat. Et non ſolum tempus, ſed libertatem , vitamque ipſam non ſentientibus eripit. Quod ſi fortè, nec tuis, nec alienis cupiditatibus, ſed curis honeſtioribus, tuæ Reipub. tempus impenditur, non hæc temporis amiſſio, ſed laudabiliseſt impenſa;rem caram rei omnium cariſſimæ, quæ in terris ſunt, largitus , & viri boni,& ciuis egregij functus officio es:quanuis non ignorem homines, quicquid, præter auaritiæ ſtudium agitur, vulgò tempus perditum vocare , cum id demum maximè , vereque ſit perditum , quod illi ſtudio tribuitur. Ecquid ſcimus, an tu quoque populariter perditum tempus voces ? quod ſi crederem, omiſſa incurabilis morbi cura, non iam tempus, ſed te ipſum malè perditum faterer. Nam ſi tempus[quod maluerim]Deo tuo,non dicam, donas, ſe reſtituis;quod ſine vera non geritur pietate;ingens,atque inæſtimabile lucrum ſcito. Pro paruo enim temporis impendio;æternitatem quæris. Quis vnquam mercator permutatione tam proſpe-

ſpera vſus eſt? *D*. Prorſus alia mihi perdendi temporis cauſa eſt. *R*. Non intelligo, quam tu mihi cauſam dicas. Nam ſi propter iram, propter mœſtitiã, propter amorem, ſeu aliam animi paſſionem cogi credis; falleris. Omnium eadem eſt ratio, quam aduaritiæ diximus; omnes voluntariæ: nulla eſt violenta: quod & ſano patet intellectui, & à Cicerone multis in locis diſputatum, & creberrimè repetitum eſt. Si nil horum eſt in cauſa; quid aliud eſt, quàm torpor, & ignauia? Sic ad id reuertimur, quod ait Seneca: Turpiſſima eſt iactura, quæ per negligentiam venit. *D*. Vt amittam tempus, mœſta neceſſitas me cogit. *R*. Nondum capio quid rei ſit. Nam ſi te hoſtis in vinculis habeat, ſi mors inſtet, poſſunt [fateor] actus bonos impedire, ſed nõ pios, ſanctoſque cogitatus; qui maximè in eo ſtatu eminent, atque effulgent. Quibus enim curis tempus certè non perditur; neſcio an alibi vſquam minus. Quæ profectò & in dolium Reguli, & in taurum Phalaridis introire poſſunt, & in crucem Theodori Cyrenenſis aſcendere. Sic quocunque te verteris, in te vnum amiſſi temporis culpa reflectitur. At vos, ex more, naturam accuſantes, quæ volubile tempus fecit; cum hic non eſſet æternitas, in omnibus voſmetipſos abſoluitis, cum rei omnium ſoli ſitis. Omne enim ferè tempus perditis, immò proiicitis, & quaſi rem vilem, abiectamque contemnitis: quòd vtinam in virtute ſaltem, aut gloria poneretis, non in ſumma ſemper infamia, inexpiabilique dedecore: quanquam verè quicquid non in eos vſus vertitur, in quos datum eſt, perditum dici poſſit. Ad hoc ſanè naſci hominem, ad hoc enim tempus dari conſtat, vt creatorem ſuum colat, amet, cogitet; quicquid hinc excidit, perditur haud dubiè. Videte igitur

Digitized by Google

quantum perditi temporis, quantumque non perditi.

De Aduerso ludo taxillorum. DIAL. XVI.

Alea si rapuit nummos, & labile tempus,
Fac reuocet cupidas alea nulla manus.

DOL.

TAxillorum in ludo perdidi. R. Nónne tibi dixeram, dum vinceres, fœnus id esse, non lucrum. D. Ludo exhaustus sum. R. Hic est ludo illimis, qui Medicis, perexiguo ingesto, plurimum exhaurire. Crede autem mihi, nũc potiùs gaudendum, quàm dum falso gaudio exultabas. Melior est acris castigatio, quàm blanda fallacia. Illud te lucellum ad ludi voraginem vocabat hoc te damnum inde retrahet. Satius est turpi freno rectum iter agere, quàm habenis aureis præceps in deuium agi. D. Amisi in ludo taxillorum. R. Vicisti in ludo morum, si quid egeris, profundiùs attendisti: alioqui morbo insanabili frustra remedia cogerentur, si ab hoc baratro, nec te damnum reuocat, nec pudor: vbi rebus nil proficitur, nequicquam verbis aggrediare.

De Sponsa alteri adiudicata. DIAL. XVII.

Esto animo forti, tua si tibi sponsa negata est;
Nam, qua te cruciet, semper habere potes.

DOL.

SPonsam mihi sententia iudicialis eripuit. R. Aut aliis fraus; aliis vis aperta. DOL. Iudiciali sententia sponsam amisi. R. A. Quidam dolis, ferro alij, quidam [quod fœdissimum genus] auro ipsas coniuges amisere. Nihil propriũ est homini; hinc furta, & insidiæ, hinc rapinæ, hinc preces, hinc pretia, hiuc vltima rerum mors: per hanc

hanc rotam temporalium bonorum dominia voluuntur: quodque eſt vnius, fit alterius, mox ad alios tranſiturum: quod ſi in rebus vtilibus ferendum, in damnoſis, ac grauibus plaudendum eſt. Quid miri autem volui humana? homo ipſe voluitur, & non ſtat: ſed, vt ſcriptum eſt, quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Tu ſponſam quereris amiſiſſe: qui fugiendo, & in horas decreſcendo, aſſiduè te amittis. *D.* Sponſam in iudicio amiſi. *R.A.* In campo alij: tutiùs eſt iure congredi quàm bello; legibus decertare, quàm gladiis: legiſti apud Vergilium, inter illos Lauinię competitores, quanta lis, & quis belli finis? Victorem ſpõſa ſequitur, victum mors, tibi ſponſa perdita ſalua eſt vita. *DOL.* Iudex me priuauit ſponſa. *R.A.* Adulter, aut raptor forſitan te priuaſſet. Leuiùs eſt ſponſam amiſiſſe, quàm coniugem. In illa enim ſpes perditur, in hac, res. Minor eſt autem ſperatæ, quàm poſſeſſæ rei; ſiue vt aliter idem, leuior ſpei iactura, quàm rei. *D.* Amiſi ſponſam in iudicio. *R.A.* Non amiſiſti; ſed tuam non eſſe didiciſti. *DOL.* Amiſi ſponſam. *R.A.* Qui amittit coniugem, multiplici ægritudine liberatur; at qui ſponſam, præſeruatur: vtrumque bonum, ſed ſecundum melius. Quid ni autem ſit melius nullum pati vulnus, quàm inflicto vulneri remedium inueniſſe? ſed vos animorum impulſu [vt Satyricus ait] & magna, cœcaque cupidine ducti, coniugium optatis, quod adepti, perpetuis tædiis, & immortalibus agitetis querimoniis, & tum facti pœniteat, quum non factum eſſe, non poteſt, quumque inefficax pœnitentia, & inanis eſt. *DOL.* Sponſam, & ſpem prolis amiſi. *R.A.* Noli lamenta miſcere. Illa enim pars eſt altera præcipi-

Digitized by Google

tis mortalium voti. Sic enim ait: Coniugium opta tis partumque vxoris. At non semper placitura, sed profutura dant superi. Tenes apud Apuleium Medaurensem, vt latronum lapsa in manus misel- la illa virguncula, vnam triuij in partem, vbi peri- culi plurimum, loro flectit eum, cui insederat, asel lum; ille in aduersum nititur, quia securum iter e- rat, & incautam puellam in sua damna tendẽtem, tacitus arguit, quibus ita luctantibus, latrones, quos euasisse videbantur, interueniunt, à quibus in captiuitatis miserias virgo, in suam perniciem studiosa retrahitur? Haud absimilis inter diuinam prouidentiam, & humanam stultitiam de itinere vitæ huius est quæstio. Illa futuri præscia, eò vos a- git, vbi dulcia; & secura sunt omnia. Hęc obnititur cæca quidem, & miseriis suis fauens. Inter moras sæpè, quæ vitari poterant, obsequendo, & crede n- do, inopina vos mala corripiunt. *D.* Succubui in iudicio, & amisi sponsam. *R.* Dignus es vicisse. Nam duobus de vna muliere certantibus, qui mulie- rem habet, is perdidit: qui vicit, is est victus, qui vincitur, is est victor, & liber.

De Vxoris amissione. DIAL. XVIII.

Vtile Consilium Paulus dedit, excidit vxor,
Non quæras aliam, sic bene liber eris.

DOL.

VXorem heu perdidi. *R. A.* O præposterum ingenium, stupendumque hominem, qui vxoris in funere lugeat, saltet in nuptiis. *D.* Vxorem perdidi. *R.* O demens; hymenæum cane. Nunc est tẽpus, coronatũ, vinctũ vidimus, dignio-

ribus

tibus iam sertis accingere. Magno prælio vicisti, & longa obsidione liberatus es. *D.* Vxorem perdidi. *R.* Sic dicis perdidi, quasi qui febrem perdidit, aut scabiem. Interdum lucri species est perdere. *D.* Vxorem perdidi. *R.* Nunquam tibi fortassis opimiorem quæstum vna lux attulit. Quantis compedibus elapsus es, quanto naufragio enatasti! *D.* Sed vxorem bonam perdidi. *R.* Solent id quidem omnes dicere, & qui contrarium sciunt. Ego autem, etsi bona vxor, vel omnino mulier bona rarum, mirumq. animal sit in terris; vitandæ tamen altercationis causa permiserim vxorem tibi, qualem dicis, amissam. Neque ideò respondebo, quod olim, dum hæc eadem quæstio ageretur, apud Senecam, respondi: Posse te aliam bonam; vel si feceras, facere; vel si inueneras, inuenire. Muto sententiam. Nolo te sæpiùs rem periculosissimam retentare; quòd, etsi semel bene cesserit, stultè repetitur. Citiùs centum sui similes mulier mala, quàm vnam bonam reperiet. Quamobrem, qui malam habuit, similem timeat. At qui bonam, similem ne speret: sed vterque pariter, ille aduersitatem cumulare, hic prosperitatem suam deformare caueat. Sic in omnem casum, secundo coniugio abstinendum. Tu nunc ergò: si, vt ais, bonam coniugem amisisti, præterito potiùs gratulare, quàm futuri spem concipias: neque, quòd puppe integra littus attigeris, crebrò nauiculam ventis credas. *D.* Coniugij vinculum, quo tenebar, mors dissoluit. *R.* Nolite rursus innectere: cogita, quam optabilis, quanque incomparabilis sit libertas, & consilium Ciceronis amplectere: Qui vxorem viuacissimam, & aduersus quam, frustra mortis auxilium, expectandum esset; dum repudio dimisisset; hortantibus amicis, vt alium duceret; Non posse simul se-

vxori & ſapientiæ ſtudio dare operam, reſpondit. *D.* Vxorem bonam perdidi. *R.* Quid ſi hoc etiam non iactura ſed lucrum, & magni fuga periculi eſt? Vt enim ſit bonam reperire, conſtantem vbi quærimus? Notum illud ſummi vatis;

Varium, & mutabile ſemper,
Fœmina.

D. Vxorem bonam, ac iuuenili æuo floridam amiſi. *R.* Parum ne igitur noti fœminei mores ſunt? Quàm multas pudiciſſimas adoleſcentulas, impudicas, ac laſciuas anus vidimus. Ardor nempe libidinis, quoties vetulæ oſſibus incubuit, quaſi ignis in ligno arido violentiùs æſtuat. Vel inſtantem ergò vitæ mutationem, vel vt inde periculum non eſſet, venturę vtique ſenectutis pondus, ac faſtidiũ declinaſti. Graue iuuenibus coniugij iugum, ſenibus graniſſimum, durum, importabile. *D.* Amiſi iuuenem vxorem. *R.* Seu proles ex coniugio quæritur, ſeu voluptas; quorum alterum mariti eſt, alterum adulteri: ad vtrum libet aptior iuuentus. Siue his autem ab vxore perceptis, ſiue eorum altero, eò illam peruenire optabas, vbi inhabilis ad vtrunque eſſet; ſiue ad hæc naturâ inhabilem, ſenio fieri poſſe habilem ſperabas; quid, niſi votam ſuperuacuum, ſpeſ inſulſa eſt? *D.* Amiſſa dulci coniuge, ſolus ſum. *R.* Inuidioſa verò ſolitudo eſt, malis caruiſſe comitibus. Vacuo nihil eſt mollius cubili nihil durius occupato; animis dulces ſomnos, & vigilias honeſtas amantibus, honeſtumque aliquid, altumque verſantibus. Nil egregiis cœptis infeſtius muliebri conſortio. Nec me fugit, quod aduerſus hæc dici ſolet ab his, quos miſeriæ delectent ſuæ; matrimoniorum, inquiunt, expertes; matrimonia condemnant. Et, vt eſt in prouerbio

bro vulgari; Vxorem verberat, qui non habet. Egò contrà, nullos de coniugio queri ſolitos audiui, niſi qui ſareinam coniugij pertuliſſent. *D.* Coniugem amiſi optimam. *R.* Et quæ optimæ, quæque virorum amantiſſimæ videntur, zelo ac ſuſpicionibus aliquantò cæteris acriùs inardeſcunt, quo incendio conflagrare pacem domeſticam, eſt neceſſe. Quorſum igitur querelæ? Perdidiſti vxorem, inueniſti libertatem, cælibatum, pacem, ſomnum, requiem. Iam tranquillam ſine litigio noctem ages. *D.* ſine vxore ſum. *R.* Et ſine aduerſario iam tui, rerumque dominus tuarum eſſe incipis. Ante lucem lectulo matutinus domo egrèdi, veſpertinus regredi, ſolus, aut cum quibus voles, totos dies agere, nullo rationum exactore, permitteris. *D.* Vxorem perdidi. *R.* Perdita dudum, ac repudiata requies in cubiculum reuocanda erit. Illa tibi vxore qualibet vtilior comes. *D.* Vxorem bonam, ac decoram perdidi. *R.* Stultè ſt, compedes ſuas, quanuis aureas, amare.

De Importuna vxore. DIAL XIX.

Eſt mala crux, coninx mala, crux tamen illa ferenda eſt,
Quâ, nemo, niſi mors, te releuare poteſt.

DOL.

VXorem patior moleſtam. *R. A.* Feliciùs amiſiſſes. Atquimodò perditam quereba-re. *D.* Vxorem patior inquietam. *R.* Primo labori venia forſan, aut miſeratio, ſecundo non niſi odium debetur, & quem vna vxor non caſtigat dignus eſt pluribus. *D.* Inſeſtam patior vxorem. *R. A.* In aliis vtcunque fortunam culpes, in vxore autem, præſertim altera, non alium quàm te ipſum hoc tibi malum tu feciſti. *D.* V-

Digitized by Google

xorem, patior procacem. *R.* Vdas ſuccende paleas, tegulas frange, de reliquo prouiſum tibi eſt; ita verò cumulatæ, quæ te domo pellant, aderunt fumus, ſtillicidium, atque vxor. *D.* Perfidam patior vxorem. *R.* Iam periculo res non vacat. Vxor Agamemnonem, vxor Africanum morti dedit: vt Amphiaraum, vt Deiphobum, vt Sanſonem ſileam, alioſque, quos numerare longum eſt. Illi quidem prorſus innumerabiles, quos vxores nec mori cogunt, nec viuere patiuntur. *D.* Mala mihi notiſſima explicas; remedium quæro. *R.* Erunt, qui ſuadeant, vt caſtiges & prauos mores ad rectum reuoces; totum te huic vni negocio impendas. Ego autem quid? caſtigandam vxorem, ſi caſtigando proficias, non nego: ſi id fruſtrà eſt, ſola reſtat patientia: hanc amare; quidque inuitus faceres, volens fac. Eſt Varronis Satyra, Menippeam vocant, de officio mariti. Ibi de hac re illius docti viri conſilium breue, ſed efficax his verbis expreſſum leges:

Vitium vxoris aut tollendum, aut ſerendum eſt.

Hic tollendum ponit pro, Corrigendum, & dicti ratio breuis quoque, ſed elegans, hæc affertur.

Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præſtat, qui fert, ſi ſe meliorem facit.

Quod dictum ſcriptores alij ſic interpretati ſunt: eiuſmodi vitium vxoris, ſi corrigi non poſſit, ferendum eſſe, quod fieri à viro ſalua poſſit honeſtate; quòd vitia nempe, flagitiis leuiora ſint: eamque, non aliam ſententiam fuiſſe Varronis. *D.* Procax, & moroſa eſt vxor. *R.* Fer mores, ſi immutari nequeunt, & qualiter foris viuas, domi diſce cum Socrate: & ſi ille duas ſimul pertulit, alij plures, vni tu ne ſuccumbas ſarcinæ? *D.* Moleſtam vxorem habeo. *R.* Cui verò non poſſit vxor mole-

moleſta contingere, niſi qui ſe nuptiis conſtanter abſtineat; cum & Adriano principi, & quo nil altius, nil mitius Auguſto, Sabina illi, huic Scribonia, vtraque coniunx dura, & peruerſa moribúſque aſperis, digna repudio. Et Catoni Cenſorio tam rigidi, támque inuicti viro animi, cum Paula quædam violenta vxor, ac ſuperba contigerit; quod mireris humili etiã orta progenie, ne quis hominum ſperet ignobilitate, vel inopia, vel omnino aliter, quàm perpetuo cælibatu, cõiugij ſubterfugiſſe moleſtias: ſed quas fuga non euaſerit, patientia perferendas ſciat: nec luctando, nec calcitando ſe torqueat, ac iugum ſponte ſuſceptum iactabundus exaſperet. *D.* Importunam prorſus, & indomitam fero vxorem. *R.* Bene ais, ferendum eſt enim quod deponi nequit, etſi premat. *D.* Moleſtiſſimam habeo vxorem. *R.* Habes vnde patientiæ laudem quæras, vnde diſcas requiem optare: vnde peregrinari ames: reditúmque oderis: vbi vocem exerceas, ac bacillum.

De Raptu coniugis. DIAL. XX.

Aufugit coniunx, gaude, tibi lerna malorum.
Fugit, nam talis nulla fidelis erat.

DOL.

VXor mihi præripitur. *RA.* Violentum omne moleſtum patienti, fateor. At res ipſa, ſi per te illam æſtimes, quàm quæſo, tantæ moleſtiæ cauſam habet? Cum profecto, ſi importuna eſt vxor, eius amiſſio magni oneris ſit leuamen. *DOL.* Rapta eſt coniunx. *RA.* Si incommodum corporis curanti, præmium debetur, quid non leuanti animi languores, ac moleſtias debeatur? Si quis tibi medicus tertianam febrem

Digitized by Google

abstuliſſet,& gratiam illi haberes,& pretium dares:quid nunc facias continuam auferenti? *Dol.* Rapta eſt vxor. *R.* Neſcis quid raptori debeas:cura ingens,indeciſamque litigium,vnà cum coniuge fortitan,& graue periculum tuę domus limen exceſſerit. Multi perierunt,qui vixiſſent,ſi vel raptu,vel aliter coniugibus caruiſſent. Inter vitæ mala,nihil peius,quàm inteſtina diſcrimina. *D.* Rapta vxor abiit. *A.* Si coacta iuit,ignoſcito:at ſi volens , vno actu duplex tibi quæritur vindicta. Nam & adultera ſuum ad raptorem abiit: & ille tum virus ſuam tranſtulit in domum. Qualem enim mœcho ſperet quæ talis fuerit marito? *Dol.* Vxor cum raptore libens abiit. *R.* Sine paululum. Alterii quidem alterius faſtidium non longa dies attulerit. Si ante flagitium cogitarent homines, non eo vſque præcipites ad peccandum eſſent. Nunc feruidos appetitus ſera damnat pœnitentia. Nil niſi poſt factum cernitis:a tergo oculos habetis:cœca frons eſt. *I.* Rapta eſt vxor mihi. *R.* Hoc genus iniuriæ,nec reges euadere potuere:& Siphaci Maſſiniſſa, & Philippo Herodes ſuam abſtulit. *I.* Rapta eſt mihi coniunx. *R.* Quod ſemel tibi,bis accidit Menelao.

De Vxore impudica. DIAL. XXI.

Furgit adulterium petulantis coniugis: aufer:
Durum diſcordes eſt habitare domos.

DOL.

IMpudica vxor domi eſt mihi. *RAT.* Mallem rapta eſſet aut etiam importuna, moribúſque aſperis potiùs,quàm laſciuis ac turpibus. Ferenda tamen omnia ingenti niſu,ingentique animo , & rerum mortalium contemptore : innume-

merabiles sunt hominum miseriæ, quibus omnibus vna virtus obiicitur. *D.* Impudica mihi est vxor. *R.* Pudicitia insignis imperiosas efficit matronas. Nihil metuit, quæ sibi nihil est conscia. Huic malo igitur hoc saltem boni inest: esse iam molesta minus incipiet, minúsque insolens. Læsa enim conscientia, fœmineum premit animi tumorem, & sæpè obsequentior in reliquis viro est; quæ se meminit impudicam. *D.* Lasciua est vxor. *R.* Non mirandum, si formosa: non curandum, si deformis. *D. & L.* Vxor impudica est. *R. A.* Pulchra dum limen vxor subit, subire debet animum illud Satyrici:

Rara est ad. ô concordia formæ,
Atque pudicitia.

Nam si turpis insaniat propè gaudendum est causam adesse diuortij. *D. & L.* Adultera vxor est. *R. A.* Adulterium sæpe quidem æquè ardentius expeti coniugij, sæpe vnum alterius adulterij pœna est, eoque iustior, si multorum. Cogita an tu vnquam aliis feceris, vnde hoc tibi fieri ab alio nunc dignum sit. Iniusta enim atque impudens est querela pati quod feceris, indignantis. Et ab alio expectari alteri quod feceris, lex moralis iubet. Et facere aliis, quod tibi ab aliis fieri velis, sanè adeò digna est, vt illud profani etiam, cogente sententiæ grauitate, atque æquitate, laudauerint. Sed mortalis petulantiæ licentia, legum salubrium abrogatrix, omne fas, nefásque confundit. Itaque passim adulteri occursant, qui cum thalamos vicinorum, coniugiáque fœdauerint; suas interim coniuges, vel in publico cerni nolint: &, si quis in illas oculum defiexit insaniant. Sic seuerus aliis, sic indulgens sibi, sic iniquus rerum arbiter quisque est. *D. & L.* Coniugalis mi-

hi fides frangitur. *R.* Vide ne tu hanc aliis, non maxitis tantùm, ſed vxori tuæ fregeris. Nam ſunt, qui ab vxore exigant, quod non præſtant, qui laſciuiã ſuam titulo vrbanitatis excuſent; alienam, vt grauiſſimum ſcelus, ſeueriſſimè punientes: qui cuncta ſibi cùm permiſeriat, cuncta aliis negent, Iniquiſſimi iudices, qui te pudicitia iudicent: impudici impunè paſſim agunt omnia: & ceu ſoluti legibus, vaga libidine rapiuntur. Vxor oculum parumper inflexerit adulterij rea fit; quaſi verò domini, non mariti ipſi quidem; illæ autem non vxores; diuinæ, atque humanæ domus ſociæ; ſed captæ ex hoſtibus, aut emptæ pretio ſint ancillæ. Cũ etſi obſequi pluſculum, fidei nihil plus tua tibi coniunx debeat, quàm tu ſibi. Par debitum, æquus amor, mutua coniugij fides eſt. Non excuſo vxores; viros arguo, primámque illis culpæ partem tribuo. Perſæpè enim vxori dux atque exemplum laſciuiæ vir fuit; & inde mali proceſſit initium, vnde remedium debebatur: quamuis autem pudor fœminæ proprius, viro certè prudentia, atque conſtantia ſua eſſe debet. Itaque omnis in viro, quàm in mulicre dementia, & animi leuitas eò eſt fœdior, quò viro debita magis eſt grauitas. *D.* Coniugis adulterio mœſtus ſum. *R.* Vſitatus dolor, vetus iniuria, nec minus crebra: vix crebrior cõiugij quàm adulterij vſus eſt. Denique hoc eſt, quod [vt ait quidam] nec permitti, nec prohiberi poteſt; quia ſcilicet alterum honeſtas, libido alterum fieri vetat. Tu ne tibi ergò fœminam vnam tuam totam, atque integram voluiſſes, quod nec ferociſſimis tyrannorum nec regum maximis potuit, tua ætate, contingere, nec priore potuerat? Mitto recentia, ne quos fortè præſentium offendam. Tutius eſt Herculem

ferire,

Digitized by Google

ferire, quàm villicũ. Nec verò cuncta veterum attingã. Formidatissimorum summorumq; hominũ famæ parcam: nosti autẽ; hisque vel in silentio gemitum tuum frena; alioqui vrbem lustra; scrutare viciniam; dextra lævaque aderunt, qui vel neglectum genium, calcatamque thori fidem lugeant, vel ignari soli, vulgò noti decoris rideantur. Crebriora illa quidem nunquam non auribus modò sed oculis, quocunque terrarum perrexeris, defutura. At maioribus, maior inest consolatio. Reges cogita quos vidisti ac terrarum dominos: dehinc scriptis, fameque cognitos recordare. Respice & Arthuri fabulam, & historias reliquorum. In mentem redeat Olympias Philippi: Cleopatra Ptolomæi: Agamemnonis Clitemnestra: Menelai Helena: Phaëdra Minois: Phedra Thesei. Neve ipsam vrbem Romam olim quoque, dum quoddam quasi pudicitiæ templum esset, mali huius expertem credas, redeat ad memoriam Metellæ vxor Syllæ illius, qui, si eius nosset adulteria non tantùm Romæ, perque omnem Italiam vulgata, sed quæ Athenis etiam, per Græciam cantabantur, minimè [vt arbitror] felicis nomen, sibi prorsus indebitum, vsurpasset. Post hanc Iulia Agrippæ, quàm hinc à flagitio viri virtus, hinc maiestas patris abstersuisse debuerat: simulque huius filia, & nomine, & lasciuia matri par: harumque seu vitæ, seu fortunæ vestigiis hærens Iulia Seueri, non sat pudicitiæ faustum nomen. Quid Domitiani coniugem Domitiam? Quid Herculanillam Claudij: seu quando hic adulterarum fortunatus coniugum princeps fuit: eiusdem Messalinam, summum imperij probrum, loquar: quæ secordem virum, ac Cæsareum desertens cubile, noctu lupanaria circuibat illa faciens

quæ referre pudor prohibet. Quid has ego? Quidve alias ſtringam ? Seu quis fornix Auguſtis meretricibus non anguſtus ſit? quarum commemoratio, fateor, nec honeſta eſt, nec vlla ex parte adulterii crimen leuat, quin potiùs grauat. Habet tamen haud ſpernendam conſolationis efficaciã, ſimilitudo conſpecta miſeriæ, ac paritas ærumnarum: non quod alieno quiſquam, niſi maleuolus delectetur malo : ſed quòd humilioris fortunæ hominem indignanter pati, quæ toties mundi dominos paſſos nouit, vel non ferenda mollicies, vel ſuperbia videatur. Toleranda cuique ſua fors ; illa æquiùs, quam communem paruis conſtat ac maximis, inuidioſiſſimiſque mortalium. Proinde non hominibus tantùm nuptas, ſed Deo etiam diſpenſatas, in hæc flagitia labi ſolitas, vides; ac [proh pudor] nec tanti ſponſi reuerentia, infelicem præcipitémque animam frenat. Cui autem parcet effrenis, ac rabida libido, quæ nec cœlo parcit, nec cœleſtem metuit vindictam? ſeu quibus abſtineat, quæ nec Deo ſacris corporibus abſtinendum cenſet? Nec verò tantùm hęc ætate monſtra hæc tam fœda libidinum cernuntur; quãuis nulla vnquam, recto iudicio, fœdiora eſſe potuerint; læſiq; maioribus irã merita: ſed æuo illo, quo ita prodigium ſcelus erat, vt nunc virtus viſa equidem, ac impunita noſcũtur. Virgines ipſæ Veſtales, quarum exactiſſimæ caſtitati Tribunitiam, ac Cenſoriam poteſtatem ceſſiſſe non puduit; quas ſuorum triumphantium Curribus inſediſſe, ne à quoquã fortè triumphus impediretur: quas poſtremò noxios, caſu obuios, à ſupplicio retraxiſſe, legúmque, & capitalis ſententiæ vim frégiſſe, ſola virginitatis maieſtate comperimus : quarum præterea, ex diuerſo, non fa-

facinus tantùm turpe, sed habitus aut sermo liberior, pœna graui atque infamia non carebit: & honoris tamen, & decoris immemores; & erroris, incesti ve; damnatæque, & defosse sub terram viuæ, per historias occursabunt. I nunc, tot exemplis, & tam claris, & tam sacris obrutus, in tanta pudicitiæ ruina, tot probris illustrium concussam, paululum humilioris cubiculi fidem defle. *D. L.* Vxor adultera est. *R. A.* Id nonnullis mutandæ in melius vitæ causa fuit: qui maritali compede liberati, rejectóque graui fasce, ire altiùs cœperunt. Quid te vetat, coniugis fœditatem primum quoque tibi gradum facere, ad vitæ liberioris ascensum? Sæpè & pondus, sæpè & comes pedes expeditissimos retardauit. Ibis ociùs quocunque decreueris, solus ac vacuus. *D.* Turpitudine vxoris infamor. *R. A.* Ex alieno peccato damnum, dolórque nasci potest, non infamia; sicut ex aliena virtute, gaudium, non gloria. Tua te virtus, aut vitium glorioſum efficiet, aut infamem. *D O L.* Coniugis vror infamia. *R. A.* Vel file, vel fuge, vel vlciscere. Medium fecit ille vir sanctus, nactus de simplicitate cognomen: & profecto primùm, molle nimis, tertium prædurum: medium honesti, humanique consilij videatur, his præsertim, quorum media itidem est fortuna. Nam superbis potentibus frustra lex ponitur. Voluntas, Libido, Ira, Impetus; hæ potentis insolentię leges sunt. Omne vulnus ferro rescindendum putant. Multa sunt tamen, quæ non ferro egeant, sed fomentis. *D O L.* Impudica est vxor. *R. A.* Si pati eligis, ætas fortassis illam franget, & labor, & filij & morbi, & rei familiaris angustia. Quibusdam frenum vtile pudor fuit. *D O L.* Vxor infamis abiit. *R. A.* Opta ne redeat, ne abierit se-

rum votum. *D.* Vxor adulterium eſt ſequuta. *R.* Malles ne tuum in cubiculum adulterum induxiſſe? hic ſaltem pudor impudicæ fuit, turpem vitam procul agere; pepercit oculis, erubuitque præſentiam tuam. Impudicitiam potes accuſare, non fugam. *D.* Fœda vxor abiit. *R.* Si de hoc doles, dignus es, vt manſerit, dignus vt redeat.

De Vxore ſterili. DIAL. XXII.

Cùm nati luctum pariant perſæpe parenti,
Vxorem ſterilem præſtat habere domi.

DOL.

STerilis vxor eſt mihi. *R.* Vnum coniugalis incommodi remedium. Sterilitas obſequioſas facit, atque humiles: quæ plurimos parit, iam non vxor creditur eſſe, ſed domina. Sterilis autem flet, & tacet: & an non Helcanæ meminiſti? *D.* Vxòr mihi ſterilis obſtigit. *R.* Modò de coniugis impudicitia querebaris, nunc de ſterilitate conqueris. Atqui ſi ea querimonia iuſta fuit, hæc iniuſta eſt. Expedit impudico viro, vt ſterilis vxor ſit: non paſcet filios alienos, quod eſt in omni vxoris iniuria, ac fœditate duriſſimum: ſi miſerum vxor adultera miſerrimum & fœcunda. *D.* Vxor eſt ſterilis. *R.* Quid ergò tu puerperam eiulantem audire, & nutrices litigantes, & vagientes infantulos maluiſſes? Sterilitas omnia tædia hæc ſubmouit. *D.* Sterilis vxor eſt. *R.* Vide ne [quod multi faciũt] vitium tuum alteri obiicias. Multæ vni viro nuptæ viſæ ſteriles, nuptę poſt aliis, peperêre. *D.* Sterilis eſt vxor. *R.* Quid ſcis, qualem tibi filiũ pareret ſi fœcunda eſſet. Quatrundã partus, fœcunditatem odioſam, & ſterilitatem fecit optabilem. Non tuliſſet Imperium Romanum portenta illa feralia,

Caium,

Caium Caligulam, Neronem, Commodum, Baſſianum, ſi Germanicus ſi Domitius ſi Marcus Antoninus, ſi Septimius Seuerus, aut nullas vxores, aut ſteriles habuiſſent.

De Filia impudica. DIAL. XXIII.

Filia ſi quando laſciuiat, excute mentem;
Faciat aſſiduè, quo teneatur, opus.

DOL.

DElicata nimis eſt filia. *R.* Duas ſe habere filias delicatas, ſed ferendas tamen. Rempu. ſcil. & Iuliam, dicere ſolitus fertur Auguſtus Cæſar: Iuliæque animum lætum quidem, vſq; ad ſpeciem procacitatis, ſed ; reatu liberum. In vtraque tamen, ita ſentiens princeps ſapiẽtiſſimus, fallebatur. Nam & Reſpublica iam pridem ab illa ſua priſca virtute fornicari cœperat; & filia non tã delicata, quam probri ſolum patrem latentibus, deformata erat; quæ tandem [ſerò licet] erupere: ſecundum tamen hanc ſententiam, delicata poteſt eſſe filia, ſed pudica. Quod vt permiſerim, negari illud certè non poteſt: Pronum, & breue iter ad impudicitiam eſſe delicias. *D.* Filia laſciuire incipit. *R.A.* Occurre principiis: dura ferro, tenera digitis conuelluntur. Qui ſibi, vel alteri habitum quærit, à teneris annis incipiat. Facilè & tractantur mollia, & flectuntur. *DOL.* Laſciuire incipit filia. *R.AT.* Lautas dapes, & veſtes illi molles, ac fulgidas: annuloſque, & armillas detrahe, & quicquid eſt aliud, quo & ipſa ſibi placeat, & placere aliis ſtudeat: obiice illi domeſticas cutas, pẽnſa, acus & colos, & ſi quid eſt operis, quod ſuaues, ac molles manus in callum duret. Seduc eam à ſpectaculis, à concurſu populi. Feſtis etiam diebus

illam domi contine. Nullum vagis, ac diſcolis cogitatibus tempus linque. Occupatio, & labor, & incultior habitus, & victus aſperior, & receſſus, ínque vnum aliquid iugis intentio: ad hæc, teſtis carus, & vetendus, frequens admonitio, dulces minæ, &; ſi quando res exigat, aſperæ. Hæ ſunt caſtatitis, aduerſus impudicitiam, ſeræ ac vectes, qui & inſultantes ocioſo animo paſſiones arceãt, & ingreſſas eiiciant. *DOL.* Filia impudica eſt. *R.A.* Eccleſiaſticum conſilium: Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire. Etſi autem nihil penè triſtius pati poſſis, modò tamen paterni officij nihil omiſeris, eſt vnde mœſtum te ſoleris. Tuus enim poteſt eſſe dolor, ſed non pudor, nec crimen. Nam præcipitem in libidines animum frenare, difficile eſt valde: &, niſi Deus ipſe manum adhibeat, impoſſibile homini. Tantus eſt enim impetus, támque effrenis, vt contra eum fruſtrà ſæpenumerò parentes, fruſtrà & fratres, fruſtrà etiam ipſe vir laboret: neque id mirum, cùm ſit ſcriptum: Aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det. Néve hinc pudicitiæ excuſatio vlla ſit, dat hoc Deus pia fide poſcentibus, quodque in ſe eſt, annitentibus, ac ſcientibus, cuius ſit hoc donum: ritéque & ipſum æſtimantibus, & authorem. *D.* Filia adultera eſt. *R.A.* Si nupta habes participem generum doloris: habes & ipſum Cæſarem Auguſtum, & iniurię comitem, & vltionis exemplum.

Digitized by Google

De Adventitio dedecore. DIAL. XXIV.

Immeritò si quid pateris, perferre memento,
Immeritus laudem, crimen habet meritus.

DOL.

ALieno crimine infamor. *R.* Dicebam modò, & sic est: Alieni te criminis dolor attingere potest, non infamia: verum loquor: Falsa enim vt sit dura; durabilis non erit: & infamiam, & gloriam, vt longæua sit, tuo tu quidem ex agello animi, propria vitem falce messueris. *D.* Alieno crimine mœstus sum. *R.* Credo hercle. Esto autem tua lætus innocentia: nisi magis alieno tangeris, quàm tuo: non vt patrimonij hæreditas, sic & famæ est: &, si esset; repudiari posset. Onerosam, & infamem hæreditatẽ adire, nemo cogitur, Nunc [vt dixi] nominum successio nulla, nulli agnationum, aut cognationum gradus: hac in re, seu tu clarum tibi, seu tu fuscum nomen optaueris, à te illud, non ab alio petendum erit: tuis est opus meritis, quando quidem alienis nec fœdari potes, nec ornari. Quid tabellionem aspicis? Quid testantem? Quid amantissimo clarissimóque seni tuo fidis? seu quid horres obscurum? nec verum decus inde, nec dedecus. Non legatur fama, sed queritur. *D.* Meorum grauor infamia. *R.A.* Immò quidem tua te premit opinio, humanæ miseriæ radix ingens. Pone illam, falso fasce leuaberis. *DOL.* Meorum criminibus infamor. *R.AT.* Nego id quidem fieri posse: sed vt fatear: præstat tamen alienis te flagitiis infamẽ esse, quàm alios tuis. Multò est enim grauius peccati pondus, quàm infamiæ: vbi peccatum, illic miseria vera est. Contra autem, falsa infamia, veræ miseriæ nihil habet

falsa vero gloria plurimum : plebeios licet animos illa pungat hæc mulceat. *D.* Meorum infamia non tangi nequeo. *R.A.* Tangi piùm:sterni miserum. Proinde, dum reliquiæ spei sunt, summo studio, tuorum famæ, atque inde susceptæ perturbationi tuæ, consule. Si spes omnis abierit, illis omissis sollicitudinem, atque angores deponendos censeo. Nam & in cassum niti, & tristitiæ materiam aucupari par dementia est. *D.* Seruilibus probris notor. *R.* . Materiam patientiæ pœnam luis:cum diluere notam possis, scelerum pulsis authoribus. *D.L.* At meorum, qui tam facilè pelli nequeunt, vror probris. *R.A.* Quorum, quæso? Iam parentum castigatio filiis, nullo iure, permissa est. Inde tibi igitur nihil infamiæ: quin potius, recto iudicio, quasi quidam fulgor èx tenebris nasci potest. Nam cum virtutis proprium difficultas sit; multo difficilius est obscuris, quàm claris ducibus rectum iter tenuisse. Sin vxoris, quid hic verò te agere oporteat, & quorum pro remedio meminisse, paulò supra monui. Si natorum, respice qui viri, quos filios habuere. Fabius Maximus, ac Scipio Africanus, & Pompeius Magnus [Non enim imperij, atque opum, sed ætatis, & gloriæ sequor ordinem] quem aut Vespasianus vitimum, aut Aurelius Antoninus vnicum, aut Seuerus primum: quos in genere alio, Hortensius ac Cicero, Quam postremò filiam Augustus Cæsar. Aut quem filium Germanicus; magna de luce, magnas tenebras videbis, & intelliges, hoc prolis infortunium, nescio quidem vnde, sed in maximam quamque familiam suo iure familiariùs scandere; & cuique suas vomicas domi esse, vel ignotas viciniæ, vel neglectas; nec fratrum, negotumque deerant exem-

pla.

pla. Illa posui, quorum quò propior, eò grauior videri pudor solet. Omnium vna est regula. Alterius, quisquis ille sit, maculas, inuito alteri, nec affigi posse, nec hærere.

De infamia. DIAL XXV.

Peccatis propriis, quando tua fama laborat.
Enitere, probo nomine restituas.

DOL.

MEa premor infamia. *R.* Timui, tua ne conscientia premereris. *D.* Infamia premor graui. *R.* Si iustam, non infamiam, sed infamiæ causam defle, Sic iniustã, errores hominum alto animo proculcans, tua te conscientia solare. *D.* Graui infamia laboro. *R.* Vẽtoso fasce suspiras; sic suapte natura leuẽ farcinam ferentis imbecillitas grauẽ facit. *D.* Grauis in meum nomen surgit infumia. *R.* Refert, quibus orta radicib. si veris, viuet, augebitur; alioqui mox arescet ac defluet. *D.* Magna mihi infamia conflata est. *R.* Bene ais, flatus est enim fama. Sæpe etiam impulsoris, qui vos adeò quatit ac territat. Atqui magna infamia, magnæ famæ principium multis fuit. Puduit vulgus, & vt iure suo errori adderet errorem, rebúsq; modum cunctis excluderet, modicam infamiam, immodicis laudib. tandẽ vicit. *D.* Multa vndiq; pulsor infamia *R.* Circumflantib. ventis in portũ redi, & ab aurium procellis, in cubiculum cordis ingredere: cui, si tranquillitas sua est habes vbi iurgiorũ fessus requiescas & [vt dici solet] in sinu gaudeas. *D.* Fusca fama, cõscientia clara sum. *R.* Tu ne igitur fama esse clarissime, cõscientia turpi cuperes, atque obscura? Ita ne penitus verum est illud Flacci:

Digitized by Google

Falsus honor iuuat, & merdax infamia terret.

O rem vanam; vera quidem & iuuare possunt & terrere: vmbras metuere non est viri. *D.L.* Infamiæ sarcina ingens est. *R.A.* Si flagitio collecta grauis, fateor; si casu, facilis; si honesti studio, glorioſa. Si quidem bonis artibus quæsita infamia, laus est. Insultent fatui; & tu exulta lucro nobili; virtutem nempe, rarissimam mercem, magnum licet, & quo nullum maius famæ pretio comparatti. Is virtutis cultor verus est, qui in nihil penitùs præterea illam cogitat: sed cum reliquorum clarus, tum clarissimus est contemptus famę, virtutis studio susceptus; cùm profectò fama viris fortibus, non auro tantùm, sed vna etiam sit carior. Qui amore virtutis hanc spreuerit, is spreturus omnia credi debet; quod præclarum, sed perrarum scito: quandoquidem magna pars eorum, qui videri volunt virtuti operam dare, fama eius apprehensa, sic confestim in actione lentescant, vt intelligi dent vnum hoc illos, quod apprehenderint intendisse. *D.L.* Multi grauiter me infamant. *R.AT.* Plures olim Fabium, & grauius; plures etiam Africanum: quæ res illis eximiam in gloriam versa est. Communem cum talibus sortem, queri desine: pauciſſimis accidit omni semper infamia caruisse. Delicatissima res est fama homini; & quæ sæpè rubiginem, leuibus contrahit ex causis: & ad summam, vt nil clarius fama est, sic nil obscurari pronius. Nilque peregrinarum [vt sic dixerim] capacius impressionum. *D.L.* Graui vror infamia. *R.A.* Pestis hæc verendis maximè infesta nominibus, viris quoque sanctissimis, non pepercit: quorum princeps omnis expers culpæ, & ipse tamen ab impiis infamatus, ostendit, mali huius immunitatem, quæ nec Deo

obti-

obtigiſſet, hominibus non ſperandam. *D.* Dura atteror infamia. *R. A.* Virtutem inuidia non tentari, vix poſſibile dixerim: ſufficiat non conuelli: ſiue gloriam cum obtrectatione collidi: ſi pura, ſi ſolida eſt, ſplendeſcet attritu. *DOL.* Acri vexor infamia. *R. A.* Vulgaris aura cœcis ignorantiæ pulſa turbidinibus, ſumma rerum cacumina verberat, ſed non quatit: vel ſi quatiat, non euertit. Excellentiæ tibi cuiuſpiam ſignum ſit, in vulgi linguas, quaſi ſcopulos incidiſſe. Humilia enim & circa terram depreſſa nomina, nec præclaræ laudis lumen excipiunt, nec magnæ infamiæ tempeſtatem. Sæpè quod ſpernitur, & quieſcit. *D.* Malè de me vulgus loquitur. *P.* Bene, quòd in linguas, non in calamos incurriſti. Vehemens ſermo vulgi eſt at minimè diuturnus. Leuibus, aut falſis orta cauſis, breuia ſint oportet: tacebunt, cum multa latrauerint. Fatigari citiùs ſolent, qui cœpere feruentiùs. *O.* Vulgi linguis exagitor. *R.* Quid ſi in oratoris, aut Poëtæ inſignis ſtilum impegiſſes? vt multi olim, quos infames poſteritati traditos inimici eloquentia, videmus: vt, ſicut nobile mihi ſuſpiriũ Alexandri regis, Homerum Æacidæ inuidentis; ſic metus nobilis Alexandri principis; videatur, literatos, diſertóſque viros, ne quid de ſe aſperum ſcribérent, formidantis; quanquam nec literatis obtrectatoribus ſuccumbendum; ſed vel pari ſtilo refellenda calumnia; quod Tullius Criſpo, quod Demoſthenes Æſchini, quod innumerabilibus fecit Cato; vel inſigni fiducia, & omne theatrum ſuperante animi teſtimonio, reſiſtendum eſſet: dicendúmque, quod Caluo Vatinius perorante, Non quia iſte diſertus, ideircò ego damnandus ſum. At nunc periculi nihil eſt: ſiquidem vulgus, vt multùm ſtrepat; quàm diu tamen id fa-

ciet, cito vel volens vel coactum desinet. Veniet dies, quæ strepidulis his cicadis. loquacibúsque silentium picis ponat. *D.* Malam famam apud vulgus habeo. *R.* Vt apud te ipsum, vtque apud bonos bonam, ac perpetuam. verámque habeas,ænitere. Nempe ista, quam quæris, euanescet. Inane genus ac trepidum, mortales: quid ad vos, vel adulantium, vel detrahentium breue illud, & obscurum murmur? Venient qui liberiùs iudicent atque æquiùs. Et qui sunt, inquies, hi iudicent? Nosse illos non potestis, sed ab illis nosci. Illos dico, qui post vos nascentur, quos nec vestri odium, nec liuor; sed nec amor, nec spes torserit, aut metus. Si vestrarum æstimationem rerum, ac sententiam incorruptam vultis, hos iudices exspectate; breuis est mora. Properant ecce, móxque aderunt. *DOL.* Infamiam factis egregiis, & virtute contraxi. *RAT.* Est vbi amor damnis alitur, crescítque laboribus, ínque amaro [dictu mirum] & maligno solo, radices agit altiùs? vnde fit, vt factionum amantissimos, sæpè illos videas, qui multa, & grauia pro factionibus passi sunt. Nota quidem, & nimium trita res, vestris in vrbibus, Proinde nemo, vel iustitiæ vel veritatis amantior, quàm qui pro hac flagellis sese obtulit, ac morti. Et tu igitur virtutem ama, magísque ac magis illam cole, pro qua famam, rem pulcherrimam, atque clarissimam, amisisti: pro qua non leue supplicium fers, infamiam; perditísque. & spretis omnibus, eam ipsam, quam tibi nemo vnquam eripiet, virtutem solam, solus amplectere, atque illi dicito: Hæc quidem ô regina, pro te volens patior; tu me in integrum restitues, aut certè vna mihi pro omnibus satis es. Tu me sola sinu pio refoue, sic non famæ tantum,

tùm, sed vitæ quoque damna non sentiam. *D.* Vulgò passim in triuiis laceror. *R.* Boni consule. Notum te vulgus faciet, clarum virtus, conscientia securum.

De Quæsito ex indignis laudibus pudore.
DIAL. XXVI.

Parcè laudato: nam cum laudaris iniquè
Sis mersus damnes, pars leuis ista tui.

DOL.

LAudasse arguor indignum. *R. A.* Malum quidem quod est, bona iæpe oritur radice. Boni enim, & innocui, quales ipsi sunt, tales alios opinantur. Hinc ad laudandum, æquo etiam proniores sunt : & quamuis indignum laudare malum, fatear; vituperare tamen immeritum multò est peius. *D.* Laudaui indignum. *R.* Si id sciens, reprehensibilis; at si ignorans, excusabilis. Minus est malum falli, quam fallere. Falli enim alienum; fallere autem, proprium fallentis est crimen. *D.* Aliena laus in meam vergit infamiam. *R.* Immo quidem tua, vel culpa vel ignorantia. Ex alieno enim, vt laus, sic infamia nulla est. *D.* Laudasse indignum, valde doleo. *R.* Vide ergò ne id ipsum sæpè doleas. Caue ne temere ad laudandum, vituperandumque prosilias. Est enim vtriusque rei libido: &[vt dicam propriè] morbus ac pruritus quidam linguæ mobilis & quietis insciæ : cuius frenum, ac custodia inter opera perfectionis eximiæ numerantur, dicente scriptura : Si quis in verbo non offendit, hic est perfectus vir. Quæ in re nimis sæpè fallimini. Et, heu nimis illud eiusdem Apostoli verum fit quòd linguam nullus hominum domare potest, inquietum malum. Admentiendum ergò

cotidie vos illa præcipitat, quos hinc ſuus vrget impetus; inde falſa rerum ſpecies trahit. Sunt enim qui aſpectu, vel eloquio vitia morum tegunt. Quod de Alcibiade accepimus, de multis vidimus. Sunt qui virtutes vel o occultant contrario: ſeu id natura vultus ſcilicet, aut ſermonis auſteritate inſita, ſeu etiam arte quadam, ſtudioque aduerſus id, quod vulgo concupiſcitur, adhibito. Nam vt multi, qui ſe bonos, ſic aliqui, qui ſe malos fingerent, ſunt reperti, quo vel humani fauoris peſtilentem auram, vel inuiſam honorum temporalium ſarcinam declinarent. Quod de Ambroſio lectum eſt. Accedit amor atq. odium. Accedit ira, & inuidia, Spes & metus, affectuſque animi varij, & occulti: hiſque ipſis interdum, quorum ſunt incogniti, ſemper autem iudicij veri hoſtes. Accedit quòd viuentis laus, diuino eloquio, propter vitæ mortalis inconſtantiam, prohibetur: quantò igitur magis vituperatio? Deinceps itaque ad laudandum tardus, ad vituperandum tardior veni: cum vtetque enim [vt dixi] malus error ſit, peior eſt vltimus. *D.* Laudando immeritum, erraui. *R.* Errando dicitur, & ſæpè error vnus multis obſtat erroribus: dumque erraſſe ſemel pudet, ne ſimilis iterum error obrepat, occurritur. Laudaſti incautè; linguam frena, hoc boni ſaltem illi inſit malo. *D.* Indignum laudaſſe pudet, ac pœnitet. *R.* Pudor, & præſentia, & dolor ſcalæ ſunt, & gradus quidam ad reſipiſcentiam, & ſalutem. Pauci ſunt, qui ad rectum iter, niſi per deuia multa, ceſpitando perueniant: multoſque ideò voluptatis ſeruos in Iuuentute vidimus, qui virtutis amici in ſenio euaſerunt.

De

De Amiuinfidelibus. DIAL. XXVII.

Qui non eſt fidus, non eſt tibi verus amicus,
Nonte, fortunam reſpicit ille tuam.

DOL.

DE amicis queror. *R.* Quid hic hoſtibus faciat, qui de amicis querimoniam inſtituit. *D.* Amicos experior infideles. *R.* Impoſſibilem rem narras. Ne forte autem amicos credideris, qui non erant; nempe id non modò poſſibile, ſed commune eſt. *D.* Infideles ſunt amici. *R.* His querelis plenus eſt orbis terræ. Verùm amicitia, infidelitaſque non coëunt. Qui infidelis eſſe incipit, deſinit eſſe amicus; ſeu [quod potiùs crediderim] nunquam fuit. Cumque omnis virtus immortalis ſit, omnis fictio ævi breuis. Non fides eſt ſublata, ſed fictio. *D.* Infidos experior amicos. *R.* Amici falsò habiti, ſi nunc primùm infidelis animi latebras pandunt, erroris tui finem lætus aſpice, & caueto interim ne morbi contagia in te ſerpant, ſed quicumque illi fuerint tu amicitiæ fidem ſerua, etſi non propter immeritos, at propter te, meritum aliena peſte nõ inficiquod libentiùs facies, ſi quantum tibi diſpliceat illorum præſidia, ipſe tecum acriter excuſſeris. Sæpè vitij odium, calcar ad virtutem fuit. *D.* Immeritus amicorum odia contraxi. *R.* Odioſi ciues. odioſi ſocij, odioſi cognati, odioſi coniuges, odioſi fratres, odioſus demum patri filius, & filio pater. Et ad ſummã nulla neceſſitudo eſt, quæ non odiis eſſe poſſit infecta. Sola quidem amicitia ſincera, mali huius ignara eſt. Interque hanc, & reliquas, hoc intereſſe diffiniunt, quod illæ omnes adiuncto odio durant;

Digitized by Google

nomenque ſuum retinent. Huic vni non modò, ſi odium acceſſerit, ſed ſi amor abſceſſerit, amicitia iam non eſt; neque verò magis odioſus amicus eſſe poteſt, quàm amor etiam odioſus. *D.* Perfidos patior amicos. *R.* Si quid ſpei reliquum, perfer, dum in fidem redeant, & ardenter ama. Multi enim tepido amore amicitias excinxerunt; aut parum fidendo, perfidiam docuere. Si nec ita proficis, ſpeſque omnis interiit, vtere conſilio Catonis, qui amicitias, quæ non placent, ſenſim diſſuendas cenſuit, non ſubitò diſcindendas, ne geminum graue damnum ſimulque & amici perditi videantur, & quæſiti hoſtes; niſi fortè acrior caſus, ac moræ impatiens, maturo conſilio vti vetet; qui, ſi incidat, inter ærumnas amicitiarum vltimas numerandus erit; ferendus tamen alto animo, vt reliqua; cedendumque neceſſitati, & parendum tempori; ſed hic caſus veræ vix amicitiæ tunc notus eſt.

De Ingratis. DIAL. XXVIII.

Qui bene factorum non vult memor eſſe tuorum
Dignus eſt certe, cui bene non facias.

DOL.

MVltos experior ingratos; grauè vitium. *RA.* Ingratitudinem vituperare ſuperuacuum; omnium nempe mortalium, hanc ſermo condemnat. Non eſt laborandum, vt ſuadeas, quod omnibus perſuaſum eſt, & in extirpabiliter inſitum. Eſt qui ſummum; eſt, qui ſolum in virtute bonum locet; eſt, qui neutrum, ſed in voluptate, virtutis hoſte, ponat omnia. Sunt, qui caſtitatem pulcherrimum ornamentum vitæ dicant; ſunt qui hanc ipſam in ſe ſpernant: in a-

liis

liis verò vel ridiculam, vel difficilem certè, longeque laborioſam putent; quod Auguſtinus tantus vir futurus, in ſe ſenſit, vbi Ambroſij cælibatum laborioſum ſibi viſum ait: qui aliis non laborioſus modò, ſed damnabilis vitæ ſtatus viſus erat. Vnde illud Platonis: Qui, cum cælibem, caſtamque vitam diu tenuiſſet, ad extremum ſacrificaſſe legitur naturæ, vt ſibi illam placaret; quam, ſic viuendo, violaſſe, & in quam grauiter peccaſſe, videretur. Mirum, id iam docto homini, videri potuiſſe; ſed viſum eſſe, non eſt dubium. Erunt quoque, qui fortitudinem eminentiſſimam, clariſſimamque virtutem ducant: vulnera aduerſis excepiſſe pectoribus, campum rutilo ſanguine cruentaſſe, intrepidiſque demum animis mortem oppetiiſſe. Erunt qui hæc omnia ſummæ tribuant inſaniæ, & nil meliusſecuro, atque imbecilli ducant ocio. Venient denique, qui iuſtitiam gubernatricem rerum humanarum, & virtutum matrem cenſeant: qui religionem iter ad æternam vitam credant, & ad cœlum ſcalam. Venient contra, qui iuſtitiam ignauiæ; Religionem amentiæ, ac ſuperſtitioni aſcribant. Hi ſunt, de quibus ſcriptum eſt; Quiduis habent in viribus, qui omnia virorum fortium eſſe confirment. Neque ſolùm ex hoc genere violentorum hominum, raptorumque; ſed ex ipſa doctorum acie, quantos oppugnatores habeat iuſtitia, facilè eſt in libris reipubl. Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem, & promiſſorum obſeruantiam magnis, & meritis laudibus efferant: ſunt, qui fidem frangere, non fallere, dicant eſſe, ſed plus ſcire, & eſſe ingenij melioris. Quæ licet vulgò multorum hodie ſit opinio, & multorum vox; apud Lactantium nominatim Mercurio tri-

buitur,dicenti;ſicut ille ait:Non fraudis eſſe decipere,ſed aſtutiæ. Pulcher enim ingenij Deus, & eloquij. Et ad ſummam:nulla virtus tam laudata eſt, quin vituperatores inueniat. Gratitudinem, nulla barbaries gentium, nulla morum immanitas non laudabit:nemo vſquam non vituperabit ingratitudinem;ſit fur,ſit ſicarius, ſit proditor,ſit ingratus, vitium ſuum excuſare non audebit,ſed negare. Quæ quamuis ita ſint, nihilominus tamen innumerabiles ſunt ingrati. Nec eſt ferè vitium aliud, quod tam multis verbo damnatum, tam multi rebus ipſis amplectantur, ac teneant. Quid concludam:damnandum vtique non ſolùm verbo,ſed animo maximè, atque iudicio;& in ſe,cuique bono fugiendum,ac vitandum; in altero tolerandum,ſicut cætera, quibus humanum ſcatet genus; quibus mali abundant, boni exercentur. Perfer igitur,& gaude potiùs ingratum ferre, quàm ingratus fieri. *D.* Ingratos multos inuenio. *R.* Vide,ne quid in te culpæ ſit. Multi enim dum benefici dici volunt, iactatores ſunt, atque exprobratores. Oneroſum genus,quorum beneficia plus offenſæ præferunt, quàm gratiæ. Idque nihil eſt aliud, quam pretio odium parere:Mercimonium inſanum. *D.* Bene meritus,multos male memores,& ingratos patior. *R.* Tu ne hoc illis inuides, tuamque cum illorum ſorte commutatam cupis? Noli,obſecro; cuiuſcunq.ſit vitium,virtus tua veniat in partem. *D.* Multos habeo ingratos. *R.* Quid expectas audire?benefacere vt deſinas,deque alterius culpa,tuum ipſe damnum facias? Quin tu potius contrarium fac,& qui multos habes,cura nunc etiam,vt habeas plures.Habebis autẽ,ſi multis benefeceris:multi enim ſemper ingrati. Sed plures hodie,

hodie, vexeorque, ne confestim gratum esse, portentum sit. Ita in dies retro eunt omnia; ea petentium improbitas, & ea debentium obliuio, atque superbia est. Neque ideò desistendum: neque, cœcorum æmulatione, eruendi oculi, quos potiùs facere debet aliena cœcitas cariores. *D.* Mihi multi sunt ingrati. *R.* An tu multis idem fueris, recordare. Vna enim ingratitudo aliam punit, sicut in reliquis. Vnum sæpe peccatum alterius pœna est. *D.* Multis ingratis profui. *R.* Multis indignis profuisse satiùs, quàm vni digno defuisse. Proinde perge, neu malorum odio, bonos mores exuas; nec prodesse aliis cesses, quòd ab aliis male sit cognitum. Cognoscent hi fortasse melius; sine quidem, nosse Deum, nosse te, satis est. Non est vera virtus, cui conscientiæ præmium non sufficit. *D.* Profuisse multis, infeliciter cessit. *R.* Caue ne vnius crimen obsit alteri, quodque est grauius, tibi. Experire alios, cedet fortè feliciùs. Quidam præterea, diu ingrati vrgente animum pudore, tandem fuere gratissimi; magnoque cum fœnore spes amissa redijt. Ad hæc sæpè, quod requisitus nebitor negauit, vltio, non debitor obtulit. Nullum bonum opus vir quam periit. Qui bene agit, ante alios se cogitet. Vna quidem virtus multis prodest, sed prima, & maxima pars virtutis in agentem redit. Itaque vt mali omnes, & ingrati sint, non iccirco vir bonus beneficio cessabit. Nam quæ in multos spargit, in se cumulat; sibi ipse beneficus, vni saltem non ingrato. *D.* Proiecti beneficia in ingratos. *R.* Atqui gratis dare, nec auarus metuant. Eò autem liberalitas maior, quò spes præmij minor est.

Digitized by Google

De Seruis malis. DIAL. XXIX.

Si fuerit seruus nugax, animi ne superbi,
Longe abeat, frugi non erit is famulus.

DOL.

MAlis seruis obsideor. *R.* Nunc rectè ais, obsideor: olim tibi circũfultus videbare, sed obsessus eras, non familiari solùm exercitu, sed hostili. *D.* Indomitis seruis premor. *R. AT.* Tua acies contra te militans: insuaue negocium. *D.* Superbis seruis obsessus sum. *R.* Eosque, qui te obsident, pascere cogeris: inamœna necessitas. *D.* Seruis obsideor pessimis, voracibus, furibus, mendacibus, impudicis. *R.* Quid seruorum epithetis affluere est opus? Seruos dic, omnia dixeris. *D.* Seruis obsideor, quid consulis? *R.* Quid consulam, seu quid dicam, nisi Terentianum illud:

Quæ res in se neque modum, neque consilium habet vllum,
Eam consilio regere non potes.

Nota sunt tamen hac in re Senecæ consilia: Viuendum cum seruis familiariter, comiter, clementer: familiarem esse iubet, at quibus? nempe his, quorum familiaritas contemptus est genitrix, Addit; Non verberum, sed verborum castigatione vtendum, erga surdos scilicet, torpentesque; dominicã que manſuetudinem duro pede calcantes. Admittendos præterea in sermonem, in consilium, in cõuictum. Et quos quæso? vtique procaces, stultos, ebrios, perfidos, insolentes; qui neque sermonẽ teneant, neque consilium habeant, & conuictum fœdent, salutis, vitæq. domini, & patrimonij, & famæ segnes; gulæ autem propriæ, atque libidinis vigilãtissi-

Digitized by Googl

tissimi curatores. Verùm ille ideò fortassis, hoc consuluit; quia in seruo verum opinatur, quòd iam ante de amico dixerat. Fidelem si credideris, facies. Credo non cogitas ex optimo genere hominum amicos esse solitos, seruos ex pessimo. Equidem non, si mille annis lupum, agnum credideris, agnus fiet. *D.* Obsideor seruis: quid consilij affers? *R.* Nunquam aliunde quæsieris, quod in te est; non obsideberis, nisi dum voles: neque verò nunc obsiderent, nisi quòd in vrbib. male pacatis accidit, vna pars animi, quasi factio seditiosorum ciuium, obsidentibus faueret. Vis hoc malo liberari; purga animi tui statum. Seruos enim castigare, neque his Senecæ consiliis, neque aliis potes. Te, si velis componere, nemo vetuerit. Pompas abiice; pelle superbiam. Ita enim vel fugabis seruorum inimicam aciem, vel imminues. *D.* Multis seruis obsideor. *R.* Bene, si strepitus, vel inanis quæritur iactantia; sin obsequium, aut iucunditas, nil peius. Serui etsi boni sint, quod inter prodigia numerem, nunquam tamen multi benè seruiunt. Inter se enim dissident, murmurant, altercantur. Alter ad alterius respiciens manus, ipse interim ocioſus; complosisque suis sedens manibus, domini habitum induisse, suum decus existimat; & nil censet honestius, quàm nihil agere; cuncta pollicitus; de his namque nunc loquimur, qui falsa professione ventris ignaui negotium agentes, seruitio humili, non tantùm voluntariè, sed importunè sese offerunt; innumerabilis turba, sed vilis, qui, cum tot pateant artes, abiectissima elegerunt. Nempe illorum, quos non voluntas propria, sed aliena vis, & sua sors, ad seruitium traxit, vt numerus rarior, ita crebior virtus, & notior fides. Nimirum aliud est serui-

re velle, aliud cogi. Hi ergò fortunæ memores, vt eodem se, in omni statu, præbeant: neu virtutem cum libertate perdiderint, quod inuiti faciunt, aliquando feliciter faciunt: cum id nequeant, quos volentes somnus, venter, gula, cupiditas, mali duces, in seruitium perduxere: in quo mirum non est, si ducibus suis studeant, atque id agunt, quod sequuti falsum simul, atque humilem titulum seruitutis, assumpserant. Contrà hi, qui tale nihil, quod sequerentur, habuere, naturam sequuti, ac fortunam, sæpè quod liberi fuerant, serui ostendunt. Et, si fortasse de talibus intellexit, possum inoffensis auribus Senecam audire. *D.* Multi domum serui occupant. *R.A.* Multæ igitur lites, multa bella, de re qualibet pugnæ erit. Noua cotidie crimina proferantur, ac purgentur; & tu medius inter partes sedeas, oportet. Iudex factus, ex domino, non potes litigium domo expellere; litigantes potes. *D O.* Obsideor famulis, sine quibus viuere nequeo: quid agam? *R.A.* Si eò vsque peruentum est: vt sine hostibus tuis esse non audeas: paucitate illorum, ac virilitate tibi consule. Pelle formosos, pelle comptos ac callidos: pelle vel facie sibi placentes, vel ingenio, vel genere. Inter paucos, eosque hebetes, atque incultos tutiùs ages; non quia meliores, sed quia minùs ausuri: quos, velut hyeme serpentes coacta vis veneni, atque vilis inertiæ torpor obstrinxerit. Denique hæc summa est, vt in seruo sola quidem, aut certè prima fides æstimanda sit. Si quid hac in parte prætuleris, crede mihi, magno cum fœnore vitiorum, qualiscunque illa breuis tibi veniet voluptas, quia sanè perrara est fides: proximum remedij genus, ipsa, quàm dixi, paucitas, vilitasque: non plus habens boni,

sed

sed minùs audaciæ.

De Seruis fugitiuis. DIAL. XXX.

A fugit seruus nebulo, sine currere pestem;
Namque luerum magnum est perdere perniciem.

DOL.

DIscesserunt serui. *R.* Quorum molesta præsentia erat, gratus debet esse discessus. Nihil fermè displicet, cuius contrarium non delectet. *D.* Abierunt serui. *R.* O si redeant. videasque oculis, quod animo iam vidisti, quot illos vitia circumstent, quot nequitiæ, quot doli, quot mendaciorum artes, quot scelerum species, quot furtorum? Quid ni horreas comitatum, limenque redeuntibus obstruas, meritoque gaudeas, tuam domum malis exhaustam, leuatamque ponderibus. *D.* Serui simul omnes abiere. *R.* Simulque cum illis curæ graues, molestæque sollicitudines, metusque perpetui. Cogita, quot implendi ventres, quot tegendi humeri, quot armandi, stringendique pedes vagi, quot acuti vngues obseruandi: duro te negocio liberatum dices. *D.* Fugerunt serui. *R.* Et cum his odia in dominum & contemptus, & murmura, & querelæ, quin & execrationes, taciteq. deuotiones immeriti capitis: quibus immerito seruitio caruisse, quis tam ambitiosus, vt nesciat ascribendum lucro. *D.* Diffugerunt serui. *R.* Quis vnquam de fuga hostium questus est. Iulio Cæsari tribuitur superbiæ, quòd hostem, quem intercipere cogitabat, fugientem mœstus aspexerit. At modestis victoribus terga hostium vidisse, satis est: quin & idem ipse alibi fugientibus parci iubet, sola hostium contẽtus fuga: idem

facito. Et, si tui hostes grauiore supplicio digni essent, fugisse sufficiat; atque illorum fuga tuam metire victoriam; ablatamque tibi necessitatem viudictæ seuerioris, intellige. *D.* Serui fugere. *R.* Sponte igitur fecere quod cogendi erant: gratiam habeto; depellendi immanes belluas tibi demptus est labor: hinc quereris, fugerunt qui nisi fugissent, tu fugere debuisses. Fugerunt, qui aut fugiendi erant, aut fugandi. Nunc tu liber, nunc securus, nunc domus tuę dominus remansisti. *D.* Fugerunt serui. *R.* Fugitiuos iudicandi ius est domino, tu te dominum dissimula, nevê hoc iure vterę, Si boni essent, non fugissent, malos amisisse, non iactura, sed quæstus est. Venenosa animalia tutius est vitare, quàm capere. *D.* Serui me solum reliquerunt. *R.* Vere solum, veteque inopem, si, ne solus sis, seruili egeas comitatu, ita nec animum habes, nec te ipsum. Quid autem? serui ne igitur tui sine te esse cupiunt, tu sine illis esse non potes? Vide ne hoc ipso seruis tuis ipse miserior sis. Quòd si forte non seruos cogitas, sed pretium, non desiderium inane, sed turpis auaritia castiganda est, de quo satis est dictum, dum de amissa pecunia loqueremur.

De Vicinis importunis. DIAL. XXXI.

Res mala vicinus malus est, tamen ille ferendus,
Æquo animo cedens, aut procul hinc fugias.

DOL.

VIcini importuni sunt mihi. *R. A.* Vide, ne tu illis importunior. *D.* Graues vicinos perfero. *R. A.* Multum, cunctis in rebus valet opinio, leues finge animo, leues erunt. *D.* Vicinos

cinos malos habeo. *R.A.* Multi ſuam culpam proximis imputant. Acutiùs aliena cernuntur, diſcutiuntur exactius, ſeueriùs iudicantur: ſuarum rerum nemo non & mitis arbiter, & pius eſt iudex. *D.* Acres amaroſque patior vicinos. *R.A.* Ne fortaſſis in guſtu ſit vitium, non in re: faſtidioſis etiã dulcia amareſcunt. *D.* Vicinos duros, ac ſuperbos queror. *R.A.* Multum ſibi quiſque permittit, nihil alteri: hinc in iudicio rerum multiplex obliquitas, & iuges offenſionum cauſæ. Et ſæpè vnde culpa eſt, inde primum oritur querela. Qui nunc ſcimus, an tu illis; qui tam duri tibi videntur, durus, & terricus, & intractabilis videare? *D.* Aſperos patior vicinos. *R.A.* Duplex eſt remedium: Patientia, & fuga. Primum probo, ferendi: artificio omnis miteſcit aſperitas. *D.* Vicinos peſſimos ferre non valeo. *R.A.* Si nec ita proficis, quis te tenet? migra illico: non vt procaces, ita & ſequaces erunt: quod ferre non potes, pondus excute, & quem pugnando hoſtem pati nequis, fugiendo euade: quid refert, quo te tramite in tutum eripias? Nullum iter ad tranquillitatem animi difficilè iudicandum eſt: quòd ſi ſæpè idem feceris, nec profeceris, ſcito culpam tuam eſſe, nec minus forſitan alienam. Magna pars litium vulgarium duos ſontes, & ſi forte nocentiorem alterum, nullum habet innoxiũ: quamuis nempe politicum, & ſociabile animal dicatur homo: ſi verum tamen inſpicitur, nullum minus. Verumq; eſt illud Satyricum: Maiorem eſſe ſerpentum, ferarumq; concordiam, quam hominum. Si quidem vrſi, apri, tigres, ac leones, denique viperæ, aſpides, crocodili, & ad ſummam, omne animal, præter hominem vtcunque in ſua ſpecie quieſcit interdum, homo autem nunquam. Homo hominem premit ſem-

Digitized by Google

per, atque atterit: perpetuis bellis,ac litibus, inquietam vitã ſibi præſtat, ac proximo. Sic enim ſe res habet,vt vbi maior eſt locorum vicinitas,ibi videas maiorem diſtantiam animorum. Rara ſine iurgiis,ac rancore vicinia eſt. Nemo veſtrum [ni fallor] Arabum,aut Indorum regibus inuidet:lippus eſt liuor,longinqua non aſpicit. *D.* Vicinis obſideor infeſtis. *R.* Si penitus ab hac peſte vis abſolui,in ſolitudine te reconde.

De Inimicitiis. DIALOG. XXXII.

Ne quemquam lædas, & honeſtis moribus eſto.
Vt leiſti aduerſum non melius poteris.

DOL.

INimicitias habeo. *R.* Fac, vt iuſtitiæ ſis amicus; nullum certius præſidium. Vera virtus fortunæ minas calcat,ac deſpicit. *D.* Inimicitiæ mihi ſunt. *R.* Et cautior eris,& notior. Multos inimicitiæ illuſtrarunt,qui obſcuri manſiſſent ſi hoſtibus caruiſſent. *D.* Hoſtes vndique mihi ſunt. *R.A.* Obſtabunt, ne inuiſibiles animorum hoſtes ſubeant voluptates. Non tam hoſtes tibi ſors obtulit, quàm cuſtodes: malo malum maius arcebitur. *D.* Hinc illinc hoſtibus premor. *R.A.* Illi quoque ſuis premuntur affectibus; eſtque apud illos vltor tuus, iſque non vnus: pro te partes faciunt, ira, metus, odium, inquietudo; nec dum peracti pœnam criminis exigunt: ſic interdum vltio præit offenſam,& fortaſſe non ſequuturam. Armabuntur, laborabũt, ſudabunt,æſtuabunt, anhelabunt trepidabunt,& fortaſſis horum nihil ad te. Multi ſæpè, grauibus odiis ſibi,non aliis nocuere. *D.* Eſt mihi pugna cum hoſtibus. *R.A.* Et illis ſecum; & tutiùs ali-

aliquantò cum hoſtibus , quàm cum vitiis pugnatur. Quiſquis alium odit , primum animæ ſuæ vulnus infligit ; proximum nonnunquam ſuo corpori. Nimia nempe cupiditas ferendi, nocendiqúe , multos incautos , nudatoſqúe dedit hoſtibus: ſic ſemper prima pars malorum in ſuum authorem vertitur, interdumque nouiſſima; cum ſæpè interim ſit illæſus , in quem pernicies parabatur. *DO.* Vndique mihi bella conſurgunt. *R.A.* Nunquam clarior , ſanctiorqúe fuit Populus Romanus, quàm dum multis, ac grauibus bellis occupabatur. Pax initiũ mali fuit; ſecum namque ſubiit libido blanda hoſtis, ac peſtilens. *D.* Graues inimicitiæ mihi ſunt. *R.A.* Magnæ inimicitiæ plerumque magnarum amicitiarum fuere principium. *D.* Habeo inimicos. *R.A.* Habeto fidem ſimul & clementiam; de reliquo quicquid euenerit, cura ſaltem , vt humanitate ſis, ac virtute ſuperior. Sunt & ſua iura cum hoſtibus, cum quibus ita rem gere , vt amicos fieri poſſe non dubites. Atque hoc ſanius conſilium ſcito, quam Biantis; qui ſic amicos diligi iubet, vt inimicos fieri poſſe memineris: quod dictum, quamuis ab aliis laudatum, nec mihi certè, nec Tullio probatur. Eſt enim verum amicitiæ venenum. In odio ergò cogitandus amor non odium in amore; longeqúe Ariſtotelicum illud in Rhetoricis. Bianteo conſilio præferendum. Non oportet [vt aiunt] amare, tanquam oditurum, ſed magis odiſſe, tanquam amaturum: quòd profectò ſcribens Ariſtoteles, Biantem ipſum, callidamque eius, & maleuolam ſententiam notabat. *DO.* Inimicitias habeo. *R.A.* Sed inuitus habe, & armato ſemper in pectore cor amicum pacis habitet, at-

que ita bellum exerceas, vt coactus videare; neu fortè odio succumbat humanitas, neu tam vindictæ studeas, quàm gloriæ, aut saluti: Scis, vt Romanis inuisior est Hannibal, quàm Pyrrhus? cum vterque hostis, & prior Pyrrhus Italiam inuaserit, at non delendi animo, vt Hannibal, sed vincendi. Omnibus enitendum modis, vt in actu quolibet vera virtus emineat; sic, vt nihil bello quærialiud, quàm pax honesta videatur.

De Prærepta facultate Vindictæ.
DIALOG. XXXIII.

Optima vindictæ ratio, si lædere possis,
Ignoscas, solet hæc sola placere Deo.

DOL.

OPtatæ facultas eripitur vltionis. *R.* Cui peccatum eripitur: nihil eripitur, multumque tribuitur: quædam habentibus eripi lucrũ est: ea, ne habeantur obstare, lucrum maius. *D.* Facultatem vltionis perdidi. *R.* Felix iactura, quod noceat, amisisse *D.* Ab optata, & sperata vltione prohibeor. *R.* Primum erat, nolle male agere, proximum prohiberi. *D.* Necesse est occasionem vltionis omittere. *R.* Si pulcherrimum vindictæ genus est, nolle vlcisci, pulcherrima necessitas, non sini. Vltrò virtutem amplecti optimum, proximum est compelli. *DO.* Ereptam mihi vindictam doleo. *R.A.* Veniet tempus [citò fortè] quo gaudeas: neque aliter accidisse, vllo velis modo: Quidam ad quæ coacti veniunt, velle incipiunt, & amare: & de necessitate consensus oritur: dumque voluntas fieri incipit, desinit esse necessitas. *D.* Videbar vlcisci posse, nec potui. *R.A.* Non posse malum agere, potentia magna est:

est: nempéque omnipotentis est propria. *DOL.* Vindicta mihi præsens excidit. *RAT.* Colubrum tibi è manibus excidisse credito: vide ne iterum surrepat. Nihil homini tam contrarium, quàm inhumanitas. Per hanc enim homo esse desinit, idque sic esse, ipsum nomen indicio est. Nullus morbus tam contrarius, nec mors quidem: illa, secundum naturam accidit, hæc autem contra. Sæuire in hominem inhumanum est, quamuis meritum: non oportet exulcerati animi motum sequi, & priuati memoria doloris, naturæ communis obliuisci. *D.* Me vlcisci vetitum, in perpetuum dolebo. *RA.* Forsan in perpetuum gaudebis: quoties putas, post inimicitias depositas, & in gratiam reditum, corruisse aliquos amicorum in amplexibus, cogitantes, hunc ego perditum volui, & interdum à successu impio parum abfui. O sors optima, in quam piam partem consilium crudele vertisti? *D.* Iustam iram exequi non sinor. *RA.* Iustam iram vix inuenias; cum sit scriptum: Ira viri iustitiam Dei non operatur: & rursus ab altero: Ira furor breuis est. Optimum igitur non irasci, proximum non vlcisci: sed frenare iram, ne animum rapiat, quò non decet; tertium est vlcisci non posse, etiam si velis. *D.* Pulchra mihi præcipitur vindicta. *R.* Pulchrior venia relinquitur, & pulcherrima omnium obliuio. Hæc inter omnes principes; Iulium Cæsarem illustrauit. Innumeræ & ingentes viri huius victoriæ, glorioſissimi sunt triumphi, incomparabilis rei militaris excellentia, altissimum ingenium, præclara eloquentia, nobilitas generis, forma corporis, & inuicti animi magnitudo. Cum cuncta collegeris, nil in eo clarius clementia, & offensarum obliuione reperies:

que quamquam ſibi materiam mortis attulerit; vt iure Pacuuianum illud in funere caneretur.

Men' ſeruaſſe, vt eſſent, qui me perderent!

Ex quo tamen neceſſariò moriendum erat, poteſt quodammodo, tali ex cauſa optabilis mors videri.

De Odio populari. DIAL. XXXIV.

Ne cures, ſi te mundus non diligit, vnquam,
Et mundo, atque Deo nemo placere poteſt.

DOL.

POpulus me odit. *R.A.* Habes, quem prædixeram, popularis finem gratia: pro dilectione odium. *D.* Populus gratis odit me. *R.* Miraris, quòd ſine cauſa odit, qui ſine diſcretione dilexerat, conſequens hoc illius; vnde modeſtia exulat, ibi regnare impetum eſt neceſſe. *D.* Odit me populus. *R.* Hæc bellua iniuriæ prompta eſt, ſegnis officio. Vulgi amor leuis, odium graue. *D.* Populus mihi ſuccenſet. *R.* Ab amante plauſus, ab irato populo pernicies; impar periculum, ac ſpes. *D.* Populo odioſus ſum. *R.* Nihil impetuoſius ſtultorum turbis, vbi inſaniam ſingulorum publicus furor, & furorem publicum ſingulorum rabies impellit; altérque alterum trudit. Nihilque periculoſius, quàm incidere in illorum manus, quibus pro iuſtitia ſit voluntas, pro maturitate præcipitatio. *DOL.* Odit me populus. *R.A.* Non amaſſet vtinam, ne nouiſſet quidem. Amor malorum, odio finitur. Vtrumque anceps; ſola ignorantia tuta eſt. *D.* Populo ſum inuiſus. *R.A.* Populus odioſus, leniendus, aut linquendus.

De Inuidia. DIAL. XXXV.

Inuidiam quicunque voles vitare nocentem,
Infelix fias, non odiosus eris.

DOL.

INuidetur mihi à multis. *R.* Præstat inuisum esse, quàm miserabilem. *D.* Inuidia exerceor æmulorum. *R.* Et quis vnquam virtutis amicus, exercitio hoc caruit? Percurrere animo omnes terras, omnia sæcula, cunctas historias euolue, vix insignem virum hâc immunē peste reperies. Nolo nunc narrationem ingredi, quæ nos longè nimis à proposito distrahat; sed, si aliquid meministi, omniū, quę legisti, non possunt ignoti tibi esse quāplurimi, quorū comitatu, non tantū consoleris, sed etiā glorieris. *D.* Inuidetur mihi. *R.* Linque honores, & officia publica, desine incessu elato, & superbo comitatu per ora ciuium volitare. Sequestra te ipsum; quantū potes, ab oculis multorū inuidorum, nec vultu, nec verbo, nec habitu digito te notandū præbeas. Vulgus, & liuor in plateis habitant, sic & mala ferme omnia. Quidā hostes nullo melius modo quàm fuga vincūtur, ac latebris. *D.* Et profugum, & latentem liuor insequitur. *R.* Tolle mali materiam, malum omne sustuleris: nimiis opibus modum pone: quicquid eximia specie inflammare animos potest, vel abiice, vel absconde: Si quid est, quo carere nolis, aut nequeas, modestè vtere; inuidiam, quam insolentia exasperat, humilitas lenit. Sunt, quæ illam extinguant, efficacia quidem, sed morbo ipso peiora remedia; miseria scilicet, & infamis vita: de quorum altero dictum est, miseriam solam inuidia carere: de altero Socraticum illud: interroganti enim

Alcibiadi, quibus modis inuidiam declinaret, respondit Socrates: Et viue, inquit, vt Therſites: cuius vitam ſi neſcires, in Homerica leges Iliade: iro nicum planéque Socraticum reſponſum. Non enim eſt conſiliũ, vt inuidiã vites, vitare, virtutẽ; fatiúſque eſt Achillem eſſe cum inuidia, quàm Therſitem, ſine: quanuis illud conſtet, magnos interdũ viros, vt ſecuri viuerent, & virtutem ad tempus, & ingenium occultaſſe. *D.* Inuident mihi multi. *R.* Inuidiam, niſi vel ignauia, vel miſeria vix euades; quam, ſi ſic euaſeris, in contemptum incides; vtroque caruiſſe difficillimum. *D.* Inuidia multorum premor. *R.* Eſt, vt perhibent, calcandæ aliud iter inuidiæ, per excellentem gloriam ſed perraro veſtigio ſignatum; ita, vt plures hoc calle gradientium in id, quod fugiunt relabantur.

De Contemptu. DIAL. XXXVI.

Si te contemnunt homines, & friuola dicunt,
Diſſimula, riſus deſinit in gremium.

DOL.

SEd contemnor. *R. A.* Si iniuſtè quidem, eſt [non inficior] quod doleas. feras tamen; aliquid eſt, quod rideas. Nihil eſt enim ridiculoſius, ſed nihil crebrius, quàm contemni Sapientem ab inſanis. *D.* Spernor. *R. A.* Circa hoc verbum vnum, quatuor bona eſſe dixere aliqui. Spernere mundum: Spernere nullum: Spernere ſeſe: Se ſperni: hoc tibi vltimo opus. *D.* Spernor à multis. *R. A.* Si à maioribus, fer; ſi à paribus, patere. Illi ſuo iure vtuntur. Ferè namque contemptui ſunt minora maioribus. Hi ſe contemptui offerunt, & maiores fieri, quando aliter non poſſunt, hac tentant via. Sine minoribus, ſine illos

illos insanire? neque magnifacias contemptum, qui illis infamiæ sit, tibi gloriæ. Spreuit Achillem Therſites, de quibus modò diximus; Homerum Zoilus: Augustum Antonius; Vergilium Euangelus; Ciceronẽ Caluus. Et [quod ex Euangelio didicimus quodque est maximum] Herodes pessimus, miserrimusque hominum, Christum spreuit. Quid vel contemptis hoc nocuit vel contemptoribus prosuit? *D.* Spernor, & irrideor. *R.* Irrisuum nescio quid, & histrionicum etiam esse animis solet, eoque magis; quo minoribus, quid minus est opus alter alterum ridet. *D.* Spernor ab aliis. *R.* Recordare an tu alios aut spernas, aut spreueris. Hic est mos humanus, spernere & sperni mutuo vos vicissim odio; mutuóque premitis contemptu, & vultis aliis esse venerabiles, neminem venerantes; placere vultis Deo, cuius operum nullum vobis placet, eo, quo placere debet modo; in quo præclare quidem noster Cicero; si præclarum aliquid sub Deorum nomine dici posset: Minimè inquit, conueniet, cum ipsi inter nos viles, negle&tsque simus, postulare, vt Diis immortalibus cari simus; & ab his diligamur. Illud ergò præclarius, Malachiæ prophetæ: Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non vnus Deus creauit nos? Quare ergò despicit vnusquisque vestrum, fratrem suum. *D.* Spernigrauiter fero. *R.A.* Etsi nemo sperni velit, multi cupiant timeri, multò tamen est sperni securius, quàm metui. Itaque quod ait Annæus in epistola quadam: Non minus contemni quàm suspici nocet; non admitto; illud ab eodem alibi dici rectiùs æstimo: periculosius timeri esse, quàm despici. Proinde cum veteri Sapientum edicto, tria hæc vitanda didiceris; de

quibus totidem continuis tractatibus egimus, & sint mala omnia, haud dubiè tamen malum minus hoc vltimum, quanuis ignobilius, nec deest suum cuique remedium. Odium obsequio lenitur, liuor modestia, contemptus amicitiis illustrium, & honestis artibus, ac virtute. Nemo primum Bruto contemptior Romæ fuit, nemo minus postea. Age & tu bonum, magnúmque aliquid, quo contemni nequeas.

De Promissi muneris tarditate.
DIAL. XXXVII.

Fers grauiter non seruari promissa, memento,
Te quoque consuetam fallere sæpe fidem.

DOL.

SErò promissa complentur. *R.* Quid singulariter de hoc quereris, quod omnibus est commune? Nulla quidem res magis munus inquinat, quàm dura frons, & lenta dilatio; sed hic est mos, citò vultis accipere, tardè autem dare: ad illud alacres, ad hoc mœsti, ad illud præcipites, ad hoc segnes. Ingratitudinis duplex radix, duplex materia querelarum, dum & illos mora, & celeritas hos constringat. *D.* Multa mihi promissa sunt, nihil impletur. *R.A.* Magnis promissoribus minimum fidei esse debet. Nota vanitas, notæ blanditiæ, nota hominum mendacia. Multa tibi vnus aliquis promisit, sufficit promisisse, quære aliũ, qui promissum impleat. Non potest vnus omnia facere, fecit hoc promissor, vt eũ interim diligeres. *D.* Quod mihi promittitur, nõ fit. *R.* Duarũ cupiditatũ potentior est, quę tenet, quàm quę poscit. *D.* O quot ille pollicitis abundabat. *R.* Aut irridebat, aut ad tẽpus diligi volebat [vt dictum est] & fortè

dum

dum tibi multa promitteret, vnum aliquid à te poscebat, quod, vel magni pretio mendacij bene partum æstimaret, sæpe autem, qui diuites sunt verborum esse inopes rerum, nosse debueras. *D.* O quàm multa mihi promissa sunt. *R.* Si mihi credideris, multa promittentibus nihil credes.

De Repulsis. DIAL. XXXVIII.

Iræsci noli, pateris si forte repulsam,
Sæpe datur, quod pòst obtinuisse deles.

DOL.

REpulsam passus indignor. *R.* Vis ne igitur, quæcunque poposcеris, adipisci, ita, vt negari tibi nihil possit? ne intolerandę superbiæ sit, hoc velle. Meminisse magni Pompeij decuisset; quo nescio, an maior vnquã fuit, de quo tamen scriptum est: Quæque dari voluit, voluit sibi posse negari; quàm multa Cęsaribus supra humanam magnitudinẽ, summo etiam imperio gloriosis, negata cognouimus; & tu grauiter vnã, aut alteram fers repulsam? Deniq; quàm multa quotidie Deus poscit ab homine, nullius rei indigens, nec impetrat? *D.* Non possum æquo animo repulsam pati. *R.* Cur petendi tibi arrogas licentiã, & negandi aliis carpis libertatẽ? Quid quòd sæpè indigna petitio, dignam repulsæ præbuit materiam. Quid quòd sæpe etiam petendi repulsa vtilis fuit; cui, quod petierat, impetrasse damnosum erat. *D.* Iniustam patior repulsam. *R.* Si iniusta est repulsa, iusta ergò petitio: gaude, cuiuscunque potiùs culpã esse, quam tuam. *D.* Vnde non merui, repulsam tuli. *R.* Multi se magna meritos putant, vnde penitùs nil merentur. Hinc repulsæ dolor, hinc que-

relæ iſtæ, quibus orbis terræ, & omnis vita hominum plena eſt. *D.* Pudendam patior repulſam. *R.A.* Pudendum nihil, præter culpam: quem pudorem tibi inferre potuit, quod tui non erat arbitrij. *D.* Repulſam patior, vnde non credidi, *R.A.* Credulitas incerta eſt, certa autem rès; non poſſe, quod petitur, negare, non eſt liberi, ſed ſerui. Non poſſe repulſam pati, non eſt ciuis, ſed tyranni. *D.* Optatæ ſperatæque rei paſſus ſum repulſam. *R.A.* Si quicquid ſperant, cupiuntque homines, aſſequerentur. Dij eſſent omnes. Tu verò, vt indignationes multas, ac dolorem fugias repulſarum; diſce optare poſſibilia, & honeſta: nõ aſſequi velle, quicquid inconſultus, & inexplebilis appetitus optauerit, quicquid ſpes vana ſuggeſſerit. *DO.* Non tantùm repulſus ego, ſed indignus mihi antepoſitus fuit. *R.A.* Et quoties indigni digniſſimis præferuntur, & quoties indignos indigniſſimi iudicant; alienarum ſeuerior, ſuarum quiſque fauoralibus rerum iudex. Multi ſe indignos dicunt, pauci credunt. *D.* Paruæ rei patior repulſam. *R.A.* Multis parua negata, magna vltrò oblata vidimus. Si repulſis compenſentur munera, fortunæ lances æquabuntur: ſed vos illas indignatione augetis; hæc obliuione, atque diſſimulatione minuitis. *DO.* Dignus eram [vt arbitror] non repelli. *R.A.* Vt ſi ita, an tu omnia, pro dignitate hominum, dari exiſtimas, ac negari? Vtinam ita eſſet, vt & plures bonos, ſpes præmij & pauciores malos faceret metus pœnæ: ſed non ita eſt: amor; odium, ſpes, cupiditas, affectus inconditi, cuncta permiſcuere. In te vno fortunæ ſtilum publicum vis mutari, & non te potius ad communem curſum humani mortis inflecti? *D.* Quanto indignior mihi anteponi-

ſus

tur competitor. R. Et Lucius Flaminius, mox ob indignum facinus iudicandus, & ordine senatorio amouendus; Scipioni Nasicæ prælatus fuit, viro omnium optimo, senatus, & populi sententiis iudicato. Et Vatinius Catoni, illaudatus laudatissimo, non solùm populi amicorum, simulque hostium iudicio; sed toto etiam Ciceroniano volumine; quid hic dicis, vt sint grauia, non sunt noua, quæ pateris. D. Multum sperabam, modicum non mereor. R. Vt multum quoque merearis, dixi iam, non omnia pro meritis dari. Quid, quòd semel negatum, eidem id ipsum mox concessum vidimus? Quod in ipso, de quo loquor Scipione, accidit; repulsarum duriciem sæpè pertinax virtus infregit. Testes sunt Æmylius Paulus: Metellus Macedonicus: Lucius Mumius, qui consulatus repulsam passi omnes, iidem speciosissimis consulatibus, ac triumphis postmodum honestati, suis ciuibus, quibus contemptui fuerant, spectaculo fuere; nunquam ad id peruenturi, si repulsas populi lamentis potius acerbare, quam virtutibus superare voluissent. Lucius Sylla, quamuis in finem ciuilibus discordiis irritatus, famam suam nota crudelitas infecerit: nobilitate tamen, & gloria insignis ciuis, non consulatus, sed præturæ tantò minoris rei repulsam cum tulisset, summam reipub. post adeptus, & præturas, & consulatus, & imperia non tantùm consequi potuit, sed donare. Non debet repulsa spē auferre, sed afferre sollicitudinem, ac virtutem acuere; quæ nil tam asperum, quod non leniat, idque etiam, si quando non fecerit, non tamen ideò deferenda est; ne propter se ipsam suumque proprium finem, culta videatur. Denique hi repulsas suas forti animo tulere. At Publius Rutilius repulsa fratris au-

dita,quam erat passus,in petitione consulatus;statim morte obiit repentina. Elige vtrum sequi malis.

De Iniusto Domino. DIAL. XXXXI.

Imperium quodcunque feras,nam vulgus iniquum
Sæpe magistratus commeruere malos.

DOL.

INiustum dominum patitur Resp.*R.A.*Sed fortassis id merita , & id sceleri scelus est debitũ: non solùm apud inferos,sed vbique fieri iudices,vbique iustitia suum opus exerceet;& si sæpiùs cunctetur, interdum properat: verúmque re ipsa fit,quòd scribitur,Vtique est Deus iudicans eos in terra.Dæmones ex hominibus fieri quidam opinati sunt,perpetua criminũ licentia peccandiq́ue libidine:quod,vt fortè tolerabiliter dictũ sit,malarum voluntatum similitudo effecit,qua homo malus,atq; in malis obstinatus,penè dæmonẽ æquat. Cui sententiæ,si recipitur illud,fortasse non dissonum fuerit,vt permissu diuinæ iustitiæ,dæmonem dæmon premat;qua in re illud duntaxat [vt videtur]& miserum, quòd nonnunquam sceleratorũ suppliciis miscentur innoxij;& nimis verum,crebrúmque comprehenditur illud Flacci.

Sæpe dies pariter neglectus,
Incepto addidit integrum:

Quod ipsum nõ sine certa,licet vobis occulta,iustitia Dei fieri,indubitata fide creditur. *D.*Crudelem dominũ perpetimur.*R.*Crudelitas mala quidẽ,& naturæ hominũ aduersa,sed vtile vitiis,& lasciuiẽti populo frenũ.pauor,vndecunque oriens. Amare insciis,expedit timere:quicquid id quidẽ sit,Nemo tam trux dominus,vt non truculẽtior sit voluptas, prosperitatis comes,ac filia.Male agentibus

gentibus nihil peius, quàm ſecuritas, ac libertas. Qui nihil metuit, proximus eſt ruinæ. *D.* Iniquum dominum infauſta plebs patitur. *R.A.* Nullus mihi crede, miſera in plebe miſerior, quàm tyrannus; quod ſi dubitas, Dionyſium contemplare. Ille vir improbus, nec indoctus, de ſe ipſo, ſuaque tyrannide quid ſentiret, apertiſſimè, pendentis ſupra amici verticem gladii cuſpide, declarauit. Nota eſt hiſtoria. Timet plebs tyrannum, & tyrannus plebem; ſic reciproco pauore ſe cruciant. Hoc refert. quod miſeria plebis apparet, ac tyranni latet; non minus tamen affligit purpureo velamine tectum vulnus, deque minus aureæ grauant compedes, quàm ferreæ. Eſt & ſua, vt in ſordibus, vtque in fumo, ſic lautitiis ac ſplẽdore miſeria. Aurea quidem tyranni veſtis extrinſecus; obuerte illam, ardentibus intus aculeis plena eſt. Ita, vt vides, non penitus, aut impunè ſæuiunt tyranni, aut inulta plebs premitur. *D.* Inclementiſſimus nobis eſt dominus. *R.A.* Non tot paſſim eſſent domini, nec tam latè furerent, niſi populi inſanirent; & cuique ciuium pro ſe carior foret res priuata, quàm publica; voluptas, quàm gloria; pecunia quàm libertas; vita quàm virtus. *D.* Vnum dominum, ſerua fert patria. *R.* At non vnum, ſed triginta ſimul illa nobilis legum mater, Græciæque lumen alterum Athenæ, *D.* Patria dominum vnum fert. *R.AT.* multos autem Roma: quis Caligulas neſciat, ac Nerones, & Domitianos, ac Commodos, & Helogiabalos, & Baſſianos: & Galienos, ac ne ſingula imperij probra exequar, Maximinos, & pietatis hoſtes, Iulianos, ac Decios? Sardanapalum Aſſyria pertulit; Cyrum Perſis; Alexandrum Græcia; atque Aſia reges dictos. Verè autem tyrannos acerrimos,

& immites tulit; & Dionyſios Sicilia, Phalaridem, Agathoclem', Lacedæmon, Cleomenem, Nanidémque; quem Agri quoque perpeſſi, fœmineám que vxoris auaritiam; quæ viro ipſo rapacior in ſexu ſuo tyrannidem, miris modis exercuit: ſed quo feror? quis autem veteres aut nouos numeret tyrannos? qui tam multi hodie, támque aìtè, hinc ſuis opibus, ac potentia populorum; illinc moribus, atque dementia radicati ſunt, vt nec numerari iam valeant, nec conuelli: neque minus apud vos, quàm apud, Ægyptios, aut Medos libertate peſſundata, ac ſepulta, verſa ſeruitus in naturam ſit; ſic vt pars maior populorum, tyrannum ſi non habeat, quæſitura precariò, ſeu precio emptura videatur, vſque adeò patres veſtros eſſe, quod nati erant, puduit: vos enim penè omnes in ſeruitio nati, atque educati, vt doloris antiquam, ſic nouam querelæ materiam non habetis. *D.* Potentis domini graui premimur iugo. *R.* Ariſtophanis poetæ vtilis fabella, quæ monet, non nutriendum in vrbibus leonem: tamen ſi nutritus fuerit, obſequendum illi eſſe; nec tyrannidis naturale malum impatientia cumulandum, quamque ipſe feceris potentiam detractandam. Rarò equidem tyrannus, abſque culpa ciuium, ſurrexit in populo. Verus eſt autem verbum: Ede, quod nutriſti. *D.* Dominum importunum patimur. *R.* Si omnis poteſtas à Deo eſt, ſeu ad bonorum exercitium, ſeu ad malorum pœnam; par eſt, vt diuino imperio te ſubiectum ſentias, non humano. Cuius ſi miniſter immitior videtur, patientia fortaſſis efficiet, vt miteſcat. Vix eſt vllum tam ferox ingenium, vt non obedientia, & obſequio lenìatur, vel ferendum denique, ponendum omne,

omne, quod premit. Nempe nihil est tertium præter impatientiam, quæ [vt dixi] molesta non minuit, sed aceruat. *D.* Malus nobis est dominus. *R.* Omnes vos vnum habetis notum hostem: vnus ille multos habet incognitos: periculosior status. *D.* Dominus nobis est pessimus. *R.* Sed non erit diu. si bene philosophis visum est: violentum nil esse diu turnum. Et sanè, si vel vnum patria ciuem bonum habeat, malum dominum diutiùs non habebit.

De indocto præceptore. DIAL. XL.

Forsan ab indocto fastidio care magistro,
Facalium quæras, sedulus esto tamen.

DOL.

EST mihi præceptor indoctus. *R.A.* Etsi doctum facere non possit indoctus, verúmque sit commune illud signum; Scientis est posse docere: sub indocto tamen præceptore, doctus aliquis fieri potest, vel per seipsum vel [quod est verius] influentia cælesti, atque inspiratione. Et vt Ciceronis vtar verbo: Aliquo afflatu diuino, sine quo nec doctum certè, nec bonum virum fieri posse, credendum est. Hoc enim non solum vera religio sentit, sed gentilis quoque philosophiæ consentit authoritas. *D.* Indoctum præceptorem nolens audio. *R.A.* At cælestem præceptorem audi libens, qui fecit aures tibi, non has tantùm, quas videmus, sed inuisibiles, alias intus in anima. Illum audi, qui docet hominem scientiam, sicut scriptum est: quo insuper tacente, frustra præceptor quicunque mortalis, quanuis doctissimus, laboraret. *D.* Præceptorem indoctum ægrè fero. *R.A.* Vel ab illo fugiens, alium quære: vel ad teipsum redi. Et me-

mento Epicurum, sæpè à Cicerone, licet irrisum; visum tamen Senecæ magnum virum, non indoctum modò præceptorem habuisse, sed nullum: vt gloriabundus idem ipse commemorat. Augustinum verò, quod de se ipso testatur, cui non omnia credere nefas est; & Aristotelicas categorias, quæ inter difficillima numerantur, & artes liberales, quas singulas à præceptoribus didicisse magnum, dicitur, nullo hominum tradente, vt idem ait. omnes intellexisse. Nouissimúmque Bernardum, virum doctrina, & sanctitate clarissimũ, omnes suas literas quarum inter cunctos sui temporis abundantissimus fuit, in siluis, & in agris didicisse, non hominum magisterio, sed meditando, & orando, nec vllos vnquam alios, vt de se etiam ipse ait, præceptores habuisse, quàm quercus, & fagos. Hæc si facta sunt, cur non iterum fieri possint? Quod nisi sic esset, quid fecissent primi hominum, quib. nec præceptor vllus erat, nec reperti aliqui: mirando ergò, cogitando, assurgendo, & ingenium acuendo, ea ipsa, quæ vos, cum omnibus præceptoribus vestris, vix intelligitis inuenere. Aude & tu aliquid, téque magnis inferere ne diffidas. Si mortalis defuerit, æternus aderit præceptor, à quo sunt omnes, & omnia ille fecit ingenia, & scientias, & magistros.

De Discipulo indocili, ac superbo. DIAL. XLI.

Instruere indocilem puerum, quicunque laboras,
Littus aras, & erit gratia nulla tibi.

DOL.

DIscipulum habeo indocilem. *R. AT.* Perdis operam, littus aras, semina proiicis; natura non vincitur. *D.* Discipulum indocilem sors dedit. *R. A.* Terræ aridæ colonus, solue boues

ues; quid te torques? Illi parce, & tibi; cum tot sint labores necessarij; ineuitabiles; superuacuos quærere, stultitia est. *D.* Discipulum habeo literarum indocilem. *R.A.* Si docilis est virtutum, illic insta; melioribus illum artibus ornaueris. Quod si neutrum capit, vacuum sine; néve quid in pertusum vas effuderis, quod neque ibi subsideat; téque ingi tædio exhauriat. Sic habeto etiam. Omnes qui sunt, quíque erunt, aut fuerunt virtutibus, aut doctrinis clari, non posse vnum ingenium accendere, nisi aliquæ intus in animo scintillæ sint; quæ præceptoris spiritu excitatæ, & adiutæ, generosum disciplinæ fomitem arripiant. Alioqui algidum in cinerem nequicquam flabis. *D.* Intractabilem discipulum, ac superbum habeo. *R.A.* Superbia hostis ingenij est, dúmque subesse dedignatur, & discere negligit discipulus, insolens ægrè manum ferulæ subiiciet, doctrinæ animum; reprehensionibus autem, collum iugo. *D.* Habeo prosperitate tumidum discipulum. *R.A.* Sicut tumor oculorum visui, ita tumor animi ingenio nocet; vt disciplinis aditus fiat, comprimenda est omnis elatio. Scis, vt Alexander Macedo, cum aliquando mathematicis animum applicasset, & Geometrica sibi quædam obscuriuscula traderentur, difficultatibus offensus, præceptori imperat, vt id ipsum clariùs tradat, & quid ille respondeat: Hæc, inquit, æquè omnibus difficilia sunt; vt scilicet omnem illi spem regij fastus excuteret: sic est enim hercle. Nullæ sunt fortunæ partes in ingenij rebus; quisquis doctus, ac sapiens fieri vult, obliuiscatur interim se potentem. *D.* Discipulum rudem, elatúmque habeo. *R.* Contra venturum aduerso flumine nauigas; contrahe carba-

sa,terram pete. *D.* Contumacem habeo discipulum,propteruúmque. *R.* Non arenam tantum fodis,sed serpentem nutris, Aconitum excolis,hostem doces. *D.* Duræ discipulum ceruicis instruo. *R.* Surdo canis,sed sic est:hos clamor,hos silentiũ delectat. Potentissima semper in rebus omnibus consuetudo est. Vide vt piscator tacitus,ac clamosus venator, ac clamosior aliquantò scolæ arbiter,quam siluæ. *D.* Duricordem discipulum nactus sum. *R.* Sæpè facilius vrsi caput mollias,quàm hominis,quid vis autem? Est in fabulis, lupum,ac vulpeculam literas didicisse. Nam elephantis studiosi non anilis fabula est, sed naturalis historia. Et hic tuus forsitan studio naturam leniet. Apud me autem vna ferè pastoris, ac præceptoris vita est,Mirum,nisi vterque tandem à conuictu mores traxerit. Ille belluas tegit,hic pueros.

De Nouerca. DIAL. XLII.

Rara auis est,natis cremens,& iusta nouerca,
Hanc opus est magno vincier obsequio.

DOL.

NOuercam habeo. *R.* Ergò & patrem: sic sunt fermè res humanæ, vt tristia lætis,& amara dulcibus temperentur;atque vtinam ex æquo:impermixtũ hic dulce non habitat; *D.* Iniusta mihi est nouerca. *R.* Nõ ineptè Vergiliano epitheto vteris;quãtò autẽ illa iniustior tibi,tantò in illã vt sis iustior,enitere. *D.* Nouerca mihi superbissima est. *R.* Et fœminæ propriũ superbia,& nouercę est; sic geminæ causæ vnum pariunt effectum: non est, quod stupeas; est quod feras, téque priuignum simul, & filium bonum probes. *D.* Superbissima est

ma eſt nouerca. R. Nulia re meliùs, quàm humilitate vincitur ſuperbia. D. Nouercam ferre nequeo. R. At fer patrem: ſi hunc valde diligis, facilè illam feres. D. Nouerca impia, atque importuna eſt mihi. R. Eſto illi pius, ac patiens: pietatem patri debes, patientiam fœminæ, reuerentiam nouercæ. D. Inſolens eſt nouerca. R. Noli pati, vt potentior ſit illius inſolentia, quàm pietas tua. Nihil durum, nihil arduum eſt pietati; hæc ad Deum homines erigit, Deumque ad homines inclinat: quoties nouerca ſæuierit, non tu illam, ſed patrem cogita. D. Iniurioſa eſt nouerca. R. Muliebres iniuriæ, contemptu meliùs, quàm vltione plectuntur. D. Grauem patior nouercam. R. Bene ais, patior. Succumbere enim, & mulierculam pati non poſſe, non eſt viri. D. Odit me nouerca. R. Ipſam ama. Nam & inimicos diligere diuinum eſt præceptum: & amare, vt amèris philoſophicum eſt conſilium. D. Nouerca me odit. R. Si patrem tuum amat, ſatis eſt tibi: odiſſe patris amatricem filio non licet: ſin & illum odit, quem non oderit? Nam etſi alterum pluſquam virum, amat, tu ille ne fueris. D. Nimis odit me nouerca. R. Minus malum forſitan nouercæ odium, quàm nimius amor. Phędram noſti, & Hippolytum. Certè odium, quod vlciſci nefas, lenien dum, aut fugiendum, aut ferendum eſt. Nihil eſt quartum: querelæ ſæpè odium exaggerant.

De Duricie Paterna. DIAL. XLIII.

Fer patris imperium, quamuis videatur iniquum,
Eſt pater, & natum non cupit eſſe malum.

DOL.

DVrum patior parentem. R. Duricies patris ſæpe filio ſalubris: ſemper damnoſa mol-

Digitized by Google

licies; non linguæ tantùm, sed nec virgæ parcendum, docti consulunt: his duobus animorum iuuenilium constat in primis cura, quæ si frustra sint, grauioribus morbis grauiora remedia adhibentur, abdicatio, & carcer: quin & more veteri Romano, ad extremum, supplicia, & mors; quod non consules modò, & duces, quibus imperium in omnes, publici consilij præstaret authoritas, sed priuatos illos priscos ac seueros patres, quibus sola patria potestas ius in filios daret, sæpè acerrimè obseruasse legimus, in quibus maximè Cassij Fulùij nobilitata seueritas. I tu nimis blandum patrem, dic durum. *D.* Patrem patior durum. *R.* Qualem, putas, ille te passus est puerum? qualémve deinceps adolescentem. Difficile id quidem persuadere his sibi valde placentibus: sed crede mihi, nihil durius quàm ætatis illius inconditos mores pati. *D.* Patior durum patrem. *R.* Quid si durus es filius? Dura duris efficaciùs leniuntur, & sæpè medici mollioris deformior est cicatrix. *D.* Patrem durum habeo. *R.* Si pater verus est diligit: & si diligit, non quæ mulceant, sed quæ prosint, cogitat. *D.* Durissimus pater est mihi. *R.* Quæ tibi durissima, illi forsan vtilia videntur: cui & certius iudicium, & incorruptior est affectus. Adolescentia non nisi quæ sub oculis sunt, metitur: ætas matutior multa circunspicit. *D.* Pater est mihi durissimus. *R.* Vide ne tu illi durior: vt dum ille dedecori tuo obstat, tu illius vitam, perditis moribus, inquietes. *D.* Perdurus pater est mihi. *R.* Qui salutem filij negligit, ille demum durus est pater, etsi fronte mitissimus. At qui filium ad rectum iter trahit, ope, consilióque adiuuans, & sæpè verborum, sæpè rerum stimulis impellens,

sæpè

sæpè vel tardum increpitans , vel inuitum cogens, quamuis seuerior sit aspectu , durus est minimè. Fructuosior filio seueritas patris solet esse, quàm comitas. *D.* Durus est pater. *R.A.* Supercilium paternum, zelus, dolor, metus, ætas excusant. *D.* Durum patrem ægrè fero. *R.A.* Quid si [quod multis sic affectis iure accidit] ferre duriciem cogaris alterius? Quid si ipse contumacis filij pater esse incipias? tunc intelliges, quàm suaue patris iugum , & quàm iustum sit imperium. Nunc non nisi vnum intelligis , quod delectat, inque hoc vno iudicium tuum habes non delectatione animi, sed titillatione sensuum circumuentum. *D.* Durus mihi pater est. *R.A.* Vt sit durus, illum tibi, non te sibi iudicem dat natura, quam secuta lex ciuilis, castigatores parentum filios erubescit. Pudeat te audere, quod vlli filio licere legem puduit: siue de te iudicet, qui te genuit, aluitque. Tu de illo iudicium linque aliis, patremque, si veræ laudis non est capax, decoro saltem silentio venerare. *D.* Durus pater est moribus. *R.A.* Non arguendi mores patrum, sed ferendi sunt. Nihil turpius in Alexandro sonat, quàm quod, non dicam patrem conuitiis attentasse , sed paternis laudibus inuidisse vitius est: de patre vel gloriosè loquendum, vel tacendum. *D.* Habeo durum patrem. *R.A.* Habes vbi amorem, vbi pudorem, vbi patientiam, vbi obedientiam tuam probes. Nullum in terris imperium iustius, quàm patris: nulla honestior seruitus, quàm filij. Nil tam suum cuique est quàm filius patri; nil cuique indignius eripitur. Sed vos præcipiti atque intempestiuo desiderio subesse nati contẽnitis: præesse concupiscitis, sic & patrib. vos aufertis, & patrum antè vobis imperium vsur-

patis. Duplex indignitas: ita fit, vt insolentia iuuenilis, vndique rerum turbet officia. Hinc fortè prohibiti, de patrum asperitate querimini, vestro digni iudicio, quibus omnia liceant, ob id vnum, quòd nati estis; & placere vobis ad speculum didicistis, tum demum, cùm præesse cœperitis, sensuri, quid vobis turpiter ante tempus optatum esset. *D.* Rigidus pater est mihi. *R.* Quid si pius est rigor? pater filio rigidam pietatem, patri filius obsequium reuerens, obedientiamque humilem debet. De Manlio Torquato in historiis, & apud Marcũ Tullium legisti, vt perindulgens in patrem, idem acerbè seuerus in filium fuit: vulgi fortè iudicio reprehensus in altero; ab incorruptis æstimatoribus, in vtroque laudatissimus, tanta diuersitas rerum est. *D.* Pater durus est mihi. *R.* Serò bona vestra cognoscitis, O mortales. Ac cùm nosse cœpiscs, nimis agnoscitis, hinc & præsentia fastiditis, & amissa lugetis. Alterum superbè nimis, alterum nimis humiliter: & vbi agenda grates, & vbi habenda patientia, vtrobique querimoniæ, nusquam æquanimitas, sic in Deum, atque homines grati estis. *D.* Durus est pater mihi. *R. A.* Veniet tempus, quando hunc ipsum patrem suspires, nec responsurum voces. Et qui tibi nunc videtur saxis durior, plumis mollior videatur. *D.* Durum patrem habeo. *R.* Patrem dum habueris, non agnosces.

De filio contumace. DIAL. XLIV.

Corrige, dum tener est, puerum, nec parcito Virgæ:
Dum tener est ramus, flectitur obsequio.

DOL.

HAbeo filium contumacem. *R. A.* Æquum est, vt qui patrem ferre non poteras, filium feras;

feras ; vtique ſarcinam grauiorem : magis animum premit, pungitque acriùs, ſuperbi fili verbum vnum irreuerenter prolatum, quàm ſeueri patris quæcunque duricies. Ille enim iniuriam facit, hic iure ſuo vtitur. *D.* Filium habeo rebellantem. *R.A.* Impudenter de minorum rebellione conqueritur, qui maiorum iuſta contempſerit imperia. *D.* Filius contumax eſt mihi. *R.A.* Tandem fortaſſis intelligis, quid tuus ille tam durus pater viſus eſt tibi. *D.* Filium patior inſolentem. *R.A.* Si ætatis eſt vitium, cùm ætate tranſibit. Multorum ferox adoleſcentia, progreſſu temporis, ad virtutem, mirificis proue-ctibus, flexa eſt. *DO.* Rebellem filium habeo. *R.A.* Non ſolus. Et Dauid, & Mithridates Ponti rex, & Seuerus imperator Romanus, rebellantes filios habuere, & multis pòſt ſeculis, Britanni ci pacem regni [vt fama loquitur] turbauit regij adoleſcentis in patrem concitata rebellio ; ſed quiſque ſua deflet incommoda, nullus aliena vel publica. *D.* Impius, ac febellis eſt filius. *R.A.* Magna tibi portio paternæ moleſtiæ dempta eſt; mortem filij timere. *DO.* Habeo ignauum, & inertem filium. *R.A.* Neſcis, vt Africanus ille vir magnus diſſimillimum filium ſibi, longeque degenerem amauit vnicè. Et profectò maior non dicam amor, ſed miſeratio debetur ei, quem minus adiuuat natura. Nullius rei eget, qui virtutum dives eſt; quarum indigentia verè miſeros, ac proinde miſericordiæ egentiſſimos facit, tu in filio, etſi non virtutem, ama quòd filius, ſi ne id quidem, at quòd homo eſt. Poſtremò ſi nihil eſt, quod ames, miſerere. Proprium patris, vt ſeueritas, ſic miſericordia eſt. *D.* Perditæ filius eſt vitæ. *R.A.* Pondus infauſtum, eoque ra-

uius quod dum ferri non poteſt, nequit abiici: per ſer. & qua datur, corrige. Si enim aut filium curaueris, aut certe patrem egeris; hoc tibi debitum, illud optabile. *I.* Impius, inhumanus, intractabilis eſt filius. *R.* Siquidem mollicies, ac voluptas in perfidiam, ac ſcelus eruperint, venenoſum animal exigendum eſt domo; neque vbi; ſe quid natum æſtimandum: & in ſyluis ortas auiculas paſcitis. & domi natos ſciorpiones occiditis. *D.* Impius, filius eſt mihi. *R.* Periculoſa ſeponere, antequam noceant, Sapientis eſt. Non te pietatis vmbra decipiat. Nulla impio debetur pietas. Eſt vbi ſit crudelitatis ſpecies, pium eſſe: ſed dum aliquid, vel minimum ſpei eſt, ſemper ad miſericordiam inclina; mementoque te patrem eſſe, non iudicem; neque hic tibi Terentianum illud excidat:

Propeccato magno paululum ſupplicij ſatis eſt patri.

De Diſcordi fratre. DIAL. XLV.

Quos odium ſeparat fratres, concordia iungat;
Manſueto fratrem pectore vincet vnum.

DOL.

HAbeo diſcordem fratrem. *R. A.* Quid autem? ille ne igitur te concordem habet? vnanimitas fraterna, quæ vnum ex duobus facere debuit, in duo non iam diuerſa, ſed contraria, penituſque pugnantia, ſciſſa eſt. Graue, ſed antiquum malum; quod & mundus, & mundi caput ab initio habuere. Siquidem vetus vrbis Romæ, ſed vetuſtior orbis infamia eſt, fraterno ſanguine maduiſſe: tu quod in ſingulis paribus fratrum vides, & altero, quin etiam adhuc ſolo, in vno tot millium quid ſtupeas, non habes. *D.* Eſt mihi.

Digitized by Google

mihi discors domi frater. *R.A.* An & hoc miraris esse magna in domo , quod in ipsis materni veteri fuit angustiis ; vbi olim etsi maioris mysterij velamentum esset ·, certè non discordes tantum fratres legimus, sed bellantes. Est ne igitur nouum , siarmati faciunt , quod non nati solent? *D.* Nulla mihi apud fratrem gratia est. *R.A.* Multo prius hoc in scholis edoctus , quàm domi expertus esse debueras ; prouisa verò nec querimur, nec miramur. *D.* Odiosum fratrem habeo, ac discordem. *R.A.* Vt fermè nullus amor æquior fraterno, sic nullum, vbi incœperit iniquius odium, nulla acrior inuidia. Sic paritas incitat animos , atque incendit, cùm cedendi pudor; & amor excellentiæ eò ardentior, quò incunabulorum recordatio , & quæcunque beneuolentiam paritura viderentur , vbi semel à recto calle deflexum est, odium , & contemptum pariunt ? hic natura rebellantis ardor animi optimè quidem obsequio , atque humanitate placabitur. Vix est enim tam immite vllum , tamque asperum ingenium , quod non tandem molliat vera , ac iugis humilitas verborum, & rerum omnium lenis , & non ficta retractatio. Sin id ferum , atque inualidum deprehendas , seu fortè huc tu cogere tuum ipse animum non potes ·, quò honestè quidem, atque vtiliter cogeretur; tunc, antequam in perniciem res erumpat, vltimo remedio vtendum erit. Extirpanda mali radix, & discordiarum mater propellenda, communio. In quo ita te facilem præbebis, vt quantum iuri tuo demptum, tantum virtuti , famæque additum inuenias. Impiæ , ac superbæ cupiditatis aculei nulla re melius, quàm pia & miti liberalitate franguntur. Bonum autum, quo pax domus, & caritas fraterna redimitur,

Vetus valde, nec verum minus est verbum: Magnam discordiarum, bellorumque materiam duo hæc esse pronomina, Meum, & Tuum: quæ, si de vita hominum tollerentur, haud dubiè tranquilliùs viueretur.

De Amisso Patre. DIAL. XLVI.

Stulte, patrem lachrymis nunquam reuocabis ab vmbris;
Te prior ipse fuit, te prior ipse abijt.

DOL.

PAtrem amisi. *R.* Iustum est, vt quem præsentem querebaris, absentem quæras, nec inuenias. Nihil æquius, quàm fastidita imperia frustra optari. *D.* Pium patrem amisi. *R.* Pium ille filium dimiserit. Gratulare autem seni tuo: illud tandem illi accidit, quod semper optauerat: te incolumi, rebus humanis abiit. *D.* Pium patrem perdidi. *R.* Pius filius, nullam magis ob causam fortuitos casus timet, quàm, ne qua sibi incidens calamitas, patris animum mœrore conficiat: tuo iam tantùm periculo securior viues: non erit, quem rumores de te impugnent, quem tua frangat aduersitas, quem tua debilitet ægritudo, quem tua mors perimat. *D.* Patrem amantissimum amisi. *R.* Incipias de aliis curare, qui de te curet amplius, non erit. Pietatem ab altero tibi exhibitam repende alteri; rarò illi rependitur, cui debetur. *D.* Pium patrem miser perdidi. *R.* Si pietatis ratio tibi constat, solare fortunam tuam recordatione præteriti temporis. Coluisti parentem, &, dum licuit, pia semper in illum officia congessisti. Pater obiit; Pietas viuit: alioqui est, fateor, vnde perpetuò mœstus sis. *D.* Pater me moriens destituit. *R.A.* Fer naturæ ordi-

ordinem; prior exiit, qui prior intrauerat; nec te ille deſtituit, ſed præceſſit. *D.* Amiſi patrem. *R.* Neſcis quid ſit patrem amittere, niſi filium habuiſti.

De Amiſſa Matre. DIAL. XLVII.

Quid carnis matrem luges? tibi terra patronus eſt;
Quæ quoque te certo tempore corripiet.

DOL.

MAtrem perdidi. *R.* Altera tibi ſupereſt mater, quam non perdes, etſi velis: ex illa veniens, in hanc pergis. Illa tibi paucorum menſium domum dedit, hæc multorum dabit annorum. Illa tibi dedit corpus, hęc aufert. *D.* Mater obiit mitiſſima. *R.* Mater ſubſtitit duriſſima, quæ te, & matrem, quam requiris, in vno gremio ſeruabit; cuius in vtero tecum erit; te, & illam, vt credimus, die vltimo paritura. *D.* Pia me deſeruit mater. *R.* Deſeri metuens feſtinauit, gratamque illi ſuam mortem fuiſſe credibile eſt; tuam non viſura amplius, atq; vnde maximè me tuebat, ſecuritate parta. *D.* Defuncta eſt mater optima. *R.* Feliciter hæc exceſſit; te ſuperſtite; quo præmiſſo, vt fœminei ſũt affectus, flebiliter abiiſſet. *D.* Obiit mater. *R.* Obeundum erat; idque ambobus; nec de morte queri potes, nec ordine.

De Amiſſo Filio. DIAL. XLVIII.

Qui malè transmiſit vitam Puer, exeat orbe;
Felix, ſed Cælo, qui bene vixit, eri.

DOL.

SEd amiſi filium. *R.* Melius dic præmiſi, ſecurus citò quidem, & fortaſſis hodie, & quid

scimus, an hac ipsa hora. Nulla fides vitæ est; quum tanta sit fides morti; secuturus, dixi, sequens dicere debui; continuè sequeris: nusquam in vita pedem figere permissum homini, vno semper gradu it ad mortem [mirum dictu] seu ille vinctus, seu solutus, seu stans, seu ambulans, seu sedens, seu sanus, seu æger, seu vigilans, seu sopitus, ad metam fertur, atque illorum more, qui vehuntur nauibus, vel quiescens properat. *D.* Amissi filij desiderio excrucior. *R.A.* Compesce animum: quem cupis, inuenies: nulla est mora: non posse pati desiderium parui temporis, puerile, seu fœmineum est. Viro enim nihil breue, difficile. Nosti credo, quibus verbis desideria huiusmodi apud Platonem Socrates, apud Ciceronem Cato & Lælius consolentur: Virtute quãuis, & gloria supremi viri; hac spe tamen longè impares. Nosti præterea quid animi Æmilius Paulus, quid Cato ipse, quid Pericles, quid Xenophon ille Socraticus, condiscipulus Platonis, atque æmulus: quid innumerabiles alij, natorum in mortibus habuere: nec te præterit, vt propheta idem, & rex filium, quem languentem fleuerat, non fleuit extinctum: cogitans, quòd irrecuperabilia lugere superuacuæ dementiæ veriùs, quàm pietatis est. Quibus se virilibus exemplis interserit Spartana illa mulier, apud scriptores quidem innominata: sed non pariter illaudata: quæ audito, quòd filius in prælio excidisset; ideò, ait, illum genui, vt esset, qui mori pro patria non timeret. Par Liuiæ virtus, maioriſq; Corneliæ; sed clariora sunt nomina, quarum prior ingentis nati, & ad summũ spectantis imperium, vt terræ traditus fuit, luctum mox deposuit, nunquam verò memoriam intermisit: altera filiis multis, immo omnibus amissis,

missis, quorum aliquos à populo interfectos, inhumatosque conspexerat, commiserantibus, & illius sortem, fœmineo more, deplorantibus, miseramque vocantibus non se miseram, sed felicem esse respondit quæ tales filios genuisset. Insignis mulier nec præsenti misera, nec præterito etiam infelix; quæ contra publicam opinionem, & consuetudinem miserorum, se felicitate præterita, & læti temporis memoria solaretur, grata quòd habuisset, quòd amisisset æquanimis; ob hoc vnum digna vti prosperiore successu. Et illa quidem mulier tota grauibus fortunæ vulneribus inconcussa permansit: tu vir, vnico deiectus, luges? *D.* Amisi filium. *R.A.* Amisisti simul, & metus multos, infinitamque materiam sollicitudinum, & curarum; quibus vt careres, vel tibi, vel filio moriendum fuit. Securum patrem sola mors facit. *D.* Filium amisi. *R.A.* Si pium, nil est; quòd illi metuas; in tuto est. At si impium, tuorum numeratorem annorum, tuæ stimulum senectutis extulisti. *D.* Filium perdidi. *R.A.* Si virtute præditum, gaude, quòd habueris. At si vitio perditum, gaude saltem quòd amiseris: vtrobique naturæ beneficium agnosce, seu quòd talem dedit, seu quòd talem abstulit. *DO.* Ante tempus filium mihi mors rapuit. *R.A.* Non fit ante tempus, quod in omni tempore fieri potest. In omnem ætatem multi sunt aditus morti, in adolescentia infiniti. *D.* Sine filio remansi. *R.A.* Et sine angoribus, & sine pauoribus. Iam non erit, cui noctes insomnes, cui sollicitos dies agas, cui spes longas, atque inextricabiles ordiare: qui canos tuos, rugasque consideret, hereditatem æstimet, sumptus arguat, moram mortis incuset. Vndique tibi securitas, & quies, geminum bonum ingens: titulo licet

mortis asperius. *D.* Acerba filij morte deiectus sum. *R.* An non Anaxagoram audieras? an oblitus eras te genuisse mortalem? an id potius forsan luges, quod, qui sequi debuerat, antecessit? Equidem cùm in multis inordinata hominum vita sit, nullum penitus mors habet, & senes decrepiti cũctantur, & festinant iuuenes, & præcipitant pueri, & infantes primo vitæ de limine retrahuntur. Hic tardius licet, ille ocius; hic maturus, ille acerbus, nemo non moritur; hæc summa est: vbicunque verò hoc; qualibet ætatis parte quis obierit, etsi acerbus fuerat, morte maturuit. *D.* Extinctum fleo filium. *R. A.* Si fleturus eras morientem, & nascentem flesses: tunc mori cœperat, nunc desiit. Noli autem tuam, & illius sortem optimam lugere: ille iter ambiguum à tergo habet, tu securum ante oculos, non iam amplius, aut caro oneri timens, vt Maro ait, aut alteri. *D.* Cum filio vitę dulcedo omnis extincta est. *R.* Magnum fateor, ac dulce solatium, patri filius bonus; sed sollicitum, ac graue. Et sæpè dulcissima offendunt, & carissima impediunt, & pretiosissima serum premunt. Et fortasis hic filius obstabat, altiora animo voluenti. Iam mœstior licet, ac liberior factus, exurge: bona de malis elicere, sapientis est. *D.* Mors me filij mœstum fecit. *R.* At, quod restat, alacer exige, illi vixeras, viue iam tibi.

De Infantis filij casu misero. DIAL. XLIX.

Credendum viuis, quocunque modo periit Infans,
Decedens, turmis iungitur Angelicis.

DOL.

INfantis filij miserabilem casum fleo. *R. A.* Humanum nihil flendum; homini præmeditata omnia

omnia esse debent: si non sunt, non casum filij, sed insciti am tuam defle, & conditionis obliuionem. *D.* Filij infantis miseram mortem queror. *R.* Nulla mors misera, quam mors animæ non sequitur: à quo periculo infans tuus immunis. *D.* Infans meus præcipitio periit. *R.* Qualiter quis pereat, quid refert? modo ne turpiter pereat; & perire turpiter non potest, qui sine peccatis periit. *D.* Præcipitio periit infans meus. *R.* At Archemorus serpente, alij grauidæ lacte nutricis, alij morbis, qui pene plures illam in ætatem, quàm in senectutem incidunt. *D.* Periit infans meus præcipitio. *R.* Repentinâ mors innocentibus optanda, nocentibus metuenda est. *D.* Infans meus ex alto præceps periit. *R.* Languidè pereuntibus mors durior sæpè, & angustiæ longiores: dolor omnis, eò tolerabilior, quò breuior. *D.* Periit præcipitio infans meus. *R.* Præcipitari, & ruere illius ætatis est proprium. Fecit infans tuus, quod faciunt omnes, etsi non omnes casu pereant. At tu sine illum periisse, pereundum erat: & feliciter secum agitur, prius pereundo, quã vitæ malis implicaretur: quæ, quàm multa sint, sciunt experti, & intenti. Nemo enim non expertus est: non intenti autem multi, qui quasi somnũ vitam agunt cuius reminisci nequeant experrecti. Periit innocens infans tuus, qui fortasse, si viueret, nocentissimus periisset. Noli illũ in tuto positum, deflere; fortunæ minas omnes euasit, & præoccupauit mortem, quæ illum dilata præoccupasset. *D.* Lupus meum deuorauit infantem. *R. A.* Ista iam vermium est querela. *D.* Infantis miseri corpusculum lupus rapuit in cauernam suam. *R.* Felicis animam infantis in cœlum Angeli rapuere.

Digitized by Google

De Filio, qui alienus inuentus est.

DIAL. L.

Si dabitur soboles alieno semine nata,
Fac foueas etiam, cùm sit imago Dei.

DOL.

ET [quod morte grauius] qui meus credebatur, alienus est filius. *R.* Si ad communem spectaretis patrem [Comici consilio] humani nihil a vobis alienum putaretis. *D.* Diu alienum filium, vt meum paui. *R.* Suum filium pauisse, natura fuerit, alienum charitas; modò post factum non pœniteat, sed delectet. *D.* Filius ille meus dictus, alienus apparuit. *R.* Aperta tibi ad magnum, & singulare meritum via est, si hunc ipsum, vt hactenus, sic deinceps quasi tuum paueris. Id illi quidem longè gratius, atque acceptius Deo est. Solēt enim ingrati filij, ceu sibi naturali quodam iure debita, patrum alimenta contemnere; & præterea scelus est amare filium, qui ex te genitus sit. & a Deo creatum hominem non amare. Ita vndique apud Deum, atque homines pietatem eximiam tibi quæsieris, ex alieno flagitio. *D.* Paui pro filio qui non erat filius. *R.* Pauisti vt filium, pasce iam si non vt filium, at vt fratrem: omnium, qui sunt, qui que erunt fuerunt ve, vnus est parens, vnus rector. Nolite per insolentiam dissimulare, aut per inuidiam, atque odium, sacrum naturæ vinculum rescindere. Omnes inuicem fratres estis. *D.* Filium, quem putabam meum, non esse audio. *R.A.* Vide à quo audias. & cui credas. Multi enim malis stimulis impulsi, falsos rumores, studio confingunt, Alij linguæ fluxu quodam effrenique impetu, & quæ sciunt, & quæ nescium pari loquuntur

auda-

audacia. Difficilis est autem de filiatione sententia. *DO.* Filium, qui meus dicebatur, alienum esse audio. *RA.* Cur hoc aliis potiùs, quàm vxori credis, qua, hoc vnum saltem, nemo certiùs nouit? Illa tibi certè filium dedit, quem nunc alij nituntur eripere. Audisti credo, vt patrum memoria vir illustris fuit, cui forma, & genere par vxor obuenerat, sed fama pudicitiæ ambigua. Ex hac vnicus infans pulcherrimus natus erat, quem cum die quodam in gremio habens mater, grauem curis, & suspirantem virum animaduertisset, quæsiuit, quæ tanti causa suspirij. Rursus ille suspirans: Vellem, inquit, dimidia dominij mei parte paciſci, vt ita mihi constaret, hunc puerum meum, sicut tibi constat esse tuum. Ad hæc illa nihil fronte mota, vel animo: Enimuerò, inquit, nequaquam tanto pretio est opus: da mihi centum prati iugera, vbi greges meos pascam, & de hoc ipso certum ego te faciam. Cumque ille impossibile prorsus id diceret: Conuocatis, qui probè aderant, proceribus, & sponsione interposita, natum illa vlnis extulit. &, Est ne, inquit, hic verè meus. Cumque vir annuisset; illa brachiis porrectis, ei puerum porrexit, & accipe, ait, dono eum tibi: iam haud dubiè tuus est. Risu astantium oborto, pro vxore diffinitum, & vir omnium sententiis condemnatus est. Crebræ nimis inter homines huius generis lites, ac lamenta sunt. Proni in nuptias, immò lubrici, ac ruentes: vix videre diem creditis quo mariti, hoc est viri sitis, quasi aliter non possitis. De hinc perfusi in gaudia seu veriùs in furores coniugij, dies primos in strepitu, inter epulas, & choreas, agitis, inter epithalamia, & iocos, & cantus, & tympana, reliquam vitam omnem inter suspicio-

nes,& iurgia;vtrobiq; reprehenſibiles. Nam rem neque adeò ancipitem fio amare;neque tam inſeparabilem, ſic horrere, neque tam amabilem, ſic odiſſe decuerat, coniecturiſque fallacibus apud hominem,ſanctiſſima diuinæ,atque humanæ domus iura confundere,atque arctiſſima vitæ huius vincula diſſoluere. *D*. Quid,quòd meum vxor nõ eſſe ipſa confeſſa eſt. *R*. Singulare, velut aliquid narras:quotidiana ſunt hæc. Aliæ viuentes hoc fatentur,aliæ morientes:quarum aliquæ nunciandũ viris,poſt obitum,reliquerunt. *D*. Non eſſe meum filium,ipſa mihi faſſa eſt coniunx. *R*. Faſſa eſt idem Olympias Philippo,magno viro;magni filij iacturam,nec fletum,nec ſuſpirium, nec querelam legimus.Nunc fabellam accipe ridiculam,ſed materiæ non ineptam.Circa littus oceani,quod Britanniam ab aduerſo conſpicit, ante non multos annos fama eſt fuiſſe mulierculam inopem,ſed forma appetibili, & inſigni laſciuia: hæc duodecim paruos filios,totidem ex viris genitos habebat,annuis ætatum interſtitiis inter ſe diſtantes. Inſtante autem mortis hora, vocari propè virum iubet; & non eſt,inquit amplius ludi tempus,nullus horũ puerorũ ad teſpectat,præter maiorẽ ſõlum:primo enim anno noſtri connubij,caſta fui. Sedebant tunc forte pueri omnes humi, circa ignem, more gentis,aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atque illis rei nouitate ſuſpenſis: illa ſingulorum patres ordine nominat:quod audiens omniũ minimus,qui triennis erat,panem,quem dextera, & rapam,quam habebat in manu altera,in terram poſuit: ac tremens deſiderio, & ambabus manib. in altum erectis,adorantis in morem; Da, inquit, quæſo, mihi genitrix, aliquem bonum patrem. Cumque illa in fine verborum patrem paruuli nomi-

nominasset, & famosum quendam, diuitémque hominem, reassumpto in manibus cibo; Bene habet, inquit; Bonus est pater.

De Amisso Fratre. DIAL. LI.

Quid quereris? fratris probitas itura per orbem;
Sin nulla est, melius permanet ille foris.

DOL.

FRatrem perdidi. *R.* Nondum audio propter quod valde lugeas; fieri potest enim; vt & fratrem, & domesticum simul hostem amiseris. En iactura, rem malam boni nominis perdidisse. *D.* Fratrem perdidi. *R.A.* Perdidisti forsitan, qui te perditum optabat, quíque rebus obstabat tuis, multis quidem magnæ laudis aditum fraternus obstruxit liuor. *D.* Amisi fratrem. *R.* Filiorum fortassis ætatulæ [quod sæpè vidimus] graue iugum, vitæ tuæ æmulum, gloriæ obicem, id quod constat patrimonij participem amisisti. Fratre impio nullus hostis infestior. *D.* At amisi pium, & beneuolum. *R.* Sed mortalem. Non tutela corporis est virtus; verùm animi ornamentum, illí gloriam immortalem præstat; corpusculum mortis imperio non eximit; immò quidem sæpè illud tempus in mortem trudit: quod si naturæ suæ linquitur, æquè boni pereunt, malíque; quin & vulgo imbecilles, bonos; & viuaces, malos cernimus immortalem nullum. *D.* Bonum, & glorioſum fratrẽ perdidi. *R.* Si frater periit, superstes est gloria virtus, anima, præter quas, humana omnia pari mors turbine propellit, ac dissipat. Has tu igitur ceu totidẽ filios fratris, amplectere, atque his bonis immor-

Digitized by Google

talibus mortalia damna compensa; quod si filij superstant alij, vere illos tuos pietas facit. *D.* Amisi germanum optimum. *R.* Auidè illo vti debueras; id si lentius egisti, non mortis iniuria, sed segnities tua est. Illa ius suum exercuit, tuum tu neglexisti. *D.* Mors me lusit, non putabam tam cito moriturum. *R.* Omnia, quæ nolentibus accidunt, citò fieri videntur, quæ optantibus autem serò. *D.* Vix illum mori posse credebam. *R.* Cuncta sibi vehementissimus amor indulget; nilque sibi non spondet, amarosque cogitatus, & quicquid est gustui aduersum, vitat, ac refugit; vnde & qui amant, penè sibi æternas delitias fingunt; tu, si fratrem natum noueras. & mortalem nosse debueras: & iccircò si prouisam mortem, inopinum velut aliquid, doles, longè erras; si improuisa autem fuit, errasti. *D.* Sciebam mortalem, sed de morte non cogitabam. *R.* Inconsultè; sed hæc dissimulatio vestra est. Vix vnquam mori creditis mortales, cum & contingens mori semper, & aliquando etiam sit necesse: immo verò cùm non mori, nunquam; mori autem semper vestræ lex immobilis sit naturæ. Sed vos assiduè morientes, sensum à præsentibus, animum à fine diuertitis, vulgare malum: quod quid est aliud quàm vltrò oculos claudere, ne radios solis aspiciant, tanquam luci, vt oculis damnum sit illam non videre, nec minus clarum, quod non videas, nec minus verum esse, quod nescias. Quis tam cœcus, vt non videat? quis tam hebes, vt nesciat? veritati rerum dihil detrahit sensuum aut intellectus infirmitas. Vos equidem neque infirmi, neque obtusi, sed quod excusatione careat dissimulatores eximij; & ad fallendum vosmetipsos, ingeniosissimi; qui tanto

studio

ſtudio inutilia diſcitis, neceſſaria neſcire nitimini; neq; icquam tamen; clauſis namque ſeſe oculis ingerunt & neſciendi auidum ingenium irrum punt, & obliuiſcendi cupidam memoriam interpellant, & multa in dies ſert vita hominum, quæ nos cogitare adigant, quod nolletis, quæve diſſimulationes veſtras aut propriis, aut externis excitent argumentis; ſed ad plenum fateor; Figmenta mortalium ſola mors diſcutit. *D.* Et mortalem, & moriturum fratrem ſciui mortuum tamẽ ſieo. *R.A.* Magna pars humanorum actuum ſuperſtuit; quid fles mortuum: aut quid illi, quid tibi, quidve alij, tuus hic fletus proceſt? vt ſit malum mors, quod docti negant, quod nemo negauerit mali irreparabilis eſt fletus inutilis. Et certè ſi quid præter animi vitium, dici miſerum decet ſi quid penitus in rebus eſt flebile, flendum potiùs, dum impendet, quam dum tranſit; quod regem profectò illum non latebat, cuius paulò ante méminimus. *D.* Optimi fratris morte afficior. *R.A.* Nullus affectus intenſior quàm paternus? quamobrem quæ in morte filij dicta ſunt, fratris ad interitum tranſfer, & quæ vtrobique dici ſolent, amicorum etiam in morte profuerint; quæ iactura par ſummis eſt ferenda; tamen, vt reliqua, vno animi robore toleranda ſunt omnia, quæ videntur grauia, & ſi creditur oppreſſura ſunt. *D.* Amantiſſimum fratrem amiſi. Inuiſum amiſiſſe peius fuerat. illius enim amor huius autem ipſa quoque memoria, dulcis eſt. Gratiſſimum ipſis ab incunabulis vitæ comitem perdidi; ſolus ſum. *R.* Non eſt ſolus, cum quo virtus, & honeſtas habitant; inter quas affixam præcordiis fratris imaginem eſſe nec mors ipſa vetuerit. Sic nec frater tuus perditus, nec tu ſolus.

De Morte Amici. DIAL. LII.

Aurum ingens perdis, fidum si perdis amicum;
Quid facies, nam sic cuncta perire solent.

DOL.

AMisi amicum. *R.A.* Si [vt debet] in amico virtutem amasti, illa certè non perditur, nec moritur; ideò veras amicitias immortales dicunt, quòd nullo vnquam dissidio amicorum, nec ipsa demum morte soluuntur, sic discordiam, vitiúmque omne vincit virtus, ipsa verò nulla re vincitur. *D.* Amicum amisi. *R.* Cætera cùm amiseris, non habes; amicos; carósve omnes, tum maximè habeas, dum videantur amissi: præsentia enim delicata, ne dicam fastidiosa, itidem ac superba, minimis reb. offenditur: amicorum recordatio, iucunda, & suauis est; nil amarum retinens, nil dulce non retinens. *D.* Amicum optimum morte amisi. *R.A.* Si commoditates perditas quereris, vtilitatis mihi tu calculum, non amicitiæ quidem ponis. Si conuictum, cogita, quàm parua pars temporis viuentiũ quoque præsentiam exhibet amicorum, quantum curæ, quantum morbi occupant, quantum sopor ac voluptas; quantum quoque peregrinantium discursus, sollicitudinúmque diuersoria, & secessus, quantum denique studia, quantũ otia, quantúmque negotia, nunc aliena, nunc propria, & illa rerum multiformium iugis, atque inuicta necessitas, cui nulla prosperitas eximitur, conuictui detrahunt exoptato, quot congressus rari, quàm breues sollicitæque moræ, quàm duri digressus, quàm reditus seri, qui obices, quænam impedimenta, qui laquei; his, ac similibus vitæ difficultati-

tatibus,amicitiæque compedibus ad memoriam reductis intelliges,quantulum est,quod tibi mors abstulerit. Nam si id in amicitia solùm libras, quod vnum illi perpetuum, acstabile fundamentum est , prorsus nihil ibi mors potuit auferre. Audisti apud Tullium , se solantem Lælium , vt illi Scipio suus viuit, vt in memoria eius,nec extincti amici fama,nec virtus extinguitur. Quid Scipionem tuum tibi nunc viuere prohibet? Sed vos,quoniam Scipiones, & Lælij non potestis esse, nec viri quidem esse vultis ; & quia summa non prehenditis, media desperatis,aut spernitis; quasi vt poëwhile, sic virtutem mediocrem , nec Dij,nec homines sint laturi. *D.* Amicum mihi mors eripuit. *R.* Amici corpus eripere mors potest,non amicitiam,nec amicum. Sunt enim ex illorum genere , quæ nec morti , nec fortunæ subiacent,sed virtuti ; quæ vna humanis in rebus libera,& quæcunque illi subsunt,libertate donare potens est ; non esset tanti pretij amicus , si tam facilè perdi posset. *D.* Sine amico remansi. *R.* Si ritè colis amicitias,nec tibi veteres desunt, nec noui vnquam defuerint amici: quin ex hostibus tibi amicos, ea quidem reddet opinio. Nihil magis Augustum Cæsarem conciliauit Herodi, quàm quòd is hosti suo amicissimum, séque per illum , inimicissimum fuisse professus est; sua dignum amicitia iudicauit eum,qui tanta fide,sui licet hostis amicitiam coluisset. Tanta est virtutis,& amicitiæ pulchritudo,vt etiam in hoste delectet, cogátque illum quoque amare , qui se oderit. *D.* Amicus mihi fidissimus obiit. *R. A.* In memoria tibi sepeliendus est tua,vbi clam sæpè tecum sit,& nunquam totus obierit : qui , si tibi fortè aliter,quàm morte perierit,non tu amicum,

sed opinionem falsam amicitiæ perdidisti.

De Absentia Amicorum. DIAL. LIII.

Captus amicorum desiderio, memor esto,
Te totus mundus tam citò destituet.

DOL.

AMicorum torqueor absentia. *R.* Solet id quidem euenire; sed qui amici mortem ferre didicerit, aliquanto faciliùs feret absentiam; nec franget abitus, quem non fregerit obitus. *D.* Abest mihi optatissimus amicus; dextra manus, dextérque oculus meus abest. *RA.* Et si irredituri abessent, nihil tamen non ferendum viro dicerem: nunc redibunt, & tua tibi restituetur integritas. *D.* Abest amicus dimidia mei pars. *R.* Dimidium animæ suæ Vergilium vocat Horatius; quod à multis postea vsurpatum, iampridem in prouerbium venit. Sed si amicus non naturaliter tantùm, sed ciuiliter possidetur; quid amicitiæ nocet absentia, quominùs tecum, vbicunque sit amicus, sedeat, ambulet, colloquatur, vel iocosa, vel seria; & quod præsens fortunè non faceres, absens facias. Nam si nil aliud videretis, nisi quæ sunt ante oculos, & sola vos præsentia delectaret, breuis admodum visio, & angusta delectatio vestra foret. *D.* Amici absentis dulci desiderio laboro. *RA.* Atqui amaris soliti estis laborare, non dulcibus. Accipe verò nunc, quod vulgi aures vix capiant. Dici nequit, quàm tenera, quãque fastidiens præsentia sit interdum, etiam amicorum; sæpè paruis offenditur, vt quos valde dilexeris, quorúmve præsentiam vehementer optaueris, non amicos modò, sed fratres, aut filios, quòd forte sollicitudinis studio, vel occupationibus tuis obstent, abesse nonnunquam malis.

In

In absentia nil amarum, nil quod pungat, præter desiderium, quod dulce tamen, ne tu ipse quidem negas. *D.* dilecti absentia me affligit. *R.* Est id, fateor, commune mulierum, atque omnium muliebriter amantium, quorum delectatio omnis in sensibus est. Nihilominus de his ipsis Poëta loquebatur, vbi ait:

Illum absens absentem audit que videtque.

Id si ita est, cur non amicus absentem quoque amicum audiet, & videbit? nisi fortè purgatiores, ad huiusmodi visionem, lasciuiæ sunt oculi, quàm virtutis; aut plus aliquid dignitatis insano, quã casto tribuitur amori, cui præter honestos ac volucres cogitatus, quos pro libito vagari, & esse vbi velint, nulla distantia, nulla vis prohibet; epistolari quoq. remedio consultum est, quo nescio an præsentia vlla sit gratior. Romę quidem erat Marcus Cicero, dum ad Quintum Ciceronẽ, fratrem suum proconsulatum Asiæ administrantem, scribens: Cùm tua inquit, lego, te audire, cùm ad te scribo, tecum loqui videor; & mox eum ad gloriæ excellentiam exhortans, efficacissimum id dicit in dictis factisque suis omnibus, fraternam sibi animo finxisse præsentiam. Nescio an Athenis, an vbi esset Epicurus, dum amico scribens: Sic fac, inquit, omnia, tanquam spectet Epicurus. Certè in Campania erat Annæus, dum Lucilium suum in Sicilia degentem, literis alloquens, vt secum studeat, secum cœnet, secum ambulet hortatur; quæ facere ille non posset: nisi animo fierent, & non oculorum, neque aurium, non manuum, neq. pedum ministerio indigerent. *D.* Oculi mei absentem amicũ anxiè requirunt. *R.* Non possum negare quin oculis aliquid per absentiam, detrahatur; animo autem nihil, immò nec oculis quo-

dammodo [vt prędixi]ſi tamen amicitia vera eſt; vnde & illud apud eundem Poëtam, & legimus, & laudamus: vbi de Euandro, ac Pallante eius filio agit; quē ſenex Æneę, comitē belli contra Turnum adiunxerat, atq. abeuntem dimittens, Poëta in fit:

Stant pauidæ in muris matres, oculiſque ſequuntur:
Pulueream nubem.

quaſi in ipſis omnia ſunt oculis. Et Cicero ipſe in epiſtola quadam, Balbum amicum ſuum, in Galliis ſub Cæſare militantem, non ſolùm in animo habere, ſed in oculis ferre ſe, dicit. *D.* Amictus abeſt meus. *R.* Interdum non cognoſcitur amicus, niſi abeſſe cœperit: Sicut cūctis in reb. ſic in amicitia, copia ingēs guſtū hebetat, penuria acuit. Quod ſi magiſter amorū, intermiſſionē amantib. vtilem dicit, quib. omnibus in præſentia eſt voluptas; cur non eadem vtilis ſit amicis? quorum in virtute iucunditas tota eſt, quæ abſentię nullum ſentit incō modum, cum vbilibet præſens ſit. Noli ergò deſiderio ſuccumbere, ſed amicum mentē complectere, quem tibi nec diſceſſus eripiat, nec mors ipſa. *D.* Amici dulcis abſentiam amarè fero. *R. A.* Perfer modò, & molliores partes animi, præſenti virtute conſolida. Amariuſcula enim hęc, quam deſides, abſentia, forſan in tēpore cariorem tibi amicum, & amici præſentiam effecerit dulciorem.

De Graui Naufragio. DIAL. LIV.

Naufragio ſi res perīt, ſed te ſuperante,
Sperandum facilè eſt, quod reparare potes.

DOL.

GRaui naufragio iactatus ſum. *R. A.* Maris tu mihi memoras naufragium, animi autē ſi-

ces,

les:quasi vero vel grauius, vel crebrius vllum sit. Ibi est tempestas illa cupidinum, & affectuũ, ceu ventorum repugnantia, quæ vos, tensis concupiscentiæ, spéque velis gubernaculo mentis excusso, constantiǽque anchoris in alto perditis, per omnes littorum fluxus, pérque omnia maria circũuolauit. Illud te naufragium in hoc traxit: tolle cupiditatem, nauigationem ipsam aut certè periculum nauigandi, magna ex parte sustuleris; illa non in naues solùm, sed in scopulos, & in mortem cogit miseros. Itaque ferè omnes, qui suis auspiciis in mari pereunt, priùs in animo perire, priusque illos auaritiæ demerserit vnda, quàm pelagi. Rara est quidem sine præcipitatione cupiditas: quicquid enim vult, confestim vult, moráque omnes, & illarum comites, sumptus odit; ea breuis in exitium via, & crebri prima naufragij causa est. *D.* Magno naufragio vexatus sum. *R.* Didicisti Deum orare, votáque facere, & pacisci multa: quorum, etsi metus causa fuit, tu tamen agnosce fidem, terræ redditus. Non impunè Deus luditur; odit ille fidefragos. *D.* Fœdum naufragium passus sum. *R.* De naufragio nõ queritur, nisi quĩ euasit. Gaude igitur saluus, & doctior. Transacti periculi grata solet esse memoria: sicut ex diuerso finitæ prosperitatis amara recordatio. Quanti verò olim faceres, vidisse Tritones æquor eos, & spumeos aquarũ, atque assurgentes fluctus in nubila, & pelagi monstra natantia. Habes vnde brumali nocte, ante focum, fabellas horrificas narres attonitis, trepidulámque familiam admiratione suspendas: iam quid sit poëtica tempestas intelligis, & qui malè credulus stupor fuit, iam notitia certa est, quam bene vel metu mortis, vel iactu mercium sis adeptus. *D.* Duro naufragio labora-

Digitized by Google

ui. R. Sine labore nihil discitur, hoc si sapis perpetuum documentum tibi erit, nequando amplius credere vitam ventis, in animum inducas. D. Passus sum triste naufragium. R. Si primum caue ne secundum adeas; si secundum, sile. Scitum est illud Pub. Mimographi:

Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

D. Terribili naufragio vix euasi. R. A. Nescio quid terribilius adeò sit in aquis mori, quàm in terris; quando quidem in alterutro moiiendum est: seu quid optabilius vermium cibum esse, quàm piscium. Post quàm tamen enatasti, cura ne iterum fracto vitam remo, aut laceræ credas tabellæ. Disce terrenum animal, terram pati, & cœlum potiùs ambire, quàm pelagus.

De Incendio. DIAL. LV.

Sitva flamma vorax rapuit bona, fer patienter,
Namque animi multò flamma nocentior est.

DOL.

EX incendio vix abij. R. A. An ne igitur euasisse fortunæ trahis ad iniuriam? sine queri Alcibiadem, qui hostili ex incendio non euasit: quanquam, vt terrestre præuideris, cælestibus quis iam obstet incendiis? Romanus mihi rex Tullus Hostilius, & Romanus respondeat Imperator Carus, quorum primus Romæ in regia, alter et in castris, ad tygrim amnem, si communibus historiis est fides, igne arsit æthereo. D. Bonis meis omnibus amissis, nudus ex incendio euasi. R. A. Quando, precor, hoc diceret seu Bias [vt omnes volunt] seu Stilbon, vt vult Seneca; qui incensa patria admonitus, seu increpitus, quòd nihil suorum

rum bonorum ex incendio efferret vt cæteri: Bona, inquit, mea omnia mecum porto? Præclarè, siue horum alter, id dixerit, siue vterque; quamuis hæ voces ex ore primi semper authoris, clarius sonent; sed omisso authore, dicti veritas vtique nota est. Hærent nempe præcordiis vera bona, vluóque nihil eripitur possessori, sed ne mortuo quidem. In anima enim sunt, quò nec fortunæ nec mortis dextra se porrigit: tu saluus, & incolumis periisse tibi aliquid eorum, doles, quæ si tua fuissent, procul dubio tecum hodie salua essent. Mihi etenim crede, Vera bona non pereunt. Non est aurum virtute nobilius, ne par quidem, quod non igne consumitur, sed purgatur. *D.* Magnum me attulit incendium. *R.* Cæculus nescio quis famam diuinitatis igne quæsiuit: apud Vergilium, Iulij comas flamma corripiens, primam dubiæ spem salutis attulit: Seruio caput arsisse, non poëticum, sed historicum regni omen fuit. Cõstat ex flammis Iliacis prodiisse Romani Imperij fundatores. Denique, & Heliã incedio obiisse Deúmque ipsum in flammam ignis apparuisse, sacræ loquuntur historiæ; vt non immerito vestris in vrbibus index hic soleat esse lætitiæ, qui tibi materia est doloris. *D.* Domus igne subito conflagrauit mea. *R.A.* Et templum Dianæ olim arsit Ephesiæ, quo nil sæcula illa formosius viderunt. Arsit, & templum, cœli Deo sacrum, Hierosolimis, ipsis etiam, qui illud incenderant, miserandũ hostibus. Et ætate hac, Lateranensis arx illa religionis, ac decus eximium orbis terræ, bis flammis exusta est; euidens, & apertum, vt mihi videtur, iræ cælestis iudicium, non mirabile, fateor, sed tremendum. Ad extremum, vt minores taceam, Saguntum, Numantiam, & Corinthum innume-

ráſque alias, & ſæpè tentauit Romam, & nonnunquam penè ad vltimum, & Carthaginem ſemel, & bis Troiam flamma combuſſit: arſere vrbes, arſurúmque mundum ipſum credimus. Tu in tuam domum aurum ignem, qui in cœlum ac terras arſurus eſt quereris? *D.* Ex incendio vix euaſi. *R.* Euaſiſti igitur, an id doles? niſi euaſiſſes, ſiluiſſes. Nunc autem viuus cinis, cinerem fles extinctum.

De Graui Negotio. DIAL. LVI.

Diuitiæ multo tibi ſunt ſudore parandæ,
Vis vacuus curis eſſe, relinque bona.

DOL.

GRaui negotio defatigor. *R.* Nulla ſine difficultatibus gloria. Nulla non virtus in excelſo habitat, haud facilè adeunda: confragoſum huc durúmq;, & ſcrupeum eſt iter. *D.* Nimio labore fatigor. *R.* Labor area eſt virtutum, requies voluptatum. Nil ſine labore laudabile, nil excelſum. Proinde laudis Herculeæ fundamentum labor. Nulla re magis Vlyſſes, quàm labore cognoſcitur, quantalibet prudentia fingeretur, ſi otioſa fuiſſet, ignota eſſet. Labor Romuleos duces, Scipiadas, & Camillũ: Labor Fabios, Labor Curios, Labor Fabriciũ, & Metellos, Labor magnũ quoq. Pompeiũ, Labor Hannibalẽ, Labor Iuliũ Cæſarẽ illuſtrauit: Labor Catonibus, Labor Mario famã dedit, Papirium Curſorẽ, ac Feſcenninũ Nigrũ laborioſa militia claros fecit. Vt Philoſophos, vt poetas ſileam, quorũ vita omnis, quid niſi clarus, ac delectabilis labor eſt? Quid de artificibus dicã, quibus ipſa qualiſcunque eſt gloria, quo ſtudio quærenda ſit, noſti; à quibus induſtria, & antelucana vigilia præueniri, déque hoc quæri ſolitum.

De-

Demosthenem accepimus: qui profectò non paruus stimulus esse potest magna tractantibus, quando minima quoque sic animos acuunt, atque exercent. Proinde omne genus hominum percurre, vbi famæ multùm, & plurimùm est laboris; & omnino virtutum amatoribus amandus est labor, sine quo ad eam, quam amant, & quam cupiunt gloriam, peruenire fas non est. *D.* Labore exerceor continuè. *R.A.* Parum profecerit magnus labor; nisi sit iugis. Nam & ipsa quæ labore quæritur gloria, nisi sit perpetua, nec magna videbitur. *D.* Nimis crebris exagitor laboribus. *R.* Nimium, & parum, pro varietate patientium accipitur. Ignauo labor omnis est nimius, nullus industrio. *D.* Multi me cruciant labores. *R.* Non te cruciant, si vir es, sed acuunt, & exercent. Vis autem nosse quid inter laborem, & delicias interfit? Sardanapalum confer cum Alcide: Sergium Oratam cum Attilio Regulo: Apicium cum Caio Mario. *D.* Labor me iugis extenuat. *R.A.* Multis pro remedio labor fuit, & quos quies infecerat, defæcauit, deterfitque. Nam curare illum animos constat, & orientibus vitiis obstare, & radicata conuellere. Denique inter priscæ virtutis, ac sæculi exemplaris causas, hinc labor à scriptoribus ponitur, hinc paupertas, optabiles corporum molestiæ, quæ medentur molestiis animorum. *D.* Durus est labor. *R.A.* Dura virtus, durus labor, mollis voluptas, mollis inertia; similia bene cohabitant. Inter diuersa diuortium est. *D.* Nimium laborioſa sors est mea. *R.A.* Honoratum te, ingratè accipis, Nescis, vt nocte media, dum dicatæ Deo virgines stratis surgunt, algent, vigilant, & diuinis obsequiis exercentur. Adulteræ suis interim perfruuntur illecebris?

dum pro defendenda patria miles in caſtris, pro augenda dux in tabernaculo, pro ornanda ſtudioſus inter libros excubat; leno infamis inter ſuas acies. ínque ſuis tentoriis conquieſcit? quibus verò ſit melius, diffinire nemo, cui vel modicum ingenui ſit pudoris, hæſitet. *D.* Labore vrgeor acerrimo. *R.* Bene ſpera, cauſa tantùm laboris honeſta ſit; honeſtus éſt labor, quóve vno claris aſſcribare nominibus. Omnes quidem qui ad gloriam nituntur, laborioſus atque arduus trames agit: ad ignauiam deuexa & facilis via eſt. Denique quiſquis naſcitur, ad laborem naſcitur; nec regum filios excipio. Labor & virtus, veſtræ artes ſunt; non otium, & voluptas, quibus, qui ſe applicant, hi demum à natura hominum degenerant atque in pecudem ſe transformant. *D.* Grauiatteror labore. *R.* Idem cedentibus grauis labor, qui nitentibus lenis eſt. Perfer modo forti animo & aſſurge præſentique moleſtiæ finem conſer. Multos quidem labor extulit, multos induſtria, ſopor nullum.

De Duro Itinere. DIAL. LVII.

Non puduit ſummum pedibus tranſire Magiſtrum:
Inſcendas baculum, ſi pudet ire pedes.

DOL.

DVrum iter pedibus meis ago. *R.* Quid tu igitur alienis malles? atqui neque alienis manibus operari, neque alienis oculis videre, neque alienis auribus audire, neque alieno palato deguſtare, neque alienis naribus vultis olfacere: quid hoc vnum ſingulare habet, vt tantùm pedibus ambulare delectet alienis? *D.* Pedeseo. *R.A.* An verò in hunc mundum intraſti eques, an exibis? quid per mundum ire, niſi

niſi eques, doles? O principium humile, & ô finis humilior! quàm ſuperba inter vtrumque ſunt media, & in breui curſu, quanta prorſus obliuio terminorum! nec vnde certè, nec quo pergitis, meminiſtis. *D.* Iter longum cogor pedes agere. *R.* Cogi quidem durum fateor. Cogi autem volens nequit: indignatio, & dolor neceſſitatis pondus exaggerant: patientia, & conſenſu animi, fortunæ cuſpis obtunditur. Vis non cogi? fac ſponte quod cogeris. Vis, vt iter longum breue fiat, volens I. D. Equitare vellem, pedes ambulo. *R.* An inſaniæ parum eſt, vnum ob quadrupedem, cuius vſum neſcis, quàm diu tibi fortuna conceſſerit, naturæ numerum obliuiſci, quod multi faciunt, qui vilis, atque intractabilis, & caduci equi fiducia, dediſcunt pedibus ſuis ire: quibus quæſo quid aliud, quàm diuitem cupias podagram, hoc eſt pedes inutiles, equos multos? *D.* Longum iter pedes ibo. *R.* Ibis pro libito; nemo te tranſuehet, nemo morabitur, nemo concutiet, nemò deiiciet, nemo aget in præceps; vnus tibi labor viæ, vnum opus ire, nil tibi tuo cum vectore negocij. Non cogeris enim equum frenare, non pungere, non adæquare, non ſubſternere, non circumducere, non fricare, non paſcere, non aut tergum vngere; aut arentem pedis vngulam, & tractare digitis ancipites clauos, aut nocturnos ſudibus arcere concurſus, & ſomno exciri trepidus, ſempérque ſollicitus, quid bellua peruigil cum vicinis agat; ſaltem noctibus quieſces. Nam qui equitant noctu etiam laborant. *D.* Pedibus longum iterago. *R.* Calceatus forſitan. Sancti autem patres nudis pedibus deſerta luſtrabant. Nuncij Dei Omnipotentis Apoſtoli, mundi climata circuibant, hic ad oriẽtem,

Digitized by Google

ille ad occidentem, hic ad arctον, ille ad meridiem nauigantes interdum, raro id quidem, neque aliter, quàm cogẽte locorum ſitu: ſed quem, precor, equitem legis, præter vnum ex omnibus Ioannem? neque id amplius, quàm ſemel, idque perexiguo viæ ſpatio; dum, quod Clemens ſcripſit, & eccleſiaſtica habet hiſtoria, ad recuperandam perditi adoleſcentis animam, pia illum feſtinatio perurgeret; quomodo autem equitarent, quorum dominus pedes ibat? Vix aſellum ſemel quidem ille, mox in crucem aſcenſurus, aſcendit. Quod ſi ſanctitate inacceſſibili, hæc exempla te prægrauant: at Romanæ legiones, quæ orbem terrarum ſubegere, magna ex parte pedeſtres fuiſſe noſcuntur, in quibus non ſe ſolùm, atque arma ſuis pedibus quiſque portabat, ſed multorum panem, ac viaticum dierum; vallum quoque, quo in finibus hoſtium, caſtra in dies circumſpecta, nocturnis ab inſultibus tegerentur. Vnde eleganter Cicero noſter, quodam loco de militibus Romanis agens, cum fortibus viris cæterarum gentium arma non impedimentum, ſed quaſi veſtimentum eſſe dixiſſet, hoc præcipuum illis dedit, vt diceret, Romanis ſolis arma, non veſtem eſſe, ſed vt humeros, ac lacertos: vt cùm eas, quas dicebam, militares ſarcinas ſubiiſſent, tum demũ videri ſibi eſſe veſtitos: neu quis moderni ſermonis conſuetudine labi poſſit, militum appellatione pedites accipi, eoſque ab equitibus quanuis vterque militet, hoc ſecerni nomine ſolitos, multis Romanæ hiſtoriæ locis aduertere eſt. Proinde magnum tibi lenimen, ac ſolatiũ laboris, horum recordatio præſtare poteſt, non inermi tantùm, ac vacuo, & duro licet, tuto tamen calle pergenti. ſed armato etiam, atque onuſto, & periculoſo

trami-

tramite peditanti. Siquidem nihil ad tolerantiam asperarum rerum efficacius, quàm cogitare eadem multos, fortibus animis, fuisse perpessos. Pudet enim generosum spiritum, non posse vnum, quod innumerabiles potuere: quæ cogitatio, non in laboribus modò, qui difficiles, sed in his quoque qui miserrimi videntur, cruciatibus, in doloribus corporeis, maximè in ipsa demùm morte profuerit. *D.* Longum ego durumque iter pedibus mœstus ago. *R.* Nihil æquè durum iter, lenit, mœstumque animum serenat, vt nobiles, ac suaues curæ, quę nisi boni ac docti viri pectus incolere, viasque omnes comitari nesciunt. Hic si grata societas amici læti, & eloquentis accesserit, non tantùm leue iter sed & breue videbitur. Multos iucũda confabulatio sic affecit, vt & vię duriciem non sentirent & de breuitate longi licet, itineris quererentur; neque iuisse, sed vectos esse se, crederent. Est & illud enim inter mimos Publii, notissimum: Comes facundus in via pro vehiculo est.

De Sterilitate annua. DIALOG. LVIII.

Reddit ager plus, quàm cepit, tu parcus egenus,
Dignus cui parcon il ferat illetibi.

DOL.

STerilitate premor annua. *R.A.* Iam tibi fertilitas grata erit; optimè res omnis contrarij collatione cognoscitur. *D.* Fefellit ager meam spem. *R.A.* Non te ager fallit sed Improbitas cupiditasque animi: cuncta vobis ad nutum successura promittitis, insolentes; vestro digni iudicio, quibus ipsa rerum pareat natura; quæ si suum ius seruare ausa, profundam semel auaritiæ vestræ, præruptamque voraginem, cui nihil

est satis, inexpletam liquerit, insolens vobis & auara, atque iniurioſa videbitur. Non ſunt hæ autem iuſtæ, nec modeſtæ ſpes, ſed immodici figmenta deſiderij, ea quidem fingitis euentura, quæ cupitis, ſi quid deeſt, damnum dicitur; tuus ager ſuum morem tenuit, & tu tuum tenes. Terræ etenim vbertas, & ſterilitas alterna, ſed cupiditas veſtra perpetua eſt. Vos iniquiſſimi omnium interpretes cùm illam gratè ac ſobriè, hanc patienter, ac fortiter ferre debueritis, illam contemnitis, hanc defletis. Illa tumidos facit, hæc querulos. *D.* Ager meliora pollicitus, me fefellit. *R. A.* Terram bobus; ac raſtris, cælum votis, ac precibus fatigatis. Ventorum ſpiritus, opportunitas imbrium, germinum decor, agri ſpecis, puluis hybernus; lutum vernum, æſtiui ſoles, maturitas autumnalis, omnia cupidos in ſpecie trahunt, vt arentem ſtupam flamma omnis incendit, vt inanem puluerem flatus omnis impellit, ſic auarum animum, lucrum omne ſuſpendit, atque erigit, omniſque non rei modò, ſed vel tenuis ſpei iactura, confundit, ac deiicit. Sed frenate, miſeri, motus inconditos, infinitam concupiſcentiam coercere, & ſpem credulam, mille tandem deluſam ſucceſſibus, caſtigate: quid nunc cœlum, terramque reſpicitis? Non aliunde fertilitas, quàm à Deo eſt. Illum, mortales, agere ſinite, & videte, quod agitur, & laudate: ſinite opificem operari, & vnius artifici perito homini exhibendam reuerentiam, non negetis Deo. Pudeat terrea vaſcula cæleſtem figulum arguere, ſed in omnibus illi voce, atque animo gratias agite, qui neceſſitatum conſcius veſtrarum, neque cupiditatum neſcius, illis ſuccurrit, his occurrit. Vtrobique miſericors, vtrobique terri-

terribilis in consiliis super filios hominum ; vt de illo scriptum est: Sperate iam tandem, non in agris vestris, sed in Domino. & facite bonitatem & inhabitate terram , & pascimini in diuitiis eius , delectamini in Domino & dabit vobis petitiones cordis vestri; quæ, vbi cœperitis in Domino delectari, auaræ esse non poterunt, neque iniustæ. Reuelate Domino viam vestram, & sperate in eo, & ipse faciet. Iactate super domino curam vestram , & ipse vos enutries : quid cælesti manu editi, non nisi terram cogitatis, terramque diligitis? Nolite has sacras voces, vt soletis, spernere. Nolite auras, pluuiasque, & tempestates idoneas aucupari, aut precari. Nolite in terra spem habere, sed in illo, qui respicit terram, & facit eam tremere ; qui de saxo durissimo fontes liquidos elicit; qui te denique ab angelo tuo falli passus est, vt in illo spem poneres, qui non fallit. *D.* Multum, solita de copia, demptum est. *R.A.* Id modo subducitur , quod plus æquo , vel dederunt anni præcedentes, vel sequentes dabunt: modestiæ, quantulumcunque sat est. Auaritia lucro crescit, eoque fit pauperior, quo plus habet magna vitiorum genetrix, magna nutrix, atque hortatrix est copia. Patere malis tuis demi aliquid; quò minus copiæ , minus erit insolentiæ, minusque libidinis. Atque quòd hæc tui ruris iniuria, apud multos beneficium , vel largitas haberetur, tuque ipse si assueuisses inopiæ , vbertatem hanc, & copiam iudicares : tantum in iudicio rerum semper consuetudo præiudicat , tantamque vim habet: nunc quid mirum, si temperata fastidiunt, qui superuacuis assueuere : qua nulla maior procella modestiæ est. *D.* Sterilitas vrget insolita. *R.A.* Sæpè quidem fortiores viros plaga fert ste-

tilis, fertilior molliores, neque fert modò sed facit, atque alibi natos durat aut mollit. Sic molliuit Gallos primùm, post Romanos, Asia; Alexandrum Babylon; Hannibalem Capua. Contrà verò Romanam indolem durauit, & Cotis in morem acuit illa arens, & scopulosa pars Ligurum; te quē copia molliebat duret inopia. Sobrietatem te doceat ager tuus, & quod libri vberes nequiuere, glebæ faciant aridulæ. Nemo despiciendus est magister disciplinæ vtilis. Disce bene viuere, disce vel senex, disce vel nolens; disce denique vel indignans.

De Villico malo, ac superbo DIAL. LIX.

Cùm malè neglectos colunt tibi villicus agros;
Si potes, emenda; vix melior sequitur.

DOL.

VIllicum insolentem patior. *R.* Insolentem tantùm, & non furem? bene tecum agitur. *D.* Villicus malus est mihi. *R. A.* Malum fer æquanimis: villicus, nisi pessimus, bonus est. *D.* Villicum durum ægrè fero. *R.* Mollem, delicatum que ferres ægriùs: duricies rusticorum epitheton est: duris cum bobus, cum stiua, & vomere, cum ligonibus, & rastris, dura denique cum tellure luctantur. Quid ni ipsi etiam duri sint? si nil aliud e[x] quàm durus, bonus est villicus. *D.* Rusticum importunum ferre nequeo. *R.* Atqui vel feras villicum, vel ipse villicus sis, oportet; vel incultum rus elige. Dura sunt omnia. *D.* Rusticus intractabilis indigestus est mihi. *R.* Nil horum impræmeditatum tibi esse debuerat, mox vt terram habuisti: labores varios præsagire, sterilitatem, & villici fastidia debuisti: dixi, dum rure gloriareris ex-

culto,

culto, rusticos vltimos hominum, terris abeuntem iustitiam reliquisse. Si vnquam genus humanum reuiuisceret, eosdem illos, puto, vltimos reperturam, ita quos sequebantur præcesserunt, malorumque omnium pessimi facti sunt. *D.* Aspernimus villicus est mihi. *R.* Vbi Veritas dixit, quòd terra homini spinas, & tribulos germinaret, subintelligendum fuit & rusticos tribulis: cunctis asperiores. *D.* Villicus est mihi nequissimus. *R.A.* Aut villici nequitiam tolerare condisce, aut famem perpeti. Mutare enim villicum non proderit. Ad vnum modum fermè omnes facti sunt; nisi quòd semper peior est vltimus. *D.* Villicus fur est mihi. *R.* Dixisti tandem, quod dicturum præstolabar. Ita enim addicti sunt, vt eis aliquātò sit dulcius id modicum quod furantur, quàm quicquid ex omni iusto labore percipiunt, & hoc ipsum tandem est ferendum; nec queri vnus debet, quod omnibus est commune. Profectò autem, etsi poeta rusticos vltimos, à iustitia derelictos faciat [vt bis dixi] apud vos tamen, hominem primum humano semine genitum & agricolam fuisse cōstat, & parricidam, vt fuisse semper pessimi videantur: dum id recolis, non miteris fures. *D.* Villici culpa rus perditum, ac desertum est. *R.* Hoc quotidie multis clarioribus Anaxagoræ accidit, & Architæ; vterque, credo, doluit, neuter excanduit.

De Furtis. DIAL. LX.

Furibus arcendis prodest custodia rerum:
Clau de domum, firma clausa sit arca tibi.

DOL.

ID modicum, quod supereſt, à furibus vix defendo. *R.A.* Rure te villicus tuus patientiam

Digitized by Google

mali huius edocuit , quam in vrbibus exhibe-
ses. *DO.* Me fures infeſtant. *RA.* Contra
hoc malum nil querelis agitur , ſuppliciis opus
eſt. Interim cuſtodia proficit vigilanti. Sunt,
qui nihil cuſtodiant,& accuſeut fures, cùm vetus
ſit prouerbium, quòd occaſio furem facit. *DO.*
Limen meum fures obſident. *RA.* Claude hoſ-
tium, obde ſeram', aperi oculos, atque intende:
ſi negligis,temet ipſum culpa;rurò fur intentis ob
fuit. Illi iuſtiùs queruntur,quibus non ſunt do-
mus; quales ſunt quidam populi ſub meridiem,
& ſub arcton: & ideò apud Scythas, vt ſcriptum
vides; nullum ſcelus furto grauius ; & ſequitur
ratio: quid enim inter ſyluas ſupereſſet , ſi furari
licet. *DO.* Fures mihi ſubtrahunt res meas,
RA. Suas fieri volunt, nec tu veras. Puta ergò
negligentiam tuam plecti, rerumque te tuatum
cuſtodiam,hoc pretio,doceri. Vtilia non diſcun-
tur gratis. *D.* Mihi moleſtiſſimi fures ſunt. *R.*
Importunum planè genus hominum,nec optimo
bonis omnibus odioſum, non modò vt peſtilens,
ſed vt vile. Sic enim habe : non aliter , quàm
ſumma animi vilitate aliquem ad hoc trahi. Haud
immeritò igitur Aurelius Alexander,princeps iu
uenis, ſed bonus, tanto furum odio flagrauit , vt
de illo ſcribat Ælius Lampridius, ſi quem talium
vidiſſet,paratum digitum habuiſſe vt illi oculum
erueret , tantique eum ſtomachi fuiſſe in furto-
rum infamia laborantes,vt ſi eos caſu aliquo vide-
ret, commotione animi coleram euomeret , toto
vultu inardeſcente ira,vt nihil loqui poſſet. No-
bilis prorſus indignatio generoſi animi , verè in-
gens furum fœditas,quæ viro forti,& ſublimi, ſic
ſubitò nauſeã extorqueret. Quin imò,quũ quidã
ex honoratis aliquando furti reus,ambitioſe tãdẽ
ſauo-

Digitized by Google

fauore quorundam amicorū regum, ad militiam aſpiraſſet, & ſtatim in furto deprehenſus eſſet [vix enim illi vitio aſſueti, deſiſtere vnquam ſciunt] quæſiuit Alexander à regibus, qui illum promouerant, quid apud eos paterentur fures; cumque illi reſpondiſſent, crucem; illico eum, de illorum ſententia, crucifixit. *D.* Furtis infeſtor. *R.* Contra furta bona eſt vigilantia, atque cuſtodia, ſed optima eſt paupertas: quandiu aliquid erit, quod furibus dulce ſit, eorum vel manus certè, vel oculos non euades: vis fures non metuere, pauper eſto.

De Rapina. DIAL. LXI.

Omnia diuino veniunt tibi munere; ſi quid
Forte perit, domino res perit ipſa ſuo.

DOL.

APrædonibus ſpoliatus ſum. *R. A.* Quamuis ciuili lege [niſi fallor] ſcriptū ſit, quod nullus fur improbior, quàm qui vi rapit: ſunt tamen clandeſtini fures, me iudice, viliores: illi enim fraude agunt, hi autem vi. Et ideò iuxta ſententiam Ciceronis, illi vulpeculis; hi leonibus aſſimilantur. Adde, quòd fures rebus ſpoliant ingeruntque ſuſpiciones; at prædonibus ſpoliaſſe ferè ſat eſt ſuſpicionibus non relinquunt locum. *D.* Incidi prædones, qui me nudum reliquerunt. *R. A.* Incidit in prædones Cæſar à quibus non ſpoliatus modò, ſed captus, magno ſe tandem pretio redemit, futurus rerum dominus: quamuis huic damno ſolatium vltio mox ſequuta præbuerit, non exiguum lenimen iniuriarum. Incidit in manus hoſtium Regulus, toties iam victor, qui magno cum imperij veſtri damno, atque diſcrimine eundem immani ſupplicio peremerunt. Incidit in hoſtes quoque Valerianus Imperator, qui eum.

Digitized by Google

multo cum imperij dedecore, fœdo senili seruitio confecerunt. Tu, si nihil vltra, quàm spoliatus es, & fortunæ tuæ, & prædonibus gratiam habe: qui tibi libertatem, vitamque reliquere. Non est enim aliud beneficium latronum, quam quod Cicero ait in Philippicis; Vt commemorare possint, his se vitam dedisse, quibus non ademerunt. Fer tu igitur sortem tuam, communem tibi cum magnis his, atque aliis claris viris: &, si comparetur, facilem etiam, atque optandam; neque felicior esse velis his, qui dicuntur felicissimi.

De Dolo malo. DIAL. LXII.

Deceptus fallu, si fallu decipientem;
Alter ab alterius fraude perire jolet.

DOL.

ACircumscriptoribus sum deceptus. *R.* Miraris? Mirarer ego, si inter homines conuersando, illæsus euaderes: quis homo enim hominem non decipit? Fides exulat, regnat fraus: hoc ne nunc nouiter perpendis? non tanto studio, neque tot laqueis venatores, atque aucupes feras, ac volucres captant, quot versuti homines alios quosque simpliciores. Quod si vnquam verum fuit, vestra ætate verissimum est. Monstrantur igito fraudum magistri, & ille prudentior iudicatur, qui peritior est fallendi. Vis ne igitur non decipi; aut morere aut fuge hominum consortia. *D.* Dolo malo, vnde non timui, circumuentus sum. *R.* Si timuisses, deceptus fortè tam facilè non fuisses: & nũc cogita, an tu quemquã aliquãdo fefelleris. Estis enim ferè omnes ad fallendũ proni; feres autẽ faciliùs ab altero tibi fieri; alteri quod feceris. Sed vos, & quæ facitis aliis, non sentitis, & quæ ab

aliis

aliis fiunt vobis, pati non poteſtis, rerum omnium iniquiſſimi iudices. *D.* Dolo amici damnum tuli. *R.A.* Erras vt in multis. Nullus in amicitia dolus eſt. Sed in hoc etiam vulgò erratis, amicos creditis, qui non ſunt. Amicitiamque rem inæſtimabilem atque ſanctiſſimam facili probatis experimento, vſque adeo rerum vilium curioſi, leui commeſſatione, aut breui confabulatione quæritis amicum: nec citiùs quæritis, quàm perditis, ſi tamen, quod non habetur, perdi poteſt. Poſtea ab amicis vos deceptos dicitis, & hanc infamiam amicitiæ iuuritis innocenti. *D.* Dolo damnificatus ſum. *R.A.* Multis profuit falli, eris cautior in reliquis: quidam paruæ rei damno, maximarum rerum pericula declinarunt. *D.O.* Circumſcriptor iniquiſſimus me fefellit. *R.A.* Immò tuum exercuit, atque excitauit ingenium, docuitque non fidere, niſi expertis, & probatæ fidei. Enumerarem exempla quibus caſum tuum ſolareris, niſi eſſent innumerabilia. Quis enim viuens non decipitur? Quicquid mali mortalibus accidit minus eſt, quàm quod homo patitur ab homine: & quoniam ſequi omnia, nec poſſibile, nec neceſſe eſt; Memento Caninij, qualiter Syracuſis fuit dolo malo quondam à Phitio circumſcriptus. Habet tamen Caninius, quo ſolari queat, eques Romanus ab extraneo, & viuente deceptus cum Auguſtus Cæſar Imperator Romanus, à Romano ciue moriente deluſus ſit: nota res eſt, vt Marius quidam, qui ipſius Auguſti beneficio, ab infimo militiæ gradu, ad ſummos honores, atque opes aſcenderat, ſemper publicè prædicare ſolitus, ſe illum vnum hæredem habiturum, eique bona ſua omnia relicturum, à quo omnia percepiſſet; id ipſum, cum pridie quã

obiret, eidem affirmaſſet Auguſto, fraudulentum ſpiritum emiſit: tandem nulla Cæſarei nominis, vel tenui mentione, in teſtamento habita. Dignus verè, cuius cadauer vnco in Tiberim traheretur, qui dominum, ac benefactorem ſuum fallere, nec morte, dediſceret.

De Habitatione anguſta. DIAL. LXIII.

Sæpe Viri paruos magni coluere penates;
Corpore in exiguo maxima mens habitat.

DOL.

ANguſte habito. *R.* Anguſta domus ad multa eſt habilis; inter alia, contra fures vtilis: de quibus paulò ante querebaris; qui in ea latebras non habent, ſicut ex diuerſo, de magna domo rectè dicitur, quod dominum fallit, & prodeſt furibus: arctam ſanè, vel amplam domum, pro numero habitantium accipio; tu nũc, vt tibi videris, anguſtè habitas. At quantò habitat anguſtiùs anima tua, quantoque fœdius inter ſaniem, & cruorem; nec migrare illam inde, ſi fieri poſſit, vnquã velis. *D.* Arcta domus eſt mihi. *R.* Domus lutea cœleſtem animum non anguſtat, ſæpè parua domus magnæ gloriæ capax fuit; cũ magna interim multæ infamiæ plena eſſet: non format domus animũ, ſed ab illo formam accipit; vt læta igitur atque honeſta pauperum tuguria eſſe poſſunt; ſic infames, mœſtæque regum arces, diuitumque palatia. Nulla tam parua domus eſt, quam non amplificet magnanimus habitator, magnoq; hoſpiti ſe præſtet idoneam. *D.* Parua domus mea eſt. *R.* Parua Euãdri regia, magnum cœpit Alcidem: modicis ædibus, futurus mundi dominus, natus eſt Cęſar: paſtorali caſa Romulus, ac Remus, tam magnę vrbis authores edu-

educari. Non amplis atriis habitauit Cato: volubili dolio Diogenes: angusto tugurio Hylarion; imis terræ specubus sancti viri. In exiguis hortulis magni philosophi, sub diuo, modicis sub tẽtoriis, summi duces: in stupendis palatiis Caius, & Nero. Tu; cum quibus habitare velis, elige. *D.* Angusta est mihi domus, & humilis, & inculta. *R.* Muri fures, ventosque submoueant: & vtriusque peiora vulgi tædia, tecta, frigus, æstum, soles, imbres arceant: turres aëreæ volucribus, domus ampla superbiæ, ornata luxuriæ, referta cupidínis nullum virtus spernit habitaculum nisi vitiis occupatum. *D.* Perangustè habito. *R.* Vis ne tibi domus omnis ampliſſima videatur? sepulchrum cogita.

De Carcere. DIAL. LXIV.

Quocunque ingrederis, solitis retinebere vinclis.
Totus enim mundus nil, nisi carcer, erit.

DOL.

CArcere claudor indigno. *R.A.* Melior est indignus carcer, quàm indigna libertas; multoque satiùs immeritum pro iustitia, mala pati, quàm, per scelus, bonis affluere; quamuis nec mala illa dici debeant, neque hæc bona; sed loquor, vt vulgus, quod dolorem, malum ingens; voluptatem, summum bonum iudicat. *D.* Carcere clausus sum. *R.A.* Quis non carcere clauditur, aut quis inde digreditur, nisi dum moritur? Vetus hæc tua, omniumque sors est. Vnde propriæ, vnde nouæ igitur querelæ? Ita enim scito, ex quo die natus es, & antequam nascereris, in carcerem, atq; in vincula missum te, illius imperio, cui omnis cœli ambitus, exigua domus est: &, si quid summo creditur poëtæ, tenebrosum vtique carcerem, & cœcum. Illius carceris exitum, si felicẽ

cupis, huius anguſtias non horrebis: ſicut nec ſupplicia, nec mortem, nec humani aliquid, ad quorum patientiam, & contemptum, niſi præparatus, armatuſque vſque erit animus, in quacunque fortuna, calle graditurancipiti. *D.* Turpi carcere claudor atque anguſto. *R.A.* Nullus carcer turpior, & anguſtior nullus, quàm iſte corporeus, quo vſque adeo delectaris atque vnde tantopere ſolui times. *D.* Carcere detineor importuno. *R.A.* Multos periculo inſtanti, atque hoſtium manibus carcer eripuit. Multis limen carceris pro clipeo fuit & quod intraſſe profuerat, exiſſe nocuit; vt exitu admoniti, quod horruerant vtile, quod optauerant miſerum faterentur. *D.* Carceri mancipatus ſum. *R.A.* Quid ſcis, an fortaſſe non carcer, ſed, vt dicitur, cuſtodia ſit? quoties vinclis explicitos hoſtilis mucro, ſiue hoſte ſæuior paupertas inuaſit? quoties euaſiſſe pœnituit, & carcerem, quem diuturnum queri cœperant, non fuiſſe perpetuum, queſti ſunt? Vidimus in carcere quoſdam lautè viuentes, mox indè digreſſos. tenuem, ac difficilem vitam, mœſto fine clauſiſſe. *D.* Miſeram in carcere vitam dego. *R.A.* Quidam libros in carcere texuerunt, tu querelas texis inutiles. Quidam literas in carcere didicere, tu patientiam dediſcis. *D.* Carcerali cuſtodia vinctus teneor. *R.A.* Plerique cauernis, ac ſpeluncis; alij ſe murorum anguſtiis incluſere, carcerem ſpontaneum, vel Dei amore, vel mundi odio, vulgique faſtidio, eligentes. Tu, ſi hoc animo non es, tuique carceris finem cupis, exſpecta: aut te hinc homo eruet, aut mors, quæ clauem carceris alteram habet: vnus quidem introitus, exitus multi ſunt. Alium miſericordia, alium vis eruit, alius innocentia ſua, alius cuſtodum negligentia euaſit,

sit alius pretio alius ingenio, & vel ſubterraneis cuniculis, vel per tenebras amicæ noctis elapſus eſt quibuſdam, patrum memoria, terræ motus, & ruina carceris viam fecit. Ad poſtremum quos nihil emiſerit, mors abſoluit. Nec minus varij euadentium euentus: Marium conſulatui carcer dedit: Iulium Cæſarem Pyratarum cuſtodia ſummum miſit ad imperium: hac ætate quidam, de limine carceris ad dominum tranſiuere; & catenam ſibi excuſſam, iniecere aliis. Denique Regulum, & Socratem, multoſque alios non tam carcer extinxit, vt viſus eſt, quàm carcere clarus finis eripuit. Et ad ſummam, quoſdam carcer ad inſignem gloriam, ad eximiam fortunam; ad regnum alios, multos ad cœlum miſit, ad ſepulchrum omnes; nullum cœpit, quem non redderet.

De Tormentis. DIAL. LXV.

Pœna grauis præſens animo fert ſæpe ſalutem,
Inflixit Deus hic, parcat vt inde magis.

DOL.

INiuſtè torqueor. *RA.* Quid nunc diceres, ſi iuſtè? Nullum nempe tormentum conſciẽtiama ius eſt; ill.. columi, hæc externa deſpicio: intra te eſt conſolator tuus. *D.* Torqueor prorſus indigne. *RA.* Tortoris miſerere tui. ille te grauiùs torquetur: quamuis enim mundus obſtrepat, minus mali eſt pati iniuriam quàm inferre. *D.* Torqueor. *RA.* Nouum mali veteris lamentum: nunquid enim non antea torquebaris? Inter tormenta natus, inter tormenta vixiſti, inter tormenta moriturus: quid nunc noui accidit? mutantur tormentorum ſpecies, tormenta non deſinunt: excute totum tempus ætatis; quem

ſine tormentis diem egeris, recordare. Aliqua falſis forſan gaudiis adumbrata reperies; veris autem plena tormentis; quibus, ſi acritet æſtimes, nullam vitæ partem vacare fateberis : vnde non immeritò quibuſdam, omnis vita ſupplicium viſa eſt : ſed vos nihil ominus haudquaquam hę philoſophicæ voces tangunt , hærent quidem aurium veſtibulo , mentis clauſtra non ſubeunt, hic ad omnem corporis offenſiunculam ingemiſcitis, animi iuge, mortiferumque ſupplicium non ſentitis, illic impatientes, hic hebetes. *D.* In equuleum leuor. *R. A.* Quid refert in equuleum an lectulum torquendus aſcenderis? te carnificis nodus premet: at hunc febris, hunc podagra, hunc vxor, hunc filius, hunc amica, hunc diuitiæ, hunc paupertas, hunc medici manus, huuc magiſtri ferula, hunc nequam ſeruus, hunc dominus inſolens, hunc infinita cupiditas, ſpeſque anhela; hũc, tortore quolibet peior, metus. Perquire mortalium ſtatus, vix vllum inueuies non in equuleo pendentem. Sed cùm mille ſint equulei, niſi ligneum, non timetis. *D.* Torqueor. *R. A.* Aut innocentiâ in tormentis, aut iuſtitiâ te ipſum conſolare. Nam ſi iniuſtè torqueris gaudendum eſt; experimentum tibi, atque aliis, & fulgor quidam tuæ virtutis acceſſerit; attrectati, ac ſublati fragrãtior, ac notior fama erit; vt bene oleant, teruntur aromata; & pulcherrima rerum, ne lateant, attolluntur. Sin id iuſtè pateris, acquieſce remedio: & concretæ ſordes flammis, aut aſperitatibus eluũtur; & magni mali medicina triſtior ſit, oportet; quem morborũ tædet, amara non reſpuat: quem ſcelerum pœnitet, ſupplicia non recuſet. *D.* In equuleum tollor. *R. A.* Si immeritus, habes vnde ex alto ſæuitiam alienam deſpicias; at ſi meritus, eſt

vnde à terra diuulsus, ipse tuum clariùs, aspicias crimen, quodque commissum doles, non doleas plecti. *D.* Torqueor. *R.* Aut tentatur virtus, aut punitur vitium; alterum sæpè vtile, alterum semper expediens. Bona exercitatio iusti; est pessima nocentis impunitas. *D.* Torqueor. *R.* Disce iter ad patientiam, & ad mortem.

De Iniusto Iudicio. DIAL. LXVI.

Cùm fueris falsò damnatus, perfer, inique
Iudice qui vincit, viceritipse malè.

DOL.

INiusto iudicio damnatus sum. *R.* Vnius iudicis, aut paucorum voce testium damnatus, populi vocibus aut tacito iudicio; quodq; est melius, conscientia ipsa tua: quodque est optimum, diuina sententia absoluendus. Siquidem ad tribunal æternum Iudicis iusti prouocatio salua est: solet is perperam iudicata, rescindere. *D.* Iniustè iudicor, *R.* Vt iustitia iniustos, sic iniustitia iustos premit. Vbi igitur iniusta damnatio, ibi iustus est reus. Nemo autem tam demens, nisi insaniat, vt hæc peruerti, sequè iniusto iudicio premi velit. Nemo tam pauidus, nisi sit pessimus, vt non potiùs damnari eligat iniusto iudicio, quam absolui. Tanto enim id satiùs, quantò est melior oppressa iustitia, quàm imperiosa nequitie: quantoq; est optabilior mens bona, quàm propitia fortuna; quam uis illa laboribus, hæc deliciis affluat. Plus dicam, tantò est melius, iustè etiã damnari, quàm iniustè absolui; quantò est peius impunitũ, quàm punitũ crimen: in hoc enim, sceleri iũcta iustitia est: malo quidẽ magno, bonũ ingens: in illo autem scelus, & impunitas; quæ, nescio, an scelere ipso peior sit: vna certè & iustitiæ hostis, & multorũ radix est sce-

lerum. *D.* Iudicio grauor iniquissimo. *R.A.* Mens in solido fundata, & bene sibi conscia, humeros habet inexpugnabiles: superimpone quantumlibet damni, infamiæ, supplicij; nullo faice curuabitur & viribus suis, & multò maximè cælesti ope consistet. Erunt præterea quorum sese paribus soletur euentibus, haud spernendi comites: Romæ Furius Camillus, ac Liuius Salinator: Athenis Aristides atque Miltiades, multiq; alij inter quos quidem [quod mireris] Cicero, & Socrates: an te horum alicui, an Publio Clodio similem fieri malis? atqui horum quisq. ciuis optimus, & in sua vrbe clarissimus, sed iudicio damnatus, & vel in exilium, vel in carcerem, vel in mortem actus. Ille verò scelestissimus, & inter multa flagitia, notissimi quoque conuictus adulterij, violatarumque religionum, concordibus omnium iudicum sententiis, absolutus est: quisquam ne adeò falsæ metuens infamiæ est, qui non illius absolutioni Ciceronis, hostis sui, damnationem, atque exilium anteponat? Sed humana hæc, atque communia: sin altius aspicis, videbis pressum falso iudicio cœli regem familiamque eius, electissimam, tanti vestigiis hærentem ducis; & qui hunc postea sequuti sunt tanta innocentia, tantisque virtutibus, in hos ipsos iudiciarij turbinis incursus, ac scopulos incidisse. *D.* Falso iudicio offendor. *R.A.* Est, qui te iudicet; is qui facit iudicium iniuriam patientibus, quique ait, Mea est vltio & ego retribuam eis in tempore. Est & vbi non cogitas ipso iudicis, aut testis in pectore magni ibi habitant vltores. Nullius belluæ morsus est acrior, quàm conscientiæ. *D.* Iniusto iudicio læsus sum. *R.A.* Illatis iniuriis bene vti, ars non vltima est; qua instructo, sæpè profuit iniquitas alie-

na:

na, cum sua cuique semper noceat, profit nunquã. *D.* Innocens damnatus sum. *R.* Quid igitur? nocens malles? Sic enim Xantippæ coniugi, Socrates moriens, respondet muliebriter lamentanti, quod is innocens moreretur. Atqui, etsi aliqui contrarium opinati sint, longè tamen est innocentem condemnari, tolerabilius, quàm nocentem. Hic enim solum supplicium graue est, illic & causa supplicij. *D.* Iniusto populi iudicio damnatus sum. *R.* Expectas, vt populus in te rectum videat, quod nec in se, nec in alio vnquam vidit? Magnũ tuæ innocentiæ argumentum fuerit à nocentibus condemnari. *D.* Populus immeritum me condemnat. *R.* Idem hercle non immeritum, sed multa & magna promeritum Camillum, de quo nunc loquebar, & Liuium ipsum; denique Scipionem Africanum, aliosque Cornelios tales viros, iniustis iudiciis agitatos, ad voluntarium coëgit exilium. *D.* A rege innocens condemnor. *R.* Et regum plerumque sententiæ non iustitiæ, sed vindictæ sunt: quisquis liberius verbum contra licentias regias emiserit, cuicunque, in interitu libertatis, frons obductior fuerit is lesæ reus erit maiestatis. *D.* Sed condemnor à iudicibus. *R.* Iniquo iudice nullum venenosius est animal: à serpente læsos se dolent quidem homines, non queruntur. Fecit enim serpens quod suum erat, quamuis non quod placitũ patienti. Certè iudices erant, qui eos etiam, de quibus dixi. Socratem condemnarunt, Clodium absoluerunt; quorum vtrum esset iniquius, dubitari potest. Proinde in populis, aut sub regibus atque iudicibus degenti, propositum animo esse debet, aspera quælibet, & iniusta patienda, si veniant; non defienda, cum venerint.

De Exilio. DIAL. LXVII.

Terra patris domus est nostri communis, & in qua,
Sedibus à patriis exulat omnis homo.

DOL.

EXilio pellor iniusto. *R.* Quid tu igitur iusto pelli malles exilio? Nempe quod ad iniuriæ cumulum ais, in diuersum trahitur: habes enim iniusti exilij solacium comitem iustitiã, quæ iniustos ciues destituens, te sequuta, tecum exulat. *D.* Iniusto exilio pulsus sum. *R.* An te rex expulit, an tyrannus, an populus, an hostis, an tu ipse? Nam si rex, aut iniustum exilium non erit, aut ipse non iustus: atque ita nec rex quidem. Si tyrannus; ab illo te pulsum gaude, sub quo boni existant, fures imperant. Si populus, moribus ille suis vtitur; bonos odit, & hic quoque multiceps tyrannus nunquam sui similem pepulisset. Non te igitur patria, sed malorum cœtibus arceri, neque in exilium, sed in partem bonorum ciuium cogi putes. At si hostis, agnosce iniuriæ leuitatem; non hostiliter sæuiit, qui omnia cum posset, patriam abstulit, spem reliquit. Sin tu ipse, mores populi perosus, aut tyranni, abitum elegisti, non modõ ne doleas, sed etiam gloriare, virtutem patriæ prætulisse; non tu flebilem, sed honestam, & prorsus inuidiosam, bonis atque optabilem, non iam exilij sed absentiæ causam habes. Sponte Pythagoras Samon liquit; Athenas Solon; Romam Scipio. *D.* Exilio damnatus sum. *R. A.* Multos exilium honestauit, multos acrior aliqua fortunæ vis, atque iniuria, notos reddidit & illustres; quid te verat illis inseri, qui; quasi ignem de silice, claram famam collusionibus quæsiere? *D.* In exilium agor. *R. A.* Habes in hi-

sto-

storiis magnos rei huius socios, quorum speciosissimus comitatus, non sensum modò doloris imminuat, sed obliuionem afferat. Non minor in exilio Camillus fuit quàm fuisset domi: quantus ciuis, quantus exul; qui victorias, ac triumphos non iustitia minus, quàm prosperitate conspicuos in Capitolium duxit; mox hinc pulsus, pro accepta iniuria, ingratæ salutem patriæ rependit. Non facilè aliud tam clari exulis exemplum, fateor. Sed Rutilius, & Metellus, tam nihil exilio fracti sunt, vt Rutilius reuocatus ab illo, cuius nutui non parere capitale erat, exilium amplexus, reditum contempserit; seu ne vlla in parte senatui, iniustisque licet legibus patriæ obstaret, seu, ne forte exul iterum fieri posset. At Metellus eodem, quo in exilio profectus erat, vultu, atque animo remearet. His Marcellus accedat. Hic vltimus, qui in belli ciuilis tempus incidit, pulsus nempe non solitam modò constantiam, honestarumque artium studium non omisit, sed strinxit arctiùs, & publicis liber curis, vni excolendo animo, tam ardenter incubuit, vt ad scholas missus honestissimas non ad exilium, videretur: quod quidem in Cicerone conspectius, operum splendor, & literarum copia maior facit; non exilij modò, sed carceris, dulce solatium. *D.* Exilium patior. *R.A.* Exilium breue citò te patriæ tuæ reddet, longum verò, aliam tibi patriam dabit, vnde exu'ent, qui te exulem voluere, dedisséque nunc si ad naturam rerum, non ad opiniones hominum aspiceres. Valde enim angustus est animus, qui sic ad vnum terræ angulum se applicat, vt quicquid extra sit ad exilium putet. Multum abest exilij deplorator; ab illa animi magnitudine, cui to-

tur orbis carcer exiguus videtur. Interrogatus Socrates cuias esset, mundanus, inquit, sum. Vera Socraticum responsum Atheniensem se alius respondisset. Socrati autem patria omnium, mundus erat; non hic solùm, quem vulgò mundum dicitis, cùm pars vltima mundi sit, sed cælum ipsum, quod hac rectiùs appellatione comprehenditur: illi patriæ destinatis estis, ad quam, si suspirat animus, qualibet in parte terrarum peregrinum, atque exulem se nouerit. Nam quis patriam vocet, vbi non habitet, nisi ad breue tempus? Illa verè cuiusque patria dicenda est, vbi quisque perpetuò securus, ac tranquillus deget. Quære hanc in terris, puto irrita erit inquisitio. Vt naturæ autem lex est data mortalibus, ac præscripti fines, dum hic viuitur, terra omnis patria vestra est infra quàm, qui se exulem facit, non tam rei, quàm animi vitio laborat. Non habemus hic manentem ciuitatem dixit Paulus. Omne solum forti patria est, inquit Naso. Omne homini natale solum, aio Statius. His te vocibus armatum velim, quibus vbique vnus, & vel nunquam, vel semper in patria tua sis. *D.* Ire in exilium iubeor. *R.* Ispontè, peregrinatio erit, non exilium, & memento: quibusdam reditum pro exilio fore. Sunt, quibus nunquam peius, quàm in patria sua sit. *D.* In exilium cogor. *R.A.* Cupiendo quod cogeris, efficies ne cogaris. Omne violentum patientia vincitur, & desinit esse violentum, quod volenti sit. *D.* Ire in exilium est necesse. *R.* Tu fac volens, quod vel nolens faceres: fac lætus omnia, ne quid mœstus patiaris. Ita omnem vim necessitatis, omnes clauos, quos adamantinos illi tribuunt, catenásque omne tædium, molestiámque discusseris: sed vos impossibilia cupitis, ne-

cessa-

ceſſaria fugitis ; vtrumque nequicquam. *D.* In exilium eo. *C.* Immo forſan in requiem: ſub obtentu falſæ miſeriæ vera felicitas ; iam ſaltem ab inuidia tutus eris: propterea mixtamque cum gloria ſecuritatem arripe. Tutis & honeſtis latebris nihil eſt dulcius. Nulli his conferri poſſunt vrbium plateæ. Depellor è patria. *R.* Pulſum te peſſimis, optimis infere; neque te patria, ſed patriam te indignam rebus proba. Sentiat illa, quid perdidit; tu nihil perdidiſſe te ſentias : mali ciues tui odio, ſimúlq. præſentis odio ac ſuſpicione carcant ; boni autem amore abſentis ac deſiderio teneantur, ſequantúrque oculis atque animis abeuntem: illi ſe ſoles linqui doleant, tu te comitatum gaudeas proficiſci, neque in tergum reſpicias, neq. reditum cogites, neque cum illis eſſe cupias, qui te cupiunt abeſſe, neque demum, quod à te fieri debuit, ab alio factum ægrè feras. Debuiſti cedere ciuium inuidiæ vtq. illam fugeres, vltrò in exilium ire. Huius ego conſilij dux eram. nec exempli duces deerant clariſſimi. Nam in primis tres magnos Scipiadas id feciſſe noueras, támq. perſeueranter, vt patriam ſua præſentia, qua nil clarius habebat, ſpoliatam, indignam quoque cineribus defunctorum, quidam inſuper famoſo dignam epigrammate iudicarent. Nomina ſunt immortali memoria, quæ tibi per famam, pérque omnis hiſtoriæ fidem ignota eſſe non poterant, Africanus, Naſica, Lentulus. *D.* Mittor in exilium. *R.A.* Immo in experimentum : i; videris, quem te in exilio præbeas; ſi ſuccumbis, exul verus; ſi conſiſtis, exilio clarus, vt multi olim, qui inuicti & fulgidi per aſperitates inceſſerunt, vt ſequentibus rectum iter oſtenderent. Sine tyrannos ſæuire, ſine populum furere, ſine hoſtes, ac fortunã fremere. Pelli-

potes,capi,cædi,perimi,vinci autem,nisi manum extuleris,non potes,neque ornamentis tuis spoliari,cum quibus,quocunque ieris,& ciuis,& patriæ principum vnus eris. *D.* Exulatum pergo. *R.* Perge alacer: id securus: nescis quàm longa sint brachia tui regis: nihil illi longè est: vbique te proteget,qui protexit in patria.

De Patria obsessa. DIAL. LXVIII.

Quigenus ob patriam, tandem quam flamma cremabit.
Cùm eorum mundum carpserit ignis edax.

DOL.

OBsessa est patria. *R.* Obsessa fuit Troia,obsessa Tyrus,obsessa Carthago,obsessa Hierosolyma,obsessa Numantia,& Corinthus, euersæque omnes:quem iam pudeat obsideri? Ipsa vrbium caput Roma, obsidione tentata est, sed cum iam Roma esse desiisset. Quid Capuam? Quid Tarentum? Quid Syracusas? Quid Athenas? Quid Veios,minoresve alias loquar? Sunt & sua vrbibus fata,& paucæ vatum obsidionis euasere? Sed longitudo temporum, notitiæ rerum obstat, vt ipsis etiam ciuibus, suarum fata vrbium sint ignota: vt præsentem sentis obsidionem,nec futuras præuides, nec præteritas meministi. Sic est vsus;quod te premit, defles. Valde sensibus dediti estis,belluarum more. *D.* In patria sum obsessus. *R.* Dicebam te in incommodum tuum fiere, iam optabile videri possit exilium, eò quòd minùs officiat libertati:neutrum tamen officit,si libertas animi vera est. Ille & inclusus egredi,& exclusus regredi,& vbi voluerit, esse potest. *D.* Obsessus in patria mea sum. Obsessus & Priamus; non ciuis, sed rex in patria sua fuit; cum

tota illa famosa magis, quàm fortunata familia. Obsessus Argis Antigonus Macedonum Rex; & Eumenes Pergami obsessus: hac ętate, intra vrbem Genuæ, Rex Siciliæ Robertus, nullo veterum regum minor; si, quæ veros reges facit, vera virtus attenditur: tu homuncio sortem regiam lamentaris? Obsessus Ambrosius, obsessus Augustinus, ambo simul intra Mediolani ambitum. Obsessus ad vltimum, Augustinus idem, intra episcopi sui muros; quo tempore, miseratus lachrymas suas, Deus à terrena illum obsidione, ad cæleste regnum transtulit. *DO.* Obsideor. *RA.* Et puis, oro, non obsidetur? Hos peccata obsident, illos morbi: hos inimicitiæ, illos curæ: hos negocia, illos ocia; illos diuitiæ, hos paupertas; illos infamia, hos laborioſa celebritas. Omnes corpus quod tantopere colitis, & amatis: ille vos carcer arctissimus circumcingit, atque obsidet obsidione perpetua: ipse orbis terræ, vbi fremitis, & bellis assiduis insanitis; vbi imperiorum terminos, ac regnorum tanto studio prolatatis, quà à vobis incolitur, quid est aliud, quàm quod ait Cicero, quasi quædam parua insula, circumfuso illo mari, quod magnum, quod Oceanum, quod Athlanticum appellatur in terris? quod tamen tanto nomine, quã sit paruum, vides. Vndique obsessi estis omnes; tu te obsessum, vt rem nouam narras. Vide potiùs, si quid in te opis, aut consilij est, quod possis ad tutelam patriæ conferre. Hoc fac potiùs, & memento Syracusij Archimedis operosi senis; querelę enim nec tibi nec patriæ profuerint. *D.* Obsideor intra patriã meam. *R.* Quid tu igitur, an alibi malles obsideri? posses id fateor, malle, & quidẽ piè, quo scilicet te obsesso, illa esset immunis. Cæterùm quos

ad te attinet,an ſolamen exiguum videtur, quicquid ſit in patria tua pati,vt quantum lædit aduerſitas,tantùm leniat locus ipſe.*D*. Intra muros patrios coarctatus ſum. *R*. Ita hoc dicis, quaſi nullæ maiores vobis ſint anguſtiæ , quam murorum. Quã multi ex iis,qui in vrbibus habitant,ſi aſſidui in curia,atque in forõ ſunt, vt vix toto,quàm longus eſt,anno,ſemel portas vrbis aſpiciant;adde nomen obſidionis', erumpere geſtient, & vincti ſibi compedibus videbuntur arctiſſimis:non hoc facit obſidio,ſed opinio,qua nihil eſt in veſtræ mortalis vitæ fluctuatione potẽtius.Fabulam locus poſcit. Decrepitum quendam ſenem fuiſſe nuper Aretij fama eſt,qui nunquam patrium limen exceſſerat: id cùm ad aures pręſidentium veniſſet,ludendi ſtudio,hominem ad ſe vocant,& ſibi compertum dicunt , illum clam vrbem egredi ſolitum , occulta cum hoſtibus habere colloquia.Ille autem per ſanctos iurare,ſe non ſolùm tunc præſentis pellitempore,ſed nec vnquam vlla pace,per omnem,quamuis longam vitam,muros vrbis egreſſum. Contrà illi incredulitatem fingere,& ſuſpectum eũ Reip. dicere. Quid multa? Graui,ni pareat,pœna impoſita,ne egrediatur,imperant.Illum ferunt,Impatiẽtia prohibitionis irritatum,die poſtero,quod nunquam antea viſum erat,extra muros patriæ deprehenſum.Sic in vetitum ſemper,peruicatia animos vrgente, nitimini, & tu nunc te arctatum dicis, & tibi vrbs tota non ſufficit;cui,niſi obſideretis,fortè pars minima , domus forſitan vna ſufficeret, quod maximè ſtudioſis euenire ſolet. Quid,quod ferè omnis obſidio,breuis eſt? Adeſt loci ſolamen, ac temporis,æquanimitas ſola deeſt;vt lugeatis,& queramini,non natura rerum;ſed mollicies veſtra eſt.

De Patria euersa. DIAL. LXIX.

Fata solum patrium multò meliora sequuntur;
In cœlo, non hic, inuenienda quies.

DOL.

QVid, quod euersa funditus est patria? *R.* An non fortunas quarundam ex his, quas paulò ante nominabam, & similes aliarum innumerabiliumaudiuisti? Tyrum, & Thebas, & Persepolim, Persici regni caput, euertit Alexander Macedo [quod mireris] ad suggestum scorti vnius, magnæ vrbis tenuis fortuna est. Troiam euertit Agamemnon: Saguntum Hannibal; Carthaginem atque Numantiam, Africanus minor: Hierosolymam Titus: aliásque alij. Romam nullus in totum diruit: sed senectus attriuit, ciuilibus adiuta discordiis: & quid refert, quis euerterit, quam constet euersam? Ruinæ Mediolanensis recentior fama est, sub Friderico Imperatore barbaro, & immani. Quid tu ergò tuam patriam rebaris exemptam imperio fortunæ, cui vrbes maximæ, atque imperia subessent? An vsque adeò te fefellit amor, vt vrbem vnam, quòd tu ibi natus esses, fingeres immortalem, cum sit mundus ipse mortalis? Cœlum ruet, ac terra, montes, & maria mouebuntur, & creata de nihilo, in nihilum redigentur: tu ruisse tuam patriã, aut miraris, aut quereris? Sunt, quòd paulò ante dicebam, vt hominibus, sic vrbibus mortes suæ. Non tam crebræ illæ quidem, quòd & pauciores vrbes, & diuturnioris æui sunt, morti tamen obnoxiæ: non sunt enim soli homines, sed, præter animos, humana cuncta mortalia. *D.* Patria ruit. *R. A.* Resurget forsitan. Nam & aliquæ surrexerunt & quibusdam cecidisse, materia fuit feliciùs resurgendi. Nempe ho-

die Saguntum,& Mediolanum ſedibus ſuis ſtant. At Mediolano proxima Laus Pompei, vltima [vt aiunt] mutauit locum,iiſdem barbaricis manib. & ſub idem tempus euerſa.Similiter & Hyeroſolima,& Carthago.Spera ergò: ſi ſpes cecidit & de patria actum reris, caue tu ſuccubuiſſe fortunæ: peior eſt enim animorum deiectio, quàm murorum. Virilis,non fœminea virum decet pietas; quanuis doleas patriam cecidiſſe, noli tamen ſimul occumbere;quando tua nihil iam ruina reip. collatura eſt;quin te ipſum, & ſi quæ ſunt ciuium reliquiæ ad feliciora tempora,reſeruare ſatage:factis prius,non lamentis opus eſt,vbi ſit etiam ipſa fuga laudabilis.Audiuiſti vt Terentio Varroni,cuius culpa, ac temeritate penè ruerat imperium Romanum,publicè ab omnibus gratiæ actæ ſunt, quòd de Rep.non deſperaſſet,quod facilè collega eius,vir clariſſimus,& culpæ omnis illius expers, videbatur. Si aliud nihil eſt reliqui,at tu ſaltem, cum Biante,bona tua tecum portans,quamuis nudus,muros patriæ tuæ cadentis egredere, & ad illam patriam aſpira,cuius regni non erit finis;quò cum tandem, Deo te vocante,conſcenderis, non obſidionem metuas, nec ruinam, nec eorum aliquid,quæ veſtris in vrbibus metuuntur.

De Metu perdendi in bello. DIAL. LXX.

Si vinci non vis in bello,bella cauete:
Inſideatque animo pax veneranda tuo.

METVS.

BEllo vinci metuo. *R.* Pacem quære. *M.* Valde vinci metuo. *R.* Timor modeſtus cautionem, vehemens vero deſperationem parit:quarum altera, nil in bello melius; altera peius

ius nihil in rebus omnibus. *M*. Magno prælij quatior terrore. *R*. Quid bellantium timor mali ferat, atque ex timore oriens mœstitia, Flaminius ad Trasimenum, Crassus apud Carras, Pompeius in Thessalia expertus est; quibus in locis, & sæpè alibi verum poëticum illud apparuerit:

Pessimus in dubiis augur timor.

M. Euentum pugnæ nimis horreo. *R*. Differ interim, dum spes redit; malè pergitur, vnde abstinendum, mens terrórque denunciant: solet inesse animis præsaga quædam vis; cuique obstare fortassis, non sit vsquequaq; consilium. Non est exemplorum numero, seu veterum, seu nouorum opus, clarissimis tribus vti satis habui. *M*. Instantis pugnæ casum metuo. *R*. Excute res tuas, quas te melius nemo est, qui nouerit. Vide ne non res natura, vel virium defectus; sed præsagium sibi fingat ignauia, cui nihil vsquam nõ formidolosum, ac difficile est. Hæc, si libertati igitur, si gloriæ, si saluti tuæ officit, virtutis auxilio comprimenda est, excitandusque animus, & monstrandum illi sæpè pauciora esse, & leuiora pericula, quàm pauores obseruari sæpè oculis falsas imagines rerum terribilium, quibus consternati quidam, sine ferro, paratam sibi victoriam, tradidere hosti. Non est enim falsus, atque inanis metus, vero lentior, sed eò sæpè vehementior, quò pauentem maiora omnia sibi fingens error, quoque præcipitat, atque ita, quod poëta idem ait:

Malè cuncta ministrat: Impetus.

Si nec his attollere iacentem animum potes, campo abstine. Vix bene geritur, quòd pauidè geritur; sic affectus, in aciem si descendas, tecum erit, qui contra te dimicet; tui enim ipsius, aduersus te, melior pars rebellat. Malus sẽper hospes animi pes-

simus in bellum comes metus.

De Stulto, & temerario Collega. DIAL. LXXI.

Collegæ mores, si non fuerit conuenientes,
Si prudenter ages, laus erit illa tua.

DOL.

STultum habeo ac temerarium collegam. *R.* Est aliquid cauſę, fateor, vt timeas, ſi ex diuerſo, aliquid eſt, vt ſperes; hoc enim, vt quibuſdam calamitatis, ſic aliis gloriæ præbuit materiã. Temeritas Terentij Varronis Æmilio Paulo mortem peperit. At L. Furij, & Minutij, temeritas M. Furio Camillo, & Q. Fabio Maximo ſingularem gloriam quæſiuit; notæ ſunt hiſtoriæ; *D.* Eſt mihi collega præceps, & inconſtans. *R.* Eſto tu conſtãs, & modeſtus. Nuſquam virtus clarior eminet, quã ſuo admota contrario, Cur non tu potius illũ regas, quàm te ille præcipitet? *D.* Eſt inſolentiſſimus collega. *R.* An tibi excidit, vt ipſi, de quo nunc diximus, Camillo, tribuni, militum conſulari poteſtate, quinque ſimul collegæ, imperio pares, vltrò ſe ſubmiſere? Habet hoc virtus excellens; poſſeſſoribus ſuis authoritatem, miratoribus reuerentiã, ac pudorem confert; nullo melius modo collegæ inſolentiam repreſſeris, quàm induſtria, ac virtute. Sic efficies, vt illum tibi parem dici pudeat, ſicut puduit Minutium, & aut ſe ſponte ſubiiciat honeſtiore ſuffragio, quàm ſi eum tibi populus ſubieciſſet, aut omnes intelligant, illũ tibi, parẽ nomine, rebus imparem, & quicquid bene geſſeritis, tuum eſſe, quicquid ſecus, illius. *D.* Collega mihi ſtultus obtigit, ac peruerſus. *R.* Quædam per contrarium diſcuntur. Solent magiſtri tardiuſculis

lis discipulis incertum aliquid proponere, quod cum respuerit discentis ingenium, ad vera facilius retrahatur. Redit ad memoriam obscuri hominis clarum verbum. Ante non magnum tempus cum Florentia ciuitas statum mutasset, quod crebrò nimis, ac libenter facit, atque adimam plebem frena reip. peruenissent; Vnus ex insolenti grege, qui diu tenuerat illam, & mœstus amiserat, vicini inopis mechanici humilitatem spernens: Et te, inquit, qui neque literas noueris, neque vnquam patrios fines excesseris, vilis semper artificio vitã trahens, cum paribus tuis, qualiter hanc tantam, & tam nobilem vrbem reges? Ille autem nihil motus: Ecquid negotij, inquit, est? Quid vos egeritis, nullus ignorat; si per omnia contrarium agimus, aberrare non possumus. O verbum dignum docti hominis ex ingenio prodiisse? Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi statuas exemplar, cui dissimillimus fieri velis.

De Inconsulto & præcipiti Magistro militia.
DIAL. LXXII.

Ignauus si sit belli dux, arte regendus.
Ingenio maior sæpe cadit numerus.

DOL.

EST mihi magister militiæ inconsultus, ac præceps. R. Hoc aliquantò periculosius non negem. Legiones nostras interroga iacentes ad Trebiam, ad Trasimenum, & ad Cannas, multisque aliis in locis. Si remedium vis, dubiam linque militiam. Si id fortè non datur; at tu fortiter, atque industriè ministerium tuum age, vt inter tui ducis errores, tua virtus emineat; nec te ruina opprimat aliena; sed tu potius, si qua est via,

Digitized by Google

publicæ humeros ſubiicias ruinæ;rem difficilem, ſed neque impoſſibilem, neque inſuetam iubeo: vt enim ſæpè multis militibus obfuit vnius ducis ignauia, ſic interdum vnius viri virtus, & exercitum ſeruauit & ducem. Neu ſim longior, quàm oportet;tu res ſuis in locis quæres, mihi nominũ, & temporum commemoratio ſola ſufficiet. P. Decius bello Samnitico, Calphurnius Flamina bello Punico primo; Africanus minor bello Punico tertio: Tribuni omnes militum;ducúmque, & exercituum ſeruatores: tanta eſſe tua virtus, ac felicitas poteſt, vt aliena infamia eximiam in gloriam tuã vergat. Anceps ſanè negocium, ſed extrema in neceſſitate vnicum. Proinde vtcunque alios fortuna rotauerit. Tu virtutis gubernaculum, ſi mihi obſequi volueris, nec in pace, nec in bello, nec in vita deſtitues, nec in morte.

De Infauſto prælio. DIAL. LXXIII.

Æternen tem ſter nit belli fortuna, fugantem
Sæpe fugat, dubiis ſtatque, caditque viis.

DOL.

AT prælio victus ſum. *R.* Iam timor euanuit; ſperare incipies: hæc eſt horum ſeries affectuum. Nam cùm ſpes, & metus de futuro ſint: iam vt futurum poteſt eſſe, quod ſperes, ſic futurum eſſe deſiit, quod timebas. *D.* Magno prælio victus ſum. *R.* Tantùm ne animo victus ſis: nempe ille ſi cecidit, actum eſt. Meminiſti vt Marcellus prælio victus, die proximo in aciem rediit, victorémq. ſuum maiore, quàm ab illo pridie victus erat, prælio vicit. Et Iulius Cæſar ad Dyrrachium inferior, ad Pharſalia mox ingenti prælio victor fuit. Multi prælio victi bello fue-

re victores. Non cadunt animi virorum fortium, vnius lucis euentu ; non magnanimi tantùm, ſed longanimes ſunt. Victus hodie, cras pugnabis cautius. Ducis artem, infauſta prælia quaſi triſtes fidíque edocent magiſtri. Atque, vbi ſit erratum, plagis admonent. Sic acricolam ſterilitas, architectum lapſus ædium; Equitem caſus crebri? nautam graues acuunt procellæ. Errando diſcitur. *D.* Victus ſum. *R.AT.* Non eſt victus, niſi qui ſe victum credit, cuius ſpes obruta, & extincta eſt, cuius animus amata depoſuit. Aſpice Romanos animos, cum ſemper , tum præſertim bello punico ſecundo. Non tam defectione ſociorum, non conſpiratione regum , ac gentium ; non tot infelicibus prælis , ac ruinis penè vltimis victi ſunt. Nulla vnquam apud illos mentio pacis , nullum diffidentiæ veſtigium. Nulla denique , niſi alta prorſus, & inuicta conſilia. Hoc ſanè quid eſt aliud, quàm virtute animi, fortunæ duriciem mollire , atque illam in pudorem ſui , & amorem tui cogere; Tandem igitur, vt dignum erat, emerſere, & mille ſtrati ſurrexere altiùs, vt non hoſtes tantùm ſuos modò tam formidabiles , ſed totum mox, ex ordine , terrarum orbem, virtus illius ac fortuna ſubiiceret. *D.* Victus ſum, fateor. *R.A.* Nunc demum incipis noſſe fortunam , & hoc ſaltem boni fugiens , inueniſti. Nemo fermè res magnas gratis diſcit. Multos docet experientia, quos ſchola non docuit , & præceptoribus ſurdum caput; hauſit oculis, quod auribus non valebat. Nulla rerum humanarum certior magiſtra, quàm aduerſitas. Nulla diſcendis erroribus aptior. *D.* Magno fortunæ vulnere corrui. *R.A.* Surge, ne iaceas. Nuſquam clariùs , quàm inter fortunæ vulnera prominet animi magnitu-

do. Nunc noſce te ipſum, quantarúmque ſis virium, valde ictus, intellige. *D.* Speratam victoriam amiſi. *R.A.* Si inſperatam prudentiam quæſiuiſti, non ſpernenda rerum permutatio videri debet. *D.* Victus ſum bello. *R.A.* Bello victus libertatem retinet, ac vitam. Vitio autem victus, vtranque amittit; quiſquis igitur illis ſuccumbit, verè vincitur. *D.* Victus ſum. *R.* Quid ſcis, an illud magno Pompeio, Theſſalico dictum, dicere, & tibi conueniat,

Vincere peius erat:

vt damni plus, ſic peccati minus ſolet habere, qui vincitur. Lucrum ingens, quod optantes quidam, non vinci modò, ſed mori etiam elegerunt. Et profectò mercantur egregiè, qui morte corporis, quærunt animæ ſalutem; ſed plerique malis ſuis gaudent, bonis anguntur: tanta hominum mentes habet cœcitas. *D.* Victus ſum. *R.* Poteſt id quidem tibi, non ſcientiæ militaris inopia, ſed fortuitò contigiſſe. Nuſquam enim fortunatior [vt ita dixerim] fortuna, quàm in prælio; cum multa alibi, illic omnia poſſe illam, perhibent. *D.* Prælio victus exceſſi. *R.A.T.* At non continuò nudus. Poſſunt arma victis auferri. Vera autem bona, quæ ſunt arma animi, etiam qui videntur victi, retinent. Ea enim, vt ex incendio, aut naufragio, ſic aduerſo ex prælio efferuntur: nec illa tantùm quę in animis abdita, ferro tangi nequeunt; ſed illa quoque, quæ maximè periclitari in prœliis ac ferro expoſita videntur. Itaque non quiſquis bello vincitur, bellicis ſimul ſpoliatur laudibus, licet armis amiſſis, ex acie fugientem, quódque eſt maius, in acie pereuntem, ſecum ducis eximij nomen ferre. Nam & ad Thermonylas Leonidam non tam victum, quàm vincendo fatigatum, inter

in-

ingentes ſtratorum hoſtium cumulos occidiſſe, cum ſuis, Græcæ memorant hiſtoriæ; quam Deiphobo famam Maro applicat: & in campis Æmathiis [ſi Lucano creditur] ſtetit ordine certo infelix acies: & nouiſſimo prælio, quod in Africa cum Hannibale geſtum eſt, nec melius inſtrui aciem, nec acriùs potuiſſe pugnari, vt de victore victus, ſic & de victo, itidem victor ipſe confeſſus eſt. Vter que ingens rerum talium æſtimator. Quid amiſit autem, qui veram artis ſuæ gloriam, & bene geſtæ rei conſcientiam non amiſit?

De Bello ciuili. DIAL. LXXIV.

Ciuili bello nihil eſt damnoſius vnquam;
Curandum, ne ſis tu quoque cauſſa mali.

DOL.

BElLo quatimur ciuili. R. Nomen hoc à ciuibus tractum; & tu vnus es ciuium. Vide ergo, ne & tu vnus ſis huic malo fomenta præbentium, & virili parte culpæ non careas. Hic enim eſt mos; alter alterum inflammat, donec ſinguli furorem publicum exciuerint. Tum demum furor publicus ſingulos vrget, ac præcipitat: nec vnquam publicum malum à ſe incipit; quanuis acceſſione auctum, totam infecerit, ſiue etiam euerterit ciuitatem: ſi primam tamen quæris originem, ſingulorum in erroribus radicatum eſt: hoc eſt autem, quod cauendum moneo, ne tu quoque vnus fueris ex his, qui vel materia, vel flatu ciuile incendium aluerint. Multi enim faciunt, vnde mox querantur, & quaſi ab altero inflictum vulnus ſuis manibus factum lugent. Multi iam ſuo incendio periere. Quòd ſi tibi nihil es conſcius, pius eſt dolor, boni ciuis in calamitate publica; ſed quem ſoletur innocentia. Humanis

enim malis, nullum flebilius culpa est; immo quidem, vt quibusdam maximis viris placet, nullum aliud est malum. *D.* Ciuili vexamur bello. *R.* In furore ciuium te sequestrum pacis exhibe: si id frustrà est, at saltem pro libertate, vel solus pro iustitia partes fac; quod etsi patriæ fortassis inutile, at tibi certè laudabile, vtriusque rei exemplum, vna tibi vrbs dabit, Menenium Agrippam, & Portium Catonem, hunc nouissimum. *D.* Implacabile ciuibus bellum est. *R. AT*, Si nil opis in te est ambialios, increpa, deprecare, obsta, castiga, obsecra, ingere, quibus potes, publicam ruinam, quæ priuatas in se continet; & cum nullius propria videatur, est omnium. Denique hinc pietate, hinc terroribus animos placa. Si nil apud homines proficis, Deum ora, Opta ciuium resipiscentiam, & salutem patriæ, modisque omnibus boni ciuis officium imple. *D.* Bello ciuili respub. in extremo est. *R. A.* Ne quid vel ciuilibus, vel externis bellis inopinum accidat, ne quis imparatum casus opprimat, semper hoc vnum volue animo, non homines modo, sed præter animos, humana omnia esse mortalia: &, vt hominibus, sic vrbibus, & magnis imperiis suos morbos nunc extrinsecus obrepentes, nunc ipsum intra corpus exortos, in quibus sunt successiones, & simultates, & discordiæ, & bella ciuilia, esse omnibus constitutum terminum; qui præteriit non peterit, suum finem cunctis, quæ videntur, instare, & si paululum differatur, affuturum tamen. Vbi sunt vrbes clarissimæ, fuisse syluas asperrimas, & futuras esse. Stultè, de se sperare vrbem aliquam, quod assequi regina vrbium Roma nequiuerit. Hoc inter fata hominum, atque vrbiũ interesse, propter innumerabilem, infinitamque

fre-

frequentiam,& vitæ breuitatem,quotidie in oculis sunt. Hæ propter raritatem,atque ævum longius, vix semel, multis in sæculis, & cum stupore cernuntur. Hæc te cogitatio firmiorem contrà omnes casus, tam publicos, quàm priuatos faciet. Hæc tibi demum, etsi non amænam, at vtcunque tolerabilem viam sternet ad inopiam, ad exilium & ad mortem, docebitque hoc proprium patriæ tuæ malum,quod omnibus est commune.

De Discordia animi fluctuantu. DIAL. LXXV.

Si dubitas animo,vitæ quæ fata sequaris,
Elige,& obserua,quod melius fuerit.

DOL.

ANimi discordia laboro. *R.* Nullum hoc bellum peius,ne ciuile quidem. Illud enim ciuibus inter se hoc homini secum est. Illud inter partes populi in plateis vrbium, hoc intus in anima interque ipsas partes animæ geritur. Itaque cùm sit belli quædam species, quæ plus, quam ciuile bellum dicitur,vbi non solùm ciues, sed cognati etiam inter se pugnant,quale inter Cæsarem,& Pompeium fuit,de quo dictum est:

Ille locus fratres habuit,locus ille parentes:

Quantò hoc bellum iustiùs nomẽ id vendicat, vbi non pater contra filium, nec frater aduersus fratrẽ,sed homo ipse contra se litigat,quo durante litigio,nulla quies animo,nulla potest esse securitas. *D.* Discordat animus. & diuersis secum pugnat affectibus. *R.A.* Diuersitatem illam abiice. Vnum velle incipe, tunc composita erit, & immota pax animi; cùm discordes affectus, quasi seditiosi ciues, in vnam conuenerint voluntatem. Alioqui,vt contrarij, & corrupti humores febrem corporum, sic contrarij affectus febrem

Digitized by Google

pariunt animorum ; quæ tantò eſt periculoſior, quantò & animus corpore eſt nobilior: & æterna mors terribilior temporali. Vtrobique tamen adhibitum temperamentum , & æqualitas quædam , ad ſalutem eſt via. *D.* Pugnat animus, nec quid velit eligit. *R.A.* Malum ſimul, maliqúe cauſam ſtringis; quia nempe non eligit, ideò pugnat. Eligat, & confeſtim pugna ceſſabit. Eligat, dico bonum velle. Nam ſi malum, magis magiſque cerrabitur. Vitia enim inter ſeſe pugnant. Semper virtutum concordia ſumma eſt. *D.* Animus in partes ſciſſus diſſidet. *R.A.* Animum in tres partes diſtinxere philoſophi, quarum primam in arce , hoc eſt in capite locauere , moderatricem vitæ humanæ , cœleſtem , ſerenam ſemper Deo proximam ; vbi tranquillæ , honeſtæque voluntates habitant. Duarum reliquarum, alteram in pectore , vbi iræ æſtuant , atque impetus. Alteram ſubter præcordia, vbi concupiſcentiæ, atque libidines. Duplex huius pelagi tempeſtas; quid agendum igitur tibi ſit, vides. Fac quod Menenius ille, cuius paulò ante memini, perſuaſit plebi, vt ſubeſſe patriciis in animum induceret: quo impetrato, vrbem ſciſſam in duas, ad vnitatem, ſalubri conſilio, reduxit. Et tu coge , vel conſilio, vel vi partes ignobiles, parere nobilibus ; tum demum , & non aliter , animi pacem ſpera; qua ſublata , quid aliud , quàm vaga ſemper & propoſiti inſcia & fluctuans , & inconſtans vita hominum eſt , & cœca prorſus. & miſera ? Multi prius ex hac vita abeunt , quàm quid velint ſciant. *D.* Fluctuo in conſiliis nec quid velim ſcio. *R.A.* Iam dixi, multis hoc accidere , non vno aliquo tantùm in tempore , ſed in omni vita, & vſque poſt vitæ finem : & profecto ex omnibus,

quæ

quæ dixisti, dicturúsve es. vix hoc malo peius aliquid inuenies. *D.* Fluctuo, & in diuersum agor. *RA.* Maximum argumentum male se habentis animi, fluctuatio est: vt enim corpus ægrũ sæpè thoro voluitur, sic æger animus consiliis agitatur; de quo vix vlla mihi spes salutis. Parumper abest quin melius sperem de homine, vitiis pertinaciter inhærente; qui, si conuersus fuerit ad virtutes, in his forsitan constans erit, quam de homine vario, nullis se consiliis applicante, qui & si boni aliquid incœperit, non consistet, neque perseuerabit, indocilis stare: & fieri potest, vt de hoc intelligere liceat, Senecæ illud obscurum, quod tota vita elabitur, aliud agentibus; modò enim hoc, modò illud agentes, nunquam idem, semper aliud agere sunt dicendi, quamuis & alios sensus locus ille recipiat. *D.* Inter varias curas iactor. *RA.* Quasi inter tumidos fluctus. vitæ tuæ puppis, consilij inops, & magistro destituta concutitur, naufragio proxima ni tu illam, dum nondum manu clauus excidit tuto aliquo, & salubri insistas in portu; iactisq; anchoris conquiescas priùs, quàm te animi tempestas oppresserit. *D.* Fluctuo propositi incertus. *RA.* Hinc præter animæ pericula, quæ innumerabilia, & immensa sunt, ipse quoque oris habitus prodit, varius, & inconstans, similisque animo, à quo vultus fingitur, vt ait Cicero: dumque hoc in statu fueris, nunc lætus, nunc tristis, nunc pauidus, nunc securus, nunc celer, nunc tardus incedes, insigni varietate conspicuus, quale aliquid traditur de Lucio Catilina. At vbi te primùm composueris atque ad vnum aliquid direxeris, vnum velle cœperis, quod bonum vtique sit, oportet; quoniam natura malorũ semper varia est, vbi hoc, inquam,

feceris, præter animi quietem, rerum optimam, vniformitas quoque vultus, ac tranquillitas conſequetur: nec ſpe vlla, nec metu, nec mœrore mutanda; nec gaudio: res quidem venerabilis, & paucorum hominum; quæ apud veteres Græcos in Socrate, apud veſtros in Lælio laudata eſt. Poſtremò verò in principibus veſtris, Marco Antonio, & Aurelio Alexandro.

De Ambiguo ſtatu. DIALOG. LXXVI.

Neſcis, res hominum dubiis conſiſtere rebus?
Et certam præſens vix habet hora diem.

DOL.

AMbiguo in ſtatu ſum. *R.* Quid eſt, quæſo, de quo ambigis? Moriendúmne mortalibus, an ſpernenda, quæ fugiunt & nullam in proſperis ſpem habendam, an ineuitabiles caſus rerum eſſe, ſed tolerabiles, nec flecti quidẽ, ſed frangi poſſe fortunam? At hæc omnia certa ſunt. *D.* Ambiguo in ſtatu poſitus, quid de me futurum neſcio. *R.* Vbi, quando, qualiter moriaris, ambigere quidem potes; mori autem oportere; nec malè mori poſſe, qui vſque in finem bene vixerit: nec citò mori, quibuſuis in ſpaciis vitæ viri boni munus impleuit; vel ſi id non licuit, at ſpem dedit; nec alibi, quàm in patria, qui mundum omnem ſibi patriam fecit; nec alibi quàm in exilio, qui veram ſuſpirat ad patriam, dubitare [ni deſipis] nullo potes modo. Vnde igitur iſtæ ambages? de fortuna forſitan? an tibi fidem, quod vix illi vnquam fecit an ſuos potiùs mores ſeruet, tanquam pelagus procelloſum, nũc ficta tranquillitate fallax, nunc fluctibus aliis minax, nunc horrenda naufragiis. Ne de hoc quidem ipſo, ſi qua tibi experientia rerum eſt, dubitatio

bitatio vlla supererit: quanuis enim euentus ambigui ipsa tamen ambiguitas, ipsa & virtus: quæ te inter incerta certum faciet, certa est; cui, cum te totum dederis, prouisa omnia, nihil erit ambigui. *D.* Ambiguus status est mihi. *R.* At non ambiguus Deo; id sat est; illi te ipsum fidens crede, & dic ei, In manibus tuis sortes meæ. Id cùm piè feceris, pone metum, pone ambiguitatem, pone sollicitudinem. Ille scit, quid de te acturus sit, nullius rei dubius; parua quidem, sed firma in nauicula, magnũ sulcas mare: fidus tuæque salutis amantissimus gubernator est. Quid refert an viam vector ignoret, si magistro nauigij nota est.

De Vulneribus acceptis. DIAL. LXXVII.

Possum sanari percussa vulnera carnis,
Sed grauiora tibi vulnera mentis erunt.

DOL.

VVlneribus crucior grauissimis. *R.* O si animæ tuæ vulnus aspicias, quàm tibi hæc leuia videantur: sed vos delicatissima corpora, insensibiles penè animas habetis, altera vestri parte nihil: altera pati omnia parati; quodq; est funestius, non sentire. *D.* Vulneribus inflictis afficior. *R.* Hostilis mucro loricam penetrat, non animum: ille, nisi vltrò suis sese armis spoliet inuiolabilis ferro est. Disputatum habes à magno quodam viro, paruo quidem, sed arguto volumine, neminẽ lædi posse, nisi lædatur à se ipso: cui sententiæ, quanuis ab opinione hominũ vehementer abhorreat, pro veritate subscripserim. *D.* Grauissimis, multisq; vulneribus laniatus sum. *R.* Nullum vulnus grauius esse potest quã ad mortẽ: tali ẽnim vno, vno in corpore, multa esse nõ possũt: si vnũ ergo

Digitized by Google

grauiſſimum, reliqua omnia leuia ſint, oportet. Tribus & viginti vulneribus confixus Cæſar, vnum, non amplius, lethale habuit: vt ſanè fuerint cuncta lethalia, plus ne, quàm ſemel mori potuit? multa licèt ac profunda ſint vulnera, vnus eſt vulnerum effectus, quorum ſæpè etiam in corpus extinctum inhumana repetitio non vulnerati pœnam, ſed ſæuitiam vulnerantis exaggerat. *D.* Vulneribus debilitatus ſum. *R.A.* Sit, vtinam, ſimul debilitata ſuperbia, cum ſororibus ſuis; & acceſſerit vulnerum comes humilitas, ne de nihilo ſcriptum ſit: Humiliaſti, ſicut vulneratum ſuperbum; bonum vulnus, & vtile, quod plurium, ac maiorum vulnerum medicina eſt. *D.* Vulneribus deformatus ſum. *R.* An adoleſcentis illius obliuiſceris, cuius mentio bis in hoc ſermone incidit? ſerò quidem ſponte faceres, quod ab alio factum gemis. *D.* Tranſuerſo vulnere facies exarata eſt. *R.A.* Non vulnus, ſed cauſam vulneris attendo. Iuſto cicatrix bello parta, miris modis honeſtat faciem. Viri fortis ſpecioſum, pro iuſtitia, ſuſceptum vulnus, multoque ſpecioſior eſt mors. *D0.* Vulnere accepto claudus ſum. *R.A.* Dictum tenes Horatij Coclitis, qui cum die illo, quo mirabili magis, quàm credibili fortitudine, atque conſtantia, ſolus Thuſci Regis exercitum, ſublicio in ponte ſuſtinuit, teſtudine ſuorum manibus à tergo fracta, & collapſa, hoſtibus clauſum iter ſentiens, vtque erat armatus, & mille hinc, atque hinc miſſilibus circunuentus, ex alto ſe in Tyberim proieciſſet, vnoq; cum vulnere, vnde claudus manſit, inter ruẽdum accepto, nando ad ſuos corpore reliquo incolumis perueniſſet, idque vitium ſibi, poſt tẽpus, in petitione honoris, obiiceretur, ſic eluſit aduerſarium: Minimè enim, inquit, claudico,

dico, sed ita Dij immortales voluere, vt per singulos passus meminerim triumphi mei: præclarum planè, factisque par dictum. *DO.* Manum vulnere perdidi. *R.* Si læuam, damnum leuius: at si dexteram, Marci Sergij viri fortissimi, remedio vti licet, qui hac manu bello Punico amissa, sibi ferream fabrefecit, cumqua multis ac trucibus præliis non ocioſus bellator interfuit. Id si parum succesſerit, dextrum officium in siniſtram transfer. Nosti, vt Cæsareus miles Attilius, bello Massilienſi, cùm iniectam puppi hostili dextram amisisset, læua prehensam tenuit, donec pelago mergeretur. *D.* Vtraque manus ferro abscissa est. *R.A.* Vbi plus licentiæ fortuna, ibi plus negocij virtus habet: fortunæ tamen omnis aculeus, virtute contunditur; hac armatus, etiam sine manibus fortis erit. Memento Cinigeri Athenienſis, qui post Marathoniam pugnam, opus immortale, Miltiadis hostibus ad naues profugis, imminens obtruncata manu dextra, qua vna nauim fugæ plenam strinxerat, siniſtram mox adhibuit, qua rursus abscissa, feræ in morem, morsu post affixo sic renuit quos aliter non valebat: nec tibi miles ille Cannenſis exciderit, qui vulneribus vsu manuum priuatus, contrà suis intentum spoliis victorem, quod vnum sibi supererat, dentibus quidem pro manibus vsus est, ceruicemque eius arreptam vlnis implicuit, nec laxauit priùs, quàm auribus truncis, ac naribus, os hostis lacerum tuens, seque vltus moriens iam lætior expiraret. Ferocia hæc, illa suauiora, mitibusque animis aptiora remedia; vt semper ceu rem fragilem, caducamque, teque velociter deserturam corpus aspicias; vt cum id euenerit, nec concidas, nec mireris quidem. Sed exteriore membrorum

miniſterio amiſſo, in ipſos animæ ſinus intimos te conuertas, vbi inuenias aliquid magnificè loquendum, agendumque, nec lingua opus eſſe nec manibus. *D.* Vulneribus deformatus ſum. *R.* Dixi iam; immò ſi cauſa vulnerum pulchra eſt, honeſtatus, ac inſignitus: viri quidem fortis pro iuſtitia, magnum aliquid aggreſſi, durumque aliquid perpeſſi, non fœdis frons ſulcata vulneribus videri debet, ſed notis ſtellata fulgentibus: neque verò cicatrices, aut vulnera, ſed virtutis ſunt dicenda veſtigia, & præclaris affixa frontibus ſigna meritorum. Proinde ſi Cæſareum illum quoque Centurionẽ, Cæſium Scæuam miræ virtutis fortitudinis, ſed iuſtitiæ nullius, mille lacerum, perfoſſumque vulneribus, hoſtes quoque venerati, & propter vnius virtutis admirationem, vulnera ipſa deoſculantes, armorum fragmina & ſagittas, tepenti cadauere eductas, Deorum templis ceu ſacrum aliquid affigebant; quid de fortis, iuſtique viri precioſis vulneribus ſentiendum ſit, intelligis? *D.* Vulneribus multis infirmus, ac deformis ſum. *R.* Curate, miſeri, vulnera; niſi nunc ſanentur, hæſura perpetuò. De his enim terra viderit, quæ illa conteget, conſumetque, cicatricoſaque corpora excipiens, plana reſtituet. *D.* Inflicto vulnere hac, aut illa parte corporis truncus ſum. *R.* De partib. litigas, totum illicò relicturus.

De Rege ſine Filio. DIAL. LXXVIII.

Ne doleas, regnum non ſucceſſore carebis;
Dant cauſam nati ſemper amaritiæ.

DOL.

REgnum eſt mihi, non filius. *D.* Parum ne tibi igitur ſollicitudinum, & curarum regni onus impoſuit, niſi filij inſuper pon-

dus

dus acceſſerit? ſarcinis veſtris delectamini, & dulce eſt vobis ſub faſce ſuccumbere. Nullum publicum pondus regno grauius. Nulla grata ſarcina grauior, quàm filius, etſi nulla carior. *D.* Cui regnum dimittam nullus eſt filius. *R.A.* Dimitte ciuibus libertatem, nil illis gratius, nil te dignius, potes. Fuerunt qui viuentes nec ſucceſſore cárentes, hoc ipſum facere meditati ſunt; Hyero Siracuſius, & Auguſtus Cæſar. Quantò verò ſatius fuerit multis benefacere [cum poſſis] quàm optare, vt vni malè facias? Quid eſt autem melius, quid dulciùs, quàm in libertate viuere, quid peius, quid periculoſius, quàm regnare. *D.* Non eſt filius, quem hæredem regni faciam. *R.A.* Non eſt tibi materia perpetuandæ tyrannidis. Nam quid ſunt aliud regna, quàm vetuſtæ tyrannides. Non fit bonum tempore, quod natura eſt malum. Adde quod perſæpè, qui in regna ſuccedunt, à maiorum ſuorum calle diſcedunt. Exemplo ſunt Hieronymus Siculus tyrannus, & Iugurtha Numidicus, qui Romanorum amicitiam, tanta fide ab auis, tamque fideliter diu cultam, cum ſua vterque pernicie, alter inſolentia, alter perfidia violarunt. Non habes igitur ſucceſſorem regni, non habebis tuorum actum euerſorem; ſed habebis populum tui nominis amatorem, & cultorem tui, memorem libertatis, tibi per ſæcula debitorem. Bene tecum egiſſe fortunam credito, & meliùs multò, quòd filium tibi vel abſtulit, vel negauit, quàm quòd regnum dedit. *DO.* Sine filio rex ſum. *R.A.* Nunc honeſtiùs atque liberiùs regna. Sæpè amor filiorum ab amore virtutis animum deflexit. Legiſti vt apud Taprobanem inſulam ingentem, quæ longè trans Indiam in orientali ſedet occeano, per tranſuerſum diame-

Digitized by Google

trum obiecta Britanniæ; rex, arbitrio populi consentientiis eligitur, vir ex omnibus optimus; nihil sanguis, nihil opes prosunt: omne suffragium de virtute oritur, ita vt nunquam iudicio fauor officiat. Sancta, & felix electio, quæ ad nostros reges vtinam peruenisset, neque malis peiores, & peioribus pessimi succedentes, orbem terrarum, tradita per manus nequitia ac superbia, corrupissent. Illic tamen quãtumlibet optimus, ac perfectus vir, vnanimi sententia omnium comprobatus, ad regnum tamen non perueniat, nisi & senex, & filiis carens, ne aut ætatis feruor, aut filij amor transuersum, quo non expedit animum agat. Ita qui, etsi filium habeat, ad regnum non assumitur, etsi post regnum illi fortè filius natus sit, statim regno cecidit: neque enim prudentissimi viri possibile opinati sunt, vt idem animus simul & populum curet & filium.

De Amisso regno DIAL. LXXIX.

Cum regno curas abiecisti, reparabis
Sed libertatem, perdita quæ fuerat.

DOL.

REgno excidi. *RA.* Iam solatij genus est filium non habere. Regno excidi. *RA.* Vtilis casus: in precipiti sedebas; saluus in plano depositus, & periculosam altitudinem, post terga respiciens, videbis te regni solio descendentem, ad priuatæ vitæ requiem ascendisse; etsi nulla est sine securitate iucunditas, nulla felicitas; aliquantò iucundiùs te, aliquanto ue feliciùs, atque ita altiùs esse, quàm fueras cognosces. *DO.* Regno depulsus sum. *RA.* Habeto gratiam depellenti: durum auribus, animo liquidum, quod iubeo. Depulsus enim es, vnde erat

erat abeundum;& quod ſponte debueras, coactus facis. Optanda vis equidem,non deflenda. Nam quis pudor, hominem natum, aut regnum ſuper homines optare; aut ſe parem factum hominibus indignari? Si excellere pulchrum,atque optabile? quidni omnium pulcherrimæ rei excellentia optanda ſit? Non ſuperbiæ igitur,neque licentiæ, ſed virtutis, ex qua vera diademata regum, non ex gemmis,auroque fieri,nemo tam auri cupidus,aut gemmarum eſt, qui neget. Quis autem, quæſo hominum non videt, inter homines principatum humanitati debitum,non opibus;quæ opulentum hominem faciunt, non humanum magis;atque ita nec meliorem certè nec hominibus altiorem: ſed hic vnus, ex multis erroribus veſtris eſt,in excellentiæ appetitu, quam in ſua ſede contentam, vbi non eſt, quæritis, non videntes conſequentiam rerum veram,& cauſarum. Sicut enim inter diuites diuitiis, inter robuſtos viribus,inter formoſos forma,inter diſertos eloquentia, ſic profectò inter homines humanitate præcellitur. *D.* Regia de ſede cecidi. *R.* Si incolumis,perrarum: ſolent enim, qui ſic decidunt, perire, regnoque ſimul, atq; anima ſpoliari: quibus illa relinquitur,tranquillior,gratiorque,ſi ſapiunt, vita eſt; quod illos minimè latuit, qui non collapſi,aut depulſi,ſed & ſtantes,& volentes,aut imperio ceſſere,aut pontificatum, iam ſublimiorem regnis,& imperiis,reliquere.In quibus Diocletianus clarum nomen habet, qui dimiſſum vltrò ad imperium reuocatus, ſpreuit opes turbidas, ancepſque faſtidium; & quæſitum ab aliis, quærendumque tantis cædibus, rurſus oblatum, expertus,exhorruit; & philoſophicè, grauiterque cum amicis iocans,oleribus, quæ in hortulo ſuo,

priuatus, sibi ipse plantauerat, post habendum censuit. *D.* Regia arce detrusus sum. *R.A.* Latentium illa discriminum plena erat, inter quæ dudum cœcus animi, quibusdam velut aureis, nec minus vrgentibus, quia fulgidis manicis, atque compedibus tenebaris, quibus nunc solutus, lumine reddito, quod fortuna suis auferre sequacib. solita est, illius circulatricis instabiles ludos videt; & quis auarus adeò, vt non auro visum redimat? eligatque inopem magis integritatem nobilissimi sensus, quàm diuitem cœcitatem? Atqui non minus nobilis, sed sine comparatione nobilior animi visus est, quàm corporis: illum gaude, regni nutantis impendio, remedisse; rem magnam paruo precio, neque rem vnam tantùm: Non modo enim cœcitas, cum regno abiit, sed libertas rediit: publico seruitio liberatus es. *D0.* Regia exuor maiestate. *R.A.* Chlamys regia, sceptrumque, & diadema [crede expertis] ponderosissima rerum sunt, multiplici leuatus fasce, queri desine. *D.* Regnum amisi. *R.A.* Immò quidem euasisti, & nudus ex ingenti fastigio enatasti. Solent terræ redditi querelas premere, votaque soluere. *D.* Regni felicitatem perdidi. *R.A.* Seu felicitatem miseram, seu felicem miseriam dici mauis hanc fateor perdidisti; seu vtrumque simul, falsam felicitatem veramque miseriam. *D.* Regnum simul ac potentiam, regiasque opes perdidi. *R.* Gaudendum perditis, quæ te perdere potuissent. *D.* Regni potestate careo. *R.A.* Et regni curis & casibus, quorum tædio atque odio, quidam solio excedere voluerint; quod, vt vellet, Augustum modestia, Neronem metus impulit. Nonnulli etiam excesserunt, vt paulò antè memorauit. Id, qui velle non potest [Sunt enim peruica-

nicaces, & indomitæ voluntates] necessitati saltem, victoriique suo gratias agat, ad eum statum vi redactus, quem optasse debuerit. Primum bonianimi votum esse debet, honesta consilia libenter amplecti, proximum vel coactè. Quod magnum illum Syriæ regem non præterit Antiochum, qui omni, quæ cis Taurum est, Asia priuatus, Senatui, Populoque Romano gratias agebat, quòd eum magna nimis sollicitudine liberatum, ad mediocria redegissent; facetè quidem ille, si fictè; sapienter grauiterque, si verè. *D.* Regni è solio descendi. *R.A.* Dicebam superbiæ impudentis, addam & amentiæ negligentis esse, conditionis oblitum, fastidire, quod sis; esse velle, quod ne queas. Non possunt omnes homines reges esse, sit satis, esse homines: quid non, sui regni auidis, sua sordet humanitas. Quiescite miseri; bene secum agi putent hi, qui reges esse desierint. Cum enim dura omnium mortalium, tum durissima regum fors: quorum & vita innocens laberi, & scelerata infamiæ, atque vtraque periculis exposita, quocunque se verterit, difficultatum scopulos rerumque naufragia, circa se videt; hinc erupisse, tu miserum ducis? nil vnquam tibi felicius accidit, quàm quod miserrimum arbitraris. *D.* Regnum meum, ad alium translatum, doleo. *R.A.* Non tuum certè, sed fortunæ; quæ, si donare illud tibi potuerat, cur auferre, cùm velit, & transferre non possit? Vide autem ne, præter transferentis voluntatem, quæ sola sufficiens est, aliæ etiam causæ fuerint transferendi. Illæ scilicet, quas quidam sapiens vir expressit: Regnum, inquit, à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. *D.* Rex esse desij. *R.A.* Homo esse incipis; ea est

enim regum insolentia, vt quod Rex Regum Christus esse dignatus est, dici homines dedignentur.

De Proditione. DIAL. LXXX.

Proditus es, quid tu? non primus, & vltimus esto;
Proditus à Iuda Christus & ipse fuit.

DOL.

PRoditus sum ab amicis. R. Hostibus credo: si amici enim essent, non te proderent. D. A familiaribus sum proditus. R. Ambiguum nomen, & familiaris amicus, & familiaris hostis dicitur, quo periculum maius vita hominum non habet. D. Proditus sum ab eis, quibus ante alios fidebam. R. Vix fallitur, qui non fidit. Enimuerò quò maior quisque, eò minus potest tutò fidere, eoque plus fidere ac pluribus est necesse. Vnde fit, vt cum commune tum vel maximè regium sit prodi, neq. omnino vllum genus, tam obnoxium huic malo. Proditus à suis [vt fama est] Priamus, proditus Minos, Nisus, Oethes, Agamemnon. Alexander, & ante ipsum Darius. Proditi ex nostris, Romulus, Tarquinius Priscus, Seruius Tullus, Africanus minor. Magnusque Pompeius, & Iulius Cæsar, & mille alij: vel reges, vel regibus altiores: & quid proditos loquor, quasi quærendi sint? Quis autem non proditur, & in paruis quotidie & in magnis, nisi cui nullus est penitus, à quo prodi possit? Proditus ad extremum Christus, nec regum peste terræstrium cælestis ille rex caruit. D. Proditus sum; magisque meorum fraudibus, quàm propriis tangor incommodis. R. Piè id quidem, ac magnificè. Nam & Africanus ille cuius proximè memini, se territum non tam mortis metu, quàm insidiarū, à suis apud Ciceronē dicit.

Ve-

Veruntamen neutro nimium tangi debes: quando enim ita iacta sors est vt lucrum, ac perfidia proditoris bona fides, damnúmque sit prodi ti, elige vtrum malis. *D.* Proditor me fefellit. *R.* Plus ille sibi nocuit, quam tibi; te prodidit, se perdidit: te pupugit, se confodit; te dum spoliat, se perimit. Tibi enim regnum fortè, vel opes, sibi animam, famam, conscientiæ quietem, conuictúmque hominum eripuit. Nil scelestius proditore: nil turpius Sol videt; cuius obscœnitas tanta est, vt & qui artificio eius egent, execrentur artificem, & qui cæterorum scelerum famam quærunt, huius infamiam reformident. *D.* Proditus sum. *R.* Proderit forsan, ne tam facilè iterum prodi possis. Multi sæpè paruis damnis admoniti, magnis occurrere didicerunt.

De Amissa Tyrannide. DIAL. LXXXI.

Infidelis liber lætare, Tyrannide liber;
Cura, odium, cœtus deseruere tuum.

DOL.

TYrannidem amisi. *R.* Si vtile damnum est, amisisse regnum, quanto est vtilius tyrannidem amisisse? Etsi enim [vt dixi] cùm de rege sine filio loqueremur, penè omnia regna tyrannides fuerint, tempore tamen quæsierunt robur, ac obliuione hominum, velum sibi iustitiæ texuere; tyrannidis iniustitia simul ac nouitas odiosa est. *D.* Tyrannidem deposui. *R.* Sarcinam reipub. grauem tibi periculosam, nulli bono vtilem, damnosam multis, omnibus odiosam. *D.* Tyrannidem exui. *R.* Ne sis nudus, indue iustitiam, modestiam, parsimoniam, honestatem, pietatem, clementiam, caritatem, vestes optimas,

Digitized by Google

quibus comparandis, nullo opus est auro, sed sola animi voluntate; vestes paratas bonis omnibus; Tyrannis vel incognitas, vel inuisas, qui margaritis ac purpura obuoluti, humanitate interim, ac virtutibus nudi sunt. *D.* Ciues mihi tyrannidem extorserunt. *R.* Libertatem sibi debitam receperunt, vitam tibi iidem debitam reliquerunt. Tu hanc ciuibus tuis debes, qui tibi præter odium, nihil debent. Ita prò gratiarum actione, querimoniam instituis. At iam pridem mos iste percrebruit, vt, qui fecit iniuriam, queratur; qui passus est sileat. *D.* Longa tyrannide spoliatus sum. *R.* Seruierunt tibi, quibus forsitan te seruire dignius fuit; nunc iniuriam longi & iniusti seruitij finem vocas cùm iustitiæ principium, iniustitiæ finis sit: vt, si multorum calamitates populorum, vnius hominis pauisse licentiam, turpe fuit; pulchrum sit pascere desiisse, déque hoc conqueri, impudentiæ sit extremæ. *D.* Longa tyrannide sum dejectus. *R.* Sponte descendisses melius optimè verò non ascendisses. Nunc qualitercunque descendisse, bonum ideò, quia iustum, meliorque coacta iustitia quàm voluntaria iniustitia est. Audite impium tyrannum apud inferos exclamantem:

Discite iustitiam moniti:

audite & me apud superos exhortantem: Discite iustitiam vel coacti. Hæc enim tempestiua hic, vtilísque, ni respuitur: illa ibi admonitio vtique sera est. Frustrà enim discitur, quod fieri amplius non potest. Ponite vero iam tumentes animos, superbúmq; & feroces dominandi votũ ponite; etsi non prius, saltem post tyrannidem amissam, tyranni esse definite; & optandi, quod iam assequi non potestis, finem facite; si non iustitiæ, saltem verecun-

fecundiæ, hoc præſtate, vt mutatis moribus, & nouo habitu mentis aſſumpto, amiſſione diuitiarum ditiores facti, quantum fortunæ detrahitur, tantùm animis addidiſſe videamini. Nunquam ne igitur aduertiſtis, vt non ſolus ille rex regum, & dominus dominantium omnipotens, à quo omnis poteſtas eſt in cœlo, & in terra, manum, muneribus ſuis plenam, & extendit, & retrahit, occultis ſæpè, iuſtis ſemper ex cauſis: ſed temporalis quoque rex regem, Tyrannus tyrannum, & gens gentem deiicit, atque peſſundat: an verò nec prophetam illum querulum audiuiſtis? Et congregabit, inquit, quaſi arenam, captiuitatem, & ipſe de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt. Coaptare animum fortunæ, ſeu diuinæ potiùs voluntati, & cauete ridiculum, fœdúmque illud exemplum Dionyſij tyrannorum peſſimi, qui patria pulſus, in exilio, puerilium literarũ ſcholas tenuiſſe dicitur, vt quàm in ciues non poterat in pueros tyrannidem exerceret. Trux ingenium, affixúmque propoſito, honeſtíq; inſciũ, atque æquiiuris impatiens. *D.* Tyrannide amiſſa valde doleo. *R.* Quantum doleres iuſtæ poſſeſſionis amiſſionem, qui tam doleas iniuſtæ? quantum re propria ſpoliari, qui ſic doleas alienis? *D.* Tyrannide me deiectum grauiter fero. *R.* Fereſ leuius, ſi cauſam libres. Multi quidem, tyrannorum, ſolo nominis odio ceciderunt. Plures tamen certas cadẽdi cauſas habuiſſe notiſſimũ eſt, & quotidie fit notius. Apud Ariſtotelem quidem legis in Politicis, quòd propter vxorum iniurias, multę tyrannides perierunt. Id quoquomodo, ſeu actiuè ſeu paſſiuè acceptum fuerit, verum erit; hoc eſt ſeu propter iniurias à tyrannis illatas vxoribus alienis ſeu aliis illatas ab vxoribus tyrannorum. Primi exem-

plum habes, non modò tyrannidum, sed regnorũ Troiani scilicet, & Romani. Secundi verò, Agidẽ Lacedæmonum tyrannum qui, cùm ipse sibi subditos spoliasset, ad spoliandas eorum vxores amantissimã suam coniugem destinabat; quæ sibi causa non vltima esse potuit, maturandæ calamitatis: quanuis hic Aristoteli notus esse nequiuerit: qui ætate floruit Alexandri, neque tam longæuus fuit, vt ad huius ætatẽ peruenire potuisse videatur: cũ tamen eisdem in libris, nõ sine admiratione quadam Hieronis ac Gelonis nomen inueniam, qui, qualiter sibi noti esse potuerint, attenta ratione temporum non satis expedio. *D.* Nec ego alienis iniurioſus vxoribus, nec mea vxor alicui: tyrannide tamen excidi. *R.* Sæpè se, nocentissimi innocentes putant: sunt tamen & aliæ non minores causæ, præcipitandæ tyrãnidis. Insolentia scilicet, quæ Iulio Cæsari apud historicos obiicitur; illa præsertim, quòd senatui se honorificentissimè adeunti, nõ assurrexit; quæ hodie nec causa quidẽ vlla esset. Crudelitas quoq. quæ Mezentiũ apud Vergiliũ ad supplicium reposcebat. Caium verò Caligulam & Neronẽ, & Domitianũ ad supplicium traxit: & inuidia, qua maius tormentum non inuenisse Siculos tyrãnos, Flaccus ait; neque vestros hodie maius inuenire, res loquitur. Postremò nulla tyrannorum aut maior pestis, aut crebrior auaritiâ est. Itaque reliquæ singulorum, hæc est omnium. Reliquę singulos ciues afficiunt; hę populũ vniuersum. Superbia, & inuidia ipsos inter tyrannos regnant: Crudelitas inter paucos sæuit: Auaritia inter omnes. Quiescit illa nonnunquam ac minuitur: hæc semper crescit, ac vigilat. Qui præesse igitur in populis volunt, vitare imprimis hoc vitiũ decet, omnémq. vitij huius infamiã, omnẽ

que

que ſuſpicionem. Nihil eſt enim quod odioſum eq̃ faciat tyrannum, atque præſidentia ac dominio indignum. Reliqua interdum magnanimitatis, iuſtitiæ ſeſe velo tegunt; hoc vnum vtilitatem animi miſeriámque non exuit; & contra communem humani moris errorem, vt nil miſerius, nil vilius auaritia eſt, ſic nil quoque miſerius creditur, nil vilius, ideóque hoc vitio laborantes, indigniſſimi honore, & imperio iudicantur. Indignantur homines illi ſubiici, qui auaritiæ ſit ſubiectus, atque illum alienum in corpus ius habere, quod ſuum non habeat in metallum. Velle ſibi licitum, aliorum vitam, ne dicam pecuniam, extorquere, ſuam tangere non audenti. Prima quidem igitur ad ſecuritatem, & quietem via eſt, non modo tyrannidis appetitum, ſed omnem regnandi cupidinem abieciſſe. Nam quid ſtultius, quid laborioſius, quídve periculoſius, quàm totius in ſe vnum populi ſarcinas transferre, fragilem forſitã ſuis propriis perferendis. Sin eligere meliora; conſuetudo veri hoſtis, & opinionum peruerſitas non permittit; illud eſt proximum, Ariſtotelici dogmatis meminiſſe, vt ſcilicet, non tyrannũ quis ſe præbeat, ſed reipub. curatorem: Introitus, inquit & oblationes oportet videri, colligere diſpoſitionis gratia, & ſi aliquando opportunum fuerit, vti ad [redacted]opportunitates: Vniuerſaliter autem, exhibere ſeipſum cuſtodem, & camerariũ, tanquam communium, non tanquam propriorũ; & iterum: præparare, inquit oportet, & ornate ciuitatem, tanquam procuratorem exiſtentem, non tyrannum: & rurſus; oportet non tyrannum, ſed œconomum, & regalẽ videri eſſe ſubditis, & non ſuimet curantem, ſed procuratorẽ mediocris vitæ perſequi, non excellẽtias. His quidem horum q; ſi-

milibus [vt Aristoteli placet, & mihi] fit durabilior principatus. Ita tamen talem videri expedit, vt verè etiã talis sit. Simulatio enim tot sub oculis hominum, quos tes tangit, qualibet arte, vel ingenio, longa esse non potest. Vide non igitur, an in parte horum aliqua erraueris, & queri desine, & mirari: neq; enim tyrannidem his vitiis obnoxiã definere, sed durare mirabile est. Ad summam & reges, & tyranni omnes, & quicunque in potentatu aliquo sunt debent, si regnare diu volunt, acriter excutere, memoritérque dictũ illud Catonis, apud Liuium: Auaritia, & Luxuria omnia magna imperia euerterúnt. Amissa tyrannide, priuatæ redditus sum fortunæ. *R. A.* Hostis ciuium eras, factus es conciuis; æquam disce ciuilitatem, & beneficium fortunæ humilioris agnosce; cum honestiùs, cum tutiùs inter ciues bonos, quàm super omnes ciues, viuatur. Iam tibi tranquillior rerum status, iam securior vita erit, sine metu, sine suspicionibus, sine excubiis, sine ferro, quibus in malis, quæ nam vitæ suauitas speranda sit, nescio. *D.* Tyrannide perdita priuatus dego. *R.* Elige an lamentis acerbare fortunam malis, an æquabilitate lenire. Profectò enim, si non vulgi strepitum, sed animum ipse tuum, & in silentio, præteritiq; memoriam interroges, multis te explicitum, atq; elapsum malis inuenies. Iam tutus viuere, siccusq; iã mori poteris, nec sanguine madidus, nec veneno.

De Perditis Arcibus. DIAL. LXXXII.

Arcibus infestis vicinia sæpe grauatur;
Est dignum, multis res inimica cadat.

DOL.

VAlidis arcibus spoliatus sum. *R. A.* Adhuc ergò tyrannidis supererant semina, quæ, nin

iam tandem amiſſis arcibus abiecisti. Non eſt ſatis, venenòſum ſtipitem præcidiſſe, ni radicem vulneris, qui arcibus fidit, tyrannus eſſe non deſiit. *D.* Montana arce priuatus ſum. *R.* Vbique arces ſunt compedes libertatis. At in montibus nimbi etiam quidam ſunt quodammodo, vnde veſtra ſuperbia in ſubiectos tonet, ac fulminet: his priuari, non modò non flebile, ſed optandum eſt. Sunt enim aliqua ex his etiam, quæ bona vulgus appellat, quibus boni quoque modeſtique animi teneantur, atque ad illicitum vrgentur: quibus moribus ſi obſtare, virtutis ope, non valeas, quid ni optanda ſit amiſſio earum rerum quę hos pariunt motus. *D.* Arcem fortiſſimam amiſi. *R.* Tu fortiſſimam dicis, fragilem probat euentus. Amiſiſti potius rem vſu ineptam, difficilémque cuſtodia: rem inutilem tibi, vicinis omnibus odioſam; iam dormire noctibus incipies, & dormire alios ſines. *D.* Tutiſſima mihi arx diruta eſt. *R.* Quomodo eſſet tuta, quæ periit, ipſe tecum cogita. Ego autem tibi oſtendam munitiſſimam, tutiſſimámque arcem ſine muris, ſine turribus ſine vllo prorſus operoſo rerum apparatu. Si vis tutò viuere, bene viue; nil virtute ſecurius. Bene autem viuere non hoc dico ſuperbè, lautè, pompaticè, ſed iuſtè ſed ſobriè, ſed modeſtè. Nullis opus eſt arcibus quæ non tutum te præſtiterint. ſed ſollicitum, formidabilem ac moleſtum. Quæ eſt autem hæc voluptas, metui nec amari? An illud Laberij notiſſimum non audiſti?

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent:

hoc ille dixit in Iulium Cæſarem: quantò id in alios, illo & minores, & formidabiliores, rectius dici poteſt: neſcio quidem, cur tam multi cupiant timeri. Nemo enim gratis metuitur, vnà & me-

suit:& periculosius [illegible] multos metuere quàm multis vnum. Nónne [illegible]as multò est, quod nullus te metuat,& tu nullum; quàm quòd te multi metuant,& tu multos? Segregari enim ista nequeunt,sempérque metu metus quæritur. Poscis huius dicti causam? Illa profectò est, quam, Ouidius Naso ait:

Quia, quem metuit quisque, perire cupit;

dictum prius est ab Ennio:

Quem metuunt,

inquit,

Oderunt: quem quisque odit, periisse expetit.

Eras in tua arce metuendus, sed, & metuens, & quos, inquies, metuebam? Immò verò quis non omnes metuet, qui metui, cœperit? sed illos imprimis à quibus ipse metuitur. Nam Cicero Ennium secutus: Qui se, inquit, metui volent, à quibus metuentur, eosdem metuant ipsi, necesse est. Sæpè idem repeto, quia ita se res habet; nec aduertitis in hoc cæci, vt in reliquis, dum supra omnes esse nitimini, infra omnes estis: quid est timore depressius? sic conatus omnis vester in aduersum desinit. *D.* Arcem mihi carissimam amisi. *RAT.* Fac tibi cariorem aliam, quam non perdes. Circumualla animum piis intentionibus, honestis vitam actibus, prudentiam, ac fortitudinem ante fores loca; iustitiam, atque modestiam in propugnaculis; humanitatem, ac mansuetudinem vndique in muris: spem, fidem, caritatem, arcis in medio: prouidentiam, supremæ turris in vertice: bonam famam in circuitu: Dei atque hominum adsit amor, absit metus, dignos cole, cæteros præteri, neque cultos, neque offensos. Ita nec te alius, nec tu alium contremisces: & in domo humili tutiùs viues, quàm in arce vixisti,

hanc

hanc tibi arcem nemo vsquam inuadet hanc tibi nemo poterit aut volet eripere: hac malos in ſtuporem, bonos in amorem, imitandíque ſtudium excitabis. O quàm facile erat tranquillam, ſerenámque vitam agere, ni vos eam inquietam, ac turbidam feciſſetis: omnes fermè veſtram & proximorum in perniciem conquirentes: ad quid enim arces iſtæ, niſi ad veſtram ſimul alienámque modeſtiam: vt neque vos vnquam ſcilicet quieſcatis, & inſtar aranearum muſcas captantium, prætereuntibus inſultetis. Atqui cunctis animantibus luſtra ſufficiunt, ac nidi: ſolas homuncio arces quærit, quo nullum animal ſuperbius, nullúmque timidius.

De Senectute. DIAL. LXXXIII.

Optaſti ſenium, quod cùm tibi contigit, optas
Eſſe puer; puer es; namque ſenes pueri.

DOL.

SEnui. *R.* Viuere optabas, & vixiſſe te pœnitet: an quid aliud rei eſt? *D.* Senui. *R. AT.* Ibas aſſiduè, & perueniſſe te ſtupes: ſtupendum potiùs, niſi quo ſemper ires, aliquando peruenires. *D.* Senui. *R.* Quid ni viuendo ſenueris, & eundo proceſſeris? An tu ætatem retrogradam expectabas? vt velox, vtque inſtabile, ſic & irremeabile tempus eſt. *D.* Velociſſimè ſenui. *R. AT.* Dicebam tibi tempus fugere, iam credere incipis: dici nequit, non modò inter opiniones hominum diuerſorum, ſed vnius eiuſdem hominis, quid interſit. Iuuenis ante oculos ætatem habens, longiſſimam opinatur: hanc ipſam ſenior à tergo reſpiciens, videt eſſe breuiſſimam. Semper futura præteritis longiora vi-

dentur , cùm vel æquè sint breuia, vel eò etiam breuiora, quò ad finem properantibus , naturalis motus solet esse vehementior. *D.* Senui. *R.A.* Est vnde gaudeas, si tamen non inter vitia senuisti: aut si vel ad vltimum surrexisti. bona tibi,& vtilis est senectus, nec exiguum diuini fauoris indicium. Meministi, vt Ægyptium illum senem Cæsar alloquitur, nec ingratum Deis, ætatis asserit argumento. *D.* Senui. *R.A.* Hac in re saltem vnus ex paucis: ex toto enim millibus millium eorum, qui nascuntur, quota pars illorum est, qui ad senium vsque perueniant? Ex his ipsis paucissimi sunt , quibus iustum senectutis spacium explere datum sit. *D.* Senui valdè. *R.AT.* Prodigium, ac stupor, valde senis occursus; metienti animo, quod ille periculosis passibus huc venerit. Insignis quidem senum raritas ingens casuum vitæ mortalis argumentum est. *D.* Senui. *R.* Durum, ac difficile stadium cucurristi; mirum nisi iam fessus , & quietis appetens lætè proximam metam spectes. *D.* Citò senui. *R.A.* Vitæ cursus nunc breuis , nunc breuissimus ; longus nunquam. durus semper, aspérque & ambiguus: huius vltima pars senectus , finis autem est mors. Quid hic habes querimoniæ singularis? Senuisti? Peregisse iam debes vitæ munus; venisti ad exitum; quiesce. Amens viator est, qui labore vitæ exhaustus , velit ad initium remeare. Nihil fessis gratius hospitio. *D.* Senui. *R.AT.* Multùm tibi placuit vitæ labor si eum transisse fers grauiter. *D.* Senui. *R.AT.* Si viuere delectabat , en vixisti; si oportebat paruisti. Et quis sanæ mentis, vel quod fieri optauerit, factum doleat , nisi malè se optasse sentiat ; vel, quod neque omitti neque sine multo labore agi poterat, actum esse non gaudeat? Vndique igi-

tur

tur gaudendum tibi eſt, ſeu voti compos delectabilis, ſeu neceſſario, & graui officio. *D.* Senui, & voluptates corporis fugauit ætas. *R.A.* Vtere animi voluptatibus, quæ nec minores, & profecto ſtabiliores ſunt, nec vnquam fugiunt, niſi cum anima; huic hærent, hanc ſequuntur. At corporeæ voluptates, venientes culpam ferunt, abeuntes pœnitentiam, pudoríſque, & doloris materiam relinquunt. His te explicitum ac liberum gaudere debes, & liberatrici tuæ gratiam habere, quæ te manibus tuorum hoſtium eduxit, tibique debitum munus, ſed neglectum, dilatumque ſuſcepit. *D.* Senui, ſolitíſque voluptatibus careo. *R.A.* Nouis aſſueſce: habet & ſenectus voluptates ſuas, quas guſtare vbi cœperis, quæ nunc doles amiſſa, faſtidias, & reuerti nolis. *D.* Senui. & incanui. *R.A.* Boni ſenis verenda canities, plus habet, non modò authoritatis, ſed honeſtæ etiam voluptatis quàm fœdæ omnes iuuenum illecebræ. Neque verò mutati coloris te pœniteat. Nam quis tam corrupto ſenſu, támque obliquo poteſt eſſe iudicio, vt non candidorum calathos liliorum, quàm nigrantium carbonum ciſtas aſpicere, ſeque, ſi transformandus ſit cigno ſimilem malit eſſe, quàm coruo? *D.* Senui, & ſqualentes arant vultum rugæ. *R.A.* Et tellus arata fructum fert vberiùs; & vitæ maturiores fructus bene culta in ſenectute proueniunt. Rugæ te offendunt oris: vultum animi compone; non illum rugæ occupant, non variant anni, niſi vt formoſior ſit in dies: Denique ſemper te, ſi non tu eum negle xeris, honeſtabit. *D.* Senui, rugíſque, & informi ſitu obſitus, vix me ipſum agnoſco. *R.A.* Hoc tibi iam ab initio euenturum dixi: minus quidem a-uidè ſpeculo imminebis; minus tuis forſitan, mi-

Digitized by Google

nus haud dubiè, mulierculārum oculis placebis, quibus placere velle, maior ne vanitas an libido sit, nescio. Atqui fidem, qui constantiam, qui grauitatem, qui prudentiam quærunt, certius inter has rugas, quam in planis ac mollibus maxillis, se, quod cupiunt, reperturos sperent. *D.* Senui, melioque posteritatis ætas remanet. *R.* Immò deterior. Non semper quæ delectant magis atque optantur, meliora sunt. Multi malum finem concupiscunt: quod non esset, nisi quia illud Satyrici verum est.

Pauci discernere possunt vera bona.

D. Senui, & lætiores abiere dies. *R.* Omnium fermè dies temporum, inter se simillimi: animi hominum diuersi: quin vnus, idémque animus secum discors; hinc iuuentæ furor, hinc impatientia senectę talibus vitā impleuere iudiciis, vt melius putet esse, quod peius est, optimúmque, quod pessimum. Cęterùm dies omnes in se boni. Bonus enim rex est, & conditor sęculorum. Itaque hic fernidus, hic gelidus, hic siccus, hic humidus, hic nubilus, hic serenus, hic turbidus, hic tranquillus; si ad vniuersi decorem, naturęque ordinem aspicias, boni omnes. Ad vos autem, vestrique iudicium relati, ex equo propè omnes mali, mœsti, dubij, solliciti, laborioſi, anxij, amari, queruli, flebiles, rumnoſi. In his tu mihi nescio quos nominas lætos dies; qui, dum aderant, tristes, lamētisque suis pleni erant; nunc vt læti videantur, nihil est causæ, nisi quòd abierunt quodque illis pretium, desiderium tibi auget, irredituri multáque secum tibi olim segniùs forsan amata rapientes. Stultus enim nihil plenè amat, nisi quod perdidit. *D.* Senui. O si dilapsa redeat iuuentus. *R.* O non minus stultum, quàm inane votum, vt tu sentis. At si altiùs

tiùs aſpires, non ineſficax; redibit enim in tempo re, & vt ſcriptum vides, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. *D.* Senui, & ætas bona retro eſt. *R.* Omnis ætas, vt bona bonis, ſic malè vtentib. mala: vtriſque autem breuis prorſus, & extremo proxima eſt; vbi vos manet, hinc bonorum merces, hinc ſupplicium malorum: quæ nam hæc igitur ætas bona, vbique aſpera, ſempérque fugax, niſi quantum ad æternitatem via eſt? Alioqui, etſi dulce aliquid ineſſet, omnem fuga dulcedinem extinctura videretur. Quis enim fugiens deguſtat? Fugienti Dario, fœtidæ atque obſcenæ potus aquæ ſuauiſſimus fuit. Sitis, vt putat Cicero, vt ego ſentio, guſtum metus extinxerat: vrgebat in tergum Alexander victor; Vos à tergo rapidum tempus præmit: Anni celeres, præcipitéſque dies, horæ volatiles. Ante oculos autem mors eſt; nec arctatis reditus, nec impulſis mora, nec præuentis eſt tranſitus. Vita huius tot difficultatibus, tantiſque terroribus obſeſſa, quænam, quæſo, pars bona eſt? ſed intelligo nempe ætatem probris ac libidinibus aptiorem, bonam dicitis. Eſt hic quidem fundi mos, vt bonum dicatur, quod affectui intentis, aptiſſimum eſt; quamuis effectus ipſe ſit peſſimus. Sic catenam prædo, captis inſontibus; ſic tyrannus arcem, libertati plebis impoſitam: ſic veneficus præſentaneum aconitum: ſic ſicarius pugionem promptum cædibus, bonum vocat. Sic vos igitur ætatem bonam, quæ ad id ſcilicet, quod maximè cupitis, apta eſt, vocatis. Itaque neminem iſtorum, qui annos irreduces deplorant, Pueritiam quidem, vel infantiam videas optare: quæ profecto optimæ partes eſſent, ſi abeſſe quàm longiſſimè à ſenio, bonum eſſet, vt memorant: ſed nec adultam, ac ſolidam iuuen-

plum habes, non modò tyrannidum sed regnorũ Troiani scilicet, & Romani. Secundi verò, Agidẽ Lacedæmonum tyrannum qui cùm ipse sibi subditos spoliasset, ad spoliandas eorum vxores amantissimã suam coniugem destinabat; quæ sibi causa non vltima esse potuit, maturandæ calamitatis: quanuis hic Aristoteli notus esse nequiuerit: qui ætate floruit Alexandri, neque tam longæuus fuit, vt ad huius ætatẽ peruenire potuisse videatur: cũ tamen eisdem in libris, nõ sine admiratione quadam Hieronis ac Gelonis nomen inueniam, qui, qualiter sibi noti esse potuerint, attenta ratione temporum non satis expedio. *D.* Nec ego alienis iniurioſus vxoribus, nec mea vxor alicui: tyrannide tamen excidi. *R.* Sæpè se, nocentissimi innocentes putant: sunt tamen & aliæ non minores causæ, præcipitandæ tyrãnidis. Insolentia scilicet, quæ Iulio Cæsari apud historicos obiicitur; illa præsertim, quòd senatui se honorificentissimè adeunti, nõ assurrexit; quæ hodie nec causa quidẽ vlla esset. Crudelitas quoq. quæ Mezentiũ apud Vergiliũ ad supplicium reposcebat. Caium verò Caligulam & Neronẽ, & Domitianũ ad supplicium traxit: & inuidia, qua maius tormentum non inueniſſe Siculos tyrãnos, Flaccus ait; neque vestros hodie maius inuenire, res loquitur. Postremò nulla tyrannorum aut maior pestis aut crebrior auaritiâ est. Itaque reliquæ singulorum, hæc est omnium. Reliquę singulos ciues afficiunt; hę populũ vniuersum. Superbia, & inuidia ipsos inter tyrannos regnant: Crudelitas inter paucos sæuit: Auaxitia inter omnes. Quiescit illa nonnunquam ac minuitur: hæc semper crescit, ac vigilat. Qui præesse igitur in populis volunt, vitare imprimis hoc vitiũ decet, omnémq. vitij huius infamiã, omnẽque

que ſuſpicionem. Nihil eſt enim quod odioſum e-què faciat tyrannum, atque præſidentia ac domi-nio indignum. Reliqua interdum magnanimita-tis, iuſtitiæ ſeſe velo tegunt; hoc vnum vtilitatem animi miſeriámque non exuit; & contra commu nem humani moris errorem, vt nil miſerius, nil vilius auaritia eſt, ſic nil quoque miſerius credi-tur, nil vilius, ideóque hoc vitio laborantes, indi-gniſſimi honore, & imperio iudicantur. Indignan-tur homines illi ſubiici, qui auaritiæ ſit ſubiectus, atque illum alienum in corpus ius habere, quod ſuum non habeat in metallum. Velle ſibi licitum, aliorum vitam, ne dicam pecuniam, extor-quere, ſuam tangere non audenti. Prima quidem igitur ad ſecuritatem, & quietem via eſt, non mo do tyrannidis appetitum, ſed omnem regnandi cupidinem abieciſſe. Nam quid ſtultius, quid la-borioſius, quídve periculoſius, quàm totius in ſe vnum populi ſarcinas transferre, fragilem forſitã ſuis propriis perferendis. Sin eligere meliora; conſuetudo veri hoſtis, & opinionum peruerſitas non permittit; illud eſt proximum, Ariſtotelici dogmatis meminiſſe, vt ſcilicet, non tyrannũ quis ſe præbeat, ſed reipub. curatorem: Introitus, in-quit & oblationes oportet videri, colligere diſpo-ſitionis gratia, & ſi aliquando opportunum fue-rit, vti ad [redacted]opportunitates: Vniuerſaliter autem, exhibere ſeipſum cuſtodem, & camerariũ, tanquam communium, non tanquam propriorũ; & iterum: præparare, inquit oportet. & ornate ci-uitatem, tanquam procuratorem exiſtentem, non tyrannum: & rurſus; oportet non tyrannum, ſed œconomum, & regalẽ videri eſſe ſubditis, & non ſuimet curantem, ſed procuratorẽ mediocris vitæ perſequi, non excellẽtias. His quidem horu nq. ſi-

milibus [vt Aristoteli placet, & mihi] fit durabilior principatus. Ita tamen talem videri expedit, vt verè etiã talis sit. Simulatio enim tot sub oculis hominum, quos tes tangit, qualibet arte, vel ingenio, longa esse non potest. Vide non igitur, an in parte horum aliqua erraueris, & queri desine, & mirari: neq; enim tyrannidem his vitiis obnoxiã desinere, sed durare mirabile est. Ad summam & reges, & tyranni omnes, & quicunque in potentatu aliquo sunt debent, si regnare diu volunt, acriter excutere, memoritérque dictũ illud Catonis, apud Liuium: Auaritia, & Luxuria omnia magna imperia euerterúnt. Amissa tyrannide, priuatæ redditus sum fortunæ. *R.A.* Hostis ciuium eras, factus es conciuis; æquam discе ciuilitatem, & beneficium fortunæ humilioris agnosce; cum honestiùs, cum tutiùs inter ciues bonos, quàm super omnes ciues, viuatur. Iam tibi tranquillior rerum status, iam securior vita erit, sine metu, sine suspicionibus, sine excubiis, sine ferro, quibus in malis, quæ nam vitæ suauitas speranda sit, nescio. *D.* Tyrannide perdita priuatus dego. *R.* Elige an lamentis acerbare fortunam malis, an æquabilitate lenire. Profectò enim, si non vulgi strepitum, sed animum ipse tuum, & in silentio, præteritiq; memoriam interroges, multis te explicitum, atq; elapsum malis inuenies. Iam tutus viuere, siccusq; iã mori poteris, nec sanguine madidus, nec veneno.

De Perditis Arcibus. DIAL. LXXXII.

Arcibus infestis vicinia sæpe grauatur;
Est dignum, multùm res inimica cadat.

DOL.

VAlidis arcibus spoliatus sum. *R.A.* Adhuc ergò tyrannidis supererant semina, quæ, iam

iam tandem amiſſis arcibus, abiecisti. Non eſt ſatis, venenoſum ſtipitem præcidiſſe, ni radicem vuiſeris, qui arcibus fidit, tyrannus eſſe non deſiit. *D.* Montana arce priuatus ſum. *R.* Vbique arces ſunt compedes libertatis. At in montibus nimbi etiam quidam ſunt quodammodo, vnde veſtra ſuperbia in ſubiectos tonet, ac fulminet: his priuari, non modò non flebile, ſed optandum eſt. Sunt enim aliqua ex his etiam, quæ bona vulgus appellat, quibus boni quoque modeſtique animi teneantur atque ad illicitum vrgentur: quibus moribus ſi obſtare, virtutis ope, non valeas, quid ni optanda ſit amiſſio earum rerum quę hos pariunt motus. *D.* Arcem fortiſſimam amiſi. *R.* Tu fortiſſimam dicis, fragilem probat euentus. Amiſiſti potius rem vſu ineptam, difficilémque cuſtodia: rem inutilem tibi, vicinis omnibus odioſam; iam dormire noctibus incipies, & dormire alios ſines. *D.* Tutiſſima mihi arx diruta eſt. *R.* *T.* Quomodo eſſet tuta, quæ periit, ipſe tecum cogita. Ego autem tibi oſtendam munitiſſimam, tutiſſimámque arcem ſine muris, ſine turribus ſine vllo prorſus operoſo rerum apparatu. Si vis tutò viuere, bene viue; nil virtute ſecurius. Bene autem viuere non hoc dico ſuperbè, lautè, pompaticè, ſed iuſtè ſed ſobriè, ſed modeſtè. Nullis opus eſt arcibus quæ non tutum te præſtiterint. ſed ſollicitum formidabilem ac moleſtum. Quæ eſt autem hæc voluptas, metui nec amari? An illud Laberij notiſſimum non audiſti?

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent:

hoc ille dixit in Iulium Cæſarem: quanto id in alios, illo & minores, & formidabiliores, rectius dici poteſt! neſcio quidem, cur tam multi cupiant timeri. Nemo enim gratis metuitur, vnà & me-

Digitized by Google

suit:& periculosius [illegible] multos metuere quàm multis vnum. Nónné [illegible] multò est, quòd nullus te metuat,& tu nullum; quàm quòd te multi metuant,& tu multos? Segregari enim ista nequeunt,sempérque metu metus quæritur. Poscis huius dicti causam? Illa profectò est, quam, Ouidius Naso ait:

Quia, quem metuit quisque, perire cupit;

dictum prius est ab Ennio:

Quem metuunt,

inquit,

Oderunt: quem quisque odit, periisse expetit.

Eras in tua arce metuendus, sed, & metuens, & quos, inquies, metuebam? Immò verò quis non omnes metuet, qui metui, cœperit? sed illos imprimis à quibus ipse metuitur. Nam Cicero Ennium secutus: Qui se, inquit, metui volent, à quibus metuentur, eosdem metuant ipsi, necesse est. Sæpè idem repeto, quia ita se res habet; nec aduertitis in hoc cæci, vt in reliquis, dum supra omnes esse nitimini, infra omnes estis: quid est timore depressius? sic conatus omnis vester in aduersum desinit. *D.* Arcem mihi carissimam amisi. *RAT.* Fac tibi cariorem aliam, quam non perdes. Circumualla animum piis intentionibus, honestis vitam actibus, prudentiam, ac fortitudinem ante fores loca; iustitiam, atque modestiam in propugnaculis; humanitatem, ac mansuetudinem vndique in muris: spem, fidem, caritatem, arcis in medio: prouidentiam, supremæ turris in vertice: bonam famam in circuitu: Dei atque hominum adsit amor, absit metus, dignos cole, cæteros præteri, neque cultos, neque offensos. Ita nec te alius, nec tu alium contremisces: & in domo humili tutiùs viues, quàm in arce vixisti,

hanc

hanc tibi arcem nemo vsquam inuadet hanc tibi nemo poterit aut volet eripere: hac malos in stuporem, bonos in amorem, imitandique studium excitabis. O quàm facile erat tranquillam, serenámque vitam agere, ni vos eam inquietam, ac turbidam feciſſetis: omnes fermè vestram & proximorum in perniciem conquirentes: ad quid enim arces istæ, nisi ad vestram simul alienámque modestiam: vt neque vos vnquam scilicet quiescatis, & instar aranearum muscas captantium, præter-euntibus insultetis. Atqui cunctis animantibus lustra sufficiunt, ac nidi: solas homuncio arces quærit, quo nullum animal superbius, nullúmque timidius.

De Senectute. DIAL. LXXXIII.

Optas ſenium, quod cùm tibi contigit, optas
Eſſe puer; puer es: namque ſenes pueri.

DOL.

SEnui. *R.* Viuere optabas, & vixisse te pœnitet: an quid aliud rei est? *D.* Senui. *R. AT.* Ibas assiduè, & peruenisse te stupes: stupendum potiùs, nisi quo semper ires, aliquando peruenires. *D.* Senui. *R.* Quid ni viuendo senueris, & eundo processeris? An tu ætatem retrogradam expectabas? vt velox, vtque instabile, sic & irremeabile tempus est. *D.* Velocissimè senui. *R. AT.* Dicebam tibi tempus fugere, iam credere incipis: dici nequit, non modò inter opiniones hominum diuersorum, sed vnius eiusdem hominis, quid interſit. Iuuenis ante oculos ætatem habens, longissimam opinatur: hanc ipsam senior à tergo respiciens, videt esse breuissimam. Semper futura præteritis longiora vi-

dentur , cùm vel æquè sint breuia, vel eò etiam breuiora, quò ad finem properantibus, naturalis motus solet esse vehementior. *D.* Senui. *R.A.* Est vnde gaudeas, si tamen non inter vitia senuisti: aut si vel ad vltimum surrexisti. bona tibi,& vtilis est senectus, nec exiguum diuini fauoris indicium. Meministi, vt Ægyptium illum senem Cæsar alloquitur, nec ingratum Deis, ætatis asserit argumento. *D.* Senui. *R.A.* Hac in re saltem vnus ex paucis: ex toto enim millibus millium eorum, qui nascuntur, quota pars illorum est, qui ad senium vsque perueniant? Ex his ipsis paucissimi sunt , quibus iustum senectutis spacium explere datum sit. *D.* Senui valdè. *R.AT.* Prodigium, ac stupor, valde senis occursus; metienti animo, quod ille periculosis passibus huc venerit. Insignis quidem senum raritas, ingens casuum vitæ mortalis argumentum est. *D.* Senui. *R.* Durum, ac difficile stadium cucurristi; mirum nisi iam fessus , & quietis appetens lætè proximam metam spectes. *D.* Citò senui. *R.A.* Vitæ cursus nunc breuis , nunc breuissimus ; longus nunquam, durus semper, aspérque & ambiguus: huius vltima pars senectus , finis autem est mors. Quid hic habes querimoniæ singularis? Senuisti ? Peregisse iam debes vitæ munus; venisti ad exitum; quiesce. Amens viator est, qui labore vitæ exhaustus , velit ad initium remeare. Nihil fessis gratius hospitio. *D.* Senui. *R.AT.* Multùm tibi placuit vitæ labor si eum transisse fers grauiter. *D.* Senui. *R.AT.* Si viuere delectabat , en vixisti; si oportebat paruisti. Et quis sanæ mentis, vel quod fieri optauerit, factum doleat , nisi malè se optasse sentiat ; vel, quod neque omitti neque sine multo labore agi poterat, actum esse non gaudeat? Vndique igi-

tur

tur gaudendum tibi eſt, ſeu voti compos delectabilis, ſeu neceſſario, & graui officio. *D.* Senui, & voluptates corporis fugauit ætas. *R.A.* Vtere animi voluptatibus, quæ nec minores, & profecto ſtabiliores ſunt, nec vnquam fugiunt, niſi cum anima; huic hærent, hanc ſequuntur. At corporeæ voluptates, venientes culpam ferunt, abeuntes pœnitentiam, pudoriſque, & doloris materiam relinquunt. His te explicitum ac liberum gaudere debes, & liberatrici tuæ gratiam habere, quæ te manibus tuorum hoſtium eduxit, tibique debitum munus, ſed neglectum, dilatumque ſuſcepit. *D.* Senui, ſolitiſque voluptatibus careo. *R.A.* Nouis aſſueſce: habet & ſenectus voluptates ſuas, quas guſtare vbi cœperis, quæ nunc doles amiſſa, faſtidias, & reuerti nolis. *D.* Senui. & incanui. *R.A.* Boni ſenis verenda canities, plus habet, non modò authoritatis, ſed honeſtæ etiam voluptatis quàm fœdæ omnes iuuenum illecebræ. Neque verò mutati coloris te pœniteat. Nam quis tam corrupto ſenſu, támque obliquo poteſt eſſe iudicio, vt non candidorum calathos liliorum, quàm nigrantium carbonum ciſtas aſpicere, ſeque, ſi transformandus ſit cigno ſimilem malit eſſe quàm coruo? *D.* Senui. & ſqualentes arant vultum rugæ. *R.A.* Et tellus arata fructum fert vberiùs; & vitæ maturiores fructus bene culta in ſenectute proueniunt. Rugæ te offendunt oris: vultum animi compone; non illum rugæ occupant, non variant anni, niſi vt formoſior ſit in dies: Denique ſemper te, ſi non tu eum negle xeris, honeſtabit. *D.* Senui, rugíſque, & informi ſitu obſitus, vix me ipſum agnoſco. *R.A.* Hoc tibi iam ab initio euenturum dixi: minus quidem a-uidè ſpeculo imminebis; minus tuis fortitan, mi-

Digitized by Google

nus, haud dubiè, mulierc ularum oculis placebis, quibus placere velle, maior ne vanitas an libido sit, nescio. At qui fidem, qui constantiam, qui grauitatem, qui prudentiam quærunt certius inter has rugas, quam in planis ac mollibus maxillis, se, quod cupiunt reperturos sperent. *D.* Senui, meliorque post tergum ætas remanet. *R.* Immò deterior. Non semper quæ delectant magis atque optantur, meliora sunt. Multi malum sibi concupiscunt; quod non esset, nisi quia illud Satyrici verum est.

Pauci discernere possunt vera bona.

D. Senui, & lætiores abiere dies. *R.* Omnium fermè dies temporum, inter se simillimi: animi hominum diuersi: quin vnus, idémque animus secum discors; hinc iuuentæ furor, hinc impatientia senectę talibus vitã impleuere iudiciis, vt melius putet esse, quod peius est, optimúmque, quod pessimum. Cęterùm dies omnes in se boni. Bonus enim rex est, & conditor sęculorum. Itaque hic fernidus, hic gelidus, hic siccus, hic humidus, hic nubilus, hic serenus, hic turbidus, hic tranquillus; si ad vniuersi decorem, naturęque ordinem aspicias boni omnes. Ad vos autem, vestríque iudicium relati, ex equo propè omnes mali, mœsti, dubij, solliciti, laborioſi, anxij, amari, queruli, flebiles, ærumnoſi. In his tu mihi nescio quos nominas lætos dies; qui, dum aderant tristes, lamẽtisque suis pleni erant; nunc vt læti videantur, nihil est causæ, nisi quòd abierunt quodque illis pretium, desiderium tibi auget, irredituri multáque secum tibi olim segniùs forsan amata rapientes. Stultus enim nihil plenè amat, nisi quod perdidit. *D.* Senui. O si dilapsa redeat iuuentus. *R.* O non minus stultum, quàm inane votum, vt tu sentis. At si altiùs

tiùs aſpires, non ineficax; redibit enim in tempo re, & vt ſcriptum vides, renouabitur, vt aquilæ, iuuentus tua. *D.* Senui, & ætas bona retro eſt. *R.* Omnis ætas, vt bona bonis, ſic malè vtentib. mala: vtriſque autem breuis prorſus, & extremo proxima eſt; vbi vos manet, hinc bonorum merces, hinc ſupplicium malorum: quæ nam hæc igitur ætas bona, vbique aſpera, ſempérque fugax, niſi quantum ad æternitatem via eſt? Alioqui, etſi dulce aliquid ineſſet, omnem fuga dulcedinem extinctura videretur. Quis enim fugiens deguſtat? Fugienti Dario, fœtidæ atque obſcenæ potus aquæ ſuauiſſimus fuit. Sitis, vt putat Cicero, vt ego ſentio, guſtum metus extinxerat: vrgebat intergum Alexander victor; Vos à tergo rapidum tempus præmit: Anni celeres, præcipitéſque dies, horæ volatiles. Ante oculos autem mors eſt; nec arctatis reditus, nec impulſis mora, nec præuentis eſt tranſitus. Vita huius tot difficultatibus, tantiſque terroribus obſeſſæ, quænam, quæſo, pars bona eſt? ſed intelligo nempe ætatem probris, ac libidinibus aptiorem, bonam dicitis. Eſt hic quidem fundi mos, vt bonum dicatur, quod affectui intentis, aptiſſimum eſt; quamuis effectus ipſe ſit peſſimus. Sic catenam prædo, captis inſontibus; ſic tyrannus arcem, libertati plebis impoſitam: ſic veneficus præſentaneum aconitum: ſic ſicarius pugionem promptum cædibus, bonum vocat. Sic vos igitur ætatem bonam, quæ ad id ſcilicet, quod maximè cupitis, apta eſt, vocatis. Itaque neminem iſtorum, qui annos irreduces deploxant, Pueritiam quidem, vel infantiam videas optare: quæ profecto optimæ partes eſſent, ſi abeſſe quàm longiſſimè à ſenio, bonum eſſet, vt memorant: ſed nec adultam, ac ſolidam iuuen-

turem nec incipientem, nec adhuc viridem senectam: pessimam omnes, & periculosissimam vitæ partem adolescentiam requirunt. O quintum & vigesimum annum dicunt; vbi te reliquimus? ne quem lateat, quàm vos præteritatum pœniteat fœditatum, qui non nisi tempus apprimè illis idoneum, exoptatis. *D.* Senui, cur non cum Vergiliano rege suspirem:

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos.

R. At nil tale suspirantem legimus Socratem, nil Platonem, nil Fabium, nil Catonem: & fuere senes. Sed sunt, fateor, Sapientes regibus rariores. Itaque si rex Euander fuit sapiens, non æquè sanè illud Euandrium suspirium, iam commune nostris est senibus, vulgatúmque. Surdam stulti senes, & profugam adolescentiam reuocant, ac suspirant; nec suspiriis tantùm, seu tacitis votis sed medicaminibus irritis, atque inani artificio, naturæ vis afferetur indomitæ: qua in re, facetè admodum, lusit Hadrianus princeps, canescenti cuidam, cui aliquid negauerat, eundem postea, ad easdem partes, medicato interim crine, redeuntem, ita repulit: Vade, inquit, hoc iam patri tuo negaui. *D.* Senui. O si mea nunc redeat iuuentus. *R.AT.* Reuersuram modò illam dixi: iam reuersam dico. Si tam facilè veterum omnium compos fias, nihil in cassum voles: pauper certè diuitias optare potest, Libertatem seruus, speciem deformis, sanitatem æger, fessus requiem, exul reditum; at iuuentam optare vetus senex nequit. Puerile potiùs votum est. *D.* Senui, heu cur tam citò dulcis me iuuenta deseruit? *R.* Nunquam non citò deseruit, quod iuuabat; nunquam non properè affuit, quod angebat. Vanum autem est optare, quod haberi nequit nocuit-

cuitóque habitum. & si redeat nociturum sit: sed iam parce suspiriis; dum hoc animo fuerit, cito canus fieri poteris, senex nunquam: desiderium enim iuuentutis in sene, quid est aliud, quàm quædam Pueritia senectutis. *D.* Senui, incuruatúsque sum. *R. AT.* Iamiam terram aspice, vnde venis, & quò pergis, cogita; hinc egressus, huc redis: natura te principij simúlque finis admonet: poteras aberrare, publicum tibi iter ostenditur; sanè id quidem est satis ingredi; vel curuatus intende: solent cœci in via manu rettrahi. *D.* Subito senui. *R.* Immo sensim, pedetentim, paulatim, leniter: sed nihil cogitantibus omnia subitò eueniunt, sicut contra, cogitantibus omnia, nihil est subitum: quòd si flenda tibi fuerat senectus, singuli dies vitæ flendi erant: illis enim passibus ad hunc terminum ibas. *D.* Heu senui. *R. A.* O votorum instabilitas! huc maximè anhelabas, huc peruenire optabas, hic non posse pertingere formidabas. quò cum peruentum esset, ingemiscere: monstrum incredibile, nisi tam crebrum esset: senes fieri volunt omnes, senex esse vult nemo; immo verò senex esse, ad miseriam; senes dici, ad iniuriam trahunt; quasi sit probrum senuisse: quod profectò nullis videri debet, nisi quibus dedecus sit vixisse, quæ ingens, non inficior, turba est, cui te tamen exemptum esse oportet, vt nostro colloquio frui possis: Alioqui, vt auribus illabantur sana consilia, in animum non descendent. *D.* Tandem senui. *R.* Et quos ager, & quos æquo, & quos bellum, & quos alea decipit, singula detrimenta dinumerant; tu vnus in finem expergiscris, & tu queri incipis, dum iuxta est querelarum finis omnium. *D.* Senui. *R. A.* Stultum est senectu-

tem non cogitate, nisi cum venerit. Nam profectò si venturam, si assiduè venientem prospexisses, præsentem imperturbatus aspiceres. *D.* Heu mihi, iam senex sum. *R.A.* Hoc ne igitur defles? durum, ac difficile munus implesse, dumosúmque iter ac scrupeum transisse, atque inamœnam hanc fabulam peregisse? Atqui, comico more, plaudendumerat. *D.* Senex sum. *R.A.* An oblitus es, vt nuper tibi perfamiliariter notus vnus modernorum, sententiam rei huius, ex tempore protulit, non modernam, sed antiquis parem? Amico enim dicenti, Compatior tibi; nam, vt video, iam senescis; esses, vtinam, qualis eras, quando te primum noui: subitò ille respondit: Parum ne tibi ergo amens videor, nisi ampliorem mihi nunc etiam amentiam impreceris? Noli, quæso, mihi compati, quòd sim senex; sed compatere, quòd iuuenis fui. O quantum sensum regit breuis ista responsio; quod metiri nequit, nisi qui ætatis huius bona probauerit; & illius mala meminerit. Bono tuo igitur gratulare; quanquam illud quoque verum sit quòd sæpè bona inuitis eueniunt, & mala nolentibus. Viro autem bono, & virtutum amico, & passionum hosti pluris est, haud dubiè, dies vnus, huius quod accusas temporis integer, quàm illius alterius integer annus. *D.* Heu mihi, nam senui. *R.A.* Iam si perstas tibi quoque, cum vulgo iure dicitur; non senuisse miserum, sed vixisse; ita vt hæc sub vitæ finem tam ineptè dicetes. Parcite autem iam lamentis, querulum genus; & volentes ite sub imperium naturæ. Nihil flendum, quod illius immota lex statuit: quid naturale autem magis homini nato, quàm viuentem senescere, senem mori? At vos conditionis immemores, vtrumque respuitis, cum vel alterũ,

vel

vel vtrumque necessariò obeundum sit. Quod si neutrum vollebatis, & tertio abscindendum erat, nascendum mihi credite, non fuit. Patimini seneſcentibus statim membris, animos aliquando seneſcere: neque semper in vobis prouerbium verum sit, posse vnum animum corpora multa consumere: finite sine murmure corpus simul, atque animum ad extremum ferri; simul intrauere, simul exeant; neque altero ad metam properante, alter retrorsum niti velit; alterumque retrahere, frustrà tergiuersamini: ire oportet, nec redire licet nec subsistere. Idque vobis facilius debet esse, immortalitatem animæ, & corporis instaurationem expectantibus, quàm cæteris quibuscũque, quibus, vel horum alterum defuit, vel vtrumque. Frustra, inquit, oblectamini humanumque iugum, quod nascendo febiistis, excutitis. *D.* Senui, & vires corporis imminutæ sunt. *R.* Si auctæ sunt vires animi bene est; feliciter permutasti. Maiora enim gesta esse semper & gerì posse animi viribus, quàm corporis, nemo, nisi animi inops est, qui nesciat. Sin vires etiam animi [vt sæpè accidit] per ignauiam decreuere, fateor inutiliter vixisti, tuum crimen, non ætatis. *D.* Senui & res meas agere nequeo. *R.* Si quid animo sit agendum, tantò id à sene meliùs fieri constat, quantò & experientiæ illi plus est, rerumque notitiæ, & passionum minus, ac malis vinclis expeditior animus. At res alias non agere, senem decet, sed egisse; cui corporeus labor omnis à tergo est; cui si nunc etiam inhæret, nec auelli vult, ridiculum illud antiquum renouat Romani senis, qui iussus à principe, fori laboribus abstinere, quorum ferias imbecillis hinc ætas, hinc fortuna opulens merebatur; sic indoluit, vt se,

Digitized by Google

quasi mortuum fieret, atque ab omni familia fieri vellet: mirus senex, qui quietem, ceu speciem mortis horreret, cum nihil seni aptius quiete, nihilque sit turpius sene laborioso, ac sollicito; cuius vita omnis, tranquillitatis exemplar esse debet. Didicisse & potes à philosophis, quid est illud, quamque optabile senibus bonis viuere; vita, vt memorant, peracta; qua maxima tamen pars mortalium, inexpleta, moritur. *D.* Senui, & repente fugit ætas mea. *R.A.* Forma, valetudo, velocitas, vires, vestra ferè omnia fugiunt; virtus manet, nec cessura senio, nec morti. Illi vni, bono stabili, ab initio insistendum erat, sed si neglectum fuit, difficilius esse ad extremum, fateor: sed virtutis studium nulla ætas respuit, immò quò difficilior, eò clarior virtus: multi nosse se ipsos, ac sapere, vix tandem in senio cœpere: serum quidem, at intempestiuum minimè: etsi enim non iam vitæ desinenti, ac instanti saltem morti vtile. Cui hercle vni horæ, vt sine horrore, mœstitiaque transigi posset, si non vltimum modò, sed totum vitæ tempus impenderetur, bene [ni fallor] impensum esset. Nam nec frustrà nascitur, qui bene moritur: nec inutiliter vixit, qui feliciter desiit. *D.* Senui, iam vicina mors est. *R.A.* Mors æquè omnibus vicina esse potest; & sæpè ibi quoque vicinior est: vbi videtur absentior. Nemo tam iuuenis, qui non possit hodie mori. Nemo tam senex, qui non possit annum viuere, si nil aliud, quàm senectus incidat. *D.* Prorsus senui. *R.A.* Immò maturuisti; an hoc desides? an poma, cùm maturuerint, quærantur, si sensus illis, ac sermo datus sit: & non potiùs gratulentur, se ad id peruenisse, ad quod nata erant? Est, & cæterarum rerum, sic ætatis maturitas quædam,

dam, quæ ſenectus dicitur: quod, vt ita eſſe videas, & ætas, & mors iuuenum acerba quidem & dicitur, & acerba eſt. Acerbitati autem obiecta maturitas; quę cùm in pomis, ac frugibus bona ſit quid, niſi in homine, ſit optima; non quod neſciam, antequam matureſcant, multa marceſcere, ea verò non ætatis culpa, ſed peruerſitas eſt naturæ; non quidem omnium, ſed multorum, quiad bonum nati, magno niſu in aduerſum tendunt. Maturuiſſe igitur debes, ſi quid in te ſucci nobilis fuit. Iam meſſoris tui manum ſecurus expecta. Non mors illa, quam metuis, ſed laborum finis, ac principiũ vita eſt: non mors, inquam, ſed difficilis vitæ terminus, ad quem pauci tranquilla nauigatione perueniunt, ſed penè omnes nudi, flentes, ac naufragi. Tu per mediam ſenectutem, leue iter, in finem, proſpero agens vento, è multis rerum fluctibus portum ſubis. Subducenda iam feſſa puppis in terram tibi, & quocunque te flexeris, de fine cogitandum, idque vtilius fuerit, quam ætatem bonam [quod ſtulti ſolent] & naturam, matrem optimam, accuſare.

De Podagra. DIAL. LXXXIV.

Viste langnentem curua releuare podagra;
Mendicus fias, pauper, egenus, inops.

DOL.

TVrpi torqueor podagra. *R.A.* Neſciebas ſenectutis morem? inconitata non venit; magnam ſæpe morborum aciem ducit. *D.* Podagra crucior moleſta. *R.A.* Extrema, & ignobili parte corporis laboras; quid ſi nobiliſſimis laborares, corde, vel capite? *D.* Pigra coërceor podagra. *R.A.* Vaga mens hominis freno

Digitized by Google

eget: hunc paupertas tenet, illum carcer. aut grauior morbus. Ludens te pedibus alligat fortuna; non podagra. sed pedicæ sunt; iam discè consistere. *D.* Podagra inutilis factus sum. *R.A.* Ad cursum credo, vel saltum, ad choreas, ad palæstram: an te autem ad hæc natum putas? ad alia si nescis, altiora quædam officia natus es, quę, si caput non ægrotat, exequi nil prohibet. Studere licet artibus ingenuis, dare operam pietati, seruare iustitiam, & fidem; fragile corpus, & fugacem mundum spernere, odisse vitia, amare virtutes, colere amicitias, consilio patriam iuuare. Hæc sunt viri boni munimina: quid hic pedibus loci est? *D.* Debilitatus sum podagra. *R.A.* Pugnare cum hostibus forsitan morbus vetet, non cum vitiis; quod neque facilius, & certè crebrius est bellum, & quid scimus, an hic ipse dolor corporis contra quem dimices, tibi ad exercitium animi datus sit? *D.* Pedibus consistere nequeo. *R.A.* Vide, quam de reliquo ædificario spem habeas, cuius fundamentum tam in validum sentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina. Contrahe sarcinulas, teque ad migrandum para. *D.* Podagra me ingens habet. *R.A.* Solet hic morbus [vt perhibent] diuitias comites habere. En tibi remedium aliud; bene spera, aut langoris amaritudinem, opum dulcedo solabitur; aut inopiæ pellet asperitas, ita vel solatium aderit vel finis. Si hæc fallunt, veniat quæ non fallet. Illa vitæ malis omnibus finem dabit. *D.* Pedum premor ægritudine. *R.A.* Si salutem cupis, aut pauper is, oportet, aut vt pauper, viuas. Multos hac ægritudine liberasse traditur paupertas, vera defæcatrix corporum; quosdam vero frugalitas, quam voluntariam, seu fictam, & imaginariam paupertatem dixe-

dixerim. Vidisti aliquos perpetua vini abstinentia curatos: ita fit, dolore dolor, clauus clauo pellitur, vt antiquo dicitur prouerbio. Vix molestum aliquid, sine molestia curatur, vt præterea cum hoc morbo, cumque aliis multis pacem habeas, non Baccho solum, sed & Veneri bellum indixisse profuerit. Sed quid agimus? animorum remedia promisimus, non corporum. Habes tamen, quam puto, vnicam morbi huius curam. Hanc si probas, vtere: si minus, non te fallant opifices fomentorum. Patientia in aduersis efficacissimum, atque optimum & sæpe vnicum remedij genus est. *D.* Podagræ vitio curuatus sum. *R.A.* Aditer inhabilis, minus idoneus ad laborem, non ineptus ad reliqua gerere, non rei modo familiaris, sed reipub. & summi, si ita sors tulerit, imperij curam potes. Itaque memorandum valde Septimij Seueri, Romani Principis, dictum vnum, qui senex, ac podagricus, dum coniurationem nobilium, qui se vivo filium eius Augustum dixerant, deprehendisset, comprehensis authoribus seditionis, ac filio, omnibusque ante solium eius, affusis, metuque vltimi supplicij tremefactis, ac territis, ipse, manu ad caput relata; Tandem, inquit, sentitis caput imperare, non pedes. *D.* Podagra me miserum miris modis torquet. *R.A.* Noli solas asperitates rerum fere, sed memento, si quid dulce, aut iucundum tibi obtigit, quo incommodum hoc solari possis. Vnus, ex multis pessimis, vulgi mos est, vt in aduersis querulum, atque impatiens; obliuiosum in prosperis, atque ingratum sit; quo nihil iniquius fieri potest. Nam quis æquis auribus audiat, exempli causa, vel Seuerum ipsum, quem diximus de podagra, vel Domitianum de caluitio, quo ex-

Digitized by Google

gerrimè dicitur tulisse; vel Augustum senem de sinistri debilitate oculi, vel Iulium Cæsarem de timore nocturno, & quiete visis turbida; vel postremo alios fortunatissimos viros de vna, seu de altera naturæ [si dici licitum] aut fortunæ iniuria, sic querentes, vt imperij, atque opum, victoriarum, ac tantorum ingrati, atq; immemores sint bonorum, dum se homines meminerunt; quos plenam, perfectámque felicitatem hic sperare, dementiæ sit, amara dulcibus temperare, modestiæ. Hoc podagræ proprium: hoc morborum omnium commune remedium inuenies, sanumque consilium, sanctumque fateberis, senis illius læta multa adepti, dura multa perpessi qui bonis de manu Dei licet lætè acceptis, mala quæque patienter suspicienda censebat: quamuis mali aliquid dare, vel facere, manus illa non nouerit, sed humanam respexit opinionem. *D.* Podagra me in lectulo, nodis insolubilibus pressum, tenet. *R.* Te iacente, stare animus potest, cælumque, & terras, ac maria permeare.

De Scabie. DIAL. LXXXV.

Est mala res scabies, mulier mala pessima res est: Illa cutem mordens, hæc animum cruciat.

DOL.

SCabie premor importuna. *R.* Iam non miror, si augores meros ægrè fers, quando id luges, cui dulce aliquid immixtum est. *D.* Graui vexor scabie. *R.* Sunt, qui hanc salubrem dicant. Ego autem, ne tam mœstæ rei lætum nomen tribuam, arram potiùs salutis, siue ad salutem viam, dico. Mollis est, qui asperitatem vię brevem respuit, cuius exitus sit iucundus. *D.* Arida me scabi es

ſcabies exercet. R. Iam horologio non egebis: erit tecum, quæ te noctibus excitet, teque, honeſto cuipiam fortaſſis officio, vigilem reddat: nemo tam piger, quem non ſcabies ſollicitum faciat. D. Scabie torqueor. R. Morbus ignobilis, ſed nobilis cura eſt; labor æſtas balnea, peruigilium, diæta. Si nec iſta profuerint, ad patientiæ medicinam recurrendum erit. Illa omnibus morbis viliſſima eſt. D. Scabie crucior tædioſa, & fœda. R. Neutrum nego: vbi ergo Publius moleſtum ocium, podagrici pedes dixit; me ſinente, potes addere mœſtum negocium ſcabioſi manus; ſed quid dices, ſi quo fœdior morbus, eò pulchrior patientia eſt: quid, ſi paruo ex malo, bonum ingens elicis? hæc nimirum vna eſt rerum, quæ contemptum corporis maximè parunt, quo nihil eſt melius mortali. D. Totum me ſcabies occupat. R. Totum te, verum eſt; id quidem metuo: ſed plus & forſitan, quàm quod dicere voluiſti; totum enim corpus intelligis: ſed eſt vobis inuiſibilis animorum ſcabies, cupiditas, ac libido, & pruritus quidam vlciſcendi quærendique, qui non magis ſcalpitur, acriùs æſtuat; hunc nec tolli, nec leniri poſcitis, nec ſentitis quidem; tanto minor vobis eſt ſemper veſtri cura, quàm corporis.

De Vigilia. DIAL. LXXXVI.

Excutiunt ſomnum morbi, cura atque ſeneſtus;
Curas, & morbos excute, dormieris.

DOL.

DOrmire non poſſum. *R. A.* Vigila, & gaude vitæ tibi tempus auctum. Inter obdormire enim, atque emori, quid intereſt, niſi quòd alter temporalis, perpetuus alter eſt ſopor? Itaque neſcio, an non ſatis propriè & ſomnus breuis

Digitized by Google

mors, & mors somnus longus, siue æternus dici possit. *D.* Somnum perdidi. *R.* Non vi quidem, sed blanditiis reperendus est: si incumbas: perdis operam, cogi nequit, age aliud, da requiem temporibus tuis, animo curas leues, improuisus aderit, facilè animus vagis, & corporibus fessis obrepit. *D.* Sæpè animi somnus interrumpitur. *R.* Fac, quod solitus fertur Augustus Cæsar, lectoribus aut fabulatoribus accersitis, interruptum redintegra: sin grauioribus curis, hoc accidit, pone illas, hunc receperis. De huiusmodi enim loquebatur Maro, vbi ait: Salubres curas somnos abrũpere. *D.* Somni requiem amisi. *R.* Et terrorem somniorum, noctur nosque metus: quamuis enim sapientis meliora phantasmata Aristoteles opinetur, & verum sit; tamen & vir ille ingenio æquè magnus, & imperio; ille autẽ alter sanctitate, & patientia æquè insignis, de quibus paulò antè simul diximus, somniorum graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant, quisque nouit in se; & lectulum proprium suarum testem habet illusionum, atque ambagum, & formidinum. Certè horum alter, tempore extremo, per somnum exterreri solebat, sicut de illo scriptũ est. Alter, vt dixisse dudum videor, dum de ocio, & quiete differerem, inter cæteras vitæ molestias, queritur, quòd terreant eum somnia, & visiones horrore concutiant. *D.* Solito minus dormio. *R.* Sõlito igitur magis viuis. Nempe quòd doctis placet, mors somnus, sic vita vigilia est. *D.* Somnum morbus expulit, *R.* Sanitas reducet. *D.* Somnum amor excluſit. *R.* Bis rem vnam dicis. Morbus est enim amor, & morborum maximus. *D.* Somnum metus extinxit. *R.* Securitas suscitabit. *D.* Somnum senectus eripuit. *R.* Mors vicina restituet.

De

De Inquietudine somniorum. DIAL. LXXXVII.

Tristia cum trepidam terrent insomnia mentem;
Et luxum, & curas deme, solutus eris.

DOL.

SOmniisinquietor. *R.* Si verum est, quod sapiés quidam ait: Multas curas sequuntur somnia: quod vestri quoque apptobant authores. Radicem mali amputa, curas pelle, somnia quoque pepuleris: quo enim, quæso, tot curas, & tam nihil profuturas in tam breui vita, de qua iam ab initio promissum est? quid torqueri iuuat? & turbidam curis vitam, & infestam somniis quietem, vestra vobis facit amentia: diuinam prouidentiam, vestro vultis superare consilio: neque sentitis, vt ex alto vestræ rideantur insaniæ, vestræque deliberationes, illo de tempore, quod non solùm extra vestrum arbitrium, sed etiã extra notitiam vestram est. Neque auditis Flaccum exclamantem:

Prudens venturi temporis exitum,
Caliginosa nocte premit Deus,
Ridetque, si mortalis vltra
Fastidiat.

Omne tempus in vestram trahitis perniciem; de præterito mœsti, de præsenti anxij, de futuro pauidi, trepidique, neque his curis superuacuis dignos metitis manipulos, laborem vigilantes, consopiti somnia. Si illud fortè verum est, quòd vacantem quoque curis animã, inquietam somniis esse, vel natura hominis, vel peccatũ cogit. Nónne cum ex mille somniis, nec vnũ verum esse, verum sit, postquàm alterutro falli oportet, satius est inquietari somniis, quàm mulceri, & amara somniare, quàm

Digitized by Google

dulcia:mœsti enim somnij fallacia læta est lætia autem mœsta. *D.* Somniis fatigor. *R.* Sperne totam hanc ineptiam,& quiescs:si id nequis,his te solare comitibus,qui similia passi sunt:his duobus nominatim , quos modò dicebam dum de vigilia quereris.

De Celebritate nominis importuna.
DIAL. LXXXVIII.

Auxilium pateat, lux, & sapientia cunctis;
Sic laudem meritò, qui bene fecit, habet.

DOL.

CElebrior sum, quàm vellem, notiorque. *R.* An tu hoc spernis, quod maximi optauere duces,ac principes philosophi, & poëtæ? quid enim tot laboribus,quid tantis bellis,ac studiis agitur? nec aliud insignes artifices moliuntur. Declarat Phidias in Minervæ statua, quod opus omnium, quæ hominum manibus facta sunt, primum aut inter prima posuerim; nisi cum aliquid inscribere vetitus fuisset,vultum suum clypeo statuæ,sic insculpsit vt & ab omnibus nosceretur, & conuelli inde nisi toto opere dissoluto, nullo posset ingenio;nosci in prœmium sui laboris,optabat. Si quis enim non famam, sed pecuniam cogitare dixerit artifices,in cõmunibus fortassis assentiar, in illustribus negem. Multa sunt rei huius indicia, sic cum iactura tẽporis,damnoq; etiam,sæpè operi insistunt,ac ne quid famæ excidat,lucrum spernunt. Comprobauit hoc maximè,nobilis illa constãtia eorum quatuor artificũ, qui ad famosissimũ illud opus, quod Arthemisia , Cariæ regina, dilectissimi coniugis memoriæ, extrui fecit , magno pretio acciti,cùm ante perfectum opus,obiisset regina ipsa, vnde operis pretiũ sperabatur; perstiterunt

runt tamen vnanimiter in finem: nil iã aliud, quã suum decus, & facti memoriã cogitantes. Proinde omnes homines claritatem famamque desiderãt. Solus tu ne paruo illas tædio emptas, velis? *L.* Immò & ego apud posteros clarus esse cupiam inter coætaneos recusem. *T.* Quid ita, cùm hoc maius, eoque difficilius acrarius sit, obstante quę præsentium famam interpellat inuidia? *D.* Qui interabsentes mera est gloria, nullus obstrepit, nullus obstat. Inter præsentes autem, & contradictio, & labor;

Magnus enim labor est, magna custodia famæ;

Vt non ineleganter ait quidam. *R.* Nimis aut delicatus aut segnis est qui sine labore magnum aliquid speret, cum pro minimis, tot se offerant labores. *D.* Ego verò non labores respuam sed tędia. Nã quis ferat assiduè visitari obsideri, posci exagitari, & sui interim negligentem, totos dies ac magnã breuis vitæ partem, aliis dare, vt tua necessitate posthabita, alienæ inseruias voluptati: quod malum, si ab initio incidisset, nunquã ad hanc ipsam famam; quæ me cruciat, ventum esset; sed & nunc præclaros ànimi conatus, & egregia potens est impedire negocia importunum. *T.* Id quidem ita esse, non nego; durum certè, sed tolerabile, immo & inuidiosum, & optabile cæterum, vtcunque tuo iudicio acceptum erit penè ineuitabile. Nam quæ ad euadendum via, nisi vel superbia, vel ignauia? Altera honestum desiderium te petentium arcebit, altera & extinguet. Si quod est aliud remedium, vrbium fuga est: quamquam si claritas vera sit, nec fuga sufficiet: sequitur claritas possessorem suum, quocunque perrexerit, & vbicunque constiterit, secum erit, nec rure vnquam, nec in syluis quidem desinet clarus esse, qui in

vrbibus clarus fuit. Non poteſt famæ fulgor abſcõdi; inter tenebras eminet, & ad ſe oculos, atque animos trahit. Nunquid non audiſti Dandamum Brachmanorum ſenem præclariſſimum, ab Alexandro Macedone, vſque ad vltimas Indorum ſolitudines, Cynicumque Diogenem ab eodem, vſq; ad illud ſuum dolium, quo pro volubili vtebatur hoſpitio, viſitatos? Nunquid non vſque ad ſqualidam ac deſertam Linterni villulam à placatis, ſola virtutis veneratione latronibus. Scipionem Africanum, eundemque ab ipſis hoſtium ducibus, vſque tranſmaria? Nunquid non Titum Liuium, ab vltimis Galliarum, extremaque procul Hiſpania, vſque ad vrbem Romam? Nunquid non denique ſanctos patres, vſque ad intimas, & horrendas heremi latebras à Romanis etiam Imperatoribus viſitatos? & ſileo Salomonem: immo verò quis vnquam vir clarus, viſitationibus caruerit? Amici, & noti mutuis alloquiis, & confabulationibus delectantur: ignoti autem ſolo recreantur aſpectu. Habet enim virorum illuſtrium præſentia, dulce aliquid, quod non ſentit, niſi ipſe, qui fruitur: hoc tu laborioſum ne dixeris; operoſum eſt, fateor. ſed & glorioſum. *D.* Celebritate nominis atteror. *R.* Si hanc vis abiicere virtus abiicienda eſt cuius è radice, oritur. Id ſi meritò refugis, ferre hanc ſarcinam æquo animo eſt neceſſe, ad quam multi nequicquam omni ſtudio, vitæque ipſius impendio aſpirant & tu forſitan aſpiraſti. Pateretne videri ab his qui hoc, niſi te, tuumq; nomẽ diligerent, non optarent. *D.* Miſti me vndique, vſque ad importunitatem, faſtidiumque concelebrant. *R.* Quid tu igitur an cotemni malles, atque abiici? *D.* Innumerabiles, vſque ad tædium, me honorant. *R. A.* Tu verò Dei munus agnoſcito. Ille te hono-

honorat, vt te illum & honorare delectet, & inhonorasse pœniteat. Omnis honor & omne quodcunque homini ab homine bonum fit, à Deo est. *D.* Permolesta res est honor immodicus, & crebra visitatio. *R.* Et hæc fateor: at prædulces sunt huius molestiæ radices amor & veneratio. His, si animi gustum applicueris, bene sapere incipient, quæ molestant; amara dulcibus tempera, non in hoc tantum, sed in omnib. quæcunq; fert præsens vita; in qua, non facilè reperias mel, cui non sit admixtum fel, & sæpius amara præponderant. *D.* Celebritate nimia fatigor. *R.* Sæpe id quidem accidit; de quo questum diuum Vespasianum nouimus triumphantem, dum solemnitate pomparum, expectatione, ac tædio esset affectus, increpantem se ipsum, qui triumphũ, nec sibi, nec maioribus suis, aut debitũ, aut speratũ, tã inaniter in senio appetisset. Quanuis autẽ non sit optanda celebritas per se ipsa, ferenda est tamen, & amanda. Causæ ipsius virtus & industria, neque vnquã, vt illa careas, deferendæ, multo est glorioſus labor optabilior, quã ignaua requies. *D.* Salutatoribus obuiis offendor. *R.* Habes huius quoque tędij participem Crispum philosophũ. Immo, quem non habes, præter illos qui popularib. auris [vt Maronis vtar verbo] gaudent? Ille tamen insignis questus est. Credo ideò, quòd acutissimũ virũ [talis enim traditur] & suis studiis acerrimè deditũ, salutatio crebra & improuisa turbabat; vtq; idẽ ipse ait, producebat ad mortẽ. Nihil est autẽ q̃ queraris, q̃ optabas accidit notus in populo vt esses, alioqui tot salutatorũ incursib. nõ pateres. Poteras latere, poteras quiescere, poteras [quòd aiunt] in gremio gaudere, quod optimũ vitæ genus, aliqui diffiniunt. At vos magnis in vrbibus noti, & clari esse vultis, & ocioſi simul, &

liberi, & tranquilli, quod nihil eſt aliud, quàm in magnis pelagi tempeſtatibus, vt immobilis ſis, optare: denique ſuperbi fuerit, obſequentium amicorum voces pati non poſſe æquo animo, cùm ſint hoſtium patienda conuitia.

De Dolore, malis ex hominum moribus, concepto.
DIAL. LXXXIX.

Vt viuant alij, ne cures, inſpice mores,
Et propriam vitam, nemo notandus erit.

DOL.

MAlos mores hominum ægrè fero. R. Si caritate motus, laudo: ſi ira, vel indignatione, non laudo. Quid ad te enim, quibus moribus ſint alij, modò ſis bonus. An nunc primùm intelligis vulgi mores? an tibi negocij parum ſentis, vitam tuam componere, niſi inuigiles alienæ, & illud aggrediare, quod nec ars vnquam efficere valuit, nec natura, vnde nihil vnquam ſperes, niſi tædia, & labores. Fuerunt hæ tamen, & philoſophis curæ, quorum alter in publicũ egrediens, ſemper flebat, alter contrà mores hominum ridebat. Neutrum ſine cauſa, ſed illud pietati, hoc ſuperbię propinquabat. D. Quis enormes, ac ſubdolos hos habitus ferat? R. Malo te per vim dehoneſtari, ferres, ſi neceſſe eſſet, qui ſponte ſua alios deformatos, pati nequeas, ſine illos indui, vt libet tu vt licet, atque vt decet, induere: atq; ita te vlciſcere: non minus laſciuos oculos honeſti habitus offendũt, quã modeſtos inhoneſti. Illi igitur voluptatem cõſilio adhibeãt ſuarum rerum tu adhibeas honeſtatem. Nuſquam alibi, quam inter tenebras, gratior lux; nuſquam alibi, quàm inter vitia, virtus eſt clarior. Quid quereris? aliena fœditas tuo adiiciet decori.

ri. *D.* Quis hos morbos animorum, atque hos perferat inuidos? *R.* Linque inuidos sibi, neque illis alium cupias tortorem, satis ipsi se torquent, & suis malis, & alienis aguntur, ac tabescunt bonis. Non est compatiendum sponte languentibus: non sunt autem contagiosi; vt corporum, sic animorum morbi, non transeunt ad nolentes. Imò verò nobilis animus, vitiorum odio, ad amorem virtutis accenditur. *D.* Quis tot ferat insolentias? *R.* Humilitas eò acceptior, quò pluribus est obsessa superbis. *D.* Quis tot fraudes, quis tot artes auaritiæ, quis tot species libidinum? *R.* Quæ tibi meritò displicent, declina, & quæ in aliis damnas, vt in te damnent alij, caueto. *D.* Quis hoc gulæ regnum? *R.* Maximè inter ebrios speciosa sobrietas: vbi æquè boni omnes, nullus excellit. *D.* Quis tam multa mendacia? *R.* Si mendacio offenderis, veritati stude. *D.* Quis tot vbique tyrannides? *R.* Non te hinc arma, nec opes expedient, sola virtus est libera. *D.* Totus orbis odio mihi est. *R.* Miserari miseros magis decet, quàm odisse; nisi, vt dixi, sponte sint miseri; quin tu mundo suos mores linque tuos reformare stude, & ab aliis auersos, & in te ipsum oculos reflecte; sic & tædium euasceris, & cum mundum ne queas, id, quod potes, & debes, temetipsum corriges: non est, quo te frustrà natum credas, si hoc feceris.

De Minutis tædijs rerum variarum. DIAL. XC.

Est vero animi, quem res vexare minutæ
Quæque solent, & quem territat aura leuis.

DOL.

TVrbidos vrbium clamores rerum variarum odi. *RA.* Ruris silentium, syluasque ama;

quæ fieri, fugarique nequeunt fugienda ſunt. *D.* Vulgi contentionibus feſſus ſum. *R.A.* Vulgo autem dum præbueris, non quieſces. *D.* Vulgi ſtrepitu fatigor. *R.A.* Vulgi verba deſpicito: penè enim quicquid vulgus loquitur, aut nihil, aut falſum eſt. At ſtrepitum illum omnem, & confuſas voces, ſi vitare veritum, tantum auribus excipe, idque non aliter, quam mugitus boū, aut balatus pecudum, aut vrſorum murmur: quid enim, niſi belluarum voces ſunt, vel inertium, vel ferarum? *D.* Vulgi fragore perturbor. *R.A.* Finge animo, te aquarum exundantium ac ſcopulis alliſarum ſonitum audire. Perſuade tibi eſſe, vel ad fontem Sorgiæ, vbi ingenti ſtrepitu ex horrendo ſpecu lucidiſſimus amnis emanat; vel vbi Reatini gurgites quos Nar in Tyberim conuehit, alto de colle deſcendunt; vel vbi ad ea, quæ catadupa nominantur [vt ait Cicero] Nilus ſe ex altiſſimis montibus præcipitat, vel vbi ſimiliter [vt ferunt] Hiſter in Euxinum ruit. Denique vbi vel Liguſticæ rupes Ætneis fluctibus furenti auſtro, vel Charybdis oblatranti Syllæ, Sicanis vorticibus torta, reſpondet. Conſuetudo præſtabit, vt quod tædioſiſſimum ſentis, quadam cum voluptate percipias. *D.* Latratibus canum vexor. *R.A.* Qui vulgi latratus ferre didicit, nullos horrebit canes. Nam neque tam multi alij, neque tam rapidi, aut mordaces. *D.* Immitis equus, ac fremens; infidus ſeruus, ac contumax, non tantùm tædio, ſed periculo etiam mihi ſunt. *R.A.* De vtroque animali, quid ſentirem, dixi olim, & nil nunc muto. Addo aliquid; vt vitare quidem poſſis equi tædium, ſi nil aliud, pedes tibi, ſerui, aut manus, dare poſſunt; nec lamentis dignum, quo carere valeas, cùm velis. *D.* Muſca-

ſcarum tædio affectus ſum. *R. A.* Vide ne muſcarum tædio, muſcaſias, & ab alio, quàm à Deo creatam muſcam credens in illius, qui muſcarum princeps dicitur, poteſtatem venias: quod affecto cuidam tædiis ſimilibus accidiſſe, author eſt Auguſtinus, principium illud Ioannis famoſiſſimum exponens; Et muſca, & pulex, & bruchus, & culex, & cinifex, & locuſta, cæteráque huiuſmodi, creata non ſine certa cauſa, ſunt ab illo, qui vidit cuncta, quæ fecerat, & erant bona valde: &, ſi nulla eſſet alia, illa ſola ſufficeret, vt his armis humana ſuperbia domaretur. Potuit enim Deus Ægyptiis Leones, Tigres, vel Dracones immittere; at minuta, & vilia immiſit animantia, quò clariùs, & cœleſtis potentia, & terrena fragilitas nota eſſet. *D.* Pulicibus inquietor. *R.* Sanis cogitatibus conquieſce. Cogita nihil mali, præter peccatum, homini contingere poſſe. Multis non hæc modò facilia, ſed quæ videntur grauiſſima, profuerunt: quid ſcis, an, ſi pulices abirent, ſopor nimius aut malæ libidines ſubirent. Crede, bene in omnibus tecum agi, bene erit. *D.* Nocturno pulicum prælio victus ſum. *R.* Quid ſuperbis igitur, vmbra, & cinis? quid erigeris, iners lutum, à pulicibus victus? Contra Deum calcitras, iumentum indomitum, ac ſtolidum. *D.* Offendor pulicibus. *R. A.* Vis ne tu homines offendere? à pulicibus te defende; viliſſimo impar animali, nobiliſſimum aggrederis; & pulicum cibus, homines voras. *D.* Pulicibus agitor. *R.* Terrena omnia, hominis ad obſequium facta ſunt. Pars vt paſcat, pars vt veſtiat, pars, vt vehat alia, vt defendant, alia, vt exerceant, doceántque, & conditoris admoneant; quędam denique, vt delectent, felſumq. rebus animum leuent; quędã verò, vt dele-

ſationem noxiam frenent, ac ſalubribus tædiis, contemtúmq; huius lucis, ſimúlque deſiderium vitæ melioris incutiant. Quantum enim, quæſo, mors timeretur quantúmve, ſi tædiis vacua eſſet, placitura mortalibus erat hæc vita, cum tædiis plena ſic placeat, ſic abitus timeatur. Nec vitæ iucunditas viuenti, nec amœnitas viæ, ſemper eſt vtilis viatoris; expeditque nonnunquam, durum aliquid occurrere, quo optabilior finis ſit. *D.* Nocturnæ auis flebilibus notis infeſtæ ſunt. *R.* Non [vt arbitror] Philomena, quę apud Vergilium:

Flet noctem, ramóque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet.

Dulcis enim fletus, & ſuaue carmen, & delectabiles ſunt querelæ. Mœſtior te forſitan ſtrix offendit, neque tam proprio, quàm poëtarum carminibus infamis bubo; qui quibuſdam tamen, quàm læti fuerit augurij, apud Ioſephum legis: quamuis vtrumque ridiculum, hinc ſpem ſcilicet, metúmve concipere. Huius enim, & multorum triſtis aſpectus, & lugubris cantus, at vterque naturalis, nõ ſic canunt, vt vobis aliquid nuncient, ſed quia canere aliter non norunt. Da illis Philomenæ vocem, flebunt dulciùs; nunc naturæ parent ſuę; vos naturam ipſam ſuperſtitionibus veſtris, vt pareat, cogere, delirando nitimini. *D.* Proxima in turre, pernox noctua, importuna mihi eſt. *R.* Noctuam inquietas noctes Auguſto facere ſolitam, audiſti: & quem, quæſo, verebitur, quæ mundi dominum inquietat? *D.* Mures thalamum infeſtant. *R.* Quid ſcis, an hoc ipſo in thalamo exorti, quem tu forſitan peregrinus inhabitas? de te iuſtiùs queri poſſunt; qui natale illis, aduena, ſolum turbas. Sed omiſſis iocis, horum omnium ratio vna eſt. Ideirco equidem his infeſtam vitam agitis, vt diſce-

diſcatis alteram optare: ac illic animum habeatis, vbi nec mures, nec fures, nec araneæ, nec tineę, nec damna nec tædia vlla ſunt. *D.* Procaces ranæ ac ſtrepidulæ tædium pariunt cicadæ. *R.* Finge ſolatium parere, ſolatium erit. Opinio rem, quocunque vult, trahit; non vt verum muter, ſed vt iudicium regat, & ſenſibus moderetur. Inuentus eſt nuper, qui rure habitans, ad fugandas nocte luſcinias, ſaxis armatus ſudibúſque conſurgeret, quo cùm parum proficeret, circumfuſas arbores iuberet abſcindi, vt vel ſic, præcepto frondente domicilio, abirent; quibus manentibus, abire illum oporteret; iámque importunis cantibus pulſus ſopor abiiſſet; is tamen proximæ paludis in ripa, nocturnos ſtrepitus ranarum, modulatiſſimam quaſi fidium harmoniam intentiſſimus hauriebat: inhumanum, ferúmq. hominem, vixque inter homines numerandum, & moribus quidem, qualem audis, forſitan & vidiſti; vulgaribus tamen negociis, haud inſanum: qui nunc ideò ad memoriam rediit, vt conſtaret, quantum in rebus omnibus poſſit opinio. *D.* Ranarum, & cicadarum ſtrepitu offendor. *R.* Non illæ quidem, vt offendant, ſtrepunt; ſed naturæ communis beneficio vtuntur. At hoc ipſum ſuperbam impatientiam veſtram lædit, ſicut reliqua quæcunque aliter fiunt, dicuntúrve, quàm exigit oculorum veſtrorum, atque aurium voluptas. Sed vt fabulam veſtri erroris, ad antiquas fabulas remittam, cogita nunc, vel ranas ſuam vetere querelam, & vltricem Latonam raucis vocibus, vel cicadas, verſum in ſuam ſpeciem Titonem, ſtridulis plauſibus memorare, finéſque forſitan ſuum illas agere negotium, tuum ages. Cur iniuſti naturę ſemper accuſatores, innocuis animantibus ſuc-

cenſetis,nec aduertitis, quantò maiora ſunt tædia,quæ viciſſim ipſi vobis infligitis? Sileo raptoréſque vrbium, & mille iniuriandi, lædendíque artes;mille violentias,mille dolos quorum pleni ſunt vici omnes, & compita. Taceo latrunculos toto orbe diſperſos. & itinera interrupta prædonibus, quibus magna pars terrarum hodie inuia eſt;ſpectacula mundi pulcherrima prærepta mortalibus;diſſimulatum illud,& miſerrima iam conſuetudine roboratum, quis dignis queſtibus explicet;aut humanæ pondus ignauiæ, verbis æquet, quòd,pacatis quoque regionibus, paſſim legitimus prædator occurrit,qui ſollicitum viatorem, exhauſtúmque laboribus, & onuſtum curis, ære ſuo ſpoliat,iniuſtiſſimi neſcio cuius iuris obtentu;quo effectum, vt quod amœniſſimum fuiſſet, orbem terrarũ permeare,id alicubi periculoſiſſimum,vbique ſumptuoſum,ac tædioſum ſit.Sic veſtri Princeps,& patres patriæ,immo verò veſtra patientia,veſtri mores,libertatem publicam,paruo pretio vendiderunt. Quid cuſtodias loquar ſuperuacuas,& obſtruſos paſſus,ac ſuſpicionibus variis plena omnia, abſentiæque ſolatium vnicum,literarum commercium interdictum? Quod ipſum, quia mutari iam non poteſt, forti animo ferendũ eſt. Verum,vt naturæ opera ferre non renuat,qui tot inſolentias, tot immanitates hominum, tot tædia,tot rapinas pati ſolitus, didiciſſe debuit, quàm iniquè natura parens, leuibus ex cauſis, quotidie laceretur; cum tot acerba,& grauia pati hominem ab homine ſit neceſſe. *D.* Magno torqueor calore. *R.A.* Expecta hyemis tædium,hoc pulſura feſtinat. *D.* Frigore crucior importuno. *R.* Ecce tibi æſtas accelerat; huius ipſius allatura deſiderium. *D.* Frigoribus vrgeor. *R.A.* Vix in-

incommodum inuenies, cui non inuenerit natura remedium. Et sæpè vnius remedia multa sunt. Arcent frigus, tectum, vestis, cibus, labor, exercitium. Raro quisquam frigore vincitur, nisi victus inertia. Pigèr ignem inter remedia numerare, magnum mortalis ignauiæ argumentum. Non tam facile vini è dolio immixta aqua, linteo, madente, detrahitur, quàm è turba hominum, hyeme accenso igne, inertes à fortibus segregantur. Omnes eò confugiunt, quibus nihil sanguinis, neruorúmque animi est. Videre licet, sed non libet iuuenes nostros, vt formosi videantur, deformatos, abscissósque pube tenus, sese ignibus ingerentes; quantò erat honestius, pudenda contegere, quàm semiustis natibus inamœnum naribus nidorem respirare? *D.* Nunc tremo, nunc æstuo. *R.* Credo id facile; mores noui & te loquente, quod occurrit, dicam. Recens at breuis historia est, Pater in Gallis, pro capitali causa, cum adolescente filio comprehensus; & secundùm ritum gentis, in balneum missus, ac decoqui iussus erat. Cum fortè igitur in aquam hyeme gelidam, nudi, ac vincti pariter descendissent, cœpit adolescens tremere, & frigus magna dentium collusione testari: vbi, subiectis ignibus, cœpit aqua feruescere, ille lamentis, ac gemitu impatientiam caloris exprimere. Contrà immotus ad vtrumque, & toruo illum vultu, respiciens senex: Vilissimæ, inquit, meretricis fili, nec frigus igitur, nec calorem pati potes? Verbum mali forsitan, sed constantis, solidíque animi, dignúmque quo illæsus è vase mortifero prosiliret. Cæterùm vestris nunc adolescentibus conuenientissimum, quibus nihil effœminatius, nihil eneruatius est, æstate solem execrantibus, vt Athlantes solent, hyeme ignem

adorantibus, vt Chaldæi. *D.* Nix me tædio afficit. Delicatietiam iucunda fastidiunt. Atqui niuem sine Ventis descendentem, quidam inter pulcherrima ponunt. Porrò si quid est niue pulchrius, nil certè candidius. *D.* Nunc æstibus, nunc frigoribus nimiis, nunc siccitate, nunc imbribus angimur. *R.* Impatientissimum caloris Alexandrum ferunt, nempe qui & duræ & prosperæ fuit impatiens fortunæ. Contrà verò caloris, ac frigoris patientiam parem dant Hannibali. Cur non tu aliquam tibi, vel dissimilis, partem, laudis arripias? æquè ille vtrunque potuit ferre, tu neutrum: hoc vobis primùm tribuit voluptas, quæ emollit, enerúatque, &, vt verè dicam, castrat animos, vt non hostiles tantùm gladios, aut mortem, sed impressiones aëreas formidetis. Clamo autem, & sæpè, frustra quidem, quoniam surdis clamo: linquite suum officium naturæ; nihil, sine æternis, agit illa consiliis. Stulti, & ignari, ne vna prorsus aquæ stilla plus, minúsve, quàm expedit in terram cadit, etsi non singulorum libidini, ac saluti omnium consulitur. *D.* Hic luto, hic puluere, hic nubibus, hic ventis, ac tonitru turbor. *R.A.* Atqui terræ varietas, cœli varietatem sequitur. Vdus aër lutum parit, ficcus puluerem; sic de motu aëris venti, de vaporibus nubes, de ventis, ac nubibus tempestates, ac fulmina prodeunt. Qui rerum causas nouit, & naturæ se præbuit obsequentem, consequentiam defectuum non deflebit. Et de ventis, licet, apud quosdam magna sit quæstio, nónne tamen tibi aër omni carens vento, penè semianimis videatur? vt non ineptè quidam ventum, animam dicant, siue spiritum. Puluerem certè, apud multos, viris fortibus dulcem vides, idque vt de luto etiam credi possit, diuersorum operum vna vir-

tus efficiet. Tonitrua verò, & concitatiores cæli motus, quid nisi comminationes, & monitus miserantis Dei sunt: qui certè non minaretur, nisi amaret hominem, sed feriret; quum multæ, & graues nunquam desint feriendi causæ. Ad terrorem verò hęc, formidinémque mortalium spectare, sed ante alios, illorum, qui rebellant Deo, non solùm naturæ gnarus meminit poëta, sed vates illa etiam diuini consciа consilii, quæ ait; Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in cælis tonabit. Formidare verum tonantem aduersarij, enitiminiin gratiam redire, vt amici Dei effecti, nihil omnino, nisi eius offensionem, timeatis. Hoc potiùs agite, & querelas mittite. *D*. Fusco, & nubilo contristor aëre. *R.A.* Nulla tempestas durat; & sereno nubes succedunt, & serenum nubibus; frequens, imo iugis alternatio, & ferendum sine questibus, quod tam breue est. *D*. Offendor nubibus. *R.A*. Offensio admonitio quædam est; vt iam hinc tibi prouideas, ne tenebras, quas momentaneas ægrè fers, aliquando perpetuas patiaris. *D*. Igne cælesti turbor, & grandine, & procellis. *R.A*. Hæc, & his similia, ad timorem salutiferum, vel, si spernitis, ad vindictam sunt. Audi vnum: ignis; sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Audi alterum: ignis grando, fames, & mors, hæc omnia ad vindictam. *D*. Tempestatibus turbor æquoreis. *R*. Noli hic naturam, sed tuam vel stultitiam, vel auaritiam accusare: quis huc te cogit? *D*. Tenebrosis nubibus, & contrariis ventis afficior. *R*. In tenebris natus, & in tenebris moriturus, inter rerum contrarios ventos viuis. Disce quod semper pateris, tandem pati. *D*. Tonitru, ac fulmine quatior. *R.A*. Plus hic aliquid, quàm medium est:

Digitized by Google

in primo equidem metus ingens, nisi stultis quibusdam contemptoribus: in secundo autem mors. Itaque quibusdam visum est de fulmine, non nisi inexpertum queri. At quis, oro, nisi amens, hæc non metuat? cum cautum, apud fortissimos hominum Romanos, videat, veteri statuto, vt Comitia populi, Ioue tonante, non habeantur. Cæterùm metus hic, nisi ad emendationem vitæ spectet, inutilis est: Quid prodesse enim potest timor, vbi nullum est remedium formidatæ rei? Huc vertenda res igitur, vt, licet naturalibus causis tonet, ac fulminet, nihilominus commonitorium existimetur illius, qui nullis adstrictus causis, ipse fons omnium causarum est. Ille quidem ideò tonat in cœlis, vt tu in terris bene viuas, & obliuione discussa, irascentem dominum recognoscas; quodque amore debueras, saltem metu facias. Nolite queri, omnia, æquè bona, & mala, expedit vobis [mihi crede] vt sæpiùs tonet: & quàm sæpè tonuisse, memoriæ traditum est, eo anno, quo verus Dei aduersarius, ac pietatis hostis Domitianus interiit, non vt exclametis, sicut ille, feriat iam quem volet, sed vt iram Dei, piis lachrymis, ac humili prece vincatis. *D.* Ebriorum congressibus, lætitiáque contristor. *R.A.* Vinum lætificare cor hominis, & Bacchum lætitiæ datorem, etsi Dauid, Vergiliúsque non dicerent, notum est. Et quanuis illud quoque verum sit, quod horum facundior, sed sanctior Vates ait; Fluminis impetus lætificat ciuitatem: plus, tamen feruidi gaudij seu lætitiæ gestientis, vt philosophi vocant, pauca potentis vini dolia, quàm multa nitentis aquæ flumina continent. Fateórque, ebriorum lætitia, nil tristius. Nihil opificibus, & tabernariis, quos meritò ciuitatum fæcem Cicero vocat, ineptius:

vel

vel ferendum tamen, vel vrbibus abeundum, vel foro saltem ac plateis, & tabernarum scenis, tanquam scopulis, abstinendum. *D.* Turbis premor, frequentiaque ciuium importuna. *R.* Trux, & inhumanum votum est optare patriæ solitudinem, quò ipse sis laxior; ob hoc enim illa olim, vt nosti, soror Appij Claudij mulctata; & illa innocens vlti mo apud scriptores celebrata est: Vt verò istud iniquum, & supplicio dignum, sic vitandi studio fastidij se turbis eripere, & si res poscat, vrbi cedere, modestum ac Sapientibus vsitatum est. *D.* Longo, & segni iudicio laboro. *R.A.* Ad quid inuenta transactio est, nisi vt litem finiat, & tarditatem iudicij antecedat? *D.* Mœsto, & turbido atteror litigio. *R.* Pro te aptis epithetis vsus es; vbi enim lis, ibi nec gaudium nec tranquillitas esse potest. Tu, si litibus vis carere, litium contemne materiam. Auaritia lites parit, & partas alit.

De Terræmotu. DIAL. XCI.

Auxilium non est, pro Terræmotibus vllum;
Cùm ruet immensus, quis metus, Orbis, erit?

METVS.

TErræmotum timeo. *R.A.* Magnum, fateor, naturæ parentis incommodum, nec immeritò à parentibus segregatum; nempe cunctis grauius, sed rarius, idq; remedij loco sit. Sæpè quidem instans fulmen & tonitru, cœli facies mœsta prænunciat, terræmotus præsagium nullum est, etsi eum Pherecides, aqua putei hausta, prædixisse feratur. Adde, quòd aduersus cæli minas, aliquod fortasse refugium subterraneæ offerunt cauernæ, quale illud legitur Augusti Cæsaris, fulgura metuentis, quod adhuc Romæ via cernitur

flaminia, & nomen ſeruat authoris. Contra terræmotum nullæ ſunt latebræ, nulla fuga: quò enim extra terram fugiat terrenus homuncio? aut quid fiet, ſi & ſupra verticem cœlum tonat, & ſub pedibus terra tremit? niſi forte quis in pelagus fugiendum dicat, quod & cæleſtis, & terreſtris varietatis eſt particeps, & ſuis inſuper motibus inquietum. *A.* Non tu mihi remedium das, vt ſoles, ſed periculum exaggeras. *R.* Sentiebam ita tibi viſum iri; & ſic, haud dubiè ſe res habet. Sunt quæ diſſimulari queunt, & verbis extenuari, vt quæ fama terribilia viſa erant, re ipſa nunc tolerabilia, nunc & contemptibilia videantur. Id ſanè, de quo agitur, tale eſt, vt ſua quadam vi humani eloquij argumenta diſcutiat; vnum eſt ſolamen, vt dicebam, raritas. Vidiſti ætatem penè integram terræmotibus vacantem: quo in ſpatio innumerabiles obiiſſe, non eſt dubium, qui in vita ſolùm rei terribilis nomen audierint, nullum res viſa terruerit: alioqui, quem non conſpecta permoueant, vel antiqua illa, vel hæc noua, quorum vel in libris, vel in animis hominum, qui viderunt, memoria recens eſt? quando & olim, vno eodémque die, motu horrifico, & concuſſa Rhodus, & nouæ inſulæ profundo maris emerſerunt, & vetuſtæ vrbes Aſię duodecim corruerunt, nonnullæ etiam terræ hiatibus hauſtæ ſunt. De hinc eadem peſtis in Achaia Macedoniáque deſęuiit. Demum in Campania illa pulcherrima, non Italiæ tantùm, ſed totius etiam mundi parte, circa Senecæ ætatem, qui inter quæſtiones naturales rei huius meminit, quando & Herculanum, & Pompeios, vrbes tractus illius nobiliſſimas ipſam quoque Parthenopem, ea peſte vexatam legis. Ac ne cuncta ſequar, quæ infinita materia eſt; nu-

super alpes aëreas, quæ Italos à Germanis separant, quarum motus insolitos, Maro ait, & motas & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea, ipsam vrbium reginam, grauiter agitatam, vsque ad ruinam turrium, ac templorum: aliquotq; alias humi stratas, moxque, velut perpetuo malorum ordine, Germaniæ partem illam [quæ nobilior habetur] totam scilicet Rheni vallem tremuisse, atque in ripis, Basileam vrbẽ funditus, & octoginta, eoque amplius, castella vno simul temporis momento, corruisse notum est. Horrendum plane negotium, nisi arcem terribilium mors teneret. Hanc qui timere desierit nil timebit; vtque eleganter ait Flaccus:

Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Nam quid refert, an in te lapsis exiguus sic descendat, vt perimat, an te ingẽs obruat Apẽninus, seu potiùs fractus orbis, vt est dictũ; si vtrobique nil amplius est, quàm mori? nisi quia quibusdam fortasse mors clarior videri potest, quo maiore infligitur instrumento. Hæc tandem nostri consilij summa est, quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij, & vtrumque vel obstando, vel cedendo, reliquis malis occurritur; contra hoc vnum, nec fuga valet, nec ingenium, nec vis vlla; sed, qui vnus horribilia cuncta facit, ponendus antè omnia metus mortis: aliquantò non inficior facta difficilius, quàm dictu; sed nequaquam impossibile. Et quoniam ab hac peste, nec tempus vllum, nec locus immunis est, omnibus locis, atque temporibus, ad omnium, quæ vel naturaliter, vel fortuitò euenire possunt, tolerantiam præparandus, armandusque animus; quod, nisi virtutis amor, vitiique odium accesserit, vtique fie-

ri nequit. Denique quoniam non cælum modò, quod in continuo motu eſt;& elementa vndique comminantur;ſed & terra,cui inſiſtitis, & quæ periculorum omnium firmiſſimum præſidium ſperabatur ipſa quoque tonacutitur,incolaſque ſuos fallit ac territat ad cœlum animi volatibus aſcendendum. Intérque hos rerum motus atque hominum,omnis in illo ſpes habenda,qui reſpicit terram,& facit eam tremere, de quo ſcriptum eſt:Ego dominus,& non mutor. Quiſquis in illo veſtigia deuotæ mentis affixerit,iam in ſolido,& in tuto erit;neque amplius aut ipſe mouebitur, aut vllos metuet teræmotus. *M*. Non poſſum terræmotibus non moueri. *R*. Potes autem à terra omnem ſpem , atque omne deſiderium remouere. Hoc fac,vt ſecurus viuas eáque vel tremente vel ruente conſiſtas. Stultum eſt, firmam,in re tremula, ſpem habere.

De Peſte latiſſimè ſæuiente. DIAL. XCII.

Diuina peſtis clemens eſt nuncia Virga;
Quam, licet effugias, ſed morieris tamen.

METVS.

PEſtem latiſſimè ſæuientem horreo. *R*. Et hic quoque nil amplius,quàm mortis eſt metus,quo depoſito, plena ſecuritas parta erit; quum non,his magnis animis, non depoſitus modò,ſed ne admiſſus quidem eſſe debeat. Nã quid minus viri eſt, quàm horrere communia. *M*. Peſtem timeo. *R*. At quid aliud tibi,ſi morieris,ad vſitatũ genus moriendi,peſtis addiderit, quam vt comitatior moriare : ſin euaſeris,vt dulcior vita ſit,tot circunfuſis erepta periculis, ſi mori periculum,non natura eſt:neq. enim omnes peſtis perimit.

mit. Alioqui,ex hac peſte nouiſſima cui par à ſæculis non fuit nullus hominũ euaſiſſet. Euaſerunt multi, qui melius obiiſſent: hinc vt vides fæce ſolita, nunc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam peſtis, nulla mortis manus exhauriet, tã concreta eſt. *M.* Peſtem metuo. *R.* Dic [quod eſt verius] mori times, de quo nobis, vt te video in deo in querelas pronum, ante quàm res deſinat, diſceptandum reor: præter hoc enim, quid eſt quòd peſtis nomen exhorreas, cùm potius [vt eſt dictum] ſolatij genus ſit, perire cum plurimis? *M.* Peſtem horreo. *R.A.* Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit eſt, quod laudem. Nihil eſt magis hominis, quàm humana incommoda miſerari: ſin tui tantùm, quod arguam. Nam quid peſtis nocitura mortali, niſi, vt facias, quod facturus es; niſi illud inter damna connumeres non lugeri; quod in talibus accidit. & felicjores cenſes, qui multum fleti ad ſuperos euaſiſſe, apud Vergilium memorantur.

De Triſtitia, & Miſeria. DIAL. XCIII.

Aduerſus res eſt animus firmandus ad omne;
Pugna, dolor, vita hæc, perpetuúſque labor.

DOL.

TRiſtis ſum. *R.A.* Refert, qua ex cauſa triſtis ſis, aut lætus. Iſta enim, vt alia multa indifferentia dixerim, quæ leui momento poſſunt eſſe bona vel mala. Triſtitia nempe de peccato, vtilis; modò ne deſperationi ſurrepenti clanculum manum det. At gaudium de virtute, déque memoria bonorum operum honeſtum; modò ne ingerenti ſe ſuperbiæ fores pandat. Harum igitur paſſionum permutantur cauſæ; vt cum vitu-

peratio illico locum laudis inuaserit : nunc tu quod sis tristis cogita. *D*. Huius vitæ miseria mœstus sum. *R*. Felicitas te lætificet alterius vitæ. Neque enim tam hæc misera, etsi profectò misserrima sit, quàm ista est fœlix. *D*. Mœstus sum. *R*. Mali huius tot radices, quot sunt, quæ vno nomine, Aduersa dicitis; de quibus & multa iam diximus; &, vt te pronum in querelas video, multa nunc etiam sunt dicenda. Est autem quando nulla prorsus apparens causa: non morbi, non damna, non iniurię, non ignominiæ, non carorum mortes, neque vllus omnino rerum talium inopinus rumor, sed dolendi voluptas quædam, quæ mœstam animam facit. Pestis eò funestior, quo ignotior causa, atque ita difficilior cura est. Itaque hanc, ceu animæ scopulum, omni, velorum, vt dici solet, ac remorum auxilio, fugiendam censet Cicero. Cui in hoc quidem, vt in multis, assentior. *D*. Præsentis me miseriæ cogitatio mœstum facit. *R*. Miseriam conditionis humanæ magnam multiplicémque, non nego; quam quidam integris voluminibus defleuere. Sed in diuersum aspicias, multa itidem, quæ felicem vitam, ac iucundam faciant, videbis. Etsi de hoc nemo hactenus [ni fallor] scripserit, aggressíque aliqui desiterint; quòd difficilem, & contrariam scribentibus sterilioremque ac longè imparem materiam se sortitos, intelligerent; eò quòd humana miseria nimis multa prorsus euidenter emineat. Felicitas parua, & latens, stilo altiùs fodienda sit, vt ostendi possit incredulis. An autem, vt ex multis summa delibem, parua vobis gaudij causa est : Imago illa & similitudo Dei creatoris, humana intus in anima, ingenium, memoria, prouidentia, eloquium, tot inuenta,

tot

tot artes huic animo famulantes; huic corpori, quibus neceſſitates veſtræ omnes diuino beneficio, comprehenſæ ſunt; tantæ quoque opportunitates, & tam variæ rerum ſpecies, non neceſſitati tantùm veſtræ, ſed oblectationi ſeruientes miris, & ineffabilibus modis: tanta vis radicum, tot herbarum ſucci, tot florum, tam iucunda varietas; tot odorum & calorum, & ſaporum, & ſonorum, ex contrariis orta concordia; tot animalia cœlo, terris ac pelago, non niſi veſtris vſibus dedita, hominiſque ſolius ad obſequium creata. Niſi enim peccati iugum ſponte ſubiiſſetis; omnium, quæ ſub cœlo ſunt, dominium haberetis. Adde collium proſpectus, apricationes vallium: vmbroſos ſaltus, algentéſque alpes, & tepentia littora. Adde tot ſalubres ſcatebras aquarum, tot ſulphureos, fumantéſque, tot nitidos, & gelidos fontes: tot infuſa, & circumfuſa terris maria, tot amnes aſſiduè mobiles, & immobili ſtabilitate certiſſimos regnorum fines. Adde lacus, maris æmulos, & ſtagna iacentia, & riuos inter montium conuexa præcipites: & floreas ripas,

Riparúmque thoros, & prata recentia, riuis,

vt Vergilius ait. Quid ſonoris littoribus ſpumantes ſcopulos, antráque roſida & flaueſcentes agros, & vineta gemmantia, & commoditates vrbium, & ruris otia, & ſolitudinum libertatem? Quid ſpectaculorum omnium lucidiſſimum, & auguſtiſſimum ſtellantis cœli ambitum, incomprehenſibili celeritate volubilem. Inque illo fixas, & errantes, quas dicitis, ſeu vagantes ſtellas, Solem in primis, ac Lunam clariſſima mundi lumina [vt Maro ait] ſeu lucidum cœli decus [vt Flaccus ait] hinc terræ fruges, hinc

vigor animantium, hinc varietas tempestatum: hinc nos annum, hinc menses, & dies & noctes, & momenta metimur, sine quibus vita fastidio non careret. His accedit corpus, licet caducum, & fragile, imperiosum tamen aspectu, serenumque, & erectum, aptumque cœlestibus contemplandis. Accedit immortalitas animæ, & ad cœlum iter, ac pretio exiguo, merces inæstimabilis: & quæ in finem, sciens, distuli: quia tam magna erant, vt per me illa non capere, nisi fidei magisterio, didicissem: & resurgendi spes, & hoc ipsum corpus, post interitum, agile quidem lucidumque, & inuiolabile, multa cum gloria reassumendi: & quod omnem non humanam modò sed angelicam dignitatem supereminet. ipsa humanitas sic coniuncta diuinitati, vt, qui Deus erat, homo fieret: idémque vnus numero, perfectè duas in se vniens naturas, inciperet esse Deus & homo; vt hominem Deum faceret. factus homo: ineffabilis Dei pietas: atque humilitas; summa hominis felicitas. ac gloria: altũ vndique, occultumque mysterium; nitum, & salutare commercium; quod, nescio an cælestis, sed profectò mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem vel hoc vno, nobilitata conditio humana. parumque expurgata miseria videtur? seu quid, oro altius, non dicam, sperare. sed optare, sed cogitare homo potuit, quã, vt esset Deus? ecce iam Deus est. Quid iam restat, oro, quò vota vestra suspirent? nedum reperire quidem, sed nec fingere maius aliquid relictum. Certè cum ad salutem vestram se diuinitas inclinaret, non aliud, cùm posset, nisi humanum corpus humanámque animam assumpsit; nec angelicæ speciei asscribi voluit, sed humanæ; vt sic, quantum te dominus tuus amat, agnoscas

gnoſcas,& gaudeas. Ita enim,vt præclarè ait Auguſtinus, demonſtrauit carnalibus, & non valentibus intueri mente Virtutem, corporiſque ſenſibus deditis,quam excelſum locum inter creaturas habeat humana natura. Quid,quòd idem ipſe, qui vos,hac ſua dignatione tam mirifica, angelis quoque prætulerat, ipſos vobis angelos cuſtodes adhibuit vt modis omnibus veſtram,inter creaturas,excellentiam demonſtraret? Ait nempe Hieronymus, tantam dignitatem eſſe animarum, vt vna quæque abortu ſuo, habeat angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum. Paterna verè,& pluſquàm paterna de vobis Deo cura eſt. Et, vt dictum Satyrici parumper inflectam:Verè carior eſt illi homo quàm ſibi. Quis hic triſtitiæ locus aut querelæ; Non natura igitur veſtra ſed culpa mœſtos vos,& querulos facit. *DO.* Mœſtum me originis vilitas & naturæ fragilitas,nuditaſque, & inopia,& fortunæ aſperitas. & vitæ breuitas, & finis incertus facit. *R.A.* Multa ſtudio conquiris vt mœſtus ſis:contrario inſtandum erat, vt honeſto gaudio lætus eſſes. Noui autem mores cupidè malis veſtris incumbitis. Proinde quòd ad vilitatem originis attinet, aut corporis fœditatem, quicquid quorumlibet ingeniis aceruatum eſt non ſolùm adnota reſurrectione illa,quam vera mortalium fides ſperat & glorificandorum corporum nobilitate delinitur:ſed præſenti etiam decore mitigatur; interque omnia diuinæ manus opera ſingulari quadam hominis maieſtate. Nam quid ortus obſcœnitas humanæ detrahit dignitati? nonne fœda è radice, proceræ, frondentesque arbores herboſum ſolum gratis vmbris veſtiunt? Nonne fœdiſſimo fimo ſegetes lætæ fiunt? nec faſtiditur origo viliſſima rei optimæ: Vos ſegetes Dei

estis, in area iudicij ventilandæ, summique patrisfamilias in horreo reponendæ: terrestris fuerit origo [quamquam nobilis, ac cœlestis ex parte sit] sed fuerit qualiscunque ortus, quantumlibet difficile incrementum, sedes vltima cœlum sit. Quid illa nuditas, imbecillitasque corporea, multarumque rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiæ ascribuntur? Variarum nonne artium, ac multiplici remediorum suppletur auxilio? non magis ad gloriam hominis, quàm miseriam trahi possit, quòd animantibus cæteris ratione carentibus prævalidam cutim, vngueisque, & villos mater natura prouiderit, homini vnum, repertorem omnium, contulerit intellectum: vt illa scilicet alieno, hic suo quodam proprio, & interno præsidio tutus esset; cætera quantum nascentibus obtigisset, & non amplius; vnus hic tantum haberet, quantum viuendo, meditandoque, sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis, dominus, ac bubulcis si quid fortè cibi nobilis largiatur, suam cuique portiunculam assignat; vxori nihil, aut filio; vt illi hoc tantùm, hi pro eorum captu, plus minúsue percipiant; sic illis frenum præponitur, his libertas. Animantibus igitur, quæ vel senio, vel scabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda conspicimus, remedij nihil est, nisi ab homine conferatur. Homo autem per se nudus, ingenio vestitur, atque ornatur: & si res poscat, armatur: claudus, atque debilitatus, equo aut naui fertur; aut vehiculo, aut auxiliantibus bacillis innititur. Denique, modis sese omnibus adiuuat, attollitque; quin, amissis artubus, pedes ligneos, manus ferreas, nasos cæreos fabricari didicit; & fortuitis casibus obstare. Valetudinem fatiscentem, medicami-

nibus erigit, gustumque torpentem saporibus excitat, visum languidum ocularibus refouet: qua in re, maioribus vestris acutiùs, cogitastis, qui vasculis vitreis aqua plenis [vt Seneca meminit] vtebantur, propè delectabilis naturæ ludus, blanda parens, ac benigna, quòd hinc filio eripit, inde restituit, & cùm tristem fecerit, consolatur. Quid, quòd equus, bos, elephas, camelus, leo, tigris pardus, & similia quantarumlibet virium Cum senuerint, contemnuntur, cum obierint, non sunt; cedunt senio, succumbunt morti: solum hominem virtute præditum, quę hominis solius est propria, & venerabilem senectus, & mors glorioſum, ac felicem facit, transferens non extinguens. Et ad summam, animalia quædam robustiora sunt homine, quædam velociora, quædam sensibus vegetiora, nullum, dignitate præstantius; nullum, cuius par cura creatori fuerit. Dedit sphæricam capitis figuram, effigiemque sydeream.

Pronáque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit cœlúmque tueri
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus:

[vt præclarè ait Naso] licet dictum priùs à Tullio. Dedit oculos, dedit frontem, in quibus secreta animi relucerent: dedit rationem, dedit orationem, dedit lachrymas, dedit risum, affectuum signa latentium; quæ quamuis ad argumentum miseriæ quidam trahant, quòd fletus præcox, risus serus sit [Ortus, enim statim flet; ante diem quadragesimum non ridet] id vel maximè prudens animal arguit, venturique præscium, non equidem finis; quem virtutis gubernaculo felicem dico, sed difficilem, quòd ingressus est stadij atque instantium laborum. Deni-

que, quòd quodcunque robur eſt aliis, quæcunque velocitas, quæcunque opportunitas, quæcunque commoditas, tota homini deſeruit. Ille indomitos boues ad iugum, & feroces equos ad frenum cogit. Vrſos vnguibus, apros dentibus, ceruos cornibus metuendos, decus fecit ille menſarum: Lynces, vulpes, & infinita id genus, quia eſui non erant, vſui pellis, accorij reſeruauit: retibus maria, canibus ſyluas, volucribus cælum omne ſuſtrauit; & quibus cum nullum erat homini commercium, humanas voces intelligere, & humanis nutibus obſequi docuit, ſic ex omni naturæ parte partum aliquid. Non eſt tibi bouis robur, at tibi bos arat. Non eſt tibi equi celeritas, tibi tamen equus ambulat. Non eſt tibi Herodij volatus, ſed Herodius tibi volat. Non eſt tibi elephantis, aut cameli moles, ſed ille tibi turrem vehit, hic ſarcinam. Non eſt tibi cerui corium, non agni pellis, aut vulpecula, ſed illi hæc tuo nomine poſſident. An ne igitur his, qui vos inopes talium dicunt, haud inelegans reſponſum illud ſit Romani ducis. Habere iſta hominem nolle, ſed hæc habentibus imperare. Et hæc quidem modò breuiter, partim philoſophicè, partim catholicè dixerim. Ad ægritudinem verò animi [ita enim hanc philoſophi appellant] & depellendam, & tranquillitatem reuehendam, proderit noſſe, quid de primo, Cicero in Tuſculano ſuo, tertia luce diſſeruit; quid de ſecundo, Seneca in eo libro, quem de animi tranquillitate compoſuit. Feſtinanti quidem ad alia, & ſpectanti metam, non vacat vniuerſa complecti. Pro tempore igitur alligatum vulnus, oſtenſique medici animorum, quibus, ſi hæc non ſufficiunt, vti queas. Iam tria illa, quæ vltimo queſtus es, ne reſpon-

Digitized by Google

ſponſo quidem digna credidi quando & aſperitas fortunæ ipſa eſt, de qua magna pars huius ſecundi colloquij noſtri fuit, & futura eſt, & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet ac minuere, & incertum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſemper, aut proximus crederetur.

De Ægritudine dentium. DIAL. XCIV.

Multa premunt ſenium, ſenio ſunt multa ferenda:
Si modò digna tibi grata ſenectа venit.

DOL.

DEntium vexor ægritudine. *R. A.* Quantum fidas inteſtinis, vide; oſſa te ipſa deſtituunt. *D.* Tremere dentes incipiunt. *R.* Quid mollibus ſpei eſt? duri, & ſolidi nutant artus. *D.* Dentibus ægerſum. *R.* Inualidum, & caducum animal homo, cui etiam, quæ præualida videbantur, infirma ſunt. *D.* Magnus me dentium dolor habet. *R.* Et quæ ad decus, præcipuumque oris robur obtigerant, doloris in materiam verti vides, vt intelligas, quàm manſura ſit hæc, cui tam ſecurus inſides, mortalis compago domicilij. *D.* Iam mihi vnus, alterque dens cecidit. *R.* Iam ergò vel hinc exiſtima, quantum Deo debeas, tot tantiſque muneribus, quorum pauciſſimis, ac minimis caruiſſe, ſupplicium, & flebile damnum ducas: digna ingratitudinis pœna eſt. Seruus, & domini largitatem, quam præſentem ſpernit, abſentem lugeat, & quam lucris intelligere noluit, damnis intelligat. *D.* Iam dentibus exarmatus ſum. *R. A.* Iam inermis cum voluptate luctaberis: minus comedes, parciùs ridebis, lentiùs mordebis alienam famam. Loqui parantem, fracta ſepes dentium præ-

mabit; si non castitas, saltem pudor, ab illicitis osculis senilem petulantiam cohibebit. *D.* Iam mihi senectus dentes fregit. *R.A.* Iure suo illa vsa est. Tu naturæ gratias age, quæ tibi hoc suo dono vti permisit in senium, quod à multis in iuuentute repetiit, qualis fuit apud vos, ille modò regum maximus, qui adhuc virenti æuo, penè dentibus caruit, etsi iuuenilem hanc iacturam, senili postmodum eximio oculorum [vt ipse aiebat, quodque ipse tacebat] ingenij, atque animi vigore solabatur; exemplum vtile omnibus, aliquo vel naturæ, vel ætatis incommodo affectis, ne singula defleant, néue omnem solutum teporem, munificentiæ cœlestis iniuriam vocent; sed seruatis perdita mulceant, aspera lenibus, dulcibus aeria. *DO.* Dentes mihi rapuit senectus. *R.A.* Hos si illa non raperet, raptura mors fuerat: plenam ossium sepulturam inspice, testarum dentes arentium primum quidem terrificè albicantes, mox ruptis vulsos radicibus atque effusos videas; non hic numerus, non hic robur, decorque valuerit. Filia Mithridatis Ponti regis, vtroque gemino ordine dentium fuisse legitur. Prusiæ verò Bithyniæ regis filius, pro superno ordine dentium, vnum inferioribus cunctis parem, hoc est, vnum os ab vna in alteram maxillam nec inueniste, nec incommodè protentum habuisse. At Zenobia Re-Orientis, inter cæteras formæ laudes, tanto dentium nitore describitur, vt inter loquendum, ridendumque, non dentibus, sed candidis Margaritis plenum os habere videretur. Horum quoque nunc busta perquire, singulare nihil inuenies, cuncta pridem, æqua omnibus, sparsit, & attriuit mors. Nimis corpus amatis, ac membra

mor

mortalia, nimis animum immortalem, ac virtutem ſpernitis. O cœci ſmper, & iniqui rerum æſtimatores. *D.* Iam ſine dentibus ſum. *R A.* Iam ergò dentium dolor nullus, ſed nullum quoque præſidium, nullus vſus: ſine dentibus. cum labore præmolendus cibus; & niſi diſſimulas: cogitandum eò tibi iter inſtare, vbi nil editur, atque vbi ſolo gaudio, cibiſque animæ viuitur.

De Ægritudine tibiarum. DIAL. XCV.

Ferte pedes ſcelerum quandoque fuêre miniſtri,
Diſcant ergo pedes vulnera ſæua pati.

DOL.

TIbiarum vexor ægritudine. P. In omni ædificio periculoſiſſimum eſt illud vitiũ, quod fundamentis inſidet. Cætera enim vtcunq; corrigas, hoc ruinam trahit, qua inſtante, quid eſt reliquum; niſi quam primùm ex fatiſcendi migre tur hoſpitio? *I.* Tibiarum ægritudine ſum affectus. P. Huius ægritudinis, vt multarum cauſa ferè omnis non aliunde, quàm ex vobis ipſis eſt. Iure igitur in vos, ex vobis orta reflectitur: oblitieenim illud conſilium Sapientis: Palpebræ tuæ præcedãt greſſus tuos; & illud alterius: Primum argumentum compoſitæ mentis exiſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecum morari: neque conſiſtere poteſtis. neque veſtros greſſus attendere, ſed vt cœci præcipites, hac illac palpitando, diſcurritis. Quid miri igitur, ſi nunc ad lapidem, nunc ad lignũ offenditis. Illud plane mirabile eſt, quòd culpas veſtras inſonti tribuitis naturæ; quin etiam voluptas mira deinẽtiæ, equorũ vos frementium turbis ingeritis, vnde ſæpè ferratorum calcium veſtigia reportatis. Nonne tibi videtur, quod apud Ciceronẽ vni dicitur, penè

omnibus conuenire? Hęc mala, inquit, ſtultiſſime, tota ipſe tibi addidiſti. Sic eſt hercle. Nolite vos fallere, mala veſtra, magna ex parte, vobis ipſi facitis, quæ poſtea deploretis. Tu ſi domi perſtitiſſes, hoc eſt tecum, neque hanc forſan ægritudinem, neque harum querelarum materiam inueniſſes. Vaga vita, & inſtabilis, quòd variis afficiatur incommodis, non iniuſtum eſt. *D.* Tibiæ doloribus agitor. *R.* Si tu cauſam doloribus præbuiſti, gaude culpam plecti; ſi minus, exſortem culpæ animum ſolare. Et, ſi doles, moleſtiam adeſſe, at abeſſe culpã gaude. Vtcunque ſe res habeat, dolorum cuſpidi, patientiæ clypeum oppone; perpetuum in omni anxietate documentum, quo nulla vnquam medicina ſalubrior reperitur. *D.* Tibiæ doloribus prægrauatus ſum. *R.* Conſulent Medici, vt iaceas, nec te lecto moueas; haud ineptè illi quidem, vt poſt dãnum facias, quod ante debueras. Ego autem de illorum conſiliis nil amplius dicam, ſed tu ipſe, quã ti ea ſint pretij tuo diſces impendio. Idem tamen conſulam, quod medici, ſed reſpectu alio: illi enim te iacentem fomentis adhibitis, inſtaurari poſſe faciliùs; opinantur; dum ad locum dolẽtem, nec ſpiritus adeò confluunt, nec humores, ſtanti confluerent, aut eunti. Ego te in tuo lectulo compoſitum, quicquid de ſalute corporea euenturum ſit, ſepoſitis interea curis omnibus, tranquillo tantiſper accubitu mitigatis angoribus, de ſepulchro aliquid cogitare, qualitérue ibi ſis iaciturus, & præſentis ſtatus tui conditionem metiri velim, mortemque ipſam antequam veniat, tam familiarem tibi efficere, vt non horreas venientem. Mors enim ſola eſt, quæ poſſit mortale corpuſculum, ab omni ægritudine, liberare.

De

De Cœcitate. DIAL. XCV.

Gaude, quòd cæcus non cernas crimina mundi;
Fac animi posthac luminibus videas.

DOL.

OCulos perdidi. *P.* O quot simul vitæ fastidia perdidisti, quot fœda spectaculorum ludibria non videbis! *D.* Amisi oculos. *R.A.* Frontis fortasse, non pectoris: hi, si superant, bene habet, salua res est. *D.* Cœcus sum. *P.* Non videbis Solem amplius, sed vidisti, & qualis sit, animo tenes; aut si non vidisti, vt in parte sors durior sic de sideriũ ieuius ignotæ rei. *D.* Oculis careo. *R.* Cælum, terramque non aspicies, sed cæli terræque dominum spectandi facultas non eripitur. Multum illa clarior est visio. *D.* Cœcitate perpetua damnatus sum. *R.A.* Non videbis ammodo frondosas valles, aëreos montes, floreos cespites, vmbrosos specus, lucidos fontes, vaga flumina, prata virentia, quodque pulcherrimum visu dicunt humanioris effigiem. Sed nec cœni cumulos, nec vndantes cloacas, nec laniata cadauera, & quicquid aspectu fœdo stomachum lædit. *D.* Oculorum luce priuatus sum. *R.A.* Vt malo huic nil aliud boni insit, quàm quòd hos ludos enormium, penitúsque deformium habituum non spectabis, optanda cœcitas, quam, etsi optabilem fuisse sæpe olim fatear, æquè vnquam nego: quandoquidem spes fugæ nulla est; quocunque terrarum verteris, par insaniæ regnum, par virtutis exilium: hoc in statu perdidisse oculos, fugæ, & solatii genus est. *P.* Visum perdidi. *R.* Et fœminei vultus aspectum. Gaude igitur; claus̃, vnde mors intrabat, sunt fenestrę, multisque vitiis obstructum iter: auaritia, gula,

luxuria, peſteſque aliæ, ſuos miniſtros ac ſatellites amiſere; quantum animæ tuæ hoſtibus demptum eſt tantum accreuiſſe tibi credito. *D.* Perdidi oculos. *R.* Perdidiſti duces malos, qui in præcipitium te ducebant. Mirum dictu; fæpè quidem lucidiſſima pars corporis, totam animam in tenebras trahit: iam vocantem ad meliora ſpiritum ſequi incipe, & veritati præbe aures clamanti. Nolite quærere quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt quę autem non videntur, æterna. *D.* Luminibus careo. *R.* Culpis tu careres plurimis, ſi his perpetuo caruiſſes: nunc venturis malis occurrant, virtus ac cœcitas; præterita deleant dolo ac pœnitentia; neu lugeas cœcitatem, mentis oculos aperturam; lugendum forſitan, quod dilata eſt. *D.* Lumen oculorum perdidi. *R.* Lumen animæ verum ſerua. Solent qui alterum oculum amiſerunt [vt aiunt] acutiùs videre. Id ſi ita eſt quid rear, niſi vt duobus perditis duobus aliis acutiſſimè videas? & tuum facias illud Tyreſiæ cæci vatis, ſed famoſiſ

Obruit ora Deus, ſtygiámque in pectore lucem
Detulit.

Infelicem te, vereque cœcum, & prorſus exoculatum, ſi hanc etiam perdidiſti; quod, vt ſuſpicer, tuæ, ſi pergis, facient querelæ: perditur nempe flebiliùs, quod vnicum eſt, habenti. *D.* Oculos mei capitis perdidi. *R.A.* Purga igitur, & abſterge, quos non perdas, & externis pereuntibus, ad interna reflectere. Illic, mihi crede, non in oculis, habitat felicitas illa quam quæritis. *D.* Lumen oculis non video. *R.A.* Diſce vel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri Philoſophi reſponſum excidit, laſciuũ fortaſſe, ſed proprium? cuius cœcita-

citatem, cum amicæ mulierculæ deplorarent, iocans, Nulla ne inquit, vobis videtur voluptas esse nocturna. Facetè ille quidem, breuitérque. Multa enim sunt in obscuro gaudia, sicut & in luce, dolor multus. Ego autem tibi honesti solitus hortator sum. *D.* Amissos oculos queror. *R.A.* Si vsurus malè, gaudendum potiùs præcepta tibi nequitiæ instrumenta. Sin bene, nec sic quidem est, quod doleas: rem decoram visu, sed pietati ac sancto proposito minimè necessariam amisisti, non membra sed animum quærit Deus. Purum illi totumque ei offer, quem, vbi acceperit, quicquid est reliqui, acceptum feret, nil retinuit, qui animam dedit. *DO.* Corporeos amisi oculos. *R.A.* Si ad cælum niteris, consolare te cum Didymo, quem cœcum ab infantia, inque hac cœcitate vsque ad exitum, summo virtutum exercitio insignem, sacer Antonius senem visens, nihil moueri debere, ait, eò quòd oculos amisisset, communes sibi cum muscis, & muribus, & lacertis, sed gaudere, quòd oculi, communes illi cum angelis, salui essent. Antonianum verè, cœlestisque magistri discipulo dignum verbum. Sin ad liberalium studiorum decus aspiras. Homerum, ac Democritum contemplare, quorum alter [vt fama est] dum mira illa, ac diuina dictaret, oculis non videbat, animo lynceus. Alter sibi oculos eruit, ne videret multa, quæ, vt ipse arbitrabatur, veri visus aciem impedirent: cuius factum, quàm vel laude, vel vituperio dignum fuerit, non disputo, sed inuenit imitatores. Quòd si picturam fortè, sculpturámue Apellis, aut Phydiæ artem tibi mente delegeras: amisisse te aliquid, non negem, nisi hoc ipsum lucrum est, ab incœpto humili tractum, cogi altiùs. *D.* Cœcitate inops, & inutilis sum.

Digitized by Google

R. Quid te ipſum, cœce, deſeris? Nam Tyreſias, de quo ſuprà diximus, cœcus viſu, vaticiniis clarus fuit. Et Diodorus Stoicus, familiaritate Ciceronis, quàm ſecta notior ſua, viſum perditum, auditus ſolatio leniebat; cùm ei, vt Cicero ibidem ait, libri per noctes, & dies legerentur: quibus in ſtudiis oculis non egebat. Hic & philoſophiæ ſimul, & fidibus: quodque ſine oculis fieri poſſe, vix crederes, geometricis quoque deſcriptionibus operam dabat; & alienis manibus lineas protrahi iubens ſuo de illis ingenio diſſerebat. Caius Druſus abſq. oculis, ſed iuris ciuilis notitia tanta fuit, vt domus eius, conſultorum frequentia, quotidie repleretur. Et videbant illi, qua iretur ad forum, rectiùs; quà iretur ad cauſæ victoriam, non videbant; atque ideò cœci ducis patrocinium implorabant. Sed clariſſimus omnium, quos famoſos cœcitas habuit, Appius Claudius, & re cœcus, & nomine: qui cœcitate preſſus, ac ſenio, non priuatis modò conſiliis à populo noſcebatur, quiſquis in iure, vel in facto ſcrupulus incidiſſet; ſed authoritate, ac ſententia ſenatum regebat, vniuerſamq; Rempub. gubernabat. Tu confeſtim. vno deſtitutus ſenſu reliquos omnes atque inſuper mentem ipſam abiicis, haud aliter, quam qui vnius damni leuis impatientia, & vitam, & vitæ inſtrumenta proiiciunt, deſperatione præcipiti. *D.* Cœcus ſum, nec, quò pergam, video. *R.* At dux tuus videt; ſiue is eſt animus, ſiue vnus aliquis, ex more, cœci greſſum dirigens; cuius ductu, non modò rectum iter inuenias, ſed ad contemptum vitæ, nobile n, & præclaræ virtutis actus vltimos, ad faſtigia ſumma peruenias: neque, niſi vis animi defuerit, generoſum facinus lux amiſſa præpediet. Memini-ſti, quid ſacris Sanſon in literis; quid ciuili bello,

apud

apud Lucanum. Massiliæ Tyrrhenus agat in æquore; de quo quidem, si poëticæ tubæ minus est fidei, illud certius, atque recentius recordare, quod ætate gestum tua, videre oculis potuisti. Vt Ioannes Rex Bohemus, duorum sine medio, Romanorum principum, alterius filius, alterius pater, oculis semper infirmus, multos ad extremum annos cœcus, bello hoc, quod inter Gallum, cui ille fauit, ac Britannum regem sexiam lustris agitur; dum pugna illa omnium asperrima, cui ambo reges intererant, inclinare fortunam suæ partis intelligeret, duces suos clara voce compellans: Dirigite me, inquit, ocyùs in eam partem, vbi rex hostium est, atque omne robur exercitus sui; quod cùm mœsti, ac trepidi fecissent, ille equo stimulis adacto, eò se præcipitem dedit, quò spectare alij, cœcumque oculis prosequi vix audebant, vbi confertissima hostium in acie, non fortiter modò, sed horrificè pugnans ruit, ipsis mirantibus, & laudantibus, qui vincebant. Rem narro notam omnibus, sed, nisi mandata sit literis, obliuione perituram: & quid, oro gloriæ viri fortis obfuit, visu caruisse? nisi vt quem virtus, & natura mirabilem fecerant, stupē dum cœcitas faceret. *D.* Cœcus sum. *R.* Iocari inci piam, ni desistas queri. Nam quid aliud si vires attulisse tibi cœcitas quiuit, quàm, quod de seipsa cœcus effectus Asclepiades ait: vno, scilicet, vt puero comitatior gradiare.

De Auditu perdito. DIAL. XCVII.

Denegat auditus voces audire Sonoras,
Nec dictu, quæ sint turpia, percipies.

DOL.

PErdidi auditum. *R. A.* Iter ecce aliud tædio præclusum est. Multa oculis, multa auribus

hauriuntur tædia , multa vtrobique calle faſtidia in animum penetrant; quibus euitandis , ex æquo penè optabiles videantur cœcitas , ſurditaſque : habent tamen hæ ſuas incommoditates, vt reliqua ferè cuncta mortalium , amarumque aliquid, non nego , ſed patientia mollius , ac virtuti impar. Vbi quænam ſit has inter proportio incommodorum , haud facilè dixerim ; niſi quòd illa periculoſior, iſta ridiculoſior. Nam quodammodo amentes , videri ſolent , qui ſurdaſtri ſunt: cœci verò magis miſeri iudicantur. Itaque ſurdos riſu , cœcos miſeratione proſequimur. Sapiens vtrumque contemnit ; nec quid aliis videatur, æſtimat, ſed quid ſit. *D.* Auditum perdidi. *R.A.* Adulantium iam ſufurros , atque obtrectantium iurgia euaſiſti: diuerſimodum, ſed par malum; niſi quod aliquātò virilius eſt iurgiis, quam blanditiis adhibere aures. Illis namque medicamentū aliquando his venenū ineſt ſemper. Illud ergo ſæpè mordendo ſanat, hoc mulcendo inquinat; atque ita peior eſt falſus amor, vero odio. *D.* Amiſi auditum. *R.A.* Iam quod ars Vlyſſi præſtitiſſe fertur , tibi iam vel natura præſtitit, vel caſus aliquis, vt Sirenum cantus , ſurda tutus aure pertranſeas. Felicem te ſi æſtimas, quod inde pericula penetrare in animum potuiſſent ; quotque olim inde mendacia , quot errores , quot demum moleſtiæ ſubiere. *D.* Auditum amiſi. *R.A.* Philomenam credo, vel citharam tibiaſque nō audies ; ſed nec rudentes itidem aſellos , nec grunnientes ſues , nec vlulantes lupos , nec latrantes canes , nec ſæuientes vrſos , nec rugientes audies leones , nec gementes pueros , nec altercantes aniculas. Nec poſtremò, his omnib. grauiores vndique perſonantes ſtultorum riſus ineptiſſimos,

& in-

Digitized by Google

& inconditos fletus, & confusas voces, quo nullus vsquam sonus inamœnior. *D.* Auditu careo. *R.* Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re crebrius falluntur homines, quàm verbis. Nihil huic periculi est surdo. *D.* Obtorpuere faures mihi. *R.A.* Periculosa pars corporis, præcipuaque principibus, qui per illam adulatorum flatibus tumefacti, sæpè cum populorum risu, suaque pernicie crepuere. *D.* Auditus hebet. *R.A.* Si cum alius loqui prohibitum est tecum loquere Ciceroniani memor illius: Qui secum loqui potest, sermonem alterius non requiret; quamuis & colloqui surdo quoque permissum, legendo scilicet, scribendoque, cum antiquis nempe loquitur, qui legit; at cum posteris, qui scribit: ad hæc, cælestis philosophiæ libros, & qui legit, Deum audit, & qui orat, alloquitur. In hoc quidem gemino colloquio, nec lingua, nec auribus opus est, sed oculis, digitisque, ac deuoto animo. Et hic igitur vt in multis, nostri consilium Ciceronis amplectemur, vt sicut cœcus aurium, sic se surdus oculorum subsidio consoletur. Tu proinde si audire homines non potes; scriptos ab hominibus libros lege, & legendos ab hominibus libros scribe. Cælũ præterea, ac terras, & maria respice, horumque omnium authorem in silentio contemplare. Nil ad hoc surditas ista nocuerit, multum fortasse profuerit. *D.* Auditus me destituit. *R.* Quibus tonis aut numeris, aut diapente constet, aut diapason; quibusve proportiones aliæ, quæ tractantur à musicis, nosse, vel surdus potest. Et quamuis humanæ vocis, fidiumque, vel organi modos, auribus non audiat; si tamen causas animo tenet, delectationem intellectus, haud dubiè, præferet aurium voluptati. Finge, & hos ipsos musicos numeros

surdo ignotos, modò virtutis numeri noti sint seque in illis exerceat, bene est. Nil hic quoque surdatis nocet. Melius enim multò est, bonum fieri, quàm doctum; etsi abundè doctus, ac sapiens sit, quisquis abundè bonus est: at qui malus, idem, & insipiens, & indoctus; omnium licet quæ sub cœlo sunt, eruditissimus literarum. *D.* Auditus elanguit. *R.* Bene, quòd hoc tibi non prius accidit, quàm fidem, quæ auditu maximè constat, acciperes: illam habens quid quereris? seu quid quæris? Si hominum cantus aut volucrum non percipis, cantibus cor intende cælestibus, internamque autem Deo applica. *D.* Non audio. *R.* At cogita, & dic tibi: Si non audio, quid, seu ad me, seu de me homines loquantur; audiam, quid loquatur in me dominus Deus. Illi enim sæpè bellũ, hic loquitur pacẽ semper. *D.* Nil penitus audio. *R.* Multi silentium appetentes longis peregrinationibus fatigati sunt, vt aliquibus abditis & semotis in locis, quod cuperẽt, inuenirent. Tu, quod ab aliis operosè quæritur, vbi liber, tecum habes: disce iam bono tuo vti: & transacti memor strepitus, veterumque tumultuum tandem incipe silentio delectari.

De Tædio Vitæ DIAL. XCVIII.

Quos vitæ tædet, sperando viuere dicant.
Lectio, scripta, labor, tædia cuncta fugant.

DOL.

VItæ me tædium ingens tenet. *R. A.* Ex præmissis ortum malum, quo nescio an vix aliud periculosius: quippe molestissimum per se, desperationi quoque contiguum, atque ad illam via est; pro quo nominatim institutum est, ve-

veſtris in templis, auxilium implorare felicium animarum. quæ terrenis tædiis, vinculiſque corporeis reſolutæ, cœleſtibus perfruuntur gaudiis, ac ſecuritate mentis æterna. *D.* Multa me vndique vitæ tædia circundant. *R.* Propellenda tædia cogitationibus lætis, ac ſpe bona, & amicorum ſolatio, & librorum, & delectationum honeſtarum alterna varietate, atque exercitiis iucundis: inertiæ fuga, ſed imprimis patientia rerum, & longanimitate inuicta; neque vel præſentium odio, vel futuri deſiderio; nec metu denique, nec ſpe vlla anticipandus vitæ finis, quod ſtulti quidam, ac miſeri fecerunt; qui dum paupertatem, vitæque tædia ac labores temporales fugiunt, in æternos incidunt. Sine Ciceronem noſtrum loqui mortem Catonis huius vltimi, ſuis in libris officialibus, excuſantem. Sine loqui Senecam, & hanc ipſam miris laudibus celebrantem, & multis in locis diſputantem, certis ex cauſis arceſſendam manu mortem: verior altera multoque melior Ciceroniana ſententiâ; qua & tibi, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille vobis eſt datus, ex hominum vita migrandum, ne ſcilicet aſſignatum munus diffugiſſe videamini, quin, & illud è cœlo tibi etiam dictum crede: Niſi te Deus is, cuius eſt templum hoc omne, quod aſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt: & ad ſummam, caue, ne aut vllo vnquam vitæ tædio ita mortem cogites, vt occupare illam tibi licitum putes; aut vllo gaudio ita non cogites, vt incautum illa animum improuiſa deiiciat.

Digitized by Google

De Grauitate corporis. DIAL. XCIX.

Grapula vitetur, moderatè sumito cœnas,
Sic crassum tenuis ventre leuabit onus.

DOL.

GRauis sum corpore. *R.* Queri posses si vt volucris ad volatum, non vt vir ad virtutẽ, natus esses. *D.* Graue corpus, & inhabile est. *RA.* Hanc querelam Roscio dimitte, atque Æsopo. Tu si vel per arctum circulum flecti, vel per funem aëreum labi nequis, quid ad rem? Ito cum viris bonis gressu sobrio. Gestus, ac saltus histrionum sunt. Sapientem, vt in actibus, vtque in verbis, sic in incessu grauitas decet, atque modestia. *D.* Graui corpore sum. *R.* Hæc grauedo vna comitum senectutis esse solet, ne qui illam amiserit, hanc excludat, quamuis interdum non ætatis, sed naturæ comes inueniatur. Vnde fit, vt & iuuenes graues, & seniculos agiles videamus. Cæterùm, & graui sub corpore, sæpè animus leuis; & sub leui grauis habitat; corporis tamen, atque animi proportio quædam, paritásque si obuenerit, haud spernenda est. *D.* Moles corporis ingens est. *R.* Non minor, quamuis inuisibilis animi moles, & constantia: hanc illi obiice, nihil graue erit. *D.* Mole corporea demergor. *RAT.* Agilitate mentis emerge, & illam extenuare, ac discutere laborando stude: circumeundo res multas, & difficiles agendo, exercitio mentis, & corporis exilio voluptatum pelle otia, arcesse negotia, sperne libidines, odi inertiam, curas ama, molliciem abiice, sectare duriciem, asperis delectare; cibo, potu, acubitu, sessione, intentione perpetua, somno breui, ac sollicito. *D.* Mole corporea laboro. *R.* Alius contrario,

trario, alius alio laborat. Nullius ſine labore vita agitur, ſed quiſquis ſuum nouit, alienum vel deſpicit, vel ignorat. *D.* Multum corporeæ molis excreuit. *R. A.* Si hominis nomen, quod mortale eſt animal, ab humo dicitur, ſic maximè homo erit, multa humo obſitus: non poteſt tamen ſic cæleſtem naturam, terreſtris obruere quin aſſurgat; niſi ſe ſurdam virtuti, & male ſuadenti credulam præbeat voluptati. *D.* Graue corpus animam premit. *R.* Ipſum collige animum, & enormem ſarcinam magno niſi perfer, ac cogita ſæpè cœleſtia ingenia, ex hoc faſce corporeæ molis erumpere, & miram ad altitudinem peruenire. *D.* Corporis onere prægrauor. *R.* Etſi vinci nequeat natura, omni tamen ſtudio enitere, vt indies & viribus tuis accedat aliquid, & ſarcinæ detrahatur.

De Grauis Ingenij tarditate. DIAL. C.

Obtuſum ingenium ſtudiis molleſcet, & arte,
Omnia cura frequens vincit, & ipſe labor.

DOL.

AT graui duróque ſum ingenio. *R.* Graue do moleſtior, ſed hæc quoque minuitur, ſi diligenter intenderis. *D.* At pigro obtuſoque ſum ingenio. *R. A.* Quid tu igitur, huic morbo indignatione, an lamentis ſuccurrendum putas? Longè alio remedio res eget. non eſt indulgendum ſomno. non libidini. non cibo. non vino, non inanibus fabulis, non captandæ excuſationum cauſæ, & reflexa in naturam culpa inertiæ ſuccumbendum; ſed vigilandum, cogitandum, ſuſpirandum, anhelandum, enitendum. aſſurgendum. inciranda vis animi excutiendus torpor, propellenda ſegnities, abſtinendum volu-

Digitized by

ptatibus, incumbendum ſtudiis. Nil tam graue, quod non leuet; nil tam durum, quod non leniat, nil tam obtuſum, quod non acuat; nil tam pigrum, quod non vrgeat; nil denique tam defoſſum, támque obſtruſum, quod non eruat: tam ſopitum quod non excitet intentio. *D.* Ingenio tardo ſum. *R.* Qui velocitatem ingenij, laudem dicunt, tarditatem dicturos infamiam, certè ſcio. Malim tamen ingenium tardum, ac modeſtum, quàm velox, & præruptum. Nam vt inde non inſignis gloriæ, nec ſpes operum magnorum; ita hinc errorum grauium, & turpis ignominiæ metus eſt; tolerabilius autem multò eſt, fieri inglorium, quàm infamem. *D.* Ingenio ſegni ſum. *R.* Quod equis ſegnibus fieri ſolet ſtimulos adhibe; non hinc tibi corporis excuſatio, ſed laboris occaſio data eſt. Sunt, qui ſtatim quod non vltrò prouenerit, deſerendum putent; at tu preme, inſta, contende. Generoſum animum difficultas erigit, alit labor, illic maximè nititur, ídque pluris æſtimat, vbi reſiſtentiæ plus inuenerit. Factum ſtudio ingenioſum Socratem legis, diſertúmque Demoſthenem: & quàm multis idem accidit, ſingulare quidem nomen, pauci occupant. Rarior eſt fama, quàm meritum. *D.* Ingenio hebes ſum. *R.* Non tibi profectus ideò ſpes erepta, ſed induſtriæ inuenta neceſſitas. Glorioſius autem tantò eſt, ſtudio prouehi, quàm natura; quantò ſatius propoſito loqui, boni aliquid agere, quàm caſu. *D.* Ingenio tardo prorſus. & inualido ſum. *R.* Si litteris non potes, at virtuti ſtude. Nemo non ad illam ſatis ingenioſus, vbi non acumen quæritur, ſed voluntas; ad quam quidam literas nil prodeſſe, alij obeſſe etiam opinati ſunt: ideoque deſertis ſtudiis in ſolitudines abire, &

exi-

eximiæ illis ſcientiæ loco fuit, ignorantia literarum; de quorum iudicio pronunciare difficile eſt. Idem [de quo conſtat] extremum accipe. Nemo te fallat, non te vulgi ſtupor, nec ſtultorum voces moneant. Maius, tutiuſque eſt virtute quàm literis clarum fieri. Itaque ſemper illud optabile ſæpè iſtud formidabile, res oſtendit: quòd ſi ad virtutem animi, literarum lux acceſſerit, tum demum conſummatum quiddam atque perfectum eſt ea quidem, ſi qua in rebus humanis poteſt eſſe perfectio.

Le Inopi, & infirma memoria. DIAL. CI.

Præſpue nunc domui, comes eſt oblivio morbus;
Colla libens ſubeat tarda ſenecta Deo.

DOL.

SEd memoria inopi, & infirma ſum. *R.A.* Eſt hęc alia ſenectutis infamia haud verior, quàm reliquæ; ſed vt vera ſit huic quoque ſtudij ope ſubuenias. *D.* Memoria labaſcit. *R.* Adeſto, ne corruat; & labentem, iugi exercitatione ſuſtenta. Fac, quod muro ruinam minanti; adhibe repagula opportunis locis, & fragilem crebris, ac validis adminiculis circunualla. *D.* Memoria fluxa eſt. *R.A.* Diligentia & artificio illam ſtringe; cunctis ingenij, memoriæque defectibus occurrit induſtria. Nil patitur induſtria perire nil minui. Hæc eſt, quæ philoſophos, & poëtas ſenes, virentiſſimo ingenio ac ſtilo; hæc eſt, quæ decrepitos oratores voce ſolida, validiſque lateribus, ac tenaci memoria ſeruare poteſt: quod, niſi ſic eſſet, nunquam Solon, & quotidie diſcens aliquid ſeneſceret & ſupremum agens ſpiritum, ad colloquium aſſidentium amicorum, ex ipſa iam quaſi morte conſurgeret: non Chryſippus a-

cutissimum illud, ac profundissimum volumen cœptum iuueni, in extrema perficeret, senectute; non Homerus illa ætate diuinum, & scæleste opus excuderet, non Simonides octuagesimo vitæ anno in Pierium illud certamen, iuuenili feruore animi, senili autem maturitate, descenderet: non quarto, & nonagesimo Isocrates ardens illud opus, ac mirabile: & propè centesimum Sophocles, tragici summum stili decus, suam compleret Oedipoden. Non octogenario maior Cato, nulla mutatione vocis aut lucrum, nullo memoriæ lapsu, vel in graui se ipsum accusatione defenderet; vel clarissimos oratores vltrò ipse ad iudicium euocaret. *D.* Infida memoria est. *R.* Noli ergò illi fidere; sæpè calculum secum pone; quicquid credideris, confestim exige; & quod cras facturus fueras, nunc facito. Non est tuta dilatio. Si ex malis si quid boni potes, elice. Fides socij desidiam parit, diligentiam perfidia. *D.* Memoria sum pene nulla. *R.* Ea est rerum conditio humanarum, vt qui pauciora meminerit, minor illi detrimentum causa sit: vbi nec emendatio, nec pœnitentia vtilis locum habet, quid superest aliud, quàm obliuionis auxiliũ?

De Eloquentiæ defectu. DIAL. CII.

Inuidiam sermone paras, hominumque fauorem.
Prodest apta loqui, non tacuisse nocet.

DOL.

ELoquium deest. *R.* Altero quærendi odij instrumento cares; naturæ beneficium agnosce; quæ, vt magnum tibi in ancipites reos, sic in te paruum fortunæ ius eripuit: multi propter eloquentiam periere; si hinc dubitas, vtriusque eloquij principes interroga. Nam minorum,

norum, ob hanc, cauſa paſſim pereuntium plena ſunt omnia. In quibus, idem ipſe periculo, qui excellentiæ, eſt proprior, ac notior fama. Sunt quibus obſcurum nomen propugnaculum eſt ſalutis. Finge autem abeſſe periculum; diſertis nunquam abeſt labor. Nihil eſt in rebus tam inane, pro quo tanti labores, tantæque vigiliæ vltrò ſuſcipiantur; flatus volatilis, ſic exercet animum: ſolida quaſi virtus in verbis. *D.* Eloquentiæ nihil eſt mihi. *R.A.* Fortaſſe multum ſecuritatis, quod non eſſet, ſi eloquentiæ multum eſſet, multorum quoque, in quibus & tuta forſitan vt vita, ſic & tutior fama erit. *D.* Nihil eſt eloquentiæ. *R.* Cura vt ſapientiæ ſit aliquid, vt innocentiæ, vt virtutis. Illa enim poucorum, hæc ſunt omnium. Non te inſignis poetarum non te maior oratorum raritas trahat. Imò verò vide, vt ſubitò dictum mutem; ſi te raritas allicit, hoc age; ha: ad il'a:n itur via. Indignum quidem, vt nihil melius, ſic nil rarius virtute. Eloquentia ipſa, quam paucorum dixi, multò eſt crebrior, quàm virtus; adeò, quod omnes poſſunt, omnes negligunt. Quod pauci poſſunt, omnes appetunt, omnes experiuntur. *D.* Verborum inops ſum. *R.A.* Rebus intende animum. In verbis enim flatus, & labor, & eloquium; in rebus quies, virtus, ac felicitas. *D.* Loqui neſcio. *R.* Multi, quæ minus ſciunt, magis agere geſtiunt. Equitandi inſcium, equo impone; vix illum inde diuul ſeris; te loquendi ignarum ſaltem pudor ad tacendum cogat; &, ſi loqui neſcis, quod alij audiant, diſce loquentes alios audire. Non eſt minus artificium tacere, quàm loqui; cum ſit tutius, atque facilius. *D.* Non poſſum exprimere, quod in corde eſt. *R.A.* Si intellectu polles, magniſque & altis, qui in animo ſunt, ſenſibus: iucunda vox.

Digitized by Google

& volubilis lingua non ſuppetit, quieſce. Noli quod infeliciter ſuccedit, retentare. Quid ergo? bono tuo non tantùm æquanimiter, ſed lætè vtere. Alienum linque aliis, neu linguam, ſtilúmque ſuperuacuo atteras. Sine, inquam, loqui alios, tu intellige: cùm ſecretior, tum maior ex ingenio voluptas, quàm ex eloquio percipitur; magiſque continua; & plus quietis, & inuidiæ minùs habens. D. Coram multis loqui, pudor impedit. *R.* Magnis hoc viris accidiſſe notum eſt; frontis imbecillitate, non vitio linguæ, vel ingenij; quod, ſi cum multis, refugis, at cum paucis, at cum vno loquere: vt clariores fatear conciones, dulciora eloquia non negabis: ſi ne id ipſum potes, ad te redi, tecum loquere, quod iam ſuprà monui, tuúmque domeſticum collocutorem excita. Semper ille quidem pręſtò eſt non inſidiatur, non irridet, non inuidet, non faſtidit, non exactam, atque laboriosam quærit eloquentiam, confabulationibus gaudet familiaribus, interruptíſque ſermunculis, quia & multa ſæpè loquenti ſilentio acquieſcit. Diſce tu, illo teſte, contentus eſſe, qui non qualiter, ſed quid dicas, ſeu potiùs dicere velis, attendit. Diſce tibi theatrum honeſtiſſimum medio pectoris extruere. Diſce non hominum, ſed veritatis applauſum optare, & aliquando ſine ſtrepitu gaudere, contemnátque modeſtia, quem perfecta nonnunquam extinguit eloquentia. Diſce denique non ad pompam loqui, quo vix maius malum vita hominum habet. *D.* Blæſi oris ſum. *R.* Fles ne aliquid tibi commune cum Moyſe, tali viro, & tam Dei amico? Atqui ſeu antiqua repetis, ſeu moderna circunſpicis, vt multi occurrent blæſi viri optimi, multíque diſertiſſimi ſcelerati ſic perrari, quibus vtrumque contigerit, ſingularis e-

lo-

loquentia, & excellens virtus.

De Amissione Linguæ, & Loquelæ. DIAL. CIII.

Ingentes pecudes atque efferæ monstra domantur;
Exiguum membrum nemo domare potest.

DOL.

QVid quòd linguam, & loquelam perdidi? *R.* Quid si securitatem, & requiem inueniſti? quàm multos manu innoxios, lingua peſſundedit? eſt voluptas ſtulta quidem, ſed communis volentium videri feciſſe, quæ non faciunt, nec poſſunt. Mentitus eſt qui Iſraëliticum regem, filiumque eius occidiſſe ſe dixit; & facti innocens mendacij pœnam luit. Vt periculum ceſſet, quantus eſt labor loqui, reſpondere, fabulari, fingere, comere verba, ſententias librare, cogitare quid, & qualiter dicas, quámque ſuauiter aërem verberes [ita enim vocem ipſam diffiniunt] qualiter quoque non linguam modò, ſed reliquum corpus moueas. Nam & huic ſe porrigit pars vna rhetoricæ: qualiter meditabundus humi frontem defigas, quam, quorſúmve manum porrigas, quo terram ferias pede; an non ſatis hæc operoſa concinnitas, & prærepta penè muſicis opera, vt dulciter ſones, angi; an non verè loqui labor, & ſilentium quies? *D.* Nullatenus loqui poſſum. *R.* Quæ, de deficiente eloquentia dicebam, multò digniùs perdita repetuntur lingua. Quando igitur loqui nequis, tace, & quod neceſſitas iubet, volens facito. Quid ipſi, qui loqui poſſunt, ſæpè vtiliùs facerent; ſæpè dolent, non feciſſe. Tace, inquam, neu te damnum pati putes, tacens cogita, & quieſcens tecum loquere; quæ meliora eſſe, quàm perorare, ne diſerti quidem

negent. *D.* Mutut factus sum. *R.* Si muti fuissent Cicero, & Demosthenes, diutiùs vixissent & leuiùs obiissent. *D.* Linguæ vsum omnem perdidi. *R.* Et mentiendi consuetudinem & fallendi artes, & inimicitiarum, quærendæque infamiæ instrumentum. Plures enim lingua sunt, quàm factis infames. Nulla pars corporis ad nocendum promptior, ad frenandum difficilior. Meritò ergò quasi magnum aliquid, atque rerum protulit ille qui dixit: Custodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea. Quod cùm sanctus quidam vir qui ad discendum sacras literas accesserat, audiuisset, abiisse dicitur, nec amplius audire voluisse. Cúmque post longum tempus præceptor suus, illum admirans, sciscitaretur, quid tamdiu absens, cœptum opus omisisset; respondisse dicitur; quod primum illud ei verbum fat, supérque negotij attulisset, nec dum illud vnum omni studio posset implere: hanc tibi custodiam, & hoc frenum, seu à natura quidem, seu à fortuna oblatum, ne contempseris, libénsque te regendum præbe, néve contra tuam sortem calcitres. *D.* Linguam amisi. *R.* Nunc maximè, quod sapiens iubet, omni custodia serua cor tuum, è duabus custodiis ad vnam redactus; & dimidia laboris parte liberatus, faciliùs pauca custodies, & precioſa vigilantiùs. *D.* Linguam perdidi. *R.* In quibusdam paucis, nobile, & argutum membrum; in magna autem parte hominum, nocens, atque pestiferum, & quo multis caruisse sit melius. Sic non solùm in seruo verum cernitur, quod Satyricus ait:

Lingua mali pars pessima serui:

sed in plerisque etiam liberis, quibus nihil peius dedit natura, quàm linguã. Bella, doli, adulteria, corruptelæque omnes penè cessarent, nisi lingua ma-

malum ſemen,& ſpargeret & foueret *D.* Linguam perdidi. *R.* Si malam,lucratus es plurimùm. Magnæ enim diuitiæ ſunt,eſſe inopem malorũ. Hæc, qui non habet,diues naſcitur,at qui perdidit,diues fit,& nouo auctus cenſu , perdendo inuenit, quod inueniendo perdiderat. Quod ſi bonam perdidiſti , dico iterum : Cor conſerua,amiſiſti quidem , quo placeres hominibus , ſerua quo placeas Deo. Cui ſi lingua non potes,corde loquere. Si enim de malis ſcriptum eſt: Labia doloſa in corde,& corde locuti ſunt. Cur non piorum in corde pia labia eſſe;& ipſi corde etiam loqui poſſunt,vbi ſint aures Dei? Verumque ſit,quod alibi ſcribit idem? Non occultatum os meum à te,quod feciſti in occulto. Nulla enim ſecretiſſimarum quoque cogitationum abſcondita eſt Deo, nec tatos minus,quàm clamantes audit. Imò non eſt apud illum clamor altior,vehementiorque, quàm cordis clamor,ille ſilentio delectatur. Hunc clamorem,compreſſis labiis,promebat ille gregis primùm , poſtmodùm populi paſtor famoſiſſimus, qui audire meruit vocem Dei, dicentis ſibi: quid clamas ad me? non loquebatur , & clamabat , immò quidem loquebatur, ſed corde. Sicut autem, qui Deum audit, ſurdus non eſt : ſic quem Deus audit,non eſt mutus.

De Virtutis inopia. DIAL. CIV.

Virtutum dator eſt ſolus Deus, hunc petr; ſolli,
Quiſquis opem poſcet,denegat ille ſuam.

DOL.

AT virtutis inops ſum. *R.* Verum damnum, iuſtus dolor;niſi,quòd aliæ omnes inopiæ naturales,aut fortuitæ,ac violẽtę eſſe poſ-

sunt;hæc vna proculdubio voluntaria est.Cæteræ enim,vel in corpore, vel ingenio,memoriáque, vel eloquio, seu vel externis in rebus sunt : quæ quidem omnia,non qualia exoptantur,obueniũt, sed qualia cuiuscunque sors tulerit; hæc vna autem in voluntate consistit, quam pro arbitrio sibi quisque moderatur,atque efficit. Neque verò alia potest homini voluntas esse,nisi quam vultis, cuius illa est, qua & hoc ipsum vult, & quæcunque vult alia. Alioqui,si,vt virium,vtque ingenij, siue eloquij, siue opum defectus, inuito accidit: sic accideret voluntatis,: nec præmio digna virtus,nec supplicio digna esset iniquitas. Nunc autem non voluntas vobis hęc,aut illa,sed huius,atque illius electio ac libertas nascentibus data est; quæ in bonum flexa,bonos facit;in aduersum malos;vti licet hac, vt libet;&,si vt libet,bene vti libeat:haud dubiè Dei donum: vt malè autem,peruersitas sit volentis:illud penitus non licet:vt non & voluntas bona virtutis & mala vitij radix sit: atque ita virtutis inopiam non patitur, nisi qui vult: quoniam prima, & maxima pars virtutis est, velle. *D.* Quid quòd virtutem volo, nec assequor. *R.* Multi sè id putant velle, quod nolunt;id nolunt, quod volunt : sic quisque se fallit,seque boni auidum non modò aliis,sed sibi etiã persuadere nititur:nec cuiquam faciliùs persuadet, quã delectabilis vera virtus, falsa virtutis opinio sic delectat,vt populum,& amicos fallere,& falli insuper dulce sit. *D.* Scio me velle,nec posse ideò bonum fieri. *R.* Vt sit ita, velle non sufficit, desiderio opus est,eóque non modico, sed vehementi. Vos autem mala vestra feruentissimè cupitis, bona vultis tepidissimè, vnde fit,vt diuites multi sint;boni autem pauciſſimi.Nam quid miri est,

est, si citiùs ad optatum ardens intentio, quàm voluntas lenta prouehitur? *D.* Vellem bonus esse, si possem. *R.A.* Stude, nam poteris, & si bona fide vis esse, iam incipe; sed segniciem vita. Si enim minima rerum non habentur gratis, quid de virtute speres. qua nil in rebus hominum maius est, nil altius? Non tu illam quasi diuerticulum curarum sed vt rectum, atque vnicum iter ad felicitatem cogita. Vaca illi, & insiste summo nisu, totóque animi pondere: neque vero temporis particulam, vt iucundo cuidam exercitio, sed vt ordinario vitæ officio, quod te beatum, & nullius egentem rei faciet, vniuersum tempus omne studium impende, quod rebus sæpè vilissimis impendisti, & ad memoriam refer illud sanum, magisque efficax, quàm comptum verbum Marci Varronis, ex Satyrarum eius libro: Si quantum operæ sumpsisti, inquit, vt tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses, tempore bonus iampridem esses factus; quod sic accipias velim, non vt terrenæ philosophiæ, quæ ex frequẽtatis actibus habitum spondet, cuius quanta sit promissi fides, experti sciunt; sed cœlesti sapientiæ sospitatrici optimæ, suísque consiliis, atque auxiliis te virtutis, quæve per hanc quæritur, salutis debitorem statuas, sentiásque pia confessione, grato animo quodque est scriptum. Nemo potest esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientię, scire cuius esset hoc donum; tibi nominatim dictum credas, atque ad omnem virtutem intelligas referendum. *D.* Valde quidem, esse cupio, nec sum bonus. *R.* An valde cupias, res docebit. Intensæ volũtatis iudicium, perseuerantia est, Siue autem gratuitum Dei donum virtus [& profecto eam largitor ille Sydereus ni-

ſi conſtanter optantibus, inſtantérque precantibus vix tribuit] ſiue tanta in re vllæ ſunt, partes ingenij humani, & cùm intentione feruida res egeat tum & cõtinua eget, & diuturna. Nam quod ſtudio quæritur, repentè non prouenit; ſic quocunque te verteris, perſeueranti opus eſt animo: omiſſis ergò, neglectiſque omnibus, hic incumbe, idque tet alacrius, ſi memineris, ſemperque deſcriptum ante oculos habueris, ad hoc vnum, atque ad nihil aliud, te veniſſe in hanc terrenam habitationem, & hoc à te vnum exigi vt virtutum gradibus cælum petas; ita quicquid agis aliud, vel ſuperuacuum, vel damnoſum ſit.

De Auaritia. DIALOG. CV.

Numen auaritiæ ſi vis amittere, ſies
Munificus, perdes nomen auaritiæ.

DOL.

AVaritiæ ſtimulis vrgeor. *R.* Bene ais, ſtimulis. Nam & quærendarum opum cupiditates ſtimuli quidam; & quæſitæ opes, ſpinæ ſunt. Ita enim illas vocat, qui mentiri neſcit. Præclaræ verò diuitiæ, quæ & quærendæ torqueant, & quæſitæ. At ſi corpuſculum, ſi naturam, ſi vitæ reſpicias breuitatẽ, videbis te fruſtrà ſuperuacuis curis angi, & paucorum egentem, multa deſiderare. Inſupérque dum quærendis inhias, parta non cernere, atque ita quodãmodo quærenda perdere, quo nihil eſt ſtultius. *D.* Multa quærendi vrgeor appetitu. *R.* Nec aduertis, quòd inter quærendum tempus, & vita, cui illa quærebãtur elabitur. Sic mira perplexitas incidit dum vita abundare videmini diuitiis indigetis: dúmque indigentia illa præteriit, ſuperuenit altera, & diuitiis abundãtes, indigetis vita. Nõ hæc ignorabat ille Sapiens, vbi lo-

loquitur de eo parsimonizãte, qui dicit: Inueniam requiẽ mihi, & mãducabo nunc de bonis meis solus; & nescit, quod tempus prætereat, & relinquit omnia aliis, & morietur. Et idem alibi: Qui acerua tiniustè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. O terribile dictum, sed commune, quotidiéque se oculis ingerens. nec iccirco proficiẽs in animis Auarorũ. Idẽ rursus; Auaro, inquit, nihil est scelestius: & nihil est iniquius, quã amare pecunias. Et tu scias, quoniam vero omnia consonant, vt ait Aristoteles, ecce vt ecclesiastico Sapiẽti consonat: Sæculares pecuniæ, inquit Cicero fugienda cupiditas. Nihil est enim tam angusti animi, támque parui, quàm amare diuitias.

De Inuidia, & Liuore. DIAL. CVI.

Hic verè pius est, odium qui vincit amore,
Inuidus ipse sibi, non alii oberit.

DOL.

INuideo. *R.* Superior affectus, vt bene tibi esset, optabat; hic, vt male sit aliis; tantò hic illo, & auaritia peior liuor. Bene ergò Sapiens idem, de quo modo dicebam: Nequam, inquit, est oculus inuidi, insatiabilis oculus cupidi. *D.* Inuidia torqueor. *R.*

Inuidia Siculi non inuenere tyranni,
Maius tormentum:

Flaccus ait. Idq; ad vestros tyrannos, pestilenti austro impellente, translatum est. *D.* Inuidia crucior. *R.* Simul & peccas, & plecteris expedita iustitia. *D.* Felicitas vicini mihi parit inuidiam. *R. A.* Credo hercle; nemo vestrûm Regi Parthorum, aut Persarum inuidet: ne illi quidem vobis: fuit quando vicissim inuidebatis, quia vicinitatem faciebat imperij magnitudo. Sed an non satis

eſt propriis malis angi, quæ tam multa ſunt, niſi & aliena bona nos crucient, vndique miſeri, inſani? *D.* Vicinis inuideo. *R.A.* Tritus mos; Inuidia lippa eſt, longinqua non videt; vicinitas, atque proſperitas, inuidiæ ſunt parentes. *D.* Inuideo alienis bonis. *R.* Si es inuidus & puſillanimis ſis oportet; omnibus ex vitiis, nullum pigrius inuidia; alios in animos non aſcendit. Nullum quoque miſerius. Itaque reliqua omnia bonum aliquod, licet falſum, præſupponunt. Hæc ſolis malis paſcitur, & torquetur bonis; & quod aliis optat, iam ſibi habet malum. Alexandri ergò Macedonis dictum placet: Inuidos homines nil eſſe aliud, quàm tormenta ſeu tortores ſuos proprios: leuis adoleſcentis verbum graue.

De Ira. DIAL. CVII.

Iræ pone modum, gremio ſtultitia quieſcit,
Iratus ſenſu cum ratione caret.

DOL.

SEd iraſcor. *R.* Ego aduerſis opem polliceor, non vitiis: non fortuita enim illa, ſed voluntaria ſunt, & in veſtra poteſtate: quis te igitur cogit iraſci? *D.* Iraſcor offenſus. *R.* Is fortaſſe, qui offendiſſe te arguitur, ſe offenſum abs te queritur. Non tantum eſt offenſarum, quantum inſolentiæ. *D.* Ira æſtuo. *R.* Furis ergò,

Ira furor breuis eſt,

Inquit Flaccus: fit autem à pleriſque mala conſuetudine, & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit inſaniæ; cum pleriſque nimis illam ſequentibus, finis, & inſaniæ ſit, & vitæ. Si quidem hæc etiam peſtis, vt ſuperbior, etſi ſæpè alios, ſemper tamen ante alios, poſſeſſorem ſuum torquet, & cruciat: vt mirer, vnde quibuſdam videri potuerit, huic neſcio

neſcio quid melle dulcius ineſſe: habet fortaſſe vltio dulce aliquid: efferum, inhumanum. Ita nihil, niſi amarum habet. *D.* Iraſcor ob iniurias. *R.* Vix iracundus vnquam adeò quiſquam fuit, vt nulla re laceſſitus, iraſceretur, niſi fortè Cœlius ſenator, iracundiſſimus ille mortalium: qui clienti ſuo in omnibus ſibi conſentienti, atque omnia confitenti, iraſcens exclamauit: Dic aliquid contra, vt ſimus duo. Durum caput, qualiter tuliſſet iniurias qui obſequium non ferebat? *D.* Iraſcor, quia offendor. *R.* Hac in parte, vulgò plurimum erratur. Quæruntur cauſæ, finguntur offenſæ, inque his ipſis, quæ veræ ſunt cauſæ, iræ modus exceditur. In tribus peccatis, velum aliquod excuſationis obtenditur; & eſt excuſatio ipſa peccatum. Tu, quia non tibi vt Deo, paretur, iraſceris; & tamen Deus ipſe quotidie verbis, ac rebus offenditur; nec ſemper iraſcitur; vos omne verbulum caſu elapſum ad iniuriam capitalem trahitis. Impatiens genus. *D.* Iraſcor ſic meritis. *R.* Si de te quidem male; ſi de republica modò non ira, ſed iuſtitia illa ſit, optimè. Et ad ſummā mordicus, vt dici ſolet, Ciceronianum illud eſt tenendum: Ira procul vt abſit, cum qua nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt. Iure ergò laudatur Architæ Tarentini dictum, & Platonis amici ſui factum; quorum primus, dum ſe ſtudiis dedito, poſſeſſiones ſuas, culpa villici, deſtructas aſpiceret in eum verſus: Sumerem, inquit, ex te debitas pœnas, niſi tibi iratus eſſem. Alter iratus ſeruo, non impunem dimiſit, vt Architas, ſed amico commiſit, vt ſupplicium exigeret: veritus ne ſe iræ impetus; quo non deceret impelleret: hęc, horumque ſimilia frenare iram debent, ne ſequaces ſuos, vt ſolita eſt, in infamiam, clademque præcipiter.

Digitized by Google

De Gula. DIAL. CVIII.

Corporis atque animi mors est impletio ventris.
Liberat à morbis sobrietas vario.

DOL.

GVla vellicor. R. Dixi iam, his medemur, quæ inuitis accidunt. Nam quis sponte ægrotantibus medeatur? D. Gula sollicitor. R. Proprie id quidem. Nulla res tam vilis, tam sollicitos vos habet. Stupor, & pudor est cogitare, quo se humanum inclinat ingenium, ad maiora creatum, ni si respueret: Terrarum tractus, cæliq; & maris abdita penetratis. Meditati estis retia, & hamos, & viscum, & laqueos, & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuistis, ad nil aliud, nisi vt gulæ satis fiat: quam, non modo explendo, sed onerando, fatigatis; & angustum ventrem varia arte laxatis, ac premitis obsequendo; cui aliquandò vtilior fames esset; vtilissima verò sobrietas, & fœdo illi, ac misero sæculo, simul in syluis, & nubibus, & fluctibus pacem linquens. Ita tamen eunt res. Hic est mos nobilium ante alios; hę sunt artes, quę liberales fuerant, mechanicę euasere, ipsique, qui bellorum duces ac philosophi ac rectores vrbium, ac patres patriæ, esse solent. Venatores, atque aucupes facti sunt; vtque intelligas nullam esse reliquã spem salutis. Nobilitati tribuitur, quod est gulæ, aut proculdubio vanitatis. Hoc malum nullo melius modo, quàm generosa quadam indignatione, & rei ipsius æstimatione contunditur, vel sensim, vt Ciceroni placuit; vel repentè, vt Aristoteli visum est. Multum confert cogitatio exitus; quod cum omnibus vitiis sit commune, tamen huic proprium, atque.

De

De Torpore animi DIAL. CIX.

Emollit vires ignauaſocordia mentis,
Pellunt torporem cura, labor, ſtudium.

DOL.

TOrpeo in agendis. *R.* Quis miretur, ſi poſt gulæ ſtudium, prægrauatumque corpuſculum, animi torpor obrepat? *D.* Animi grauor torpore. *R.* Torpor hic ex imperfecta voluntate oritur: mox vt bonum velle cœperis, ardor erit, atq; impetus; qui cum ad multa ſit peſſimus, eſt optimus ad virtutem. *D.* Torpeo, & ad bona opera lentus aſſurgo. *R.* Eſt torpor quidã animis obſitus, nec minus ardor quidam generoſa pars animæ, ſed & hic ardor accenditur, & ille torpor excutitur. fuga temporis intellecta, quæ tanta eſt, vt vix metiri eam, quamuis celer animus poſſit: & ſpecie virtutis adamata, quæ talis eſt, vt ſi corporeis oculis cerni poſſet [quod vult Plato] mirum ſui amorem pariturа eſſet. Hinc te amor igitur, illinc metus excitet; vtraq. res inſomnis: neque qui amat enim, neq; qui metuit, torpere ſolet, & tamen hoc ipſum, ne torpor, ſoporq; e vos noxius premat, ad diuinas laudes ſurgentes nocte preuenimini: non eſt ſomno locus, aut inertiæ, vbi vos hinc mors territat, hinc honeſtas allicit. Quis enim inter magna pericula, magnaque præmia conſopitur? vbi ad iſta reſpexeris, redibit vigor ad animum, fugiet ſomnus ab oculis cogitantis, quantum nunc etiam ſupereſt imperfecti, quantum tranſierit ocioſi; quod, quia non fit, longas ærates inutiles effluxiſſe, conſpicimus; & ſenes attonitos ac ſtupentes dicere: Quid hic, in tot annis, egimus? Comedimus, bibimus, dormiuimus; ſero mandere ex-

perrecti ſumus, cuius mali præcipua cauſa eſt torpor ille quem quereris; abigendus in tempore ſtimulis induſtriæ, freno prouidentiæ. ne cunctando, ad inglorium finem, cum multitudine rapiaris.

De Luxuria. DIAL. 6X.

Otia ſi tollas, periere cupidinis arcus,
Contemptæque iacent, & ſine luce, faces.

DOL.

AEſtu quatior libidinum. *R.* Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit. Quid miraris igitur, filiam poſt parentes ſequi gulam certè & luxuriam, communes vobis eſſe cum belluis, maximeque beſtialem vitam veſtram facere, ſapientibus viſum eſt. Itaque cum ſint alia grauiora mala, nullum vilius. *D.* Libidine rapior. *R.* Quo nam verò, niſi ad mortem animæ, & corporis, & infamem notam, ſeramque pœnitentiam & fortaſſe inutilem? Nunc igitur, & raptantem ſequere quæ te tales raptet ad exitus. Cogita autem innumerabilium caſus miſerabile ac famoſos non modò ſingularium hominum, ſed vrbiũ, & regnorum qui tibi partim viſu, partim auditu, & maximè lectione debent eſſe notiſſimi; raptanti ſequaquam vt arbitror, manum dabis. Audi enim, quid hinc doctiſſimi viri ſenſerint, ac ſcripſerint. Voluptates, ait Cicero, blandiſſimæ dominæ, maiores partes animi à virtute detorquent. In hoc, inquit Seneca, nos complectuntur, vt ſtrangulent: non aliter ergò, quàm latrunculi viatoribus inſidiantes, eoſque ſeducentes, ac per mẽtes, declinãdæ ſunt. In quod valde proderit, ſi illud præclariſſimè apud Liuiũ à Scipione Africano Maſiniſſæ dictum

dictum, quod & sibi quisquis hac peste laborabit, accipiat dictum. Vince, inquit, animum; caue deformes multa bona vno vitio & tot meritorum gratiam maiore culpa, quàm causa culpae id corrumpas. Idque facilius fiet, si quis acriter rei vilitatem, obscœnitatem, breuitatem, finem cogitet; at longum dedecus, horaeque fugacis, forsitan aut momenti vnius illecebras, multorum annorum pœnitentia, vel externo fortasse supplicio puniendas.

De Superbia. DIAL. CXI.

Luciferum pepuli de sede superbia cœli,
Luciferi fugiens effacier socium.

DOL.

SVperbia extollor. *R.* Quid superbis autem Terra, & Cinis? tu ne tantorum malorum fatce oppressus, atque oppressus extolleris? qui sine omnibus malis explicitus; virtutum omnium malis euectus attolleres hoc vno bona omnia corrupisses. Nihil est enim odiosius Deo, quàm superbia. Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corruit, per quam, tu peccator, vis ascendere. Si sic illi ob id vnum accidit, quid per hoc, aliis culpis adiunctum, tibi euenturum arbitratis; malum sarcinis tuis cumulum super imposuisti. *D.* Superbia vehor. *R.* Cur quaeso, an non te mortalem, an non assiduè fatiscentem, an non peccatorem, an non mille casibus expositum an non morti obnoxium incertæ, an non denique te miserum meministi, & non famosissimum illud Homericum audiuisti? Nihil miserius terra nutrit homine. Scire velim quid te horum potissimè ad superbiam cohortatur. an fragilitas membrorum, an vitæ breuitas, an cœcitas

Digitized by Google

animi, inter ſpes vniſſimas; metuſque perpetuos fluctuantis; an præteritorum obliuio, an ignorantia futurorum, ac præſentium; an hoſtium inſidiæ, an mortes amicorum, an aduerſitas perſeuerans, an fugitiua proſperitas? Hæc, non aliæ vobis ſunt, quàm ad ſuperbi, ſcalæ: his aſcenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericula, etſi iniuſtam, aliquam tamen excuſationem: ſuperbia, & inuidia nullam habent. *D.* Doleo me ſuperbum. *R.* De peccato dolere, primus ad ſalutem gradus eſt: & ſicut ſuperbia eſt, extollere: ſic humilitas eſt, dolere, ſeque ſubmittere: facilè factu, quod quidem erit, mox vt oculos in te ipſum, tota intentione, reflexeris: quod cum ita ſit, nolo tibi, nec oportet, librorum partes ſcriptas aduerſus peccata congerere: hoc ſatis eſt cuncta arbitrij tui eſſe, deſitura illico, vt bona fide volueris, vtque aiunt, receptui cecineris, teque ad tua ſigna conuerteris: quod ad præſens malum attinet, vnum illud adiecerim: Superbiam eſſe ægritudinem miſerorum, ac ſtultorum: tales nempe ſunt haud dubiè, qui ſuperbiunt: neque enim aliter ſuperbirent: neque verò ſine cauſa in libro ſapientiæ ſcriptum eſt: Omnes inſipientes, & infelices, ſupra modum animæ ſuæ ſuperbi ſunt. Certè animæ ſuæ, ſi ſaperent, modus erat, humiliati, conditionis imbecillitate cognita. Sic enim eodem libro ſcriptum legis: Rex hodie eſt, & cras morietur. Cum enim morietur homo, hæreditabit ſerpentes, & beſtias, & vermes. Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, receſſit: quoniam initium omnis peccati, eſt ſuperbia. Nota ſunt reliqua, quibus acriter circunſpectis, monſtrum eſt ſuperbus homuncio.

De Febribus. DIAL. CXII.

Sæpe ferunt animæ morborum turba salutem.
Ægrotus melius discat amare Deum.

DOL.

FEbribus æstuo. *R.* Æstus hic, aut tempore finiendus, aut frigore; vtrumuis feceris bene erit. *D.* Febribus vrgeor. *R.* Omnis hic contra naturam motus, plus habet impetus, quam diuturnitatis: & sæpè duorum facit alterum, aut corpus expurgat aut animā absoluit. *D.* Febribus teneor. *R.* Non longum teneberis, expecta. Citò te vel sanum oportet esse, vel liberum: vtrunque optimū. *D.* Febribus laboro. *R.* Illico requiescès. Natura cum morte confligit, operire exitum duelli: prope est hora vel hinc te morbo, vel omnibus exemptura. *D.* Febribus ardeo. *R.* Minus mali est, corpus ardere quam animum, de quo præcedentes tuæ septē proximæ sunt querelæ. Quid si ardor, alterius, salubris est alteri? Quid si hic ardor, quanuis asper, optabilis est? quantum denique boni est, præsentis vitæ mala, breui gustu, peremnis admonere supplicij: vt infinitas amaritudines declinare studeant, qui tam grauiter paucis horis amariuscula tolerant: atque his angustiis discant illas euadere, quibus nec physicus, nec herba medebitur, nec dies criticus, nec mors quidem. *D.* Febribus vror. *R.A.* Vermium cibus excoquitur. Ferte aliis vri, cui toties alia vsta sunt? & de supplicio consilium cape; ex quibusdam malis remedia conflantur. Sæpè paruus dolor ac præsens, vt venturis, ac grauibus occurreretur, admonuit; fuitq; vtilis, qui molestus erat. Felix incēdiū breue quod æterni refrigerij causa est. *D.* Febribus exerceor. *R.* Eris

iam bonæ valetudinis æstimator idoneus: vos ho
mines Dei dona, nisi amissa, vel intermissa non n
scitis; ingratum genus. *D.* Febre vexor importuna
R. Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet, au
illa te deseret, aut tu illam.

De Dolore Iliaco. DIAL. CXIII.

Quem colori inuisum cruciat, vel torminа ventris,
Sit pariens, quoniam sit breuis ille dolor.

DOL.

ILiacum patior dolorem. *R. A.* Sperare incipe
quandoquidem, quod iam tristius metuas, ni
est. Sicut autem ad extrema gaudij peruenisse
principium est doloris; sic extremitas doloris, pri
cipium gaudij sit oportet. Contrariorum hæc e
lex; Alterum ex alterius fine oritur. *D.* Dolore to
queor iliaco. *R.* Spes est, fateor, acerba solatij, ni
acerbius pati posse. *D.* Iliaco crucior dolore. *R.* A
Qui dolet, ac metuit, ille miser est; vndique, sib
pars altera miseriæ, metus eripitur. Nam quid d
ro, metuat, qui ipsam, quæ ab omnibus præque o
mnibus metuitur, mortem sperat? *D.* Iliaco dolo
re discrucior. *R. A.* Disce viuens mori, quodque
non nisi semel fit, sæpius experire; facies securu
tandem semel, quod tam sæpè tentaueris; nih
enim noui facies, simillimus dolor iliacus mor
est; nisi quòd mors facilior breuiorque, vt q
hunc fortiter tulit, nisi metus alter interuenia
multò illam fortiùs sit laturus. *D.* Dolore rumpo
iliaco. *R.* Magnitudo ipsa doloris finem spondet
Nemo enim diu moritur. *D.* Quid, quòd dolor e
tasim parit? *R. A.* Longos febrium dolores bre
transigis suspirio. *D.* Aduentare extasim intellig
R. A. Vix id quidem intelligere est. Nam & repe

tè aduenit,& præsens intellectum viribus suis priuat. *D.* Linqui animo incipio. *R.A.* O felix, qui rem necessariam [vtque aiunt] durissimam sine sensu sis obiturus. *D.* Sæpè extasim incurro. *R.* Sæpè mortuus reuiuiscis *D.* Sæpè extasim mortiferam experior. *R.* Hanc plus, quàm semel, experiri nequis. Nemo enim plusquàm semel moritur. Quod autem optimum mortis genus esset inter doctos, ac præclaros viros aliquando quæsitum est vbi Iulius Cæsar interfuit, summus vir, & imperio, & doctrina; qui, & ipse tempore extremo vt de illis scriptum est, repentè linqui animo solebat; quam quæstionem ille sic absoluit, vt repentinum atque inopinum interitum commodissimum diffiniret: quæ sententia, etsi pietati, veræque religioni fortassis asperior videatur; sic tamen & cuilibet sapienti, & præsertim pio, vereque religioso viuendum est vt sibi nil repentinum, aut subitum esse possit; &, si quid tale incidat animo, celeritas ipsa non noceat, & prosit corpori.

De totius Corporis Dolore DIAL. CXIV.

Si corpus morbi totum inuasere molesti,
Cui de salus animo certa parata tuo est.

DOL.

TOto corpore langueo. *R.A.* Si non languet hospes corporis animus bene est; quicquid tuguriolo suo eueniat, saluus eruperit. *D.* Toto corpore crucior; ingens malum. *R.A.* Stoici vnum, in rebus omnibus humanis bonum dicunt, virtutem. Et quamuis alij aliter; hæc verior tamen, viriliorque sententia visa est; cui consequens est, vnum quodque quod huic bono obiicitur malum, esse vitium; quo fit, vt dolor corpo-

Digitized by Google

ris moleſtiſſimus ſit , malum tamen vtique non ſit. *D.* Hei mihi miſero , ego torqueor , tu diſputas; philoſophicæ fabellæ. *R.A.* Iure te miſerum dicis , vel hoc ipſo, quòd humanæ vitæ regulas, fabellas vocas. *D.* Sonora hæc in ſcholis, famoſa per libros , ſed nec eculeos ; nec ægrotantium aſcenſura grabatulos, dicuntur, ſcribunturque facilius, quàm probantur. *R.A.* Immo vero , & ad dolorem , & ad ægritudinem, & ad mortem proſunt . ſed non omnibus ; quippe quæ non omnibus inſedére pectoribus: & profectò quibus credita non ſunt ſalubria eſſe non poſſunt. *D.* Heu ego crucior, tu diſputas. *R.A.* Iſte tuus dolor neceſſariò , aut lentus erit , aut intenſus ; atque ita , vel facilem , vel breuem patientiam requirit. *D.* Hei mihi ſummo crucior dolore. *R.A.* Si ſummus, nempe breuis eſt dolor: parce gemitibus aut fugiet aut fugat, eſt neceſſe. Sic vtrinque libertas in foribus. Interim forti animo ferre mortalia, ſpecioſum, ac virile eſt. Specioſum dictu fateor: factu ne poſſibile quidem reor. *R.A.* Non impoſſibilitas rerum eſt , ſed mollicies hominum, quæ virtutis innumeros deſertores fecit, & faciet; dum omne difficile, tanquam impoſſibile, reſpuitur; virtus periit , cuius materia difficultas quidem, ſed honeſta eſt. *D.* Sumus homines, non Dij ; & moribunda corpuſcula , vim doloris ferre non valent. *R.A.* Fragilia corpora humana non negem ; ſed non vſque adeò , quin vſque ad tolerantiam omnis aduerſi , ſat virium habitura ſint; niſi maior multò eſſet infirmitas animorum. Illa eſt , quæ viro indignos eiulatus , & muliebres, atque humiles voces elicit. Quid eſt enim , oro te , cur impoſſibile homini cenſeas , quod ſæpè olim, & potuiſſe vides hominem, & feciſſe? *D.* Heu mihi,

mihi, rursus ad historias vocor, & in medio dolorum æstu, vix præsentium, vix mei ipsius memor, in memoriam protrahor antiquorum. *R.A.* An non ergò clarorum recordatio virorum, qui similia fortiter passi sunt, magnum affert, in omni rerum asperitate, solatium, & lenimen? *D.* Sentio, ad imitandum rarissimos hortaris; glorioſa consilia, sed alta nimium, supraque hominem. *R.A.* Quid supra hominem dicis? non Deorum tibi, sed hominum rationes, hominumque exempla proponimus. *D.* Hominum fateor, sed paucorum; estque vltima, & exacta raritas, nullitati proxima. Non multùm inter phœnicem, & chimeram nihil esse volunt: apud alios namque Siciliæ mons est. *R.A.* Quasi verò imitandus tibi proponatur phœnix, & non acies virorum; quæ, quò rarior, eò dignior, cui similis fieri velis: quisquis rara sequi negliget, rarus esse vir non poterit. *D.* Video: vnum ex paucis fieri iubes, vnus ex multis sum. *R.A.* Propè nullum te maluerim, quàm ex multis vnum: nescio enim an non esse, an stultum esse, sit melius. Atqui plurimorum, idem, & stultorum è numero, sit, oportet. *D.* Ego verò nil peius esse, quàm nil esse, scio. *R.A.* Nescis, quid mali sit, esse aliquid, nec esse, quod debeas. *D.* Ita hoc dicis, quasi quod vni fortè accidit, debitum sit omnibus, idque ad omnes trahi velis. *R.A.* Male ais, fortè: virtus enim non fortuita, sed deliberatiua prorsus, & electiua est; non casu equidem quærenda, sed studio. Neque ego, quod vni casus dedit, ad cunctos, sed quod virtus multis tribuit, ad vnum traho, ad omnes tractura libentiùs, sed in vno etiam defatigor. *DO.* At, non omnia possumus omnes. *R.A.* Non poëticum modò, sed pa-

ſtorium eſt verbum. Scio: ſed te poſſe aliquid, quod non omnes poſſint, immo iam potes, velle cupio. *D.* Quid, heu miſerum, inquietas; nonne ſatis igitur torquet dolor? *R.A.* Quietem potiùs afferre, & hunc tibi terrorem auferre meditor: quod, niſi tu qui potes, manum dederis, ſola non poſſum. *D.* Papæ, quid hoc eſt quod me poſſe ais: an poſſum dolorem non ſentire, quem ſentio, aut malum negare, quod peſſimum experior? *R.A.* Primùm non requiro; obſtat enim natura; alterum ne impetrem; non natura, non veritas, error ſolus obſtiterit. *DO.* Proh ſuperi quorſum hæc inania, quæ philoſophica dicitis! ſcio planè dolorem non eſſe animi vitium, ſed corporis. Scio dolorem aliud eſſe; quàm perfidiam: dolere aliud, quàm furari: hæc mihi, vt noua, ne doceas, ſatis magnum, etſi nihil addideris, per ſe dolor, malum; cuius ego, non noſcendi conſilio, ſed ferendi, ſeu quod malim, depellendi egeo: noui enim, noſſemque vtinam minus, quid eſt dolor. *R.A.* Et ego dolorem rem acerbam ſcio, immitem, horridam, amaram, triſtem, naturæ aduerſam, ſenſibus odioſam; ſed quæ virtutis ope, non dico dulceſcere, quod Epicurus dixit, ſecum ipſe diſſentiens; ſed leniri, frangique, forſque etiam, ſi vera animum virtus amauerit, aut ſentiri partius, aut quodammodo, nec ſentiri quidem poſſit. *D.* Armatus, an inermis ego dolorem valde ſentio, & malum grande profiteor. *R.A.* Profeſſionem aliam ex te optabam. *DO.* Heu rurſus ad ſpecioſa retrahimur; delectant aures verba magnifica, ſed vera animum. Quid ſi dolor enim corporis, animi patientia maior ſit? *R.A.* Quid ſi nullæ corporis, vel illecebræ, vel moleſtiæ, nulli angores, ſtantis atque

que obstantis animi viribus pares sunt ? Quid si in omni luctamine, modo non volens, terga dederit, sed toto nisu, ac bona fide restiterit, semper animus superior fuit, semper abiit victor? *DO.* Quid verò, si doloris intolerantiam morbi fœditas grauat, & fastidium, & pudor ? Quid si lepra putre corpus ac miserum inuasit, quid hic mihi sermo tuus iste contulerit ? *RA.* Multum sanè, ni respuis; ostendet tibi te, qui cuncta respiciens, te non vides; iubebit meminisse terreum, & mortale corpusculum tibi esse, non aëreum, neque æternum ; nec mirari quidem oportere, nec indignari, si putredo in terram suam, si in sedem fluxerit: esse hominis mentem, & suprema eius ni rebellent, ad felicitatem, perpetuitatemque dispositam ; eiusdem partes infimas, & morti obnoxias, & omnis miseriæ capaces. Seu lepra igitur, seu epilepsia, seu quid his turpius, aut tristius inciderit, cogitandum tibi acriter in miseriarum vasculum descendisse, quod suum erat, destinatumque illo figulo, ab æterno: contra quem lutea vasa ne murmurent, admonentur, quod illud in honorem, hoc in contumeliam, verùm cuncta fragilia finxerit, atque mortalia. *LO.* Ergò ego, te consule, sine murmure, & gemitu lepram feram ? *RA.* Planè me consule atque authore; cui, si ostenderis murmure aut gemitum vtilem tibi leuamenque aliquod mali esse, versis vltrò consiliis, vtrumque permiserim seu iusserim. Quòd si indignatio, & querelæ nil aliud, quàm accessio mali sunt, quid morbo corporis, addere animi morbum iuuat, teque miseriorem flendo facere, & illum tibi forsan infestiorē, qui labores hominum ex alto videt, patientiamque considerat, quam aut remedio compenset, aut

præmio? An verò aduersus omnes cõporeas pestes, seu quoniam nominatim vnam defles, parum solatij contra hanc ipsam est, nosse lepram superficiei vitium, vel coloris esse, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atque membrorum? vt Augustino visum scimus, nec physici contradicunt. Sed vt cutem penetret, artusque dilacerans, in præcordia ima descendat; quod fegisse legitur Plotino ingenti Platonico; in animam certè descendere, nisi ipsa consenserit, non potest; qua incolumi, non pluris extrinsecus corporis sui habitus, apud illam erit, quàm bene valentem, apud hospitem, hospitij fortè paries extimus ventis ac imbribus scaber sit? Quid, quòd lepra possessorem suum vulgo eripit, consortioque hominum sæpè eorum, quos, vt fugeres, recusandum nihil, nulliusque non auxilium implorandum erat? Vt ad calculum res redeat: multis illa corpus tædiis implicans, multis animum explicuit. *D.* Heu quid credam, rerum pessima laudanti? *R.A.* Rerum pessima, non corporis, sed animi vitia, morbique sunt: nec idcirco ego lepram, sed æquanimitatem & patientiam laudo, nec indignanter, niniumque flebiliter ferre suadeo, humanarum tuam propriam rerum sortem, cum summo tibi præsertim Imperatore, ac philosopho, Constantino scilicet, ac Plotino, de quo modò diximus, communem. Postremò ante oculos habere cœli dominum, non lepram odisse, sed vitium: eumque ipsum Angelorum iudicem, atque hominum, de quo scriptum est: Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos: non tamen leprosos horruisse, seu fugisse, sed illorum domos adiisse, atque conuiuiis interfuisse. *D.* Tu

me

me verbis ſuperas, dolor rebus ; ego autem non philoſophorum nugis, hac in re, ſed ſenſibus meis credo; illi mihi, quid renuncient, ſcio. *R.A.* Primùm quidem propter philoſophorum aliquot, vt verè ais, nugas, quas nec excuſare poſſum, nec negare , philoſophiæ totius grauitas non perit, quæ in eo, quod nunc agitur, vt in multis, laboranti animæ , vna in terris tuta proculdubio arx eſt. Deinde nihil abſurdius, inter mihi amicos, quàm ſenſuum fallaci iudicio verum quæri: ingenio, ac ſtudio veritas eſt quærenda, non ſenſibus. *D.* Heu quid me crucias , & dolori meo addis tædium? proferas remedium: iam nunquam tu, nunquam philoſophia tecum faciet, vt non ſentiam quod ſentio. *R.A.* Mos gerendus delicato ac faſtidienti ægro, permittendumque aliquid interdum, quod per ſe nociuum, ſed vtentis deſiderio fit vtile. Itaque facilè patiar vt ſi langor, ſi ſupplicium ſi offenſio afflictioque corporis mala ſunt, quæ incommoda Stoicis dici videntur honeſtiùs, ipſe quoque dolor hinc oriens, dici, viderique malum, & ſi ita vis, ingens, poſſit, ſed virtute ſuperabile; vtque iam litigio verbi cedam, amicus noſter Cicero, nos reducet in gratiam: Non enim dolorem, inquit, dolorem eſſe nego. Cur enim fortitudo deſideraretur ? Sed eum opprimi dico patientia , ſi modò eſt aliquid patientia : ſi nihil eſt, quid exornamur philoſophia , aut quid eius nomine glorioſi ſumus ? Hæc Cicero. Multa tibi præterea diuinè, contra hoc, ſeu incommodum, ſeu malum, in Tuſculano ſuo, ſcilicet ſecunda luce, diſſeruit; quinque dierum diſputationes , pari librorum numero , complexus, quem ſignaſſe tibi locum volui : valet enim miris modis, ad id, quo nunc eges, maximè pa-

rientiam roburque animi; quo eneruato, atque amisso falsæ vulgi subeunt sententiæ, & indigni viro gemitus erumpunt. *D.* Nunc langori meo propius adhibes manum, docens, vbi illa reperiam, quæ in hoc statu Stoicorum opinionibus inhumanis, ac saxeis, potiora, & mihi opportuniora confido; quamuis, & confidendo diffidam: quia, dum remedij auidus, sæpè locum illum repeto ad tolerantiam doloris, nunquam mihi perime, nunquam vel Ciceronis ipsius, vel cuiuslquam ope, virium satis inueni. *R.* Ego hanc diffidentiam non reprehendo sed laudo; nemo sibi multum fidat, inque omni difficultate, non ab homine sed à Deo speret auxilium: at non ita, vt armatos venturos sibi de cœlo Deos credat; malis forsan interdum, nunquam certè diuinitas inertibus fauit; vt subsidio dignus sis quod in te est, facito: excitandus, attollendus, & armandus est animus, contra que suos hostes, in aciem educendus. *D.* Reliqua [nisi fallor] intelligo, vnum quæro. Quænam sunt hæc arma animi, quæ memoras? *R.* Bene habet: iam accipio spem salutis tuæ. Inter aspernitates enim rerum fiere muliebre est: consultare autem viri, obstare, implorare consilium, atque auxilium, id virile est, & ad vincendum efficax. Arma quidem animi, & bellandi artes, pro diuersitate hostium, multæ, & variæ sunt. Nec vllum philosophiæ munus vtilius, aut sanctius, quàm de his agere, quæ [vt reor] aliquantò magis ad vos pertinent, quam nosse quid agant astra, quid natam Iuppiter intuens, promittat; quid Saturno iunctus Mars minetur, quos Mercurius interpres vagus, à patre, fratreque mores capiat quos ab obuiis quibusque: vnde imber, & æstus

æſtus; vnde tremor terris; qua vi maria alta tumeſcant; & non noſce, vnde æſtus, aut tumor, tremorque ac debilitas animorum; quibuſve remediis temperetur æſtus, cõpeſcatur tumor; & tremor: & debilitas roborentur, ac firmentur: quo in ſtudio, etſi Socratem ludat Ariſtoteles, idem tamen, mutato fortaſſe animo, huic rei non mediocrem operam dedit: ſed hæc paſſim in philoſophorum voluminibus ſparſa ſunt, quæ ignaris ingerere operoſum nimis; neque compendij huius eſt. Scienti verò ſuperuacuum, cui non doceri expediat, ſed moneri. *D.* Scio ita eſſe, neque de omnibus quærebam, ſed hoc vnum, quæ tu mihi contra hunc hoſtem, cui nunc congredior, dolorem, arma monſtrares. *R.* Ad id tibi nec melius poſſum, nec breuius reſpondere, quàm Cicero: quærit enim, vt tu: Et quæ ſunt, inquit iſte arma; reſpondétque illico: Contentio, confirmatio, ſermoque intentus. *D.* Ediſſere, oro ſingula; legi quidem hoc ſæpè olim; tamen vereor, ne mihi accidat, quod multis ſolet, qui apud ſe legẽtes, intelligere ſibi omnia videntur apud alios locuturi, tum demum, nihil intellexiſſe ſe, intelligunt. Dic, ſi libet; quænam iſta contentio eſt? *R.* Satis id quidem, ſi parũ vltra progrediare. in ipſius Ciceronis verbis apparet. Sed ne quid me fruſtra popoſceris, dicam idem aliter. Multa ſunt animis, corporibúſque ſimilia: &, vt nullum tantum corporis robur; ſic nullus animi tantus eſt vigor, qui non improuiſo, & graui faſce curueſcat. Fac prouideant, erigentur ne vtrunque ſua moles opprimat: ſed deprehendat intentum: ſæpe ad ſubitum magni hoſtis occurſum, vir fortiſſimus licet, expauit: da ſpacium colligendi ſeſe, inque inſtans diſcrimen animum intendendi, venientem hoſtem

ſecurus excipiet: viſis cæſtibus, pugnaturi athletę; brachia; viſo onere, ſubituri illud, ceruix intenditur, & illā pugnam firmiùs obeunt, & hoc pondus intenta fert leuius, cui negligens, ac remiſſa ſuccumberet. Ad hunc igitur modum, inſigni difficultate conſpecta, animus contra illam intendendus eſt; quod, ſi ad plenum fiat, terribilium omnium victor euadet. Alioqui [incredibile dictu eſt] lentus, atque imparatus animus, paruis ſæpè deiicitur. Hæc eſt illa animi Ciceroniana contentio, ſeu ſic dici mauis, intentio: ad hoc enim duobus his vocabulis, ſenſus idem, & origo, quæ, vides, apud illum in promiſcuo vſu ſunt, déque vnius verbi fonte deſcendunt. *D.* Video, téque libens audio: ſed quid eſt confirmatio. *R.* Dicam: eſt in ipſis quoque fortiſſimis animis, neſcio quid admixtum diffidentiæ: & veris imbutos, falſa circunſonat: tantúmque coit errorum popularium ad arcem mentis expugnandam, vt iudicium tenere difficile ſit. Subit interdū torpor quidā ſubit, dubitatio an vera ſint, quæ à doctiſſimis, atque ſanctiſſimis viris, de virtute patientię, de honeſti ſpecie, de ſplendore gloriæ dici ſolent: an id verius quod ab aliis diſputatū, vulgus probat, vacuitatē, doloris optimam, peſſimum dolorem, voluptatē boni finem: & illæ quidem paucorum, hæ ferme omnium voces ſunt: quarum ſæpè tantus eſt ſonitus, vt paucæ illæ voces adhortantium audiri nequeant, & cuſtodes arcis exterriti, omiſſa defenſione, fugam cogitent: in hoc ſtatu dubium, nutantémque præſidiis firmare animum oportet, ne de ſententia excidat: vt olim Dionyſius Heracleotes; qui, cum Zenonis præceptoris ſui, de dolore ſententiam, dolore victus, abiiceret, à Cleanthe cōdiſcipulo irrideri meruerit. Non, inquam

quam,excidat,ſed reſiſtat, inque arrepto veſtigio ſedem figat,intelligens, quid in rebus verũ, quid vmbratile; neque laruas horreat, neque clamoribus moueatur;certus, dolorem nihil,niſi ignauiã; virtute autem, & ignauiam. & dolorem,& mortem,& dura omnia vici poſſe.Inque hac ſententia fixus,& immobilis perſeueret:promptus pro virtute pati fortiter,quod multis cogitare, terribile eſt; quódque nunquam ab homine fieri poſſet, qui non ſuper auri,ac gemmarum ſpeciem,ſuper muliebrem formam. & ſuper omne concupiſcibile virtutis pulchritudinem adamaſſet.Hac confirmatione animi, & falſæ opiniones, & vani metus infirmantur,& acies doloris obtunditur. Fitque, quod Cicero idem vult,vt ſicut in prælio pauidus abiectíſque armis,viſo hoſte diffugiens; ſæpè ipſe ſibi periculũ fecit;impauido periculum non fuiſſet;ſic ignauum animũ,& ſenſibus obſequentem, ſola cogitatio doloris exanimat;qui virtute firmatus atque armatus incolumis,ac doloris victor,& propè nil moleſti ſentiens,euaſiſſet. Patientia enim non modò animi vim augeri, ſed aſperitatem ipſam doloris imminui. & pene ad nihilum redigi, atque hinc eſſe,vt acerrimo in dolore recti quidã, & immoti,alij etiã læti ſint:quod fieri non poſſet, niſi animus à ſenſu doloris auerſus ipſam,de qua loquimur,firmitatem atq. conſtantiã induxiſſet.
D. Intelligere videor,ſed perge,quod eſt ſermo intimus?*R.*Et hoc dicã.Generoſa mens æquè voluptatum,dolorúmque contemptrix & vtriſque pariter cedere neſcia; vbi adeſſe periculum, ſéque circunuentam hoſtibus ſuis videt, arma capit, obuiámque progrediens, ſéque in prælium cohortans, multa ſecũ,multa cũ Deo ſito loquitur, quamuis hoc vltimũ Cicero vel neſciuit,vel non

ritè sciuit, non defectu ingenij, sed gratiæ. Tali sanè colloquio, ac decoris obseruantiam, atque ad illa, quæ diximus; ad incendendas vires, ad consumanda consilia nullū efficacius. Aliis tamē verbis contra voluptatum blandicias; atque aliis contra dolorum minas, esse vtendum, & quibus, vtrobique pronum est aduerte scienti, quænam vel hæ blanditiæ, vel hæ minæ, quamque impares sint virtuti. Sed quoniam horum de altero sermo erat, exemplo agam vnico, sed insigni, quo in reliquis omnibus instructior fias. Quis est hic in dolore sermo intimus? Meministi, quibus verbis Lucanus magnum Pompeium, inter carnificum gladios, vsum facit; sed quia hoc, pro qualitate personæ à poëta fictum, & secundum verisimilitudinem animo viri illius, in quo statu conuenientib. verbis expressum est, Exemplum verū recénsque alterum adiiciam. Hac ipsa ætate superant, qui viderunt adhuc multi, Samnitem illum imperterritum, & inuictum senem: qui, dum iussu illius, cuius nomen suppressisse silentio melius fuerit, curru per ciuitatem duceretur, nudus inter duos carnifices, candentibus forcipibus, hinc illinc membra carpentes: populo ad tam miserum, tamque indignum spectaculum lachrymante: siccis ipse oculis, graui, & constanti voce sese alloquens dicebat: Quid facimus animæ? noli, oro, succumbere: nihil aut irascaris, aut metuas: grauia sunt ista, sed breuia, & pro nostra æterna, ne dubites salute: grauiúsque supplicium, hoc iubenti, fuerit, quàm ferenti. Erige te anime, & depelle formidinem; spera in Deo, statim erit finis. Quibus verbis, quantum sibi consolationis, certè pectoribus audientium; incredibile dictu est, quanta cum misericordia firmitatem, constantiam, securitatem,

tem patientiam infuderit: etsi arctiùs æstimanti non ille intimus, de quo agimus, sed extimus sermo esset; nempe qui [vt dixi] à multis exterius audiretur. Sed hæc, & his similia & ab aliis in silentio dici possunt; & ab hoc ipso forsitan dicebantur. Vicissim enim nunc tacebat, nunc in voces quas diximus erumpebat. Potest & aliter ille idem sermo intimus videri, vnde non quo prodeat, cogitanti. Et huius quidem secum ac cum Deo loquentis, in doloribus, inque periculis nullum clarius exemplum, quàm Iob primi; Theodosius secundi; ille manu Dei tactus, atque vlceribus obsitus, quanta Deum libertate, iurganti similis, compellet; seque ardenti, & querula deuotione in Deum erigat. Hic, cum paucis, innumerabili ac barbarico circũuentus exercitu quo feruore quibusve suspiriis, ceu præsentem Deum inuocet audiuisti. *D.* Audiui plane, & memini & exemplis doceor, quid velis; gratiámque non mediocrem Ciceroni habeo de cuius tribus exiguis grauis tres, ingentésque aristas messui; ex quibus cultu adhibito, messis vberior nasci queat. *R.A.* Ita se res habet, doctorum hominum verba prægnantia sunt; plus continent sensuum quam prætendunt; vt nihil aliud, me loquente, visus es mihi dolorum, & querelarum tantisper oblitus: vnde elicis, vehementem quoque cogitationem rei cuiuspiam honestæ, atque in illam, à rebus aliis quibuscunque, animi totius abstractionem multum & dolori, & molestiis omnibus posse remedium afferre. *DOL.* Potest esse, vt dicis sed mihi nunc etiam multum deest ad salutem illam, quam intendis animi; magnoque sum in dubio an his omnibus leniatur, seu tollatur dolor, an verba sint, animos occupantia, auréque

Digitized by Google

muſcentia ad dolorem nihil. R. Verba corporibus non medentur [fateor] niſi forſitan incantationes, & anilia carmina fidei aliquid merentur: at medentur morbis animorum, quorum profectò ſanitas corporeum dolorem, aut extinguit, aut mitigat. Nunquam, ſi patientia nulla eſſet, tam multi de illa viri doctiſſimi diſſeruiſſent. Nunquam tot huiuſce rei argumenta animo, oculiſque, & auribus hæſiſſent, quot memoria imagines rerum tenes: quàm multa vidiſti, aut legiſti, quot hiſtorias audiſti, quibus non probatum tibi, ſed demonſtratum eſſe debeat, ita eſſe, vt dico, etſi non doloris omnem ſenſum patientia eripi: quod ipſum tamen, & fieri poſſe, & factum eſſe, contendimus: at doloris certè victoriam, ferendíque viriliter vires dari. Quid verò te pius habuit C. Marius vir litterarum inops, ſed virtutum diues militarium: an non ipſe carneus, atque oſſeus fuit? Quid plus Mutius: Pompeiúſque? Quid plus habuit Zeno? Quid Theodorus? Quídve Theodatus? Poſſidonius? Anaxagoras? innumerique alij, quorum quidam ſeruili conditione, ſed animorum ingenuitate mirabili, omne ſupplicium pertulerunt, non modò fortiter ſed iucundè. Quid ſi ad veſtros animum, memoriámque reflexeris, inuenies in hoc numero pueros etiam, ac puellas, tuliſſe cum gaudio, quod vos viri ſine fletu, & queſtibus non ferretis. Sed iam de re [vt aiunt] omnium aſperrima, plura, quàm pro conſuetudine, diximus: deſinendum eſt: dolorem enim, ſi non lenit virtus, verba non lenient. *D.* Heu hinc tu me vrges, hinc dolor, & cui credam, neſcio. *R.A.* Crede nobiliori: in quod illud quoque plurimum adiuuerit, meminiſſe ſummum illud, & eximium mundi decus, eum ſcilicet, qui diuinam, atque humanam in ſe

vnitt

vniit naturam, tot tantósque pro te paſſum cruciatus, vt quę pateris, illorum collatione facilia, immo vero dulcia, longéque ſuauia iudicari poſſint. Validiſſimum hoc remedij genus, ſcrutantes cuncta philoſophi neſciuerunt.

De Furore. DIAL. CXV.

Stulta piis animis inſania nulla nocebit,
Et peccare minus mentis ineps poterit.

DOL.

NImius dolor, ne furorem pariai, metuo. *R.* Obſta illi cogitationib. bonis, & placidis. Quidam furori viam paſſionibus faciũt: ex multis affectibus non ſanis, vera tandẽ prodit inſania: ſicut ex contrariis vera virtus: frequentatis actibus quæri habitum: philoſophicum dogma eſt. *D.* Furere metuo. *R.* Si animi vitio, ille tibi arrandus: armatura animi, virtus eſt; at ſi corporis conſulendum, ſuccurrendúmque illi eſt ſi qua rei huius ars eſt ipſos apud corporum magiſtros, qui phyſici nuncupentur: quę ſi in hoc, vt in multis aliis, aut nulla eſt aut profeſſoribus ſuis incognita: ego artem hanc vnam tibi præſcripſerim abſtinentiam, & omnis exceſſus fugã. Notum illud atque antiquum: Viri ſancti virtutibus corpus ædificãt: multum conferunt animo ſimul & corpori frena libidinum ac gulæ. Multos ſtrauit luxuria, multos oppreſſit crapula, multos ſomnus, multos ebrietas ſepeliuit: multorum vitæ feruor, atq; impetus, & furibunda licentia, verũ abiit in furorẽ. *D.* Timeo naturaliter in furorem agi. *R.* Quod natura infert, durũ poteſt eſſe, non miſerũ: culpa enim caret, quæ miſeriæ eſt radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas, vnum facito, vt te

Digitized by Google

furor si vitari nequit, in securo saltem statu animæ reperiat. Innocens si furere cœperis, aut innocens resipisces aut innocens morieris. Nulla ætas, nulla sanctitas, nulla custodia, sic innocentiam conseruat, vt furor, qualem inuenit, talem reddit. *D.* Furere metuo. *R. A.* Heroas comites, ac reginas metuis. An fastidis Herculem, & Aiacem, Hecubam & Cassandram? An ex alio genere, Lucretiam spernis, & Empedoclem? *D.* Furere pertimesco. *R. A.* Multa vaticinari solitos furentes, accepimus; sic, quo nullum acumen sani capitis peruenisset, vagus, & rapidus furor venit: atque hinc Graij, quam vos diuinationem dicitis, à furore Manticen, dici volunt. *D.* Horreo vim furoris. *R.* Et sanos mœstos, & furentes lætos vidimus. falsa quanuis opinione. Habet & error voluptatem suam. *D.* Furendi pauor animum exagitat. *R.* Laborum ferias quidam simulato furore quæsiere. Verus furor, ferias veras dabit.

De Venen. DIAL. CXVI.

Pocula diuitibus sunt sæua timenda veneni,
Paupertas sola hac suspicione caret.

DOL.

VEnenum timeo. *R.* Potu abstine ciboque promiscuo expertorum fides amicorũ excubet, suspectos limen arceat, vina turbida, fusca exulent, pulmenta, dapumq; perinixtio, cautio adsit, & sobrietas, & tarditas. Præcipitatio autem absit, quæ & aliis, & præsertim genere hoc mortis, multos perdidit. Si ad mensam lenta manus, oculus celer, animus vigil, memorque discriminis; nec tuis tantùm, sed tuorum oculis, atque animis obnixus inuigila. Magnis periculis

magna

magna obstat intentio:nihil nō turbat incautum. *D.* Venenari metuo. *R.* Operosum remedium audisti. Vis audire facillimum. Pauper esto;veneni metum,periculúmque discusseris. Hoc siquidem maligenus,humilior fortuna non recipit, vna securitatis parens , & terrorum omnium extirpatrix ; medicina illa quidem optima,atque promptissima, nullique hominum negata, multis etiã ingesta nolentibus:neque verò efficax minus, quã parabilis;tuta hercle, quanuis amariusculà,atque horridula.Comprimit animi tumores,liuores diluit,bilem purgat , curat hydropisim:vestræ opes plenæ insidiarum plenæque formidinum non minus ciathos metuunt,quàm gladios;nec minus paropsides,quam sagittas: non mensa, non domus, non cubiculum periculis suis vacat. Dubia quælibet,atque suspecta.

Præsentémque viris intentant omnia mortem:

quod in tempestate ait Maro,in tranquillo vobis accidit: & hoc vestræ illæ tam dilectæ vobis afferunt diuitiæ, Paupertas verò,præter immeritò, apud vulgus, infamati nominis notam, tuta habet omnia : &, si quando turbæ insciæ puluis, ac strepitus cõquiescat: optabilia,ac suauia penitus, & tranquilla. Tandem ergo fictilibus, & vitreis vasculis terreni homines bibite,atque edite, si securi bibere vultis,atque edere: aureis vasis, ac gẽmatis venena miscentur. Quorsum pergis auaritia? Ipsum quoque iam venenum gemmas amat, atque aurum. Contra hanc pestem,neque Ponti-ci Regis , neque alterius efficacius Antidotum, quàm paupertas. *D.* Venenum hausi;non præcordiis innatat. *R.A.* Vbi semel moriendum esse decreueris , quod decretum esse debet omnibus, qui se memineriut mortales , quid refert, an id

ſilentio facias.an bibendo,an tuo ſanguine madidus,an vino.Magnos compotores,factſque huius habes comites Alexandrum,Hannibalem,Philippomenem,Mithridatem,ipſum Claudium,Theramenem,Socratem.

De Metu Mortis. DIAL. CXVII.

Cur mortem metuis, finis quæ ſola laborum eſt?
Omnibus eſt tandem lex data certa mori.

MET.

MOri timeo. *R.* Hic non timor.ſed cogitatus eſſe debet:qui,ſi nouus incipit,nec à prima ætate tecum creuit; ſi per interualla rediens,non aſſiduus fuit;improuidè vixiſti.Inhæſiſſe medullitùs vtiliſſimum illud Flacci carmen debuit,

Inter ſpem, curámque,timores inter,& iras,
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum:

vt is eſſes,de quo idem alibi:

Ille potens ſui,
Lætúſque deget,cui licet in dies,
Dixiſſe vixi,Cras vel atra,
Nube polum pater,occupato,
Vel ſole puro:

hoc eſt,nempe,illud à philoſophis laudatum. ſed perpaucis datum,viuere vita peracta. *Æg.* Mori timeo. *R.* Et naſci timuiſſes,& viuere.Vitæ limen, initium mortis eſt; vita ipſa.curſus ad mortem; ſeu veriùs, mors quædam; viuendo ad moriendum ibas,vel [quod ſapientibus viſum eſt] in horas certè moriebaris. Quid nunc igitur times.ſi mors vitam vel comitabatur aſſidue. vel neceſſariò ſequebatur? Illud quidem docti tantùm; hoc etiam vulgus intelligit; Quicquid natum moritur;quicquid moritur, natum erat. *Æg.* Timeo

mori

mori. *R.A.* Mori times animal rationale, mortale. Atqui si primum verè esses; secundum, vt arbitror, non timeres: humanam quippe naturam, duo hæc in vnum iuncta, perficiunt; Ratio scilicet, & mors. Illa animam concernit, hæc corpus: sed inopia rationis metum mortis induxit. *M.* Mortem metuo. *R.A.* Nihil est metuendum, quod affert necessitas naturæ. Qui naturalia enim odit, aut metuit, naturam ipsam oderit oportet, aut metuat: nisi fortè partem eius alteram amplecti licitum, & laudare; respuere alteram ac damnare; quo nihil est insolentius, non solùm hómini cum Deo, sed hominibus inter se. Itaque vel totum recipis, vel totum reiicis amicum; ne, si tantum grata deserpseris, non æquus amicitiæ cultor, atque arbiter videare. *M.* Mortem horreo. *R.A.* Si quid in morte mali est, id ipsum metus mortis exasperat. At si nihil, magnum ipse metus, malum est. Stultitia est malum suum, vel augere, vel facere. *M.* Nomen ipsum mortis exhorreo. *R.A.* Nomen mortis infame, mortalium fecit infirmitas. Si quid animi vitium inesset, nihilò plus terroris esset in morte, quàm in cæteris, quæ per naturam fiunt. Quid enim magis mori timeas, quam nasci adolescere, senescere, esurire, sitire; vigilare, consopiri? quod vltimum planè simillimum morti est. Atque ideò somnum, alii consanguineum, alij verò mortis imaginem dixere. Néve, seu poeticus lepos æstimetur, seu philosophicum acumen ipsa Veritas amici mortem, somnum dixit: & semel facere metuis, quo quotidie delectaris? Inconstantiam quidem hanc docti mirantur, atque arguunt. *M E.* Tria hæc apud philosophos, ac vulgata sunt, delectántque, dum resonant, interpone

Digitized by Google

silentium, timor redit. *RAT.* Imo equidem manet, nam si abiisset, non rediret, & est, non inficior, vulgi præcordiis timor mortis innatus. Sed eruditum virum vulgaria sapere, deforme est, quem deceat; vt modo dicebam, non turbæ vestigia, sed paucorum sequi. Nam quod de philosophis dicis, miror quid ita, cùm à nautis nauigandi, vel ab agricolis serendi, à ducibus bellandi consilium capiatis, viuendi consilia, à philosophis sumpta, contemnitis, & pro corporis cura, medicos euocatis, pro cura animi philosophos non aditis, qui, si philosophi veri sunt, vtique & animorum medici & artifices sunt viuendi. Nam si falsi, & solo philosophiæ nomine tumidi, non modò non consulendi, sed vitandi sunt, quibus nihil est importunius, nihil insulsius, quorum abundantior est, quàm vellem, ætas hæc, cum egentissima sit virorum. Et quoniam à præsentibus præter meras nugas, nihil est quod speres si ad priscos reditum, inuentúmque aliquid apud illos fuerit, quod ægritudinem tuam leuet, noli spernere, & dicere, quod indocti dicunt, à philosophis ista sumis. Respondebo enim tibi eum Cicerone: Metuebam, ne à lenonibus diceres. Et re vera, vbi nã piscari, venaríque, nisi vbi pisces, feræque habitant in aquis atque nemoribus? vbi fodi aurum, vbi gemmas legi, nisi vbi hoc nascitur, illæ scatent, in terræ venis, marísque littoribus? vnde, nisi à mercatoribus merces, vnde statuas, & tabulas pictas nisi à statuariis atque pictoribus? Vnde demum philosophica, nisi à philosophis peti iubes? quæ etsi apud illos pro thesauris abdita, atque ab illis inuenta sint, eadem tamen ab aliis in apertum erui, & vel acerbatiùs, vel clariùs, atque expressiùs, vel breuiùs po-

Digitized by Google

postremò vel aliter dici possunt; audiendi similia omnibus spem datura, successum paucis. ea est vis ordinis ac iunctura: quod in poeticis elegantissimus Flaccus docet; & sæpè aliter, atque aliter, & aliquando potentius affectura animos, tanta est gratia, vel notissima renarrantis; tanta vetustis nouitas, tanta lux fulgidis, tantus formosis decor additur: quod non hic ideò dixerim, quin alibi non possem; sed quia tu hic materiam obtulisti. Nolo enim, [quia ignaræ superbiæ mos est] semel audita, nec forte intellecta dum repetuntur, quasi trita, & vulgata fastidias. *M.* Acquiesco; rectè quidem in his monitis te versatum video; etsi ab incepto procul: adhuc enim mortem nihilominus horreo. *R.* Sunt quædam nomine, & opinione hominum, maiora, quàm re: multa horrori eminus fuerant, quæ vicina sunt risui; temerè creditur inexpertis. Nemo, ex his mortis infamatoribus, comperti aliquid loqui potest. Nihil ipse expertus, nihil ab experto didicit. Mortuum quemuis interroga silebitis, cui iam rei veritas nota est; garrient, quibus incognita, & vanis auguriis astruent, quod ignorant; hinc apertissima. hinc occultissima rerum, mors: arcanum, & coniecturale negotium, suspicionibus agitur: in dubio, bonis opinionibus inhærendum; tenendúmque potius, quod iucundum faciat, quàm quod mœstum animum. *M.* Animus mortem timet. *R.* Si sibi, superuacuus timor: immortalis est enim ipse: si corpori, sui hostis curam gerere, pietas indebita. Sin dissolui metuit, nimis carcerem, & compedes suas amat; stultus amor. *MT.* Timore mortis exagitor. *R.AT.* Stulti omnes mori metuant: neque id miror, quibus felicitas

omnis in corpore est, quod extingui morte, nõ est dubium. Iure igitur boni sui finem, pauidi cogitant, mœsti vident. Natura enim hominis hæc est, vt felix esse nolle nequeat, virum doctum, cui non alia corporis, quàm vilis mancipij cura est, cui in cultu animi omne studium semper fuit, omnis amor, omne desiderium, omnis spes, mortem corporis non aliter, quàm digressum matutinum è nocturno quodam inamœno, & incommodo prorsus hospitio spectare decet. *M*. Mortem non timere non possum. *R*. Posses vitæ huius exitum non timere, si alterius ingressum sperare posses, aut optare: tuus hic timor inde oritur. Quamuis enim formidati vulgò exitus, multę tradantur causæ omnes tamen, vitæ illius spe propositæ euanescunt. *MET*. Mortem metuo. *R.A*. Metum hunc parit impræmeditatio maximè, & inopina necessitas moriendi. In viro docto, ac sapiente turpissimum, & præsertim sene; cuius, si ritè doctus, veréque est sapiens, vita omnis meditatio mortis est: quod, si philosophiæ visum fuit antiquæ, quid nunc nouæ pietati, quæ summa philosophia, & vera est sapientia, videatur? Aspice, vt qui alieno imperio parent, subitò longum iter iussi agere, solliciti, & tristes, raptim complicandis sarcinulis inhiant, Vt queruli quod prædictum eis antè non fuerit, indignanteſque abeunt, vt sæpè in tergum versi & nũc quoq. hoc, nunc illud obliti, murmurant. Atqui nulla via est longior, quam mori, nulla durior, vt perhibent, infestiórque latrunculis: nulla denique obscurior, supectiórque, & incertior: quæ vt cuncta cessarent, certè irremeabilis via est, quo attentiùs prouidendum ne quid obliuiscamini, quoniam hinc digressis, non licebit, quod viantibus cæteris

ris, atque aliud quodcunque iter agentibus, litteris scilicet, aut amicis, oblita committere, quæ ad suos perferant; nec remandare aliquid, nec subsistere quidem, nec diuertere, licitum, nec reuerti; iter necessarium, impossibilis reditus: ire illò necesse est Milites, vnde redire non est necesse. Hoc militibus suis, dux Romanus, apud Senecam: hoc dux vobis vester edicit. Itaque cum oporteat ire, nec liceat redire, cúmque itineris sit certa necessitas, hora autem mortis incerta, vnum est remedium, vt parati animo sitis semper, & vocati respondere, & iussi obtemperare, compositisque omnibus, ad primum ducis Imperium, iter illud alacriter agere. quod vtique vobis, aut lætis, aut tristibus peragendum est. Ea res maximè, & metum mortis imminuet, & dolorem: nec securos modò, sed cupidos hinc abire vos faciet. Alioqui improuisis, & incautis eueniet, quod Bruto suo, in epistolis, verè olim vaticinatus est Cicero: Opprimemini, mihi crede, Brute, inquit. nisi prouideritis: sic est inquam, sic illi accidit: sic omnibus, qui ventura non prouident. Sed, cum cunctis in rebus, prouidentia necessaria sit, tum in his maximè, quæ amplius, quàm semel fieri nequeunt: in quibus error vnus sufficit, vbicunque pes lapsus fuerit, actum est. *MET.* Valde nunc etiam mortem horreo. *R A.* Altè radicata non facilè diuelluntur. Scio, vt dixi, metum mortis sensibus insitum, præcipuaque vulgarium: philosophi verò mortem, neque malum, neque bonum, eóque per se ipsam nec timendam diffiniunt, nec optandam, inter indifferentia numerantes: quæ, pro qualitate fruentium, nunc mala, nunc bona fieri volunt. Quod illi etiam ex vestris video probari, qui

peccatorum peſſimam, pretioſam verò ſanctorum mortem ait. *MET.* Mortem metuo, mortem odi. *RA.* Equidem, vnde hic mortalibus metus mortis, vnde hoc odium, miror: niſi molliciesanimorum nota ſit, quàm hunc ſcilicet, alique degeneres augetis, atque alitis pauores: an non vides, vt magna pars mortalium ipſum nomen mortis exhorreat? Quod, quid eſt aliud, quàm naturam propriam horrere, atque id odiſſe, quòd natus ſis? quo nihil inter homines ſtultius, nihil ingratius in Deum. Quàm multi autem nomen illud ægrè audiunt, quod ſemper internam aurem pulſare debuerat. Nempe ſine quo non eſt, qui ſe ipſum cogitare poſſit; quid namque ſe cogitet niſi quod eſt animal mortale? Quoties in ſe quiſque reflectitur, nonne ſibi illico nomen mortis occurrit. Sed refugitis, quaſi per aurem mors irrumpat; & auertitis animum, atque id cogitis obliuiſci, quod mox ſui memoriam vel inuitis ingeret. Recuſatis ecce mortem cogitare, quam confeſtim, & cogitare oportebit, & pati, cuius paſſio faciliùs ſequeretur, ſi cogitatio præceſſiſſet. Nunc ſimul in anguſtiis altera alteram exaſperat. Omne enim inopinum ac ſubitum animam quatit. Æquè ſtultum eſt, vel appetere aliquid fruſtra, vel vitare velle, quod nequeas: eóque ſtultiùs vtrumque, quò damnoſius futurum impleſſe, quod cupias: atque nil damnoſius in humanis malis, quàm Dei, ſuique ipſius, & mortis obliuio: quæ tria numero, ſic connexa ſunt, vt vix valeant diſſolui. At vos veſtri memores, videri vultis; & principij, & finis immemores. Obſeruaſti hos, qui domui ſuæ diſponunt, vix eſt. qui dicere audeat, cùm moriar, ſed, ſi moriar: quaſi in dubio ponitur, quò nihil

eſt

ſt certius. Neque id ipſum, ſi moriar, clarè ſonat: ed, ſi quid de me eſſet aliud: quid nam eſt hoc aiud, quæſo, & non potius idem ipſum quod de omnibus, fuit, erítve, vel qui nati, vel qui naſcituri ſunt? quibus, vt vitæ, ſic & mortis, multa ſunt genera, neceſſitas vna moriendi. Hanc tu cupis excutere, quam nec patres tui, nec vlli vnquam reges gentium excuſſere, nec excutient quidem. Tergiuerſamini, vt libet, ita vobis eueniet, vt his, qui contra hoſtilis ferri aciem oculos claudunt, quaſi periculum, quod non vident, nec ſenſuri ſint. Feriemini, Moriemini, Sentietis: an cœci autem an videntes id in vestra manu eſt. Optate igitur bene mori quod ipſum, niſi bene vixeritis, fruſtra eſt; optate, inquam, & nitimini, &, quod in vobis eſt facite; reliquum illi committite, qui vos in hanc vitam vltrò, non vocatus, intulit: egreſſuris non niſi vocatus & rogatus manum dabit. Non mori autem nolite optare. Non modò non impudens, arroganſque, ſed inefficax etiam, & inane votum eſt. Aſſueſcite. O mortales, naturæ legibus, & ineluctabili iugo colla ſubmittite. Et ſi vos ipſos amatis, quòd nati eſtis, amate, non quòd nati non eſſe velletis. Neque enim naturam vobis, ſed vos illi obſequi par eſt. *M. Ant.* Pauorem mortis abiicere, diu quidem fruſtra nitor. *R. A.* Miror, quid tam diu fruſtra niteris, quò te debuit cogitatio prona perducere. Turpis eſt enim tam breuis periculi [ſi periculum non natura, & periculorum finis, eſt mori] turpis eſt, inquam viro tam momentanei diſcriminis, tam longæuus pauor, & tot anni anxij, atque ſuſpenſi, ad horæ, ſeu ſuſpirij vnius euentum. Vis ne autem mali huius vltimum remedium, vis mortis metu perpetuò liber eſſe? Bene viue, vita laudabilis

mortem ſpernit,ſæpè etiam cupit:denique hęc terribilium omnium ſumma eſt,ſiquidem labor,dolor,aduerſitas,infamia,carcer,exilium,damnum, bellum,ſeruitus,orbitas,Paupertas,Senium,ægritudo,&mors;fortibus viris nil ſunt aiiud,niſi experientiæ ſchola,campus patientiæ,gloriæ palæſtra.

De Voluntaria in ſeipſum manuum Iniectione.

DIAL. CXVIII.

Quid tibi præſcriptam properas abrumpere vitam?
Quæ tamen ipſa breui ſponte ſua fugiet.

DOL.

MOrtem mihi conſciſcere propoſitum eſt. *R.* Rem vnam nunc metuere, nunc optare,hæc tota conſtantia veſtra eſt. Nunc tu mortem muliebriter formidabas, nunc eandem inhumanè appetis:ſubita,rogo,quæ nam mutandi animi cauſa eſt? *D.* Cogor ipſe mihi manus iniicere. *R.* Si cogeris,iam non voluntaria manuum iniectio eſt:quamuis dicatur,quòd coacta voluntas,voluntas eſt; ſed profectò non libera, nec voluntas propriè,quæ nolẽdo fit. A quo autem cogeris,noſſe velim. Iniici autem manus vel inuito poſſunt:tibi illas iniicere,niſi volens nequis. *D.* Magnæ ſunt cauſæ,quæ me mori velle cogunt. *R.* Magnæ fateor,ſi cogunt:ſed non cogerent ſi vir eſſes:nunc in veſtram animi molliciem, nihil eſt inualidum. Vide autem,an,quæ ſint hæ cauſæ,ritè præſagiam: ira,indignatio,impatientia,furor quidam in ſe verſus,obliuio denique tui ipſius. Nam ſi te hominẽ meminiſſes,humana omnia æquo animo tolleranda cognoſceres; neque parui mali, immo ne mali quidem odio, maximum in malum velles incidere. *D.* Iniicere mihi manum cogor,extremis malis.

R. Non

R. Non ſunt extrema, quæ te premunt mala. Summum illud, & extremum malum, quod te vrget, deſperatio: cæteris enim malis, aliquid; huic vni, nihil poteſt eſſe remedij. Quæ ſunt autem hæc extrema, quæ dicis, mala? niſi labor forſitan, & paupertas: hæc ſunt enim, quæ poëta commemorat: in his agens:

Qui ſibi lethum
Inſontes peperere manu, lucémque peroſi,
Proiecere animas:

de quorum ſera pœnitentia, mox adiecit:

Quàm vellent æthere in alto,
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!

Sunt ne autem tam grauia mala hæc, quorum primum boni omnes, forti, atque æquo animo tulere; de quo ſuo loco diximus: quidam ſponte inſuper elegerunt: atque hinc glorioſi, ac in æternum diuites facti ſunt. Sæculum viris conuenire, apud Criſpum: atque ad id naſci hominem, apud ſanctum illum, & afflictum ſenem legimus. At vos inquietiſſima animalia, quicquid non ad nutum auaritiæ veſtræ fluit, veſtræque libidinis; iuſtam voluntariæ cauſam mortis opinamini. Tam delicata, tam præceps luxuria veſtra eſt, vt leuibus ex cauſis, non fortunæ tantùm, ſed vobis ipſis iraſcamini: inq; ipſum Deum calcitrantes, impia ora laxetis; quaſi quicquid id eſt, in quo non vobis dominus videtur obſequi, iniuria grauis ſit. *D.* Magnis malis victus, mori eligo. *R.* Tædio, vitæ, credo, familiari vitio ſtultorum omnium. Sapientibus enim omnis vita iucunda eſt: lætam libenter, triſtem ferunt patienter; &, ſi in rebus ipſis nequeunt, patientia delectantur. Nil in rebus lætius, nil dulcius eſt, virtute. Illa eſt, quæ moleſta lenit, obliqua dirigit, dura mollit,

ac mitigat; ardua, atque aſpera quæque complanat: ceſſant querimoniæ, ceſſant præcipitia. Et, ad ſummam, ſapientis vita nil ſerenius, neque tranquillius: hi autem animorum fletus, atq. angores, hæ nubes, ac procellæ, quæ in ſcopulos fragilem vitæ cimbam trahunt, è ſola ſtultitia oriuntur. *D.* Morbi impatientia, mori eligo. *R.* Stultè eligis, ac ſuperbè: ſine dominum de corpore tuo quod ipſe fecit, ſuo arbitrio ſtatuere. An quid tibi tuo in ædificio vis licere, in quo non ligna, non lapides tu feciſti; in quo denique, præter ſtructuram, nihil eſt tuum, id in ſuo licitum domino omnium, non vis: qui non in illo tantùm carnem, & oſſa, & ſanguinem, & ſpiritum; ſed cœlum, & terras, & maria, & omnia, quæ in eis ſunt, creauit ex nihilo: nec dicas apud temetipſum, corpus meum, graui dolore angitur; nec tu dominium, ſed vſum corporis accepiiti, breue ad tempus. An tuæ luteæ te dominum domus credis? Inquilinus es. Qui fecit omnia, is eſt omnium Dominus. *D.* Dolore cogor, vt mori velim. *R.* Fortaſſis ad experientiam dolor datur; qui, ſi moleſtus eſt, eſſe poterit vtilis: ſi intolerabilis, longus certè non erit. Expecta domini reuocantis edictum. Cumque vocatus fueris, reſponde, & non prius. Fixa eſt dies tua, quam nec anticipare fas eſt, nec differre poſſibile: præoccupauerunt tamen hanc multi, & dum paruam fugiunt, breuemque moleſtiam, in æternas ſe, atque irremeabiles demerſerunt: habuitque hæc opinio magnos authores, Annæum Senecam in primis, qui ad eam tam conſtanter, & tam ſæpè reuoluitur, vt mihi quidem veriùs videatur, ne non propria ſua ſit: miratique cogat interdum, vnde tam triſtis ſententia tanti viri pectus inuaſerit; vtque alia fileam, quæ proſequi lon-

longum est, quadam ad Lucilium epistola: Si inutile, inquit, ministeriis est corpus, quid ni oporteat educere animam laborantem? De hinc paucis interiectis: Prosiliam, inquit, ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais, ô Seneca: & multa benedicta, vno polluis male dicto. Non migrandum nempè sed expectandum est. Sine ædificium tuum ruat, vt antequam fugias, opprimaris. *D.* Non possum pati, quæ imminent, mori malo. *R.A.* Ab hoste forsitan inferendam mortem? quæ si fortiter lata sit, turpis esse non potest: cùm hæc voluntaria non possit esse non turpis: quia contra domini superioris imperium est, contra quod, nihil bene fieri potest. *D.* Mori malim, quàm quæ instantia sunt, videre. *R.A.* Non est viri non posse, erectis oculis, vtramque fortunæ faciem spectare: muliebre est trepidos oculos auertere. Quid est autem, quod te turbat, vsque adeò, vt solius opem mortis implores? Tua ne forsitan, an tuorum, an patriæ laborantis aduersitas? Lenta illa duo quidem: nihil enim potest fortuna, cui non possit virtus obstare. Tertium hoc pium sed pietate languida & inerti. Siquidem patriæ seruitus, & tyranni facies, morte potius repellenda, quàm declinanda sunt. Idem enim viri opus, hoc fœminæ. Qua tamen in re Catonis mortem miris laudibus Seneca idem effert sua illa peculiari opinione, de qua diximus. Non sic Cicero; excusasse contentus, laudibus abstinet. Ait enim Catoni incredibili grauitate naturæ, perpetuaq. constantia, moriendum potius, quàm tyranni vultum aspiciendum fuisse; quem tamen Brutus aspexit, & illius potius morte tollendum quàm sua morte fugiendum censuit, quod quàm bene, seu quàm male fecerit, non laboro; fecit tamen. Cicero

autem,dum Catonem excuſat, ſuæillius ſententiæ melioris obliuiſcitur, quamante annos plurimos libro ſexto Reipubl. poſuerat. Ea verò eſt huiuſmodi: Dum P. Africanus minorem in cœlo, cum patre, atque auo colloqui ſomniantem: & audita immortalitate animæ, ac felicitate vitæalterius, moriendi auidum induxiſſet; Patrem mox inutile deſiderium caſtigantem fecit, his verbis: Non eſtita, inquit ille; niſi enim cùm Deus is, cuius hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt: homines enim ſunt,hac lege generati,qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides qui terra dicitur:quare & tibi Publi,inquit, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille vobis eſt datus, ex hominum vita migrandum eſt, ne munusaſſignatum à Deo diffugiſſe videamini. An non ſatis Ciceroniana hęc excuſatum arguunt Catonem? Et planè,ſi ab imperatore terreno, ad cuſtodiam loci cuiuſpiam deputatus, nonauderes iniuſſus te remouere, ferrétque ille hoc grauiter,ſi contrarium feciſſes; quid cœleſtis putas Imperator, cuí tantò plus obedientiæ debetur,quantò maior Deus eſt homine. Fuit nuper priſcæ virtutis Stephanus Columnenſis, non hac ſolùm, ſed omni ætate vir clariſſimus futurus: hic ab ingenti illo ſuo hoſte, cui potentia impar erat, obſeſſus, turrim, vbi plurimum periculi videbatur, vni ſuorum conſeruandam,certus de illius fide, commiſerat; quæ, dum cuniculis ſuffoſa latentibus, tremeret, ac ruinam minaretur, fugientibus ſociis, atque hortantibus, vt ſaluti ſuæ deſcendendo conſuleret, cùm iam nihil vtilis mora eſſet,ſibi verò

verò periculosa etiam, & funesta: Non descendam, nisi ille me reuocet, à quo hic positus fui. Id dum Stephano nunciatum esset, & ipse illi metuens, atque illum reuocaturus, accurreret; turris fundamentis fatiscentibus, magno corruit fragore. Sic fidelis custos oppressus est, quem vix erutum ruinis, dominus suus mœstus, ac lachrymans sepeliuit. Eumque dum vixit, & piè desiderauit, & fidem eius sæpè meritis laudibus, in familiari colloquio prosequutus est. Quid his verbis velim, vides. Talis enim tibi commissi corporis custos esse debes Deo, qualis hic, creditæ sibi turris, domino suo fuit. Fuisse tamen nihilominus, non me latet, mortem Catonis, illa ætate, laudatam à multis, ac opinione hominum gloriosam. Notumque est illud Iulij Cæsaris, qui dum victor Vticam properaret, vbi ille se peremerat, audita eius morte, Cato meæ gloriæ, inquit, inuidit: Et ego sum inuideo. Præclarum aliquid, haud dubiè videbatur, cui vir maximus, & glorioßimus inuideret. *D°.* Quid igitur obstat mihi, aut quid prohibet Sapientis viri mortem, inuidiosam summo hominum, & excusatam Sapientibus, ac laudatam sequi, vitæque difficultates innumeras, auxilio spontaneæ mortis euadere? Mori volo. *R.A.* Vide ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nempe alij; quam pares eloquio, nihil ad rem; at certè sententia potiores, qui Catonis hanc mortem, neque laudent, neque excusent, sed grauissimè reprehendant. In quibus Augustinus scrutator veritatis acerrimus, non hanc fuisse illi accessendæ mortis causam disputat, ne sub Cæsaris Imperio veniret, cum filio suo, cum ipse author fuerit ad Cæsarem confugiendi, deque

Digitized by Google

illius clementia sperandi omnia, nec fefellit; quod si turpe credidisset, cur non filium secum, vel veneno, vel ferro, vel morte qualibet, ab eiusmodi turpitudine liberasset? cum Manlius Torquatus sit laudatus, quòd filium ipse suum, qui contra patris imperium pugnasset, ac vicisset, occiderat. Neque enim turpius dici potest, procaci hostis esse victorem, quàm superbo parere victori. Quid ergò? Cæsarem dignum iudicauit, qui filio vitam daret, atqui sibi, vel indignum censuit, vel inuidit. Et ad summam, mortis illius solam causam fuisse deprehendit inuidiam, quod nec Cæsar ipse dissimulauit, vt modò diximus. Aliud enim timere quid poterat? aut quid principem non tulisset, à quo pridem consule curiâ eiectus fuerat, & coniectus in carcerem? & qui se tanta, tamque præsenti iniuria non occidit, quo inani metu, quâ ue falsa opinione superbiæ, aut credulitatis occideret. Quid tam horrificum vultus Cæsaris habuit, vt esset morte etiam fugiendus, viri omnium, non tyrannorum modò, sed principum clementissimi, atque mitissimi, etsi potentiorem nullum, multos certè ferociores, sua ille viderat ætate; imò verò nullum viderat mitiorem. Iure igitur alter quidam scriptor egregius, & fide clarus, & eloquio: Mihi, inquit, Cato videtur causam quæsisse moriendi, non tam, vt Cæsarem fugeret, quàm vt Stoicorum decretis obtemperaret, quos sectabatur, suúmque nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere, si viueret, non inuenio. Cuius enim Cæsar, vt erat clemens, nihil aliud efficere volebat etiam in ipso belli ciuilis ardore, quàm vt bene mereri de Repub. videretur, duobus optimis ciuibus Cicerone, ac Catone seruatis. En

tibi

tibi alia præter inuidiam causa moriendi, vanitas stulta, vtraq. nec Catone digna, neq. illa prorsus anticipandæ mortis sufficiens causa est. *D*. Mori malim quàm sic viuere. *R*. Quid scis an hæc tibi tam tristis vita, multis optabilis, multis inuidiosa sit? Sed impatientia res cunctas exasperat. *D*. Mori opto. *R*. Vt timidis metuun mortis, sic desperatis vitæ odium extorquere difficile est: vitam tamen æquanimiter perferendam, mortem fortiter exspectandam: hæc nostri remedij summa sit.

De Morte. DIAL. CXVIII.

Debita naturæ soluis, lætare triumpho,
Corporeo tandem carcere liber abis.

DOL.

MOrior. *R*. Ad extrema peruentum est. Iam nec mortem metues, nec optabis; de quibus duobus, totidem me proximis tractatibus, fatigasti. iam præterea nec dolebis, nec corporis, animiq. defectibus subiacebis; nec rerum tædiis aut morbis, aut senio, aut hominum dolis aut fortunæ varietate lassabere; quæ si mala sunt, mali finis vtique bonus est. Tu paulò antè de his omnibus querebaris, nunc eorundem de fine conqueris; vide, sis iniquus, vnam rem qui simul doleas esse, & finiri. *D*. Morior. *R*. Iter patrum immo omnium; latum, tritumq; iter gradieris. Solus ne tibi nescio quid aliud demum maluisse? Perge autem, non est aberrandi metus, tot sunt viæ duces, comitesq. *D*. Heu morior. *R*. Si quis est quem flentē mori deceat, ridere dedecuit viuentem, cum instare, semperq; supra verticem videret. vnde mox fiendū sciret. Risum illum haud dubiè, fletus hic non lōgo seiunctus spacio sequebatur. *D*. Morior. *R*. Nō

est ferendus, qui sui generis sortem luget; non moreris vtique ni mortalis esses. Sin id defles, quòd mortalis sis, non est flendi locus, vbi esse definis, quod inuitus es; flendum erat ab initio, dum inciperes esse, quod nolebas; nunc gaudendum; esse enim incipies immortalis. *DO.* Morior. *RA.* Omnes hi, qui lectulum tuum modò ambiunt, omnes præterea, quos vidisti vnquam, omnes, de quibus audisti aliquid, aut legisti, & quantula ea pars hominum est, quam nosse potueris, omnes omnino, qui vel olim nati sunt, vel omnibus terris, ac sæculis nascentur, iter hoc egerunt, acturique sunt. Cerne animo longam præcedentium, longamque sequentium cateruam, comitumque, & hac ipsa hora tecum simul obeuntium, non paruum numerum: pudebit, credo, sortem publicam priuatis vrgere querimoniis, dum ex omnibus vel vnum, cui inuideas, non videbis. *D.* Morior. *RA.* Hoc est impassibilem fieri, & iugum fortunę pariter, ac mortis excutere. Geminum ingens bonum, quod viuenti nulla vnquam prosperitas largiretur. Cogita autem, quæso, quot tibi, & quam graues curæ, quique supereſſent labores, si, non dicam infinitam, sed annorum mille [qui vniusiam præteritæ diei spacio comparantur] certam vitam accepisses: quod optimè æstimabis, si huius breuis, ac fugacis, & incertæ vitæ tædia, proque hac toties susceptos labores, molestiasque memineris. *D.* Morior. *RA.* Ita mortem fletis, O mortales, quasi magnum aliquid vita esset: quod si esset, magnum aliquid etiam muscæ haberent, & aranex, & formicæ, si semper beneficium vita esset, semper maleficium esset mors: quę magnum beneficium est interdum, dum vel ab intolerabilibus malis, vel ab

his

his, quæ ſumma ſunt mala, peccatis inſtantibus animam eripit, præſeruatque. Atqui, vt magnum aliquid, inter vos, ſola eſt virtus: ſic, ſi per ſe ſpectetur, vita hæc miſeriarum innumerabilium officina eſt; quam, qui claudi dolet, is ferias reſpuit malorum, & quietem odit: quam, qui appetit, laborioſæ finem vitæ cupiat, neceſſe eſt. Quando nullus alius eſt, vel laborum, vel malorum finis, quid ſies igitur? Dies adeſt, qui, ſi traheretur, votis erat optandus: & fortaſſis, vt res hominum ſunt, & fortunæ vis immenſa, & inſultus varij, ſæpè etiam votis optatus eſt tibi. *D.* Morior. *R.A.* Immo ex terrea, & caduca domo, ad æthereum, atque æternum migras habitaculum; & in limine pedem habens, mœſtus auelleris, atque inuitus, & neſcio quid retro anxiè reſpectans, an ſordium, quas dimittis, oblitus: an bonorum, ad quæ pergis incredulus? Profectò, ſi quod paulò ante dicebam, & quod magni dixerunt viri, veſtra, quæ dicitur vita, mors eſt: illud eſt conſequens, vt eius finis, quæ mors dicitur, vita ſit. *D.* Morior. *R.A.T.* Rex te tuus carcere liberat; iam vincula franguntur, quæ feciſſe mortalia primum patrem libuit. Idque vel maximè ad illius miſericordiam pertinere, & Plotino viſum, & veſtris approbatum ſciens, quid queraris, neſcio. *D.* Morior. *R.A.* Vocat te Rex tuus, felix nuncius. Sæpè eſt enim, nec videtur fauſtum quod inuitis acciderit. Conſenſum adhibe, tunc ſentire incipies, quàm bene tecum agitur: hic, quem metuis, carceris exitum, & mala vitæ re putans, & mortis bona præſagiens, quaſi olor ille Socraticus, diuinationis particeps, & ob id ſacer Apollini, moriendo cantabis: ſi non voce, ſaltem animo: & niſi, quod abſit, graue nimis inex-

Digitized by Google

piatorum te criminum pondus premit, quod fe-
ciſſe Veſpaſianus corpore legitur, tu facies men-
te, vt aſſurgas moriens, nec te dignum cenſeas ia-
centem mori. Neque minus, hac in parte tibi tri-
buas, quàm ille ſibi, quòd non vt ille, ſis princeps:
Mors enim neſcit imperium : Principes non a-
gnoſcit, adæquatrix optima, multa forſan in vita,
certè in morte nihil illi licuit, quod non liceat
tibi: quin & pluſculum diuinæ opis tibi, ni re-
ſpuis, affuturum ſpero. Non quia tu melior, ſed
quòd gratuito Dei amore felicior, qui negata
magnis, & ſapientibus abſcondita, conceſſit par-
uulis, & reuelauit indoctis. Adde quòd cùm v-
tiliùs, cùm faciliùs tuum erit aſſurgere. Illius e-
nim conatus corporeis viribus egebat, quas mor-
bus extenuat, mors extinguit: tibi ad aſſurgen-
dum, non niſi animi viribus eſt opus, quæ vicinia
ſæpè mortis augentur. *D.* Morior. *K.A.* Quid
in tuto trepidas? quid in plano ceſpitas? quid in
prono hæſitas? Non tibi ingeram, quæ hoc loco
diſputant philoſophi. Multa ſunt enim, quæ
morientis occupatio, & angustiæ temporis non
admittunt: debuit tibi profundè admodum hæ-
ſiſſe, quicquid vbiquè de hac re ab antiquis phi-
loſophis diſputatum eſt. Vt enim ipſi idem vo-
lunt, aſperarum rerum omnium remedia ſuper-
uacua facere poteſt, rara quidem, ſed in finem
rara proſperitas: quæ aduerſus mortem diſſe-
runtur, ea ſemper vtilia, ſemperque neceſſaria
vt ſint, moriendi non fortuita, ſed naturalis, &
inuicta neceſſitas facit. Inter cæteros (nè mul-
ta, & valida in Tuſculano ipſo, cuius ſupra memi-
ni, prima luce recolligit Cicero; quæ niſi olim
didiceris, nunc docendi ſpacium non erit: qui-
bus efficit, ſiue in malis ſit, qui moritur, ſiue in
bo-

bonis esse videatur: quia tamen, ex quo fortunæ iaculis patet omnis hominum status, à malis eum, non à bonis, morte discedere; quod acer quisque humanarum obseruator rerum, haud dubiè, verum sentit. Morte igitur non offensum se, sed sibi consultum iri existimat, iam lætè illam cogitans, & cum venerit, visurus, vt liberatoris sui nuncium, seu ministrum, & cum transierit respecturus ceu fenestram, vnde mundi laqueos, & carcerem carnis euaserit. Illud Cicero idem disputando consequitur; seu petit animus, seu transfertur, vt vel mali nihil, vel boni plurimum sit in morte; argutè fortassis apud suos; apud nos nempe non philosophis modò, sed ne vulgò dubium, credo hercle, nec apud eum ipsum, de quo sæpè loquimur. Ciceronem; quod magnificentissimè multis testatus est locis; sed vel sui collocutoris, vel illius æui diffidentiæ seruiebat. Ad summam igitur, sic teneto, vt scias immortalem esse animam, quod non solùm concors vestræ gentis opinio, sed philosophorum omnium excellentissimi tenuerunt. Nulla tibi spes in occasu animæ, cui naturale est, vt mori nequeat; neque hinc fidas, nil mali superesse post obitum, quòd nulla sit futura anima, quæ pati possit: sed quia creator animæ, ipse est mitis, ipse pius, ac misericos, opus suum non despiciet, seque veraciter inuocantibus prope erit. In illum preces, in illum vota, in illum spes vltimæ ferantur, in illius nomen extrema desinant suspiria. I securus, nil timeas; natura parens benignissima nihil fecit horrificum, mortem formidabilem error facit hominum, non natura rei prouidæ: si quid magnum voluis animo, si quid altum struis, humiles, & ineptas vulgi voces, actaq; despice: verùm illos suspi-

Digitized by Google

ce,quorum imitatio ad veram gloriam via eſt. Apud noſtros quidem lætè, feliciterque morientiũ innumerabilia ſunt exempla. Si antiquiora perquirimus,multi occurrent,qui mortem non modò ferant fortiter, ſed accerſant: quod, in Marco Catone,ſicut modò diximus. *M*. Cicero excuſat? Seneca autem & laudat. Nobis verò neutrum ſat probatur;ſed ſecundum minus, quia tolerabilius eſt errorem excuſare,quàm laudare. Nos vtrumq; reiicimus,quoniam vt vocatum reſpondere,& reuerenter parere laudabile;ſic imperatoris iniuſſu, commiſſa de cuſtodia,& corporis ſtatione diſcedere,capitalis eſt habenda defectio,& vel exilio graui,vel ſummo plectenda ſupplicio. Sciens repeto, vt altiùs imprimam. Abundè enim[niſi fallor]hęc omnia ſuperior tractatus explicuit. *D*. Morior. *R*. Immo carnis tributum, naturæ debitum, perſoluis,mox futurus liber:fac libens, quod vel nolens faceres;& vt bene ait quidam Mortis hortator:

Cupias quodcunque neceſſe eſt.

Non eſt vtilius,immo quidem non eſt aliud in neceſſitate conſilium, quicquid fit à volente, fit leuius;& deſinit eſſe neceſſitas, ſi voluntas acceſſerit. *D*. En morior. *R*. En te dominus præſtolatur. Accelera,ne titubes,ne cunctẽris,pone ſuſpicionem; non tu tibi carior es, quam illi: Quis vocatus ab amante, diffidit? Adhuc fortè miraberis timuiſſe, quod optandum eſſet. Multa enim, ſolutus, ſcies, quę vinctus nullo vnquam ſtudio didiciſſes,vſque adeò,vt arcana rerũ noſſe volentibus,ad quæ,mortali vel obſita acies veſtra non penetrat,quæ profectò cupiditas naturalis eſt homini,ſed vehemẽtior ſtudioſo;nil morte melius putem,nilq; quod breuius

nius adoptatum ferat. *D.* Morior. *R.A.* Imo obdormis, vitæque fessus, vt arbitror, requiescis. *D.* Morior. *R.* Vade in æternam requiem, nunc primùm viuere incipis. Bona mors, initium est vitæ.

De Morte ante diem. DIAL. CXX.

Tardius an citius, nil refert, si moriare,
Semper enim iusto empore mors veniet.

DOL.

QVid quod ante diem morior? *R.* Ante diem nemo moritur, sed non omnibus dies idem. Imo, vt vates ait eximius.

Stat sua cuique dies;

ad quam quisque cùm venerit, metam attigit. Et quoniam, nec redire datum, nec subsistere, transeundum est. *D.* Ante diem morior. *R.* Posset id verum esse, si in diem debitor fuisses; purus debitor, semper debet: semper itaque nutum tui creditoris obseruet. Et semper in numerato habeat, quod debet. Habet autem semper, dum mortale corpus habet; nullo mutuo, nullo opus est fœnore: domi habet. imo quocunque ierit, secum habet, &, vt dicitur, in manu habet, vnde se liberet, quo soluto nil naturæ amplius, & nil iam cœlestibus vllis debet, vt Vergilius ait. Pone igitur hanc querelam. Ante diem non reposcitur, quod omni debetur die: quin pro eo, quod dicebam, gratias age, quia scilicet, ad id debitum, nec prece, nec possessione, nec pignore, nec vsura indiges: quod vltimum dixisse fertur Spartanus ille vir fortis incognitus, sed dignus agnosci, cum ad mortem ductus, ob hoc ipsum imperterritus iret, atque alacer, quòd capite suo satisfacere Lycurgi legibus posset. *D.* Morior ante diem. *R.A.* Non intelligo, quid sit, ante diem mori: nisi quod vulgò dicitur, ante lucem

Digitized by Google

seu cum primum eluceſcit : quæ exercitiis eius, quam nunc agis animæ, aptiſſima hora eſt. Alioqui quis omnino hominum ante ſuum diem moritur, cum ille ſit ſuus dies in quo moritur, non aliusꝰ *D.* Ante tempus morior. *R.A.* Neque ante tempus, neque poſt tempus, ſed in tempore morieris: niſi ſic forte tempus accipis, quod tu tibi, non natura, ſeu fortuna præfixerat. Ante illud enim ſic non mori poteſt, ſicut nec poſt illud viuere. *D.* Morior ante tempus. *R.* Quis, niſi amens, queritur ante tempus abſolui vinclis, & carcere relaxari? Lætandum medius fidius, ſi ante tempus accidiſſet: ſed nec accidit, nec accidere potuit: ſuum tempus habent omnia: hic te terminus manebat, hic metam fixerat, qui te in hoc vitæ ſtadium induxit. Si de hoc fine quereris, & de alio quolibet queri poſſes. *D.* Citò morior. *R.* Citò natus eras. Non moritur citò, qui iam ſenuit. Quod ſi non ſenueras, ceſſat altera pars querelæ: quanuis, ſi portio vitæ vltima eſt ſenectus, non ſenuiſſe non poteſt, quiſquis moritur. Sed intelligo ſenectutem, vt vulgus annorum congeriem multorum, cui non, vt reliquis, finis eſt alius, quam mors: de initio diſcrepatur variis ſententiis, ſed pro viribus ſeneſcentum, proque valetudine corporum atque animorum habitu, ad concordia redigendis. Tota denique res huc redit, vt vel mortis incuſare celeritatem deſinas, vel moleſtias vitæ prolixioris, quæ de mortis ipſius tarditate proueniunt. Sed vos vobiſcum diſſidentes, nec mori vultis, nec ſeneſcere: cum vtrunque certè, vel alterum ſit neceſſe. *D.* Amplius viuere poteram. *R.A.* Immo certè non poteras. Nam ſi poſſes, puto viueres: ſed hoc dicere vis, volebam, ſeu ſperabam; &, vt eſt animus mortalium

vitæ

vitæ auidus,ſpei credulus vtrobique perfacile tibi aſſentiam:at ſi dicere vis,dicebam,quia paucu-los adhuc dies viuere ætati non indebitum videretur.non æque conſenſerim. Quidam enim ſerius obeunt, multi ocius, nunquam nullus. hæc inter nihil in commune, niſi vt omnes mortales vna lex teneat,vnum mortis imperium. alio tamen,atque alio moriendi genere, diuerſisque vitæ ſpaciis. Sic rei vnius modus multiplex,tempuſque peruarium eſt. Æquo animo igitur quiſque ſuum mortis genus,ſuum diem mortis expectet;nec auiditate vitæ,nec faſtidio quod indocti ingrati omnes faciunt, de naturæ legibus queratur aut litiget. *D.* Modicum vixi. *R.* Nullus tamen vixit,vt non ſibi modicum vixiſſe videretur;& eſt planè modicum,quicquid hic viuitur: itaque ſi diu viuere delectat.vitam illam quærite, vbi ſemper viuitur;quæ,etſi hic non ſit,tamen hic quæritur. *D.* Vixi modicum. *R.* Quid ſi diu vixiſſes,nunquid ideò,non vixiſſes modicum? Spacia vitæ huius imparia, & incerta ſunt; vnum omnibus eſt commune;cuncta ſunt breuia: vixit aliquis octuaginta annos,quid hic,quæſo plus habet,quam qui octo;verte acriter te in te,nec te fallat vulgi furor. Qui plus,inquam habet,qui diutius vixit,niſi forte curas,laboreſque,& dolores, & tædia, ac peccata in lucro ponitis. Aut quid plus haberet,ſi vixiſſet octingentos. Eſt in expectatione fateor. pluſculum aliquid. At cum ſpacium vtrunq.trāſierit[mihi crede]nihil inuenies, quo plus vixiſſe felicius ſit. *D.* Morior,dum bene agere cogitabam. *R.* Quid agere cogitabas,nec agebas:ſic forſitan in perpetuum cogitaſſes. Sunt, qui bene agere ſemper cogitent, nunquam tamen incipiant. Quod ſi bene agere cœperas,ne

dubites, quanuis boni operis finem, mors præuertat: apud cœca hominum iudicia, forta ſſe aliquid, ſed ſpernendum; apud infallibilem rerum æſtimatorem, nil tibi ſubtrahitur, integræ merces tua eſt, non actuum modò, ſed votorum. *D.* In medio rerum apparatu morior. *R.* Hæc non mortis, ſed morientium culpa eſt, qui breuiſſimam vitæ telam, tum maximè ordiuntur, dum præcidenda erat: quod niſi ſic eſſet, non tam ſæpè inexpletis vitæ muneribus morte præuenirentur, ſeu expletis, ac tranſactis viuerent, qua profectò nulla dulcior vita eſt. Hanc tamen dulcedinem non tam vitæ breuitas, quàm viuentium torpor hominibus eripit, quibus nulla ideò longa eſt vita, quia quantumcunque ſit temporis, nunquam viuunt, ſemper viuere meditantur, & iam ſenes inter noua vitæ conſilia fluitantes, celeri fine, ſerum pincipium antecedunt. *D.* Morior, dum magna pararem. *R.* Hoc multis magnis viris, feréque omnibus accidit. Falluntur homines, cum in multis, tum in morte præcipuè, quam venturam nemo eſt, qui neſciat, dilaturam ſperant, & abeſſe procul ſingunt ſibi, quam vicinam ſemper, hinc vitæ breuitas, & fuga temporum facit: hinc fortunæ vis, & caſuum humanorum circunfuſa varietas. Et ô cœcitas mira, quòd quid vobis ſit ſperandum, in aliis ſaltem aliquando non diſcitis. Sed ſic eſt, ægrè ad amaras cogitationes animus redit, itaque dum ſibi quiſquis longiſſimum vitæ ſpatium ſpondet, dúmque vel æuum Neſtoris, vel [vt ait Cicero] Metelli fortunam ſperat, denique dum ſe quiſque prædilectum naturæ filium credit, de primordiis agitantes, finis occupat, & multa deliberantes, improuiſa repente mors aggreditur, medioſque intercipit apparatus.

Digitized by Google

paratus. *D.* Viridi morior ætate. *R.A.* Vt nil in hoc aliud boni sit prouisum, tibi est saltem, senio ne marcescas. Senectus enim quamuis non sit grauis, vt apud Ciceronem ait Lælius, vtque à nobis supra disputatum est; aufert tamen eam viriditatem, in qua quidem, vt Scipionem illo, sic tu nunc etiam & te fuisse commemoras; multis tu fortasse desiderio, nulli iam fastidio futurus sis, quod in longa ætate vitare, quantalibet virtute, subdifficile est. *D.* Iuuenis morior. *R.* Nosti, quid in vita passus sueris, quid passurus ignoras, & mihi crede in hoc tam vario támque immiti fortunæ regno, qui præmoritur comitem fallit. *D.* Morte præpedior ne cœpta perficiam. *R.A.T.* Id iussè quidem: agitis enim semper, quæ peragisse pridem decuit, perfectique nihil est: hoc maximè vobis grauem mortem facit, ac miseram: & si quidem absque tua culpa, cœpta peragere nequiuisti, sufficiat voluisse: sin per ignauiam dilatis, displiceat neglexisse. Quod si forsan hæc lamentis causa prætenditur, verè autem nihil aliud, quàm vitæ prolixitas & dilatio mortis optatur inanis, licet publici veti tandem te, vel serò pudeat. Audite enim me mortales, vsque adeò vitæ cupidi; quæro ex vobis, sequestrato virtutum exercitio, quid omnino aliud vita hæc, quàm segnis, & inutilis mora est? quæ, quantulacunque fuerit, nequit non esse brevissima. Dictum ergo placet illius cuius Augustinus meminit, quem in extremis agentem, cum amici solarentur, ac dicerent ex eo morbo minimè periturum esse: Respondit, si nunquam, bene; at si aliquando, cur non modo? *D.* Interruptis rebus morior. *R.A.* Si ad mentem reliquum aut rebus gestis, aut ingenio clariores, magna pars inexple-

tis operibus obiere. paucis in hac breui vita contigit, vt concepta, seu iam incœpta perficerent. Tu verò, quoniam communi hominum more, has te in angustias impegisti, nec præterita retractari possunt, vnam hanc emergendi viam arripe, non vt ad multa interrupta flebiliter, inutilitérque respicias, sed vt viriliter, quod vnum restat, expedias, bene mori.

De Morte Violenta. DIAL. CXXI.

Vnicuique modum moriendi fata dedere;
Et bene qui vixit, non male obire potest.

DOL.

SEd violenta morte pereo. *R.* Si nolens moreris, violenta mors est: at si volens, nulla. *D.* Per vim morior. *R.* Si quidem vitæ vis affertur, quid interest, febris, an gladius, dum liberè egredi are? quid refert, an ergastuli tui fores sponte pateant, an frangantur. *D.* Vi morior. *R.* Multæ sunt species mortis, sed mors vna, quæ an violenta sit an non, morientis arbitrium est; vim vis maior superat, consensus extinguit. Sapiens sic instructus est, vt quibus non potest obstare, consentiat: quid tu, inquies, Percussori meo, vt consentiam, iubes? quidam non consenserunt modò, sed gratias egerunt: inuentus est, qui percussorum suorum ignorantiam excusaret, & supremo illius anhelitu veniam precaretur. Neque ego te cruento consentire carnifici, iubeo, sed inuitæ sorti; cui, qui non sponte paruerit, vi parebit. *D.* Morior hostili manu. *R.* Quid tu igitur, amici manu mori posse, credideras? quando id tibi, nisi ab ignorante contingeret? *DO.* Hostili dextra pereo. *R. A.* Hostiles euadis manus. Ille, dum iræ suæ obsequitur, libertati tuæ consulit, potestati

suæ

ſuæ detrahit, nilque amplius in te poteſt. Satius eſt ſub iniuſto hoſte procumbere, quàm ſub iuſto rege. Illic enim occiſoris eſt crimen, hic occiſi. Hoſtili ferior manu. R. Quid tua magis intereſt, qua dextera, quàm quo gladio feriare? Non de manu, ſed de vulnere quæritur: quanuis & Pompeius manu Cæſaris ferri pro mortis ſolatio videatur, apud Lucanum, optare, & apud Statiũ, Capaneus Ipſeum; apud Vergilium, Æneas Lauſum, Camilla Ornithum, quod illorum manu occidantur, conſolentur. D. Ferro morior. R. Communis tibi cum maximis fortuna, cúmque optimis viris: bona pars eorum, quos vel præſens vita feliciſſimos habuit, vel æterna ſanctiſſimos habet gladio perire; quos ſi numerem, non breuiloqui monitori, ſed longi opus erit hiſtorici. DO. Gladio pereo. R. Alij aliter, quidam laqueo, quidam lapſu, quidam vnguibus leonis, aut apri dentibus, multis ferri copia defuit, dum optarent gladio perire. D. Ferro ferior. R. Quid ſcis, an maiori exitio ſubtraharis, quódque miſerrimum cenſes, grauioris miſeriæ fuga ſit? dixi ſupra, vt Plotinum, alterum à Platone philoſophiæ decus, peſtilens lepra percuſſit. Id non dixi, vt alterum ab Homero, poëticæ Graiæ lumen, Euripidem, canes morſibus lacerarunt: Lucretius veſtrorum vatum primo proximus, cui tam multa Vergilium auferre non puduit, amatorio poculo accepto, in morbum, rabiémque compulſus, gladio ad poſtremum pro remedio vſus eſt. Herodes rex Iudææ, tam fœdo morborum agmine circumuentus, interiit: vt compendioſior ferri mors, inuidioſa ſibi eſſe potuerit, vtque auguror, fuerit. Romanus princeps Adrianus morbi tædio victus, impatientiam doloris, ferro abrumpere ſi licuiſſet, o-

prauit. Magnum quendam virum, hac ætate, vermes toto ſcatentes corpore; mures alium, exediſſe narrantur. Inter iam multa ludibria humani corporis, ſi electio tribuatur, quis imbecillis adeò, vt non ferrum ambiat? *D.* Ignibus pereo. *R.* Quidam animæ vim, naturámque igneam æſtimantes, id facillimum mortis genus opinati ſunt. *D.* Flammis abſumor. *R.A.* Vermibus ereptum corpuſculum, non putreſcet. *D.* Fluctibus obruor. *R.* Piſcibus conuiuium, buſtum tibiamplum, nobile nitidum. Et quid refert corpus terrenum, terræ reddas, an pelago? *D.* In freto morior. *R.A.* Non vbi, ſed qualiter moriaris, ad rem pertinet; vbique bene mori licet, vbique male. Non in loco, ſed in animo eſt, quod felicem mortem facit, aut miſeram. *D.* In mari pereo. *R.AT.* Perſuaſum multis ſcio, in mari miſerum mori, quod æthereus, atque ardens ſpiritus, ſuo contrario videatur opprimi. Sed, vt dixi, nihil locus ad miſeriam, animus totum. Itaque de hac re, nautæ neſcio cuius reſponſionem probo; quem cùm quidam interrogaſſet, vbi nam pater eius obiiſſet, in mari, inquit. Cúmque idem ille de auo, & proauo, atque atauo nominatim quæſiuiſſet, ex ordine, reſponſúmque ille idem de ſingulis acceſſet, intulit: Et nunquid tu, inquit, mare ingredi non times? Reſpondit, Nauta diſſimulans; & vbi nam tuus obiit pater? Suo, ait, in lectulo; vbi auus, inquit? & is ait, & proauus, & maiores mei omnes ſuis in lectulis obiere. Tunc nauta; Non tu, inquit, tuum non times in lectulum aſcendere? Eleganter quidem, aliquantóque plus, quàm nauticè. De morte igitur, natura viderit, quæ mortales fecit; at de genere mortis, de loco, de tempore, viderit fortuna. *DOL.* Veneno morior. *R.* Co-

R. Comites tibi illustres pridem, dum de hoc vno ageretur, exposui. Regia quidem mors est gladius. sed venenum magis. Et ad summam, ridiculum valde est, vbi de morte decreueris, de instrumentis esse anxium.

De Morte ignominiosa. DIAL. CXXII.

Si meruit scelus infamis morte perire,
Aequo animo qui fers, sustine, salvus eris.

DOL.

SEd ignominiosa mors est. *R.* Mortem ignominiosam facit, non genus, aut qualitas, sed causa supplicij. *D.* Ignominiosè morior. *R.* Nemo bonus male moritur; Nemo malus bene: honestam mortem, non funeralia non ministri, non purpureę faciunt exuuiæ; non inuersi clypei atque enses, & flens dominum familia, & vulgi clamor ac lamenta, & mœrore vxor insignis, & pietate filius, & deiecta ceruice, ante feretrum, nigro indutus; ac lachrymis grandibus humeris, & non postremò funereus laudator homo, & imagines aureæ diuitis sepulchri, defunctique titulus, victurus in marmore, donec sua quoque [licet sera] lapidibus mors sit; sed virtus, & clarum meritis viri nomen, non vulgaris egens auræ, sed suapte eminens maiestate, quod non præceps, & cœcus fauor hominum, sed rerum series, & innocens vita pepererit, atque vsque ad mortem veritatis, & iustitiæ susceptæ defensio. Interque medias mortis minas imperterritus atque infractus animus, ac generosa fiducia. Contra his decoribus honestam mortem, quis ignominiæ, quæso, locus est? aut quomodo turpiter moti potest, qui sic moritur? Servilem in modum virgas adhibe, & torrores, & laqueos, & secures,

fige cruces, & rotarum radios attolle, & quadrigas in diuerſum age, lacera huc, & illuc membra rapturas; adde ignes & craticulas prunis impoſitas, atque oleo vaſa feruentia, & ferarum dentes fame armatos adde vncos, & gæmonias ac tracta per vicos laniata cadauera, & quicquid iniuriæ, atque opprobrij, ſeu viuum, ſeu exanime corpuſculum pati poteſt; dura mors fortaſſe videbitur, ignominioſa certè non fuerit. Imo verò non nunquam eò clarior, quò durior. Itaque apparatus hic exterior, & tumultus, & tubæ, & carnificum truces vultus, & irati vox tyranni, nihil prorſus ad rem; intra te ipſum te reflecte, ibi te quære; atque excita. Omnibuſque, quæ ſuperſunt, animi virib. ad extremos caſus accingere; aures ab inuiſo ſtrepitu, à ſupplicij pompa oculos auerte, tacituſque totam animam recollige, atque horrare, réſque ipſas examina, non vmbras rerum. Tu, ſi mortem ipſam, rectis oculis, ſpectare audes, nec ferrum, puto, nec reſtim, nec liuentes calices, nec ſtillantes carnifices horrebis: vanum eſt enim, ipſum hoſtē cùm contempſeris, eius faleras, aut ſigna, metuere. *D.* Ignominioſa morte damnatus ſum. *R.* Sæpè actor, ſeu delator infamis & obſcœni teſtes, & obſcurus iudex; reus autem ipſe clariſſimus: ſæpè ignobilis vulgò mors, nobilis verò, glorioſuſque, qui moritur. Iam, vt ſileam reliquos, quòd & nimis multi, & multò impares ſunt; quæ vſquam ignominioſior mors, quàm crucis? in qua pependit eximium illud, & prænitidum cœli decus, ac terræ; ne tale aliquid ignominioſum ſibi cenſeat vlla ſors hominis. Et quoniã ſummo nihil eſt altius, in hoc deſino. Omne genus mortis honeſtare poteſt virtus, virtutem nulla mors inquinat.

Digitized by Google

De Morte repentina. DIAL. CXXIII.

Cùm mortis genus, & metam nescimus, & horam,
Ad tempus mortis nos præparare decet.

DOL.

AT repente nimis morior. *R.* Paulo ante, si recolo, senuisse te dicebas. Miror quomodo repentina mors seni est; qui, nisi, non dicã, delirat, sed insanit; semper ante oculos mortem habet. Námque cum omni ætati salubriter sit consultum, vt omnem diem sibi vltimum credat, hoc amplius ritè consulitur senectuti, vt omnẽ horam sibi putet extremam, neque illud modò non audiat, quod est apud Tullium, nemo tam senex, qui se annum non putet viuere. Sed ne id quidẽ, quod Seneca ait, diem. *D.* Subitò morior. *R.* Quid hic dicam, nisi vt repetã, quod ille olim summus hominum, nec minor ingenio, quàm fortuna, vno, ne integro quidem, ante suũ obitum die, quasi iã verum, experientiæ vicinitatem præsagiens, dũ de hoc ageret repentinã, atque improuisam mortem commodissimam iudicauit; quod iudicium ab ea videbitur religione dissentiens, quæ ab hac morte liberari, flexis genibus, Deum orat: neq; ego hanc sententiam, vbi sit libertas, amplector; aliud tibi nempe cogitandum est; neque verò hanc optabilem, sed, vbi sit, tolerabilem mortem dico. Siquidem sapienti, quique eminus cuncta præuiderit, inopinum nihil accidere posse, non ambigitur. Vnde fit, vt improuisa mors non sit, cuius prouida vita fuit. Nam quo pacto rerum maxima negligat, qui parua, qui minima etiam librare sit solitus? humanis autẽ in rebus, quid mihi maius morte monstraueris? quid par morti? *D.* Velociffi-

mè morior. R. Impræmeditata modò non sit mors, quò velocior eò facilior: suppliciũ enim [si quod est] vtique breue est, sensumque ipsum celeritate præueniens, & morti detrahitur, quod est in morte durissimum, metus mortis.

De Aegrotante extra patriam. DIAL. CXXIV.

Sæpe solum natale miser felicius extra,
Aegrotat, quàm si viueret in patria.

DOL.

ALiena in patria ægroto. *R.* Quid refert, cuius sit patria; ægritudo vtique tua est. *D.* Ludis me; ego extra patriam ægroto. *R.* Qui extra vnam patriam est, intra aliam sit, oportet; extra omnem patriam nec ęgrotare, nec sanus esse quisquam potest. *D.* Diuerticula verborum quæris. Extra meam patriam ægroto. *R.* Vnum hoc bonum huic inest malo. Nemo grabatulum tuum premet. Non importuna vxor, aut filius, sui vterque sollicitus, negligens tui. Quoties putas viro vxor, patri filius, fratri frater, in vltimis laboranti, puluinar iniecerint, & mori adiuuerint, quę alienigenæ vetuissent? Sæpè ibi maior est caritas, vbi minor creditur. Certè nullus astantium morbo tuo gaudebit, nullus tibi mortem optabit; quęris causam? Nullus hæreditatem tuam expectabit; omne in facinus spes, & cupiditas impellunt, hæc tranquillitas non facilè tibi in patria contigisset. Multi stratum circunsisterent, sub officij specie funeri inhiantes; quæ cogitatio, ægrotanti ægritudo [nisi fallor] altera est. Obsessum hinc lupis, hinc vulturibus se cernenti, iam cadauer mente captãtibus. *D.* Extra patriam ęgroto. *R.* Quid scis, forsitan nunc in patriam redis. Rectum, & bre-

ue

ueiter in patriam eſt, mori. *D.* Extra patriam æger ſum, *R.* O ſuperuacuæ ſemper, & inanes hominum querelæ. Quaſi verò ardentior extra patriam febris aut durior ſit podagra. Malum hoc omne, quod videtur, voluntarium eſt, atque in veſtra poſitum poteſtate, vt peſtes aliæ, quaſcunque falſa animis inuexit opinio.

De Morte extra patriam. DIAL. CXXV.

Sæpe ſolum natale mori felicius extra
Contigit ægroto, quàm periſſe domi.

DOL.

MOrior extra patrios fines. *R.* An peregrino id accidit, an exuli? Iam, ſeu te in his terris viſendi dicendíque ſtudium ſeu religioſa deuotio detinebat, & gaudendum, quòd honeſto te mors reponit in actu; ſeu iuſta ſententia, & ferendum non modò fortiter ſed libenter. Nullo enim melius modo iniuſti ſcelus hominis, quã iuſti ſupplicij ſpontanea, ac tranquilla perpeſſione diluitur. Sin potentioris iniuria, neque id tamen ideò dolendum, ſed ſatis [vt arbitror] de exilio diſputatum eſt. *D.* Extra patriam morior. *R.A.* Dicebam modò, hoc eſt in patriam redire, nullus rectior trames erat, nullus breuior. An tibi Eudemus ille Cyprius, familiaris Ariſtotelis, è memoria lapſus eſt? de quo & Ariſtoteles idem ſcribit, & Cicero. Qui cùm grauiter in Theſſalia ægrotaret, vidit in ſomniis, ſe quamprimùm ægritudine liberandum, & poſt quinquennium in patriam reuerſurum. Tyrannũ verò verbis illius, vbi tũc erat, Alexandrũ Phęreũ illico periturũ. Cùmque ipſe paucis poſt dieb. inſperatæ redditus ſaluti, etiã tyrãnus à cognatis eſſet occiſus, atq. ita verã

Digitized by Google

dubites, quanuis boni operis finem, mors prænertat: apud cœca hominum iudicia, forta ſſe aliquid, ſed ſpernendum; apud infallibiiem rerum æſtimatorem, nil tibi ſubtrahitur, integra merces tua eſt, non actuum modò, ſed votorum. *D.* In medio rerum apparatu morior. *R. A.* Hæc non mortis, ſed morientium culpa eſt, qui breuiſſimam vitæ telam, tum maximè ordiuntur, dum præcidenda erat: quod niſi ſic eſſet, non tam ſæpè inexpletis vitæ muneribus morte præuenirentur, ſeu expletis, ac tranſactis viuerent, qua profectò nulla dulcior vita eſt. Hanc tamen dulcedinem non tam vitæ breuitas, quàm viuentium torpor hominibus eripit, quibus nulla ideò longa eſt vita, quia quantumcunque ſit temporis, nunquam viuunt, ſemper viuere meditantur, & iam ſenes inter noua vitæ conſilia fluitantes, celeri fine, ſerum pincipium antecedunt. *D.* Morior, dum magna pararem. *R. A.* Hoc multis magnis viris, feréque omnibus accidit. Falluntur homines, cum in multis, tum in morte præcipuè, quam venturam nemo eſt, qui neſciat, dilaturam ſperant, & abeſſe procul ſingunt ſibi, quam vicinam ſemper, hinc vitæ breuitas, & fuga temporum facit: hinc fortunæ vis, & caſuum humanorum circunfuſa varietas. Et ô cœcitas mira, quòd quid vobis ſit ſperandum, in aliis ſaltem aliquando non diſcitis. Sed ſic eſt, ægrè ad amaras cogitationes animus redit, itaque dum ſibi quiſquis longiſſimum vitæ ſpatium ſpondet, dúmque vel ævum Neſtoris, vel [vt ait Cicero] Metelli fortunam ſperat, denique dum ſe quiſque prædilectum naturæ filium credit, de primordiis agitantes, finis occupat, & multa deliberantes, improniſa repente mors aggreditur, medióſque intercipit apparata-

paratus. *D.* Viridi morior ætate. *R.A.* Vt nil in hoc aliud boni fit prouisum, tibi est saltem, senio ne marcescas. Senectus enim quamuis non sit grauis, vt apud Ciceronem ait Lælius, vtque à nobis supra disputatum est; aufert tamen eam viriditatem, in qua quidem, vt Scipionem illo, sic tu nunc etiam & te fuisse commemoras; multis tu fortasse desiderio, nulli iam fastidio futurus sis, quod in longa ætate vitare, quantalibet virtute, subdifficile est. *D.* Iuuenis morior. *R.* Nosti, quid in vita passus fueris, quid passurus ignoras, & mihi crede in hoc tam vario tamque immiti fortunæ regno, qui præmoritur comitem fallit. *D.* Morte præpedior ne cœpta perficiam. *R.A.T.* Id iussè quidem: agiris enim semper, quæ peragisse pridem decuit, peractique nihil est: hoc maximè vobis grauem mortem, facit, ac miseram: & si quidem absque tua culpa, cœpta peragere nequiuisti, sufficiat voluisse: sin per ignauiam distuliisti, displiceat neglexisse. Quod si forsan hæc iamentis causa prætenditur, verè autem nihil aliud, quàm vitæ prolixitas & dilatio mortis optatur inanis, licet publici veti, tandem te, vel sero pudeat. Audite enim, me mortales, vsque adeò vitæ cupidi; quæro ex vobis, sequestrato virtutum exercitio, quid omnino aliud vita hæc, quàm segnis, & inutilis mora est? quæ, quantulacunque fuerit, nequit non esse breuissima. Dictum ergo placet illius cuius Augustinus meminit, quem in extremis agentem, cum amici solarentur, ac dicerent ex eo morbo minimè periturum esse: Respõdit si nunquam, bene; at si aliquando, cur non modo? *D.* Interruptis rebus morior. *R.A.* Si ad mentem redeunt aut rebus gestis, aut ingenio clariores, magna pars inexple-

Digitized by Google

tis operibus obiere. paucis in hac breui vita contigit, vt concepta, seu iam incœpta perficerent. Tu verò, quoniam communi hominum more, has te in angustias impegisti, nec præterita retractari possunt, vnam hanc emergendi viam arripe, non vt ad multa interrupta flebiliter, inutilitérque respicias, sed vt viriliter, quod vnum restat, expedias, bene mori.

De Morte Violenta. DIAL. CXXI.

Vnicuique modum moriendi fata dedere;
Et bene qui vixit, non male obire potest.

DOL.

SEd violenta morte pereo. *R.* Si nolens moreris, violenta mors est: at si volens, nulla. *D.* Per vim morior. *R. A.* Si quidem vitæ vis affertur, quid interest, febris, an gladius, dum liberè egredíare? quid refert, an ergastuli tui fores sponte pateant, an frangantur. *D.* Vi morior. *R.* Multæ sunt species mortis, sed mors vna, quæ an violenta sit an non, morientis arbitrium est; vim vis maior superat, consensus extinguit. Sapiens sic instructus est, vt quibus non potest obstare, consentiat: quid tu, inquies, Percussori meo, vt consentiam, iubes? quidam non consenserunt modò, sed gratias egerunt: inuentus est, qui percussorum suorum ignorantiam excusaret, & supremo illius anhelitu veniam precaretur. Neque ego te cruento consentire carnifici, iubeo, sed inuitæ sorti; cui, qui non sponte paruerit, vi parebit. *D.* Morior hostili manu. *R.* Quid tu igitur, amici manu mori posse, credideras? quando id tibi, nisi ab ignorante contingeret? *DO.* Hostili dextra pereo. *R. A.* Hostiles euadis manus. Ille, dum iræ suæ obsequitur, libertati tuæ consulit, potestati

suæ

ſuæ detrahit nilque amplius in te poteſt. Satius eſt ſub iniuſto hoſte procumbere, quàm ſub iuſto rege. Illic enim occiſoris eſt crimen, hic occiſi. Hoſtili ferior manu. R. Quid tua magis intereſt, qua dextera, quàm quo gladio feriare? Non de manu, ſed de vulnere quæritur: quanuis & Pompeius manu Cæſaris ferri pro mortis ſolatio videatur, apud Lucanum, optare, & apud Statiũ, Capaneus Ipſeum; apud Vergilium, Æneas Lauſum, Camilla Ornithum, quod illorum manu occidantur, conſolentur. D. Ferro morior. R. Communis tibi cum maximis fortuna, cúmque optimis viris: bona pars eorum, quos vel præſens vita feliciſſimos habuit, vel æterna ſanctiſſimos habet gladio perire; quos ſi numerem, non breuiloqui monitori, ſed longi opus erit hiſtorici. D. Gladio pereo. R. Alij aliter, quidam laqueo, quidam lapſu, quidam vnguibus leonis, aut apri dentibus, multis ferri copia defuit, dum optarent gladio perire. D. Ferro ferior. R. Quid ſcis, an maiori exitio ſubtraharis, quódque miſerrimum cenſes, grauioris miſeriæ fuga ſit? dixi ſupra, vt Plotinum, alterum à Platone philoſophiæ decus, peſtilens lepra percuſſit. Id non dixi, vt alterum ab Homero, poëticæ Graiæ lumen, Euripidem, canes morſibus lacerarunt: Lucretius veſtrorum vatum primo proximus, cui tam multa Vergilium auferre non puduit, amatorio poculo accepto, in morbum, rabiémque compulſus, gladio ad poſtremum pro remedio vſus eſt. Herodes rex Iudææ, tam fœdo morborum agmine circumuentus, interiit: vt compendioſior ferri mors, inuidioſa ſibi eſſe potuerit, vtque auguror, fuerit. Romanus princeps Adrianus morbi tædio victus, impatientiam doloris, ferro abrumpere ſi licuiſſet, o-

prauit. Magnum quendam virum, hac ætate, vermes toto ſcatentes corpore; mures alium, exediſſe narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis, ſi electio tribuatur, quis imbecillis adeò, vt non ferrum ambiat? *D.* Ignibus pereo. *R.* Quidam animæ vim, naturámque igneam æſtimantes id facillimum mortis genus opinati ſunt. *D.* Flammis abſumor. *R.A.* Vermibus ereptum corpuſculum non putreſcet. *D.* Fluctibus obruor. *R.* Piſcibus conuiuium, buſtum tibi amplum, nobile nitidum. Et quid refert corpus terrenum, terræ reddas, an pelago? *D.* In freto morior. *R.A.* Non vbi, ſed qualiter moriaris, ad rem pertinet; vbique bene mori licet, vbique male. Non in loco, ſed in animo eſt, quod felicem mortem facit, aut miſeram. *D.* In mari pereo. *R.AT.* Perſuaſum multis ſcio, in mari miſerum mori, quod æthereus, atque ardens ſpiritus, ſuo contrario videatur oppriini. Sed, vt dixi, nihil locus ad miſeriam, animus totum. Itaque de hac re, nautæ neſcio cuius reſponſionem probo; quem cùm quidam interrogaſſet, vbi nam pater eius obiiſſet, in mari, inquit. Cúmque idem ille de auo, & proauo, atque atauo nominatim quæſiuiſſet, ex ordine, reſponſúmque ille idem de ſingulis accepiſſet, intulit: Et nunquid tu, inquit, mare ingredi non times? Reſpondit, Nauta diſſimulans; & vbi nam tuus obiit pater? Suo, ait, in lectulo; vbi auus, inquit? & is ait, & proauus, & maiores mei omnes ſuis in lectulis obiere. Tunc nauta; Non tu, inquit, tuum non times in lectulum aſcendere? Eleganter quidem, aliquantóque plus, quàm nauticè. De morte igitur, natura viderit, quæ mortales fecit; at de genere mortis, de loco, de tempore, viderit fortuna. *DOL.* Veneno morior.

R. Co-

R. Comites tibi illustres pridem, dum de hoc vno ageretur, expossui. Regia quidem mors est gladius, sed venenum magis. Et ad summam, ridiculum valde est, vbi de morte decreueris, de instrumentis esse anxium.

De Morte ignominiosa. DIAL. CXXII.

Si meruit scelus infamis te morte perire,
Aequo animo qui fers, sustine, salvus eris.

DOL.

SEd ignominiosa mors est. *R.* Mortem ignominiosam facit, non genus, aut qualitas, sed causa supplicij. *D.* Ignominiosè morior. *R.* Nemo bonus male moritur; Nemo malus bene: honestam mortem, non funeralia, non ministri, non purpureę faciunt exuuiæ; non inuersi clypei atque enses, & flens dominum familia, & vulgi, clamor ac lamenta, & mœrore vxor insignis, & pietate filius, & deiecta ceruice, ante feretrum, nigro indutus; ac lachrymis grandibus humeris, & non postremò funereus laudator homo, & imagines aureæ diuitis sepulchri, defunctique titulus, victurus in marmore, donec sua quoque [licet sera] lapidibus mors sit; sed virtus, & clarum meritis viri nomen, non vulgaris egens auræ, sed suapte eminens maiestate, quod non præceps, & cœcus fauor hominum, sed rerum series, & innocens vita pepererit, atque vsque ad mortem veritatis, & iustitiæ susceptæ defensio. Interque medias mortis minas imperterritus, atque infractus animus, ac generosa fiducia. Contra his decoribus honestam mortem, quis ignominiæ, quæso, locus est? aut quomodo turpiter mori potest, qui sic moritur? Seruilem in modum vinculas adhibe, & torrores, & laqueos, & secures,

fige cruces, & rotarum radios attolle, & quadrigas in diuersum age, lacera huc, & illuc membra rapturas; adde ignes & craticulas prunis impositas, atque oleo vasa feruentia, & ferarum dentes fame armatos. adde vncos, & gæmonias ac tracta per vicos laniata cadauera, & quicquid iniuriæ, atque opprobrij, seu viuum, seu exanime corpusculum pati potest; dura mors fortasse videbitur, ignominiosa certè non fuerit. Imo verò non nunquam eò clarior, quò durior. Itaque apparatus hic exterior, & tumultus, & tubæ, & carnificum truces vultus, & irati vox tyranni, nihil prorsus ad rem; intra te ipsum te reflecte, ibi te quære; atque excita. Omnibúsque, quæ supersunt, animi virib. ad extremos casus accingere; aures ab inuiso strepitu, à supplicij pompa oculos auerte, tacitúsque totam animam recollige, atque hortare, résque ipsas examina, non vmbras rerum. Tu, si mortem ipsam, rectis oculis, spectare audes, nec ferrum, puto, nec restim, nec liuentes calices, nec stillantes carnifices horrebis: vanum est enim, ipsum hostẽ cùm contempseris, eius faleras, aut signa, metuere. *D.* Ignominiosa morte damnatus sum. *R.* Sæpè actor, seu delator infamis & obscœni testes, & obscurus iudex; reus autem ipse clarissimus: sæpè ignobilis vulgò mors, nobilis verò, glorioſúsque, qui moritur. Iam, vt sileam reliquos, quòd & nimis multi, & multò impares sunt; quæ vsquam ignominiosior mors, quàm crucis? in qua pependit eximium illud, & prænitidum cœli decus, ac terræ; ne tale aliquid ignominiosum sibi censeat vlla sors hominis. Et quoniã summo nihil est altius, in hoc defino. Omne genus mortis honestare potest virtus, virtutem nulla mors inquinat.

De

Digitized by Google

De Morte repentina. DIAL. CXXIII.

Cùm mortis genus, & metam nescimus, & horam,
Ad tempus mortis nos præparare decet.

DOL.

AT repente nimis morior. *R.* Paulo ante, si recolo, senuisse te dicebas. Miror quomodo repentina mors seni est; qui, nisi, non dicã, delirat, sed insanit; semper ante oculos mortem habet. Námque, cum omni ætati salubriter sit consultum, vt omnem diem sibi vltimum credat, hoc amplius ritè consulitur senectuti, vt omnẽ horam sibi putet extremam, neque illud modò non audiat, quod est apud Tullium, nemo tam senex, qui se annum non putet viuere. Sed ne id quidẽ, quod Seneca ait, diem. *D.* Subitò morior. *R.* Quid hic dicam, nisi vt repetã, quod ille olim summus hominum, nec minor ingenio, quàm fortuna, vno, ne integro quidem, ante suũ obitum die, quasi iã verum, experientiæ vicinitatem præsagiens, dũ de hoc ageret repentinã, atque improuisam mortem commodissimam iudicauit; quod iudicium ab ea videbitur religione dissentiens, quæ ab hac morte liberari, flexis genibus, Deum orat: neq; ego hanc sententiam, vbi sit libertas, amplector; aliud tibi nempe cogitandum est; neque verò hanc optabilem, sed, vbi fit, tolerabilem mortem dico. Siquidem sapienti, quíque eminus cuncta præuiderit, inopinum nihil accidere posse, non ambigitur. Vnde fit, vt improuisa mors non sit, cuius prouida vita fuit. Nam quo pacto rerum maxima negligat, qui parua, qui minima etiam librare sit solitus? humanis autẽ in rebus, quid mihi maius morte monstraueris? quid par morti? *D.* Velociss-

ueiter in patriam eſt, mori. *D.* Extra patriam æger ſum, *R.* O ſuperuacuæ ſemper, & inanes hominum querelæ. Quaſi verò ardentior extra patriam febris aut durior ſit podagra. Malum hoc omne, quod videtur, voluntarium eſt, atque in veſtra poſitum poteſtate, vt peſtes aliæ, quaſcunque falſa animis inuexit opinio.

De Morte extra patriam. DIAL. CXXV.

Sæpe ſolum natale mori felicius extra
Contigit ægroto, quàm periiſſe domi.

DOL.

MOrior extra patrios fines. *R.* An peregrino id accidit, an exuli? Iam, ſeu te in his terris viſendi dicendique ſtudium ſeu religioſa deuotio detinebat, & gaudendum, quòd honeſto te mors reponit in actu; ſeu iuſta ſententia, & ferendum non modò fortiter ſed libenter. Nullo enim melius modo iniuſti ſcelus hominis, quã iuſti ſupplicij ſpontanea, ac tranquilla perpeſſione diluitur. Sin potentioris iniuria, neque id tamen ideò dolendum, ſed ſatis [vt arbitror] de exilio diſputatum eſt. *D.* Extra patriam morior. *R.A.* Dicebam modò, hoc eſt in patriam redire, nullus rectior trames erat, nullus breuior. An tibi Eudemus ille Cyprius, familiaris Ariſtotelis, è memoria lapſus eſt? de quo & Ariſtoteles idem ſcribit, & Cicero. Qui cùm grauiter in Theſſalia ægrotaret, vidit in ſomniis, ſe quamprimùm ægritudine liberandum, & poſt quinquennium in patriam reuerſurum. Tyrannũ verò verbis illius, vbi tũc erat, Alexandrũ Phęreũ illico periturũ. Cùmque ipſe paucis poſt dieb. inſperatæ redditus ſaluti, etiã tyrãnus à cognatis eſſet occiſus, atq. ita verã

per omnia visionem ratus, promisso tempore reditum in patriam expectaret, quinti anni ad finem, pugnans Syracusis, occubuit; eoque illum modo in patriam suam rediisse somniorum interpretes dixere, nequa penitus pars somnij falsa esset. Ego, quid de somniis sentirem, dixi alibi: De hoc in patriam reditu, quid occurrerit, modò dixerim. *D.* Extra patriam mori cogor. *R.* Dixi, dum de exilio loqueremur, & repeto: aut nemo extra patriam moritur, aut omnes. Doctis quidem viris placuit, omnem mundi plagam patriam esse, & præsertim forti animo, quem non huius, aut illius partis amor astrinxerit. Aliis enim tantùm, vbi bene esset; contra, nullam hic esse homini patriam, quibusdam visum, illa communis, hæc altior philosophia est. *D.* Morior procul à patria, in qua natus sum. *R. A.* Vbi moreris, illa demum verior patria tua est. Illa te diutius possidebit, nec vagari sinet, & proprium, perpetuúmque incolam, sinu amplexa, constringet: disce hanc terram pati, quæ te ortum alibi, transformabit in se. *D.* Procul à patria mors me manet, & sepulchrum. *R. A.* Et cælestes illi diuiníque homines, quos vna ætas, & eadem media mundi parte genuerat, toto orbe dispersi sunt, mortibus, ac sepulchris. Illum Ephesus, illum Syria, illum Persis, illum habet Armènia, illum Æthiopes, illum Indi, illum Achaia, illos Roma, illum vltima seruat Hispania: quosdam tamen ex his, loco mortis, ablatos esse, nunc in Italicis vrbibus fama est, qua terreni erāt; pars quidem ætherea pridem, haud dubiè cælum tenet. *D.* Extra patriam mori oportet. *R.* Quid secundi ordinis viros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius, & post Roma; illum Gallia Pannoniæ, atque illum Athenis abstulit Parisius; hunc Græ-

Græciæ, atque nunc Hiſpaniæ rapuit Roma; hunc Mediolanum Romæ viuum, hunc defunctum Africæ Sardinia; mox Sardiniæ Ticinum, occidentis duo lucida ſydera æqua meritis, iuncta animis, vicina corporibus; qui ſunt, de quibus loquor, intelligis; atque ideò multa feſtinans tranſeo. Sed ne tertij ordinis exemplum deſit. Illum Paleſtinæ Cyprus tulit. Illum Nurſiæ Campania, hos Hiſpaniæ Italia, illum quidem Bononia, hunc Patauium. *D.* Intelligo planè ſingula. Sed adhuc inuitus procul à patria morior. *A.* Et ego planè cauſam rei huius intelligo, quòd ſcilicet ſanctiſſimis ſpiritibus, cæloque ſemper hærentibus, nulla iam terrenæ patriæ cura eſſet, quæ nondum tibi depoſita [ſed mihi crede] ſi cælo inhias, deponenda eſt. Attingam tamen de hinc alios virtutis amicos, cœli memores, nondum tamen cæli ſtudio, terræ oblitos. Sanij oſſa Pythagoræ Metapontus texit: Ciceronem Arpini ortum, Romæ altum, Caietæ ſinus exanimem vidit: Plinium, quem infantem lauit Atheſis, grandæuum veſeui cinis extinxit: Vergilium mundo dedit Mantua, Brunduſium [ſiue vt alij perhibent] Terentum rapuit, nunc Neapolis tenet: Ouidium Sulmo compegit, Ponticum ſoluit exilium: Terentium Comicum, vt fama eſt, Carthago genuit, Roma docuit, Archadia ſepeliuit: Flaccum Horatiũ Apulia: Ennium Calabria: Statium prouincia Narbonenſis: Auſonium Vaſconia: tres Annæos, ſiue [vt alij volunt] quatuor, duos Seneca, videlicet, Gallionem & Lucanum, miſit Corduba; & hos omnes, & Plautum Arpinatem, & Lucilium Aruncum. & Pacuuium Brunduſinum, & Iuuenalem Aquinatem, & Propertium Vmbrum, & Valerium Antiatem, & Catullum Veronenſem, &

Varum Cremonenſem, & Gallum Forliuienſem, & Actium Piſaurenſem, & Caſſium Parmenſem, & Claudianum Florentinum, & Perſium Volateranum, & mille alios; Roma retinuit, ac magna ex parte humo condidit; Tito Liuio Patauino vix ſerum, velut ad ſepulturam, patriæ reſtituto: ſicut ex diuerſo, multos Roma eadem genuit, alibi morituros. Orbis terræ, quaſi domus anguſta eſt, & ipſe quadrangularis, cuius ab extremo ad extremum tranſitus. Et hic viuere, illic mori, non pluris eſt fortibus animis, quam pro vario vſu balneum triclinio, ſeu brumali æſtiuum thalamum mutare. Trita eſt omnibus, maximeque illuſtribus, alternatio hæc originis, & ſepulchri. *DO.* Scio ſic eſſe, extra patriam tamen mœſtus morior. *R.* Nihilo lætior in ea ipſa, quam tuam dicis patriam, moreris; ſed indulgetis fletibus, tanquam ſua illis inſit delectatio. Quod ſi animum vulgi erroribus circumuentum, ſanctæ, doctæque ſimul, ac diſcretæ paupertatis exempla non adiuuant. fortunatioribus agam, ſi quod doles, Regibus, ac Cæſaribus accidiſſe monſtraueris, ducumque clariſſimis, maximorum ne hominum fortunam ſis recuſaturus, videro. *D.* Quid dictura, quoſve in medium prolatura ſis, ſentio. Sed quid opus eſt verbis, doleo extra patriam mori, mortiſque moleſtiam locus grauat. *R.AT.* Medicam manum horres, video, pergam tamen, quàm feliciter tu videto, mihi verum dixiſſe, ac fideliter monuiſſe ſat fuerit. Alexandrum Pella genuit, Babylon peremit; Alexandria conditoris ſui nomen, ac cinerem cuſtodiuit. Alterum Alexandrum Epiri Regia pauerat, Lucanus amnis obruit. Cyrum Perſis Regem tulerat, Scythia truncum tulit. Marcum Craſſum, magnumque

Digitized by Google

que Pompeium Roma, & Romanum imperium omne ſuſpexerat, quæ viuorum magnitudinem toleraſſet, vtique mortuorum [ſi ſors ſineret] ſuffectura cineribus. Sed alterum trans Euphratem tellus preſſit Aſſyria. Alterum Ægyptiaci gurgitis vnda contorſit. Catoni huic vltimo Roma principium, ac nomen, finem, cognomén-que dedit Vtica. Cornelios Scipiones Roma progenuit nobiliſſima, & Reipubli. ſaluberrima germina, quibus ſeruanda ſæpè eſſet, & ornanda, hos ſic ſua ſors diſtribuit, vt duo hi, qui dicuntur magni, Hiſpania tellure obruti, Superior Africanus Linterni, Naſica Pergami, Lentulus intra Siciliam ſeiunctis habitent ſepulchris. Soli ex hoc numero Aſiaticus atque Africanus minor Romæ iaceant, melius quolibet in exilio iacturi. Ille carcere multatus, hic morte. Sic perſæpè, vbique melius viuas, melius moriare, quàm in patria. Nuſquam durius iaceas, quàm domi: tres Decij, etſi duos tantùm fama celebret, extra patriam animoſiſſimè cecidérunt. Cum Latinis pugnans pater, cum Hetruſcis filius, addidit Cicero, & cum Pyrrho nepos: quid nunc ex ordine occurrentes eximios duces ſequar, omnes Romæ genitos, ſed extinctos alibi? Attilium Regulum, pro ſeruanda patria ſimul, atque hoſti fide, quò crudelius, eò glorioſius morientem vidit Africa, & ſequenti bello, Gaium Flaminium Cortona, Æmilium Paulum Cumæ, Claudium Marcellum Venuſia, Tiberium Gracchum Lucania procumbentem vidit. Nulli horum Romæ mori contigit, duæ ſpes ingentes imperij Romani, in ipſo ætatis floꝛe ſucciſæ, Druſus, & Marcellinus. Et ambo in patriam reuerſi, ambo tamen procul à patria, ille in Germania obiit, hic in

Digitized by Google

Baione. Quid nunc, tu ne Tarquinio ſuperbior? tu ne potentior Sylla es? Atqui ille Cumis exul, hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquor? Auguſtus Cæſar, pater patriæ extra patriam obiit apud Campaniæ Nolam. Tiberius diſpar moribus imperio par, apud Campaniæ Miſenum. Veſpaſianus, ac Titus optimi principes, vt patrẽ, & filium decebat, vna & eadem villa, quamuis prope, extra vrbem tamen obiere: at Traianus in Occidente natus, in Oriente defunctus eſt. Septimius Seuerus in Africa humilem habuit originẽ, Romæ ſuperbum imperium, Eboraci autem in Britannia ſepulturam. Theodoſium in Hiſpaniis ortum, defunctumque Mediolani, Conſtantinopolis accepit, quæ iam prius aliunde editum ſui nominis poſſidebat authorem. Quid de aliis dicam? Lycargum Sparta profugum, Creta ſuſcepit. Eadem Creta Saturnum regẽ, pulſum à filio, abeuntem vidit; Italis finibus abditum, humatumque audiuit. Africæ lumen, Annibalem tegit vrna Bithinica. Theſea, Themiſtoclem, ac Solonẽ, tres Athenienſiũ coronas, ſic fortuna diſperſit, vt primum Syria, ſecundum Perſis, tertium Cyprus ſepeliret. Imparia tãtis cadaueribus ſepulchra; dies me deficiet ſingulis immorantem; neque hiſtoriis obruere propoſui, ſed monere. *D.* Teneo: ſed hos omnes, & quoſcunque alios potes extra patriam defunctos fateor, ſed volentes nego, dolentéſque arbitror. *R.* Vnde hoc tibi, niſi quod ſtulti omnes, ſecundum ſe alios æſtimant; neque quod ſibi difficile eſt, cuiquam poſſibile ſuſpicari poſſunt? Et fortaſſe illi veteri potius prouerbio præbuiſti aurem; Bonum eſt peregrè viuere, mori malum, cum vtrunque potius bonum ſit, modò bene fiant longanimiter, atque honeſtè; malum vtrunque, ſi

Digitized by Google

male, si flebiliter, atque ignauè dicam, quod mireris, quodque prouerbio penitus sit aduersum: si qua locorum querimonia iusta est, hanc ego faciliùs viuenti permiserim, cuius vtcũque forsan interfit, quàm morienti, cui omnis loci cura superuacua est, iam locis omnibus abituro. *D.* Tangis animum adhuc tamen in patria mori mallem. *R.* Voluntas humana, nisi virtus, ac sapientia illam firmet per se ipsam indomita, & effrenis est. Quid si altiùs attendas, totum hoc ad te nihil pertinere fatebere: quando neque hic amplius esse potes neque ossibus tuis supereſſe sensus aliquis, quo discernant, vbi duriùs, aut molliùs cubent: neque, quò tendis, aliunde faciliùs perueniſſes, aut breuiùs. Eleganter Anaxagoras peregrè moriens an in patriam referri vellet, amicis interrogantibus: Nihil necesse est, inquit: & adiecit cæusam: Vndique enim ad inferos tantundem viæ est: quod responsum non minus conuenit ad cœlum ascensuris, quàm casuris ad inferos. *D.* Vtinam domi morerer. *R.* Si illic esses, forsan alibi esse optares: sic enim habe, & quod viuens debueras, disce vel moriens: perdifficile est vobis ô mortales, morem gerere, delicati, & queruli quibus, quod habetis, omne viliſſimum est semper, & solum id optatis, quo caretis. *D.* O si domi morerer. *R.* Multa ibi forsitan videres, quæ mortem tibi efficerent grauiorem: vade ideo te semotum crede, vt reiectis curis omnibus, Deum solum, atque animam cogitares.

Digitized by Google

De Morte in peccatis. DIAL. CXXVI.

Heu malè decedit, vitam qui crimine finit;
Orandus Deus est, det bene posse mori.

DOL.

MOrior in peccatis. *R.* Hæc iam nec naturę, nec fortunæ, sed tua propria culpa est. *D.* In peccatis morior. *R. A.* Primùm, peccare quis te compulit; deinde quis vetuit commissa diluere? Postremò, quis nunc etiam feram, licet, pœnitentiam impedit? vsque ad extremum spiritum liber est animus. *D.* Peccata mea moriens mecum fero. *R.* Caue, ne id facias: venenosum mortiferumque viaticum depone, dum vacat dumque est, qui illud tollat, ac deleat, vt scriptum est proiiciatque post tergum suum in profundum maris, & quantum distat ortus, ab Occidente, longè facia ab ste, hanc tu horam ne neglexeris, quæ semel elapsa, nō redit, quo licet horis omnibus sit commune, vt eant semper, nunquam redeant. In vna tamen omissum hora, in altera forsan restaurari datum sit. At extremæ horæ negligentia prorsus irreparabilis est. Itaque, quod in arcanis animæ disputationibus inuentum ferunt, vitæ huius errores, quasi leues quidā lapsus, in plano sunt, vnde facilè possis assurgere. At peccatum mortis, graui, & ex alto, præruptoque simillimum est ruinæ, vnde facultas nulla sit resurgendi: huic tanto discrimini, cui post hac nunquam succurrere valeas, nunc occurre, dum vales, & memento, non modò quid vestri dicant, sed quid Cicero, qui de morientibus, in diuinatione tua disputans: Tu, vel maximè, inquit, laudi stude: eos namque qui secus, quàm decuit, vixerunt, peccatorum suorum maximè pœnitet. Quid

à quo-

à quoquam, quæso, religiosius, quid vtilius dici po teſt? Fiat modò, quod dicitur pœniteatque, vel ſerò: anceps, fateor, ac periculoſa dilatio, & quę plurimos fallit, qui purgatione animæ, quæ feſtina ni mis eſſe non poteſt, ſcientes, volenteſque procraſtinant, & in finem trahunt, quo tempore circunuenti, & arctati, viciniaque mortis attoniti, nihil de conceptis expediunt. De quo, quoniam multa dicuntur à veſtris, haud impertinens eſt audire, quid hic quoque Vergilius, & ipſe teſtis externus, dicat; quibus verbis hanc deſidiam, neglectamq. confeſſionem notet, ex illius ore mirabile; vbi apud inferos iudicem illum facit iuſtitia, & æquitate notiſſimum, qui, vt ipſe ait,

Caſtigatque, auditque dolos, ſubigítque fateri,
Quæ quis apud ſuperos furto lætatus manet,
Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.

Sed quamuis hoc periculoſum adeò ſit, nihil tamen deſperatione periculoſius, nihil peius veſtræ ſalutis hoſtis inuenit. Cætera enim ſuis cuncta remediis leniuntur, hoc malorum maximum atque vltimum, abeuntem vbi animam oppreſſerit; nullus iam remedio locus eſt: huic ergò, cùm ſemper, tum in fine vehementiùs obliſtendum eſt; quod & tunc vrgere acriùs ſolet, & iam nihil eſt reliqui, quo ſalutis conſilia cunctando reiicias, neque verò te hinc metus arceat, nec te pudor, dolorque dilationis impediant: peius eſt nunquam, quàm ad veſperam expergiſci; & omnino quicquid malè differtur, peius omittitur. *D.* Morior abſque vlla ſpe. *R.A.* Malè ais; immo verò ſpem proiectam recipe, & admotam pectori, totis animæ vlnis amplectere, ſtringe, conſerua. *D.* Magnum eſt peccatum meum valde. *R.A.* Nullum

ram magnum peccatum hominis esse potest, quin multo maior misericordia Dei sit. *D.* Quis poterit tot peccata dimittere? *R.* Et quis, putas, nisi ille de quo sui hostes admirantes litigibant, & quærebāt: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? *D.* Quis tantorum veniam merebitur peccatorum? *R.* Nullus fortasse merebitur, aut meritus fuit; multis tamen data est gratis, & dabitur, modò sit, qui illam fideliter, ac reuerenter imploret. Nullam quidem esse remissionem criminum ingentium, persuadere aliqui, vt perhibent, Constantino Principi voluerunt. At id falsum esse, non modo apud vestros constat, apud quos remissio peccatorum per baptismum, & per pœnitentiam nota est: sed apud paganos etiam fama fuit; falsa licet: quorum morbis ideò inefficax erat medicina, quòd eis nondum medicus cœlestis aduenerat. Proinde, nisi mundari à peccato animus, & deleri posset iniquitas, frustra id toties peccator ille primum maximus, postmodum vir sanctissimus precaretur. *D.* Peccati conscientia spem præcidit. *R.* Peccati memoria pœnitentiam, & dolorem animo afferre debet, non vtique spem auferre. Sed vos omni ex parte fallimini: in peccato feruidi, post peccatum gelidi. Peccando quidem exultatis, memorando autem desperatis. Multi passim peccant, sub spe veniæ. Contrà verò multi cùm peccauerint, veniam desperant. Et vtrique errant. Nam & illis ab initio spem damnosam pellere; & his in finem salutiferam spē tenere, consilium erat. *D.* Grauem culpis mors præcipitat: quid agam? *R A.* Quid, nisi quod egisse iam pridem decuit, vt infaustam sarcinam festinanter abiicias, qua leuatus, ibis planè, non præcipitabere. Ibisq. non curuus, non titubans: sed erectus, certo, ac stabili vestigio, & spe bona. Age ergò ne diffe-

differas,neu diffidas:eſt,qui exoratus,ab humeris illam tuis transferat,qui grauiora iam tranſtulit, cui nil graue,nil difficile eſt.Et quamuis pigra dilatio excuſatione careat, laude tamen non caret emendatio, vel dilata: ſatius eſt ſerò, quàm nunquam reſipiſcere.Confortare,reſpira.Multos à limine tartari, paucæ piæ lachrymulæ reuocarunt. Stat dexter ad lectuli tui caput,qui non ſolùm infecto illi, ſe mundare velle reſpondit, ſed quadriduano iam fœtenti, vt ſurgeret, imperauit; teque etiam nunc expectat,vt mundari velis,ac ſurgere. Non minùs ipſe hodie, quàm tunc pius: nec ſolito minus potens. Adhuc, quo in ſtatu mori velis,inte eſt. Adhuc ſine peccatis mori potes, non quòd peccata non fuerint,ſed non erunt. Etſi enim in præteritis nullum ius, niſi obliuionis, habere Deum,Plinius Secundus exiſtimet; habet tamen, quod ille vir curioſiſſimus non vidit, ius etiam abolitionis. Itaque facta licet,infecta eſſe non poſſint ex facto tamen oriens peccatum,ſic deleri poteſt, vt iam amplius non ſit, ita, vt ſicut ſcriptum eſt, quæratur peccatum, & non inueniatur, non quòd ſe peccati vinculis abſoluere,potentię ſit humanæ: ſed quòd piæ hominum voluntati, contritoque cordi,diuinum nunquam deſit auxilium.

De Moriente ſollicito, quid de patrimonio,ac liberis ſuis rum ſit. DIAL. CXXVII.

Nil te ſollicitent morientem commodaverunt,
Nil feret è mundo,qui nihil intulerit.

DOL.

QVid de patrimonio ſperem, quid de liberis? *RA.* Et patrimonium dominos inue

Digitized by Google

niet,& liberis ſua ſors erit. *D.* Quid de tantis diuitiis fiet? *R. A.* Ne dubita, ne hæredi nimiæ videantur;nunquam tantæ erunt, quin aliquid deſit: de his tamen illa viderit,quæ res veſtras,haſque tam dilectas opes, huc illuc iaculatura, contorquet. *D.* Quid facient filij? *R. A.* A terreno patre deſertos, in ſuam curam cæleſtis pater accipiet, non relicturus, vt tu, neque orphanos facturus: ille eos nutriet, & docebit à iuuentute eorum, modò dociles ſe præbeant, & vſque in ſenectam, & ſenium, vſque ad mortem, & ſepulchrum non deſtituet. Spes naſcentis hominis Deus eſt, non genitor, quamuis diues, quamuis ille Rex ſit. Non eſt ædificandum in arena, ſed in petra. Omnis ſpes de homine breuis,& caduca eſt. Filij igitur tua ſpe deluſi, ponent in Deo ſpem ſuam,& cantabunt cum Dauid:Pater meus, & mater mea dereliquerunt me : dominus autem aſſumpſit me. Multorum indolem filiorum, & virtutum ſemen mentibus inſitum, parentum blanditiæ extinxerunt, ſicut ex aduerſo, molliciem ſæpè diſcuſſit orbitas, ac paupertas. *D.* Quò deuenient opes? *R. A.* Vnde venerunt, reuertentur:hoc eſt, ad fortunæ manus. Inde rurſus ad alios, atque alios abituræ, apud neminem diu manſuræ. Vagæ ſunt enim: ſtare neſciunt. Neque ſine myſterio, rotundam numi formam opinati ſunt,quod volubilitatis indicium eſſe dixerunt quidam [facetè non inficior] ſed non minus triangularis, aut quadra volubilis haberetur:quod attinet ad diuitiarum fluxum: quarum natura eſt labi aſſiduè, ac volui: odiſſe vnius ſeras arculæ, crebris, ac variis poſſeſſoribus delectari: ſiue vt rubiginem motu vitent, ſiue vt fallant circuitione, quàm plurimos, ſiue vt cum dominis

minis ſuis de inſtabilitate contendant: hanc tu igitur moriens, vel viuenti, ſuperuacuam curam pone: quin ſi locuples moreris, agnoſce fortunæ fidem raram, vſque ad exitum è vita, diuitiaſque iam tibi non neceſſarias, aliis linque. At ſi pauper, expeditus proficiſcêre: ſeu ingentes, ſeu exiguæ, ſeu nullæ opes tibi fuerint, modicum ad te olim, poſt hac verò nil ad te pertinet, niſi quòd inopem vixiſſe ſecurius, quando laborioſa hæc vitæ vel præſidia, vel tormenta mortem quoque ſollicitant. *DOL.* Quid erit de filiis? *R.A.* Erit, vbi viuat tuum nomen, ſi ſint boni. Si qua ea conſolatio mortis eſt, non totus interiiſſe videberis; in illorum vultibus, inque actibus te ſibi redditum amici credent, & gaudebunt. At ſi mali eſt cur cupidè deſeras, quos corrigere nequiuiſti; & corrigendos, ac domandos mundo tradas, ac fortunæ: néve illos moriens ſuſpires, qui te morì ſegnius ſuſpirant, & fors ocyùs mortuum ſuſpirabunt. *DOL.* Quid de opibus? *R.A.* Times, ne à te dimiſſæ, non ſint dominos reperturæ? Expectantur, optantur, æſtimantur, neque tam de contemptu, quàm de certamine metuendum: proinde iam nunc hæ diuitiæ ſuæ eſſe deſinent; cuius autem ſint futuræ, quid filios aſpicis? ſciri autem non poteſt quidem, nec oportet; ſat eſt ſcire tuas fuiſſe: ſi fuerint tuæ, & non potiùs illius, rerum dominæ, tranſeuntium atque mortalium, quæ fortuna dicitur; ſed ſic tuas dico, hoc eſt, tibi ad breue tempus obſecutas; iam verò tempus eſt abeundi, cedendique aliis; ſine illis parumper obſequantur, & viciſſitudinem ſuam ſeruent: niſi ambitiosè mori [& quod ſtulti quidam fecere] tua tecum tumulo vis inferri

quandoque sepulchrorum effossoribus profutura: denique iam terræ, metallique curam proiice, cœlum, tandemque te ipsum cogita. *D.* Opes meæ fugiunt. *R.* Putabas te mansuras, cum fugeret vita, tum tu ipse continuè rapereris. *D.* Quid de opibus meis erit, postquam meæ esse desierint? *R.* Quid de eis erat, antequam tuæ esse inciperent? *D.* Opes tantas linquo, nudus abiens. *R.* Nudus intrasti, nudus egredere; non est quòd queraris; sed est, vnde gratias agas. Alieni vsus, medio tempore, tuus fuit, nil tuum tibi præripitur: sed expleto vsu, reposcitur alienum: è vicinia migrantes aduenæ, vltrò, si quis est pudor commodata vasa restituũt. *D.* Heu, nil tantis ex opibus mecum fero. *R.* Aufer, quantum attulisti, vel si mauis, quantum reges auferũt. *D.* Quid impuberes nati agent? *R.* Adolescent, si vixerint, ac senescent, & ipsi suas agent vias, fortunamque suam, & labores vitę obibunt, interim sub tutela Deierunt, & tu forsan sine patre impubes vixisti.

De Moriente ánxio, quid vxor, eo mortuo, sit actura.

DIALOG. CXXVIII.

Ne quæras post te, tua quid factura sit vxor:
Discessu namque est libera facta tuo.

DOL. QVid dilecta vxor post me faciet? *R.A.* Nubet forsitan, quid ad te? *D.* Quid faciet chara vxor? *R.* Tuo iugo absoluta, vel subibit aliud, vel libera ceruice vagabitur, vel iam fessa subsistet & quietem sola meditabitur. *DOL.* Quid aget vxor amantissima? *R.A.* Quid cùm te euaserit, actura sit cogitas? cum tibi subiecta, quid egerit, nescias. Magna pars mortalium quid

Digitized by Google

quid domi ſuæ fiat, neſcia, quid in cælo agatur, quídve in terris ſit agendum, quærit. Sanè, quid deinceps agat vxor ipſa eadem, vel maritus alter viderit, ad te amplius cura illa non pertinet. *D.* Vereor, ne, poſt meum obitum, nubat coniunx. *R.A.* Quædam viuentibus viris nubunt. Fecit hoc apud Hebræos Herodias, apud Afros Sophoniſba, apud Romanos Martia, & Liuia, quamuis has duas virorum conſenſus, ac iuſſus excuſet. Tuæ, vni viro licet mortuo, nubere non licebit? Atqui paucæ viuis coniugibus fidem præſtant, tu gelido etiam cineri fidem poſcis? Si fida tibi vſque ad diem vitæ vltimum vxor fuit, quid ni totum cõiugalis fidei munus impleueris? *D.* Ne ſecundò vxor nubat metuo. *R.A.* Ne primò nuberet magis forſitan metuendum erat. Id ad te pertinuit, hoc ad alterum pertinebit. Sic eſt autem, metuenda contemnitis, ſpernenda metuitis; nil in rebus iuſto pretio æſtimatis. Maritalis chori duellum ſecurus intraſti, non cogitans, quid periculi adires, id intrare alium times? *D.* Nollem fateor, vxorem alteri nubere. *R.A.* Perfectæ quidem pudicitiæ ſecundæ nuptiæ, quantum licet [fateor] vitandæ ſunt; ſed vitanda magis periculoſa viduitas. Eſt, vbi nubere non tantùm permittitur, ſed oportet. Difficile eſt formoſam ſolam caſtè viuere. *D.* Dulcis alteri coniunx nubet. *R.A.* Raræ ſunt, earum etiam, quas honeſtas dicunt, quibus non ſuper præſentem coniugem, alter iam animo deſponſatus ſit. Mortalis mihi, inquiunt, vir eſt, quid ſi hic obeat? Num ille mihi, aut ille erit aptiſſimus, quem virtus, quem forma conciliet. *D.* Vxor mea nubet alteri. *R.A.* Tua quidem vxor minimè; ne tua enim ſit

Digitized by Google

amplius, mors faciet; nec mirabere, si coniuges separat, quæ corpus atque animæ vincla dissoluit. *D.* Nubet iterum vxor mea. *R.* Et Romanorum duces cum nupsere iterum vxores; fer communem cum maioribus fortunam. *D.* Nubet vxor alteri. *R.* Et Romani duces & principes viduas duxere. Et sanctissimus rex Dauid viduas duas in coniugium duxit, quæ minorum fuerant vxores? & fortasse te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tamen linque sollicitudinem, qui eò pergis, vbi non nubitur. *D.* Nubet alteri dulcis vxor. *R.* Si meliori nupserit; gratulare prosperitati eius, quam amasti. Si peiori, gaude saltem, quòd tu illi iam notior, cariorq; futurus sis. Multæ primos viros nosse, ac diligere; secundo demum matrimonio didicerunt.

De Moriente sollicito, quid post se patriæ euenturum sit.

DIALOG. CXXIX.

Fac patriæ casus peritura non moueantte;
Inuenies aliam, sed sine morte, domum.

DOL.

QVid post me de patria mea erit? *R.A.* Bonorum omnium patria vna est, & malorum altera: harum cui te ascribi in ciuem feceris, videto. Tertia enim patria nulla est, sed diuersorum transitus. *D.* Quid de patria mea erit? *R.A.* Patria illa, quam petis, vno semper in statu est. Ista, quam deseris [quod sæpe iam diximus] non patria, sed exilium tuum fuit. *D.* Quid patria post me aget? *R.A.* Regia cogitatio esse solet, quid post se regnis atque vrbibus euenturum sit: qualem fuisse legis, aut magno illi regi Assyriæ, aut Romano illi principum maximo: priuatam fortu-

Digitized by Google

tunam hæc cura supereminet. Quando verò ad vltimum sic affectus es, vt illam miseriæ officinam, atq. illud hospitium doloris, vbi rapidum vitæ tẽpus, multis in laboribus, ne dicam gemitibus exegisti, patriam nunc etiam tuam voces, & vis scire, quid actura sit, dicam: faciet nempe, quod fecit, & quod faciunt aliæ: at quid, inquis? Tumultuabitur, dissidebit, nouarum rerum sectabitur, & partium simultates: mutabit dominos, innouabit leges, vtrumque sæpè in peius, in melius rarò. Calcabit præterea egregios ciues, attollet indignos, pellet immeritos, prædones ærarij colet, blandos diliget, veridicos oderit, bonos spernet, venerabitur potentes, libertatis hostes adorabit, defensores Reipublicæ persequetur, flebit, ac ridebit inaniter: aurum, gemmasque mirabitur, virtutes abiiciet, amplexabitur voluptates: hi sunt mores vrbium. Nemo tibi non certus horum vates fuerit, ni si qui semper ruri vixerit, vel obtusis auribus, ac oculis vrbes intrauerit. *D.* Quid post me patriæ accidet? *R.* Quid sollicitus, quídve anxius es, quicquid patriæ acciderit, tua iam domus ab incendiis à furibus, à ruinis tuta erit. Nihil ad te pestilens annus, nihil annus exuberans, nihil æstus, nihil siccitas, nihil imbres ac grandines, niuesque, & glacies, & nimium gelu, nihil feræ, vel volucres, nihil brucus, aut locusta, nihil denique terræmotus, ac fremitus procellarum, nihil annonæ caritas, nihil hostium incursus, aut bella ciuilia. *D.* O quis patriæ status erit, seu quis demum finis? *R.A.* Quis, putas? nisi qui maximarum vrbium fuit, quique omnium erit, puluis, cinis, sparsi lapides, nudũ nomen; possem id innumeris argumentis ostendere, sed rẽ tenes. Ad summam, nihil ab homine sit æternum, nil humanum, præter animam, immor-

tale. Cœpta desinent, sita deficient, structa ruent: quid plus æquo angeris, quid æstuas? si in cœlo eris, & hoc ipsum, & mortalia cuncta despicies. Nã qui ad inferos descendunt, caritate amissa Deum, atque homines. Deique opera simul, atque hominum odisse, credibile est.

De Studio Famæ in morte. DIAL. CXXX.

Si bene vis de te post mortem fama loquatur;
Illustrem reddant te benefacta tua.

DOL.

QVid de me, post fata, dicent homines? *R.* Intempestiua sollicitudo; nec à iuuentute prouisum esse debuit. Qualis ferè hominum vita talis est fama. *D.* Quid de me loquentur? *R.* Quid respondeam, nisi illud doctissimi, atque omnium eloquentissimi Ciceronis; Quid de te alij loquantur, ipsi viderint, sed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille angustiis cingitur his regionum, quas vides, nec vnquam de vllo perennis fuit, sed obruitur hominum interitu, & obliuione posteritatis extinguitur. *D.* Quid de me dicent homines, qui post me nascentur? *R.* Dicerem aliter ista, quàm Cicero, si melius dici posse crederem. Quid autem, inquit interestãb his, qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui ante te sunt nati? Vnum addidit, quod tunc forsan dubitabile, forsan falsum, nunc certissimum, & absque vlla protsus hæsitatione verissimũ est. Qui nec pauciores inquit, & certè meliores fuerunt viri. Nã quis est [Oro]iã, qui dubitet, nunquam quales fuerint, futuros homines; ita in peius inclinata omnia, ruinæque proxima. Cura ergò mirabilis, ignotorum, atque impatium dicta

metue-

metuere, cum excellentium, ac notorum opiniones, ac verba contempseris. *D.* Quæ mihi fama erit extincto? *R.* Facilè melior, quàm viuenti, cùm siluerit liuor. Rarò enim vitæ hominū superstes inuidia est: vt autem virtus radix est gloriæ, sic decerptrix inuidia, vtque liuidus pollex præsens impedit sic amotus verę laudis restituit incrementum: itaque multis busti limen inuidię inaccessum magnæ gloriæ vestibulum fuit. *D.* Quantum me longa manet fama? *R.* Longa forsitan, vt vos longum dicitis: verè autem apud vos nihil est longum, vt verò non modò longa sint omnia, sed æterna, sola virtus efficere potens est præcipueque iustitia, de qua scriptum est: In memoria æterna erit iustus: quod, vt potuit, Poëta noster expressit [vbi ait]

Sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus.

D. Quali post obitum fama ero? *R. A.* Quid refert quale sit, quod mox vel nescies, vel contemnes: quid ad te hominum flatus, dum tu flatu carituras sis? Spirantem vesci, delectari auris non miror: at defunctum, stupeo. *D.* Quid de me post obitum dicetur? *R.* Et quid putas, nisi quod mereberis bonum, malum, multum, parum, nihil; in quibus mendax sed in pluribus verax fama est alioqui lõga vtique non est: diuturnitatis fundamentum, veritas. Ruinosum, atque imbecille, mendacium. *D.* Qualis mihi post exitum fama erit? *R.* Qualis ante exitum fuit vita, nec minus exitu. De hoc ergò tẽpus omne præteritum, sed in primis præsens hora viderit. Sic enim habeto, quali quisque dignus sit fama, post mortem, nulla re melius, quàm morte censeri, quippe cum multos per omnem vitam in-

& obscuros, sola [dictu mirabile] mors illustret.

De Moriente sine filiis. DIAL. CXXXI.

Mors leuior multò sine natis, prole carentem
Natorum infidæ, nec mala fama premet.

DOL.

SIne filiis morior. R. Eò alacrior mori debes atque expeditior proficisci, nil post tergum linquens, quod te vellicet. Ille ingens morientium dolor cessat, ex commiseratione oriens deserendæ prolis immaturæ præsertim, & paterno præsidio indigentis, perque ætatem, inopiamque consilij, & iniuriis & casibus multis expositæ. D. Nati, quos optabam, sperabamque superstites, præcesserunt. R. Habes ad quos ire cupias, non à quibus doleas abire, non exiguum solamen. D. Mors acerba filiorum, orbus vt moriar, cogit. R. Hoc si miserum censes, quid est, vel quod orbum mori cogat vel vixisse coëgerit? Cum, vnde tibi filios eligas, ingenuorum iuuenum tanta sit copia, eò fortassis obsequentiores, & tui amantiores habiturus, quàm, quos tuo de sanguine genuisses, quòd illos casu quodam, hos certo iudicio quæsiuisti. Filij illi antequam noti, hi autem noti & dilecti & electi antequam filij: itaque totum illi hoc naturæ, hi beneficio tuo imputent, quòd filij tui sint: vnde fit, vt sæpè hęc fuerit facta successio, cui tutò, non mediocre tantum patrimonium, sed summum imperium crederetur. Nosti, vt Iulius Cæsar, prole carens, sibi Augustum; ille Tiberium, pene inuitus quidem: vt post Nerua Vlpium Traianum, ille Ælium Adrianum, vt is rursus Antoninum pium; ille Marcũ Aurelium, sibi filium fecit, feciſſetque ille alium

alium quemcunque feliciùs, quàm Commodum genuiſſet, nulli commodum, cunctis incommodum. vnicum tanti patris infortunium, vnumq. ex paucis. Romani imperij probrum ingens. atq. apertiſſimum argumẽtum. quantò adoptio ſit felicior genitura: quod cum primi ex ordine diu, ac feliciter imperaſſent, hic tantorum veſtigiis ducum ſpretis, iter deuium ingreſſus, breui, & turpi non imperio, ſed tyrannide, cum Remp. fœdaſſet miſero quidem, ſed ſe digno fine procubuit; publicũq. ludibrium in ſe vertit. Iam inde præterea antè hos, longè ſecundum illud fulmen belli Punici, malleumq. Carthaginis, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumpſerat, hoc ſcilicet facto, vt quam vrbem Auus concuſſerat, hanc nepos eius euerteret, vt Florus ait Hiſtoricus. Ex Æmilia in Corneliam familiam tranſlatus, vtriuſque decus vltimum, fateor, nõ minimum. Ex his vides, quòd nec tibi nec principi deeſſe filius poteſt, quodque eſt optimum. Bonis bona non deſit electio: quæ, ſi adſit, talem tibi fortaſſe filium dabit, qualem non dediſſet vxor, & votiuum matrimonij effectum, coniugalibus expeditus vinclis, inuenies: ſic naturæ defectui lex prouidit. D. Quomodo nunc domui meæ diſponam? orbus morior. R. Magnam verò pietatis, magnam laudis oblatam tibi [ne reſpuas] materiam; & quod filiis forſan ingratis, ac vel male cumulaturis, vel quoniam vterque mos eſt in vſus peſſimos verſuris, breuique omnia profuſuris, conferre decreueras; confer honeſtiùs, confer vtiliùs, confer ſtabiliùs. Pergami quidem Rex Attalus populum Romanum, nec egentem certè, & Aſiaticis profectò diuitiis corrumpendum, teſtamento, ſibi hæredem fecit. Ego tibi alium populum, quem inſtituas oſtendam. Hinc te ami-

Digitized by Google

corum, hinc egentium turba circunstant, ex vtraque tibi filios adoptare permitteris; quorum alij te digressum dulci secum commemoratione detineant, alij te quò pergis, pia precum festinatione præueniant, vtque hic erogaueris, illic centuplicata reperias, fœnus vberrimum, certissimumque viaticum, iter istud acturis. *D.* Morienti mihi nullus est filius. *R. A.* Quid, si multi essent an ex his tibi, seu custodem domus ac pecuniæ, quæ tua certè amplius non erit, eligeres? seu in prælio mortis Athletam, ipsum quoque mortalem? seu denique comitem ad sepulchrum? vltra enim nec te tui quidem comitentur, nec Metellum sui, breuis à lectulo mortis ad sepulchrum via est. Quid refert an hic solus iaceas, an ibi; friuolæ prorsus & ineptæ causæ filios optandi. Nam si in illis, vt vulgo dicitur, seruari ac perpetuari tuum nomen optabas, ipse quoque vulgariter fallebaris. Si quidem filiorum obscuritas profectò creberrima, nec illustrare ipsa vtique, nec seruare paternum potest nomen. At perrara filiorum claritas, vt ipsos semper filios claros facit, sic parentes interdum vicinitate sua contegit, obscuratque, quasi minora Sol sydera; quod nusquam euidentius, quàm in Iulij Cæsaris patre cognoscitur, quem penè ignotum filij splendor fecit. Et ad summam; quisquis in filio sui nominis spem reponit, rem pertenuem labilemq; in vase fictili locat ac ruinoso, quodque est inconsultius, non suo; rem maioris apud vulgus, quam apud doctos precij, neutris tamen contemnendam; sed cum honestius tum certius locandam in suis corruptibilibus vasis ac solidis, in virtute propria, in rebus gestis, in literis. *I.* Sine natis morior. *R. A.* Non sunt, in quos tuæ sese spargant curæ, in te versæ omnes,

quò

quò inſtructior, liberiórque digrediare, te vnum reſpiciens, te metiens, ſcis, quàm miſer, & quàm felix moriare; nec incertus moreris an vel miſeriæ ſit addendum, vel felicitati detrahendum tuæ, aliena ſeu turpitudine, ſeu fortuna. Etſi enim aliis aliter videatur, in quorum ego ſententiam ſum pronior, vt magnis tamen ſcimus viſum eſſe philoſophis, filiorum euentibus imminuitur paterna felicitas. Imbecille bonum, quod in craſtinum prominet, & pendet ex altero: quòd ſi opinionem hanc admittimus, quid hinc ſit, intelligis: dubitari enim nequit, quin multi feliciùs obituri fuerint, ſi ſine filiis obiiſſent.

De Moriente, qui metuit inſepultus abiici.

DIAL. CXXXII.

Non ſis ſollicitus, quo tu condare ſepulchro,
Cum tua ſit tandem reſtituenda caro.

DOL.

INſepultus abiiciar. *RA.* Alitibus inuides, an feris, an piſcibus? Nam ſi metuis tibi, baculum ſeu cuſtodem iuxta te poni iube, quo à cadauere depellantur. *DOL.* Ludis in malis meis, nam profecto nil ſentiam. *R.* Quid igitur times, quod non ſentias? Nam ſi ſentias, probes: ſentientem enim ſepelire, necare eſt. *D.* Inhumanus iacebo. *RA.* Tu, niſi te tellus preſſerit, illam premes; te niſi terra contexerit, cœlum teget. Notum eſt illud:

Cœlo tegitur, qui non habet vrnam.

Illud quoque notiſſimum.

Facilis iactura ſepulchri;

facilis inquam ſic, vt nulla facilior. *D.* Inhumatus ero, graue dictu. *RA.* Dictu neſcio; re autem profectò leuiſſimum; multóque tolerabi-

Digitized by Google

lius sepulchro exui, quàm domo, quàm lodice quàm sagulo. *R.* Inhumatus ero, fœdum visu. *R.* Fœdum fortasse aliis, tibi autem nihil minùs. Omnem quidem sepulturam non nisi viuorum causa institutam esse doctorum omnium authoritas & res ipsa consentiunt. Idque sic esse sepulchrorum species indicio est quæ introrsus inculta, & horrida rude incolis suis saxum obiicit, exterius multa impensa, & artificum ingenio elaborata marmoreas spectantibus, atque aureas prætendit imagines. *DOL.* Insepultus ero, turpe aspectu. *RAT.* Parúmne oro negotij tui habes, ni suscipias alienum? prouideant, quos res tangit. hanc tu enim turpitudinem non videbis. *DOL.* Insepultus liuquat miserum. *RAT.* Et magnus Pompeius tantus vir insepultus iacuit imò nec iacuit, sed iactatus est fluctibus obrutusque. Neque adeò te delirum reor, vt opinione tua factus ille felicior sit sepulchro, sicut nec collega eius Marcus Crassus infelicior, quòd, qui eum sepeliri iuberet nemo affuit. In reliquis enim penè pares exitu fuere nisi quod Crassi caput vt ditissimum auaritissimumque omnium decebat, auro grauius fuit seruatum; tamen vtrunque ludibrio, nisi fortè tertius horum collega felicior, quòd altissimi atque pulcherrimi colossi situs in vertice ostenditur celsa etiam templa despectans: bello quidem, fortunatiorem fatear, busto negem. Sic, hoc saxum illo pulchrius, fateri oportet, non felicius. Quæ enim ista felicitas non sentientis, seu saxi, seu saxo abditi? Alioqui si sepulchro felix sit, nemo felicior Mausolo. *DOL.* Inhumatus ero. *RAT.* Inhumati essent Paulus Æmilius, & Claudius Marcellus, tales viri, nisi hostis

illos

illos infestissimus sepeliisset, admiratione virtutis [nisi fallor] & verecundia victus, non pietate vlla, quæ in illius viri præcordiis nulla fuit, vt sepulturam ego illam, penè inuisam futuram ipsis arbitrer sepultis. & si eis optio data esset, inhumatos se iacére maluisse. Insepultus quoque Cyrus iacuit, Persarum Rex, neque id sibi, neque vter Scythicus infamiæ fuit, sed cruenti mores, quibus acerrimam illam exprobrationem, iniuriámque promeruit. Quid verò nunc singula nuda cadauera colligo, & vel Romanos principes, vel externos reges, non solùm sepulchri vltimo, & optato quidem, sed inani honore spoliatos: quin etiam laceratos, discerptosque, & membratim sparsos, vt inuidiosum dicere, integrò cadauere iacuisse, cùm obseruentur animis inhumatarum strages gentium, atque [vt ita dixerim] insepultus orbis. Nempe, cum ipso, quem dicebam, Cyro, ducenta Persarum millia, & cum Crasso sexdecim florentissimæ legiones, & ad Cannas Romanorum ciuium, ac sociorum octuaginta quinque, eo amplius millia, quinquaginta sex millia Pœnorum, Hispanorum, Ligurum, & Gallorum, ad Metaurum amnem, ipso cum duce hostium; & ad Aquas sextias [id est loco nomen] ducenta Theutonum haud procul ab alpibus vtrobiq; duce Mario, centum quinquaginta vt quidam sunt authores, & qui minus dicunt sexaginta non amplius Cimbrorum millia insepulta iacuerunt. Apud Philippos verò regum gentiúmque omnium auxilia, & Italici sanguinis flos, vigorque [sic placitum superis] hoc sepulchro carentes, Campos Æmonios, feráfque & vultures impinguarunt. Quid ad Ægates insu-

fers grauiter, quod tam multis hominum, & bellatorum, & quod fuit indignius, sanctorum insuper millibus defuisse, compertum est. *DOL.* Defuncto mihi terra negabitur, prædurum. *RAT.* Non id durum, sed tu mollis, qui nec sentiens, lædi queas. *DOL.* Mortuo mihi terra negabitur, indignum. *RAT.* Quid ita? illáne tibi igitur, an tu illi debitus? Atqui terra tibi fortasse negabitur, non tu terræ: poterit bustum tibi casus aliquis, vel iniuria hostilis eripere: tu è terra veniens, in terram redeas oportet: id tibi, domini tui ore prædictum falsum esse non potest. *DOL.* Non me gremio tellus teget. *RA.* At tu illam teges nudo corpore, quid ad te plus hoc post mortem pertinebit, quàm nunc pertinet, vbi olim vnguium, aut crinium excrementa, vbi febris eruptum sanguinem: vbi denique puerilis tunicæ, seu fasciæ infantilis fragmenta dimiseris? An oblitus es Theodori Cyrenei, apud Tullium, elegans responsum, cui cùm Lysimacus Rex mortem crucis [vt auguror] minaretur: Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest, humine an sublime putrescat. Te, nisi tellus sinu excipiat, at superficie sustinebit, hinc te gramina vestient, hinc ornabunt flores, læti hospite, hinc te imbres madefacient, hinc Sol vret, hinc glacies stringet, hinc mouebunt auræ, & fortasse naturalius fuerit, vt compactum ex quatuor Elementis corpus, in totidem resoluatur. *DOL.* Inhumatus linquor, horridum auditu. *RA.* In opinione horror, non in re: quandoquidem apud alios horridum, terra tegi: pulchrum igne consumi, quod maioribus vestris visum scimus. Apud alios pulchrum à feris, aut canibus laniari; innumeri de hac re

sunt gentium ritus, quos curiosiùs à Crispo collectos strinxit Cicero. Tu nuda iacebis humo: & illum premit Lapis horridus, illum putres glebæ obruent, illum mersum volent vndæ, illum venti pendulum agitabunt: Grando feriet, lacerabunt corui. Demum pretiosissimè conditos, ac velatos purpura, vermes rodent. Quid verò habet amplius, qui marmore tegitur, atque auro, quàm qui iacens apud poëtam ait:

Nunc me fluctus habet, versántque in littore venti.

Etsi ille erroris publici morem sequens, iniici sibi terram oret, nisi forte nunc etiam fabulis acquiescis anilibus, centum annos errare animas insepultorum hominum, circa tartarei amnis ripam, quas sana vtique ac religiosa mens respuit. *DOL.* Bustum mihi patrium eripitur. *RA.* Patrius cespes si relinquitur, bene est; habes quod tibi Phocion, vir magnus, inuideat; quem ciuem, de se aliter meritum, ingrata Athenarum vrbs, defunctum quoque suis finibus expulit; inaudita crudelitas. *D.* Insepultus abiiciar. *R.* Age res tuas, curam hanc relinque viuentibus.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERVM MEMORABI-
lium quæ in his libris continentur.

A

ABdolominus ex hortulano rex 404
Achates gemma 150. insignis Achates Pyrrhi ibid.
Adamas pretioſiſſimus gemmarum 147
Adamantis lis cum magnete 304
Adoleſcens vnguẽtis delibutus coram Veſpaſiano 104
Adoptio filij 255. incerta 256. Adoptatio filiorum 721.
Adrianus canibus buſta conſtruxit 134
Adriani de Ælio Vero dictum 243
Adriani mors 700
Adriani facti principis verbũ generoſum 292. & 296
Aduerſa valetudo 377
Aduerſa & proſpera fortuna 37
Aduerſitas abigit ſimulatorem 42
Ædes latę nõ meliores 1
Ædificando gloriã quærentes 349
Ædium magnificentia 139
Ægrotans extra patriam 701. vſque ad 665
Ælius Pertinax libertini filius 393
Æſopus quidam hiſtrio 120
Ætas florida 43. in aſcenſu 44. Indecerpta 146
Ætas omnis bona, & mala 576
Ætatis eſt maturitas 582
Ætatem præteritam lugent penè omnes 577
Æterna vitæ ſpes 353
Affectus contrarij 550
Affectus veri iudicij hoſtes 452
Africanus infamatus 448
Agricultura olim in pretio 207
Alcibiades tibiarum ſtudium abiicit 100
Alchimiæ quales exitus 333

Alchimia ars, fallendi ars 332
Alchimistarum qualia promissa 331
Alex ludus 114. alea honesta 115
Alexander conuiuiis indulsit 94
Alexãder temulẽtus 89
Alexander præceptori offensus 481
Alexander equo tumulum erexit 131
Alexander de Homero 449
Alexander impatiens caloris 601
Alexander paternis laudibus inuidens 486
Alexander Macedo spurius 390
Alexander Deus dici voluit 266
Altitudo humana 85
Amanda ne sola quæ videntur 236
Amantiũ amentia, cantu se consolantium 237
Amare peccatum miserum ibid.
Amari volens, amet 191
Amatoria poëmata 237
Amaturus sapiens ibid.
Ambiguus status 553
Augustinus vt caneretur instituit 100
Amethystus gemma 155
Amicus fidelis rarus 296
Amici ficti 524
Amici infideles 453
Amici veri qualis habenda cura 298
Amici vt diligendi, ex Biantis præcepto 465
Amici incogniti 193
Amici mors 503.504
Amicitia morte non tollitur 504
Amicitia & infidelitas non coëunt 453
Amicitiæ non placentes dissuendæ 454
Amicitiæ quomodo extinguantur ibid.
Amicitiæ Regum 190
Amicitiæ rarum bonum ibid. 191
Amicorum absentia 505
præsentia ibid.
Amicorum abundantia 109
inter Amicos discordia 359
Amicũ quærere melius quàm hostem tollere 307
Amicus quomodo probetur 192. quæratur 295
Amor Dei, virtutis 235
Amor fratrũ qualis 262

Amor

Amor & odium indifferentia 235
Amor est morbus 587
Amor amicitię quis 237
Amor facilè perditur 264
Amor populi 109.252
Amor accenditur canendo 239
Amoris remedia ibidem 240
Amor nexus animorum 250
Amor fœminæ incertus 292
emollit fortissimos viros 235.ibid.
Amores grati, gratæ insidiæ 232
Amphiteatri spectacula 106
Amphiteatri lapsus Fidenæ 129
Anacreon 138
Anchora bona spei 227
Angusta domus 525
Anima hominis facilè eripitur 277
Animæ immortalis 688
Animæ pulchritudo 43
Animus hominis indomitus 218
Animus hominis secum discors 575
Animus neglectus 122
Animus in tres partes diuisus 552
Animi arma quæ 659. 660
Animi discordia laborans 550
Animi fluctuatio 552
Animi pax sperata 354
bellum animi potiùs ibid.
Animi rumor nocet ingenio 481
Animal nullum bello vacat 355.357.359
Annibal vnguentis delibatus 105
Antiochus magna regni parte priuatus 562
Antipatri Philosophi responsum de oculis 621
Antonia murænam in auribus coluit 220
Antonius Verus equo suo qualem cultum exhibuit 131
Apes industrium animal 362
Apum bella domestica 306
Appius Claudius 244
Appius Claudius cæcus 411
Aranea Palladi infesta 56
Aranearum insidiæ 361
Architas Tarentinus in-

Digitized by Google

vis noluit villicum punire 644
Arces nõ impediunt oppugnationem 141. sunt inertiũ latibula 142
Archimedis inuentũ baliſta 303
Arcium munitio 104
Arcibus vt opus ſit quid effecit 141
Arcibus ſpoliatus 569. arces compedes libertatis 570
Arionis fabellæ 106
Ariſtippus naufragus 399
Ariſtophanis fabella 478
Armentorum abundantia 213. incertę diuitiæ ibid.
Artium liberalium profeſſio 183
Aruſpex aruſpicẽ ridet 336
Aruſpicum promiſſa 333
Arx Prænestina 141
Arx vera quæ 142
Arx tutiſſima ſine muris 570. 571
Athanaſius canẽdi vſum interdixit 107
Athenarum leges de alimentis parentibus à filiis præſtandis 401
Attalus Rex Romanos hæredes fecit 722
Attilius Regulus 4
Auaritia & luxuria imperia euertunt 569
Auaritia lucro creſcit 518
Auaritiæ vis 202
Auaritiæ ſtimuli 591
Auari opes faciunt inopem 143
Auaro nihil ſceleſtius 642
Auditus perditus 624. conſolatio 626
Auellanę radix generoſum lignum ad pocula 158
Aues loquaces 222
Auium nocturnarũ cantus infeſtus 597
Auguriorum amẽtia 337
Auguſtus Dominus dici vetuit 265
Auguſti origo ambigua 387
Auguſtus corinthiis vaſis delectatus 166
Auguſtus imperium dimittere voluit 290
Auguſtus, vt ſomnũ redintegrare ſolitus 587
Auguſti gemma ſphinx dicta 159
Auguſtus fœlix habitus 3[illegible]

INDEX.

Augustus à moriente de- luſus 524
Augustus Cæſar ſcænis li benter interfuit 126
Augustus equo ſepul- chrum inſtituit 131
Auiaria 121
Auorum proſapia 84
Aurei velleris fama 348
Aurelij Veri cana 294
Aurelij Alexandri odiũ in fures 521
Auri deſiderium creſcit habendo 203
Auro animus probatur 236
Aurifodina 202. ambi- guus 203

B

BAię atq. Puteoli põ te iuncti 292
Baliſtę primus in- uentor 303
Bella animalium 355
Bellorũ iuſtorũ finis 312
Bellum in anima 187
Bellum ciuile 547
Bellum inter Angelos 366
Belli metus 541. reme- dium 547
Bello victus 547
Bene viuere, remedium aduerſus metum mor- tis 676
Bene viuere, arx tutiſſi- ma 570
Beneficentia duo vene- na 228
Beneficia in multos col- lata 281
Beneficiorum exprobra tores 456
Bernardus quibus vſus præceptoribus 480
Bias 509
Bona animi 547
Bona præcordiis hærent 510
Bona quæ, lõga lis, inter homines 327
Bonis exutus 142
Bubo Agrippę finem mi- ſeria prædixit 337
Bubonis cantus 597

C

CÆcitas 620
Cacorũ multorũ inſignium viro- rum nomina 621.622
Cæcus, vno puero fit co- mitatior 623
Cœlius Senator iracun- dus 644
Cœna Aurelij Veri 294
Cæſar captus à prædo- nibus 522
Cæſaris clementia 468
Caius Druſus cæcus 623
Calculorum ludus 114.

Digitized by Google

Camelorũ possessio 215
Camillus exul 534
Caninius 524
Canis erga hominem caritas 355
Canibus gaudere 133
Canis quidam Alexandro missus 355
Canibus busta constructa 135
Canum quorundam fœrocia 355
Canum latratus 595
Cantu gaudens 107
Cantus in Ecclesia 108
Carcer multis port⁹ 271
Carceris exitus ibid.
Carcere clausus 526.527
Casta quot machinis oppugnetur 244
Castitas filiæ, sollicita. 248
Castitatis commendatio 454
Castrum in agro Pisanæ formicarũ diluuio defertum 362
Casus humanarum rerum 340
Catilina 378
Cato diu obscurus 392
Cato optimus agricola 207
Cato vltimus 112
Cato octogenarius filiũ genuit 329
Catonis mors voluntaria 684.608
Catonis vxor 435
Celebritas importuna 589.590.592
Certamen quod eligendum 724
Chaldæorum falsę prædictiones 336
Choreæ veneris præludium 110
Chorearum studiũ 109. 110
Cibi ac potus elegantia 87.88.89
Cicero natus obscuris parentibus 392
Cicero ab Antonio occisus 211
Cicero de vxore 431
Cicero filius 257
Ciceronis dictũ de morte spontanea 681
Ciniger Athenienſis 556
Circi delectatio sæua & inhumana 125.
Circuitus in choreis 111
Cito moriens 691
Ciuium virtus vrbes amplificat 378
Clamores vrbium 594.
Claritas quæ laudabilis. 82. quomodo quærenda 84

Digitized by Google

Clarum variè dicitur 59
Classem instructam habere 300. multa pericula 301
Cleanthes philosophus 402
Collega stultus & temerarius 543
Columbaria 217
Columbarum nidi 360
Comessatio à conuiuio differt 93
Cõpetitor antepositꝰ 475
Confirmatio animi quid 661
Coniuges chari & alij erga alios sæui 299
Coniugium nobile 226
Coniugium natorum 251
Cõiugium obscœnũ 231
Coniugem amittẽs 439
Conscientia bonorum operum 259
Conscientiæ testimoniũ 65
Constantinus ex concubina genitus 317
Consul factus 185
Cõtemptũ patiens 470
Contuberniũ quale sit, multum refert 351
Conuictus bonorum 352
Conuiuarum discordia, & censura 93
Conuiuere amicis 193
Conuiuia 66.90.91
Copia rerum gustum hebetat 507
Corinthia vasa 165.167. 168
Corinthus à Mummio capta 365.168
Corneliæ Africani filiæ ornamenta 410
Corpus animum tegit ac detegit 109
Corpus exiguum 373
Corporis totius languor 65.652. non esse malũ 610
Corporis ægritudo 145
Corporis sui dominꝰ nõ est homo 679. id Deo debet custodire 682
Coruus publicè populũ salutans Romæ 222. publicis exequiis elatus ibid.
Criminis alieni infamia 4.445.410
Crispus philosophus 502
Crystallina pocula 157. ibid.
Crudelitas mala, sed sæpe vtilis 476
Cuculo omnes auicula insultant 356
Cupiditas occupationũ mater 425
Cupiditas crescit q̃ren-

Digitized by Google

do 143
Curæ superuacuæ 33
Curas multas sequũtur somnia 588
Curculiones 362
Curiositas humana 276
Curionis theatrum 128
Cyrus. 56.

D

DÆmones ex hominib. fieri 476
Darius fœtidas aquas bibens 576
Decore nil gratius nec breuius 47
Dedecus aduẽtitiũ 445
Deformitas corporis 371
Delectantia non omnia prosunt. 171
Delectatio inhonesta 118
Delectatio vera quę 306
Democritus oculos sibi eruit 622
Dentium ægritudo 616
Dentes sibij Prusiæ 617
Dentium nitor ibid.
Diadema; pannus curis plenus 296
Diagoras Rhodius 273
Diagoras Rhodius insignis palestrita 123
Dialectica verbosa 181
Diana templum arsit 510
Didimus cæcus licet, insignis fuit 622
Dies longa prævalidas habet uanus 349
ante Diẽ nemo moritur 69a.
Dies omnes boni 678. iudicio hominum mali ibid.
Diodorus Stoicus cęcus 623
Dionysius Siracusius 114
Dionysius tyrannus 477
Diocletianus imperium dimisit 290
Discipul⁹ indocilis 444
contumax 482. 480
Discipulum insignem nactus 258
Discordia quanta inter res omnes à p. 354. ad 358. qua mundus fouetur ibid.
Ditescere cupientes 417
Diues cito fieri volens 415
Diuinatio ab omnibus damnata 335
Diuinationes aruspicum falsę 337
Diuinorum mentiendi libertas 334
Diuitiarum copia 200. vide Opes.
Diuitias amare paruianimi 417. 415.

Digitized by Google

Dolor an intolerabilis humano corpori 652. 653. an possit non senti ri 654
Dolor causa mortis matribus 261
Dolor corporis an malum 654 657
Dolor virtute lenitur frãgiturq; 654.655.657
Dolo malo circunscriptus 522.523
Dominus bonus 264. vnus dominus 265
Dominus corporis humani Deus 678
Dominus iniustus 476
Dominus pauper esse voluit 403
Dominus superbum nomen 266
Dominus & bonus an contraria 265
Domini sæpe serui 393
Domitia vxor Domitiani 439
Domitiani dictum 47
Domus dignitas 139. amplitudo ibid.
Domus Neronis 349
Domus parua 524
Domus Neronis insignis 293
Dormire se non posse querens 585
Dos vxoris opima superbiæ stimulus 330.231
Dotis optimũ genus 413
Draconis cum Elephante bellum 357
Drusus Augusti priuignus 340. & expectatio eius 341. ibid.
Dulcia sæpe nocua 271
Duricies amica virtutibus 405
Duricies patris 483

E

EBriorũ lætitia 602
Echeneis piscibus 365
Elephas quæ horret animalia 357
Elephantũ possessio 214
sæpe exitio suis 214
Eloquentia 59
Eloquẽtię defect' 632. ib.
Epaminundas 56
Epaminundas 78
Epicurus 69
Epicurus 480
Epicurus tenuem victũ laudauit 90
Epicurus tenuem victũ laudauit 407
Equi cuiusdam cura 132
Equi tædium [illegible] 4
Equis sepulchra instituta 331
Equitare & vtile & pe-

Digitized by Google

riculoſum 132
Equitantes etiam noctu laborant 513
Equorum delectatio 130
Error vnus obſtat multis 452
Errores ex magnis ingeniis 57
Euandri regia 524
Eudemi Cypri ſomniũ de reditu in patriam 701
Exercitus ducere 297
Exercitus belluæ multorũ capitum 300. Imperatores interfecerunt ibid.
Exercitus magnitudo periculoſa 300
Exilio iniuſto pulſus 532 533.534
Exilia multorum ſponta nea 532
Expectare magnus labor 326
Expectatio & tranquillitas non ſimul habitant 328
Expectatio filij vel amici 339.340. aduentus principis 345

F

Fabius Maximus infamatus 448
Fauus 204.205
Falli minus malum quã fallere 451
Fama mendax 339. mulcet vt feriat ibid.
Fama fiatus 447
Fama res delicatiſſima 448
Famæ poſt obitum ſpes 346
Famæ ſtudium in morte 718
Fama ſæpe nocuit 348
Famæ bonus odor 102
Fama non legatur 445
Fama ob virtutem amiſſa 450
Famę ſtudium 178
Famæ ſtudioſi artifices 588
Famã præſentia minuit 279
Familiaris amicus ambiguus 562
Famulatus numeroſus 136
Febres grauiſſimæ 51
Febribus æſtuans 649
Felicitas nulla cum errore 134
Felix quis 332.134
Felices duo è cũctis mortalibus habiti 134
Fœmilis plaga mollit viros 518
Ferro moriens 695

Fortilis ager 206. bene cultus 208.209
Fertilitas ſæpe ſterilitatis arra 209
Fertilitas à Deo ſolo 516
Fidem frangere 454
Filia viro locata 151
Filia impudica 443. remedium 444
Filia formoſa 244.246. caſta 248
Filiæ Auguſti 443
Filiæ Mithridatis dentes 616
Filius contumax 487
Filij rebelles multis ib.
Filius, alienus inuentus 496
Filius à matre quadam patri datus 497
Filij magnorum virorũ degeneres 446
Filij parentibus alimenta præſtare tenentur 401
Filij quàm multi varijs ex regibus 411
Filij ſeruitus 486
Filius amiſſus 492. vt flendus 493. & 494
Filij diuitiæ, requies parentum 409
Filij nati 241
Felicitas laborioſa, anxia. 241.242
Filio data vxor 252
de Filijs moriens ſollicitus 712.713
ſine Filijs moriens 720
Filij degeneres 590
Filius fortis 246
Flaminius Scipioni prælatus 478
Fœmina primi loci appetens 252
Fœmina mutabilis 432
Fœminei mores ibid.
Fœneratores olim conſortio hominum ſegregati 205
Forma corporis, velociter fugit 46.49
Forma multos ſtrauit 244
Forma corporis virtuti addita 50
Forma filiorum 243. gaudere illa ſeui vitioſum 245
Forma vxoris, ſuperbiæ ſtimulus 230
Formæ ſtudium 48. hoſtis domeſticus ibid.
Formæ gratia 371. non amanda 373
Formicæ ibid. 462
Formoſa vxor 228. fœcũda 229. facunda 229
Formoſum eſſe. 374
Fortimido 455

Digitized by Google

Fortitudo filij, magis me tuenda 246
Fortuna non mutat genus 173
Fortuna quæ difficilior, prosperа an aduersa 39.36
Fortunæ bellum 34. duplex 36
Fortuna magna 85
Fragilitas humana 611. remedia 612.613
Frater amissus 499
Frater pios habens 262 sæpe inuident ibid.
Fratres se amare debent 263
Fratrum amor 262
Fratrum discordia 488 odium 489
Frugalitatis laus 419
Fulminis metus 562
Furum & prædonum collatio 512
à Furibus infestatus 520 remedium ibid.
Furoris metus, vt vitandus 665

G

GAllinarũ cura 217
Gaudio plures quã tristitia periere 274
Gaudiũ causa mortis 201
Gemma ad pocula caua- tæ 153. vetus luxuria ibid.
Gemma animos mollium 147. earum vis 153.155
Gemmarum vanitas maxima 145. excellentia vnde sit ibid.
Gener bonus 249
Germanici quanta expectatio 342. dolor ex eius morte ibid.
Gladio moriens 695
Gloria magna 278. quomodo quæritur 279
Gloria vmbra virtutis 280
Gloria ex ædificijs 349. 350
Gloria ex conuictu 351
Gloria nulla sine difficultatibus 510
Gratitudo ab omnib. laudata 456
Graia delectatio 8
Gregibus abundare 212. incertæ diuitiæ 183
Gryphes aurum custodientes 357
Gulæ inuenta 221. supplicia 222
Gulę deditus 247
Gula capax, iter vitiis patens 406

H

HÆreditatis expectatio 328. incerta 328. & 330
Hannibal meretricio amore subactus 234
Hānibal frigoris ac caloris patientissimus 609
Harenæ delectatio 125
Hecuba 73
Helena 244. & 439
Heliogabalus 402
Hercules 53
Herodis mors' 695
Herodes Cæsari qua re conciliatus 503
Herodias viuente viro alteri nupsit 715
Hieronymus secūdis nuptiis intensior 251
Histriones instar museorum 121
Histrionum ioci & delectatio 120. 121
Homerus cæcus fuisse dicitur 621
Homo & humana voluntur 429
Homo homini maxima pars malorum 276
Homo difficilis cognitu 193
Homo in hominem 366
Homo animal minimè sociabile 463. homo ho minem premit 464
Homo hominem decipit 522
Homine nihil miserius terra nutrit 648
Homini proprium nihil 428
Hominis dignitas 608. 611
Hominis forma 615
Hominum vanitas 297. 298
Hominū corda mansuefieri non possunt 299
Honor molestus 589. 591
Horatius Cocles 554
Hortensius orator 217
Hortensius orator Murę nam mortuā luget 220
Hostem tollere 307
Hostili manu moriēs 694
Humana stultitia 430
Humana natura dignitas & excellentia 608 ad 612
Humilitas 63

I

IActura turpissima 427
Ignobilem nasci & viuere 388
Ignobilib. parentib. orti 391
Ignominiosè moriens 698. 701.
Iliacos dolores patiēs 650

Digitized by Google

Imbecillus natura 375
Imitatio ſummorum virorum non ſemper tuta 111
Impenſæ enormes Rom. Imper. 293
Imperare bene, nihil difficilius 394
Imperatores ab exercitibus cæſi 719
Imperatoris nomẽ 290. non adfert quietẽ 291
Imperij nomen pulchrũ difficile officium 296
Imperium indecore conſtitit 289. magni labores 291
Impudico patre natus 389
Incendio ereptus 470
Incendiũ vbi maius 245
Incendium cauſa lętitiæ 509
Incommodum nullum ſine remedio 599
Indignus laudatus 445
Inducię cognatę inſidiis 318
Induſtriæ nil patitur perire 631
Ineꝛpugnabilis nullus locus 141
Infamia 443
quæſita bonis artibus laus 448
Infamis crimine alieno 445
Infans feſtiuus 244. gaudendum quomodo ib.
Infantis caſus 495
Ingenia natura diſtinxit 208
Ingenia puerilia negotiũ importunum 258
Ingenij velocitas 56. acumen ibid.
Ingenij tarditas 629. rę medium 630. ibid.
Ingenijs loca non obſtãt 378
Ingenium Romanũ hodie quale 297
Ingratior nullus homine 282
Ingratitudinis cauſa triplex 282
Ingratitudinis radix 472
Ingratitudo. 454. 456. 457
Ingratitudo in matrem maxima 261
Inhumanitas homini cõtraria 467
Inimici morte lętus 312. 313
Inimicitiæ 464
Innocens damnatus 531
Inſepultus mori metuẽs 724
Inuidia laborans 641

Digitized by Google

Inuidia vix vllus caruit vnquam 469. remediũ aduerſus liuorẽ 470
Inuidus 642
Ioannes equitauit ſemel 514
Ioannes rex Bohemius 623
Ioſeph tentatus 244
Ira iuſta nulla eſt 467
Ira 642
Iracũdia vt leniẽda 308
Iracundus 643
Italia metallorũ fertilitate nulli cedit 203
Itali cuiuſdam patris & filij factum 422
Iter durum 512. quid illud molliat 515
Iudex factus 185
Iudicio iniuſto damnatus 529
Iudiciũ humanum 294
Iulius Cæſar victus amore 234
Iulius Cæſar Pontifex largitione factus 321
Iulius Cæſar adoleſcens pauper 404
Iuuenis morieus 663
Iuuenta mobilis 44

L

LAbor materia virtutis 99
Labor, area virtutum 520
Labor lõgus, vſus breuis 273
inter Laborẽ & delicias quid interſit 511
Laborioſa ſors 512
Lactantius inops vixit 403
Lædi poſſe neminem, niſi à ſe 553
Lælius Strabo auiariorũ inuentor 221
Laodice Cappadocia regina 297
Latrũcularius ludus 115
Laureæ decus 181
Laus vera vndè capienda 81
Laus in populo, aut inter doctus 67
Laus propria aut infamia eſt 390
Laus indignò data 451. 452
Lautus victus 86
Lenitas 307
Leo in vrbibus non nutriendus 478
Liber quis 72.74
Libertas 72. in ſeruitutem muta 73.74
Libertas vera 392
Libido nulli parcit 440
Libidinum ęstus 646.re medium 647

Digitized by Google

INDEX.

Librorum copia 169
Librorum vſus 170.173
Librorum multitudo noxia 174
Libros faciendi nullus finis 175. non omnium eſt 176
Librorum varietas fallit 174
Librorũ ſex millia à quodam ſcripta 177
Licinius, literas peſtem publicam dicebat 172
Licinius Muræna 219
Lingua, peſſimum membrum 62
Lingua inquietum malum 451
Lingua amiſſa 635
Lingua an nocendũ prõpta 636. quàm difficilis cuſtodia ibid. ſecundũ Litem omnia fieri 355
Literarum notitia quando vtilis 177
Literarum iactura 172
Liuor eſt lippus 464
Locorum anguſtiæ magnis ingenijs non obſtant 379
Locus non beatos facit, ſed animus 210.211
Loquela amiſſa 635
Lucius Verus 94
Lucretia 244.248
Lucretij mors 694
Lucrum ex ludo 116
Lucilli viuaria 219
Ludus, funeſta delectatio 118
Ludi mos 428
Ludorũ ſtudium immodicum apud Rom. 125
Luſcinia docilis 242
Lycurgus indotatas iuſſit nubere 230
Lyſimachus 189

M

MAchinæ omnis generis 301. vſus quis ibid.
Magiſter militiæ inconſultus 543. remedium ibid.
Magiſterio inſignit⁹ 197
Magnanimitas 247
Magnetis vis, & lis cum adamante 364
Malos mores ęgrè ferẽs 592
Manlius Torquatus 486
Manlius Torquatus filium occidit 682
Mantice Græcis, quę Latinis diuinatio 335. ab omnibus damnata. ibidem.
Manus vulnere amiſſa 555
Manuum iniectio in ſe volun-

Digitized by Google

voluntaria 676
Marcelli quanta expectatio 342
Marcus Aurelius 290
Marc. Cato Cenſorius 56
Mare quàm ferox bellua 269. in Mari moriens 696
Mare blandum, prædonum blandiciæ 269
Mariti officium 434
Marius vir ruſticanus 392
Marius mercenarius arator 404
Maſiniſſa Scipioni factus amicus 194
Mater amantiſſima 261
Mater amiſſa 491
Matres quos labores pro filijs ſuſtineant 261
Mathematicorum promiſſa 334
Maturitas rerum omniũ 581
Mediolanenſis ruina 540
Melancholiæ ſpecies 178
Memoria infirma 631. remedium ibid.
Memoria 57
Menenius Agrippa pauper 101
Mens hominis frænanda 129.
Metelli exilium 833
Metus paritrodium 570
Metus mortis, ipſam exaſperat 669. remediũ 672. 673.
Meum & tuum diſcordiarum materia 489
Militantium multa genera 187
Militaris profeſſio 186. 187
Militis cuiuſdã Canenſis factum 555
Militiæ præmia 188
Milo 43
Milo, bouem viuum geſtans 123
Miſeria vita triſtitiam pariens 608
Miſeriæ ſuæ homo ſibi cauſa 33
Miſericordia decet homines 306
Morbo corporis ne morbus animi accedat 657
Mores malos ęgrè ferent 592
Mori metuens 683. 689
Moriendũ quando 273
Moriendũ neceſſitas 686
Moriens 684. 685
Moriens in peccatis 708
Moriens extra patriam 701. vſque ad 707
Moriens de patrimonio ſollicitus 712. de filiis

ibid. 712. de opibus 714. de vxore 714. patria 716. fama 718
Mors 86
Mors omnibus contigua 340
Mors laborum finis 581
Mors vitæ vicina 44
Mors æquè omnibus vicina 580. omnes æquat 686
bona Mors initium vitæ 689
Mors non metuēda 684 687
Mors ignominiosa 697
Mortem honestam quæ faciant 697
Mors non captanda 627
Mors ante diem 689
ad Mortem gradus 52
Mors repentina 699 commodissima ibid.
Mortis vnum imperium 691. varia genera ibi. æquo animo expectanda 691
Morte hominis nemo bene gaudet 313
Morte violenta moriens 694
Mors vna, multæ species 694
Mortē sibi cōscisces 676
Mors magnorum virorū extra patriam 702
Mortis genus optimum 651
in Morte homines fallunsur 692
Mortem quæ grauem faciant 10
Mortis metus 668
Mors non metuenda 669 67. remediū 673. 673
Mortales punctum punctī breuis 297
Mortuorum expectatio 342
Mortuum fiere 501
Mulier duodecim filios esse spurios indicās 498
Mummius Corinthum cepit 165
Murænarum viaria 219
Mures thalamum infestantes 596
Musca non sine causa creata 595
Muscarum tædio affectus 594
Musica ad statum morum pertinet 109
Musicæ dulcedo 106
Mutatio rerū humanarum 78. 703. 704. 705. 706

N

NAsci in alto 84
Natura difficulter

Digitized by Google

ter vincitur 177
Naturæ fragilitas 611. remedia 613
Naufragium graue passus 507
Nautæ cuiusdam dictum 696
Nauigatio prosperа 269
Necessaria subtrahi non possunt 131
Negotio graui defatigatus 510
Nepotes nati, cura infinita 252.253
Nero cantandi studiosus 108
Neronis domus 293. impensæ 294
Nero cryſtallinos calices collidit 157
Nero ſpecus quoddam recusat intrare 202
Nero matrem interfecit 297
Nicomedes patrem occidit 296
Nobilitas 83.84
Nobilitatẽ fundare plus quàm accipere 391
Noctua, Augusto molesta 566
Noctu surgendum 101
Nomen bonum 65
Nominis celebritas importuna 588.589
Nominis celebritatem omnes sectantur 589
Nonij gemma 145
Nouerca 482. iniusta, superba 483
Nuditas corporea 612. multiplici suppletur medio 612
Nudum nasci, nudũ morì humana conditio 34
Nuptiæ secundæ 250

O

OBscænitas ortꝰ 611
Obscuritas originis 390.386.388
Obsessi in patria multi 537
Occasio facit furem 520
Otium 98
Ocij species duæ ib.
Oculis priuatus 619
Odia mutua quorsidam animalium 356
Odium populare 468
Odium alterius noxium 464
Odore solo gens quædam alitur 103
Odoribus seu vnguentis quomodo vtẽdum 104
Odorum appetitus 102
Vide Vnguentæ
Olympias adulterium fassa 498
Omen, humanæ demẽtiæ

argumentum 337
Opalus gemma 145
Opera humana senio labuntur 149
Opes accendunt desiderium 203
Opes quę quærendæ 400
Opes quo abeãt 712.713
Opes relinquens 714
Opes præreptæ 398
Opes, anceps felicitas 201.299
Opes falsæ 417
Opinio virtutis 64. ambiguæ rei nomen 66
Opinio quantum possit 597
Opinione quædam maiora quàm re 671
Oppida maiora non iuuant plus quàm minora 79
Opulentia nutrix vitiorum 304
Orator verus 60
Orator, & eius proprium 182.
Oratorum stilus 449
Orestes matrẽ interfecit 297
Originis vilitas 611
Originis fędę remedium 291
Origo vna omnium 83
inter Os, & offam multa accidunt 330

P

PAlestræ genus honestissimum 124
Palestrica gloria qualis olim 123
Palestricorum ludorum delectatio 122
Parasiti 95
Parentes obscuri 330. obscuris nati ib.
Parentes sępe amarescũt in filios 297
Parentibus inhonestis natus 389
Parentibus orti obscuris rusticis 391
Parentum claritas sola non nobilitat 81
Pater bonus 260
Pater durus 484.486
Pater amissus 490
Pater quidam & filius damnati, & decoqui iussi 599
Patres in filios sæuierũt 297
Patris nomen congruit principibus 292
Paternus affectus 501
Patientia in aduersis remedium 592
Patientia dolorem optimit 617.661.664
Patria obsessa 336. euer-

ſa 539.ibid.
Patrię ignobilis 378.379
Patria ſola non nobilitat 78.76
Patrię magni viri erepti 302
Patrię nobilitas 75. gloria ibid.
Patria viri fortis 534
Patria quæ 702
extra Patriam moriens 701.ibid.& 302
Patrimonij diuiſio detegit bonos fratres 263. coniugium proles ibid.
Patrimoniũ duplex 400
de Patrimonio relinquẽdo ſolicitus 712
Paula Catonis Cenſorij vxor 435
Paulinus Nolanus præſul 394
Paulus Æmilius inops fuit 161
Pauones quales aues 116. carnium nobilitas 217. quis primus pauonem Romæ occiderit ibid.
Pauper, liberior, expeditior 404
Pauper natus 408
Pauper ſecurus viuit 667.
Paupertate preſſus 396. tutior diuitiis pauper-
tas. ibid.& 397
Paupertas remediũ aduerſus podagram 583
Paupertas creſcit cupiendo 143
Pax 465
Pax bonũ bellũ ingens ſi perpetua & ſincera 316 bello quandoque funeſtior ibid.317
Pacis ſpes 314. Pacis hoſtes ibid.
Pacis comites 317
Pax tutior quàm ſperata victoria 309
Pax animi ſperata 354. bellum potius 355
in Peccata quod ius Deo habeat 711
Peccatum alterius pœna 457. in Peccatis moriẽs 708. Peccatorum poſt mortem ſtatus 708. 709
Pecunia in fœnore poſita 204
Pecunia magnum pondus & graue 410
Pecuniæ cõtemptus 419
Pecunia amiſſa 413
Pecunia in ſummis neceſſitatib. opem ferre non poteſt 415. multis peſtifera ibid.
Pedes itet faciẽs 513.514

Pernicitas 54
Pertinax 290
Peſtis ſæuiens 606. peſtis metus ſbid. & 607
Phidias vultum ſuum in Mineruę ſtatua expreſſit 588
Philomelæ cantus 596
Philoſophia vera 35
Philoſophus quis 180
Philoſophi quos naturę mechanicos fecerat 177
Philoſophica à philoſophis petenda 670
Philoſophorum inter ſe prælia 367
Phœnix 224
Pica loquax 223. diſcendi ſtudioſa 223
Pietas cuſtodia religionis 72
Phraates rex Parthorum 297
Pictarum tabularum delectatio 160. ars, varietas 161
Pilæ ludus 113
Pindarus 78
Piſces in piſcinis incluſi 219
Piſces tangi muſicæ dulcedine 106
Piſcinarum ſtudium 218
Piumeſſe aliquãdo crudele 488
Placere hominibus 66
Plautius vnguenti odore proditus 104
Plautus inops 302
Plato Olympionices fuit 123
Plato de ſuis amoribus ſcripſit 238
Plato in ſeruitium delatus 395
Plato cœlibem vitã diu tenuit 455
Plato Socrate maior 257 gratias agens quòd natus Athenis 77. iratus noluit ſeruum punire 644
Podagra laborans 582. remedium 583
Poëtarum ſtilus metuendus 449
Poëtica laurea 181
Polycratis Samiorum tyranni gemma & caſus 150
Pompa matura, non queruntur 580
Pompeius Magnus margaritis diffluit 147. eiuſdem triumphus 148
Pontificatũ ambire Chriſtiano non licet 228
Pontificatum adeptus 318. 319

Pon-

Pontificatũ Cæsar emit 321
Pontifices primi ad martyrium, nunc ad delicias vocantur 320
Populi amor 284
Potẽtia magna 276. quæ vera & firma 277
Potentia regum 291
Præceptor indoctus 479
Præceptoris excellentia 256. quomodo vtilis discipulo 257
à Prędonib. spolia 520
Cęsar ab illis captus 521
Prælium infaustum 545. prælio victus 544
Prędes prouinciæ 186
Principis aduentus expectatio 345. 346
Priuignus bonus rarus 256
Procurator regis 184
Proditi à suis 762
Proditor sibi plus nocet 563. nil sceleſtius 563. ab amicis 562
Prolis sarcina 409. cura pro victu restitutꝰ 410
Promissores magni 473
Promissorũ tarditas 472
Promittendi nullus modus 329
Prosperitas fallax 274
Prouidentia diuina 430
Psittacus 223 [170
Ptolomæi bibliotheca
Publicola domum suam deposituit 141
Pudicitia vxorem 430. pudicitię & formę rara concordia 437
Pudor gradus ad resipiscentiam 452
Pulchritudo animæ 43
Pulchritudo animi 372
à Pulicibus agitatus 595
Punctum terra, homo pũctum puncti 297
Purpura non facit regẽ 289
Pyrgoteles 159
Pyrrhiachates gẽma 150

Q

Quæruli homines in aduersis 583
Quies varia 98
Quintus Metellus felix habitus 289

R

Radix omnes obscuræ 393
Ranarum strepitus 597
Regia sceptra & diademata ponderosæ res 560
Regni salus 288. felicitas 289
Regis salus in quo posita

Digitized by Google

288.officium ibid.
Regni pulchrum nomẽ, difficile officium 296
Regnum amissum 319.vltro dimittendum 559
Religio 71.72
Remedia aduersus amorem 239
Remissio peccatorũ 710
Repẽtina morte moriẽs 699.cõmodissima ibid.
Repulsam, passus 473. 474.475
Resp.dominum iniustũ patiens 476.477
Rex factus 288.officium ibid.& 289.291
Rex iustus rarum bonũ 267
Rex apud Taprobanẽses eligi solitus 557
Rex apũ sine aculeo 296
Reges ex seruis oriũdi 83
Regũ successor semper optatur 289
Regum aut imperatorũ plerunq. exitus 287. 290
Roburoptabile 375
Rochus auis 365
Roma de domina gentium, serua 76
Romani pauperes, victores 304
Romani bellis occupati 465
Romani ludorum nimis amantes 125
Romani tãdiu boni quãdiu pauperes 402
Romanorum animi 545
Romulus 378
Roscius histrio 128
Rugę corporis senilis 574
Rumores incerti 338
Rusticis parẽtib.orti 392
Rutilij exilium 533

S

SAbinarũ pudicitia circumuenta 128
Sabinus seruorũ sciẽtia gloriatus 173
Samnitis senis patientia 662
Sanguinis claritas 81
Sapiens verè, qualis 67.eius proprium 68
Sapiens solus liber, solus diues 397
Sapiens septem 69
Sapientia cæleste donũ 68.eius cupiditas bona ibid.
Sapientiæ opinio gradus ad stultitiam 67
Sapientiæ cognoscendæ modus 69
Sapientiã veram qui amen 180.clara 181

Sapiẽtum greges hodierni 72
Sardonix gemma insignis Polycratis 150
Scabie laborans 584
Scænici ludi 126
Scaur⁹ princeps insaniæ amphiteatrorum 127
Sceptrum & Diadema, clara miseria 289
Schola sola non nobilitat 78
Scipio tripudiare solitus 112
Scribendi officium omnes sibi vsurpant 176
Scribere non datum omnibus 175
Scriptoribus claris quæ habenda gratia 35
Scriptorum inscitia & inertia 171
Securitatis via 567
Senectus 677
Senectus insidiosa 44
Senectus 210. 211. suas habet voluptates. ib.
Senectus non deflenda 578.579
Senex esse nemo vult 577
Senex annum se putat viuere 699
Senes adolescentiam reuocant 575.577
Senis pulchrum de sene- cute responsum 578
Senis cuiusdam historia 537
Septimij Seueri podagrici dictum 583
Sepulti de publico 401
Serapion eremicola 394
Sereni Sammonici bibliotheca 170
Serenitas aetis 267
Serenitas vtilis 268
Sergius Orata 218
Sermo intimus in dolore quid 662
Seruitutis remediũ 392 395.396
Seruimali 458.459. remedium ibid.459.460
Serui fugitiui 461.462
Seruus natus 391
Seruos parere dominis vt oporteat 339
Seruorum multitudo 136.137
Seruum honestis artibus operam dare nihil impedit 395
Seruius Tullius, serua matre natus 393
Signa gẽmis expressa 159
Simiæ delectatio 215
Simia latrũculis lusit 115
Simulachra fugiẽda 165
Sirenum cantus 106
Smaragdus 147

Socrates sapiens dictus oraculo 79
Socrates 78
Socrates innocens damnatus 531
Socrates mundanum se professus 334
Socrates defugienda inuidia 470
Socrates fidibus operam dedit 107
Solomon sapiens ; habitus 69
Solon 112
Solon quotidie discens senescebat 631
Somniorum fallacia 318
Somnijs inquietari melius quam mulceri 587
Sõniorũ inquietudo 587 remedium 588
Somnolẽtia vitiosa 100
Somnus, mors dictus ib.
Somnus & mors 586
Somnus mortis imago 669
Somnus amissus 585. remedium 586
Sopor materia vitij 99
Sorores bonæ 264. difficilis custodia ib.
Sors alternares humanas variat 490
Spartana quædam de filio 492
Spectaculis delectari 125 128
Spectacula 126. fructus eorum 126.128
Spectacula viros dedecent 129
Sperni & spernere remedium 470 472
Sperni quã Metui tutius 471
Spes bona 322. non sine metu ib. quæ sit 326
Spes rerum fallacissima 322
Spes multiplex 352.353 vitæ æternæ 355
Spes & absentis boni, & malis aliquid patitur 325
Sponsa erepta iudiciali sententia 428
Spreti ab alijs multi 471.
Statua regis Assyrij 164
Statuarũ delectatio vetus erroribus & 163
Statura breuis 373
Stephanus Columnensis 142
Sterilis plaga 518
Sterilitas vxorum 442
Sterilitas annua 515
Stultus collega 542. remedium 543
Sturnus sermonis docilis 224

Succeſſoresplerũq.à maiorũ calle diſcedũt 557
Summum bonum 454
Sumptus immẽſi Rom. Imp. 922
Superbia nũquam quieſcit 257
Superbia elatus 674
Superflua plura, quàm neceſſaria 274
Suppellex pondus inuti le 143
Syderum vis in homines 387

T

TÆdium vitæ vt propellẽdũ 626
Tædium rerum variarum 594
Tædia ab ipſis hominib. 598
Tædia delicatorum ac diuitum 159.160
Tædia variarum rerum vtilia 596 ad pag. 303
Talorum volubilitas 17
Taprobano inſula Britãniæ. 557
Tarquinius in regia percuſſus. 140
Tarquinius patre negotiatore natus. 393
Tartareus inuentor taxillorum. 119
Taxillorum ludus. 116
Taxillorum ludus aduerſus 428
Tempeſtatibus turbatus 601
Tempus volubile 46
Tempus fugit 52
Tempus nullũ ſtat. 343
Tempus inſtabile 246
Tempus omnia imminuit 82
ante Tempus nemo moritur 690
Tẽporis amiſſio 425. tẽpus non eripitur inuito. ibid. & 426
Temporũ meliorum expectatio 344
Terẽtius ſeruus fuit 305
Terra omnis punctus 58
Terræ infertilitas à peccato hominis 206
Terræ non minora pericula quàm pelagi 243
Terræmotus 603
Terræmotum timẽs 608 nullum remediũ 604
Terræmotus prædictus 603
Terræmotus variis locis 604
Teſtamenta leuibus cauſis mutantur 329
Themiſtocles 32.49 & 80
Theologia 180
Theſauri Regũ nõ ſunt

Digitized by Google

in impēſus inanes 295
Theſaurus in bella repo [illegible].metum poſſidenti affert, audaciam hoſti. 304
Theſſalia, Martis ſeminarium Viſa 133
Tuſcus adoleſcens vultū deformauit 372
Tiberius Cæſar, non meminit quid fuerit 297
Tiberij vox ferox 308
Tibiarum ægritudo 617
Timor peſſim⁹ augur 541
Timor parit odium 570
Tituli multi ac varij 180 183
Tornitrua 601,683
Tormēta patiēs 527.528
Torpor animi 645. remedium ibid.
Tortus tormentis 527
Tranquillus ſtatus 273 volubilis ibid.
Tripudio abſtinendum 113,118.
Triſtis. 607
Triſtitia varia ex variis cauſis 608
Tuberionis vaſa fictilia 167.
Tullus Hoſtilius ictus fulmine in regia 140
Tullus Hoſtilius in adoleſcentia paſtor 399
Turdus ſermones humanos imitatus 163 [287
Tyrannis occupata 285.
Tyrānides multę propter vxorum iniurias perierunt 565
Tyrannis amiſſa, aut depoſita 563.564.568
Tyrannus 477. tyranni Romani, Aſſyrij ibid. & alij 487
Tyrannorum plerunque exitus 287
Tyrānorum crudelitas, ſuperbia auaritia 566
Tyreſias vates cęcus 620 622
Tyro Ciceronis ſeru⁹ 395

V

VAdimonio addictus 423
Valeri⁹ Publicola de publico ſepult⁹ 401
Valerianus à prædonib. captus 522
Valetudo 51
Vatinius Catonis prælatus 418
Valetudo aduerſa 377 infirma 378
Vaſa fictilia, vtiliora Corinthiis 167
Velocitas 54
venationi ſtudium 135
Venenum timens 666 reme-

remedium 667
Ventidius Bassus 386
Verba doctorum prægnãtia sunt 663
Verba corporibus non medentur 664
Vespasianus vnguentis delibutum reiicit 104
Vespasianus non clara stirpe ortus 386
Vestales virgines 440
Vestitus mundus 96
Vestitus Cæsaris 96
Vestitus superbia 97
Vicini importuni 462 ibid.
Victoriæ spes in bello, fallax 309. tristis 310
Victoriæ comites cauẽdi 311. Victoria sæpe magno constat 312. Victoria plena ibid.
Victus tenuis 90
Victus tenuis à multis quæsitus 405 laudatus 407
Victus tenuitas, quàm vtilis 406
Vigilia 100
Vilitas originis 611
Villicus insolens 518
Vindicta 304
Vindicta vide vltio
Vindictæ facultas præreptæ 466
Vinum 602
Vino abstinendum 112
Viperæ 360
Vires corporis 92
Vires corporis senescũt. 375. vera vis nominis in animo 376
Vireta consita manu Medorum regum 211
Virginia 244
Viri boni nomen vt obseruandum 66
Viridaria 210. vireta non beatos faciunt sed animus 189. multis infelicia.
Virtus 62. eius fundamentum 63
Virtus nihil sibi arrogat. 63. plena non est 64. Virtus quæ. ibid.
Virtus amanda 450
Virtus vnum bonum 651
Virtus sola gloriosa 373 libera 374
Virtutem nulla mors inquinat 698
nulla Virtus non inuenit vituperatores 455
Virtus vera 455
Virtutis illecebræ 465
Virtutis species, mirum sui amorẽ paritura 645
Virtutis inopia desiderium 638. studio summo

Digitized by Google

incumbendū 640. Dei donum ibid.
Virtuti modicū ſufficit. 498.nihil negat ibid.
Virtus animi cum forma corporis 50
Virtus vna contra fortunam 399
Virtus non metuit ſeniū 55
Virtutes quidā vitio cōtrario occultant 416
Virtutis calle ad ſummos gradus peruenitur 351
Vita hominum nihil fragilius 7
Vitæ vigilia 72
Vitæ breuitas 18
Vita omnis ſapientibus iucunda 655
Vita non ſemper beneficium 642.miſeriarum officina 426
Vita non abrumpēda iniuſſu Dei 586.636.638
Vita mari ſimillima 241
Vita humana inſtar nauis 343
Vitæ metam quis figat 18
Vitæ ſpacia incerta 649
Vitæ limen initium mortis 626
Vitæ tædium 586. remedium ibid.
Vitæ tempus quale 17
Vitę omnis hominum *lis* quædā à p. 323. ad p. 338
Vitę ſpes diuturnioris omnibus innata 295
Vitium ſolum contemptibile 373
Vitia vitiis vincuntur 153
Vitia aliena facile cernuntur 463
Vitia quidam occultant 452
Viuariorum primus inſtitutor 219
Vlciſci an liceat 304
Vltio non eſt regum 292 & 295
Vltio. 306. illicita. ibid.
Vnguenta externa Romæ prohibita 103
Vnguenta quibuſdam periculo fuerunt 135
Volucrib. delectari 133
Voluptas alata ibid.
Voluptates 646
Voluptatum animi & corporis cōparatio 573
Vrbes è liberis factę ſeruæ 74
Vrbis regimē difficile 185
Vrbes magnæ paruos habent ciues 378
Vrbes quid amplificet. ibid.
Vrbib. ſua ſunt fata 536. 539

INDEX.

Vtendum non fruēdum rebus 98
Vtilitas non æstimanda impēdio dedecoris 330
Vulgus loquax 166
Vulgi contentiones, strepitus 594
Vulgi prædicatio 64
Vulgi sermo 449.459
Vulnus vnicum mortale 554
Vulneribus cruciatus 553
Vulneribus deformatus 556
Vulpina fallacia 356
Vxor nobilis. 225. formosa. ibid. & 228. coniugem amans 227. vxor fidelis rara 228. fœcunda 229. facunda. ibid.
Vxor qualis non quanta dos, quærendum 232
Vxor importuna 433. remedium 434
Vxor rapta. 436. impudica 437. ibid. remedium aduersus adulteram 441
Vxor sterilis 442. de Vxore moriens sollicitus 714
Vxorem amissam lugēs. 430. Vxor bona rarum animal 431. amissa lucrum 432
Vxorem verberat qui nō habet. 433. Vxor quo amantior coniugis, eò magis suspicioſa 229. 450
Vxori & sapientiæ studio dare operam nemo potest 432
Vxores viuente marito alterinuptæ 715

X

XAntippe Socratis vxor 531

Z

ZEnobia dentium nitore celebris. 616

FINIS.

BIBLIOTECA N.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google